ЮВІЛЕЙНА КНИГА

Українського Інституту ім. П. Могили
в Саскатуні

1916—1941

ЮВІЛЕЙНА КНИГА

TWENTY FIVE YEARS

of

The P. Mohyla Ukrainian Institute in Saskatoon

Published by the P. Mohyla Ukrainian Institute.

Printed by the Ukrainian Publishing Company of Canada, Limited
210—214 Dufferin Ave., Winnipeg, Canada.

1945

ЮВІЛЕЙНА КНИГА

25-ЛІТТЯ ІНСТИТУТУ

ІМ. ПЕТРА МОГИЛИ В САСКАТУНІ

ВИДАНО ЗАХОДАМИ І КОШТАМИ ІНСТИТУТУ.

З друкарні Українського Голосу — Винипеґ, Канада.

1945

Боже, щасти Йому!
Королю нашому!
Боже, щасти!

Хай переможе Він
Всіх ворогів своїх!
Довгі літа Йому!
Боже, щасти!

ПРИСВЯТА.

ЦЮ КНИГУ ПРИСВЯЧУЄМО ТИМ, В ЯКИХ ЗРОДИЛАСЯ ІДЕЯ ЗАСНУВАТИ ІНСТИТУТ — ЦЮ НАРОДНЮ СВЯТИНЮ; І ТИМ, ЩО ЧЕРЕЗ ЧВЕРТЬ СТОЛІТТЯ ДОПОМАГАЛИ МОРАЛЬНО І МАТЕРІЯЛЬНО ІНСТИТУТОВІ, ЩОБ ЗБЕРІГТИ ЙОГО ДЛЯ ТЕПЕРІШНЬОГО Й ГРЯДУЧОГО ПОКОЛІННЯ.

ВСТУПНЕ СЛОВО

Історія Інститутів в Канаді — це найкраща сторінка, яку записали українці, що переселилися з рідного краю в чужі краї. Коли канадійські українці під яким будь зглядом перевищили українців в Зединених Державах, Бразилії, або Аргентині, — а нема сумніву про те, що вони їх перевищили, — то перевищили їх якраз через заснування інститутів та зроблення їх осередками свого життя не тільки культурного, але й до деякої міри й політичного. Інститути за 25 літ свого існування грали для українських переселенців в Канаді ту саму ролю, яку грає маяк для кораблів в нічній пітьмі біля скалистих небезпечних берегів. Вони, як не випровадили, то в кожнім разі справили розвій українських переселенців в Канаді на правильну дорогу.

З нагоди 25 літ існування Українського Інституту ім. Петра Могили виходить в світ оця Ювілейна Книга. Не виходить якраз на час, бо Інститут ім. Петра Могили заснований в літі 1916 року. Через друкарські обмеження з причини війни годі було друк книжки скорше викінчити. Інститут був тими дріжджами, що давав ріст українському життю в Канаді. Інститут виховував українську молодь. Він давав почин до щорічних народніх зїздів, що стали чимсь в роді сесій українського парляменту, на яких обговорювано і вирішувано справи життя й розвою українського народу. Він дав почин до організацій, що освідомляли, підносили і вишколювали та тісніше обєднували український нарід

Нехай Інститут ім. Петра Могили в Саскатуні надалі живе та розвивається! Нехай дальше провадить свою благородну й культурну роботу!

Мир. Стечишин.

ІНСТИТУТ ІМ. ПЕТРА МОГИЛИ В САСКАТУНІ.

СЛОВО ВІД ДИРЕКЦІЇ ІНСТИТУТУ.

Видання Ювілейної Книги виринуло з рішення 25-их річних зборів Інституту ім. П. Могили в Саскатуні, на котрих же зборах рішено відсвяткувати 25-літний Ювілей Інституту в 1942 році. Ця книга мала б остатися памяткою цього важного свята для українських канадійців.

Коли прийшлося до збірки матеріялів до книги, то показалося, що зміст книжки буде мати ширше значіння, як саме святкування Ювілею. Інститути й союзні організації, що створилися, відограли таку велику ролю в життю українців в Канаді, що історія Інститутів і союзних організацій становить поважну частину історії українського народу в Канаді.

У виданню книги робилося якнайбільші старання притриматися повної обєктивности й справедливости супроти осіб та подій на підставі записок і преси. Де було треба покликатися на память людей що переживали ті часи й грали провідну ролю в заснуванню та розвою Інституту, то такі спомини перевірили давні співпрацівники авторів.

Дирекція Інституту на оцім місці хоче дати признання в першій мірі авторам змісту книги, бо, жертвуючи свій час й працю, вони уможливили видання книги. Зокрема належиться згадати заслуги О. Іваха, що клопотався редаґуванням рукописів та іншими завданнями сполученими з цею працею. Отець В. Кудрик помагав приготовляти деякі матеріяли до друку. Багато інших осіб прислужилося в більшій чи в меншій мірі при збиранню та приготовлюванню знимок і писаного матеріялу. Всім їм щира подяка за співпрацю в цім поважнім ділі.

ЗА ДИРЕКЦІЮ УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ ІМ. П. МОГИЛИ
В САСКАТУНІ:

А. МИХАЙЛЕНКО, голова. Д. МАКСИМЮК, секретар

Митрополит Петро Могила.

(1596–1647)

МИТРОПОЛИТ ПЕТРО МОГИЛА

Покровитель Українського Інституту в Саскатуні.

Петро Могила був українським православним митрополитом. Походив він з давних молдавських родин, котрі, маючи ту саму віру, були в досить близьких відносинах з Україною.

Він родився 1596 року. Батько його, Симеон, був молдавським господарем (князем), якого турки прогнали з Молдавії. Він помер в 1607 р., а Петро зо своєю матірю Марґаретою знайшли собі пристановище в Польщі, до котрої тоді належали майже всі українські землі.

Вістки про молодість П. Могили не дуже певні. Все ж відомо, що він учився в українській школі Ставропігійського Брацтва у Львові, а доповняв свою науку за границею — головно в Парижі. Був дуже здібним учеником і набув у школі широку освіту. Вернувши зо школи, служив у польськім війську і 1621 року брав участь у битві з Турками під Хотином, де вславився наш гетьман козацький, Петро Сагайдачний.

Могила був сином православної родини, що дуже інтересувалася добробутом православія, а виховувався в православнім львівськім Брацтві в часі переслідування православних українців, отже в нього мусіло зародитися бажання стати в обороні переслідуваної Церкви. Служба при війську дала йому нагоду загостити кілька разів до київсько-печерської Лаври, де гуртувалися оборонці українського православія. Там він познакомився з визначним українським патріотом, митр. Йовом Борецьким, та іншими оборонцями православної Церкви, і він покинув військову службу та постригся в черці 1625 р.

Якраз в тім часі помер архимандрит Лаври, Захар Копистенський. Могила в короткім часі здобув собі добре імя і при помочі митр. Йова Борецького його вибрано архимандритом київсько-печерської Лаври 1627 року.

Новий архимандрит зараз виявив живу діяльність в користь монастира. Завів надзір над священиками, несвідомих священиків велів учити, а впертих та самовільців тягнув до відвічальности. Відновляв церкви спустошені латинянами, або уніятами і обороняв печерські добра перед ними. Не жалував грошей на украшення печер, оснував Голосіївський Скит, і своїм коштом поклав при Лаврі дім для вбогих. Він постановив поставити школу на вищім степени, щоби дати своїм ученикам не гіршу науку, як давали тодішні єзуїтські школи, що були розсіяні по Україні. Власним коштом висилав учеників на науку за границю, щоби мати добрих учителів. Коли ж взяв під свою опіку братську школу на Поділлі, то зреформував її на взірець єзуїтських колеґій, щоби вона могла провадити з ними конкуренцію.

Доброю працею він скоро прихилив до себе київлян і козаків так, що в 1632 році гетьман Петражицький в імени полковників і всего війська запорожського обіцяв в потребі оружно боронити Церкву, монастир, школи і братський дім для убогих.

По смерти короля Жигмонта 1633 року православні українці при помочі Могили домагалися від Польщі звороту своїх прав. Домагалися, щоби православним українцям звернути запечатані поляками церкви і відновити всі православні епархії, що Польща скасувала по заведенню унії, та домагалися безумовного права заводити свої колеґії та друкарні. До них пристали й козаки, що остро пятнували кривди заподіяні українському народові за останнього короля і домагалися цілковитого знесення унії.

З голосом Петра Могили числилися польські пани і на конвокаційнім соймі уложили пропамятне письмо, в котрім обіцяли задоволити домагання українців. На слідуючім соймі, елекційнім, українці посунули свої домагання ще дальше, і головно за старанням Могили новий польський король (Володислав) видав українцям диплом, даючи їм більшу свободу, ніж давало пропамятне письмо. Цей диплом признав православного митрополита та шістьох епископів і також признав свободу публичної відправи православного обряду, що Польща передтим була заборонила.

Якраз в часі цього елекційного сойму умер митрополит Йов Борецький і його наслідником вибрано Петра Могилу. Могила був висвячений у Львові і зараз дістав урядове признання. Коли він вїздив до Київа, київляни привитали його величаво й раділи, що дістали правного митрополита. Вони в пориві радощів разом з козаками відобрали київський Софійський Собор, котрий уніяти були забрали й замкнули. Особливо раділи студенти колеґії, що дістали на митрополита чоловіка, який „доказав ясніш від сонця в полудне наші права, що до сили тверді, як алмаз, золоті по своїй дорогоцінности і святі по своїй давнині". Вони уважали, що Україна перебувала годину тріюмфу, бо дістала оборонця своїх прав.

Взявши Софійський Собор у свої руки, митрополит Могила надав йому величавий вид, бо уважав його одинокою окрасою православного народу, головою і матірю всіх церков. Відтак відновив церкву св. Василія, і перебудував церкву Десятинну, а відновляючи церкви — він оживляв в народі спомини про минувшину. Під проводом митрополита Могили православна Церква дістала своїх епископів і скріпила свою орґанізацію, а його кружок поставив собі питанням чести піднести її вище всяких закидів і противників. (Історія України, Грушевський, т. VIII, ст. 402).

Щоби в церкві завести порядок й одностайність, митр. Могила звелів приготовити конечні підручники. Він видав „Служебник" з доґматичними і обрядовими поясненнями, і цей Служебник став дуже важною книгою в заведенню одностайности і порядку. Дальше митр.

Могила звелів зложити повну систему науки православної віри, і могилянський кружок приготовив нову велику працю п. н. Катехізіс. Митрополит Могила скликав свідомих людей з цілої України, щоби ту працю переглянули й одобрили. Цей твір був затверджений і прийнятий всіми патріярхами Православних Церков — александрійським, єрусалимським, антіохійським і царгородським, і став підставою науки для всеї православної церкви. (Ward, Релігія і обряди всіх народів, вид. 1824, ст. 79). „Це був великий тріюмф могилянського кружка й української Церкви взагалі, що її виклад дістав таку високу апробату. Осоромлені були розсівані ворогами думки про брак релігійного освідомлення в православній церкві, про її нездатність до вищої науки, і про безпомічність в релігійних питаннях". (Грушевський, Історія України, т. VIII, ст. 403).

Дальшим плодом могилянського кружка було виготовлення величавого „Требника" на 3518 сторін. Там були не лише виклади молитов і обрядів, але й пояснення та поучення, як поступати в ріжних случаях. Цей твір довго служив в православній церкві за провідну книгу, а навіть москалі уживали його через довгий час. Цей могилянський кружок видав був також дуже інтересну працю під назвою „Літос", котрий надзвичайно влучно відбивав напади поляків і уніятів на Церкву та обясняв практику української православної церкви. Цей твір був викликав ряд полемічних творів між поляками, що про ніщо більше й не писали, лише відбивали закиди пороблені в нім латинській церкві.

Та ще більше відзначився митрополит Могила тим, що звернув велику увагу на освіту і на школи. Він бачив, як польські єзуїти розкинули свої школи по Україні та заваблювали українську молодь до себе. Такі школи були в Вільні, Полоцьку, Ярославі, Львові, Луцьку, Барі, Перемишлі, Києві та Острозі. Навіть на лівім боці Дніпра єзуїти починали закладати свої школи. Гроші на ті школи давали польські пани і єзуїти могли давати нашій молодіжі привабну науку задармо. Попри те розвивали властивий молодіжі нахил до пустування, і звертали його на те, щоби вона нападала на українські церкви, робила там негарні річи та висмівала своїх рідних. Така молодіж мала всяку заохоту до такої роботи і протекцію від уряду. Через те слабші та жаждущі доброго трактування і слави покидали свою віру і свій нарід і переходили на латинників, і тимсамим на поляків.

Бачив це митр. Могила і тому постарався запобігти цьому при помочі подібних шкіл, де також можна було навчити всього, що давали єзуїтські школи. Він хотів, щоб українські школи під ніяким зглядом не були гірші від єзуїтських. Тому, коли вступив на митрополичий престіл, він замінив київську братську школу на колеґію, і скупчив коло неї свою діяльність. Опісля заснував другу школу у Винниці (1634), а третю в Кремянці (1636).

На удержання братської колеґії і монастиря в Київі митр. Могила записав дві Лаврські волости, подарував своє власне село і раз по раз

давав свої гроші. Коли ж цього не вистарчало, то просив піддержки в брацтвах і шляхти.

Провадити освітну працю не було легко. Вороги українського народу наперли на свого короля і він скоро повідбирав ті права, які перед тим дав українцям. Польща заборонила українські школи, проваджені на лад єзуїтських колеґії, але митр. Могила вспів відновити вповні права для своєї школи в Київі. Та і в тій школі вороги робили всякі перешкоди. Нападали на учнів, і побивали їх так, щоб відстрашити їх від школи. Митрополит Могила мусів їхати на сойм кілька разів і домагатися для своєї школи захисту.

Про київську Академію митр. Могила дбав до самої смерти, а вмираючи дав таке завіщання:

„Вбачаючи, що упадок віри в українськім народі походить не з

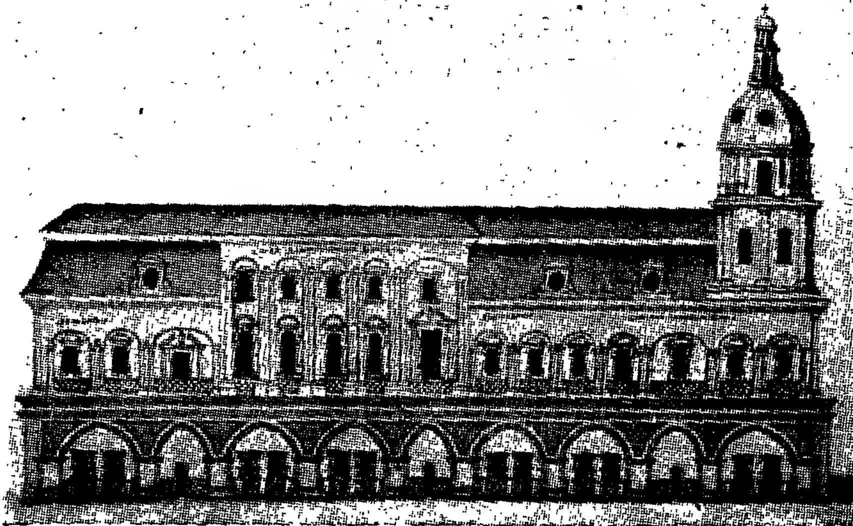

Могилянська Академія в Київі.

чого іншого, як з цілковитої недостачі освіти і науки, дав я обіцянку Богові моему все своє майно, що я дістав від родителів, і все, що оставалось би тут з доходів, призбируваних з поручених мені святих місць, з маєтностей на се призначених, обертати почасти на відбудову храмів Божих, з котрих стали сумні руїни, а почасти на заснування шкіл в Київі й утвердження прав і вольностей українського народу". (Возняк, Історія Української Літератури, т. II, ст. 112). Колеґію свою він уважав „единственним залогом" і бажаючи оставити її „в потомственні времена, яко безсмертний дар" записав їй 81,000 польських золотих, цілу свою бібліотеку, четверту часть свого срібла, деякі цінні річи, і на вічний спомин про себе свій срібний митрополичий хрест і саккос.

Перемучений тяжкою та енерґічною працею митр. Петро Могила умер 1647 р., в пятьдесятім році свого життя, трохи більше як рік пе-

ред тим, як український нарід повстанням славного гетьмана Хмельницького врятував свою віру і народність.

Українська історія дуже високо й прихильно оцінила життя, діяльність і заслуги митр. Петра Могили для українського народу. Хоч про його освітну роботу можна сказати, що вона наслідувала чужу роботу, але історики оправдують це тим, що на той час це була конечність для провадження конкуренції з ворогами. Грушевський каже, що митр. Могила і його кружок служили українській національній культурі, підтримували память про свійську старовину (традицію), — піднімали поважання для свого народу. (Грушевський, Історія України для середних шкіл, ст. 138).

Митр. П. Могила остався б великим українським діячем, хоч би його діяльність була ограничена лише до самої Церкви українського народу, бо дбаючи про Церкву українського народу, він дбав про український нарід. В українськім народі питання віри вязалося колись ще більше, як тепер вяжеться, з питанням народности. „Поняття про католика зливалося з поняттям про поляка, як з другого боку поняття про православного зливалося з поняттям про українця". (Костомаров, Історія України в життєписах, стор. 226). Грушевський каже, що знаменем української народности була українська православна віра. Значить, всякі заслуги для православних в Україні рівняються заслугам українців. В міру скріплення української Церкви митр. Петро Могила скріпляв український нарід, бо вірою відріжняв його від поляків, а тим самим побуджував в нього національну окремішність.

Та митр. Могила побіч Церкви пильно працював для освітної справи. За його часів Київ був важним культурним осередком не лише для України, але центром всего східного православного христіянства. Грецькі краї були в упадку, а московські тільки що підіймались, і тому одні й другі зверталися до Київа за культурними й науковими силами і відти брали собі учителів, друкарів й учених. (Грушевський, Історія України для середних шкіл, ст. 138). З київської колеґії, що пізніше назвали її Могилянською Колеґією, „вийшло багато світських, духовних і військових людий, учених і письменників". (В. Барвінський, Оповідання з рідної історії, ст. 100).

Та не лише українські, але й чужі історики ставлять постать митр. Могили високо. Попри дуже прихильну оцінку згаданого анґлійського писателя Ward-a, стрічаємо похвалу для митр. Могили в Енцикльопедії Британіка, а також в Бук оф Гисторі, (т. 8, ст. 3269), де говориться: „Як Петро Конашевич Сагайдачний збудив гордість незалежности жителів полудневої Росії, так Могила... збудив культуру України і накрив її славою науки".

Щоби добру науку з історії передати дальшим поколінням і щоби не забути енерґійної, завзятої і розумної діяльности митр. Петра Могили, котра вказувала, що своїми власними силами треба творити своє

життя, основателі Українського Інституту в Саскатуні не могли знайти кращого покровителя, як Митрополита Петра Могилу.

Саскатун, Саск., 30-го квітня, 1942.

Юліян Стечишин.

ІСТОРІЯ

УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ ІМ. ПЕТРА МОГИЛИ
в Саскатуні.

Написав Ю. СТЕЧИШИН.

Піонірська хата українського поселення в Канаді.

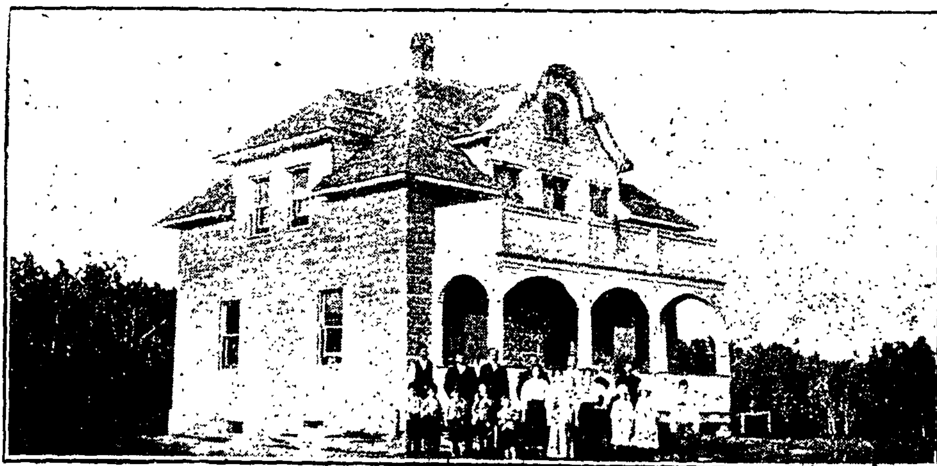

Модерна хата бл. п. Т. Ґошка в Алберті.

Вступне Слово.

Пускаючи до друку Історію Українського Інституту ім. Петра Могили в Саскатуні, уважаю конечним зробити кілька уваг.

В першій мірі скажу, що я вповні свідомий того, що до заснування, підтримання і провадження Інституту причинилися сотки наших щирих українських горожан з цілої Канади. Одні помагали Інститутові грішми, другі давали моральну поміч, а інші давали поміч і моральну і матеріяльну. Моїм щирим бажанням було згадати їх всіх імена і заслуги, та, на жаль, ані час, ані місце не позволили мені на те. Тому скажу, що коли хтось буде мати з цього приводу причини нарікати, нехай наперед прийме від мене щиру заяву, що в мене не було інтенції не признати комусь його добрих заслуг для Інституту.

Оця історія має на увазі показати працю Інституту на просвітно-виховавчій ниві, а також працю Інституту як народної організації, тобто — показати, який вплив Інститут мав на розвій громадського життя українців в Канаді. Річ ясна, що не можна було оминути тих обставин, в яких Інститут провадив свою роботу. Говорячи про обставини, треба було показати і ту боротьбу, що провадилася в Канаді довгий час власне через Український Інститут ім. П. Могили.

Обговорюючи цю послідну ділянку, я старався бути обєктивним і дивитися на минуле з історичної перспективи. Щоби не стягнути на себе осуду односторонности, я старався переповідати багато справ не своїми словами, а цитатами, що вже самі за себе говорять. Я також пробував у спірних справах оминати свої власні заключення, а наводив факти і лишав читачам свободу робити свої власні висновки.

Згадаю також, що я вмисно розводився ширше про давніші часи, про давніші події, а менше про події новіші. Зробив я це тому, що давніші події вже більше призабулися і їх треба в більших деталях пригадати. Зрештою, про них вже можна безпечніше говорити, як про історію. Новіші події ще більше затрималися в памяти і тому я над ними менше розводився.

Я розводився ширше над подіями до 1929 року. Того року Інститут перестав офіціяльно заниматися скликанням зїздів, передаючи ту функцію Союзові Українців Самостійників, а тим самим праця Інституту стала значно ограниченою і від того моменту я ограничив оцю свою історію тільки до важніших подій, що відносяться до самого Інституту.

Саскатун, Саск., 15-го липня, 1943.

ЮЛІЯН СТЕЧИШИН.

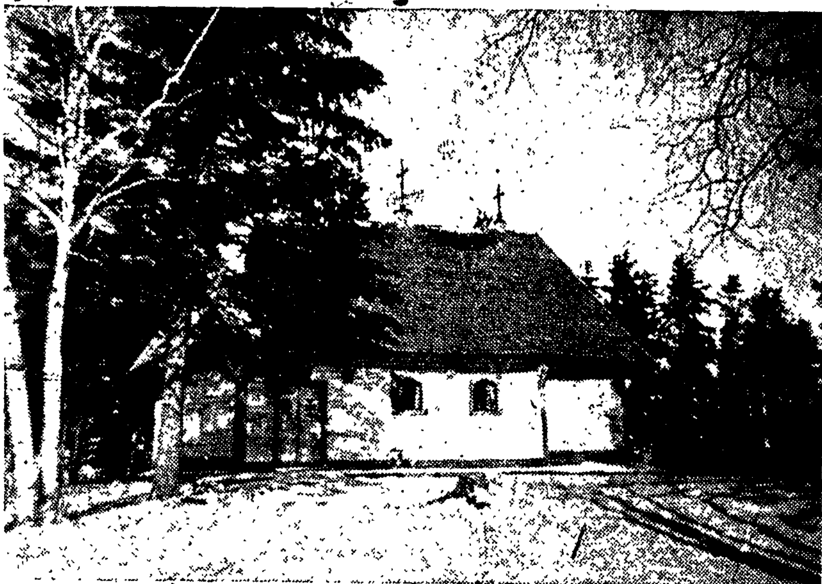

Піонірська церква в Сірко, Ман.

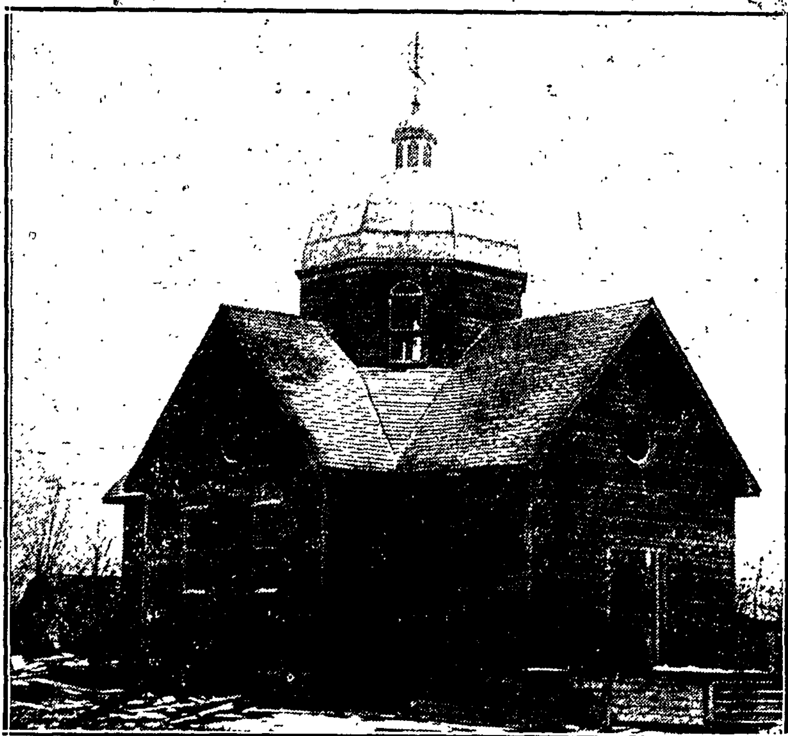

Українська православна церква в Йорктоні, Саск.

I. ЖИТТЯ КАНАДІЙСКИХ УКРАЇНЦІВ ДО ЗАСНУВАННЯ ІНСТИТУТУ.

1. Життя канадійських українців до 1910 року.

Щоб краще зрозуміти історію Українського Інституту ім. Петра Могили в Саскатуні, треба мати хоч короткий огляд життя канадійських українців від початків їх іміграції до оснування Інституту. Цей період показує обставини, серед яких українці в Канаді жили та серед яких проявлялося їх зацікавлення просвітними справами.

Переломовою хвилею в життю канадійських українців уважається 1910 рік, коли у Виннипегу почав виходити „Український Голос".

Тоді в Канаді вже було около 150,000 українського населення, та досить національно несвідомого. Найсвідоміша частина того населення називала себе русинами. Таких, що називали себе українцями, було ще дуже мало. А несвідомі називали себе галичанами, буковинцями, австріяками, росіянами, тощо*). Однак і між тим населенням почало проявлятися громадське життя в ріжних формах. На жаль, те громадське життя не все йшло шляхами, що провадили нас до піднесення. Часто це не були шляхи, що провадили, щоб ми стали в Канаді корисним, будуючим чинником. Часом це були шляхи, що провадили нас до загибелі.

Найскорше почалося життя релігійне. Його викликали життєві конечности. Та йшло те життя спершу чужими дорогами. Буковинські українці й частина тих, що приїхала з Великої України, відразу опинилися в царославній православній церкві, яку удержувала російська місія. Через нерозважну політику римо-католицької церкви, що мала нагляд над греко-католиками, багато громад греко-католиків пристало до цеї російської церкви, яка до української справи ставилася ворожо і своїх вірних впоювала московським духом.

Галичани гуртувалися коло греко-католицьких церков, але й такі церкви поділені були надвоє: одні підчинилися під юрисдикцію римо-католицької церкви, а другі старалися затримати свою незалежність від римо-католицької церкви й стримувалися від запису церковних маєтків на французьких єпископів. Такі, що хотіли затримати свою незалежність, були в дуже труднім положенні. Вони не могли дістати своїх світських священиків, бож тутешня римо-католицька церква не хотіла признати жонатих священиків. А ті, що підчинилися під французьку юрисдикцію, не дуже легко погоджувалися, щоб їх обслугували французькі та бельгійські місіонері, що покидали свій римо-католицький обряд і принимали греко-католицький на пять років. Такі місіонері не ставилися отверто вороже до української справи, але й не могли причинитися до розбудження національної свідомости в своїх

*) Митр. Шептицький у своїм „Посланню до канадійських русинів" з 1910 р. каже, що він того року робив розгляд в іміграційних записках і знайшов, що до того часу до Канади приїхало лише 3,107 русинів, а решта приїхали записані як галичани, буковинці, австріяки, росіяни тощо.

СТУДЕНТИ З „РУТЕНІЄН ТРЕЙНІНҐ СКУЛ" В ВИНИПЕҐУ, 1906 р.

вірних. Через домагання записувати церковні маєтки на французьких єпископів прийшло було до великих неприємностей. От, в Алберті між тими, що піддержували французькі домагання, і тими, що пристали до російської місії, прийшло було до судів, що почалися ще в 1902 році й тягнулися около десять років. Один суд скінчився аж в Лондоні в Приві Кавнсил*). Через подібне домагання у Винипеґу 1902 року дійшло було до бійки між членом громади й священиком Заклинським.

Положення греко-католиків було дуже прикре. І багато з них, що були національно свідомі, своє невдоволення явно виявляли.

Щоб протиділати російському православію й французькому римо-католицизмові в Канаді, повстало 1903 р. т. зв. серафимська або незалежна церква, але вона скоро опинилася в залежности від презбитеріянської церкви. І хоч вона була спершу дуже поширилася, то народ від неї відступав у міру того, оскільки така залежність проявлялася.

Перед 1910 роком в Канаді було також кілька часописів українською мовою. Найстарший був „Канадийський Фармер", що почав виходити 1903 року. Його видавала ліберальна партія, вона ним управляла**), і він служив передовсім своїм видавцям та партійним цілям. Українській справі він служив стільки, скільки вона могла підходити під рамці ліберальної політики. Другим часописом був „Ранок", що почав виходити 1905 року, але це був часопис релігійний, зразу орган згаданої незалежної, а опісля презбитеріянської церкви. Розуміється, його підтримувала презбитеріянська церква, і він також мусів служити своїм видавцям. Як „Канадийський Фармер", так і „Ранок" нераз занимали в українських справах становище противне до того, яке занимало українське населення. Був також тоді „Робочий Народ", що 1909 року почав виходити на місце „Червоного Прапора". І хоч цей часопис залежав від українських робітників та фармерів, а не від чужих, то він був часописом соціялістичної партії, і він ніколи не міг своїми гаслами заступити всіх інтересів українського народу в Канаді.

Справа освітно-виховавча стояла трохи ліпше, бо в Манітобі уряд відкрив у 1905 р. окрему школу для українців, що зразу була в Винніпеґу на Мінто вулиці***), а опісля переніс до Брендону. Її називали „Рутеніен Трейнінґ Скул". Ту школу уряд заснував тому, що між українцями орґанізувалися школи, та в таких округах англійські учителі не дуже хотіли вчити. Треба було шукати учителів з-між українців. Зрештою, в

*) Ця справа записана в судових актах під назвою: Заклинський проти Полюшія і др.

**) Управителем „Канадийського Фармера" тоді і довгі роки по тім був п. Рос.

***) Імена до знимки на стор. 22-ій: Долішний ряд з ліва на право: М. П. Остапович, В. Леделюк (висше побіч Остаповича), В. Маєвський, Й. Ґрабан, В. Когут, М. Ф. Басарабович. Другий ряд: Т. Н. Петришин, В. Чумер, В. П. Грушовий, Дж. Т. Кресі (учитель), М. Г. Драбинястий, Л. Д. Чисголм (учитель) В. Колодзінський, А. Климків. Третий ряд: Я. В. Арсенич, І. Коцан, С. Литвин, Д. Якимішак, Й. Кулачковський, В. Карпець, Г. Рошко. Четвертий ряд: П. С. Огризло, О. Г. Гикавий, П. Чайковський, Ф. Т. Гаврилюк, В. Саранчук, Р. Семотюк.

Манітобі тоді була двомовна шкільна система, і українці мали право вчити своєї мови в школах на рівні з англійською. Щоб такі школи обсадити відповідними учителями, уряд заснував згадану школу. Принимав до неї молодих людей, що мали зо старого краю трохи освіти. Тут їх підучували трохи англійської мови та інших предметів і по трьох з половиною роках з неї виходили українсько-англійські учителі. В тій школі вчили також по українськи. Вчили українські учителі. Спершу вчив там п. Макогон, а опісля Т. Д. Ферлей. І з тої школи повиходили дійсні учителі, що ставилися до своєї праці дуже поважно. Вони дбали не тільки про шкільну працю. Пильно дбали й про всякі народні справи, і вони стали дійсними першими піонірами нашого освітного й на-

Українські студенти в Тулоні, 1913 року.

родного життя в Канаді. Народ ними дорожив і давав їм всяку можливу поміч в народній роботі. Тільки римо-католицька церква зо своїми місіонерами між українцями ставилася до таких учителів неприхильно та вела аґітацію проти них та їх народної роботи. Та число студентів для тої школи було ограничене до яких 20—25 осіб. Поза цей семинар презбитеріяни постарались ще в 1905 році, щоб відкрити при Манітобській Колеґії відділ для українських студентів. Туди приймали наших молодих хлопців на науку. Декотрим давали навіть грошеву допомогу. Надіялися, що такі студенти з часом переймуться протестантським духом, запишуться на протестантську теольоґію та стануть проповідниками.

В Канаді виростало вже тутешнє молоде покоління, що прагнуло знання і науки, і для нього чужі церкви відкривали свої школи. Французи в Ст. Боніфас відкрили семинар для наших хлопців, презбітеріяни відкрили для них свою школу в Тулоні, а згодом в Принс Алберт в Саскачевані та одну в Алберті. Методисти й баптисти також почали відкривати свої виховавчі інституції для нашої молоді. І вся та виховавча праця зводила нашу справу на манівці.

УЧИТЕЛЬСЬКА КОНВЕНЦІЯ В ВІННИПЕГУ, 1907 Р.

Долішний ряд з ліва на право: Д. Якимішак, І. Копан, В. Романюк, Т. Д. Ферлей, О. Жеребко, П. Г. Войценко. Другий ряд: В. Кудрик, В. Леделюк, Я. В. Арсенич, В. П. Грушовий, П. С. Огризло, М. П. Остапович, Я. Головацький П. Чайковський, А. Новак. Третий ряд: В. Маєвський, Цяцко, Ф. Т. Гаврилюк, П. Гегейчук, В. Саранчук, В. Чумер, Яр. Колтек. Четвертий ряд: Т. Н. Петришин, В. Смук Я. Кунінський, Баран, Ѳ. Гикавий, О. Климків, В. Коцут. Пятий ряд: С. Литвин, М. Драбинястий Дм. Вовк, Т. Стефаник, Махній, П. Семотюк В. Шолдра, Гумінілович.

2. На власних силах: „Український Голос" і Фонд на Бурси.

Провідніші українці, а головно учителі з „Рутеніен Трейнінг Скул", уважали, що українське життя треба справити на іншу й гідну дорогу, що дала б нагоду українському народові в Канаді опертися на свої власні сили та своїми власними силами розбудовувати своє життя й

розвивати свої здібности. На першій конвенції українсько-анґлійських учителів в 1908 році, при участи й не учителів, рішено видавати український незалежний часопис, що давав би напрямок нашому життю в Канаді.

Тим незалежним часописом став „Український Голос", якого перше число появилося 16-го березня, 1910 року. Першим редактором „Українського Голосу" був Василь Кудрик, а управителем Т. Д. Ферлей*). „Український Голос" відразу заявив, що він стоїть на чисто народнім

УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС
THE UKRAINIAN VOICE.
ПРОСВІТНО - ЕКОНОМІЧНА, ПОЛІТИЧНА, ПОСТУПОВА ЧАСОПИСЬ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В КАНАДІ
РІК І ВІННІПЕҐ, МАН. Середа 16 Марця 1910 Winnipeg, Man. Wednesday, March 16 th 1910 Число І

ВІД РЕДАКЦІЇ

ГІРСЬКІ КАТАСТРОФИ.

УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС
виходить що тижня в середу
В Канаді і Злуч. Державах річно $2.00
До Европи $2.50
Гроші висилати через експресовий або почтовий Money Order, а також Postal Note
Адреса
Ukrainskyj Holos
BOX 3626
WINNIPEG, MANITOBA
Адреса Редакції і адміністр.
292 SELKIRK AVENUE

ЦИГАНИ ОШУКАЛИСЬ

Перше число „Українського Голосу", горішна половина 1-ої сторони.

ґрунті; що він незалежний від політичних партій та церков і що буде служити тільки українському народові. Він виступив проти політичних партій, що деморалізували наших людей в часі виборів алькоголем та цигарами. Заняв явно й виразно становище проти чужих церков,

*) „Український Голос" видавала й видає Українська Видавнича Спілка. Перша управа Спілки складалася з слідуючих людей: Т. Д. Ферлей — голова; Василь Чумер — касієр; Василь Кудрик — секр.; директори: В. Карпець, А. Жилич, Гаврило Сліпченко і Я. В. Арсенич.

виховавчих інституцій та чужих діячів, що тільки ширили роздор між нашим населенням. Сказав, що ми мусимо мати свою пресу та свою інтелігенцію „виховану власними силами, а не позичену в інших людей, не даровану, не виховану на чужім хлібі*). Він заняв становище, що „в церквах наших священики повинні бути сини нашого народу**).

Т. Д. Ферлей,

Перший управитель Українського Голосу, а пізніше перший посол до манітобської леґіслятури в 1915 році.

Василь Кудрик,

перший і довголітній редактор Українського Голосу, тепер священик Української Православної Церкви.

„Український Голос" сказав, що ми не вибємося на поважних людей і громадян цього краю, коли будемо полягати на чужі сили, і тому радив відкинути допомогу ріжних „опікунів" та закликав творити своє життя власними силами, та власними силами розвивати себе. Він вірив, що в той спосіб „покажемо полякам, нашим „опікунам" в Галичині, а москалям в Росії, що ми на волі станемо людьми без їх опіки і зможемо самі за себе рішати, без них любісько обходитись***).

Около три місяці по появі „Українського Голосу" у Винніпеґу заснувалося товариство „Запорожська Січ****), що взяло собі за ціль ширити свідомість серед українського громадянства. На однім з перших засідань те товариство рішило занятися справою заложення україн-

*) „Український Голос", ч. 25, 1910 року.
**) „Український Голос", ч. 24, 1910 року.
***) „Український Голос", ч. 1, 1910 року.
****) Головою, чи отаманом цього товариства був С. Ковбель секретарем — О. Мушка, а касієром — Дм. Душенко.

ських бурсів і народного дому. Для того вибрано й окремий комітет*).

Проголосивши завязання того товариства і справу бурсів, „Український Голос" вже в серпні, 1910 року, дав заклик до українського громадянства збирати фонди на бурси. Кілька тижнів пізніше оголосив, що бурси будуть називатися іменем Адама Коцка. Опісля в кожнім числі друкував довший час окреме оголошення про потребу фондів на бурси. Нарід цею думкою захопився, почав обговорювати її на ріжних сходинах та на сторінках „У. Г." і збирати та надсилати збірки з цілої Канади.

Ідея про бурси не була зовсім новою для канадійських українців. Вони знали, що в Галичині в той час бурси були дуже розповсюджені

АДАМ КОЦКО.

Адам Коцко був студент університету у Львові. Був дуже щирий народний робітник, що їздив по селах і закладав українські товариства. Разом з іншими студентами домагався від австрійського уряду українського університету. Коли 1-го липня. 1910 року, українські студенти зійшлися на наради в цій справі в салі університету, польські студенти забарикадували наших лавками та столами на коритарах. Наші студенти рушили розкидати барикади, а польські почали стріляти з револьверів. В боротьбі, яка слідувала, А. Коцко був поцілений в чоло кулею з польської сторони і впав трупом. Щоб вшанувати память цього борця за український університет, основателі фонду бурси у Вінніпегу назвали її іменем А. Коцка.

та що наші люди в них добачували дуже важний чинник для виховання нашої молоді в народнім дусі. Тому і тут ця ідея принялася легко та з великим одушевленням.

Два роки пізніше, а саме 22-го серпня, 1912 року, українці в Едмонтоні започаткували свою „Руско-українську Бурсу", до якої мало

*) До цього комітету входили: Дм. Жеребко, Т. Д. Ферлей, Андрій Сліпченко, Антін Скоробогач, Василь Кудрик, М. Пришляк, І. Мудрий, В. Деделюк, пані Гладка, К. Завідовська і А. Кирилюк.

„приниматися русько-українських студентів без ріжниці їх політичного чи релігійного переконання". На першім засіданні цеї бурси присутні люди зложили готівкою около 1,500 доларів. Між жертводавцями найвизначніше місце заняв Павло Рудик, що дав від себе $1,000 і заявив, що самий дасть на ту інституцію стільки само, як всі українці разом з цілої Канади. Інші жертводавці дали по сто долярів, по $75, $50, та по менше. Едмонтонці навіть перегнали Винніпеґ, бо коли у Винніпеґу тільки збирали фонди, то в Едмонтоні за чотири місяці вже був побудований новий та гарно умебльований будинок, з приміщенням на 20 студентів. Тою бурсою заопікувалася головно українська презби-

Вид з переду Русько-української Бурси в Едмонтоні, 1912 р.
На підставі цего бурса була і побудована.

теріянська громада і тому бурса дістала презбитеріянську закраску. Коли ж з часом презбитеріяни втратили піддержку загалу, бурса перестала існувати.

3. Скасування шкільної двомовної системи веде до заснування Бурси.

Року 1911 почалася ще одна акція в Канаді, що тягнулася яких пять

*) Комітет цеї бурси складався зо слідуючих людей. Павло Рудик, А. Вільчинський, С. Ґура, Й. Данилович, Петро Зварич, Г. Крайківський, М. Залізняк, М. Белеґай, В. Фербей, М. Рудик, П. Ґонський і В. Федун.

літ та що мала дуже великий вплив на скріплення думки про бурси в Канаді.

В той час в Манітобі, як вже було згадано, всі не-анґлійські народности мали законом забезпечене право вчити своєї мови в школі на рівні з мовою анґлійською. Мали так зване право двомовної системи навчання (байлінґвал систем), основане на угоді Лоріє-Ґрінвея з 1887 р. Важний уступ цього закону був такий: „Де 10 дітей в школі говорить французькою мовою, або іншою мовою, як їх матірною мовою, навчання таких дітей має відбуватися по французьки (або якою іншою мовою) та по анґлійськи згідно з двомовною системою". В Саскачевані й Алберті не-анґлійські народности мали право вчити своєї мови від 3-ої до 4-ої години. І саме на підставі цього закона українці в Манітобі дістали згаданий семинар, що був зразу у Винипеґу, а опісля в Брендоні. За українцями в Манітобі пішли українці в Саскачевані. І вони дістали від свого уряду 1909 року подібну школу в Ріджайні.

Павло Рудик,
перший більший жертводавець на народні цілі в Канаді.

Українці в Алберті не мали того щастя, що українці в Манітобі і Саскачевані. Та вони також були заінтересовані у шкільних справах навчання своїх дітей анґлійської мови при помочі мови української. Вони не лишилися позаду. Не маючи помочі від уряду, вони оперлися на свої власні сили. Вже в 1911 р. бачимо, що Петро Зварич переклав першу урядову шкільну читанку з анґлійської на українську мову і своїм коштом видрукував її, щоб улекшити українським дітям навчання анґлійської мови в школах. Рівночасно українці в Алберті робили старання, щоб уряд отворив для них школу подібну до брендонського та ріджайнського семинарів. Їм це остаточно вдалося і вони дістали таку школу в 1912 р., з осідком в Веґревил*).

В користь брендонського семинара треба сказати, що семинарі в Ріджайні й Веґревил і не дорівнювали йому. В брендонськім семина-

*) За здобуття школи у Веґревил головне признання припадає також п. Петрові Зваричеві, що був душею віч та нарад, які приготовляли петиції до уряду.

рі студентів трактували дуже толерантно й поважно, і в його студентів вироблялася повага та привязання до цього краю. Та ледви чи можна це сказати про студентів в других двох семинарах. Директор брендонського семинара, Кресі (J. T. Cressy), мав найвищі педагогічні кваліфікації з Англії, дуже добре відносився до своїх студентів та добре впливав на них. Йому належиться признання не лише від студентів, але й від українського громадянства взагалі. За те інші семинарі не мали такого щастя зо своїми директорами. (Може вони мали інші припоручення від своїх урядів, як провадити своїми школами). Ми стрічаємо в тодішних часописах часті нарікання студентів на директора Ґріра в Ріджайні, а навіть були страйки студентів проти нього за його шорстку поведінку. Таксамо були нарікання студентів на директора Сикла у Веґревилі, а навіть страйк проти нього за накидування їм деяких релігійних приписів.

Дальше, на місці буде зазначити, що вининеґський та опісля брендонський семинар носили ввесь час назву „Рутінієн Трейнінґ Скул" та що в них були самі українські студенти; школи ж в Ріджайні та Веґревилі не мали права так називатися. Семинар в Ріджайні називався: „Школа для Чужинців", і там побіч українських студентів були й німецькі, російські та інші.

Ясно ж, що найбільше число учителів і народніх робітників вийшло з брендонського семинара, і вони відіграли дуже важну ролю не лише в Манітобі, але й у Саскачевані та Алберті. Та треба признати, що й з семинарів в Ріджайні та Веґревилі також вийшло значне число учителів та народних робітників.

Петро Зварич,
переводчик і видавець першої шкільної читанки. Він цікавився шкільними та громадськими справами а пізніше Інститутами.

Двомовна система та учительські семинарі, з яких вийшло около 200 учителів, дуже багато причинилися до піднесення нашого народу в Канаді. Учителі в Манітобі навіть мали свою окрему учительську орґанізацію, що кожного року мала свої конвенції, на яких обговорювалося не тільки шкільні, але й інші загальні справи. За Манітобою пішли й українські учителі в Саскачевані. І вони скликали свої конвенції. В Алберті українські шкільні трости мали свою орґанізацію, що навіть дала почин для подібних орґанізацій в Манітобі та Саскачевані. Все те було дуже корисним для наших людей. Освітна й освідомляюча

праця пішла вперед дуже скорим темпом і в досить короткім часі колишні галичани, буковинці, „австріяки" та „росіяни" ставали українцями, які вміли боронити свої права і навіть заставляти до народньої роботи деяких священиків. Оця освідомляюча праця зробила наших людей не тільки свідомішими українцями, але й ліпшими громадянами взагалі. Практично вони вчилися шанувати свободу цього краю і вживати її на важну культурну працю.

ПОМІЧНИК

для

Малих Школярів

до ужитку в початковій шкільній науці
в Альберті і Саскачебан

Дословний переклад англійского

PRIMER-A

Ціна 30 центів

1911.
НАКЛАДОМ ПЕТРА ЗВАРИЧА з Вегревіл, Альта
з „Рускої Друкарні Я. Н. Крета" в Вінніпег.

Заголовкова сторінка Читанки П. Зварича, яку він перевів і видав для ужитку в школах.

Для справедливости треба згадати також, що з Ст. Боніфас, Тулону і Принс Алберт також вийшли деякі учні, що пізніше забрали поважні місця в українськім громадськім житті.

З 1911 роком до двомовної системи в Манітобі почала виявлятися опозиція. Ріжні місіонері та місіонерські педагоги почали критикувати двомовну систему, зразу легко, замовкаючи якийсь час, щоб почути, яка буде публична реакція. Опісля повторювали напади сильніше. Винипеґський щоденник „Фрі Прес", як орган ліберальної партії, що була в опозиції до тодішнього консервативного уряду, провадив перед в тій кампанії. Головна опозиція була до навчання по українськи по публичних школах. „Український Голос" з 29-го січня, 1913 року, згадує, що до того часу було вже около тридцять статтей проти двомовної системи. Ті статті критикували низький стан шкільництва в Манітобі, хоч стан шкільництва у Манітобі був ліпший, як по інших провінціях, де не було двомовної системи. Дальше, були напади на шкільну самоуправу. Радили назначувати урядових тростів, щоб в той спосіб можна було скорше позбутися небажаних учителів.

Українці відбивали такі напади, робили спростування неправдивих закидів, скликали віча й протестували. Їм ходило про те, щоб ніхто не спинив того освітного захвату, що вів наш нарід на вищий степень. Їм ходило про те, щоб не втратити українських учителів у понад сто школах, в яких наші діти мали нагоду вчитися й по українськи, на рівні з англійською мовою. Їм ходило про те, щоб затримати там наших учителів — одиноких, на той час, народніх робітників. Тому боронили вони двомовну систему. Оборона йшла доцільно, поважно й сильно. „Український Голос" вів перед в обороні двомовної системи. Він за-

значував майже кожний напад та відзивався на нього. 2-го лютого, 1913 року, українці у Винніпеґу скликали віче про шкільну справу та запросили на нього репортерів англійських газет. Промови виголосили: Т. Д. Ферлей по українськи, а О. Жеребко по анґлійськи. Жеребко доказував, що при помочі двомовної системи українські діти в школах роблять кращий поступ, як там, де їх вчать лише анґлійською мовою. Як практичний учитель, наводив приміри, як тяжко дитині українській пояснити головно слова абстрактні. В літі того самого року, 11—12 липня, українські учителі на своїй конвенції у Винніпеґу рішили боронити прав навчання наших дітей мови української поруч анґлійської

16

Сторона 11

Ту є троха цьвітів.

Хто їх возьме ?

Чи ти хочеш їх ?

Они є червоні і сині і жовті.

Чи бачиш зелені листки ?

Чи будеш брати деякі з них.

Я люблю зелене листе і

хороші цьвіти.

Сторона 12

Маю малого білого котика. Чи бачиш єго ? Він може бігати і скакати. Я люблю бавити ся з ним. Чи ти маєш маленького котика ? Се є білий котик. Чи любиш бавити ся з ним ? Ходи і бав ся з моїм котиком.

17

Чи ти знаєш мене?
Я Василина.
Се моя лялька.
Єї імя Веся.
Веся має чорні очи.
Она має червоні личка.
Она носить червоне
убране.

Чи маєш ляльку?
Чи она має червону
сукенку?
Чи любиш бавити ся з нею?
Я люблю бавити ся з
Весею.

Чи знаєш сї слова?

сукня любити ту чорний з ти (ви) котик, бавити ся там дещо до мій (моя, моє) капелюх шапка, кіт, в, пестити, фуркало.

Сторінки з Читанки виданої п. П. Зваричем.

мови по школах. Та конвенція осудила неприхильні статті про двомовну систему, а урядові висловила признання за його дбання про існуючу систему та про брендонський семинар. В додатку, конвенція вибрала делеґацію до міністра освіти, щоб він знайшов українського учителя до брендонського семинара.

Треба згадати, що й уряд боронив двомовну систему, а міністер Колдвел робив публичні заяви, що українські учителі з брендонського семинара говорять по анґлійськи вдоволяючо та що шкільна справа в Манітобі не була ще ніколи в такім добрім стані, як тоді.

Саме в той час, наче на відгомін суперечки в Манітобі, провінція Алберта взяла найстрогіші кроки, щоб не допустити до якої будь за-

краски двомовної системи, якої українці там домагалися. Міністер освіти Бойл, на якого українці зразу покладали великі надії, що він буде вирозуміло ставитися до їх домагань, став саме шампіоном проти шкільної двомовности. Навіть ужив до того одинокого нашого посла, А. Шандра. А Шандро говорив, що Алберта ніколи не допустить до такої помилки, яку зробила Провінція Манітоба. До великого заострення було прийшло головно у веґревільській окрузі по виборах 1913 року, де уряд назначив шкільним організатором і інспектором Флечера. Вимівкою, що учителі, мовляв, не мають повних кваліфікацій, він усував наших учителів, а назначував на їх місця анґлійських. Проти того українці виступали. Наприклад, школа Буковина в Санленд наймила була учителя з Манітоби, Василя Чумера. Чумер мав право вчити в Манітобі. За три місяці зробив він дуже гарний успіх і в Алберті. Та уряд, що зразу позволив йому вчити, відобрав те право. І Флечер назначив анґлійського учителя. Шкільна управа відмовилася приняти нового учителя. Тоді Флечер назначив урядового троста. На те податковці застрайкували й не післали дітей до школи. І назначений учитель сидів майже девять місяців безчинно.

ВАСИЛЬ ЧУМЕР
який учителював в Манітобі, а опісля перенісся до Алберти.

Цікаво буде також згадати й те, що коли українські трости мали свою конвенцію у Веґревил, в Алберті, 15-го лютого, 1912 року, та ухвалили резолюцію, в якій домагалися шкільного акту в українській мові, українського шкільного організатора, українського семинара й учителя до нього, то уряд був погодився на домагання. Коли ж виринуло згадане заострення, уряд справді видрукував шкільний акт, та не український перевід п. Зварича, але якийсь українсько-російською макаронщиною. Такий крок уряду ще більше обурив українське населення.

В Манітобі уряд притримувався угоди Лоріє-Ґрінвея. В літі 1913 року видрукував першу шкільну читанку з анґлійським і українським текстом. На одній стороні був анґлійський текст, а на другій текст український переводу Мих. Стечишина. Переложено також і другу читанку, і була чутка, що вона була надрукована вже в 1914 р., та через напружені відносини не була розіслана по школах до ужитку*). Українці дочекалися й того, що в осени 1913 року уряд на-

*) Була чутка, що пізніше, коли двомовна система стала обєктом великого тертя, наклад другої манітобської читанки був знищений.

значив українського учителя до брендонського семинара — проф. П. Карманського. І то був дійсно великий здобуток для українців Манітоби.

Провінція Саскачеван втримувала середну лінію. Уряд був в руках ліберальної партії так само, як в Алберті, але він не пішов ні за Албертою, ані за Манітобою. В Саскачевані наших учителів толерували. Позволяли й некваліфікованим вчити, тільки шкільні інспектори натискали, щоб такі учителі йшли на дальшу науку до школи та діставали потрібні кваліфікації. В Саскачевані учителі мали свою організацію від весни 1912 р. І доки було трудно дістати англійських учителів до наших

Учасники учительської конвенції в Ростерн, Саск., 1913 р.

шкіл, українським учителям навіть позволялося мати окремі конвенції. Учительська конвенція, що відбулася в Ростерні 1913 р., старалася дістати якнайбільші уступки для нашої мови по школах, домагалася українських підручників, таких, як в Манітобі, і українського учителя до семинара в Ріджайні. Для того вибрала навіть окремий комітет*).

В літі 1914 року в Манітобі були провінціяльні вибори. І двомовна система стала важною точкою виборчої кампанії. Старий уряд виграв вибори, бо дістав сильну піддержку від українських та французьких

*) До того комітету вибрано слідуючих: Йосиф Меґас, А. Штик, Ілія Пернеровський, Г. Пляцко і Т. Вольський. Кромі згаданих осіб в учительській орґанізації брали активну участь того року пп. Кібзей, Й. Богонос і Й. Бойчук.

виборців. Дуже можливо, що через ці вибори й саскачеванський уряд пішов на стрічу домаганням українців і в осени 1914 року назначив українського учителя до семинара в Ріджайні — Н. Романюка. Вслід за тим і манітобський уряд з початком 1915 року назначив українського учителя до брендонського семинара, на місце проф. Карманського. Тим учителем був п. І. Басараб.

Та противна сторона не звертала уваги на те, що уряд виграв вибори в Манітобі. Винніпеґський „Фрі Прес" далі вів напади на двомовну систему. Ще перед вибухом Великої Війни в 1914 році писав він, що кому не подобається школа з англійською мовою, той може брати свої торби та їхати туди, звідки приїхав*). З вибухом війни

Студенти Брендонського семинара і члени Читальні Просвіти, 1913-14 р.
(По середині проф. Петро Карманський).

напади на двомовну систему стали ще сильнішими. Тоді до такої позиції прилучилися не тільки москалі, але й свої москвофіли, яким сіллю в оці було те, що в Канаді розростається українська мова та дістає урядове признання. І всі такі людці почали називати оборонців двомовної ситеми небезпечним проявом націоналізму, балканізацією, та загрозою для Канади. І хоч ще 2 лютого уряд назначив п. Басараба учителем до брендонського семинара, то вже в березні міністер освіти оголосив, що до брендонського семинара вже більше не будуть приймати студентів, бо за три роки, коли вже там записані студенти покінчать свої курси, він буде закритий.

*) „Фрі Прес", 29-го липня, 1914 р.

В травні 1915 року консервативний уряд Манітоби уступив, коли виявилися деякі надужиття, і уряд провінції перейшов в руки ліберальної партії, що цілий час проти двомовної шкільної системи виступала. І всі тоді сподівалися, що новий уряд заборонить двомовну систему. Українці тим дуже були затривожилися.

В таких обставинах знову віджила думка про незалежні способи підтримування науки української мови. Саскачеванський учитель А. Т. Кібзей, що пізніше став лікарем та замешкав у Дітройті, піддав думку щоб обговорити справу заснування української колеґії. Про ту саму справу написав статтю учитель Й. Ваврик. Місяць пізніше учительська

Інша світлина брендонського семинара з 1913-1914 р. В долішнім ряді: другий анг. учитель Д. Т. Норквей, середний анг. уч. Дж. Т. Кресі, за ним проф. П. Карманський

орґанізація в Манітобі оголосила, що скликає свою конвенцію та поклала на програму й справу колеґії, і, в додатку, справу катедри української історії та літератури у Манітобськім університеті. Та тому, що ці пляни були тяжкі до уведення в життя, то знайшлися люди, що приступили до практичнішого пляну — до відкриття Бурси ім. Коцка.

4. Бурса ім. А. Коцка в Вінніпегу.

В літі 1915 р. Комітет справи Бурси скликав збори в справі відкриття бурси на зиму, та не все пішло гладко. Між первісними членами

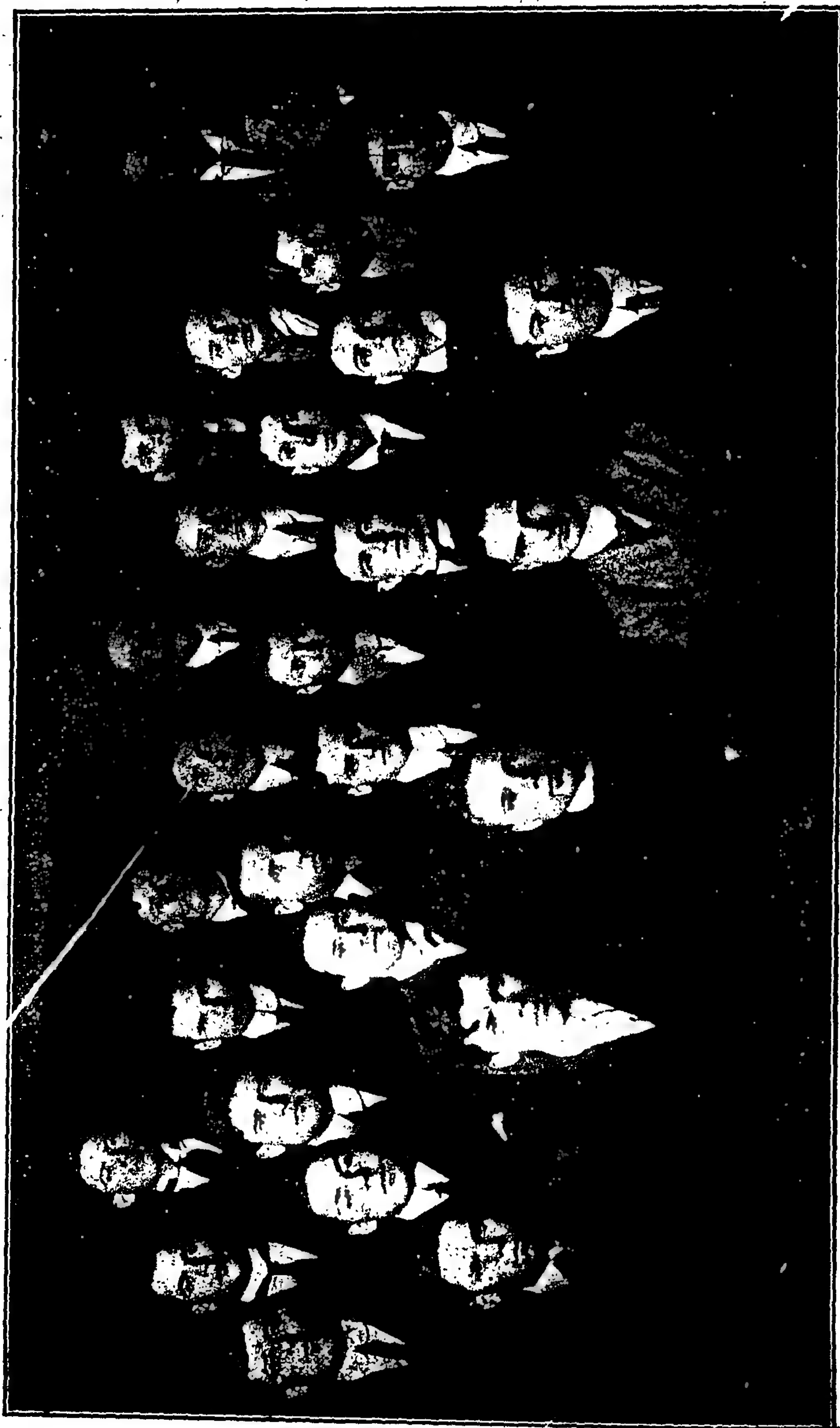

Студенти сминара в Ріджайні, Саск.

настав поділ. З приїздом еп. Будки до Канади багато тих греко-католиків, що ставилися неприхильно до французької роботи, стали отвертими і щирими працівниками своєї церкви. Вони хотіли, щоб Бурса А. Коцка була греко-католицька. Деякі хотіли, щоб вона була чисто католицькою, а інші, щоб вона остала народньою, так, як вона була первісно зорганізована. 3-го липня, 1915 року, на зборах членів бурси, що відбувалися в салі при Малій Церкві, прийшло до голосування над справою, якою та бурса має бути. Більшість членів переголосувала, щоб бурса осталася народньою*). На те переголосовані члени наробили крику. Тоді ті члени, що були за народньою бурсою перейшли до другого будинку, щоб збори докінчити. Збори докінчилися в галі

THE

MANITOBA

RUTHENIAN-ENGLISH

READERS

Second Reader

Approved by the Advisory Board for use in the Public Schools of Manitoba

THOMAS NELSON AND SONS
London, Edinburgh, Dublin, & New York

МАНІТОБА

РУСКО-АНҐЛІЙСКА

ЧИТАНКА

Друга читанка

Потверджена через Раду Шкільну для уживаня в Публичних Школах в Манітобі.

THOMAS NELSON AND SONS
London, Edinburgh, Dublin, & New York

Початкові сторони Другої Читанки в англійській і українській мові.
(В зменшеній формі).

Хлопана. Там вибрано новий заряд**) та рішено під осінь бурсу відкрити. Негайно оповіщено конкурс за студентами. І вже з початком вересня Бурса ім. Коцка була відкрита під ч. 117 Джюно стріт у Виннипеґу. В тій бурсі приміщено 16 студентів. І знов тоді почалася кампанія за грішми. Т. Д. Ферлей, нововибраний посол, їздить по Саскаче-

*) За внеском п. Арсенича, щоб бурса була народньою, голосувало 82 члени; за греко-католицькою бурсою було 68 членів, а за тим, щоб вона була католицькою — 2 голоси.

**) Заряд бурси складався: Я. В. Арсенич — голова, С. О. Харамбура — заст. голови; Г. Скеґар і М. Пасічняк — секретарі; Павло Попіль — касієр; інші члени: Т. Д. Ферлей, Василь Хлопан, Л. Мандзюк, Іван Неґрич, О. Гикавий, Василь Білінський, М. Шкреметка, Дмитро Жеребко, К. Паньків і Теодор Боднар. (У. Г. 1915).

вані з відчитами про бурсу, часописи оголошують збірки і справа бурси, поруч новинок про війну та двомовну систему, занимає перше місце.

Друга ж частина членів бурси, що не годилася на народню бурсу, відбула свої збори 19-го вересня, 1915 року, й рішила заснувати Бурсу ім. Андрея Шептицького.

Помимо розбіжности в цій справі, українці Винніпеґу рішили робити й на дальше спроби, щоб не допустити до скасування двомовної системи. 7-го січня, 1916 року винніпеґські українці вислали до уряду делеґацію*) з питанням, що уряд думає зробити з двомовною систе-

20 The Carpenter. | Тесля. 21.

THE CARPENTER.

I know a little boy named Charlie. His father is a carpenter, and builds houses. Charlie says he is going to be a carpenter when he is a man.

His father gave him some tools and a carpenter's bench. He keeps them in his little workshop in the barn.

Last week he was very busy. He sawed some boards and made them very smooth with his plane. He nearly cut his fingers when he was doing this. At last he finished what he was making.

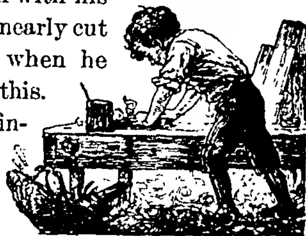

ТЕСЛЯ.

Я знаю малого хлопця, котрий називаєсь Кароль. Єго батько є теслею, і будує доми. Кароль каже, що він буде теслею, коли виросте.

Єго батько дав єму деякі знаряди, і теслярский варстат. Він тримає те все в маленькій майстерни в шопі.

Минувшого тижня він був дуже занятий. Він нарізав дощок і вигладив їх дуже своїм гиблем. Він мало що не покалічив собі пальців при сій роботі. Нарешті скінчив те, що робив. Чи

Сторінка з Другої англійсько-української Читанки в Манітобі.

мою школи. Делеґацію приняв премієр Норис зількома другими міністрами, але відповіди на запит не дав. А що було багато домагань ріжних організацій і свідомих громадян з провінції, у Винніпеґу вибрано Український Центральний Комітет для оборони двомовної системи**). Комітет розіслав заклики до українського громадянства по провінції, щоб скликати на день 20-го січня протестаційні віча, приготовити петиції до уряду та вибрати депутатів, які мали б зїхатися до Винніпеґу

*) Делеґація складалася з пп. І. Петрушевича, Я. В. Арсенича, Осипа Боянівського і А. Маланюка.

**) У. Ц. К. складався з цих осіб: Я. В. Арсенич, О. Боянівський, А. Малинюк, Т. Ю. Марцінів, Іван Петрушевич, Іван Слюзар, С. О. Харамбура, І. Неґрич.

2-го лютого. 30-го січня у Виннипеґу скликано велике масове віче в цій справі, де присутних було поверх тисяча людей. На вічу промовляли пп. Арсенич, Слюзар, Д. Якиміщак та І. Петрушевич. Віче ухвалило довгу резолюцію в обороні двомовної системи та напятнувало роботу шовіністичної преси зрадничим, непатріотичним і нехристіянським тероризмом для викликання расової ненависти. 2-го лютого до Виннипеґу приїхало 26 депутатів з провінції. Одні заходили до „Українського Голосу", другі до „Канадійського Русина", що разом з греко-католицьким ґромадянством приняв участь в цій справі, і передавали петиції зібрані в цій справі. Таких петицій Український Центральний Комітет дістав 125, на яких було около 6,000 підписів. А деякі петиції пішли просто до уряду. 2-го лютого депутати зібралися на наради, на які запрошено було теж кілька послів. Арсенич і Д. Якиміщак сказали промови по анґлійськи. Деякі з послів заявилися за двомовною системою. Інші стали проти. Між тими, що були проти, був соціялістичний посол з Виннипеґу. На другий день рано депутати пішли до будинку леґіслятури. Посол Ферлей представив їх міністрам. Говорили Арсенич*), Марек, Н. Григорчук та Іван Петрушевич. Та премієр Норис знову не дав ясної відповіди, кажучи, що це справа, над якою будуть говорити всі посли. Того самого дня пополудні делеґати ще раз зійшлися та зреорґанізували Український Центральний Комітет, називаючи його Комітетом Оборони Двомовних Шкіл**).

ОРЕСТ ЖЕРЕБКО,

перший український студент в Канаді, що дістав степень Б.А. 1913 р. Брав активну участь в обороні двомовної системи, виїздив до Львова на дальші студії і пізніше був редактором Українського Голосу.

5. Останні спроби затримати двомовну систему.

Та всеж таки міністер освіти Торнтон незадовго вніс законопроєкт на скасування двомовної системи. І вже 18-го лютого перейшло перше читання того законопроєкту. 23-го лютого слідувала дебата над другим читанням цього внеску. В обороні двомовної системи стали головно французькі посли, один консервативний посол з Роблин, на імя

*) Промова п. Арсенича була річево оброблена. Друкована в „У. Голосі".

**) До комітету ввійшли делеґати по одному з кожної виборчої округи, а з Виннипеґу: І. Петрушевич, Антін Маланюк, Іван Неґрич, Т. Ю. Марцінів, Василь Кудрик, Дмитро Якиміщак, Д-р Іван Паздрій, Василь Казанівський, Іван Слюзар, Г. Гречка, Я. В. Арсенич, о. М. Оленчук, Осип Боянівський і Максим Пасічняк.

Нютон, та українець посол Ферлей. 28-го лютого посол Ферлей сказав довгу промову, яку майже в цілості передрукував „Фрі Прес".

Варто пригадати, що канадійські ірляндці теж ясно були стали в обороні прав чужинців щодо уживання їх мови в школах. Вони навіть ухвалили були спеціяльну резолюцію, пригадуючи, що угода Лоріє-Грінвея давала свободу не тільки французам, але й іншим народностям, та що уряд повинен тієї угоди дотримуватися.

По другім читанні законопроекту Торнтона Комітет вислав ще одну делеґацію до уряду. Делеґація прибула до леґіслятури 7-го березня. Коли тільки скінчив говорити І. Петрушевич, один міністер зовсім несподівано покликав Гладика, знаного москвофіла, що був редактором „Русского Народа", кажучи, що „тепер почуємо голос вашого власного народу проти двомовної системи". Гладик накинувся на українських провідників, на двомовну систему, та на українських учителів, називаючи оборонців двомовної системи німецькими агентами. Далі сказав, що нема українського народу, а є самі русскі, а русскі не хочуть двомовної системи... На те відповів, п. Маланюк, збиваючи закиди Гладика. Та все ж таки авдієнція закінчилася нічим і неприємно. І було прикро не тільки делеґатам, але й тим, що їх висилали на авдієнцію.

Я. В. АРСЕНИЧ
перший український студент прав і перший український адвокат в Канаді (1916 р.). Брав участь в обороні двомовної системи. Поважний громадський діяч.

І вже наступного дня. 8-го березня, соймъ приступив до третього, тобто останнього читання внеску, і того самого дня внесок ухвалено. І так скінчилася боротьба в справі двомовної системи шкіл у Манітобі.

А заборона двомовної системи в Манітобі значила, що й в інших провінціях права вчити українську мову по публичних школах будуть нарушені. Отже це був удар не тільки українцям в Манітобі, але й українцям в цілій Канаді, які дуже пильно слідили, як справа двомовної системи в Манітобі закінчиться.

Та поразка в цій боротьбі не прибила українців. Вони вірили й надалі, що Канаді та їм самим буде більше добра, коли наше молоде покоління буде виховане в народнім дусі та не буде стидатися свого народу. І тому шукали ратунку в заложуванні бурс.

II. ЗАСНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ БУРСИ ІМ. ПЕТРА МОГИЛИ.

1. В яких обставинах і як засновано Бурсу ім. П. Могили.

На початку 1916 року, саме в той час, коли в Манітобі дискусія над двомовною системою довершувалася, коли доля брендонського семинара вже була вирішена, а за тим і доля семинара в Ріджайні, коли в Манітобі вже існувала Бурса ім. Коцка, на яку збирали гроші по цілій Канаді, і коли навіть були піднесені голоси, щоб заложити українську колеґію, — саме тоді в Саскатуні було кільканадцять українських студентів, що мешкали по ріжних домах в місті, які заснували студентський кружок в осени 1915 року*). Головою того кружка зразу був А. Крижановський, з початком 1916 року Микола Михасів, а секретарем А. Т. Кібзей.

Між тими студентами були такі, що ще в старім краю брали живу участь в народних справах**), інші, що тут вже учителювали і брали активну участь в учительських конвенціях та загальних громадських справах, як Й. Богоніс, А. Т. Кібзей, Й. Вавринюк, І. Костюк і інші. Їх імена появлялися в часописах вже через кілька років, отже й не диво, що ті студенти застановлялися над громадськими справами, а зокрема над вихованням українських учителів та нашого молодого покоління в українськім народнім дусі.

Переживаючи боротьбу щодо двомовних шкіл в Манітобі, за якою слідила ціла українська іміґрація в Канаді, саскатунські учителі-студенти теж пильно слідили за цією справою, і коли вже можна було бачити, як ця справа скінчиться, то вони забажали піти слідом виннілеґських українців та заснувати бурсу — в Саскатуні***).

Думка, щоб заснувати бурсу в Саскатуні, зродилася в приватних дискусіях між студентами. Загально цю думку приписують А. Т. Кібзеєві. Та на тих студентських зборах, на яких офіціяльно обговорено заснування бурси, справу реферував В. Свистун. Це було на засіданні Українського Студентського Кружка 4-го березня, 1916 року, яке відбулося в хаті А. Липки, під числом 819-13 стр. По довгій дискусії над цею справою всі погодилися, що бурси потрібно та вирішили таки другого дня скликати ширші збори щодо цієї справи.

Звіт з того студентського засідання є записаний як перші збори

*) В Саскатуні були такі студенти: до університету ходили: А. Крижановський, Йосиф Меґас, Василь Свистун і П. Перч. До „Нормал" ходили: Йосиф Богоніс, І. Костюк, І. Рибчук, Василь Кіцул і Ф. Ганчар; до Каліджіейт до 11-ої кляси ходив А. Т. Кібзей, до 10-ої кляси П. Сироїшка, Н. Михасів, Й. Ваврик, І. Оробко, а до 9-ої: А. Липка, О. Дирбавка, І. Перч, С. Кондра, В. Гуменюк, Г. Приступа, А. Ягольницький.

**) А. Крижановський був студентом університету в Галичині. Василь Свинстун скінчив гімназію в старім краю. О. Меґас був шкільним інспектором і кількалітним редактором „Канадійського Фармера" і „Нового Краю", що друкувався в Ростерн, Саск.

***) Що Саскатунські громадяни йшли за приміром Бурси ім. А. Коцка, це бачимо з відозви В. Свистуна в „У. Г.", ч. 14, 1916 р.

Бурси. Його підписали: Г. Сліпченко — заст. голови, А. Т. Кібзей — секретар.

В неділю, 5 березня, скликано згадані ширші збори до Вест Сайд Театру. Предсідником був Н. Малик. Промовляли: А. Приступа — про народні школи в Росії, І. Рибчук — про українське шкільництво в Манітобі, А. Т. Кібзей — про українське шкільництво в Саскачевані, а В. Свистун — про потребу української бурси. Того дня одобрено заснувати бурсу та зроблено збірку на ту інституцію. Збірка принесла $7.36. І вибрано тимчасовий комітет, до якого ввійшли; Й. Богоніс — голова, І. Костюк — касієр, А. Т. Кібзей — секретар, Г. Сліпченко — заст. голови та А. Липка — заст. секретаря. Інші члени комітету такі: Вас. Свистун, О. Мегас, І. Рибчук, А. Крижановський, Іл. Пернаровський, І. Квасниця.

Щоб роботу краще вести, на тих зборах вибрано також ширшу раду з передових людей по провінції*).

Звіт з тих зборів був оповіщений в 12 ч. „У. Г.", з 22-го березня, під заголовком „До Всіх Українців Саскачевану" і був підписаний — за комітет: Й. Богонос — голова, А. Т. Кібзей — секретар. В тій відозві читаємо, що на недавній конвенції шкільних тростів в Саскачевані вже були голоси, щоб викинути всяку чужу мову з публичних шкіл. Дальше, що учительський семинар в Ріджайні перестає бути тим, чив був до того часу. Отже були й додаткові причини до заснування своєї інституції, в котрій можна б продовжати науку української мови. Подавши до відома про заснування бурси, відозва каже: „В кождій українській школі знайдеться бодай один хлопець або дівчина, що зможуть бути приміщені в такій бурсі і в сей спосіб ми виховаємо собі інтелігенцію у своїй рідній школі. Тож дальше до праці! Нехай всюди лунає клич: Збудуймо українську бурсу в Саскатуні!"

2. Від заснування бурси до Першого Зїзду.

Тимчасовий комітет мав приготовити статут бурси й повести агітацію в цій справі по провінції.

В неділю, 26-го березня, відбулися дальші збори членів-основателів бурси, знову в хаті п. Липки**), на яких вже прочитано перший статут бурси та рішено оповістити його в „Українськім Голосі".

5-го квітня була поміщена в „Українськім Голосі" відозва В. Свистуна до студентів і учителів. В ній говориться, що нам відбирають право вчитися своєї мови у школах, і що тому нам в Канаді грозить сумний упадок, що й інтелігенції нема, і в цілій провінції є тільки яких

*) До тої Ради ввійшли: І. Денис, І. Кунь, В. Пінянський, Ю. Андрухович, О. Штик Н. Возьний, Н. Козаченко, П. Палій, Й. Курилович, І. Робчинський, А. Максимчук, В. Снятинський, І. Марковський, Пр. Мамчур, Д. Кирстюк, Ф. Мінтян, І. Василішин, Н. Василів, П. Сорба, А. Федорчук, І. Чорнейко, Д. Перч, Е. Охітва і Ф. Бойко.

**) На тих зборах були: Василь Свистун, Гаврило Сліпченко, Н. Малик, А. Ягольніцький І. Перч, Никола Михасів, А. Липка і А. Т. Кібзей.

Студентський кружок в Саскатуні, який дав почин до заснування бурси в Саскатуні.

60 студентів у середніх школах, університеті та учительських семинарах в Саскачевані. „Хто буде сторожем народа? Сему треба конче зарадити і то як найскорше. Побіч шкільної науки товариші студенти мусять діставати виховання в ріднім дусі і тут ми можемо і повинні бачити тільки одну раду: піти за приміром Вінніпеґу і заложити у нас бурсу, де теперішні і будучі студенти дістануть дешеве приміщення і виховання в національнім дусі*).

Слідуючого тижня появилася дальша відозва, підписана секретарем — Кібзеєм. Вона каже, що до бурси будуть приймати хлопців і дівчат, що заряд постарається дати студентам дешеве приміщення і буде давати їм науку української мови, історії та літератури.

На дальших зборах бурси, 16-го квітня (в хаті Сліпченка), рішено надрукувати статут бурси окремою книжечкою в числі 4,000 примірників та надрукувати листи на збірки фондів, розіслати їх до людей на провінції, і в той спосіб повести якнайширшу кампанію за збиранням грошей.

Коли саме рішено назвати Бурсу іменем П. Могили, нема записано. Перший раз стрічаємо назву „Бурса Петра Могили" в заклику А. Т. Кібзея, що появилася в ч. 15 „Українського Голосу" з 3-го квітня, 1916 року. В записках Інституту це імя появляється перший раз 16-го квітня, 1916 року.

В „Українськім Голосі" з 19-го квітня В. Свистун повідомляє, що Департамент Освіти того року не дав одобрення на скликання окремої української учительської конвенції, на котрій можна б обговорити справу бурси, отже піддає гадку скликати студентський зїзд, щоб на нім обговорити справу заложення бурси. А на зїзд явиться кожний учитель, бо кожний учитель є одночасно й студентом. В тім повідомленню є також згадка, що бурса вже скоро буде заінкорпорована.

Пишучи про те, яка має бути робота студентів того року, Свистун додає до роботи бурси ще одну дуже важну задачу — засновування читалень. „Справа читалень в нас вже почалася, хоч зовсім відрухово. Їх ще за мало, отже треба постаратися, щоб їх було більше, а відтак надати свідомий тон діяльности під проводом якогось центрального тіла, що повинноб зорганізуватися в Вінніпеґу. Найкраще булоб, якби дотеперішний Комітет Оборони Рідної Школи в Вінніпеґу взяв на себе те діло. Хай Комітет обізветься, а ми провінціонали підемо зараз за покликом".

3-го травня появилася в „Українськім Голосі" відозва до українців Саскачевану, підписана головою бурси — Й. Богоносом, і секретарем — Кібзеєм. Відозва каже, що

„Просвіта через Рідну Школу і виховання молодіжи в ріднім дусі — це найлучше оруже кождого народа, що стремить до свободи і самостійности. Просвітою і знанням і здоровим вихованням молодого покоління здобуває собі кожда нація, що жила через

*) „Український Голос", ч. 14, 1916 р.

сотки літ в темрямі і несвідомости, гідне місце серед сімї вільних народів.

„В Рідній Школі Наша Будучність! Клич сей зелектризував широкі верстви нашого народа в Рідні Краю і поклав основи під нову визвольну боротьбу проти його гнобителів. Клич сей причинився до здвигнення соток шкіл від найнищих до найвищих, що виховали сильні ряди української свідомої інтелігенції, котра стала народові за провідників у його визвольних змаганнях.

„Величезні здобутки, які осягнув наш нарід в Галичині через рух за рідною школою, за вихованням вріднім дусі і рідній хаті, повинні показати нам, українцям, в Саскачевані, на яку дорогу ми тут мусимо ступати, щоби осягнути те значіння, яке нам, як многочисельному народові, належиться. Є нас в Саскачевані поверх 60,000, однак ніхто з нами не числиться — однаково, якби нас і не було.

„Підім слідом наших братів в Галичині. Най залунає клич — „В Рідній Школи наша будучність". Най понесеться він по просторих степах Саскачевану серед українського народа і стане провідною думкою у нашій народній роботі і провідним світлом на дорозі до дальшого поступу.

„Нашим початком у сім напрямі най буде Українська Бурса ім. П. Могили, в Саскатуні, що має нам виховати сотки українських синів та доньок на будучих провідників і робітників серед нашого народа.

„Піддержім усі, як один муж, сю бурсу, яка виобразує нам патріотичних учителів, учительок, професорів і професорок, священиків, взагалі одиниць, що будуть стояти на сторожі народних прав.

„Виховаймо рідну інтелігенцію, бо без неї наш нарід напевно загине, втопиться серед чужого моря так, що й сліду по нім не остане і не причиниться він жадним цінним скарбом до звигнення національної культури сего краю.

„Жертвуймо щедро кровавим потом запрацьований гріш на Українську Бурсу ім. П. Могили в Саскатуні, а наші жертви принесуть стократні плоди.

„Подаймо собі дружно руки до спільної праці, щоби Бурса ім. П. Могили стала таким культурним осередком нашого народа в Канаді, яким була стала на цілу Україну і Східну Европу Київська Академія заложена П. Могилою в сімнадцятім століттю."

6-го травня відбулося ще одно засідання членів бурси, в помешканні Кібзея в Квінс Готелі. Присутні були: Михасів, Сироїшка, Сліпченко, Кібзей і Липка. Там рішено оголосити в „Українськім Голосі" Статут Бурси, і відозву в справі загальних зборів або зїзду. Також рішено, щоб проголосити заклик до студентів, щоб зголошувалися на осінь до бурси. 13-го травня знов відбулося засідання в Квінс готелі. Присутні були Кібзей, Михасів, Ваврик, Сліпченко, Ягольницький, Дирбавка, Липка, Гуменюк і Кондра. Вони рішили, щоб бурсу заінкорпорувати. А вже 17-го травня проголошено в „Українськім Голосі" Статут Бурси.

Статут казав, що ціллю товариства є утримувати бурсу, де брали б малу оплату або удержували й зовсім безплатно студентів, давали там батьківську опіку й моральне виховання в українськім дусі для української молоді обох полів, яка мала б ходити до публичних, торговельних та рільничих шкіл, чи університету. А щоб її виховати

в українськім дусі, в бурсі мали б бути виклади української мови, літератури, історії, мистецтва, співу і музики.

Ці цілі й членські права Бурси пізніше, при корпорації, значно змінено й поширено. Бурса стала називатися Інститутом.

В літі 1916 р. В. Свистун працював для Бюра Суспільних Дослідів, збираючи статистичні відомости про українців західньої Канади. В дорозі по околицях Саскачевану, Алберти й Манітоби, він мав дуже добру нагоду переговорювати справу бурси з учителями й іншими передовими громадянами та повести агітацію за тим, щоб плянований студентський зїзд і загальні збори бурси відбулися якнайскорше.

3. Що приспішило отворення Бурси.

Саме в той час, як справу бурси дискусували, справу двомовної системи в Манітобі ще раз обговорювали, вже в Оттаві. Піднесли її французькі посли. „Український Голос" дальше настоював, щоб уряд Манітоби скасував свій новий закон. За те манітобський шкільний завідатель, Страттон, видавав заяви, що школи, які перестали вчити своєї матірної мови, почали робити надзвичайно добрий успіх. Одночасно уряд Манітоби почав заводити консолідовані школи, тобто обєднувати по кілька малих шкільних округів в один великий. Українці дивилися на ту спробу з упередженням, бо уважали, що в таких шкільних округах буде більша нагода вибирати неукраїнських тростів, які могли б мати упередження до наших учителів. А в Саскачевані саме тоді витворювалася шкідлива опінія про українців. Зорґанізовано спеціяльну Лігу Освіти в Саскачевані, ціллю якої було усунути неанґлійські мови з публичних шкіл. Д-р Олівер помістив довгий допис у „Мишенері Месенджер" з 3-го травня п. з.: „Українці Саскачевану". В ній писав от що: „Українці дуже інтересуються політикою. Їх часописи видавані в сильнім українськім дусі, хоч хвилево, на час війни, український рух сховав свою голову. Однак він є і з ним треба боротись... Українці дістали силу не лише у Саскачевані, але й у всіх західніх провінціях. Вони вже при управі в багатьох шкільних округах, диктують напрям у багатьох муніціпалах, вдерлись до сойму в Манітобі, і стукають у двері соймів інших провінцій".

А „Фрі Прес" у Виннипеґу нарікав, „що українці в Канаді хочуть плекати свою мову, ідеали і свої звичаї з старого краю", (Фрі Прес, 20-го червня, 1916. р.).

Так само щоденник „Саскатун Стар" вів сильну акцію за виключним уживанням анґлійської мови в публичних школах. До уряду сипалося багато петицій в тім самім дусі. „Український Голос", ч. 28, зробив заклик до українців Саскачевану почати проти-акцію: посилати петиції в обороні двомовности шкіл. Навіть деякі анґлійці ставали в обороні чужинців. Д-р Андерсон писав, що школи між українцями в Саскачевані в ліпшім стані, як багато шкіл між чисто анґлійськими фармерами.

Такі події заставляли українців до роботи, до збирання жертв на свої бурси.

Поруч датків на Бурсу ім. А. Коцка починалися збірки на Бурсу ім. П. Могили. По збірці на перших зборах бурси ($7.36) прийшла перша поміч від самих студентів Саскатуну. Вони відограли представлення 11-го березня й віддали чистий дохід, $16.25 на бурсу. Учитель Липка, з околиці Вонда, прислав $5.50. Люди з Саскатуну, Едмонтону і Веґревил зложили заяву дати $295. В додатку, П. Рудик деклярував поважну суму грошей і разом з п. Крайківським подарував один лот в Саскатуні на ціль бурси. Так само П. Зварич подарував один лот в Саскатуні на бурсу. Два тижні пізніше в околиці Вонда зібрано $19. А дві особі деклярували по $100. При кінці травня учитель І. Костюк приготовив представлення в школі Снятин і підчас представлення зробив збірку. Зібрано $10.30. За приміром учителів пішли й інші громадяни. Перший з них був Н. Бужанко, що разом з В. Делим в Габбард зібрали на весіллю в М. Бойка $6.70. Бужанко зібрав ще сам $7.35. Прийшли дві збірки Г. Сліпченка з околиці Гефорд: $23.50 і $17.30. Околиця Мічам зложила $135 готівкою і $50 деклкраціями. По $25 дали оці мічамці: В. Гавриш, Н. Коновалик, Л. Новосад і І. Сорока. За мічамцями прийшла збірка з Антонівки, що коло Канори, з Канори, Донвел, Ріджайни і вже перед зїздом оголошено, що на бурсу вплинуло $344.61 готівкою та $1,625 деклкраціями-обіцянками.

ВАСИЛЬ СВИСТУН,
один з основателів бурси
в Саскатуні.

Разом з напливом грошей почали сповнюватися пляни для відкриття бурси. 7-го червня, 1916 року, вже появився перший конкурс Бурси ім. П. Могили на приняття студентів. Конкурс був такий:

„Отсим подається до загального відома українських родичів і учителів, що з початком слідуючого шкільного року т. є. дня 1 вересня (септембра) в Українській Бурсі ім. Петра Могили в Саскатуні буде отворене більше число місць для **хлопців і дівчат,** котрі учащали вже до публичних шкіл на фармах, або до висших шкіл в якімбудь місті, і котрі хочуть учащати до публичних, рільничих або висших шкіл в Саскатуні, а рівночасно хочуть побирати науку української мови, літератури, історії, співу й ручних робіт в бурсі під старанною опікю і наглядом дирекції бурси.

„**Вимоги: Кождий будучий питомець** бурси, хлопець, або дівчина, мусить мати крім доброго верхного одіння 4 парі спідного біля, 4 верхні сорочки (для хлопців), 12 хустинок до носа, 6 пар скарпеток, або панчох, 1 грубий коцик (бленкет), найліпше білого

коліру, або 1 ковдру, 4 білі простирала на постіль, одну подушку й 4 білі пошивки; 4 ручники, 1 гребінь і 1 щіточку до зубів.

„Платня виносити буде пересічно 15 долярів місячно. В виїмкових случаях Виділ може знизити оплату для бідніших.

„Зголошуватися до бурси можна до 1 серпня (августа) с. р.

В зголошеннях треба подати імя, становиско і почту батька, також імя, вік і ґрейд ученика або учениці, що думає записатись до бурси . . .

„Увага: Дівчата дістануть окреме приміщення й окремий надзір.

За Виділ Бурси: Йос. Богоніс, голова, А. Т. Кібзей, писар."

Пізніше зазначено, що місця було на 30. Мали платити по $15 місячно за харч і мешкання.

Цікаве те, що зголошення студенти мали посилати до п. Богоноса у Вонді, а опісля до п. Кібзея у Клейр, Саск.

4. Перший Народний Зїзд.

Час до студентського зїзду зближався, та думка про зїзд міняла-ся й збільшувалася в міру, як датки приходили. З оголошення, що появилося в „Українськім Голосі" 12-го липня, ч. 28, бачимо, що зїзд прибрав іншу форму. Проголошено його вже як Перший Народний Зїзд, „на котрий повинні прибути українці-учителі, студенти, священики, фармері, секретарі шкіл і муніципалів, робітники, і взагалі всі свідомі й щирі українські патріоти з провінції Саскачевану і других провінцій". Дальші оголошення подали до відома, що на Зїзд запрошено визначних англійських гостей і Преосвященого єп. Будку.

Зїзд відбувся 4-5 серпня, 1916 року. І справді це було велике свято не лише для українців Саскачевану, але й цілої Західної Канади. Це була перша проба скликати представників українського населення в Саскачевані, і ця проба вповні вдалася. Приїхало около 500 людей, що заступали около 60 околиць Саскачевану. Були представники й з Винніпеґу й Беніто в Манітобі, та з Мондер, Веґревил, Ламонт, Борщів й Едмонтону, в Алберті.

Дальше, це був перший український зїзд в Канаді, на котрий прийшли телеграми й привіти від українських організацій і приватних осіб.

На Зїзді були визначні гості-бесідники: д-р Йонґ, майор міста, д-р Морей — президент університету, Джей С. Вудсворт — тодішний завідатель Бюра Суспільних Дослідів, Преосвящ. епископ Будка, посол Т. Д. Ферлей та інші передові люди з західних провінцій Канади.

До президії були вибрані: Ф. Т. Гаврилюк, Б.А., та О. Меґас; а секретарювали В. Свистун та А. Т. Кібзей.

Піднеслася куртина. На сцені сиділи гості й бесідники. Публика їх привитала гучними оплесками. О. Меґас відкрив Зїзд короткою, але доцільною промовою, і покликав до слова мейора міста. По привіті мейора Саскатуну О. Меґас привитав гостей від комітету, що скликав Зїзд. Подякував присутним, що не жалували ні заходів, ні часу та

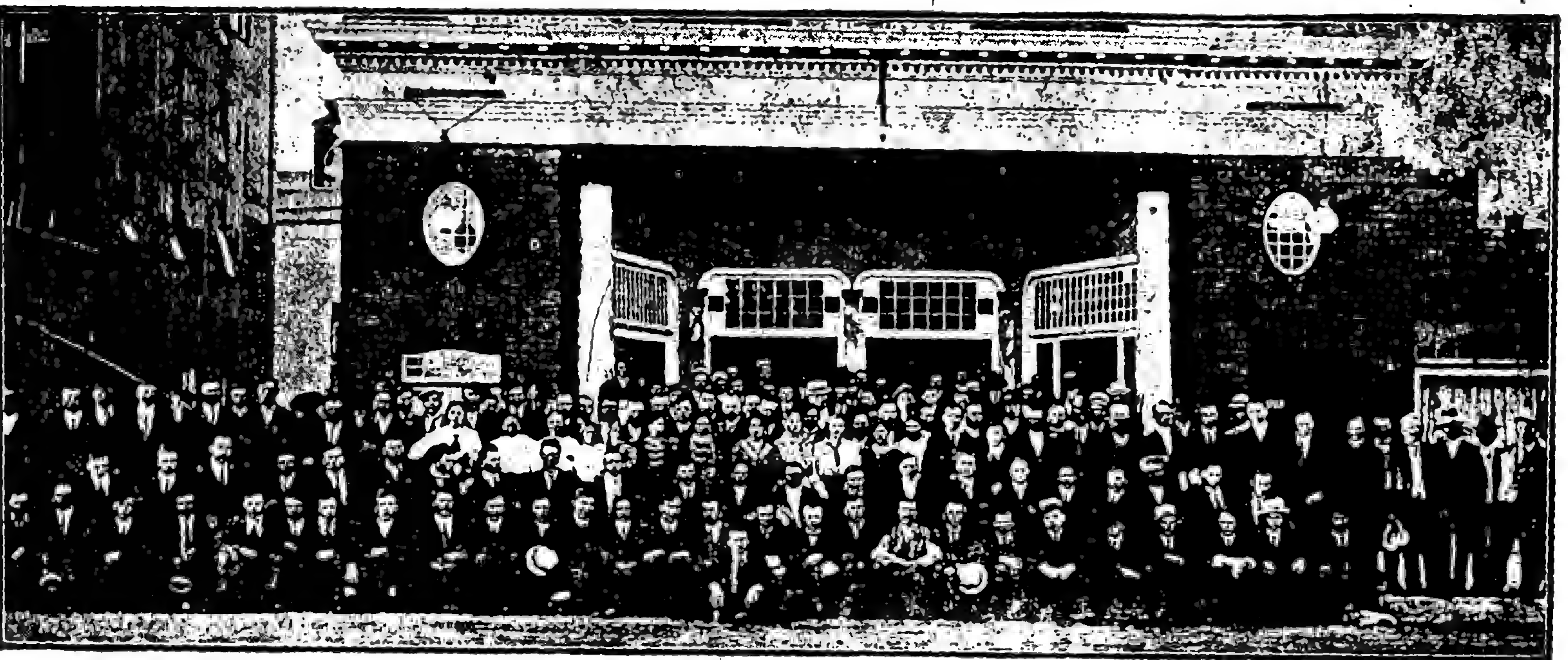

Оснувательний Зїзд Інституту ім. П. Могили, що відбувся 4 і 5 серпня, 1916 р., в Саскатуні.

видатків, а приїхали на Зїзд. Подякував основателям бурси за перші труди й працю, щоб зацікавити людей справою вищої освіти для української молоді. Підкреслив, що наших людей несправедливо уважають австріяками, хоч українці є окремою національністю, яка прямує до створення вільної України. Теж згадав, що проти нас в Саскачевані йде нагінка, що зїзд повинен ухвалити відповідні резолюції протесту, та що найважнішою й пекучою справою є заснувати й піддержати українську бурсу.

Потім говорив д-р Морей, президент університету, про освіту взагалі та про деякі культурні багацтва українців, якими культурне життя цього краю може збагатитися.

Опісля покликано до слова Преосв. єпископа Будку. У своїй майже двогодинній промові висловив він радість, що українці так заінтересувалися освітною працею. Згадав неприємні шкільні справи в західній Канаді, і накликав людей до вірности цьому краєві. Найбільше натиску поклав у своїй промові на релігію і моральність, бо релігія і мораль є підставою держави та мають дуже багато спільного з народністю. Він говорив про релігію в найширшім значінню, не ограничуючись до котрої одної.

За ним говорили Т. Томашевський — редактор „Поступу" з Мондейр, Алта., і посол Т. Д. Ферлей з Винніпеґу. По них слідував Джей С. Вудсворт — директор Бюра Суспільних Дослідів. Говорив він на тему „Будучність канадійців". Між іншим він сказав, що з усіх добрих якостей ріжних людей в Канаді треба збудувати найліпших громадян цього краю. Він підчеркнув, що хоч ми повинні думати про будучність і свій дім, то не треба нам забувати й свого минулого. Сказав: „Я стидаюся того чоловіка, що стидається свого рідного. Від такого чоловіка, що забуває своє дуже скоро, не можна багато сподіватися, бо він не має постійного характеру. Він що хвилини може міняти свій погляд".

В. Свистун говорив про потребу бурси, де можна б виховувати нашу молодь на інтелігентних людей, що скріпляли б наш нарід. Він підкреслив, що головною ціллю того зїзду повинно бути поставити бурсу на сильнім фундаменті, щоб нарід той фундамент одобрив та піддержав, так, щоб бурса стала нашою святою твердинею, котра двигнула б наш нарід на вищий уровень освіти, зробивши його правдивими українськими громадянами Канади.

Ю. Шкварок говорив про наші обовязки щодо Канади. Провідна думка промови: Ми в Канаді є канадійці та живемо для Канади. Та це не значить, що ми маємо позбутися всього свого, що нам дороґе.

При кінці зїзду говорив ще раз В. Свистун — про ідеали студентів.

Зїзд одобрив намір оснувати бурсу та що бурса має бути народною, так, як започатковано. Зїзд також вибрав заряд, до якого ввійшли: О. Меґас — голова, В. Свистун — місто-голова, Мих. Стечишин — касієр, А. Т. Кібзей — секретар, Б. В. Савяк — заступник секретаря.

Іншими членами управи стали: І. Пернаровський, С. М. Савчук, Й. Сікорський, А. Боднарчук. До контрольної комісії ввійшли: Й. Богонос, В. Гривнак, Т. Стадник, В. Гавриш і М. Михасів.

На зїзді ухвалено 15 резолюцій, а між ними: (1) щоб в університеті в Саскатуні відкрити катедру української мови, історії та літератури, (2) щоб уряд увів якнайскорше примусове ходження дітей до школи, та (3) резолюцію проти ворожих нам часописів, а головно проти „Саскатун Стар" за його напади на українців, із закликом залишити всякі спори й напади, які викликають ворожнечу та упередження між людьми ріжних народностей в Канаді.

Перед закінченням зїзду українські шкільні трости мали окремо наради щодо організації українських шкільних тростів в Саскачевані. В цій справі взяли голос: Кібзей, Мегас, Свистун, Сікорський, Походзіло і Т. Стадник. По довгій дискусії засновано Товариство Українських Шкільних Радних в Саскачевані і вибрано комітет, до котрого увійшли: О. Свистун — предсідник, Т. Стадник — секретар, С. Походзіло — касієр, інші члени комітету: Сікорський, Матвіїшин, Стацишин і Сенькус. Те товариство мало на цілі обєднати всі українські школи: щоб брати повну участь в організації англійських шкільних радних і заступати там інтереси українських шкільних округів.

Для повного образу цього зїзду треба додати, що першого вечора аматорський крукож із Сокаль, під проводом п. Штика, відограв представлення „Невольник", а другого вечора драматичний кружок з Мічам виставив драму „Безталанна". Незабутніми теж остануться в памяти присутних гостей дійсно мистецькі монольоги Юрка Ґеника, що помер на інфлюенцу з початком 1919 р. і П. Жарого. Дохід з представлень був призначений на бурсу, а, в додатку, збірка підчас зїзду принесла $147.00. Між визначнішими жертводавцями були: Т. Стадник, що дав $25.00, І. Кунь, що дав $10.00. Інші люди давали по менше. Підчас представлення була розігравка на подушку, яку вишила її подарувала для бурси пані Андерсонова. З того прийшло $25.00.

Перший зїзд в Саскачевані справді підніс українців на дусі. Хто звідки їхав, то на потязі знаходив знайомих, що також їхали на зїзд. І верталися всі додому одушевлені такою великою подією, як зїзд. Всі верталися з надією на краще будуче нашого народу в Канаді та на рідних землях за морем, на яких точилася завзята війна.

5. Відгомін про Зїзд.

Про той зїзд згадали всі англійські денні часописи в Саскачевані, як от „Саскатун Дейлі Стар", „Саскатун Фінікс", „Ріджайна Лідер" і „Провинс" у Ріджайні й винніпеґський „Фрі Прес". „Саскатун Дейлі Стар" і „Ріджайна Лідер" навіть помістили передовиці про той зїзд. „Саскатун Дейлі Стар" в передовиці заперечив, що він ставився вороже до українців. Заявляв свою прихильність до українців. Похвалив українців за добрий зїзд та їх великих людей, таких, як Шевченко,

Хмельницький і Мазепа, та зазначив, що її надалі придержується становища, що в публичних школах має бути тільки одна англійська мова. За те „Ріджайна Лідер" з 8-го серпня написав дуже прихильну статтю, і між іншим сказав: „Заходи саскатунського консервативного органу „Стар" сіяти упередження проти українців і настроювати публику проти них лише за те, що їх рідна мова не англійська мова — заслугують на крайну погорду".

Джей С. Вудсворт, коли повернувся зо зїзду до Винніпеґу, мав інтервю з репортером „Фрі Прес". І той часопис 16-го серпня помістив такі слова Вудсворта:

„Український зїзд рішуче приніс добру славу цій важній ґрупі наших іміґрантів. Дехто з нас можливо через дискусії над двомовною системою і через те, що війна ще продовжається, трохи сумнівався, чи розумно мати такий зїзд. Та ті люди, що були присутні на зїзді, винесли дуже приємні враження, і навіть були одушевлені добірною та високої якости програмою зїзду.

„Було побоювання, що на зїзді порушать справу двомовної системи. Може й таке було в пляні, та не було про ту справу загальної дискусії. Та розмови з ріжними людьми показували, що українці в Саскачевані вдоволяються тим, що мають право вчити у школах одну годину по українськи.

„Нема ні найменшого сумніву, що присутні на зїзді люди дуже дбають, щоб їх нарід навчився добре англійської мови. Всяка згадка про таке викликала гучні оплески. Їх бажання затримати рідну мову цілком не суперечить їхньому бажанню під кожним зглядом злитися з канадійським життям.

„Їх національного руху ми не розуміємо. Може велика часть учасників зїзду то націоналісти, але їх націоналізм відноситься в першій мірі до справ старого краю. Я ще не стрічав українця, що мріяв би про канадійську Україну.

„Промовець за промовцем висловлювали бажання свого народу: злитися з канадійською нацією, та вірять, що й вони можуть збагатити канадійське життя. А свою мову уважають тим чинником, при помочі котрого можна зберегти деякі культурні якости.

„В одній з резолюцій вони дуже ясно підчеркували, що ані вони ані їх нарід в Европі не має нічого спільного з осередними державами та висловили свою непохитну вірність до Великої Британії. Один відчит в англійській мові, виголошений абсольвентом з Колеґії Сейнт Боніфас (Ю. Шварком), дав прекрасний начерк про те, які обовязки лежать на канадійських українцях. Можливо, що той відчит був призначений для англійських слухачів, та мої розмови з представниками ріжних ґруп і сект переконали мене, що українці дуже запопадливо стараються увійти в канадійське життя."

З українських часописів про перший зїзд добре висловилися і „Український Голос" і „Канадійський Русин".

„Канадійський Русин" з 16-го серпня, 1916 року, писав так:

„Всі бесідники в українській мові говорили, якби порозумілися між собою, однако до тої самої мети. Пошана для релігії, щирий ензузіястичний і строго канадійський патріотизм, розумний націоналізм, вага бурси в науках і вихованню — се були головні справи

у всіх бесідах, що доповняли одна другу дуже щасливо і тому се віче в Саскатуні може сміло зачислитись до найудачніших наших віч в Канаді.

„Присутні на вічу були всі, що повинні були бути, коли віче було назване народним, шкільним, українським. Були ті, що скликували віче, учителі і студенти, були делеґати від шкіл і парохи. Були гості прошені... Були і непрошені, що старалися, як зазуля, знести своє яйце в не своє гніздо, але повага віча засудила їх на мовчання і навчила їх наглядно, що вони не мають місця там, де нарід збирається на поважні наради."

(Приклонники протестантів розкидали підчас зїзду, розуміється, неявно, брошурки проти еп. Будки з кличем „Проч з Римом!").

Перше приміщення Інституту ім. П. Могили в Саскатуні.

III. БУРСА ОТВОРЕНА У НАЙМЛЕНІМ БУДИНКУ.

1. Отворення Бурси й життя студентів.

Зараз по Зїзді новий заряд бурси взявся щиро до переведення ідеї бурси в життя. Він насамперед попровадив приготування до отворення бурси на осінь, і в половині вересня 1916 р. бурса вже була отворена в гарнім три-поверховім будинку при 716 Ленсдавн Евню, недалеко від публичних шкіл, каліджіейту та університету.

Першого року було в бурсі 35 студентів, між ними три дівчині. Найбільше було питомців, що ходили до публичних шкіл, бо таких було 22, 10 ходило до каліджіейт, а 3 до університету. Були й такі, що були в бурсі лише через кілька місяців, але через ріжні причини своїх курсів не кінчили.

Згідно з постановою Першого Народного Зїзду, Бурса Могили була зорґанізована на народнім ґрунті, отже в ній були студенти ріжних віроісповідань. На самім початку шкільного року, коли в бурсі

було вже 35 студентів, В. Свистун подав до відома, що в бурсі було 23 греко-католиків, 6 протестантів, 4 православних і 2 римо-католиків.

Першим настоятелем й управителем бурси був Василь Свистун. Він самий ходив до університету — на курс фільософії та рівночасно провадив господарку бурси. Обзнакомлений з веденням бурси в Старім Краю, він скоро запровадив порядок бурсацького життя, що в головнім задержався і до нинішнього дня. Молодий, енерґічний та ідейний, він увесь свій вільний час посвячував на виховання йому повіреної молоді. Давав питомцям всякі принагідні поучення, давав відчити, вчив їх української літератури та мови. Також провадив хором. Всі ті обовязки він сповняв першого року без найменшого винагородження, і в додатку платив місячно по $18.00 за харч і помешкання в бурсі, як всі інші старші студенти платили.

ВАСИЛЬ СВИСТУН,
перший ректор Інституту в Саскатуні, а пізніше в Виннипеґу.

Василь Свистун також запрошував старших студентів до помочі в науці українських предметів, і першого року Мих. Стечишин давав студентам виклади з історії, а Н. Михасів вчив молодших питомців української мови.

Щоденне життя студентів виглядало так: рано в 6.45 годині дзвонив дзвінок, щоб вставати. Студенти мали цілу годину, щоб убратися і вчитися. Снідання було в 7.45 годині. По сніданню питомці йшли до своїх шкіл в місті: до публичних шкіл, до каліджієйту, до Нормальної Школи, чи до університету. На обід сходилися до бурси, а по обіді знову верталися до шкіл. В 5-ій годині вечером студенти знову сходилися в бурсі і обовязково слухали українських лекцій, що тягнулися до 6-ої години або до вечері. По вечері студенти мали трохи вільного часу на відпочинок, а опісля звичайно відбувалися проби співу або музики. В 8-ій годині, на знак дзвінка, студенти розходилися до своїх кімнат вчитися, поки не прийшла пора спати. Молодші студенти йшли спати в 10.30, а старші в 11.00 годині. Перед кожною їдою була загальна молитва, яку голосно проводив або самий ректор, або його заступник, або котрийсь із старших студентів.

У неділю студенти вставали в 8-ій годині, снідали в 9-ій, а в 10-ій ішли до своїх церков. По обіді були вільні, а вечером вчилися у своїх кімнатах. Старші студенти могли в день іти до міста без позволення, а вечером мусіли брати позволення. Молодші студенти могли йти до міста в день і вечером лише за позволенням.

Питомці Інституту ім. П. Могили, шкільного року 1916-1917.

Крім вище наведеного звичайного денного порядку, питомці мали ще один спосіб збагачувати своє знання та розвивати свої здібности. Вони зорґанізували в бурсі студентський кружок і сходилися на засідання раз на тиждень — звичайно в суботу вечером, або в неділю пополудні і на нім давали відчити, дебати та виступали з ріжними концертовими точками: деклямаціями, музикою та співом. Головою кружка був Мих. Стечишин. Також заснували собі журнал під назвою „Бурсак". Його редакторами були Мих. Стечишин, В. Свистун, С. Дорощук, Н. Михасів і А. Приступа. Той студентський кружок дійсно давав студентам нагоду розвивати свої здібности.

Треба згадати що бурсу часто відвідував місцевий греко-католицький парох. До нього ходили питомці до великодної сповіді.

Це все давало студентам можність розвинути свою ідейність. Та ідейність і привязання до своеї нової інституції найкраще показуються тим, що вже при кінці 1916 року студенти навіть зложили свої власні коляди, при помочі яких збирали гроші на бурсу підчас різдвяних свят через довгі літа.

Дві найпопулярніші коляди були ось такі:

ТИ, НАРОДЕ, ВЕСЕЛИСЯ!

(Співати на нуту: Вселенная веселися!)

Ти, народе, веселися,
На Саскатун подивися!
В Саскатуні Твої сили,
Славна Бурса Петра Могили,
Там студенти — українці всі живуть!

Там студенти проживають,
Над науков промишляють,
Щоб народу помагати,
Добрий провід йому дати,
Як не нині, як не нині, то колись!

Злото, срібло все в долярах:
Се для бурси добрі дари,
Кождий тее має знати,
Що для бурси треба дати
Добру жертву, добру жертву ще нині!

Як досить жертв назбираем,
Свій будинок постараем,
Де б студентам працювати,
Кращу долю готувати
У Канаді, у Канаді на віки!

НОВА РАДІСТЬ СТАЛА.

Нова радість стала,
Яка не бувала,
В Саскатуні, славнім місті,
Бурса заснувалась.

Бурса се Могили,
Славного Владики,
Де для народу ростуть сили,
Славні провідники.

Виростають славні
Козаки завзяті,
Що народу в кожній хвилі
Мають провід дати.

Мають провід дати
У кожній годині,
За те кожний українець
Хай вже знае нині!

Бурса се велика
Народная справа,
Хто дасть жертву на цю бурсу
Буде йому слава!

Кілько буде жити,
Будуть го хвалити,
Що в час важний для народу
Знав, що мав робити!

Ці колядки стали дуже важними в пізнішім житті Інституту ім. П. Могили, бо вони помогли збудувати той дух і настрій в Інституті та поза ним, що поставив цю інституцію в очах народу як найбільшу його святиню.

На взір англійських інституцій, що мають свої кличі, і наші студенти-бурсаки зложили свій клич, що живе й до нині і кожний раз, коли мають потребу заманіфестувати себе, громадно виголошують його. Він так звучить:

„Пугу, Козаки!
В Саскатуні бурсаки!
Для народу ростуть сили
В славній Бурсі Петра Могили!
Бурса, бурса бур-бур-сун!
В Саскатун, Саскатун,
Саскатун!

З отворенням бурси почалася більше інтензивна колєкта на ціль бурси. Насамперед почалася ширша збірка при кінці вересня, коли О. Меґас і В. Свистун жертвували від себе по $10.00 і закликали особисто в пресі названих людей зложити свою датку і також кликати інших до жертв. І так бачимо, що коли збірка готівкою перед Зїздом була $344.61, то в жовтні вже була $836.16, в грудні $1,467.21, а в березні 1917 р. вже $2,838.71.

Побіч закликів у часописах, заряд бурси оголосив пять публичних віч в справі бурси в околицях Вонди, на котрих говорив Мих. Стечишин, а шість віч в околицях Канори, на котрих говорив В. Свистун.

2. Інкорпорація Бурси як „Український Інститут ім. П. Могили", пляни на будучність і збірки.

З напливом гроша росли цілі бурси. Дня 20-го січня, 1917 року заряд офіціяльно змінив імя бурси на „Український Інститут ім. Петра Могили" і таки зараз його заінкорпоровано під датою 5-го березня, 1917 р. Інститут заінкорпоровано на підставі „Джойнт Стак Компані Ект", як компанію з уділами по $25.00, але без дивідендів. Від того часу Інститут став леґальним тілом і власністю членів-уділовців.

На тім же самім засіданні, 20-го січня, рішено приступити до закупна або будови свого власного будинку, а на випадок неможливости закупна, або будови, рішено на слідуючий шкільний рік винаймити великий будинок на сто студентів.

Одначе бачимо, що 26-го березня дирекція Інституту, на внесок Меґаса-Свистуна, рішила купити площу з 8 лотів в дуже відповіднім місці, при вулиці Кларенс, за $2,400.00. На тій площі думали побудувати відповідний будинок на Інститут.

Не минуло й року від першого зїзду, а вже Інститут ім. П. Могили захопив наше громадянство по цілій провінції. Вже під весну 1917 року в Канорі, Саск., почався рух за філією Інституту ім. П. Могили. Там

тоді був гурток учителів: Я. Стратійчук (він тоді працював в банку), М. Савяк (муніципальний секретар), Н. Михасів, Ю. Стечишин і М. Лазечко, а що більше, місцеві фармері були справою бурси дуже заінтересовані. Між ними були: Е. Охітва, Д. Цимбалістий і місцеві склепарі: А. Хонько та О. Кінар. Вони то рішили скликати на 16-го червня віче в цій справі. На віче приїхали з Саскатуну В. Свистун і Мих. Стечишин, а з Винніпеґу Т. Д. Ферлей. Тому, що на той день не прибуло досить багато фармерів, то збори вирішили скликати друге віче, і таке віче відбулося дня 7-го липня. На тім вічу були ті самі подальші бесідники, і на нім засновано філію Інституту. До заряду ввійшли: М. Ґабора — голова, Е. Охітва, Я. Стратійчук, М. Савяк і М. Ортинський.

Нутана Каліджієйт, куди ходять на науку питомці Інституту ім. П. Могили.

Вслід за українцями в Канорщині пішли українці в околиці Веґревил. І вони скликали велике віче 22-го липня в справі заснування бурси. Говорив А. Т. Кібзей, тодішний організатор українсько-англійських шкіл в Алберті. На тім вічу засновано Бурсу ім. І. Франка.

Тимчасом заряд Інституту ім. П. Могили поробив дальші зарядження до отворення Інституту на 1917-18 рік. З початком серпня оголошено конкурс на приняття 60—80 студентів. Студенти зголошувалися і заряд винаймив три будинки, щоб примістити всіх студентів, яких зголосилося 65. Два будинки були заняті хлопцями, а третій дівчатами. Знову почалася жива діяльність між студентами. Заснували свій кружок „Каменярі", котрий ще й досі існує, і студенти почали працювати. Основателем того кружка був С. В. Савчук (теперішній о. Савчук). Він був першим головою того Кружка і першим редактором студентського журнала, що називається „Каменярі" і що студенти видають його до тепер.

3. Протестанти невдоволені становищем Інституту.

Та коли все так добре поступало, то не треба думати, що в тій праці не було ріжних перешкод. Ще на самім першім зїзді невдоволені

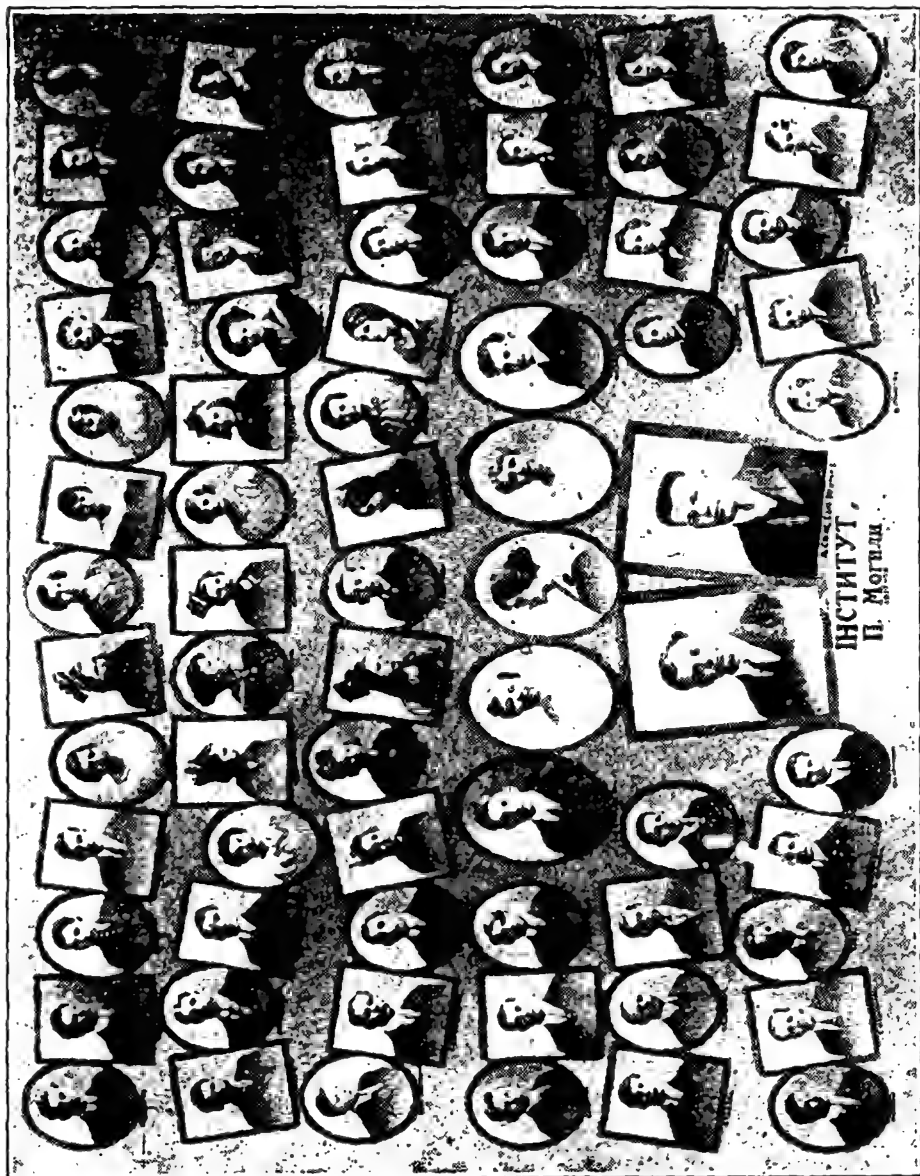

Питомці Інституту ім. П. Могили в Саскатуні з учительками, шкільного року 1917-1918.

були і протестанти і деякі греко-католики з того, що зїзд вирішив, щоб бурсу оснувати на чисто народнім, а не релігійнім чи сектантськім ґрунті. Протестанти ще на зїзді виступили проти епископа Будки з якимись летючками і мабуть думали, що як не допустять до того, щоб бурса

стала греко-католицькою, то вона вже буде презбитеріянською. А греко-католики думали, що як вона не стане протестантською, то тим самим вона стане католицькою. Коли ж в дійсності бурса стала народною українською інституцією, в якій повинні мати місце всі українські студенти, то це не подобалося ні одним, ні другим.

Протестанти виступили проти бурси тим, що їх тогочасні провідники, Крат і Коцан, почали ширити поміж людей наклеп на управу бурси. З початком грудня 1916 р. В. Свистун містить в „Українськім Голосі" заяву в тій справі і в ній каже, що теольоґ Крат ширить вісти в околиці Дани, що дирекція бурси несправедливо відноситься до фармерів, бо нерадо приймає фармерських синів і доньок, а за те дуже радо приймає учителів; що учителі платять так само мало, як фармерські діти, а також що дирекція вороже відноситься до українських

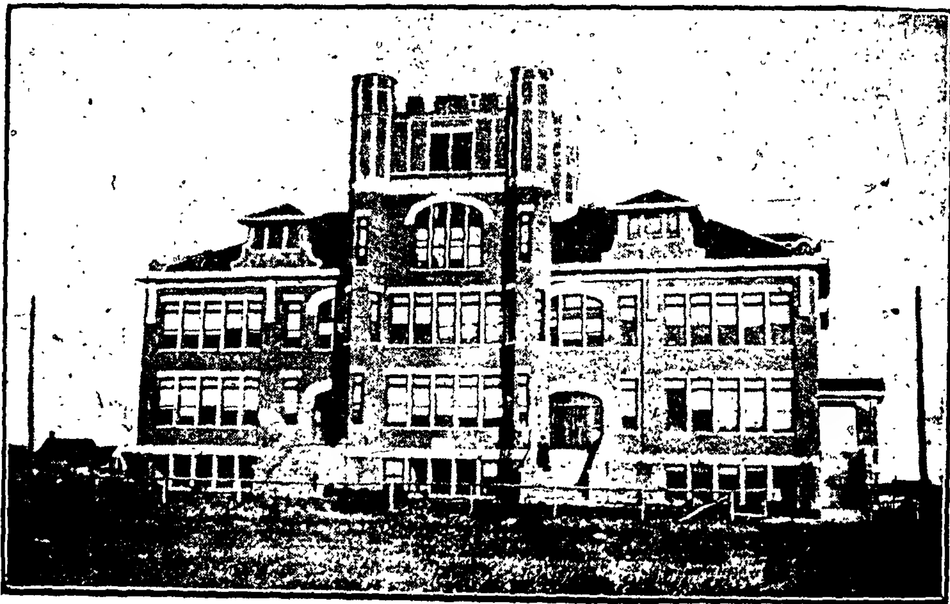

Саскатунська Публична Школа, до якої ходили питомці Інституту в рр. 1916-1918.

презбитеріян. На те дає В. Свистун пояснення, що згідно з рішенням зїзду заряд бурси старається дістати якнайбільше число фармерських дітей, що старші учителі платять за харч і помешкання навіть більше, як фармерські діти, і що дирекція не забороняє протестантам ходити до протестантської церкви, як не забороняє і греко-католикам чи православним ходити до своїх церков. Таке говорення Крата і Коцана Свистун називає „киринею". („У. Г.", ч. 49, 1916).

Дальший крок презбитеріянів, Крата й Коцана, було скликання християнсько-фармерського зїзду в Саскатуні 27-28-го грудня, 1916 р. Проти того зїзду виступає „Український Голос", кажучи, що роботу протестантів українці розуміють і знають, що ціллю протестантів є „підтинати в зародках всяку корисну роботу серед канадійських укра-

їнців та паралїжувати всякі змагання до самостійної роботи українців на культурнім полі..." Назвавши тих, що скликали зїзд, агентами, стаття дальше каже: „Відпекайтесь від нас! Не сійте струпів на нашім організмі, не розносіть по нашім здоровім тілі гангрени, бо велика кара народного гніву спаде на вас...". („У. Г.", ч. 50, 1916).

Дальше, комітет, що скликав Перший Народний Зїзд, дав заяву, що він не має нічого спільного з „християнсько-фармерським" зїздом і щоб українські фармері не далися ввести в блуд. („У. Г.", ч. 51, 1916).

На тім зїзді були Бодруг, Сушко, Глова, Вільчинський, Сікора і Гутний. „Фрі Прес" з 28-го грудня повідомив, що на зїзді на самім початку прийшло до сильної опозиції деяких присутних під проводом Зазуляка, Свистуна і Сліпченка... і дійшло до того, що опонентів попросили опустити салю нарад. Вінніпеґський „Телеґрам" з 29-го грудня подав про зїзд таке: „При отворенню презбитеріянської конвенції українців прийшло до диких заворушень на раннім засіданню нині, коли П. Жарий з Канори попросив голосу, а предсідатель відмовив йому голосу. Тоді Жарий почав кидати яйцями на предсідателя (Бодруга), який сховався під стіл і забарикадувався кріслами. Павло Крат прийшов на поміч. Вхопив за стіл і кинув на Жарого, який і Крата обкидав яйцями, та почав тікати до дверей. Закликано поліцію, бо збори мало що не обернулися у маленьку битву. Хотіли арештувати провідних опонентів, але до того вмішався мейор міста, д-р Йонґ, і привернув мир і тишину".

На тім зїзді порушувано справу фармерської кооперативи; бурс і ще дечого, але зїзд не мав перед собою відповідних людей до ведення таких справ. А може підносив такі справи скорше на те, щоб показати фармерам своє заінтересування фармерськими справами і тим самим здобути серед них симпатиків до своєї дійсної роботи на протестантськім полі.

По тім зїзді презбитеріянські проповідники ще час до часу висказували свої осуди Інституту. В тім щиро помагав їм їх офіціяльний орган, „Канадійський Ранок". Та український загал не звертав на них уваги. А вже по тім, як Свистун в своїм імени і в імени Інституту почав судовий процес проти „Канадійського Ранка", то протестантські осуди цілком втратили вплив на людей.

IV. СПІР З ГРЕКО-КАТОЛИКАМИ ЗА ХАРАКТЕР ІНСТИТУТУ.

1. Виступи „Канадійського Русина" і лист еп. Будки.

Скоро почалася добра робота — як в Бурсі Коцка в Вінніпеґу, так і в Бурсі ім. П. Могили в Саскатуні, греко-католицький орган епископа Будки, „Канадійський Русин", почав виявляти своє невдоволення. В 43-ім числі з 1916 року цей часопис помістив довшу статтю, в котрій поставив питання: **„Ми хочемо ясно знати, чи бурси** (Коцка і Могили) **є в згоді з світоглядом греко-католицьких українців,** як також чи бурси є основані на **„католицьких засадах?"**

На ці питання О. Жеребко, тодішний редактор „Українського Голосу" і член заряду Бурси ім. Коцка, дав довшу відповідь в 44 ч. „У. Г.". Її головні виводи були ось такі:

„Бурса приймає вже учеників старших і що до їх релігійних переконань лишає їм повну свободу. Як їх родичі виховали, в якій церкві, до такої вони можуть собі йти кождої неділі і кождого свята і коли лише захочуть, як мають вільний час від науки.

„Дальше, в бурсі також нікого не силуємо бути греко-католиком або православним, хотяй ці обі релігії уважаємо, так сказати б, за національні, бо нарід наш з ними зжився і в них виховався... На першім місци кладемо українство, а релігійне виховання на другім місци, бо всі ми українці члени одного народу, а не всі члени греко-католицької, або православної церкви.

„До бурс і ріжних інституцій не треба нам ставитися згори ворожо і питатись вперед, чи вони греко-католицькі, а питати вперед, чи вони **українські**, бо тут маємо українців з ріжних сторін. Нам треба вперед ставити своє — Київ, а не чуже — Рим, головно тут на чужині, серед чужого моря."

Дальше у тій статті О. Жеребко висловлює почування всіх українців, що хочуть міряти свої інституції міркою національною, а не релігійною, що була тоді чужою. Тому він каже:

„Не треба боятися, як над бурсою Коцка взяли монополь українці. Ліпше вам боятись, аби французи не забрали за увесь чуб нашої організації і не здерли послідну сорочку, як це роблять в Йорктоні, а наші українські греко-католицькі священики тиняються по найбіднiших наших кольоніях.

„Тих шкіл, які є під зарядом французів, не треба шварцувати і називати їх українськими, як се робить „Канадійський Русин", згадуючи сифтонську, йорктонську і прочі у французьких руках. Жаль лише, чому вони не є в руках нашого Епископа. Тоді вони були б наші. Рівнож і тих бурс презбітеріянських і методиських не можна уважати за українські, але за чужі.

„...Найлекше критикувати й кусати другого, що робить — а трудніше самому робити. Деж, аби така велика організація, як греко-католицька церков, не мала до тепер кількох українських бурс під своїм зарядом, а не французьким, то сором людям казати. А як світські люде видять, що нічого церква не хоче робити на культурнім поли і ограничуєсь церковними функціями, і організують бурсу і роблять, що можуть, то ще на них треба вигукувати і по углах злобно шептати. То гоноровo?"

Тут треба замітити що з приїздом еп. Будки до Канади греко-католики зовсім нерозважно хотіли взяти монополь над всіми українцями в Канаді, але українцями вони уважали тільки тих, що йшли з греко-католиками. Річ ясна, що така українська організація не могла втягнути до участи буковинських і наддніпрянських українців. Проти цього становища виступив отверто „Український Голос" вже давніше, і тому О. Жеребко, закінчуючи свою статтю, каже:

„Світської бурси треба, і як би ще не було, то треба б її створити ще нині."

Кілька місяців пізніше „Канадійський Русин" знову підносив справу Бурси ім. П. Могили і ставив подібні запити. Як каже самий „Канадійський Русин" (ч. 4, 1918), він написав письмо до заряду бурси, впоминаючися виконання ухвал першого зїзду відносно релігійного виховання, бо коли заряд не скаже ясно, то „К. Р." перестане поміщувати оголошення за бурсу. Заряд післав відповідь до епископа Будки, а епископ відписав такого листа, з датою 14-го травня, 1917. року:

„Письмо хвального заряду є лише ствердженням того, що Бурсі ім. П. Могили з ріжних сторін закидають, пишучи до редакції „К. Р." і до мене. Бурса є християнська, але не греко-католицька. Але перед людьми, що посилають дітей і дають датки, є она така, якою її дотичні хотіли би мати, значить перед католиками є греко-католицька. А що майже всі є греко-католики, **то вона повинна бути греко-католицькою взагалі, але для зломання регули є кількох инших і позиція для Виділу вигідна, а для греко-католиків неможлива . . ."**

„Я говорив в Саскатуні о релігійнім вихованню взагалі з найширшого становища всіх віроісповідань. Але то не значить, що я є за такою бурсою, де ріжні віроісповідания мають приміщення. Проти того буде не лиш греко-католик, а протестант і православний, коли лише дрібочку розуміє релігійну сторону виховання молодежи. Як бурса думає остати для всіх віроісповідань і задля чотирох каже трицятьом наражати своє релігійне пересвідчення на експерименти, як не має духового модератора і заінкорпорована так, що кождої хвилі може після більшости голосуючих перейти в кожді руки, лише не греко-католицькі, то ся інституція не може числити на моє попертя. І я буду змушений кликнути нарід до заложення бурси греко-католицької. Який нарід, така має бути бурса. Православні і протестанти мають свої інституції, впрочім і в греко-католицьких можуть бути приняті, але мають сидіти тихо і своє тримати для себе, не для агітації."

„По сказанім Хвальний Виділ зрозуміє, що нешкодження бурсі є найвисший степень помочі, на яку можете числити."

2. Стріча Свистуна і других з еп. Будкою в Канорі.

По одержанню цего листа дирекція Інституту хотіла прийти до порозуміння з епископом. І коли в Канорі мало бути віче дня 16-го червня, 1917 р. в справі заснування філії, вона уповажнила В. Свистуна і Мих. Стечишина поїхати на віче і побачитися там та переговорити справу з епископом, що мав тоді бути в Канорі на візитації.

Коли епископ Будка приїхав до Канори, зараз Свистун, Мих. Стечиший, Ферлей і другі стрінули його коло стації, і Свистун почав розмову. В розмові еп. Будка ще раз повторив, що, як бурса не буде явно католицькою, то вона не буде ні релігійною, ні українською. Він не годиться, щоб до бурси принимано учеників кількох релігій, бо така інтерконфесійна бурса мусить стати безконфесійною. Бо ж де мешкають спільно ученики ріжних релігій, там конче мусить витворитися безрелігійність. Нам треба наслідувати такі народи, як французи. Тоді Свистун замітив, що ми не можемо їх наслідувати, бо вони мають лише

одну релігію і тому їм легко орґанізуватися на релігійно-конфесійній основі. Українці признаються до кількох релігій і через те мусять орґанізуватися на ґрунті народнім, а тому Бурса ім. П. Могили має повне право на істнування. Бо коли б бурса була тільки католицька, то що робити з православними з Буковини? Коли епископ відповів, що православні повинні також орґанізуватися, то Свистун сказав, що це буде роздроблення українських сил. Він сказав:

„Не досить того, що чужі розбили нас кордонами, ми ще й свої власні ставимо. Нам треба ті кордони нищити, нам треба усувати всякі межі, що ділять нас, а найліпшим способом до сего є вщеплювати одного українського духа в наші діти, і то в таких бурсах, як бурса П. Могили, де діти греко-католицьких і православних родичів можуть мешкати разом і пізнавати себе взаїмно, як діти одної реньки України."

На дальший запит Свистуна, як дирекція повинна тепер поступити, епископ відповів, що треба в корпорації зазначити, що бурса буде греко-католицька. Треба її так заінкорпорувати, щоб вона не перейшла в чужі руки. Треба зазначити в корпорації, що бурса є залежна від якоїсь сталої орґанізації або особи, що не може хитатися сюди й туди. Таке є, приміром, з тими церквами, що є записані на епископську корпорацію. Як того самого не зробите з бурсою, то вона перейде в ворожі руки і перестане бути українською.

Тоді Свистун звернув увагу, що й епископська корпорація не запевнює, що вона буде завсіди українська, бо там лише забезпечується, що вона греко-католицька. І коли в українськім переводі корпорації є слово „руська", то в ориґіналі і того нема. А коли б навіть було, то й тоді буде залежати, чи ті епископи будуть признаватися до українства. Таке було з нашими греко-католицькими епископами і духовенством на Закарпатській Русі. Приміром, епископ Новак заборонював уживати церковних книг слов'янським письмом, а казав уживати мадярської латинки. Отже хоч греко-католик і русин, а є ворогом свого народу. Значить, що не дуже мудро полягати в важних народних справах тільки на одну одиницю, якої вибір не залежить від народу.

3. Обидві сторони приготовляються на „суд народа".

Ціла та розмова Свистуна з епископом була обширно подана в 31-ім числі „Українського Голосу", 1917 р. під заголовком: „Під суд народа", підписана Чуйним (Свистуном). Там є вже і запит до народа:

„Що ви скажете на се, члени-шеровці бурси П. Могили? Чи ви позволите на се, щоб про добро бурси, якого ви і цілий нарід з вами є співвластителем, посягав епископ і то не тільки для себе, але й для всіх своїх наслідників, і не лише на час свого життя, але во віки віков?

„Щож Ти на се, Український Народе? Чи позволиш Ти, щоби серед Тебе розширювалася клерикальна кліка, яка хоче контролювати Твоє майно, весь Твій культурний доробок?

„Чи не досить єпископови тих церков, що нарід збудував за тяжко запрацьовані гроші, але він ще й посягає по світські культурно-просвітні інституції?!"

На другий день еп. Будка, підчас місії в Антонівці, вже отверто перед людьми говорив, що „дитина дана на поталу, на загибіль в таких бурсах" ... „Не давайте своїх дітей до такої бурси, а коли хочете, то давайте до Йорктону, до Мондейр, до Сифтону, до Ст. Боніфас" ... „Не давайте себе обманити всяким агентам на шери та другі жертви. Котрий прийде до вас, то подивіться йому добре в піднебіння, хто він такий і плюньте йому в очі".

„Канадійський Русин" з 8-го серпня додає, що єпископ під час розмови зі Свистуном сказав, що: „коли б я мав діти дати до вашої бурси, або до УМСА, то волів би дати до УМСА. Я даю, що можу, на кожду інституцію, а на бурсу в Саскатуні ще не дав я нічого, бо не знаю, на яких вона стоїть підставах".

Стаття Чуйного — „Під суд народа" — спонукала й „Канадійського Русина" написати відповідь зараз на другий тиждень під таким самим заголовком. Однак замісць відповісти поважним способом, „К. Р." ужив тактики кпин, насмішки, називаючи противну сторону „радикалами" і кацапами з „У. Г.", що „не відлучуються нігде в осібні групи, як презбітеріяни і кацапи з Русского Голоса, але йдуть в українські греко-католицькі громади, товариства, навіть членську вкладку дадуть, і там кирипять і диктують, що католицизм нам чужий, а народне є лиш то, що не стоїть в звязи з церквою ... Свистун хоче на бурсах вирости на великого патріота".

Говорячи про бурси, „Канадійський Русин" каже:

„Бурса А. Коцка в Вінніпегу і П. Могили в Саскатуні є оригінальні. Вони є для всіх і для того безвартні, безсектанські, принайменше в зарядах. Приймають всіх: католиків, православних, протестантів і безрелігійних ... Якби то виглядало, колиби господар тримав в стайні овець, а також кілька вовків, освоєних вправді, але вовків.

„Для нас, греко-католиків, повинен бути витичною точкою клич: Католицька дитина до католицької бурси і школи! ... Ані цента на некатолицькі, безсектанські інститути! Досить податків на безсектанські публичні школи! Мішати дітий ріжних віроісповідань в тій самій інституції і ще за то платити — се забійство всякої релігії у дітий!"

„Безрелігійність, безсектанство є далеко гірше чим секти."

(К. Р. ч. 32, 1919).

Продовжаючи статтю „Під суд народа" в 34-ім числі, „К. Р." пише:

„Кпить собі гордий патріот, що єпископ змагає до виключної контролі виховання дітий чисто по середновічному.

„Хто є покликаний до виховання? — Покликані до того є батько, мама, і ті, кому вони дитину віддадуть до виховання. Батько-мама з природи речи є вихователями своїх дітий. Поза ними є однак ті, що до них сказав Той, що має власть на небі і на землі, Ісус Спаситель: „Ідіть і учіть всіх", то є єпископи і священики. Они є покликані до виховання і мають, коли самі не виховують, найменше

нгалядати над вихованням молодіжи і над цілим життям повіреного їм народу".

Відносно запису інституцій „Канадійський Русин" в тій самій статті каже:—

„Кождий записує свою власність на себе. Парохія записує свою церкву на парохію, школа на податковців під наглядом власти шкільної, протестанти записують своє майно на себе, православні записують своє майно церковне на Синод або на епископа Платона, й Ферлей і спілка радикалів записали свій „Народний Дім" на себе і забезпечилися осьтим параграфом статутів, щоби ім який священик, або, борони Боже, епископ не мав права псувати бизнесу, лібералн не записують свого майна на консерватистів, ані жадне безсектанське товариство не запише свого дорібку на католиків, як се показується на Саскатунській Бурсі, що заклададалася католицькими грішми і дітьми, але заряд боїться піддати під суд народу питання: яка має бути Саскатунська Бурса, бо п. Свистун і спілка ліпше знає і без того, якої йому треба!

„Епископ не хоче бути абсолютним князем, але епископ є князем Церкви і студент не буде йому диктувати, як нарід має виховувати діти, а радше повинен поучитися у Епископа, бо Епископ є найвищий учитель свого Народа."

„Канадійський Русин" зробив в 38-ім числі такий заклик:—

„Скажиж, український народе Саскачевану, своє велике і могуче слово! Скажи ясно, чого Ти жадаєш і яка Твоя воля! Скажи, якими мають бути Твої рідні діти, чи такими, як Ти і Твої батьки, діди і прадіди, чи пройдисвітами без віри, Бога і чести, як того хоче теперішний заряд бурси ім. П. Могили?! Постій, великий український греко-католицький народе Саскачевану, за честь народню, свою і батьків своїх!"

По першій появі „Під суд народа" вивязалася дуже завзята контроверсія на сторінках „Українського Голосу" і „Канадійського Русина", і обидві сторони, що звернулися до народу за судом, почали подавати матеріяли. Майже число за числом і „К. Р." і „У. Г." містили або додаткові пояснення, або додаткові закиди противній стороні. Вистарчить сказати, що від 1-го вересня, від появи „Під суд народа" в „Українськім Голосі", до кінця року обидва часописи верталися до сеї справи по яких 20 разів. Та нового матеріялу не додавалося багато, а радше приготовляли настрій народу до того суду, на який закликали

4. Офіціяльне становище самого Інституту підчас полеміки.

За час тої полеміки зо сторони Інституту дві справи заслугують на окрему увагу.

Перше, що Інститут чи дирекція не хотіли брати участи в полеміці і на засіданню заряду вирішено не ангажувати Інституту в полеміку, хоч поодинокі члени заряду могли висловлювати свої думки, як хотіли. Одинокий раз, що зряд офіціяльно висловив свою думку, це була заява дирекції, з початком вересня, якої важніша частина ось так звучить:—

„Інститут ім. Петра Могили не є жадною безрелігійною або нерелігійною інституцією, якої цілию булоби виховувати дітий на безрелігійних, чи нерелігійних горожан. Противно, ми можемо покликатися на свою однорічну роботу коло виховання дітий Інституту, яка велася після засад, які зовсім не противилися засадам проголошеним Їх Преосвященством Н. Будкою, на минувшім Народнім Зїзді в Саскатуні, іменно, ми старалися щоби всі діти, поручені нашій опіці, сповняли належито свої релігійні обовязки після приписів церкви, до якої вони належали, а се ми практично переводили в сей спосіб, що нагляд над релігійним життям молодіжи поручили дотичним священикам, як також зі своеї сторони впливали на молодіж, щоби вона сповняла свої релігійні обовязки.

„Цего свого поступовання ми не думаємо зовсім міняти й на дальше, аж до часу, доки ми сповняємо вложений на нас Народним Зїздом уряд.

„Що до форми інкорпорації Інституту, о яку розходиться авторам статті, як в Укр. Голосі, так і в Кан. Русині, а іменно, чи корпорація Інституту має остати так, як вона тепер є, чи має бути змінена в той спосіб, щоби вона була записана на Єпископську корпорацію, або була злучена з нею, ми уважаємо за відповідне заявити отсе:

„Що ми, себто Виділ, Дирекція Інституту, зовсім не маємо права самі зміняти інкорпорації Інституту, бо се можуть зробити тільки Загальні Збори членів Інституту. Отже ми просимо всіх нетерпеливих не накидатись мокрим рядном на Виділ чи на Дирекцію Інституту, немовбито вони старалися зробити Бурсу своєю, чи власностию якоїсь спілки Фердей-Свистун і Ко., а не хотіли записати чи в який спосіб злучити з Єп. Інкорпорацією, або дати які небудь инші гарантії, що Інститут має бути тільки виключно католицьким, а не інституцією отвореною для всіх українців без огляду на віроісповідання. Цего ми, повторяємо, ще раз, не маємо самі найменшого права рішати, але загальні збори, що зберуться в грудни сего року."

(Укр. Голос, ч. 36, 1917).

5. Розглянення єпископських корпорацій.

Друга річ, це розглянення Еп. Корпорації, на котру Інститут мав би бути записаний, щоб, по думці еп. Будки і „Канадійського Русина", забезпечити Інститут, аби він був католицьким і українським, таким, як люди, від котрих Інститут залежить. Цю аналізу зробив тодішний студент прав, Мих. Стечишин, і, як нині виглядає, він своєю аналізою Єп. Корпорації подав базу до вирішення, щоб Інституту не записувати на ту корпорацію.

Згадуючи про корпорацію Інституту, Мих. Стечишин у своїй статті (У. Г., ч. 39) каже:

„Дирекція й инші заінтересовані Інститутом члени думали над інкорпорацією приватним актом (як всі єпископальні інкорпорації пороблені), але рішили, що інкорпорація під актом компанійним підлягає строгійшій контролі тих людей, що дають гроші на Інститут, чим підлягає приватна корпорація. Дирекція хотіла, щоби сею інституцією заряджував той нарід, котрий її удержує, а не одиниця, або кілька людей, котрим вдасться дістати контролю Інститута в свої руки. Дирекція також мала на ціли те, щоби сею інституцією ке-

рувало виразно означене право державне, а не приватне. Так інкорпорацію зроблено, що корпорація Укр. Інститута ім. Петра Могили є на так довго запевнена для нас, як довго буде жити в Канаді український нарід, котрий буде Інститут піддержувати."

Він цитує 6 параграфів, що становлять цілі цеї інституції. В скороченню вони такі: закладати інституції для студентів українського походження обох полів; якої будь релігійної приналежности; давати їм харч і помешкання, щоб вони могли ходити до публичних шкіл, до учительських семинарів (нормал скулс) і університетів; давати нагороди ліпшим студентам, давати їм науку української й англійської літератури, історії, музики, закладати бібліотеки; висилати лекторів, і закладати курси домашнього господарства для дівчат і жінок. Дальше зазначено, що уділовці мусять бути українцями, і що, розуміється, неуділовець не може бути директором в Інституті. Значить, що кожний директор мусить бути українцем; що уділ не може бути перепроданий без дозволу заряду, так, щоб ні один уділ не попався ніколи в руки не-українця.

„Взагалі як пише адвокат, що перепроваджував інкорпорацію, міг застереження поробити, так поробив, а, зрештою, що не є добре, то уділовці на своїм мітінгу можуть після закона змінити.

„З цего виходить, що інкорпорація Укр. Інституту П. Могили є цілком певною, так само як певною є всяка інша інкорпорація в Канаді, або в якій іншій державі.

„Отже закиди Єп. Будки, що інкорпорація Укр. Інституту ім. Петра Могили не запевняє нам, що вона на все останеся українською, є зовсім безпідставними.

„Домагання епископа Будки, щоби переписати маеток Укр. Інституту ім. Петра Могили на його інкорпорацію, яке еп. Будка поставив Свистунові і зарядові сего Інституту, є дитинячим, як не іншим, бо жадної публичної спілки не може заряд переписати, як хотіти. Маеток спілки, є маеток уділовців, а не заряду, тому заряд не має права і не може такого зробити. Се булоби крадіжию чужого майна, колиби навіть якось можна так, як епископ думав, покрутити, щоби переписку зробити. А за крадіж можна вкарати і заряд спілки і того, хто майно спілки одержавби. Інкорпорація є якраз так зроблена, що вона є певною, найпевнійшою, як лише може бути.

„Тепер перейдімо до переглянення епископських інкорпорацій, котрі відносяться до провінції Саскачевану.

„Ними є: 1) Єпископська домініяльна інкорпорація.
2) Єпископська Саскачеванська інкорпорація.
3) Інкорпорація Йорктонських Сестер Руських.
4) Інкорпорація Руської Католицької Місії Найсвятійшого Спасителя в Йорктоні.

„Єпископська домініяльна інкорпорація є: An Act to incorporate the Ruthenian Greek Catholic Episcopal Corporation of Canada, 3-4 Geo. V. 191.

„Загально можна сказати, що цей акт є виготовлений надзвичайно добре для своїх цілей. Помимо того, що в нім є лише 8 параграфів, цілі і сила сего акту є дуже великі. Сила, яку єпископ після сего акту дістає, є в церковних справах нічим не ограниченою.

Так само майже що до світських та бизнесових справ сполучених з церковними цілями, ограничення можуть бути наложені хіба — або від Риму, або собою, самим епископом.

„Можна звернути тут увагу на перший параґраф, де є сказано:

The Right Reverend Nicetas Budka, Titular Bishop of Patara, deputed by the Holy Roman See as a Bishop for the Ruthenian Greek Catholics of Canada in communion with Rome and his successors in office the Bishops appointed by the above said See, to hold the jurisdiction over the Ruthenian Greek Catholics of Canada of the same faith and rite and preserving in communion with the Roman Pontiff are hereby constituted a corporation under the name: The Ruthenian Greek Catholic Episcopal Corporation of Canada, hereinafter called the corporation for the purpose of administering the property, business and other temporal affairs connected with the said jurisdiction."

„Тут інкорпорація епископа не запевняє нам жадного українства. Вона навіть не називаєся українською. Там нема зазначено жадних кваліфікацій нашого епископа. Після сего акту, то нашим епископом в Канаді може бути не лише француз, Сабурин, або бельґієць Делярій, але може бути італієць з Риму, або айриш з Дубліну.

„В сім першім параграфі є виразно зазначено:

„1. Що епископ не є українським греко-католицьким епископом в Канаді. Там є сказано, що він є „бишоп фор де Рутініян Ґрік Кетолікс", значить, він є епископом для руських греко-католиків. А се є велика річ. Не руський греко-католицький епископ, а епископ для руських греко-католиків.

„2. Що епископом для руських греко-католиків може бути не конечно українець, але його наслідники в уряді такі, яких Рим наставить.

МИХ. СТЕЧИШИН.
Один з перших директорів Інституту і автор розвідки про епископські корпорації.

„Сего не говорить дописуватель Укр. Голосу, або його редактор, ані навіть ніякий прічер, що працює для церкви ворожої греко-католицькій. Се говорить греко-католик, той, що читав епископську інкорпорацію. Ні, се говорить сама греко-католицька інкорпорація.

„Епископ Будка сам сю інкорпорацію зробив і його обовязком, як українського греко-католицького епископа, було поставити в інкорпорації виразне зазначення, що епископом для нашого народу в Канаді може бути лиш українець. Сего еископ не зробив. Через се епископ не запевнив українському народові нічого своєю інкорпорацією. І помимо того той сам епископ відважується простягнути руки по добро чисто української корпорації та ще й казати, що сим способом він хоче українськість запевнити.

„Обовязком епископа є змінити свою інкорпорацію так, щоби

нарід український був запевнений законом, що ніхто не може тут в Канаді бути укр.-греко-католицьким епископом лише чоловік української народности."

Дальше автор обговорює Саскачеванську провінціональну корпорацію епископську. (1913 Chapter 73, An act to incorporate the Ruthenian Greek Catholic Parishes and Missions in the Province of Saskatchewan), де так само, як і в домінияльній, нема жадної запоруки, що епископом буде завсїди українець.

Ще гірше стоїть справа з інкорпорацією Сестер в Йорктоні, бо там „нема не то жадного запевнення, що се є укр. інституція; та що вона заслугує від укр. народа поперття морального і фінансового, але скажемо і то, що ми не маємо запевнення, що ся інституція є греко-католицькою",

Остаточно автор обговорює ще одну корпорацію і каже:

„Найцікавійшою зо всіх епископських інкорпорацій в Канаді є 1917 Чаптер 36, де Рутеніян Кетолик Мішон Ект. Там каже так:

"There is hereby constituted and established within the Province of Saskatchewan a body politic and corporate under the name of the Ruthenian Catholic Mission of the Most Holy Redeemer in the Province of Saskatchewan, which body shall consist of all persons now members of the said association in the said Province and who shall hereafter become members thereof.

„Сей акт є найвищою зневагою для українського народа в Канаді. Він виразно називається католицький, а не греко-католицький, значить — римо-католицький. Там в Галичині поляки старалися при помочи наших владик перетягнути народ з православія на греко-католицизм, а з греко-католицизму на римо-католицизм, а з тим і народність нашу вбити, а тут римо-католики при помочи епископа Будки переводять наш народ на римо-католиків. В той самий час той самий епископ грає нібито українця — народного троста, та домагається, аби дати йому в його руки наші народні організації і маєтки, бо він хоче перед французами похвалитися своїми здобутками між нашим темним народом.

„Від першої до послідної епископської інкорпорації жадна не дає нашому народові найменшого національного запевнення. Декотрі не дають жадного запевнення греко-католицькому віроісповіданню.

„З повище сказаного, Український Народе, суди, хто має рацію. Котрі корпорації лучші і певніші народові в Канаді."

(У. Г., ч. 40, 1917).

6. „Український Голос" про Інститут і епископські корпорації.

„Український Голос", даючи місце на повище наведену статтю Мих. Стечишина, помістив від себе передовицю „Про Епископські Корпорації", слідуючого змісту:

„Ми повинні бути вдячні д. Стечишинові за його працю коло розслідження квестії епископських інкорпорацій, бо правду сказавши, ми про них не мали ясного і правдивого поняття. Це пояснюється тим, що ми разом з нашим загалом вірили в щиру інтенцію

епископа Будки і були певні, що йому так добре, як і нам всім лежить на серці не тільки теперішність, але і будучність греко-католицької церкви і українського народу в Канаді.

„Наші непорозуміння мали звичайно непринціпіяльний характер, значиться, ми не перечилися о засадничі річи греко-католицької віри, як радше вели опозицію проти таких аномалій в греко-кат. церкві, як французькі та бельгійські ініи, були проти заборони приїзду в Канаду жонатих священиків та проти целібату наших священиків, а давнійше виступали проти запису церков на Василіян та французьких епископів.

„Такі спори не доторкали самої віри, противно, вони мали на цілі сформовання таких церковних обставин, деб всі ми могли зійтися і згідно працювати на добро і певну будучність нашу і наших дітий.

„Редактори „Канадійського Русина" грішили завсіди своєю зарозумілістю і безоглядною тактикою проти всякої опозиції і критики і демагогічними способами вели свою кампанію проти неї, а з другої сторони сповняли служальчу ролю перед чужими потрібами.

„Що спори поширюються і поглублюються, на се причини шукати треба в виступі епископа Будки проти Бурси П. Могили та в слід за тим становиску наших саскачеванських товаришів в обороні принціпу народности, а дальше в критиці інкорпорацій наших церковних маєтків та бурси Могили в статті д. Стечишина.

„Справа ся великої ваги для нашого загалу так по містах, як і по фармах і ми повинні домагатися і боротися хочби і проти епископа Будки, коли розходиться о слушність і інтерес всіх.

„На тім не потерпить справа греко-католицької церкви — противно, се лежить в її інтересі."

(У. Г., ч. 40, 1917).

Два тижні пізніше той же „Український Голос" написав ще одну передовицю:

„Бурсу П. Могили закладали в часі, коли вже був в Канаді епископ Будка, провадили її цілий рік без, так сказатиб, жадних ворогувань з його сторони, Канадийський Русин не виступав проти її безсектанської прикмети, греко-католицький священик відвідував бурсу і вдоволяв релігійні потреби бурсаків, бурсаки ходили на богослуження, коли вони тільки відбувалися в Саскатуні, — словом бурса була поважаною і корисною інституцією, а накидались на ню лиш одні протестанти.

„Нараз паде бомба з уст самого епископа, який домагається, щоби бурсу записати на епископську греко-кат. корпорацію, в противнім разі він в своїм імени, в імени греко-католицьких священиків та греко-католицьких своїх парафіян відмовить її всякої помочи і консеквентно проклямує її антирелігійною і ворожою українському народови.

„...Колиб епископови дійсно так дуже залежало на релігійнім вихованню бурсаків в бурсі, то він перше всього буврби старався, щоби стан відносин з першого року був продовжуваний і на другий рік, а рівночасно міг старатися, чи то впливом на виділ, чи радше на шеровців прихилити собі їх до своїх формальних домагань.

„Вплив на молодіж повинен бути його першим обовязком і чи виділ згодився чи ні, на його поправку, він повинен був кори-

стати з доброї і чемної волі виділу і заставити одного зо своїх священиків відвідувати бурсаків і виховувати їх після своеї системи.

„Та в тім і біда! Перша річ запис чи перепис, а опісля аж будемо вас обслугувати. Сама віра являється бути на другім пляні, річию другорядною.

„Колиб апостоли християнства були всі такими і по всі часи, то не знати, як далеко днесь булаб поширилась Христова наука" . . .
(У. Г., ч. 42, 1917).

7. Полеміка переходить границі . . .

„Канадійський Русин" тоді ще гірше пустився висмівати тих, що мали відвагу стати в обороні Інституту ім. П. Могили. В першій мірі і „К. Р." і епископ Будка почали оправдуватися, що запису Інституту ніхто не домагався. Дня 10-го жовтня, 1917 р. епископ видав заяву, що була надрукована в ч. 44 „Канадійського Русина" і в тій заяві каже:

„Щоби дати свідоцтво правді, заявляю урочисто, що ані в Канорі, Саск., на стації, ані нігде інде в Канаді, перед ніким і ніколи я не жадав і не жадаю запису Саскатунської Бурси ні на себе, ні на епископську корпорацію.

„Парафіяни на стації в Канорі, Саск. жадали від мене помочи їм до віча, а я їм відповів, що коли хотять моеї помочі для Бурси, то Бурса має бути забеспечена як греко-католицька, інакше я не можу. Тої відповіди сподієся кождий здорово-думаючий чоловік від греко-католицького епископа без питання."

В тім самім числі „К. Р." передовиця також каже:

„Ми хочемо забеспечення в вихованню нашої молодіжи релігії так, як се було в старім краю. Словом, ми хочемо таких бурс, яким є наш нарід. І від того жадання, від тої нам святої засади ми не відступимо ні на крок.

„І коли нашого голосу не послухає теперішний виділ саскатунської бурси добровільно, то небавом буде мусів послухати голосу цілого народу, який упімнеться за свое право, але упімнеться так, що від нього аж дрощі перейдуть по спині панам виділовим. Наш нарід в Канаді довго терпів всяких пройдисвітів, що то накидались йому всілякими вибуялими, а недозрілими в їх молодечій фантазії релігійними реформами і псевдо-поступовою системою виховання. Наш нарід не позволить робити довше експеріментів на своім здоровім і живім організмі народного життя. І наш нарід відкине сі звихнені і хоробливі засади панів реформаторів, як відкинув погубні замахи протестантських наймитів-прічерів . . . І в сій борбі і ми станути мусимо по стороні народу і боронити його прав перед несовісним замахом всяких агітаторів і бизнес-патріотів без згляду на се, чи виділові саскатунської бурси або п. Стечишинови подобається, чи ні."

Посторонний читач знайде трудність зрозуміти вище наведену заяву епископа Будки як доказ, що він не домагався запису. Починаючи від листа епископа аж до вище наведеної заяви, всі писання „Канадійського Русина" аж надто ясно кажуть, коли то в їх розумінню саскатунська бурса могла б бути забезпеченою для греко-католиків. Коли ж до того додати вище наведений другий параграф епископської

заяви, що бурса має бути забезпечена як греко-католицька, то сумнів про домагання запису відпадає. Тут є не лише домагання, але й явна погроза, що коли заряд бурси не послухає „К. Р.", то йому... „аж дрощі перейдуть по спині від голосу цілого народу"...

Оборонці Інституту доказують присягами.

Оборонці Інституту не приняли заперечень епископа. Дня 23-го жовтня В. Свистун зложив заприсяжене зізнання (афідейвит), в котрім каже, що підчас його розмови з епископом на стації в Канорі:

„епископ для руських греко-католиків Канади сказав, що він не хоче і не може помочи Інститутови... так довго, як довго сей Інститут не є під сталою особою або організацією, котра запевнювалаб його, що згаданий Інститут позістане греко-католицьким і українським; що згаданий епископ пояснив, що під такою особою він розуміє епископа для руських греко-католиків Канади, і що... під такою організацією він розуміє його Епископську Корпорацію."

Таке саме заприсяжене зізнання приготовив Мих. Стечишин і ті афідейвіти в українській і англійській мові були поміщені в „Українськім Голосі", ч. 46, 1917. В тім самім числі появилася також новинка, що Інститут і Свистун запізвали „Канадійський Ранок" і К. Олійника за напади на Інститут і Свистуна.

Полеміка „К. Р." про епископські корпорації також випала досить блідо. В тім самім числі „К. Р.", де була заява епископа, поміщено статтю під назвою: „Глупота чи безличність?" Безіменний автор звертається до статті Мих. Стечишина про корпорації і каже:

„Стаття так пересичена глупотою від початку до кінця, що аж смішно, а рівночасно жаль нещасного автора, що так публично виставляється на сміх."

Дальше автор статті в „К. Р." заатакував корпорацію Інституту, бо там є, що Інститут заснований „для студентів українського походження". Через це, по думці автора, „Інститут ім. П. Могили не є український і що набудуче він не буде український", бо він є „для англійців українського походження". Основателі вже заздалегідь відреклися української народности. Вихованців свого Інституту вже уважають за англійців українського походження".

Звертаючись до уступу домініяльної епископської корпорації, де говориться, що добрами корпорації має управляти епископ для руських греко-католиків в Канаді, висланий апостольською столицею, і де нема сказано, що той епископ має бути українцем, автор статті каже:

„П. Стечишин видно не знає, що тут **ходить о релігію, а не о народність,** але мимо того, та релігія так виразно зазначена (руська греко-католицька), що не може бути найменшого сумніву, чи то наша церква, чи инша... А в справах народних церква греко-католицька буде все українською, розуміється, поти, поки вірні будуть українцями."

З ходом часу полеміка заострювалася, головно зі сторони „К. Р.". В його опінії все, що не було з ним, мало „упасти і скапати, як свічка". Гось в ч. 49 „К. Р." хвалиться, що він має багато дописувателів, а „в „У. Г." пишуть тільки два закукурічені смаркачі, а кромі них ніхто більше не має там голосу, навіть сам шеф-редактор мовчати мусить, як якийсь свиня, або Стецько крикне: „Я так хочу і тому бесть!" ... Як довго редактори „У. Г." не будуть редакторами, а попихачами всякої ферлеївської зволочи, як довго писати будуть в газеті закукурічені смаркачі і моральні банкроти, так довго ніякий шануючий себе чоловік не схоче стати кореспондентом і дописувателем такої газети, так довго „У. Г." буде летіти стрімголов у пропасть".

„Ми і на дальше будемо демаскувати редакторів, свинців і Стецьків з „У. Г." за їх проти-церковну і проти-народну роботу."

„Канадійський Русин" цілком не числився з тим, що той „Український Голос" і ті, що його підтримували, поклали в Канаді підвалини під народну роботу, звернули наш нарід на правдивий шлях ще перед заснуванням „К. Р." і перед приїздом єпископа Будки до Канади. Не числився і з тим, що між тими „зволочами, закукуріченими смаркачами, звихненими бизнес-патріотами, вибуялими реформаторами" були дійсно щирі народні робітники, що робили для народу і не чекали на чужу поміч. Вони проти чужої сильно зорганізованої сили відважилися виступати і взяли на себе тяжкий хрест і несли його тоді, як греко-католицьке духовенство (з дуже малими виїмками) ограничувалося до цілковито церковних справ.

Він також не числився зі своїм передчасним пророцтвом, що лише те, що він будує, буде рости, а все інше скапає, як свічка, бо Бурса Шептицького, отворена 1917 року, упала, проіснувавши до 1924 року, а незадовго опісля і самий „Канадійський Українець" упав.

Та найбільше перечислився „Канадійський Українець" найблищою будучністю — тим судом народа, що мав видати вирок про те, яким Інститут мав на дальше бути.

V. ДРУГИЙ НАРОДНИЙ ЗЇЗД В САСКАТУНІ — СУД НАРОДА. (1917 р.)

1. Зїзд величаво зарепрезентований.

Другий Народний Зїзд в Саскатуні відбувся справді величаво. Він дійсно був правдивою народною маніфестацією, якої українці в Канаді до того часу не бачили. Він відбувся в часі, коли на рідних землях в Европі будувалася українська держава, і кожний щирий українець хотів приїхати на це народне зібрання, щоб почути цікавих відчитів, щоб застановитися над тим, яку поміч канадійські українці могли б подати своєму рідному народові на українських землях. Дальше,

зїздом був заінтересований український нарід ще й тому, що на ньому мало рішатися, яким Інститут має на дальше бути — народною інституцією, до котрої кожний українець мав би відчинені двері, чи інституцією, в котрій лиш одна релігія — греко-католицька мала б контролю.

До успіху зїзду причинилось не мало й те, що якраз перед зїздом саскачеванський уряд рішив закрити учительський семинар в Реджайні, заборонив уживати старокраєві українські підручники для публичних шкіл і усунув двох українських шкільних органїзаторів (Івана Куня і Юліяна Андруховича), що без сумніву не мало причинилися до зорґанізування так багато шкільних округів між українськими поселенцями в Саскачевані. Пригадати можна, що коли тут в 1906 р. між українцями було всього 10 публичних шкіл, і чотирох українських учителів, то в 1917 році шкіл було близько 230, а в них учило лише коло 80 учителів-українців. Щоб обсадити ті школи своїми учителями, саскачеванські українці не мало були заінтересовані шкільними справами, а тим самим і зїздом, на якому мала рішатися справа виховання своїх учителів. Остаточно можна додати ще й те, що якраз того року домініяльний уряд відібрав українцям в Канаді право голосу, і багато людей сподівалося, що зїзд візьме відповідні кроки в обороні наших горожанських прав.

Оці всі чинники причинилися до того, що на зїзд прибуло поверх 700 делеґатів і гостей з Саскачевану, Алберти, Манітоби й Онтеріо. Як показується з імен делеґатів і товариств, які вони заступали, то можна без вагання сказати, що той зїзд представляв собою саму кращу і свідомішу частину нашого канадійського українства. Він був виразником української народної душі і, як влучно тодішний голова Інституту і предсідатель зїзду назвав його — неофіціяльним українським парляментом.

Самий зїзд був замітний тим, що на ньому не було багато довгих промов. Ходило про те, щоб ріжним делеґатам дати нагоду висловити свої опінії і з них пізнати волю народу. Президія справедливо старалася дати голос представникам ріжних українських уґруповань. Довші промови виголосили др. Йонґ — майор міста, др. Моррей — президент саскачеванського університету, Ротерфорд — декан рільничого факультету, д-р Свансон — професор економії, та Смит — суперинтендент саскатунських шкіл, а з українських бесідників Меґас, Свистун і Мих. Стечишин. Інші, що давали привіти й висловлювали свої думки були з Манітоби — посол Ферлей, В. Казанівський — делеґат Товариства І. Котляревського з Виннипеґу, Юрій Ґеник — делеґат Товариства „Боян" з Виннипеґу, Д. Ростоцький — делеґат від Товариства „Бандурист" з Виннипеґу і „Рідної Школи" ім. Т. Шевченка з Бруклендс, О. Жилич — від Українського Народного Дому в Брендоні і Л. Батицький — від Товариства „Просвіта" в Брендоні, Д. Романчич — від чи-

тальні „Просвіта" в Косів, Н. Григорчук — від Українського Народного Дому з Етелберт, Ман. З Онтеріо: В. Брилинський — від Товариства „Запорожська Січ" і читальні „Просвіта" з Вест Форт Віллям, Мих. Олійник — від Читальні з Форт Віллям, Т. Гах — від Українського Народного Дому в Ворінгтон. З Алберти: Т. А. Кібзей — від українських студентів з Едмонтону, І. Рурик — від українських учителів з Алберти, Шатульський — від Товариства ім. Т. Шевченка, П. Зварич, Т. Гошко, Андрій Зварич. З Саскачевану зїзд витали М. Лазечко з Канори, Т. Стадник з Шіго, П. Сукнацький, Савяк, Максимчук, Ковбуз, П. Мельник, Сачинський і Сліпченко.

Цей зїзд вислав привіт до УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ в Києві, висловлюючи їй признання за її неустрашиму боротьбу для вибореня самостійности для українського народу. При цім зїзд висказав своє бажання, щоб новостворена українська республика ужила всіх своїх сил та прилучила до себе українців з Галичини, Буковини і Закарпатської України.

Зїзд рівнож вислав своє побажання до всіх аліянтських держав, щоб вони **признали незалежність української республики** згідно з проголошеними прінципами свободи для поневолених народів.

Дальше зїзд ухвалив резолюцію, що висловлювала **жаль і огірчення до уряду,** за те, що він відобрав українцям громадянські права. Резолюція пригадує, що українці в Канаді добровільно давали своїх молодих людей до війська, давали жертви на Патріотичний Фонд, Червоний Хрест і воєнні бонди, і тому уряд своїм актом зробив українцям кривду. Тому зїзд ставить рішуче домагання до уряду відкликати той акт.

2. Зїзд ще раз одобрює народний характер Інституту.

Розуміється, що зїзд висловив також свою думку про становище Інституту щодо тої полеміки, яка провадилася перед зїздом. Резолюція в цій справі звучить ось так:

„Український Народний Зїзд, зарепрезентований числом 700 делегатів з ріжних провінцій Канади, зваживши, що часопис „Канадійський Русин", орган преосв. епископа Будки, та „Канадійський Ранок", як рівнож самий преосв. епископ і часть підчинених йому священиків накидаються в нечесний спосіб на всяку народну роботу серед українського народу в Канаді, а головно на Український Інститут ім. П. Могили в Саскатуні, що така їх киринна робота стремить до сього, щоб нищити всяку просвітно-культурну роботу, яка є незалежна від епископської церковної корпорації і що се відчувається дуже болючо і з великою стратою в нашім народнім життю — то в виду вище наведених фактів сей зїзд пятнує сих ворогів народного поступу і ухвалює їм заслужену нагану за їх дотеперішну киринну роботу, сподіючись, що на будучність вони змінять своє поступовання і місто шкодити, будуть помагати народній роботі."

Зїзд так само ухвалив резолюцію, в якій дав признання „Українському Голосові" і народним оборонцям українського зїзду та одо-

брив тактику і висказав своє велике признання „Українському Голосові" за його сміду і чесну оборону народних інтересів перед безпідставними і заїлими атаками „Канадійського Русина", „Канадійського Ранка" та епископа Будки і більшости підвиненого йому духовенства". Також ухвалив щире признання для тих людей, як пп. Свистун, Мих. Стечишин і прочі, „що з великим пожертвуванням працюють на користь народного поступу".

Дві останні резолюції не були лише формальною справою. Вони були ухвалені на підставі того, що майже кожний бесідник і делеґат висловлювався з обуренням про непотрібну й шкідливу боротьбу, викликану епископом Будкою та „Канадійським Русином". Зрештою, всі годилися з тим, що Інститут став найважнішою українською інституцією в Канаді і робить корисну роботу. В. Свистун зокрема зреферував справу непорозуміння з епископом Будкою та „Канадійським Русином". Заявив, „що Інститут до тепер ставився до релігії поважно і притримувався рішення першого зїзду. Погодитися на домагання „Канадійського Русина" і епископа — значило б відступити від первісного становища. Бесідник не вірить, що Інститут буде українським лише тоді, як віддасться під контролю церкви, знаної з того, що закладала на людей кінські окуляри. Він вірить, що виховання молодіжи повинно бути всестороннє так, як є всесторонні інтереси цілого народу". По думці бесідника, „наша молодіж має образуватися не на Кунцевичах та пастирських листах, а на ширших засадах моральности і науки".

Тому Інститут повинен не лише остатися такою народною інституцією з відкритими дверима для всіх українських студентів, але він повинен стати й культурним осередком українців в Канаді.

На самім відкритті зїзду предсідатель Меґас заявив:

> „Ми хочемо довкола Інституту сконцентрувати наші найлучші сили й зробити з нього науковий, просвітний і культурний осередок канадійського українства."

По кількох привітах П. Зварич, з Алберти, підніс думку, що зїзд повинен заснувати Українську Академію в Саскатуні, а дальше, щоб всякі бурси, які будуть засновані, злучилися з Інститутом, що стане нашою академією. Опісля Свистун підніс справу власного дому для Інституту і що Інститут не ограничується лише студентами. Він сказав:

> „Інститут зачеркнув собі ширшу роботу, яка дотикається не лише молодіжи, але й старших. Просвіта для старших — се Народні Доми, читальні, школи, відчити, курси для неграмотних, ітд. Український Інститут концентрує отже в собі роботу і діяльність нашої галицької „Просвіти" і Товариства Педаґоґічного... Він вірить в заложення академії. Такі цілі вимагають грошей."

3. Історичні Збірки на Зїзді.

Що зїзд годився з висловленими гадками, показує те, що на заклик вперед самого Свистуна, а опісля Ферлея, щоб складати жертви

на новий будинок, присутні відкликнулися нечувано прихильно. Звіт з того зїзду описує той момент в такий спосіб:

„Перший зголошується Тимко Гонко з Алберти зі своєю жертвою в сумі $1000.00. Се сильно поділало на їзд. Встає добродій Квасниця з Ростерн, Саск. і жертвує зараз від себе тисячу долярів. Третій княжий дар жертвує добродій Галюк з Шіго. Встає і їде до плятформи зі слезами в очах і зворушенням добр. Лука Новосад з Мічам і жертвує пять сот долярів на колегію. Се поділало мов електрична струя на присутних. Сунуться з повагою серіозні твари нашого чесного фармерства і робітництва до плятформи і сиплять сотками так, що секретарі аж пріють від раховання та поквітовання. Минає годину і величезна сума — 12 тисяч долярів — вже зібрана.

ТИМКО ГОНКО,
подарував Інститутові ім. П. Могили на Другім Зїзди (1917 р.) $1,000

ІВАН КВАСНИЦЯ,
подарував Інститутові ім. П. Могили на Другім Зїзді (1917 р.) $1,000.

Кождий з одушевлення і радости лише криє сльози. Кождий тепер вірить, що Україна жива, що нарід свідомий, що нарід хоче йти вперед, що він хоче отрясти з себе окови темноти і невіжества. Жертви сипались щедро від жертвенник не з якого примусу, не для оказії, вони щедро плили від серця, від зболілої, а тепер відродженої душі народа. Жінки і дівчата також посипали жертвами, а котрі не мали, радо підписували ноти, обіцяючи почтою прислати скоро вернуть домів. Такого одушевлення, таких княжих дарів, таких численних жертв на яких будь зїздах ще не бачила не то канадійська, але взагалі американська Україна".

„Фактом, є що кождий давав жертву по свідомости, зі щирости і з повного довіря до людей, що ведуть вперед діло Українського Інституту ім П. Могили в Саскатуні. Нарід наш в Канаді, зарепрезентований на зїзді поважним числом, поверх 700 делеґатів з Онтерії, Манітоби, Саскачевану та Алберти, став твердо і недвозначно по

стороні заряду Українського Інституту так, як стоїть тепер загал українців в Европі по стороні Української Центральної Ради в Києві. Греко-католики українці, які безперечно становили більшість на зїзді, рішили одноголосно і однодушно, разом з українцями православними, баптистами і незалежними, що провід української справи в Канаді має спочивати в руках світських людей."

Тут на місці замітити, що загальна збірка на тім зїзді була на суму $13,988.50, але готівкою зложено лише $3,216.75, а решта була нотами і аплікаціями на уділи. Велика більшість тих зобовязань була заплачена таки в короткім часі, дехто прислав гроші пізніше, але й були такі, що цілком своїх зобовязань не поплатили. Одні з них не

ЛУКА НОВОСАД,
подарував Інститутові ім. П. Могили 500 доларів.

ІЗИДОР НОВОСАД,
жертвував Інститутові ім. П. Могили $500 на Другім Зїзді, а всіх разом подарував $740.00.

заплатили, бо запал проминув, а інші таки через економічні обставини не могли своїх зобовязань сповнити, хоч мали на те найліпшу волю.

Даючи признання старому зарядові за вміле ведення Інституту, що за півтора року з бурси виріс на академію, зїзд понововно вибрав Меґаса головою, Слипченка заступником голови, Мих. Стечишина касієром, С. В. Савчука секретарем, а Н. Михасіва заступником секретаря. Відповідно до того, що Інститут має бути осередком культурної роботи на Західну Канаду, то й дирекцію Інституту поширено і дано в ній представництво для провінції Саскачевану, Алберти і Манітоби, а навіть Онтеріо. І так з Саскачевану вибрано директорами І. Квасницю, Л. Новосада і Ст. Галюка; з Алберти: Петра Зварича, Тимка Ґошка і

С. Б. Микитюка; з Манітоби: Т. Д. Ферлея, В. Казанівського і А. Жилича; а з Онтерії В. Брилинського.

Дня 29-го грудня 1917 р. нова дирекція мала своє офіціяльне засідання, на котрім, на внесок С. Б. Микитюка, рішено взяти відповідні кроки, щоб слідуючого року в Саскатуні повстала академія, а опісля філії в Едмонтоні та Виннипегу, і щоб зараз приступити до будови відповідного будинку. На тім же засіданні, між іншим, рішено також, щоб настоятелеві, що досі робив для Інституту безплатно, платити по $25.00 місячно за його роботу, а секретареві, що мав рівночасно занятися книговодством, по $20.00 місячно.

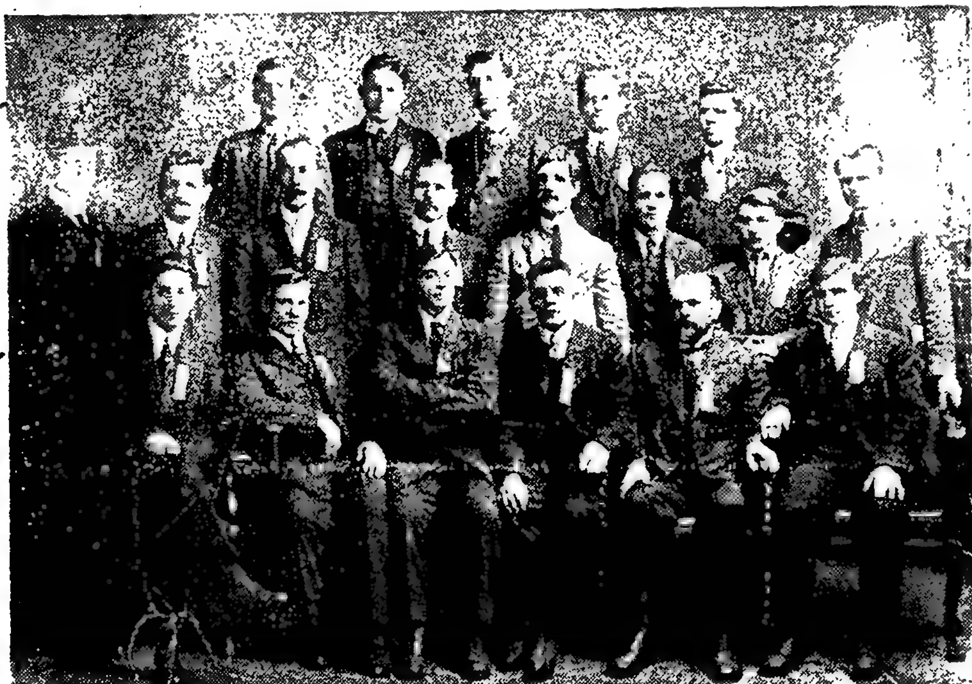

ДИРЕКЦІЯ ІНСТИТУТУ ІМ. П. МОГИЛИ НА РІК 1918-ий.

Перший ряд зліва на право: С. Савчук — секретар, Г. Слінченко — заст. голови, О. Мегас — голова, В. Свистун — ректор й управитель, Т. Д. Ферлей — член дирекції, Мих. Стечишин — касієр. Середній ряд зліва на право: Т. Стадник — контрольор, А. Жилич, П. Зварич, І. Квасниця, Т. Гошко, Т. Галюк, Лука Новосад, В. Казанівський. — Директори. Задній ряд зліва на право: Б. М. Савяк — секретар філії Інституту в Канорі, М. Лазечко — настоятель канорської філії, Н. Михасів — заст. секретаря в Саскатуні, С. Б. Микитюк і В. Брилинський — директори.

4. Відгомін преси про Другий Народний Зїзд.

Другий Народний Зїзд, подібно як і перший, дістав багато розголосу в українській та англійській пресі.

„Український Голос", що через кілька місяців перед зїздом був разом з Інститутом предметом ріжних накидів, згадав тоді про зїзд в ось такий спосіб:

„Недавний зїзд в Саскатуні отворив всім очи, що можна зро-

бити при добрій волі, охоті, завзятости. Показав, що як хочемо щось мати, то мусимо собі здобути, бо не виждемо нічого.

„Сей зїзд показав, що робота Українського Інституту ім. П. Могили є для всіх українців в Канаді і Злучених Державах приміром. Задача, ціль, стремління сего Інституту є для кождої української одиниці показчиком, дороговказом, провідником. Український Інститут ім. П. Могили за так короткий час свого існування став нині найбільшою і наймогутнішою того рода інституцією по сім боці моря. Чому? Бо сей Інститут піддержує сам нарід, не якісь сектанські чи попівські ґрупи...

„Народний Зїзд дав поличник нашим крикунам, які в поганий спосіб робили проти Інституту, а тим самим і проти інтересів сего народу, з якого жиють...

„Саскатунський зїзд наглядно доказав, як багато значить розумний, чесний заряд народних інституцій, як багато залежить на тім, щоб ті, що беруться проводити, були людьми чести, пошани, працьовитости, а не лінюхами, авантурниками, запроданцями і релігійними реформаторами.

„Народний зїзд в Саскатуні відкрив яснійше всім українцям Канади, що між нашими фармерами знаходяться повні жертволюбивости одиниці, які розуміють потребу підпомагати всіми силами народні інституції."

Розуміється, „Канадійський Русин" добачив в цілім зїзді танець нечестивих і з тої нагоди помістив в ч. 4 (1918) статтю: „Саскатунська Голгофта"; яку варто навести тому, щоб побачити, до якої скрайности „Канадійський Русин" допустився. Він, насамперед, повідомив своїх читачів, що протестантські проповідники дістали підвишку у своїй платні, з $66.66 на $100, і що протестанти ухвалили кількадесять мільйонів на домашню місію. Кинувши враження, що гроші зібрані на другім зїзді плили від протестантів, „К. Р." твердить, що той зїзд приготовляли прічери, що мали порозуміння з нашими бизнес-патріотами*). Дальше закидає, що нарід був ошуканий, бо на зїзд не приїхав Січинський, хоч мав там бути. Також згадав, що некультурно було судити епископа в його неприсутности, і ось такими словами змалював цей „суд":

„Пилат Свистун проголосив вирок, а темна товпа пресбітеріянських прічерів заревіла: „Распни, распни його, народе!" Обдерли епископа з чести і доброго імени, прибили на хрест і під хрестом написали: „Се ваш захланний і некультурний Епископ! Се ваш князь церковний! Се ваш провідник і оборонець! Се той, що любив вас і з любови життя своє дав за вас!

„А коли відважився хто з народу в імя справедливости і правди піднести свій голос в обороні епископа, то злісники в засліпленню кричали: „Кров його на нас і дітий наших нехрещених нехай спаде. Нам безсектантам — новим наймитам протестантської місії — треба долярів, а не епископа. Він дивиться на наші пальці, а вони брудні кривдою народу і закровавлені кровю мучеників народних. Він розбуджує нашу совість, а ми приспати її хочемо. Ми видерли з ваших сердець віру, і Бога і зробимо те саме з серцями ваших невинних ді-

*) Таке твердження робив „К. Р." помимо того, що Свистун та Інститут ще перед зїздом запізвали „Канадійського Ранка" до суду.

тий. Убємо в серцях ваших діточок любов Бога, любов родичів, любов свого народу і вітчини, а засіємо там гріх, неморальність і злочин. Ми руйнуємо церкви, а поведемо дітий ваших до криміналів і шибениць. Тільки гроший нам дайте! Гроший! Гроший! Гроший!"

„Радуйся, земле обіцяна! Радуйся, Саскачеване! Радуйся, ціла Канадо! Ти вже вільна від Того, що Тобі Божу волю голосив, грішників уздоровляв, дітий учив, сиріт пригортав, хорих на вічне життя приготовляв, від ворогів боронив, веселість підносив, надії у зраненім серці будив, серце вгору підносив, дорогу показував. Радуйся! Ти вже вільна від того „зненавидженого греко-католицького епископа". Ми тебе від него увільнили! Ми! Радуйся тепер з нами і заплати нам за те! Дайте нам долярів, долярів, долярів! А ми ще й Тебе убємо!

„Ось так довершилась трагі-комедія на саскатунській Голгофті, на естраді Дейлайт Театру, де відбувся славний другий зїзд в грудню 1917 року!"

Подібне, але в гіршім тоні, писалося ще багато разів про зїзд і головною цілю писання „Канадійського Русина", а відтак говорення греко-католицьких священиків по церквах, було вбити значіння жертвенности наших свідомих людей-патріотів, показати перед масами, що Інститут, як і всяка інша корисна народна робота, що не походить від „Канадійського Русина" — то ворожа робота, піддержувана ворогами. Тому і вперті змагання змалювати Інститут як протестантську роботу, не зважаючи, що Інститут мусів звести боротьбу з тими самими протестантами і навіть розпочати судову справу проти „Ранка" і К. Олійника, що по зїзді закінчилася і суд присудив „Ранкові" заплатити $500.00 відшкодування і кошта. Нині читач знаходить трудність зрозуміти, як „Канадійський Русин" міг погодити два противних поняття, коли з одного боку представляв Інститут протестантським, а з другого боку безбожним, що поведе дітей до криміналів і шибениць.

Стаття під заголовком „ГОЛОТА" в ч. 16 „Канадійського Русина" ще дальше свідчить, як далеко „Канадійський Русин" відійшов від дійсного опису зїзду, коли написав:

„Коли на зацікавлення і стягнення нашого народу на саскатунський Зїзд треба було зужити аж такої ошуканської реклями, як приїзду Мирослава Січинського, коли саскатунським аранжерам треба було аж упокоритися перед ворогами і зрадниками нашого народу — себто презбитеріянами, то здавалося, що саскатунські свищі і стецьки отверезіють по сім великім посрамленію і вже раз прийдуть до переконання, що нарід наш за ними йти не хоче й ніколи не піде. Коли на саскатунськім зїзді свищі і стецьки проливати мусіли аж гіркі (крокодилячі) сльози, щоби таки у своїх вижебрати для себе помилування і милосердя, — то здавалося, що ті панки пізнають вже раз, як до них відноситься наш нарід, за кого їх уважає, та що вони вже ніколи не поважаться показати свого лиця між народом. Коли дальше саскатунська шопка зааранжована ошустом, а переведена брехнею і подлотою показала ясно і недвозначно, що нарід наш наскрізь релігійний, уважає своїм національним заборолом обряд і церков і видерти їх собі не дасть ніколи, знаючи добре, що зі стратою віри і церкви кінчиться також і його національне істнуван-

ня. І коли в кінци нарід наш своєю неприсутністю заманіфестував свою безграничну любов, поважання і довіря до свого епископа і духовенства, то здавалося що сі панове вже не поважаться більше забирати голосу в церковних справах."

Тимчасом Інститут і його прихильники були певні, що вони ніякого ошуканства не уживали, щоб дістати людей на зїзд. Вони були певні, що люди на зїзд приїхали тому, що були заінтересовані справою, над якою провадилася довга полеміка, і тому, що на зїзді мало рішатися, чи Інститут має остати народним, чи ні. Справу Січинського вони на зїзді представили, перечитали листи і телеґрами між Інститутом та Січинським і в присутних не було сумніву, що Січинський мав приїхати, але через певні обставини не приїхав. Інститут і його прихильники дальше почувалися, що неприсутному епископові не зробили кривди, бо не ходило про особу, але про засади. Вони також не почувалися до вини за неприсутність епископа. На підставі писання „Канадійського Русина" вони сподівалися, що на зїзд приїдуть і самий епископ і його заступники у вистарчаючім числі, щоб вимнутися, як писав „Канадійський Русин" за своє право, так, що від нього аж дрощі перейшли б по спині заряду Інституту. Вони дальше уважали, що зїзд дав зарядові повне одобрення і таку піддержку моральну і матеріяльну, якої до того часу ніхто не дістав. Вони також відчували, що вони стояли на здорових засадах, вірили в них, були перенятi ними, посвятилися для них та працювали так безінтересовно, що варта б нині і на будуче знайти таких народних робітників, з такою ідейністю, завзятістю і самовідреченням.

VI. ОКРЕМИМИ ШЛЯХАМИ.

1. Піддержка народу і закупно власного будинку.

Що Зїзд та Інститут напевно заінтересували український нарід в Канаді, а головно в Саскачевані, показує і те, що зараз по зїзді прийшла досить велика коляда на Інститут, що принесла поверх тисячі долярів*).

До замітних наслідків зїзду належить і те, що Український Студентський Кружок ім. А. Коцка в Едмонтоні, вислухавши звіту свого делеґата на зїзд — С. Б. Микитюка, 1-го січня відограв представлення і дохід чистий в сумі $85.70 призначив на будучу бурсу, що мала засноватися в Едмонтоні, як філія Інституту ім. Петра Могили. І ті сту-

*) Колядою до великої міри занялися студенти з настоятелем, що поділилися були на ґрупи і розїхалися по провінції. Ґрупа В. Свистуна і Рибчука, що колядувала в околицях Гефорд і Радісон, при помочі Ю. Підвербецького і Мат. Михайлинки, заколядувала $390.10 готівкою, а $340.00 нотами. Друга ґрупа, С. В. Савчука і Ю. Стечишина, що колядувала при помочі Б. Найлса в околицях Ґудів, Фенвуд і Бирмінґгем, вернула до Саскатуну з готівкою $281.00, і $995.00 нотами. Інші ґрупи принесли також поважні суми. П. Самець, заколядував у Вакав $125.00. М. Чорнейко в Арран $118.00.

денти підчас різдвяних свят пішли з колядою в Едмонтоні і зібрали поважну суму на ціль будучої філії Інституту.

Управа Інституту взялася до дальшої праці. Першою справою до виконання була справа будинку. Показалося, що збудувати відповідний будинок буде коштувати більше, ніж сто тисяч долярів, про яку суму говорилося на зїзді. Тим часом сталося так, що в резиденційній части Саскатуну, в дільниці званій Нютана, пусткою стояв запертий великий будинок Емпрес Готель. Управа звернула на него увагу і рішила пробувати купити його. На засіданню дирекції 9-го березня, 1918 року*) передискусовано услівя подані представником властителів будинку. Перша пропозиція властителів була $38,000, з чого $8,000 треба було заплатити зараз, а решту поділено на 8 літ. Дирекція від себе дала оферту $30,000, з чого $6,000 мало б бути заплачено готівкою, а решта на виплат -- по $2,000 річно. Переговори тягнулися майже місяць і 5-го квітня 1918 р. добито торгу і будинок куплено за $32,000 з того заплачено зараз $6,000. Решта була розложена на рати по $2,000 річно, з 8 процентом.

Дня 8-го квітня рішено найняти архітекта Блеквуда, щоб виробив пляни для перебудови будинку відповідно до вимог, і щоб найти контракторів до перебудови. Дирекція Інституту назначила В. Свистуна головним колектором, що мав в літних місяцях поїхати з відчитами на ріжні просвітні теми в ріжні місця Канади**).

Крім В. Свистуна, як головного колектора, слідуючі були назначені безплатними помічниками колекторами: П. Самець, С. В. Савчук, Ю. Стечишин, М. Чорнейко, І. Рибчук і Г. В. Сліпченко. Дня 20-го квітня в Саскатуні відбулися надзвичайні загальні збори Інституту, які одобрили купно будинку і затягнення моргечу на $26,000.

Дня 1-го травня, появився в „Українськім Голосі" заклик складати жертви на будинок Української Могилянської Академії в Саскатуні, що буде містити близько 150 студентів. В тім самім числі проголошено, що в Едмонтоні Студентський Кружок ім. А. Коцка скликав збори ширшого громадянства, на котрих передано справу будучої бурси старшим і сталим мешканцям Едмонтону і рішено отворити в осени Інститут ім. Мих. Грушевського, як філію Інституту ім. П. Могили. Там і вибрано заряд та назначено досить поважне число колекторів на провінцію Алберту. В місяці травню також проголошено вислід іспитів студентів Інституту. Ліста показує пять студентів університету. Між ними перший В. Свистун, що скінчив студії з відзначенням і дістав степень Б.А. Мих. Стечишин скінчив другий рік прав і дістав нагороду.

*) Були: Мегас, Сліпченко, П. Зварич, Свистун, Мих. Стечишин, Михасів і С. В. Савчук.

**) Цікаво тут занотувати, що коли дирекція рішила платити йому по $100 місячно, так, як звичайний учитель брав за свою роботу, то В. Свистун приняв лише по $80.00. Коли брати це на увагу, а пригадати що за провадження Інституту в зимових місяцях Інститут платив свому управителеві по $25 місячно, то справді смішним виглядає крик висловлений в „Канадійськім Русині", що ходило лише про доляри.

Інші студенти: С. В. Савчук, М. Михасів і Ю. Стечишин. Дальше слідує ліста студентів, що скінчили третій рік середніх шкіл; 5 студентів другого року, а 17 першого року середніх шкіл. Так само 9 студентів філії Інституту в Канорі перейшли свої іспити. Таке число студентів в той час було дійсно радісною новиною для нашого громадянства.

Місяць пізніше проголошено, що Інститут ім. М. Грушевського в Едмонтоні злучився з Бурсою ім. Т. Шевченка в Веґревил і ті інституції стали обєднаними.

2. Величава збірка в Алберті.

Два тижні пізніше появилася ще одна велика новина: В. Свистун, що колектував в Алберті з С. Б. Микитюком, при помочі Тимка Ґошка і Марка Тимчука, зібрали на Інститути поверх $5,000 готівкою. Між визначними жертводавцями, що пішли слідом Т. Ґошка, появились слідуючі: Микола і Михайло Харуки зложили готівкою $500 і деклярували таку саму суму. Павло і Розалія Федорків зложили готівкою м$500 і деклярували тілько само. Іван і Марія Мельники зложили $200, а $800 деклярували. Таксамо $200 зложили Петро і Марія Зварич, а $800 деклярували. Марко і Анна Тимчуки дали нот на $1000. Дальше, брати Василь і Никола Кирилюки з жінками зложили $500 і деклярували $500. Тисячу долярів деклярували Іван і Марія Зваричі, родичі Петра Зварича, з того вже попередно зложили $100. Так само деклярували $1000 старенькі Василь і Анна Чернявські, з застереженням, що коли б вони самі не могли заплатити цілої суми, то їх сини і зяті зобовязалися їх обіцянку заплатити. Так само і за Івана і Марію Зваричів заручили їх сини і зяті. Були й інші декларації на поважні суми, та брак місця не позволяє всіх вичислити. За тими частинними датками і деклараціями йде довга ліста людей, що зложили по $100 або менше готівкою, а багато нотами. Ціла ліста готівки, нотів та деклярацій в Алберті до того часу виносила $17,962.

Провінція Саскачеван не повисалась так добре, але всеж і там зібрано поважну суму — поверх $1600. Тут слідує замітити, що в скорім часі по тій славній збірці в Алберті вдарив сильний і ніколи попередно незнаний мороз, і через те багато деклярацій пропало, бо люди ніяк не могли виконати своїх зобовязань.

При кінци липня появився новий, обширний конкурс Інституту ім. П. Могили на приняття 150 студентів, а за ним конкурс Бурси ім. Шевченка в Веґревил на 25 студентів, а дальше конкурс Інституту ім. Мих. Грушевського в Едмонтоні на 50 студентів.

3. Інститут у власнім будинку.

Будинок Інституту ім. П. Могили літом направлено і на 1-го жовтня був отворений для студентів. Перебудова будинку коштувала близько $20,000. Причина великого кошту була в тім, що в той час

ціни на матеріяли несподівано почали підноситися. Не можна було сказати, кілько яка річ буде коштувати за тиждень. Всеж таки відновлення будинку скінчилося. В Інституті було 30 кімнат для хлопців, 16 для дівчат, помешкання для настоятеля, 4 великих кляси для науки і велика їдальня.

Аплікації приходили численно і були надії, що того року число студентів буде таке велике, що Інститут буде цілком заповнений. Та всі надії на те розвіялися перед самим отворенням шкіл, бо при кінці літа появилася іспанська інфлюенза і багато аплікантів стрималося від школи. До Інституту приїхало 60 студентів. В короткім часі 40 з них вернулося до дому, сподіючись, що пошесть на фармах не буде так докучати, як в місті. Більшість з тих, що залишилися, слабували. Інститут робив враження шпиталю, а не бурси. Всеж таки Інститут був щасливий, що не стратив ні одного студента, що там перебував підчас пошести. Аж пізніше, коли вдарили морози і спинили поширення пошести, отворились школи, і студенти почали вертатися до Інституту. Ясно, що той шкільний рік був розбитий, та всеж таки вже перед кінцем 1918 р. до Інституту зїхалось 70 студентів, що скоро унормувалися і, поза звичайну шкільну науку відновили свій кружок „Каменярі", та його активність і побирали лекції з української мови, історії та літератури.

4. Опозиція в безпощадній боротьбі проти Інституту.

Та робота Інституту не робилася без дальших перепон зі сторони його противників. Зараз по зїзді „Канадійських Русин" з епископом та священиками почали проти Інституту свою акцію. Ще перед проголошенням офіцияльного звіту з другого зїзду до дирекції дійшли відомости, що декотрі священики виступають проти Інституту. Заряд в оголошенню про Інститут подав те членам до відома і просив всіх заінтересованих приятелів і приклонників Інституту повідомити заряд про кожний такий виступ, подаючи місце, день та імя того, що проти Інституту виступає. Таких повідомлень наспіло багато з ріжних місцевостей. Зрештою, вони не були тайною, і за ними не треба було далеко шукати, бо в скорім часі появились в самім Саскатуні, в церкві, до якої ходила більшість питомців Інституту. Всі звідомлення були подібні, з чого заряд Інституту робив висновок, що то робилося загальний виступ проти Інституту на підставі інструкцій з одного центра.

Ворожнеча до Інституту ще гірше заострилася через такий випадок. Громада з Толстой, Манітоба, перечитавши розвідки про епископські корпорації, зробила висновок, що не лише Інститут не добре записувати на ту корпорацію, але так само не добре записувати й церковного маєтку, коли записом громада передає той маєток під чужу контролю. Отже зайшло питання: що повинні церковні громади робити. Той запит звернений був отверто до В. Свистуна і Мих. Стечи-

шина, а вони обидва дали відповідь, щоб люди домагались від епископа такої зміни корпорації, яка забезпечила б, що тільки українець може бути епископом греко-католицької церкви в Канаді. Щоб те осягнути, вони радили людям скликати віча і ставити домагання епископові.

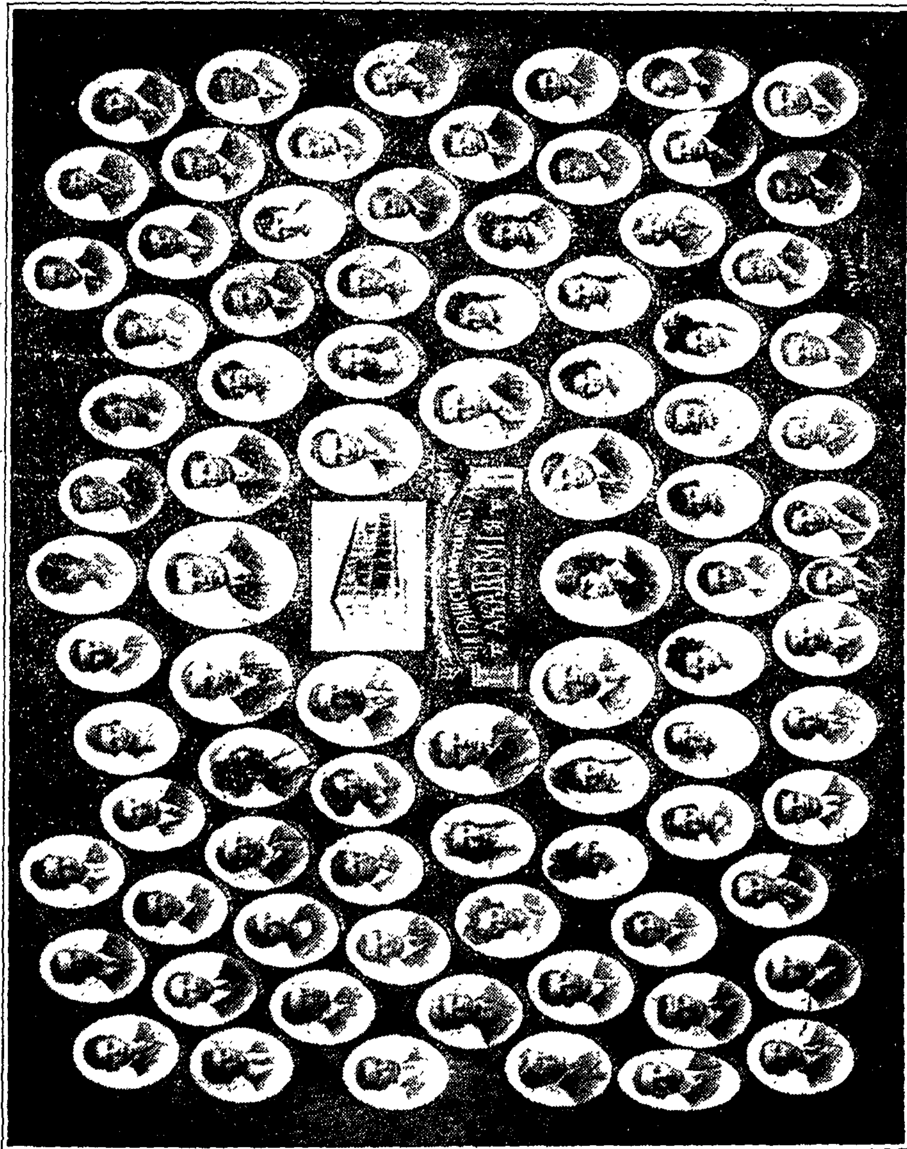

Питомці Інституту ім. П. Могили в Саскатуні, шкільного року 1918-1919.

Дальше, радили людям домагатися від епископа очищення нашої церкви з чужих місіонерів та знесення целібату.

Таку відповідь дали вони від себе, як приватні люди. Відповідь відносилася не до віри, але головно до корпорації і справ маєткових.

Їх становище до церкви, однак, не змінилося, як і відношення Інституту не змінилося. Студенти Інституту дальше ходили до церкви, і сам „Канадійський Русин"*) подавав до відома, що 16 студентів Інституту приступало до великодної сповіди.

Та для „Канадійського Русина" особи Свистуна і Стечишина були надто звязані з Інститутом і тому опозиція звернула цілу свою ненавість на Інститут. Інститут вважали найбільшим ворогом греко-католицької церкви, яка старалася ужити всяких способів, щоб його знищити.

До якої міри ворожнеча до Інституту посунулася, показує випадок, що стався в Саскатуні на Великдень 1918 р. Там оповіщено, що на Великдень буде архиєрейська відправа. Рано студенти Інституту з настоятелем пішли до церкви. В церкві святочний настрій. Почалась відправа. Прийшла пора на архиєрейську проповідь. Виступає епископ і без довгого вступу каже: Коли Христос воскрес, щоб доказати ворогам церкви безсмертність Бога, так він (епископ) зявився в Саскатуні, щоб доказати ворогам церкви нашої, що вони не знищать ані нашої церкви, ані його, хоч всякі крети копали йому могили тоді, як він хорий лежав у шпиталі в Торонто. Вони на зїзді хотіли знищити святу церкву. Вони хотіли знищити епископа, „бо він некультурний, бо він отверає людям очі, коли народні провідники хочуть якраз ті очі видерти, щоб нарід ані не видів, ані не знав, ані не чув, як, куди і де ми його провадимо. — Епископ не христіянський, бо він домагався, щоб бурса П. Могили була проваджена в християнськім дусі". І звернув цілу Великодну проповідь проти Інституту, кажучи, що хто Інститут піддержує і хто до нього дітей посилає, той не може бути католиком, християнином. І тому він, як епископ, звелить таких людей не вінчати, дітей їх не хрестити і не хоронити їх на цвинтарях. Коли б навіть такого похоронили на греко-католицькім цвинтарі, то він звелить його перенести поза цвинтар.

Наговоривши про зїзд і роботу Інституту так багато неправди, він закінчив проповідь, що правду буде боронити, хоч би вона була на сміттю, а неправду буде поборювати, хоч би вона була й коронована.

Проповідь була такою визиваючою, що годі було якому будь прихильникові Інституту не стати в обороні своєї інституції. По відправі В. Свистун стримав людей коло церкви і сказав, що дуже жалує, що епископ дав таку проповідь, що замість обєднати людей з нагоди такого торжества, він кинув між них кістку незгоди. Він говорив це в тихім спокійнім тоні і говорив коротко. Хтось сподівався від нього бучі, бо був закликав поліцію, одначе поки поліція приїхала, то люди вже були розійшлись.

Йорктонські місіонарі почали явну акцію проти Інституту зараз

*) „Канадійський Русин", ч. 23, 1918.

з початком 1918 р. С. В. Савчук, що учителював в Шіго, зібрав і подав інформації про відношення бельгійських місіонерів до Інституту:

„Тут ще від Різдва йорктонські місіонері відказалися сповідати усіх тих, що дають поміч бурсі — чи то моральну чи матеріяльну. Через те й тепер є ще багато несповіданих. Перше питання, яке тепер священик ставить при сповіди є: „Чи ти підтримуєш бурсу? А коли хто дасть потакуючу відповідь і не згодиться відректися від своїх поглядів, для того відпущення гріхів нема.

„В неділю 28-го квітня о. Декамп відправив кількох осіб від Великодної сповіди, а зараз на проповіди (як що то можна проповіддю назвати) сказав, що він є суддя і знає добре, що зле, а що добре. І тому ті, що дають на бурсу яку жертву, як також ті, що занимаються збіркою, не будуть сповідані. Хто ж умре без Великодної сповіди, той буде похований на степу як пес, бо на посвяченім місці такого ховати не можна.

„За такого, що вмре без сповіди, не можна навіть панахиди відправити. А котрий священик обезпечивбися на таке, поповнив би смертельний гріх"*).

На дальше задокументування такого становища можна навести не те, що говорилося, бо говорення не кожний слухає, але те, що було писано. Стаття „Свіжий спосіб кирпиі" в „К. Р." каже:

„Греко-католики — члени Інституту, що попирають публично і грішми безрелігійне виховання нашого молодого покоління, не можуть інакше доступити прощення церкви, доки не відкличуть публично свого кроку і не вицофають грошей. На то іншого виходу нема. Або з чортом, або з Богом. Ми все думаємо, що ліпше будувати церкви, чим кримінали."

29-го червня підчас відпусту в Йорктоні відбулось віче в справі виховання молодіжи. На тім вічу забрав слово епископ Будка. Очевидець описує цю промову такими словами:

„Насамперед скаржився епископ, що від якогось часу почали нападати на него всякі студенти недоуки від саскатунської бурси і то без жадної підстави. Він проти бурси ніколи не виступав — це виступають Христові засади... Він також не винен тому, що не може сповідати прихильників саскатунської бурси. Він навіть радби часами вислухати поради людий... та се знову противилосяб засадам, котрі постановив сам Христос і проти котрих він (епископ) виступати не може. З цвинтарями те саме; не можна несповіданих ховати на посвяченім цвинтарі, бо там свиний не треба... Сказав, що порадить всім вірним парохіянам вивісити дві написі, а то: Тут цвинтар для людей, а тут цвинтар для свиний, себто для непрактикуючих католиків"**).

До такої крайности зросло первісне, на перший показ невинне, домагання, щоб забезпечити виховання в католицьких засадах питомців Інституту, котрий в протягу першого року свого існування не лише давав греко-католикам повну свободу, але й заохочував та під-

*) Український Голос, ч. 23, 1918.
**) Український Голос, ч. 31 1918.

держував їх релігійне життя. Те первісне домагання, на котре Інститут в початках міг був погодитися, якби епископ Будка з „Канадійським Русином" були повели справу більше дипльоматично, обернулося в крайну ворожнечу. І в тій ворожнечі добачувалося по одній стороні Бога, церкву, мучеників, а по другім чорта, кримінал, безбожників, свиней, „баламутів, що або мають забиті голови, як блазні, або прямі ошусти"*).

Безнастанне повторювання таких і подібних епітетів знайшло своє місце між загалом греко-католиків. Вони в більшости стали по стороні епископа, приймаючи буквально всякі оскарження зроблені проти сторонників Інституту і декотрі з них руководячися більше сентиментом, чим здоровим розумом, допускалися крайностей.

От в провідну неділю 1918 р. була епископська візитація в Алвені, Саск. Там був і В. Свистун. Коли священик на проповіді пояснював людям епископську корпорацію так, як її весь час пояснював „Канадійський Русин", Свистун по богослуженню під церквою звернув на те людям увагу, але в відповідь жінки обкидали його яйцями.

За візитацією в Алвені того літа проголошено було поверх 30 других візитацій-відпустів по Саскачевані, а кілька в Алберті та Манітобі. І на нікотрій з тих візитацій не пропущено обговорення справи Інституту. В який спосіб згадувалося про Інститут — то залежало від священика й від околиці. В кожнім разі його не миналося, бо з тих звідомлень, що Інститут діставав, виходило, що головною ціллю тих місій було настроїти людей, щоб не піддержували Інституту.

5. Місія в Гефорд, Саск. — 4 до 7 липня, 1918.

Струна була часто надто натягнена, от як на місії в Геффорд, що відбулася в днях 4 7 липня, 1918 року.

Там 5-го липня о. Боске (бельгієць з роду) виступив з добре приготованою проповіддю про пекло. Він самий ось так зізнав на суді про свою проповідь:

> „Я проповідував про пекло. Проповідь мала дві части. В першій був опис мук пекла тих людей, що засуджені там. В другій я вичисляв після Святого Письма кляси людей, що підуть до пекла"**). Між іншими клясами, що він вичислив, до пекла підуть ті, що піддержують Народні Доми***); ті що посилають своїх дітей до тих домів на танці та забави; ті, що піддержують безсектанські школи; й ті, що піддержують та посилають своїх дітей до таких шкіл. На підставі судового протоколу о. Боске признався, що він сказав таке: „Єсли хто купує або продає, або псує душу дитини в школі — та школа може бути публичною школою, бурсою чи академією — піде до пекла."

*) „Канадійський Русин", ч. 23, 1918 р.

*) Зі звіту судового процесу.

***) Їх треба відріжнити від греко-католицьких, що звичайно називалися „Просвітами". — Замітка автора.

Та коли о. Боске сказав в часі проповідді, що такі люди підуть до пекла, в церкві почувся голос: „То неправда". Ті слова сказав фармер Г. Воробець, з Вакав, що случайно заїхав в околицю Геффорд і зайшов до церкви.

За ці слова Воробця в церкві епископ зробив оскарження і на другий день вечером відбувся суд перед місцевим мировим суддею на імя Йонґ. Урядовий протокол тої росправи*) не був записаний скорописом, і тому з нього не можна довідатися всього того, що там було. Але хто був на тім суді особисто, той напевно скаже, що той суд не підніс престіжу епископа або церкви. Не один присутний мусів з сорому голову хилити вдолину.

Та навіть на підставі того неповного рекорду епископ Будка під присягою говорив, що о. Боске говорив про пекло, як вище сказано.

На своє оправдання Воробець покликав трьох свідків, Стефана Гриневича з Геффорд і Андрія та Василину Никифоруків з Витків, Саск. Всі вони признали, що Воробець сказав: „То не правда" тоді, коли о. Боске сказав, як вище наведено. Свідок Андрій Никифорук сказав: „Я розумів, що не мається посилати дітий до звичайних публичних шкіл". „Те, що о. Боске сказав, образило мої політичні почування відносно шкіл".

Суд тягнувся до півночі і по вислуханню свідків суддя заявив, що здержиться з засудом до понеділка**).

Еп. НИКИТА БУДКА,
епископ Патари для канадійської греко-католицької церкви в Канаді.

В неділю, що була послідним днем місії, люди виходили з церкви перед Службою Божою і, потворивши гуртки, дискутували про події попереднього дня. В однім такім гуртку був Ю. Стечишин, що тоді учителював в околиці Геффорд і приїхав в суботу на місію, якраз перед судом Воробця. Вечером він був на тім суді, бачив, що там було і тому висловився, що багато краще було б без того суду. Скоро він це сказав, до нього приступило двох людей, вхопили його за руки і випровадили поза церковну площу. Здивований таким несподіваним поступком, він почав росповідати гуртові знакомих, що якраз там стояли, що з ним сталося, і опісля почав пояснювати, чому було б краще без

*) Протокол був поміщений в ч. 31, „Канадійського Русина", 1918 р.
**) В понеділок суддя відложив суд ще на тиждень і тоді покарав Воробця на $5.00

того суду.. Коли він кінчив говорити, до нього приступила одна жінка й хотіла його вдарити, а коли її те не вдалося, вона почала кидати яйцями в нього.

І той випадок не вплинув на втихомирення людей і не надав місії релігійного духа.

6. Арешт епископа Будки.

В понеділок рано Воробець обернувся проти епископа і о. Боске. На підставі їх зізнань на суді про школи він зложив оскарження проти цих обох за підбурювання, чи „бунтування" (проти держави). На підставі вибраного „варанту" їх обидвох арештовано. Громадяни зложили за них судову кавцію і їх увільнено до судової розправи, яку назначено на 15-го липня.

На суді заступало епископа і о. Боске трьох адвокатів: Мекі, Брави і О'Ріґан. Адвокат Воробця, Гарґрейвс, на самім початку суду відтягнув оскарження проти епископа, а обжалування про о. Боске суд відкинув по вислуханню свідків.

Про арешт епископа розписалася вся англійська і українська пресе і той випадок не міг принести українцям в часі війни нічого доброго. За арешт епископа рішуче ніхто поза Воробця не знав, бо якби був знав, то постарався б, щоб до того не допустити. Але як епископ, так і „К. Р." без вагання і думання пустили всю машину в рух, щоб переконати своїх вірних, що то саскатунці винні за ту подію.

„Канадійський Русин" з 17-го липня помістив обширну новинку, що —

„до нашої редакції прийшла сумна і болюча вістка, що нашого Преосвященного Епископа, за старанням саскатунської кліки, арештовано підчас місії в Геффорд.

‚Причина цеї сумної події починається з хвилею приходу нашого Преосвященного до Канади. До часу приїзду Преосвященного Епископа водили в Канаді верх всілякі чорні духи і низькі креатури. Тих народних пявок, що то літами цілими ссали кров з наших легковірних, а незнаючих чужої мови і безборонних людий, що кипіло від них по всіх усюдах. Були серафимці і макаріїці, кроплені і некроплені, були торговцики лотами і фармами, посередники і аґенти, оборонці і непрошені опікуни, були бизнесовці і бизнес-патріоти... Всякими способами нападали на епископа за добру роботу, але"... „Колиж всі ті способи не застрашили нашого Преосвященного Епископа і він в своїй великій ідеї йшов нестримно дальше, тоді зґрая саскатунських опришків хватилася послідного средства — скомпромітувати епископа публично. Вже від року заповідали виконання своєї мести. Вже від року розсилали всякі довірочні письма, скликаючи на мітінґи та наради. Вже від року орґанізували шайку, щоби зробити скандал. І розставивши товаришів свого подлого ремесла по цілій Канаді, чекають, коли епископ вибереся в візитаційну подорож..."

А дальше слідує, що за епископом „снувався Свистун в товаристві

якихось двох підозрілих людей, що, як казали, були детективами". Та коли Свистунові не вдалося нічого зробити, „покидає Свистун місії і збещещений... вертає до Саскатуну, щоб, порозумівшись там зо своїми приклонниками, видумати якийсь інший спосіб мести".

„Дійшло до арештування епископа. До помочі Воробця зявляються прочі заговірники з Саскатуну і з мести заприсягають варант на Преосвященного і о. Боского."

В додатку до вище наведеної новинки в „К. Р." ще появилося й „Архиєрейське Благословення", в котрім епископ Будка говорить ось так:—

„Злоба людська, що переслідує Нас без упину, додала Нам до безчисленних колців Нашої тернистої корони таке, що лише забійством може бути перевисшене. Нас зроблено бунтівником і на тиждень позбавлено Нас свободи і доброго імени. Преса рознесла на цілий світ, що епископ канадійських Русинів арештований... Свідомі святости місії голосили Ми з Нашим ревним помічником, Преп. о. Місіонером Л. Боским у Геффорд, Саск. Вічні Правди, що на них і лише на них стоять одиниці, родини, народи, держави і здорове горожанство... Ліпше є будувати церкви, чим кримінали... Ми осіб і інституцій не чіпаємо. Ми лише боронимо повірений Нам Нарід перед звиродненням і безсектанством."

Подібне обвинувачення так званих саскатунців за арештування епископа ще нераз повторювалося в „К. Р.". От, наприклад, в статті „К. Р." під заголовком „Чорна рука саскатунської кліки" дальше доказується, що арештування епископа доконав заряд Інституту. Також на дальших місіях використано нагоду, щоб представити тих саскатунців в як найчорнішім світлі.

Роман Крамар, редактор едмонтонських ‚Новин", пішов ще дальше і написав листа до саскачеванського департаменту справедливости (аторней дженерал), що —

„це робить в мені підозріння і я не вагаюся піддати гадку Вашому Департаментові, що коли б поробити доходження, то можливо відкрилаб ся кольосальна конспірація (німецька), про яку я не сумніваюся, що істнує в цім краю, щоб внести заколот між цей так званий форейнерський елемент для явних цілий"*).

7. Інститут заперечує участь в тій справі.

Більше неоправданого закиду саскатунцям не можна було зробити, як зробили „Канадійський Русин", епископ зі священиками і Крамар. Саскатунці купили тоді великий будинок, за велику на той час суму грошей, вони почали перебудову того будинку і показалося, що та перебудова буде коштувати багато більше, чим сподівалися. Отже вони були заняті фінансовими клопотами. Свистун поїхав до Алберти на згадану колекту, Мих. Стечишин відїхав до Манітоби, інші розійшлися учителювати і не мали ані потреби, ані змоги плянувати такої акції, як арешт епископа. Навіть противно, ті саскатунці вірили, що епископ

*) „Канадійський Русин", ч. 30, 1918.

своїми місіями придбає для Інституту більше приклонників, чим самі саскатунці могли зробити. Саскатунці вірили, що нарід вже на стільки прозрів, що зрозуміє, що греко-католицька церква поза церкву нічого не зробила; помимо хвальби, що вона така велика й могуча, не постаралася до тепер навіть про таку бурсу, як саскатунці заложили, а як заснували бурсу Шептицького, то вже аж тоді, як ті „саскатунські безбожники" мали кілька своїх таких інституцій. Вони не вдавали „князів церкви", „князів народу", але уважалися звичайними смертельниками, що добачували потребу корисної роботи і робили її. Важне ще й те, що в них була ідея і вони робили ту роботу як дійсні місіонері, не чекаючи ані гонорів, ані „джябів", ані платні, якої редактори „Канадійського Русина" так їм завидували. Факти доказують це без найменшого сумніву!

Про безпідставність прищіплювання вини за арешт епископа людям з Інституту писалося багато. Свистун написав „Отвертий лист до редактора „Канадійського Русина"*), в якім рішуче заперечив, що він їздив по греко-католицьких місіях. Признав, що був на місії в Алвені не з детективом, але з загально знаним фармером, Яковом Навальковським. Почувши архиерейську проповідь в Саскатуні й Алвені, сказав Свистун, що він рішився на місії більше не йти, бо й та в Алвені „не збудувала мене духово. А й та була на стільки нерозумна, що я дав собі слово не іти на жадну іншу місію епископа, хоч би мене на ню тягнули лащами". Дальше продовжає:

„Я в своїм власнім імени і в імени дирекції Інституту рішучо заявляю, що з нас ніхто ані особисто, ані я як директор Інституту не причинився нічим до арештування епископа.

„Що до нляну арештування епископа в Гефорд'і то при помочи п. Гр. Воробця, то шановний редактор зволить занотувати собі отсе:—

„Пан Гр. Воробець не потребує зовсім бути в жаднім тайнім коншахті з нами, щоби зважитися на арештування епископа. Пан Воробець мав подібну сутичку з епископом тому кілька літ взад на Ст. Джуліен, де він зібрав був епископа Будку порядно до громади так, що епископ мусів втікати перед острим язиком п. Воробця...

„До того можу додати, що такої дурної (ая, дурної) афери булоб зовсім не було, колиб піпа Боский не був по дурному заатакував Могилянську Академію, яка видно мусить бути дорогою для п. Воробця, бо він до тепер жертвував на ню $250.

„Я, знаючи свій горячий темперамент, можу запевнити п. редактора „К. Р.", що я був би також крикнув „Неправда" підчас такої скандальної проповіди о. Боского.

„В самім же арештуванню епископа найбільше винен сам епископ, який перший казав арештувати Воробця. Епископ зовсім не числиться з фактом, що в людий є певні дорогі чуства і переконання, яких не можна так нарушувати, як се епископ і його попи роблять. Епископ думає, що церква є на те, щоби в ній він і його піпи могли говорити несотворені річи, нераз підшиті найзвисшого сорта брехнею на їх противників, які мусять стояти в церкві з замкненим ро-

*) „Український Голос", ч. 35, 1918 року.

том, бож Церква — се Дім Божий і звичайному смертельникови не можна там нічого говорити.

„Епископ, одначе, найперший зі своїми піпами покаже, що його церква — се Дім Божий, най проповідує в тій церкві Христову науку, не говорить проповіди ненависти і ложі. Тоді він і його піпи переконають вірних, щоби вони дивилися на епископа і церкву, як на місце слова Божого, а не на місце епископової політики і клерикальної агітації, підшитої ненавистю до всего того, що не хоче йти йому під лад.

„Ціла та геффордська афера доказує епископську глупоту і зарозумілість. Епископ робить себе народним мучеником через се, що один з його піпів накинувся заїло і по штубацьки на найповажнійшу народну інституцію і загрозив пеклом всім тим, що сю інституцію підпирають.

„Тої цілої афери булоб зовсім не було, якби, раз, піпа Боский не виступив проти Інституту і публичних шкіл, а друге, якби епископ був краще старався поступити з п. Воробцем в такий спосіб, в який йому наказувала поступити його епископська гідність, а не звертався до поліції з зазивом арештування Воробця."

В той самий час написав заяву С. В. Савчук, що Інститут не мав нічого спільного з арештуванням епископа, а остаточно про це написав також Ю. Стечишин. Він одинокий з саскатунської бурси був тоді в околиці Геффорд. Він був наочним свідком обидвох судів і сказав, що про виступ Воробця в церкві довідався якраз перед самим судом. По суді всі розійшлися, і Стечишин відїхав до дому в неділю, не бачившися з Воробцем, і нічого не знаючи про те, що в понеділок Воробець буде арештувати епископа. Стечишин дальше підчеркнув, що перед місією був в Геффорді Сліпченко, але то було перед тим, як хтось міг думати, що до Геффорд приїде Воробець з Вакав. Дальше він писав:

„За арештування епископа не винен Інститут ім. П. Могили. Інститут не тикав тут своеї руки. Тут не винен ніхто, лише сам епископ зо своїми священиками. Винен епископ і священики, що говорять в церкві про справи, які бурять вірних і спричиняють замішання в церкві"*).

8. Відновлення Української Православної Церкви в Канаді.

Агітація епископа і „Канадійського Русина" проти світської інтелігенції мала ще інший несподіваний наслідок. Відіпхані від церкви люди, що до церкви належали, але не погоджувалися з роботою епископа і його органу, не хотіли стати тими безбожниками, якими їх бачив епископ Будка з „Канадійським Русином"**). Вони церкву, як інституцію, завсіди шанували, і коли не стало їм місця в їх церкві, вони були змушені оснувати іншу.

*) Український Голос, ч. 38 · 1918.

**) 1913 року Свистун мав навіть запрошення обняти редакторство „Канадійського Русина", коли Сироїдів мусів уступити, бо він виступив в обороні о. Роздольського, що також не годився з французькими впливами в греко-католицькій церкві.

І так прийшло до того, що в днях 18-19 липня 1918 року в Саскатуні скликано довірочні збори в церковній справі. Ті збори були скликані Народним Комітетом, зложеним з 30 осіб. На зборах було поверх сотки людей з Алберти, Саскачевану та Манітоби, і там рішено оснувати Українське Православне Брацтво, що мало занятися зорганізуванням Української Греко-Православної Церкви в Канаді.

По зорганізуванню Брацтва боротьба ще гірше розгорілася і хто знає на чім була б скінчилася, якби не те, що зараз під осінь почалася пошесть, іспанська інфлюенза, а також те, що уряд припинив на час видавання україньких часописів*). І це здержало остру полеміку.

9. Третій Народний Зїзд — 1918 року; офіціяльне отворення власного будинку; гість д-р Вол. Сіменович.

З початком грудня в часописах проголошено Третій Народний Зїзд в днях 26-27 грудня. В програмі зїзду знов появляється поважне число анґлійських гостей-промовців. Найважнішим бесідником з українців був д-р Володимир Сіменович — голова Федерації Українців в Зєдинених Державах, з Шікаґо. Інші українські промовці: Я. В. Арсенич, Т. Д. Ферлей, Мих. Стечишин, В. Свистун, О. Меґас, Ольга Свистун, П. Зварич, А. Т. Кібзей.

Зїзд не був такий чисельний, як Другий. Пошесть, яка припинилася який місяць перед зїздом, напевно поділала на число делеґатів. Не одна родина втратила когось дорогого, не один добрий член Інституту відійшов з цього світу підчас тої пошести, а не один ще видужував. Все ж таки на зїзді було поверх 500 людей, що означало, що люди справами Інституту і справами українськими дорожать і цікавляться.

Одною важною подією на тім зїзді було офіціяльне отворення власного будинку Інституту, яке відбулося при співучасти анґлійських гостей. Бачучи новий, великий і чистий будинок, — власність народу, присутні були дуже одушевлені. Кожний був переконаний, що попередні зїзди і робота провідників Інституту увінчалася гарними успіхами, бо Інститут перший в Канаді, що міг повеличатися таким дорогим будинком. Інститут став не лише важною українською культурною інституцією, але й економічною, бо з Інститутом звязаний і великий маєток.

Формальне отворення Інституту почав О. Меґас, голова Інституту. Коротко промовою, вперед в анґлійській, а відтак в українській мові висловив вдоволення, що той зїзд можемо відбувати вже у своїй власній хаті. Це знак, сказав він, що наш нарід в Канаді зрозумів, що са-

*) Канадійський уряд заборонив друкувати українські часописи в початку жовтня 1918 р. Заборону знесено з початком листопада, коли було дозволено видавати ті часописи в українській і анґлійській мовах. В одній колюмні був зміст український, а в другій перевід на анґлійську мову. Так ті часописи виходили до 5-го квітня 1919 року, коли 15-те число кожного тижневого часопису появилося вже тільки в українській мові.

ме матеріяльне багацтво не становить багацтва народа, бо культура і просвіта є далеко важнішим багацтвом. Ми в Канаді зживаємося з обставинами і маємо спільні громадянські обовязки. Однак не хочемо і не можемо попри те забувати про наших братів в Україні. Не можемо зірвати звязків з нашими родимцями, бо то не було б природним. Тому й сподіємось, що Інститут стане для нас тим лучником, який буде нас вязати зо старим краєм і заразом буде лучити нас в Канаді в наших просвітних і народніх змаганнях. Бесідник висловив спеціяльну радість з нагоди приїзду на той зїзд д-ра Сіменовича, що привіз нам привіт від наших родимців в Америці.

Опісля дали привіти: майор міста; д-р Морей — президент університету; п. Пайк — директор каліджейт; д-р Вір — директор учительського семинара (Нормал Скул) і д-р Свансон — проф. університету. По них покликано д-ра Сіменовича, що викликав особливе враження своїм братнім привітом. Вже перші привітні слова витиснули не одну сльозу радости й одушевлення в присутних. Він сказав, що познайомившися з братами в Канаді, він не хотів би вмирати, а хотів би стати тим мостом між Канадою й Америкою, по котрім українці обидвох тих держав зійшлись би й пізналися взаїмно. Між нами не сміє бути границь, бо в нас одна душа, одно серце, одні ідеали і лише одні границі — а то границі України.

Опісля говорив Я. В. Арсенич. Він сказав, що коли ми зрівнаємося наукою з другими народами в Канаді, тоді до нас не буде такого упередження, яке було досі. Так само дуже гарно висловився Т. Д. Ферлей з нагоди, що Інститут вже має свій будинок, а В. Кудрик, редактор Українського Голосу, висказав радість, що він має нагоду бути на тім зїзді і побачити, що там робиться та жалував, що не мав нагоди бути на попередних зїздах, бо аж тепер побачив, скільки він втратив.

На закінчення привитав гостей В. Свистун. Він подякував шкільним властям, що добре відносяться до Інституту, і подякував людям, що дотепер піддержували добре діло цеї Інституції, і сказав, що його одинокою ціллю є допровадити діло до кінця, а то — виплатити будинок і поставити Інститут на тривких підвалинах, які могли б опертися і найсильнішій бурі.

На тім скінчилося отворення Інституту. По полудні почався Зїзд у Дейлайт Театрі.

Першим бесідником був д-р Сіменович, що говорив на тему: Українська справа і міжнародна політика. Дуже влучно переповів світову війну й українське питання підчас війни та повстання української держави. Потім розказав, кілько американські українці помогли українській справі і що в Канаді українці повинні зорґанізуватися, як то зробили американські українці.

Д-р Свансон говорив про положення фармерів по війні. По нім слідували привіти: В. Чумера, М. Лучковича, Т. Ґошка, З. Бичинського,

Я. Навальковського, П. Будинського, П. Засійбіди, Й. Сікорського і П. Присташа.

По тих привітах говорив В. Свистун на тему: Дурман української душі. В своїй промові він звернув увагу на два найголовніших гріхи — а то: сильна індивідуальність з одного боку, а рабство з другого. І одно і друге веде до зради. Таких прикмет мусимо позбуватися. Робота звязана з Інститутом показує, що ми таких прикмет помало збуваємося, бо ставимо справу як ціль і для справи працюємо. Він спеціяльно підчеркнув, які великі труди понесли працівники Інституту щиро і безплатно. Одинока їх заплата - то добрі наслідки, які покажуться в будучности.

Дальше говорили також Ольга Свистун, пані Бичинська та Г. Сліпченко.

Зїзд висловив своє довіря до бувшої дирекції Інституту і рішив оставити її з малими виїмками, на дальше при кермі*).

Головніші резолюції зїзду були: (1) Зїзд висказує радість, що аліянти побідили і виграли війну. (2) Апелює до аліянтських держав признати справедливі домагання українського народу в Европі і встановити незалежну українську державу. (3) Просить урядів Великої Британії і Канади урядово признати українського кореспондента з Канади на наближаючу мирову конференцію. (4) Настоює, щоб знести воєнний закон, що відобрав українським громадянам Канади право голосу. (5) Висказує невдоволення з приводу польського наїзду на українські землі. (6) Домагається відкликання урядового розпорядження, що заборонило друкувати українські книжки і часописи без перекладу на анґлійську мову. (7) Висказує неґодування зо зміни саскачеванського шкільного акту, котрим дискримінується українців, і так само протестує проти роботи д-ра Андерсона, директора шкіл для не-анґлійських поселенців в Саскачевані.

Резолюції були вислані до ріжних урядів. Деякі були вислані телеґрафічно. Інститут дістав відповіди від уряду Канади, Саскачевану, від британської амбасади з Вашинґтону, і від амбасади французької.

Той зїзд був також успішний під зглядом фінансовим, бо на нім Іван і Павло Мельники подарували на Інститут фарму вартости $3.000. Панько Засійбіда доплатив свою тисячу даючи ще $500.00, Гр. Воробець з жінкою дали $250.00, О. Меґас — $100.00, П. Зварич — $100.00, Т. Д. Ферлей — $100.00, Й. Сікорський — $100.00. Були й інші менші датки. Загальна сума зібрана виносила $2,534.

Судячи по повищім короткім звіті і по резолюціях, той зїзд був дійсно поважний і обговорив не лише важні справи, щодо господар-

*) Склад дирекції на 1919 рік був такий: О. Меґас — голова, Г. Сліпченко — місто-голова, Мих. Стечишин — касієр, С. В. Савчук — секретар, Й. Сікорський — заст. секретаря. Директори з Саскачевану: І. Квасниця, Лука Новосад і Ст. Галюк; з Алберти: П. Зварич, Т. Ґошко і П. Засійбіда; з Манітоби: Т. Д. Ферлей, В. Казанівський, О. Жилич; з Онтеріо: В. Брилинський. До контрольної комісії вибрані: А. Т. Кібзей, Т. Стадник, Й. Богонос, В. Гавриш, А. Вархолик, В. М. Савяк.

ських справ Інституту і виховання, але й інші наші справи — в Европі й Канаді.

VII. СВІЙ БУДИНОК ПРИНОСИТЬ НЕСПОДІВАНІ КЛОПОТИ.

1. Початки клопотів з новими довгами.

По зїзді дирекція мала своє засідання 28-го грудня і рішила негайно постаратися, щоб підвисшити капітал інкорпорації Інституту з $20,000 на $50,000. Рішила також дати фарму панів Мельників на розігравку за тикетами. Застановилася її над тим, щоб вислати колектора на східну Канаду.

Найпершим завданням було розстаратися більше грошей, щоб платити довги. Прийшлося оплачувати не лише життя питомців і сплату морґеджу в сумі $2,000 річно, з процентом, що на початках виносив около $2,000, але треба було сплачувати її довги за перебудову будинку, що коштувала поверх $20,000. Деякі з тих довгів були частинно заплачені, а інші майже не рухані. Ті довги за перебудову були дійсним тягарем, бо їх сплати не можна було розкладати на довгі роки, а треба було сплачувати якнайскорше. Через те той рік був початком всяких невигод і клопотів.

Управа насамперед зарядила коляду. Обставини по недавній пошести не сприяли коляді, але помимо того кілька груп колядників виїхали і привезли поверх тисячу долярів. При тій коляді найкраще пописалася ґрупа Свистуна-Драґана, що сама привезла поверх $700.00.

Та ані збірки на зїзді, ані коляда цілком не вистарчали на тодішні пекучі довги. Управителеві і Дирекції приходилося дуже часто в однім місці позичати, а в другім платити. Ситуація була досить критичною і дирекція рішила скликати надзвичайні збори шеровців на 5-го квітня, щоб шукати виходу з клопотів.

На тих зборах зібрано поверх $600.00 і рішено вдатися до кождого уділовця з просьбою, щоб купив ще один уділ. Дальше, рішено просити всіх тих, що дали ноти, щоб вони їх сплачували.

Гроші надходили, але все таки не так багато, як обставини вимагали. На те було кілька причин. Перша, що люди, котрі розуміли значіння Інституту, дали вже, що могли дати. Їх жертвенність на цю ціль вже була вичерпана.

2. Український Горожанський Комітет і збірка на делеґацію до Парижа перебивають збірку на Інститут.

Друга причина була та, що в грудня, 1918 року у Винніпеґу заснувався Український Горожанський Комітет, що занявся збіркою фонду на канадійських делеґатів на мирову конференцію в Парижі. Зразу до складу того Комітету ввійшли всі українські уґруповання. Делеґати О. Меґас і І. Петрушевич, відїхали до Европи без великих фінансів і скоро почали натискати Комітет за грішми, бо дипльоматична робота вимагала того. Український Горожанський Ко-

мітет заапелював до свого громадянства за фондами. Та це не пішло гладко. Греко-католики знайшли причини, щоб від Комітету відірватися. Вони створили собі окрему Українську Національну Раду і почали збирати гроші на Фонд Сироти Івася і на Чверть Мільйоновий Фонд. В додатку затримали часть грошей, що була призначена для Горожанського Комітету, але прийшла на руки „Канадійського Русина". Через те ввесь тягар делеґації припав тепер менше більше на тих людей, що клопоталися Інститутом. Справа делеґації заняла зовсім правильно перше місце в наших громадських справах. Нарід уважав своїм обовязком помагати Україні в політичній і дипльоматичній боротьбі з ворогами, що уживали всяких способів, щоб не допустити української справи до її належного місця. Тому число за числом „Український Голос" містить довгі лісти жертв, що наспіли на ту ціль.

ІВАН ПЕТРУШЕВИЧ,
делєгат з Канади на мирову конференцію.

Що та справа була важною для тих, що дбали про Інститут, показує хоч би такий факт, що коли Інститут скликав свої надзвичайні збори уділовців на 5-го квітня, то майже ті самі люде скликали на 4-го квітня, значить день перед тим, Український Горожанський Зїзд в Саскатуні. Одного дня радили, як піддержати делєґацію в Парижі, а другого дня, як ратувати Інститут.

Була ще третя, стара причина. Греко-католицька церква продовжувала свою боротьбу з Інститутом і „націоналістами", що Інститут піддержували. На доказ того послужить орґан римо-католиків в Канаді „Кетолик Реджістер" з 10-го квітня, 1919 року, що помістив, лист епископа Будки. Тоді коли Інститут П. Могили звертався до українського народу за грішми, то епископ просив піддержки в римо-католиків. У своїм листі він каже:

„На понад 150,000 вірних в Західній Канаді я маю лише 15 місіонерів. Це значить 10,000 на одного. Було би легко звести тих людей в зорґанізовані парафії і піддати звичайним впливам церкви, коли б не було добре зорґанізованих і щедро підпо-

ОСИП МЕҐАС
делеґат з Канади на мирову конференцію.

маганих проти-католицьких впливів. Людей деморалізують проти-католицькі часописи, всякого рода агенти, російські православні, українські націоналісти, безрелігійні, соціялістичні і другі провідники, учителі, агенти і їх прихильники... Перевести Русина на не-католика можна 25 разів скорше, ніж затримати його при вірі його батьків."

Під тим листом є підпис епископа так: „Никита Будка, Русько-католицький Епископ в Канаді".

Та помимо всіх тих клопотів, чи перешкод, Інститут на заклик до уділовців дістав поверх тисячу долярів, а за перших шість місяців того року дістав всього поверх $6,000. В додатку, позичив в приватних людей $5,000 і на час відогнав небезпеку.

РЕДАКТОРИ „КАМЕНЯРІВ".
Сидять з ліва на право: О. Івах, А. Арабська, С. В. Савчук, С. Б. Микитюк.
Стоять з ліва на право: Ю. Стечишин, А. Вавринюк, Мих. Чорнейко.

3. Головніші справи в 1919 р.

Клопоти грошеві були одною справою, а другою справою було провадження праці в Інституті і поза Інститутом. По Новім Році до Інституту наспіло більше студентів, що приїхали на короткі курси ґазолінового інжинірства. Число студентів того року було 106.

Студенти відновили свій Кружок „Каменярі", давали відчити, дебати, концерти і взагалі діяльність студентів була того року широко розвинена. На спеціяльну увагу заслужили собі редактори студентського журнала, особливо С. В. Савчук, як головний редактор. Журнал мав багато поважних стать, то й при кінці року студенти рішили видати його окремою книжкою — як альманах „Каменярі". Той альманах

видано і він є одиноким українським студентським альманахом в Канаді. З розпродажі того альманаха прийшло около тисячі долярів і ті гроші були призначені на ціль Інституту.

1918—1919 рік також заслугує собі на признання й за те, що з більшим числом студентів Інститут став дійсною українською школою, в котрій студенти були поділені на ріжні кляси, для кожної кляси назначено учителя і українські лекції давалися студентам кожного дня.

Так само варта занотувати, що того року 9 питомців Інституту ходили до університету і попереходили свої іспити. З між них Михайло Стечишин скінчив курс права і перший з українських студентів в Саскачевані дістав степень Л.Л.Б.

С. В. САВЧУК.
основатель студентського кружка „Каменярі", і головний редактор журналу того ж імени. Тепер адміністратор Української Православної Церкви в Канаді.

Не менше цікавим і те, що через великий наплив учеників, що мали ходити до публичних шкіл, саскатунська шкільна рада ввійшла в порозуміння з Інститутом, на підставі котрого Інститут відступив дві кляси для розпорядимости саскатунської шкільної ради. Шкільна рада надала туди двох найліпших учительок, але тому, що ті кляси по більшій части складалися з питомців Інституту, то Інститут мусів платити за кожду учительку по $500 річно. Решту доплачувала шкільна рада. Те зарядження остазалося в силі через кілька літ, поки число студентів Інституту до публичної школи не зменшилося.

Той рік також важний і тим, що коли ректор мусів часто виїздити з Саскатуну, а робота збільшалася, то згадані надзвичайні збори поділили обовязки ректора. Він затримав обовязки управителя, а настоятелем став С. В. Савчук. Одначе те зарядження тривало лише до слідуючої осені.

Остаточно важним було і те, що коли О. Меґас поїхав до Парижу, і там познакомився з визначнішими представниками делеґації, з України, на його предложення Гр. Сидоренко — голова української делеґації, проф. Савченко — голова Українського Союзу в Парижі, і гр. Мих. Тишкевич, а пізніше і проф. Мих. Грушевський та Симон Петлюра стали почесними членами Інституту.

4. Четвертий Народний Зїзд і Український Червоний Хрест.

В жовтні появилося вже оголошення про Четвертий Народний Зїзд, що того року мав відбутися не в однім, а в трьох місцях: у Виннiпегу

25—26 листопада, в Едмонтоні 2—3 грудня, а в Саскатуні 9—10 грудня.

Як вже було згадано попередньо, люди того року були вже не мало натягнені на ріжні народні справи, а ще саме перед зїздом Український Горожанський Комітет подав до відома, що треба орґанізувати Український Червоний Хрест, бо нарід на українських землях по-

ГР. СИДОРЕНКО,

голова української делеґації в Парижі — почесний член Інституту П. Могили.

требує помочі. Коли до того додати, що 1919 рік був неурожайний, і західні провінції відчули економічний тяґар, і що в часі зїзду були досить сильні морози, то можна сказати, що зїзди були успішні, коли на них явилося всюди по около 250 людий.

Загальний характер зїздів був однаковий у всіх трьох провінціях. Головні бесідники були ті самі, а про справи льокальні говорили льокальні люди. Зїзд в Саскатуні дасть загальний погляд на ті зїзди.

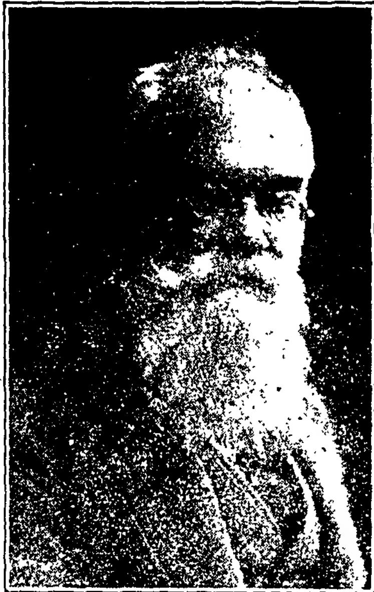

Проф. МИХ. ГРУШЕВСЬКИЙ, почесний член Інституту.

В Саскатуні В. Свистун, як предсідатель, отворив зїзд, кажучи, що зїзд має нараджуватися над просвітними і політичними справами, над справами виховання нашої молодіжи і над поміччю для України через заложення Червоного Хреста. По короткій вступній промові українською мовою він сказав також кілька слів по англійськи, і попросив майора міста до привіту. Потім покликав д-ра Сіменовича.

Д-р Сіменович, що вже був на попереднім Зїзді, мав вже трохи знайомих людей, що були раді його бачити. Вони його дійсно щиро привитали. Він дав привіт від себе і від українців у Зєдинених Державах і від Української Дипльоматичної Місії, що була у Вашингтоні, і з якою він був звязаний. Як попереднього року, так і тепер, він зробив на присутних надзвичайно миле враження. Старенький, але щирий патріот, говорив про „Велику Росію і Велику Україну. Переповів найновіші події на українських землях; про боротьбу українського народу за самостійність і за права Великої України, і її боротьбу з москалями, що навіть по упадку царизму пробували задержати Велику Росію. Відтак висказав надії, що український нарід все таки вибється на волю і по довгім пануванню чужих виявить на волі силу та розвинеться, як та цвітка, що вилізе з під розваленого каменя. Нарід вже лучиться разом до боротьби проти ворогів і нам, що на американськім континенті, треба помогти йому матеріяльно. Тим самим додамо йому охоти до дальшої боротьби.

Проф. Ф. САВЧЕНКО, голова Українського Союзу в Парижі і почесний член Інституту.

По нім говорив посол Т. Д. Ферлей, що також підчеркнув конечність несення помочі старому краєві, але сказав, що ми і тим старому краєві поможемо,

як що доброго і корисного придбаємо собі в Канаді. Опісля слідували привіти від Івана Квасниці і Мих. Михайлинки. За тим слідувала промова д-ра Вилсона, що говорив про нагоди вищого образування для ново-прибувших канадійців. Обговоривши ті нагоди, промовець підчеркнув, що хоч ми всі мусимо знати мову цього краю, то в кождої людини є інстинкт заховати й свою рідну мову, бо найкращі сентименти розвиваються в людини при помочі і під впливом рідної мови, пісні й літератури. Для того матірну мову треба зберегти. Зрештою, сказав він, що хто знає більше мов, стільки краще для нього.

Дальше учитель Ф. Т. Гаврилюк привитав Зїзд і сказав, що в його околиці є вже майже по всіх школах учителі з Інституту. Добрі овочі Інституту вже можна бачити. По нім ще слідували привіти від Д. Тацюка з Сокаль, І. Андерсона з Саскатуну і М. Максимчука з Вакав.

СИМОН ПЕТЛЮРА,
почесний член Інституту.

По тих привітах говорив В. Свистун про Галичину, Буковину і Закарпатську Україну. Він доказував їх історичні права бути українськими, і підчеркнув, що ми з Канади повинні помогти нашим братам тих земель в їх боротьбі, щоб прилучитися до української держави.

На другий день зїзду продовжалися привіти. Говорили: учитель Д. Якиміщак з Вонда, Саск., Василь Ґавриш з Мічам і Я. Навальковський. Всі вони говорили, що в нас є великі обовязки в теперішний час для старого краю. За ними виголосив відчит Михайло Стечишин, що говорив про большевизм. Промовець дуже влучно обговорив повстання большевизму в Росії, його вороже ставлення до українського національного і визвольного руху, та вказав на небезпеки, які чекають нас в Канаді від большевизму. Він сказав, що большевизм в принціпі є інтернаціональним, а інтернаціоналізм шкодить нашим національним стремлінням не лише в старім краю, але й тут, в Канаді.

Т. Д. Ферлей говорив про „Становище Фармерів в Канаді". Та промова і нині не тратить на вартости. Він сказав, що Канада є краєм рільничим, тому фармері повинні мати більше прав і грати важнішу ролю в житті Канади. В Онтеріо фармері побачили, що провід в ліберальній і консервативній партіях є в руках капіталістів, тому виступили зорґанізовано і взяли керму провінції у свої руки. Другі провінції повинні піти слідом за Онтеріом. Як можуть фабриканти і робіт-

ники ставити ціну на свою роботу і свої продукти, так само і фармері мусять зробити. До тепер вони того не робили. До тепер фармері продавали свої продукти за таку ціну, як інші люди встановляли. Отже треба освіти і фармерської орґанізації.

Дуже цікаву промову виголосив д-р Свансон, що вже нераз виступав на українських зїздах і був обзнакомлений з українськими справами. Тема його промови була: „Україна і Аліянти". Він сказав, що українці мають повну рацію гніватися на тих анґлійців, що уважають українців австріяками, бо оскільки він знає, то українці не є ніякими австріяками, але окремий нарід, що ставиться прихильно не лише до анґлійського народа, але й до аліянтів взагалі. Звертаючися до польсько-української війни він сказав:

„Я протестую разом з вами проти поляків за окупацію Східної Галичини, бо українська земля є для українського народа, не для заїздів . . . Я хотів би, щоб війна скінчилася на тім, щоби всі народи осягнули повну свободу і щоб український нарід міг зажити демократичної вільности у своїй рідній незалежній републиці. Вірю, що світова справа так довго не дійде до спокою, доки Східна Галичина не буде злучена з Великою Україною. Не буде справедливости — буде війна."

Колекта на Інститут в Саскатуні підчас зїзду принесла $1,042.10, а в Вінніпеґу $1,976.10. Між жертводавцями у Виннінеґу перше місце заняла пані Йонкер, що зложила $700.00 на зїзді, а $300.00 зобовязалася дати і пізніше, в кількох місяцях, їх дійсно заплатила.

Пані АННА ЙОНКЕР, що жертвувала на Інститут $1 000.

До дирекції на той рік увійшли: Мих. Стечишин — голова, В. Свистун — заступник, С. В. Савчук — секретар, А. Вавринюк — заступник, І. Андерсон — касієр. Директори на Саскачеван: Ф. Т. Гаврилюк, І. Квасниця, В. Гавриш; на Алберту: П. Зварич, Т. Ґошко і П. Засійбіда; на Манітобу: пані А. Йонкер, А. Жилич, Т. Д. Ферлей.

Резолюції Зїзду у всіх трьох центрах були: (1) щоби союзні правительства признали незалежність Української Народної Републики в її етноґрафічних границях. (2) Щоби уряд Петлюри був офіціяльно признаний аліянтами. (3) Щоби українці в Канаді признали українські місії в Вашінґтоні, Лондоні й Парижі — як представників України. (4) Протест проти прилучення Галичини до Польщі. (5) Щоби аліянти відтягнули поміч Денікінові, або звернули його дійсно проти большевиків.

5. Кріза починаеться.

По четвертім зїзді 1919 р. поплачено трохи довгів і справа виглядала на час потішаючою, ала не на довго, бо коли одні довги на час заспокоїлися, то другі треба було скоро платити.

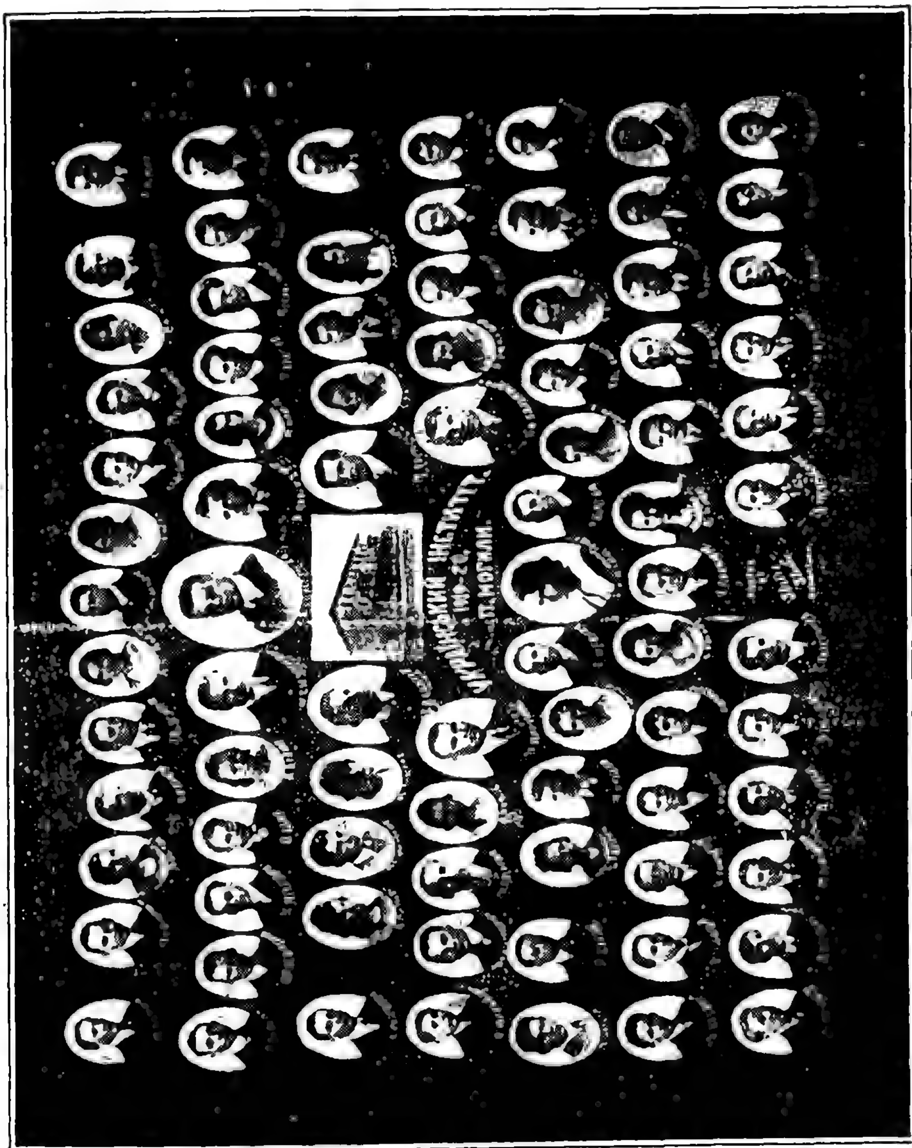

Питомці Інституту ім. П. Могили в Саскатуні, шкільного року 1919-1920.

Відчулося, що зо своїм будинком і процентом на морґеджі, треба було платити річно около тисячу долярів податку. Інститут не рахував студентам за харч і помешкання стільки, щоб вони самі себе опла-

чували. Інститут мусів через довгий час доплачувати до утримання студентів около тисячу долярів річно, а часом і більше.

В часі Різдвяних Свят знов прийшла на чергу справа коляди. Інститут вислав кілька ґруп колядників і вони вернулися та привезли з собою $854.65. Підчас тої коляди найкраще пописалася ґрупа Ю. Стечишина і А. Цимбалістого, що колядували в околиці Канора, Донвел. Привезли $213.70*).

Одначе датки на Інститут вже менше приходили, бо український загал розвинув широку кампанію за грішми на поміч Старому Краєві.

З приїздом д-ра Сіменовича до Канади і за його ініціятивою при кінці 1919 року на Народних Зїздах започатковано в Канаді Український Червоний Хрест, що опісля мусів змінити своє імя на „Український Ратунковий Комітет".

З початком 1920 року обидва уґрупування — Українська Народна Рада і Український Ратунковий Комітет погодилися кооперувати і почалася гаряча праця для спільної роботи. Громадянство віднеслося до тої справи дуже прихильно. В осени 1920 року бачимо зо звіту, що той комітет зібрав поверх $18,000. Треба також додати, що відколи заснувалось Українське Православне Брацтво в Канаді, то почалася збірка і на орґанізування Православної Церкви. Від осени 1919 року, коли отворився в Саскатуні теольоґічний семинар, багато грошей зібралося і на ту ціль.

Дирекція Інституту розуміла, що добровільні датки самі не будуть надходити і під весну рішили вислати двох колекторів на Інститут — В. Свистуна і Ю. Стечишина. Вони мали їхати по українських околицях і давати відчити та колектувати гроші на Інститут. Згадані колектори виїхали в половині травня, скликали віча, давали відчити, та відвідували поодиноких людей. Вони зразу їздили разом в східнім Саскачевані, опісля Свистун виїхав до Алберти, а Стечишин поїхав дальше на схід в Манітобу. Того літа, вони обидва зібрали $4,293.00.

6. Праця в Інституті.

Робота в Інституті не відчувала фінансових недостач, а як відчувала, то лише так, що вона загартовувала дирекцію і питомців до тяжчої роботи, щоб зробити з Інституту поважну інституцію. Того року в Інституті було поверх 105 студентів: 8 студентів университету, 8 нормальців, 49 що ходили до середних шкіл, 25 що ходили до публичних шкіл, 14 що брали інжинірські курси, а один брав торговельний курс. Українські лекції давано в Інституті цілий час. Лекції реґу-

*) Друга ґрупа, з дівчат — С. Вавринюк, М. Лазорко і М. Найлс, колядувала в Мічам, і привезла $142.40. Третя ґрупа — О. Дирбавка і Т. Храпко, колядувала в Тіодор, і привезли $123. В. Овсяник і Н. Бунька привезли з Шіго $103. В. Свистун привіз з Понічай $70.50. Панни К. Охітва і П. Дирбавка привезли з Канори $59. П. Дрогомирецький привіз з Ґудів $22.75, а В. Підвербецький і Е. Вавринюк з Кендо — $54.25.

лярно давали старші студенти, що працювали зовсім безплатно. І так Ю. Стечишин викладав дві клясі української історії по дві години тижнево, а А. Вавринюк дві кляси граматики по годині тижнево. С. В. Савчук (пізніше його місце заступав І. Данильчук) дві кляси літератури, кожда по дві годині на тиждень.

Студенти писали іспити і вислід іспитів був оголошений в часописах. Тому, що настоятель часто виїздив на провінцію в справах фінансових, дирекція того року назначила Ю. Стечишина заступником

Гакі Клюб Інституту ім. П. Могили зимою 1919 р.

Сидять, від ліва: Е. Лучкович, Ю. Драган — голова, А. Вавринюк — секр. і касієр, В. Микмилен. Стоять, від ліва: В. Підвербецький, М. Бойкович, Ів. Овсяник, А. Павлик, М. Гнатишин.

настоятеля, а А. Вавринюка заступником управителя. Студентський Кружок „Каменярі" провадив свою працю інтензивно.

В часі вакацій знову появився новий конкурс на прийняття студентів на рік 1920-21. З отворенням шкіл до Інституту приїхало около сто студентів і знов почалася праця на новий рік.

7. Пятий Народний Зїзд (1920 р.) і проф. І. Боберський.

Пятий Народний Зїзд проголошено в трох містах, а саме: в Виннінеґу 9—10, в Саскатуні 16—17, а в Едмонтоні 23—24 листопада. Пятий Зїзд не належав до успішних зїздів. У Винніпеґу було лише около сотка людей, в Саскатуні около двох соток, а в Едмонтоні близько трьох соток людей. У Винніпеґу збірка принесла $190, а в Саскатуні $550. Едмонтон пописався значно ліпше, але не так, як хотілося.

„Канадійський Русин" навіть зробив висновок, що зїзди не вдалися, бо нарід побачив, що справа Інституту і Православної Церкви, чи, як „К. Р." назвав її, „серафимсько-свистунівської шопки" була шкідливою для народа, бо вона не йшла з епископом, а розеднувала нарід.

Та такий висновок був цілковито неоправданий, бо коли 30-го січня 1920 року, у Винніпеґу скликано зїзд Української Народної Ради, значить, зїзд тої громади, що повинна б мати за собою народ, то там було ще менше людей. Число присутних було таке мале, що треба було зїзд відложити. Виходить, що були інші причини на невдачу, а не брак популярности Інституту. Записки показують, що в Манітобі в час зїзду були снігові бурі, а по за те то був сухий рік у всіх провінціях, низькі ціни на збіжжя, остаточно загальне знеохочення через невдачну українську визвольну боротьбу в Европі.

На Пятім Зїзді визначним гостем-промовцем був І. Боберський, бувший професор Української Академічної Ґімназії у Львові і четар української армії. Він на всіх трьох зїздах говорив про „Сучасне Політичне Положення України". Проф. Боберський зложив зїздови привіт від тих людей, що героїчно боролися за свободу і незалежність України і від Української Армії. Потім переповів, як наш нарід через довгі віки був приспаний неволею, але під час війни національна свідомість пробудилася і люди зрозуміли, що за свободу треба боротися. Вони боролися не лише за національну свободу, але билися і за економічну рівність, але ті реформи, які Українська Центральна Рада ввела в життя, стали нам шкідливими, бо західні держави уважали їх надто радикальними. Одначе, сказав бесідник, нарід не дивиться на чужу поміч, а дальше бється і прийде час, коли він витворить силу, якою збудує свою державу.

Священик С. В. Савчук говорив про хиби нашої орґанізаційної роботи. Він вичислив ті хиби і підчеркнув, що в орґанізації і єдності буде наша сила, отже треба дальше творити і поширювати орґанізаційну роботу.

В. Свистун говорив про гріхи українського народа, і сказав, що як наші власні хиби довели нас до зневіри, так вони й пробудять нас і заставлять нас позбутися їх.

Д-р Микола Копачук говорив про „Становище Нашої Національної свідомости в часі війни". Він сказав, що в нас бракувало національної культури і національної свідомоти. І хоч вона в часі війни

майже феноменально поширилася, то була за молода, щоб протиставитись всім шкідливим для нас обставинам.

Потім зложили привіти: А. Зварич, Г. Сліпченко, С. Б. Микитюк, а по них говорив Ф. Т. Гаврилюк на тему: „Українці в Канадійськім національнім житті". Він сказав, що ми повинні брати якнайбільшу участь в житті цього краю без страху на винародовлення, бо як з одного боку до цілковитої асиміляції не допустить нас англійський шовінізм, так з другого боку ми не втратимо своїх народних прикмет.

Дуже інтересним був також відчит Мих. Стечишина про „Большевицький імперіялізм". Він сказав, що всі соціялістичні партії мали імперіялістичну тенденцію разом з батьками соціялізму — Марксом, Енгельсом і Лясалем. Вони не були прихильниками поневолених народів. В кожній війні соціялісти великих держав ставали націоналістами і робили проти визволення поневолених народів. Те саме зробили московські большевики. Хоч буцім визнали Українську Радянську Республику, то та республика не має ніяких прав. Тому нам треба сподіватись від них дальшої опозиції в наших визвольних змаганнях.

Мих. Чичкань, що якраз недавно приїхав з Великої України, говорив про українське учительство в Україні. Він вказав, яку велику ролю на Великій Україні грало українське учительство підчас визвольних змагань, і сказав, що учителі були головним чинником в розбудженні національної свідомости. Вони робили велику роботу і були підставою масових рухів.

Як попередними роками, так і того року д-р Свансон знову виголосив дуже інтересну промову про те, що Канада мусить дати кождій національности нагоду розвинутись без затрачення своїх національних прикмет, котрі можуть причинитися до збудовання багатого краю.

П. Г. ВОЙЦЕНКО,
управитель Українського Голосу, що ніколи не відмовив місця на заклики Інститута, а до того часто самий помагав йому збірками або позичками.

Ю. Стечишин говорив про те, яку поміч ми повинні дати старому краєві. Він сказав, що доки Україна провадить визвольну акцію, її треба матеріяльної помочі, а також треба вести пропаганду української справи в західно-европейських краях. Коли ж Україна стане вільною, то її треба буде помочи ріжними фаховцями, техніками інжинірами та професіоналістами.

Перед закінченням зїзду говорив також д-р Вір, директор учительського семинара, а при кінці В. Свистун на тему: „Інтелігент супроти

теперішньої хвилі". Промовець сказав, що український нарід так в старім краю, як і тут, потребує вишколених народних робітників-провідників, що мали б теоретичне знання, фахи, і моральні засади. Оскільки ми зробимо на тім полі, остільки зможемо більше помогти українській справі і тут і в старім краю.

8. 1921 рік загрожує Інститутові.

Той зїзд також не дописав грошевими датками, і тому скоро по зїзді Інститут опинився в прикрім положенню. При кінци 1920 р. довги Інституту виносили близько $39,000.00, з чого $22,000 було за купно будинку, а близько $17,000 за перебудову. Були вже й другі довги за харчі, і були позички, які треба було віддавати.

Отже вже з самим початком 1921 р. Інститут починає містити заклики за дальшими датками. Та рівночасно з тим появляється заклик проф. Боберського складати датки на Червоний Хрест, бо в старім краю „голод, студінь й війна, катують і убивають наших братів". В тім же часі й Інститут проголошує: „давайте на Чевоний Хрест, але дайте конче і на Інститут... Дайте, що можете дати, але дайте".

Проф. ІВАН БОБЕРСЬКИЙ, представник Української Народньої Републики в Канаді.

Ще перед тим закликом Свистун розіслав особисті листи до уділовців, кажучи: „на моїх плечах через чотири роки спочивали тягар і відвічальність за провадження Інституту. Це були чотири тяжкі роки, але Інститут розвинувся з малого товариства в найбільшу просвітну інституцію, в якій сотки студентів вже дістали приміщення і науку. Тепер мороз, посуха, неврожай і упадок ціни на збіжжя відбилися некорисно на Інституті, а до того напади, колоди і цькування на Інститут і на мене особисто утруднювали положення Інституту та його управителя. Помимо всіх труднощий я провадив Інститут, але тепер фінансові клопоти стали за великі. Місяць грудень все був найтящим місяцем в році, бо тоді треба було платити рату і проценти за будинок, податок і оплату за публичну школу. Минувшими роками ці довги платилося збірками підчас зїздів. Цего року зїзд не дописав і моя позиція ще більше утруднена". Переповівши на що потрібно зараз $7,000, просить кождого уділовця дати від себе $10.00, а коли від

котрого не дістане, то буде уважати це за знак недовіря до себе і в такім случаю він до місяця зрезиґнує.

На повищий заклик відозвалося лише яких сто членів і управитель написав листа до дирекції, та помістив його в „Українськім Голосі", що він зрезиґнував при кінци січня, 1921 р., хіба що дирекція зужиє своїх впливів і поможе сколектувати стільки грошей, щоб можна конечні довги заспокоїти.

Та не чекаючи на вислід заклику, п. Свистун розіслав колядників по провінції. Коляда того року принесла $1,335.46. Та коляда заслугує собі на окрему згадку тому, що перший раз дуже добре пописалися дівчата*).

Пізніше на заклик Свистуна прийшло $2,448.10. В тій ратунковій акції на спеціяльне признання заслужили собі А. Жилич з Брендону, Петро Зварич з Веґревил і П. Г. Войценко з Вінніпеґу, бо вони не лише занялися збіркою і позичкою, але прислали свою поміч телеґрафічно.

В такий спосіб Інститут був на час вратований, а Свистун, побачивши, що люди ставляться до його праці і до Інституту прихильно, відтягнув свою резиґнацію.

9. Колеґія св. Йосифа в Йорктоні і Кампанія Інституту на $35,000.

Хоч які були тяжкі часи, все ж між українцями знайшлося досить свідомих людей, що рішили за всяку ціну забезпечити Інститут. Їх рішення не мало скріпила та обставина, що якраз в час прикрих відносин для Інституту римо-католицька орґанізація — Catholic Church Extension Society закупила в містечку Йорктоні площу і 1919 р. побудувала Колеґію св. Йосифа, яку проголошено українською. Директором тої колеґії назначила брата Ансберта.

Брат Ансберт вже був українцям знаний з того, що був написав лист до згаданої орґанізації і той лист був поміщений в „Кетолик Реджістері" з 27-го листопада, 1919 р., в статті „Да Рутеніен Проблем". Між іншим, він каже:

„Люди латинського обряду мусять залишити свою хіть чи не-хіть, і ведені лише любовю до Бога, мусять посвятитися спасенню тих, що не мають священиків, ні церков, ні учителів і провадити роботу для Христа в грецькім обряді."

З нагоди тої статті „Український Голос" (ч. 51, 1919) сказав:

„Ще недавно „Канадійський Українець" (що в квітні, 1919 р. пе-

*) Група М. Найлс і Ю. Угринюк, при помочі Ю. Драґана, заколядували в Ст. Джулієн $109.85, Панни Охітва і Вархолік в Шіго — $120.00, І. Паяій і Доця Гавриш у Вонда — $100.00, А. Пілюк і Косторівська в Мічам — $57.15, А. Арабська і М. Марко в Шіго — $51.00. Разом дівчата привезли $438.00. З хлопців найкраще пописалися ґрупа Н. Романчич і В. Бурак, що заколядували в Прілейт $252.000. За ними прийшла ґрупа Чичкань—Вавриневич, що заколядувала $234.86 у Веґревил, Е. Вавринюк у Витків $101.50, В. Буряник—Дрогомирецький з Ґудів $75.50, В. Овсяник і Ю. Стечишин привезли з Йорктону $36.00, а І. Овсяник і В. Підвербецький з Гефорд-Радісон $27.25. Були ще інші колядники не-бурсаки, що також занялися колядою на Інститут і вони значно причинился до такої успішної коляди.

ремінився з „Канадійського Русина"), удаючи поважну міну, казав, що французьких і бельгійських попів принято лише тимчасово тому, що своїх не було. А як будуть свої, то ніби тамтих не буде потрібно. Очевидно таке пояснення „Кан. Українця" не могло вже тоді нікого переконати, бож і найтемніший знає, що легче свого виховати на священика, ніж француза, чи бельгійця, який не вміє нашої мови... Однакож час, чи припадок, показав, що з „попами" мається зовсім не так, як „Кан. Українець" говорить. З наведеного уривка бачимо, що українців стараються взяти в свою опіку французькі, айриські, польські, чи які там римо-католики. Вони підпомагають тисячами єпископа, вони удержують „руську" колеґію в Йорктоні, а що найважніше, то мають у своїм пляні, що своїх римо-католиків будуть перехрещувати на греко-католицький обряд і ті будуть нашими священиками. З того виходить, що вони власне, уважають українських священиків тимчасовими, на яких місце мають прийти французи, бельгійці, айриші, поляки, німці, чи які там, що перемінять римо-католицький обряд на греко-католицький."

„Канадійський Українець" зразу проголосив ту колеґію українською, а 1920 року він, разом з єпископом Будкою, почали кампанію за 350 тисячами долярів на сплату довгів тої колеґії, яку вони називали твердинею, Перемишлем. Самий єпископ Будка з братом Ансбертом та іншими їздили по кольоніях, скликали віча і збирали гроші. А брата Ансберта возили з собою, бо він „є директором колеґії св. Йосифа і щоб обзнакомити людей з тим, що вже зробилося і що ще зробиться такою інституцією"*).

В ч. 8 „Канадійського Українця", 1921 р. появилася ціла ліста покровителів неї колеґії та одобрюючого комітету і між ними лише кілька українських імен, а решта всі чужі. Пізніше показалося, що зарядчиком тої кампанії був Я. В. Л. Форґет з Монтреалу, і перші більші жертводавці були не українці.

Та кампанія викликала досить широке обурення серед українців в Канаді. Вони почали питати: чому вся робота греко-католиків має бути так залежною від чужих? Чому тепер чужу колеґію називати українською, як вона є власністю згаданого Кетолик Чорч Екстеншьон Сосайеті, що, як казав „Канадійський Українець:

„помагало перед приходом єпископа і тепер помагає чи то запомогами на будову церков у бідних кольоніях, чи одіжжю і дарунками святочними Сестрінним школам, колєктою для газети, чи школи, чи єпископа самого. Першу машину дістав „К. У." від того Товариства. Багато церков дістало по $500.00 запомоги**).

„Український Голос" знову ударив на те, що, після самого „Канадійського Українця" „не лише йорктонська колеґія не наша, але й „Канадійський Українець" не наш і сам єпископ не наш, але тих „братів", що на все те дають свої гроші... Бо все те є ділом їх рук і без них його не булоби. Все „заморґечоване" — і машини і свобідна воля людей, їх совість і розум"***).

*) „Канадійський Українець", ч. 6, 1921.
**) „Канадійський Українець", ч. 8, 1921.
***) „Український Голос", ч. 9, 1921.

Та кампанія за колеґією стала притокою до кампанії Інституту. Дирекція оголосила кампанію за зібранням 35 тисяч долярів на сплату довгів Інституту, а тим самим дала, так сказати, під народний референдум рішення справи: чи наш нарід і на далі уважає себе малолітною дитиною і потребує ще чужих, дорогоплатних опікунів, чи уважає себе за нарід, що стремить до самостійного життя, є відповідний до самостійної праці головно над вихованням своїх дітей?*).

До переведення кампанії Інституту вибрано не чужих, а наших пятьох фармерів іменно: Василя Гавриша, Ізидора Новосада і Антона Марковського з Мічам, Якова Навальковського з Ростерн та Василя Михайлюка із Ст. Джуліен.

Коли кампанія Інституту почалася, у другім римо-католицькім орґані, „Норт Вест Ревю" з Вінніпеґу, появилася стаття руського місіонаря Боского, під заголовком: „Українське питання". У тій статті о. Боске каже:

„Зо згляду на відносини, серед яких Русини виховалися і живуть, я не радив би говорити їм про перехід до латинського обряду — **коли б навіть хотіли. Коли** їх поняття про релігію і національне життя зміниться, тоді обставини дадуть змогу будучим апостолам говорити відповідно до змінених поглядів.

„Що раз більше і більше по лютій війні між римо-католиками поляками латинського обряду і римо-католицькою Галичиною грецького обряду, між українцями і латинським католицизмом існує пропасть. Вони приписують і віками приписували кождій польській політичній роботі релігійні причини. Вони не мають права так робити, але вони так роблять будучи упередженими. **Та виховання мусить це змінити** і цього власне треба довершити."

Щоби не резиґнувати зо свого самостійного життя, сторонники Інституту уважали, що тепер більше, чим коли інше, треба піддержати і Інститут і Українську Православну Церкву, які будуть витворювати ті обставини, в котрих небезпечно буде говорити про перехід з грецького на латинський обряд і в котрих поняття про релігію і національне життя не буде скоро мінятися.

Інститут без чужої помочі до 1921 року виховав, або міг виховати 44 учителів. З них 10 дістало в Інституті цілу науку від 8 ґрейду, 8 таких, що більшу часть своїх студій побирали вже як питомці Інституту, 16 брали тільки „Нормал", а 10 таких, що вже перед тим учителювали, але дальше доповнювали свої студії в Інституті. Дальше, трьох студентів Інституту пішло на священиків, двох стало адвокатами, кількох стало бизнесменами, а інші дальше продовжують свої студії. То був дійсно добрий рекорд Інституту. Навіть ті, що Інституту не любили, вдавалися до Інституту за учителями, бо учителі з Інституту були добрі робітники.

Отже почалася $35,000 кампанія. В скорім часі відозвалися наші патріоти і вже в березні проголошено, що знайшлися люди, що прийшли з сотками в поміч Інститутові.

*) „Український Голос", ч. 11, 1921.

10. Резиґнація Свистуна і його наслідники.

Та в самих тих початках кампанії, а іменно 24 квітня, 1921 р. В. Свистун зрезиґнував. Він заявив, що через пять літ провадження Інституту так змучився і підупав на силі, що мусів з тої позиції уступити. Він кілька разів робив старання уступити з Інституту, але дирекція, як також і уділовці не приймали його резиґнації і майже примушували його до тої роботи на дальше.

Дирекція мусіла числитися з його резиґнацією, а принимаючи її, висказала йому подяку за його щиру працю. Кождий був свідомий заслуг Свистуна для Інституту, бо знав, як Свистун не зважав на трудности, їздив по фармах днями і ночами, сухими дорогами і болотами, щоб відвідати людей, учителів, і сколектувати на Інститут трохи грошей, і взагалі підтримувати справу Інституту.

А. ВАВРИНЮК,
фін. управитель Інституту
1921—1924 рр.

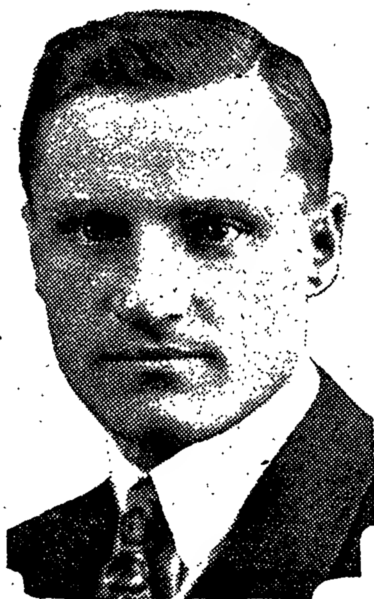

Ю. СТЕЧИШИН,
ректор Інституту 1921—1929
і 1931—1933.

В Інституті офіціяльно була дирекція, що перед законом відповідала за справи Інституту. І нема що казати, що члени дирекції працювали багато. Вони також часто виїздили з відчитами в справі Інституту, вони помагали колектувати гроші і тратили немало часу на наради, на шукання способів в початках на те, щоб Інститут поширити; опісля при відбудові будинку, при сплачуванню довгів, при плянуванні всякої роботи. Та все ж відповідальність дирекції була більше офіціяльною і поверховною. Фактично ж вся практична відповідальність лежала на настоятелеві, чи ректорові, що був рівночасно управителем, вихователем і дириґентом в Інституті, а поза Інститутом лектором, колектором і орґанізатором.

Людина з такими відповідальностями часто переступає границі своєї власти, і проти Свистуна були деякі нарікання, що він в деяких випадках занадто зідентифікував себе з Інститутом. Та нема найменшого сумніву про те, що в тім лежала і сила і успіх Інституту. Людина, що є перенята справою, стає ініціятивною і кінетичною силою, що не чекає на місячну платню, не чекає на інструкції від когось, а сама творить працю, працює і росте разом зо своєю працею. Кожна інституція і кожне підприємство шукають за такими, і щасливі, коли їх знайдуть. Інститут також був щасливий тим, що мав таку особу і тому був успішний у своїй роботі.

Бурса Коцка в Вінніпеґу не мала щастя дістати такої людини і тому, хоч як дирекція напружувала свої сили і пробувала сповняти свої обовязки, то вона не мала ані часу, ані фізичної сили, ані можливости допильнувати всього, і тому Бурса не могла втриматися. Маючи перед собою такий досвід з Бурси Коцка в Вінніпеґу, і до великої міри з Едмонтону, Дирекція Інституту ім. П. Могили ввесь час була свідома, щоб не вязати рук ректора і не вбивати його ініціятиви та не зводити його до звичайного наймленого робітника, що все чекав би на інструкції Дирекції і відчував би брак авторітету зробити одну чи другу справу для Інституту, коли треба. Зрештою, дирекція знала, що ректор часто їздить на фарми і стрічається з людьми і до Інституту люди все заїзджали, отже він був з ними в повнім контакті і міг орієнтуватися, чого Інститутові треба і що йому робити. Ввиду цего вона зовсім правильно чекала на провід і ініціятиву ректора.

На тім самім засіданню дирекції 24 квітня, 1921 р. рішено передати провід Інституту новим людям, а іменно Юліянові Стечишинові, що якраз того року скінчив факультет фільозофії в Університеті і дістав степень Б. А., і Апольонієві Вавринюкові, що скінчив правничий факультет і дістав степень Л.Л.Б.

Стечишин був назначений ректором і в його обсяг діяльности входили справи просвітно-виховавчі. Він мав нагляд над дисципліною, вихованням і наукою в Інституті, над гігієною і чистотою в Інституті, над наукою української мови, призначенням предметів, вибором підручників, над бібліотекою і читанням, як рівнож і над музикою і співом. Взагалі йому припоручено заступати Інститут в просвітно-науковій ділянці і заступати перед другими інституціями, в пресі, департаменті, а також заступати Інститут перед нашою суспільністю. Це включало нагляд над учителями, їх роботою, над організацією та скликуванням віч і давання відчитів в справах Інституту.

А. Вавринюк, як управитель, мав відповідальність за фінансову і економічну господарку Інституту. Він був відповідальний за ведення книжок, за контракти щодо достави віктуалів, служби, і відповідальність за почту. Рівночасно один другому був заступником.

Обидва нові урядники були в Інституті через кілька років, брали активну участь в житті і праці в Інституті. Ю. Стечишин вже перед тим

був заступником настоятеля і показався досить добрим колектором, а Вавринюк був заступником управителя і мав досвід в господарці Інституту. Отже дирекція мала оправдану надію, що ті люди гідно поведуть справами Інституту.

VIII. ІНСТИТУТ В НАЙГІРШІЙ КРІЗІ в 1921-22 рр.

1. Перші клопоти нової управи.

Нові урядники перебрали уряди від 1-го травня, 1921 р. і докінчили шкільний рік. Зо звіту, поданого при кінці того року видно, що в Інституті було того року всіх 114 записаних студентів. Всі вони побирали українські лекції*).

Студентський Кружок „Каменярі" був дуже активний, бо коли в Інституті було таке число студентів, то була й своя велика громада, для котрої можна було давати відчити, дебати і з котрої могли проявитись ріжні сили, що надавали життя кружкові. Між тими студентами було 5 студентів університету і двох з них покінчили свої курси (Ю. Стечишин і А. Вавринюк); 30 було в середних школах, 13 в „Нормал", а решта в публичних школах, інжинірській та торговельній.

Найстрашнішим для нових урядників було те, що Інститут був в довгах і ті довги треба було платити тоді, як обставини для того ставали що раз гірші. Фінансовий звіт, що був зроблений 3-го серпня, 1921 р., показує, що довг у банку, позички в людей та інші рахунки виносили $17,313.35. В додатку до того був морґедж на суму $20,000, з процентом, або загальна сума $38,246.35.

Одинокий маєток на ті довги були незаплачені рахунки студентів, що виносили $4,583.66 і трохи готівки. Між тими студентами, що завинили Інститутові гроші за харч і помешкання, були такі, що не могли відразу своїх довгів заплатити. Вони ще мусіли продовжати свою науку і не заробляли літом досить, щоб могли доглянути своїх довгів. Але між студентами була поважна часть учителів і вони звичайно сплачували свої довги в дуже гідний спосіб. Ще напевно школи не мали, виїздили лише в надії, що дістануть посаду, а в Інституті лишали чеки, як не на цілу суму свого довгу, то хоч на частину, щоб Інститут в прикрім часі міг такі чеки ужити. Ті учителі шукали шкіл, а скоро їх дістали, то постаралися дістати платню наперед, щоб виплатити той чек, що вони в Інституті лишили. Так часто робилося від самих початків, і продовжалося, поки Інститут збувся морґеджу.

Таке ставлення студентів до Інституту повинно бути добрим приміром для ниніщних і будучих студентів. Вони не лише віддавали свої довги, але ще давали датки на Інститут, щоб його ратувати.

*) Українські лекції давали слідуючі: Початкову клясу вчила Анна Арабська і Савеля Вавринюк. О. Івах вчив нищу клясу літератури, а В. Свистун вищу. В. Буряник вчив всі кляси граматики, а Ю. Стечишин всі кляси історії.

Першою задачею нових урядників Інституту було знайти на слідуючий рік якнайбільше число студентів, а головно старших, котрі брали б цілорічні курси і котрим можна б числити більше за харч і

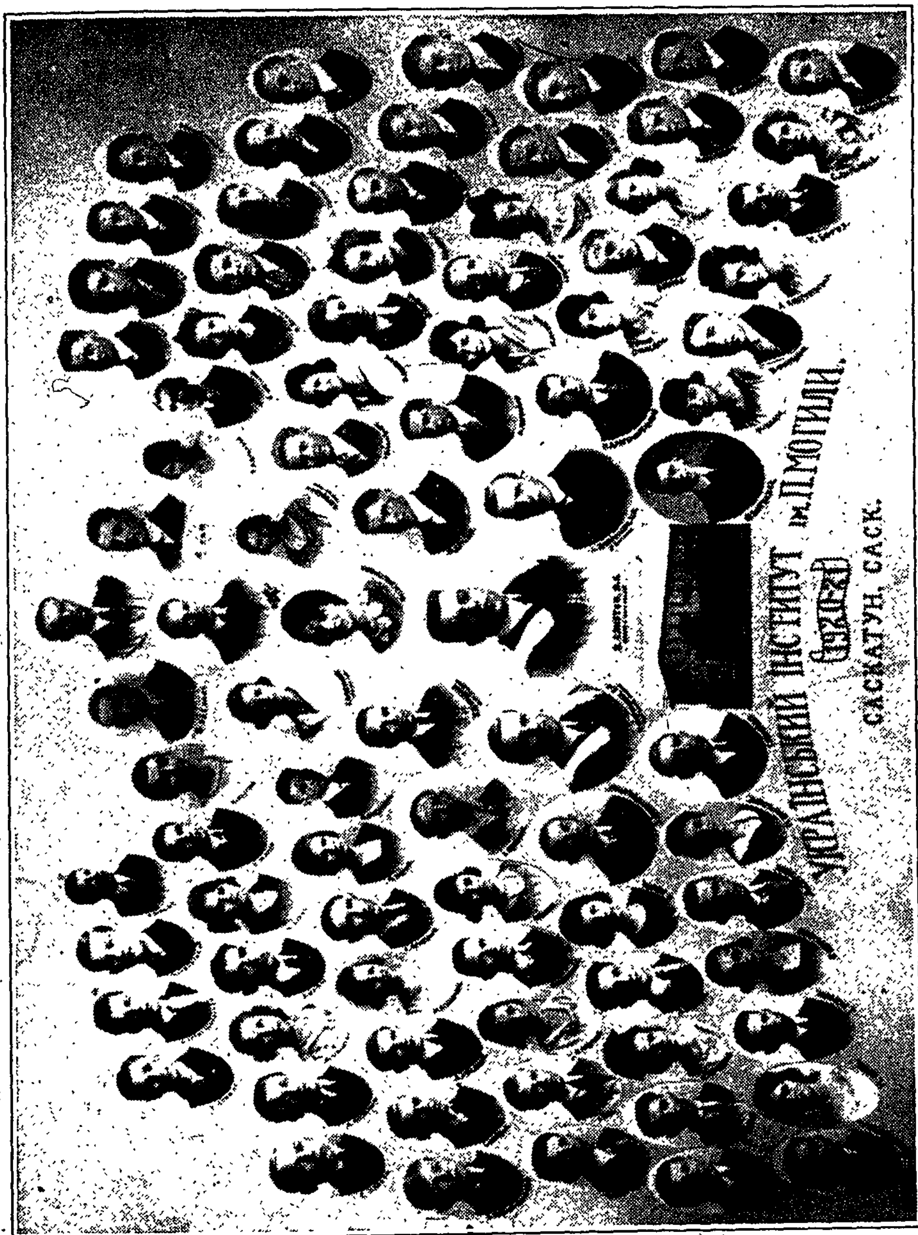

Питомці Інституту ім. П. Могили в Саскатуні, шкільного року 1920-1921.

помешкання, щоб в той спосіб зробити Інститут самовистарчальним.

І з приходом осени до Інституту приїхало досить велике число

таких студентів. Їх число того року було таке саме, як попереднього року, але то були студенти, що перебували в Інституті цілий шкільний рік, і тому 1921-1922 рік став історичним тому, що до утримання студентів не доплатилося нічого.

Під осінь дирекція відновила кампанію за 35,000-ним фондом, та не все пішло легко.

2. Червоний Хрест і Позичка Національної Оборони відсувають справи Інституту.

Тепер почалася відчувати повоєнна кріза. Ціни на фармерські продукти ще більше упали. Червоний Хрест продовжав збірку, що за два роки, від листопада, 1919 р., до листопада, 1921 р., принесла $44,393.93. Коли ця збірка почала вже притихати, появилась нова і також конечна потреба на дальші жертви. Це була Позичка Свободи для — Західно-Української (Галицької) Республики.

Галицький уряд під проводом Петрушевича, що був на вигнанні, провадив тоді дальше дипльоматичну боротьбу проти польської окупації. Справа Галичини ще була остаточно не вирішена. Англійський уряд устами Лойд Джорджа, Сер Бонар Ло, і Лорда Курзона, кілька разів заявляв, що Галичина не належить до Польщі. Нема сумніву, що численні телеграми та інша робота канадійських українців через кілька років мали вплив на те становище англійських представників. Рада Ліги Народів на засіданню 23-го лютого, 1921 д., заявила також, що Галичина не є польською. Всі українці сподівались, що справу незадовго алянти будуть вирішувати. Для корисного вирішення треба було піддержувати дипльоматичну роботу в аліянтських краях, а що така робота вимагала поважної суми грошей, Галицький Уряд звернувся до українців на американськім континенті за допомогою.

Президент Петрушевич видав декрет 21 червня, 1921 р., на позичку від українців в Канаді в сумі $1,000,000. Позичка мала бути у формі бондів в сумах $25, $50, $100, або $500, з 8 процентом. Уряд вислав до Канади в тій цілі свого представника, д-ра Льонгина Цегельського, а він назначив головним агентом для переведення позички Ф. А. Боєра з Монтреалу. З початком серпня в українських часописах в Канаді появився вже величезний заклик д-ра Цегельського купувати ті бонди. Ця справа безперечно обходила всіх українців. Кождий ще надіявся, що світ не глухий на справедливі домагання українського народа, що йшли цілковито в парі з проголошеним принціпом про самовизначення народів. Кождий уважав своїм обовязком причинитися до так важної акції.

Правда, ця кампанія за бондами не почалась відразу, але все ж люди були свідомі того, що треба буде і тут дати гроші так скоро, як позичка почнеться.

Через такі то причини, і в додатку через крізу, кампанія Інституту

не могла піти вперед. Так само не було відваги в таких обставинах скликати зїзду.

Едмонтон був трохи в кращих обставинах і там скликано зїзд в днях 7—9 листопада, але він був більше льокального характеру. Саскатун вирішив, щоб скликати лише загальні збори уділовців, чого вимагала корпорація Інституту.

3. Кріза. Інститут Могили і Бурса Шептицького просять негайного ратунку.

Управитель з настоятелем кидалися, куди могли, щоб знайти ратунок. Вдавалися до кого могли, просили як не датків, то позички. Їх переживань і шукання ратунку не можна словами описати, але й ті старання не принесли вистарчаючих наслідків. Інститут був остаточно змушений повідомити український загал про небезпеку, в якій він знаходиться, і тому в 51-ім числі „Українського Голосу", 1921 р., появилася телеґрафічна новинка, що Інститут потребує негайної помочі.

Положення Інституту було справді погане. Та не лише самого Інституту. Вже два тижні перед тим в „Канадійськім Українцеві" появилася майже на пів сторони відозва, підписана д-ром І. Карачем, що:

„Українська Греко-католицька Бурса ім. Шептицького в Ст. Боніфес переживає тяжку фінансову крізу, яка скінчиться неминучою катастрофою, як що не поспішиться їй скорше з матеріяльною поміччю. Упадок Бурси означав би не тільки болючі матеріяльні, але о много більші моральні втрати.

„Він викликав би серед і так вже зневіреної української суспільности ще більше пригноблення, скрайну знеохоту і зневіря до своїх духовних провідників і до всяких майбутніх культурно-просвітних починів. Хоч довг Бурси за будинок виносить понад 15 тисяч долярів, то всеж таки вистарчить чотири до пять тисяч долярів, щоб заплатити рату і створити зелізний резервовий фонд Бурси, який поставить її в таке положення, що вона при ліпших обставинах, умовах, потрафить сплачувати слідуючі рати сама."

Перериваючи кампанію на $35,000 фонд, Інститут робить заклик в „Українськім Голосі" (ч. 1, 1922 р.), в котрім каже:

„В перед-минувшому числі „Українського Голосу" появилася була від Українського Інституту ім. П. Могили телеґрама, в котрій було сказано, що Інститут знаходиться в крайній потребі гроша. Тому просить український загал поспішити йому з поміччю. Причина вислання тої телеґрами було безперечно те, що Інститут грошей потребує. Правда, Інститут мав вже подібні потреби кождого року і були часом ще гірші, але все якось переживав їх. Та тепер часи змінилися. Цего року кождому прикро. Цего року кріза, яка наганяє з фармів багато добре кільканадцять літами загосподарених фармерів і валить сотки, а то й тисячі колись сильних компаній, сторів, кооператив та корпорацій, навіть таких, як декотрі банки, котрі не могли самі собою провадити і мусіли піддатися під чужі руки. Не дивниця, отже, що гроший потребує і наш Інституту і хоч менше

потребує, як приміром минувшого року, то тяжче тому їх дістати. А що цего року не можна числити ні на сотки, ні на десятки, ми пішли за радою декотрих людей і просимо кождого читача лише одного доляра."

В тім самім числі В. Свистун написав отвертий лист до українських товариств і до Українського Червоного Хреста, щоб Червоний Хрест уділив частину збірки на ратування наших просвітно-виховавчих інституцій в Канаді і вратував їх від упадку. Між іншим Свистун включає тут Бурсу ім. митр. Шептицького. Він аргументував, що не можемо звернути всіх сил на старокраєві справи, бо як тут підупадемо, тоді наша поміч старому краєві упаде. Він закінчив свій лист такими словами: „Повторюю ще раз, що треба ратувати наші просвітні інституції (в Канаді). Вони повинні бути включені в плян запомогової акції".

За Свистуном обізвався Т. Д. Ферлей. Він годився зо Свистуном, що треба ратувати свої інституції, бо без них ми приспішимо лише конець всякої нашої помочі старому краєві на будуче. Як член і урядник Української Фармерської Елеваторної Спілки він пропонував, щоб наше громадянство продавало своє збіжжя через ту елеваторську компанію, а компанія відступила б з кождого бушля перейшовшого через ту компанію половину восьмий цента на народні справи. Ферлей обчислив, що наші фармері випродукували 1921 р. около 80,000,000 бушлів пшениці. Обтягнути з того яких 4 мільйони на засів і на годівлю, то остається 76,000,000. Якби так всі продали через свою компанію, сказав він, то компанія могла б в однім році дати на народні цілі $95,000. Дальше сказав він: „А що це занадто ідеальна річ, то якби так лише одну пяту часть свого збіжжя фармері продали через ту компанію, то можна б дати на народні справи $19,000".

Та ні думка Свистуна, ні Ферлея, не мали поважних наслідків. Пізніше життя показало, що і одно і друге могло бути можливим, але то були справи, до котрих наше громадянство не було доросло.

4. Доларова кампанія Інституту.

Треба було братися до якогось меншого пляну, але випробованого, можливого до здійснення. Таким була коляда. Того року управа Інституту вислала 14 груп колядників-бурсаків, і вони вернули з колядою, що принесла $1,086.13, що на ті роки була несподівано велика сума грошей. Треба згадати, що й підчас цеї коляди дівчата знов відограли не малу ролю*).

*) Найбільшу коляду в сумі $187.00, привіз О. Пирбавка, що колядував і збирав гроші у Дуфрост, Вайта і Вінніпегу. Дальше група, В. Кіндрачука і П. Закуса, при помочі о. Горбая з Витків, привезла $104.75. Панни Марія Боднарчук і Іванна Палій привезли з Вонди $83.10. А. Орищак і А. Пілюк привезли з Гудів $88.30, Е. Вавринюк і І. Луцюк з Кридор $79.25, І. Мадюк і В. Бурак при помочі Ф. Т. Гаврилюка і Я. Навальковського з Ростерн $80.00, І. Гикавий з Пайн Ривер, Ман. $64.25. Інші групи привезли менше. Та дуже милу несподіванку Інститутові зробили місцеві люди, з околиці Толстой, бо самі занялися колядою і надіслали через В. Арсенія і Федорчука $136.50.

Коляда помогла не мало, але не вистарчала. Тоді Стечишин зробив заклик вказуючи, що на доляровий фонд з цілої Канади обізвалося лише 152 людей, що зложили $311.06, а це зовсім замало на таке число

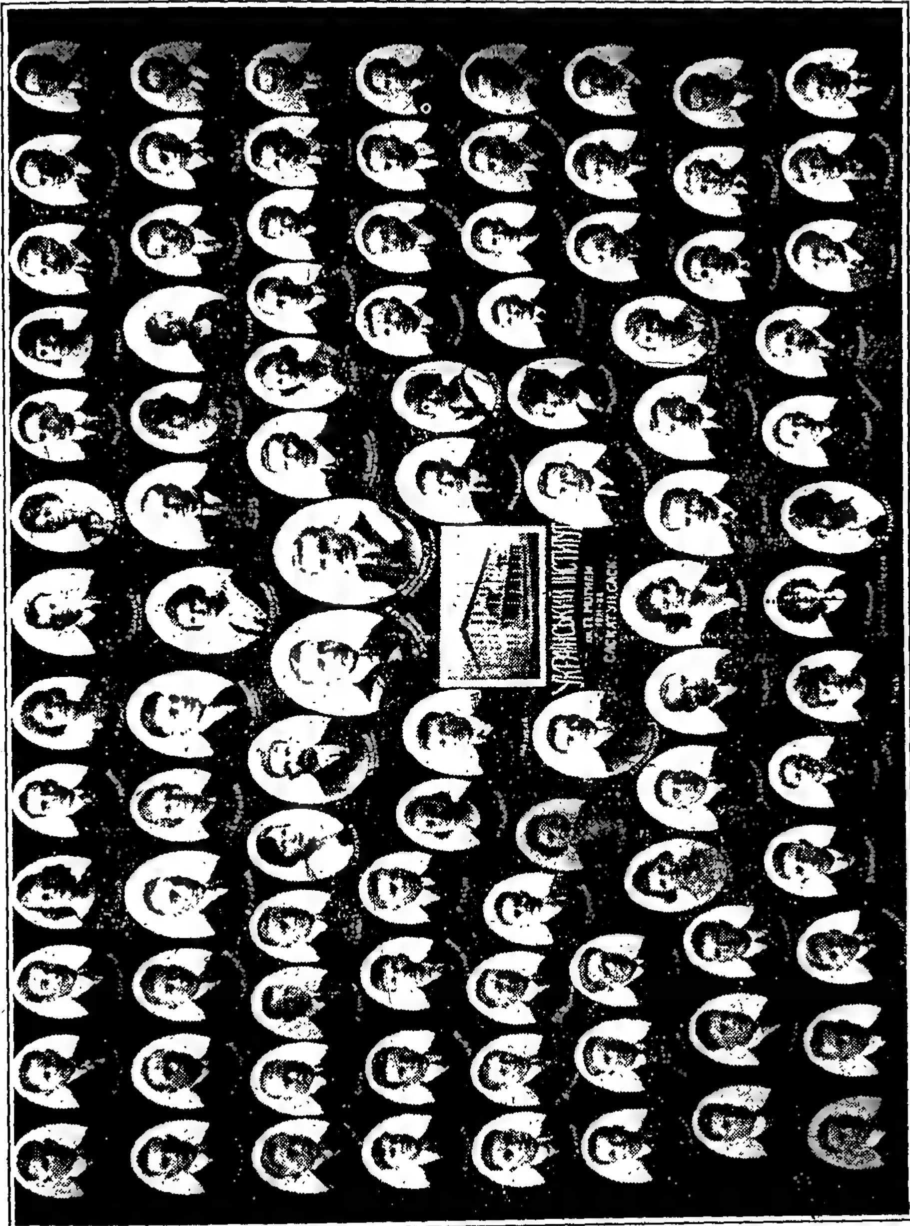

Питомці Інституту ім. Петра Могили в Саскатуні, шкільного року 1921-1922.

нашого громадянства. Правда, цей фонд пізніше піднісся і приніс около $800. Потім на загальних зборах зібрано $228, а трохи позичено, і так Інститут знов вратовано.

5. Річні Збори Інституту 1922 р.

Річні Загальні Збори відбулися 10-го березня, 1922 р. Членів не було багато, але всеж було більше, ніж управа сподівалась. Так само велике число членів було зарепрезентоване повновластями. Зборами переводив Ф. Т. Гаврилюк, голова Інституту, що по короткій вступній промові покликав Ю. Стечишина і А. Вавринюка здати свої звіти з просвітно-виховавчої і фінансової господарки Інституту. Обговорювано також справу довгу на будинку і рішено продовжати кампанію за збіркою грошей, а при нагоді винайти 100 людей, що позичили б по $200 і перебрали морґедж Інституту на себе. На тих зборах зголосилося 13, що згодилися позичити від себе по $200, один $500, а один $100. Ними були слідуючі: Н. Ґеник з Мекрорі позичив від себе $500. По $200 позичили: І. Квасниця, І. Гавриш, Ф. Т. Гаврлюк, О. Клюкевич, В. Гавриш, Із. Новосад, Лука Новосад, І. Васильців, Ю. Білик, Йосиф Марковський, Ю. Гаврилюк і Ю. Папіш. Одну сотку позичив Павло Никифорук.

До дирекції на 1922 рік ввійшли слідуючі: Ф. Т. Гаврилюк — голова, Ю. Стечишин — заступник голови, А. Вавринюк — секретар, І. Рибчук — заступник секретаря, І. Андерсон — касієр*). Ю. Стечишин остав ректором, а А. Вавринюк управителем.

Праця в Інституті в шкільнім році 1921-22 була навіть більше інтензивною, ніж попередного року, бо між 112 студентами було досить велике число учителів і вони дуже збагачували життя та працю в Інституті.

Студентський Кружок був активний і українські лекції провадилося точно*).

Літною порою управа в першій мірі старалася поколектувати довги від студентів. Ю. Стечишин їздив майже ціле літо поміж учителів Саскачевану і Манітоби, щоб навязати з ними контакт, а рівночасно при їх помочі збирав студентів та датки і позички на перекуплення морґеджу від компанії.

По закінченню шкільного року, в серпні, 1922 р., показалося, що Інститут в протягу року дістав $1,630.74 датками, а на уділи вплинуло $3,804.00. Управа також пильно старалася, щоб студенти не задовжувалися і вспіла навіть сколектувати значну часть старих студентських рахунків. Що найважнійше, як вже було сказано, студенти самі себе оплатили. Фінансовий звіт показує, що коли попередного року довги

---

*) Директорами на Саскачеван були: І. Ґрещук, Ю. Гаврилюк, Вас. Гавриш, Лука Новосад, І. Квасниця. На Манітобу: Я. В. Арсенич, А. Жилич і Н. А. Григорчук. На Алберту: П. Зварич, Т. Ґошко і П. Засійбіда. До контрольної комісії ввійшли: І. Гавриш, М. Нагірний, Я. Навальковський, Павло Никифорук і Стефан Матіїшин.

**) Учителями українських предметів були: пані Савеля Стечишин учила приготовляючу клясу. П. Лазарович учив першу клясу літератури, О. Івах другу клясу літератури, а Ю. Стечишин трету клясу, О. Дирбавка і І. Шклянка першу клясу правопису, Ю. Стечишин граматику, а Мих. Чорнейко першу, другу і третю клясу історії.

Інституту були поверх $38,000, то цього року вони зменшилися до $34,334.78.

6. Не можна дійти до згоди.

Здавалося, що того літа вже не буде нападів на Інститут зо сторони греко-католиків. З піднесенням думок Свистуна і Ферлея про ратування спільними силами наших інституцій в Канаді, включно з Бурсою Шептицького, уважалося, що в Канаді наступить перемиря хоч відносно інституцій. 1922 року сталася навіть досить велика несподіванка. Український Голос помістив на своїх сторінках Конкурс Бурси Шептицького. Та мабуть згода між українцями не могла знайти місця.

В 33-ім числі „Канадійського Українця" появилася стаття „Сім Гріхів Головних у вихованню наших дітей". Семий гріх, по думці „Канадійського Українця" є —

„незнання відвічальности за виховання, а то є вибір школи та означення покликання дитини... Чому в деяких бурсах є наші греко-католицькі діти і родичі, як найбільші богачі платять за них десять до пятнадцять долярів місячно більше, чим у греко-католицьких наших бурсах чи колеґіях, це отворить очи кождому на наші гріхи у вихованню. Виходять відтам молоді люди без віри, на продаж тому, хто їх схоче, що самі родичі їх не пізнають і їх стидаються... Бо коли в колеґії св. Йосифа в Йорктоні удержання і наука платиться $24 місячно, а за менших $22, коли у Митрополичій Бурсі в Ст. Боніфас $21, то чому платити $34 і $38 місячно за саме удержання, коли школи, де бурсаки Саскатунські ходять, є протестантські? Чому то так? Спитайте тих, що платять, бо ми їх розуму не годні зґрунтувати. Нам це виглядає не так на злочин, як на шаленість — до сего вони зведені, ошукані. Секрет є один знаний публично, що там є хлопці і дівчата разом, проти чого були публичні протести, але що се є добре для бизнесу, то тримається."

Та зараз у слідуючім числі (мабуть зо страху перед судовим процесом) появилося в кутику спростування, що „при подаванню платні за удержання питомців місто $34 і $38 місячно має бути $24 і $28 місячно. Сей блуд вкрався до часопису без найменшої інтенції шкодження комусь".

Проти цеї статті зареаґував насамперед Ів. Данильчук, студент Інституту, а потім Ю. Стечишин доказував, що то не була друкарська помилка, але свідоме твердження автора статті, бо, „коли б там мало бути дійсно $24 і $28 замісця $34 і $38... то як зрозуміти перше речення, котре каже, що родичі в сих некатолицьких бурсах платять по десять до патнайцять долярів місячно більше, як в греко-католицьких бурсах". Дальше, Стечишин оскаржував „Канадійського Українця", що його писання спрямоване до того, щоб Інститут довести до банкроцтва і передати Інститут тим, що вже кілька літ хваляться, що вони мають двадцять тисяч долярів і чекають упадку Інституту, щоб його захопити".

7. Загальна Українська справа і Позичка Національної Оборони.

Хоч 1921-22 роки були дійсно тяжкі для Інституту і вимагали уваги, щоби ратувати його від фінансових клопотів, всеж і Інститут і люди звязані з ним не легковажили загальних українських справ. В осени 1921 р. Мих. Стечишин, користаючи з виборчої кампанії, що тоді провадилася, написав до уряду Мієна, що українці в Канаді занепокоєні положенням своїх братів на західньо-українських землях, що знаходилися під окупацією Польщі та Румунії. Він пригадав урядові, що ті землі в руках окупантів і канадійський уряд, через свого представника в Лідзі Націй, повинен вплинути на вирішення долі тих українських земель в користь українського народа. Уряд відповів, що припоручить свому представникові в Женеві піднести це питання і дійсно в короткім часі появилася новинка, що канадійський представник Дондуранд гідно поручив цю справу.

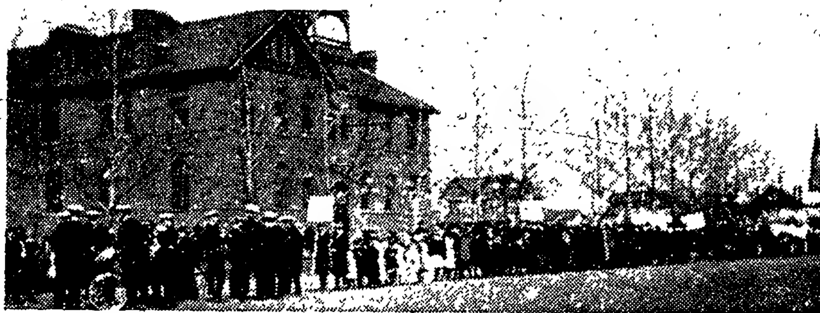

Демонстрація українців коло ратуша в Саскатуні, дня 22-го квітня, 1922 р.

Справа українських земель була для канадійських українців дуже пильною і вони в ріжний спосіб пригадували її і свому урядові і публичній опінії. Саскатун не остався позаду. Заходами Інституту, дня 22-го квітня, 1922 р. в Саскатуні відбулася велика демонстрація українців з протестами проти окупантів українських земель. В тій демонстрації взяли участь студенти Інституту і майже все українське громадянство Саскатуну. Похід демонстрантів, з бандою напереді, з великими написами домагань, тягнувся кілька блоків міста. Перейшовши головні вулиці, демонстрація спинилася коло міського ратуша, вручила майорові меморандум, і по відповіді майора маса народу пішла до Українського Народного Дому, де ріжні бесідники виголосили палкі промови.

Ця демонстрація була чи не найбільшою, яку Саскатун коли бачив. Як бракувало чого, щоб вона стала дійсно загальним здвигом українців в Саскатуні, то хіба те, що місцевий греко-католицький парох віднісся холодно до цеї справи і відмовився від якихбудь переговорів в тій справі. Все ж загал греко-католиків головно за проводом Н. Коновальчука, взяв гідну участь і зробив все можливе, щоб демонстрація вдалася.

В осени 1922 р. уряд Петрушевича відновив кампанію на Позичку Національної Оборони. Позичка Свободи для Західної Української Республики, яку було віддано в руки Боєра, не зробила великого успіху і тому тепер той уряд розписав в Канаді нову Позичку Національної Оборони на $50,000. З початком вересня до Канади приїхав д-р Осип Назарук як представник того уряду і при кінці того місяця в канадійських часописах появився великий заклик купувати бонди. Українські організації у Винніпеґу обєдналися, щоб дати поміч цій акції, зараз зробили початок і одного дня зложили готівкою $3,109.00, а з передмістями Елмвуд і Форт Руджі разом $3,622. В Саскатуні зложено $541 готівкою і $265 заявами, разом $806. Едмонтон зложив $1,333 готів-

Один з написів, які демонстранти несли в Саскатуні, 22-го квітня, 1922 р.

кою, а заявами $2,025, разом $3,358. За ними пішли інші міста, місточка і кольонії з таким добрим відкликом, що вже при кінці року збірка на цю ціль принесла $11,115.86 готівкою, а заявами $7,279.75.

Відновляти якубудь кампанію на Інститут в такім захопленню з Національною Позичкою виглядало б на нельояльність до так важної справи. Зрештою, кампанія на Український Червоний Хрест продовжалася, а дальше були час від часу заклики помагати то студентам, то другим загальним організаціям в старім краю, отже дирекція уважала, що треба здержатися з кампанією на сплату Інституту.

8. Шестий Народний Зїзд 1922 р. і д-р О. Назарук.

Поза звичайну роботу в Інституті і поза те, що ректор своєю поїздкою по провінції підтримував звязки з учителями і провідними людьми в ріжних околицях і колектував гроші, 1922 рік був замітний тим, що тоді Інститут ім. Михайла Грушевського зблизився з Інститу-

том в Саскатуні більше, ніж коли будь попередно. До тих дружних відносин дуже багато причинився Іван Паснак, тодішний голова Інституту Грушевського, що часто переговорював з управою Інституту в Саскатуні про те, якби Інститути могли бути як найкориснішими для українців в Канаді і як би їх забезпечити на будуче.

Дві послідні справи стали головними справами для Шестого Народного Зїзду, що був скликаний тільки в Саскатуні в днях 27-28 грудня, 1922 року.

Той зїзд удався вдоволяючо. Учасників було поважне число і то велика більшість з них були делеґатами, що репрезентували майже всі наші головніші громади і товариства в трьох західних провінціях Канади. Зїзд був багатий на програму і був на стільки цікавий, що замісць тривати два дні, як було оголошено, тривав майже чотири дні.

Голова Інституту, Ф. Г. Гаврилюк, отворив зїзд доброю, хоч короткою, промовою, в якій пояснив ціли зїзду, а потім покликав делеґатів до привітів. Зїзд привитали І. Паснак—голова Інституту ім. М. Грушевського з Едмонтону, Тимко Ґошко, Мат. Михайленко, Т. Д. Ферлей, П. Никифорук, Т. Чорний, Г. Сліпченко, Ю. Бабіцький, І. Киріяк і М. Чорнейко. Всі ті бесідники говорили, що справа Інституту мусить бути важнішою, чим соломяний вогонь, що вона мусить доказати, що наш нарід може своїми силами щось зробити і тому не може допустити до упадку цеї інституції. Опісля ректор відчитав привітні телеґрами й іншу цікаву кореспонденцію щодо зїзду.

Посол Н. В. БАЧИНСЬКИЙ, що часто брав участь у зїздах Інституту.

Першим бесідником був Н. В. Бачинський, посол до манітобської леґіслятури. Говорив про конечність фармерської політично-економічної орґанізації. Промова була дуже цікава і люди до нині памятають її. — Промовець заохочував фармерів до орґанізації, доказуючи, що як котрійсь клясі людей чиниться кривда, та кляса мусить обеднатися і спільно постояти в обороні своїх інтересів. Оборона своїх інтересів є спільним явищем не тільки між людьми, але й між звірами. Промовець навів примір з коней, кажучи, що коні, обороняючися від спільного ворога, гуртуються головами до середини, щоб ворога відбивати копитами.

Другим бесідником був Я. В. Арсенич, що говорив про концентрацію наших сил в Канаді. Він сказав, що не треба знеохочуватися в те-

перішних прикрих часах. Ми в Канаді ще краще живемо, ніж деінде живуть наші люди, а щоб наша будучність була кращою, то мусимо гуртуватися в організації. Сила наша не буде залежати від числа, а від якости, отже треба творити ту якість і гуртувати людей коло неї. Зокрема треба памятати гасло: „Українець для Українця!" Коли це зрозуміємо, тоді в наших руках будуть забезпечені наші просвітні, виховавчі й економічні інституції. Коли кожда каплинка нашої крови буде кружляти у нашій системі, тоді наш народний організм буде мати корм і стане сильним під кождим зглядом".

Найважнішим бесідником зїзду був д-р О. Назарук, представник уряду Західньої Української Народньої Републики. Він говорив про „Політичні вигляди на освободження Галичини та справу цілої України". Як добрий оратор, він змалював теперішне положення українського народу образково: На снігу лежить тяжко ранений чоловік, що стратив все, що мав. Щоб відповісти, чи він стане на ноги, чи здобуде все, що стратив, треба приглянутися його серцю, чи воно бється, чи чоловік ще живий. Цей чоловік — наш нарід. Він нині знищений революцією, чужою владою і голодом. Та в нього серце бється. Це бачимо в Галичині, на Волині, Холмщині і на Великій Україні, бо всюди є найкращі прояви життя. Вичисливши ті прояви, бесідник сказав, що наш нарід ще здоровий внутрі і незадовго позбудеться чужої влади та зажиє свобідним життям.

Ф. Т. ГАВРИЛЮК,
довголітний голова Інституту, тепер Інспектор нар. шкіл в Саскачевані.

Дальше сказав промовець, що життяздатність нашого народу проявляється всюди і також в Інституті. „Цей Інститут є слушно названий по імені нашого культурного діяча, Петра Могили. Влучно названий ще й тому, що слово „могила" може означати могилу-гріб, або воскресення. Отже його мусимо всі піддержати, бо в противнім разі він стане для нас гробом. Його упадок відбивбися фатально не лише на прихильниках, але й на ворогах. Інститут є культурною інституцією, що належить до всього народу, тому його упадок відбивбися на цілім народі... Отже треба піддержати його..." Дальше сказав він так: „В свойому життю промовляв я на багатьох вічах і зборах, одначе ще ніде не залежало мені так багато на тім, щоб помогти якійсь справі, як нині цій інституції. Так і вам повинно на тім залежати. Як ви самі собі не поможете, то чужі напевно не поможуть. Вони можуть тільки забрати те, що ви зробили. Цему нема чого дивуватися, бо кожда рука

до себе крива. Чоловік так сотворений, що не відгортає від себе, а пригортає до себе. Отже не дозвольте, щоб вашу працю хтось пригорнув собі. Ця праця величезна, більша, чим ви собі уявляєте. Це святиня, на котру звернені очи навіть Старого Краю, бо від вас тепер багато надіємося. Особисто буду уважати собі за велику честь стати уділовцем цего Інституту і на це складаю 25 долярів".

Промовець був обдарований довгими оплесками, бо справді говорив прекрасно і так, що не одному з радости показалися в очах сльози.

Опісля вислухано звіти ректора і управителя та переведено колекту на ціль Інституту. Збірка принесла коло $800.00.

Дирекція на 1923 р.: Ф. Т. Гаврилюк — голова, Ю. Стечишин — заступник голови, Мат. Михайленко — другий заступник голови, А. Вавринюк — секретар, І. Рибчук — заступник секретаря, І. Т. Ендерсон — касієр. Директори на Саскачеван: В. Михайлюк, Л. Новосад, І. Осьмак, І. Квасниця, І. Гавриш*).

9. Заснування Музею.

По діловій частині присутні запросили д-ра Назарука ще раз до слова. Д-р Назарук висловив вдоволення, що Інститут дістав піддержку і просив присутних занятися збіркою і позичкою на сплату Інституту. Опісля піддав гадку, що по заплаченню довгів Інститут повинен оснувати ґалерію образів та колекцію всяких інших цікавих річей, що можуть колись мати велику культурну вартість. По ширшім обговоренню, на внесок д-ра Назарука, зїзд ухвалив ось таку резолюцію:

„Зїзд рішає, щоб по очищенню довгів Інституту оснувати велику українську бібліотеку, звертаючи особливу увагу на те, щоб у ній були зібрані всі українські часописи Канади, Зединених Держав, Бразилії та Зеленого Клину й української еміґрації взагалі, а також голоси чужої преси про українську справу. Дальше, оснувати ґалерію образів і картин, які в першій мірі представляли би важні історичні події України від найдавніших часів до тепер, як також описи поодиноких українських земель і міст, інституцій і визначних представників на всіх полях українського життя. Також оснувати при Інституті Український Музей з відділами старих книг і друків, рукописів, біоґрафій та автобіоґрафій людей в Канаді; в музею повинні бути історичні описи поодиноких наших осель в Канаді, ріжні гроші, фотоґрафічні знимки з життя українців в Канаді, стара зброя і музей природничий."

Зїзд перепустив також резолюцію в справі Східної Галичини, висловлюючи симпатію українському народові під Польщею і домагався, щоб канадійський уряд ужив своїх впливів, щоб визнано уряд Західної Української Народної Републики.

На зїзді обговорювалося також сплачення морґечу, що тяжить на

*) Директори на Алберту: Т. Ґошко, М. Чернявський, П. Зварич. На Манітобу: В. Свистун, Н. Бачинський, Т. Д. Ферлей. Вибрано також Ширшу Окружну Раду, до якої ввійшли представники всіх більших наших околиць. До контрольної комісії увійшли: В. Гавриш, В. Буряник і Я. Навальковський.

будинку Інституту. До цього була вибрана спеціяльна комісія, що мала приготовити плян позички від приватних людей, і та комісія представила такий плян: Продовжити старання позичати гроші в приватних людей, поки не знайдеться відповідне число таких людей, що

Питомці Інституту ім. П. Могили в Саскатуні, шкільного року 1922-1923.

позичили б разом на суму 20 тисяч долярів. Коли такі гроші будуть до року зібрані, тоді купиться старий морґеч і передасться новий тим людям, що причиняться до сплати старого. На переведення того пляну присутні позичили $3,300, а приобіцяли $7,000. Цікаво замітити, що

самі учителі й студенти Інституту зобовязалися позичити Інститутові **$1,400.**

IX. БУРЛИВИЙ 1923 РІК.

1. Клопоти через добре господарство. Резиґнація А. Вавринюка.

По зїзді дирекція відновила кампанію за збіркою грошей. В 2 ч. „Українського Голосу", 1923 р., появився заклик Ю. Стечишина, щоб ще раз підложити плече під Інститут і сплатити морґедж, що тяжить на ньому. Коли слідом небогатих студентів і учителів підуть інші студенти й учителі, фармері та робітники, то плян вдасться і Інститут буде сплачений. „Тоді управа Інституту не буде журитися фінансовими клопотами, а зможе віддати свій час на виховання молодіжі, на вивчення та витворення в питомців любови до свого, зможе тоді прибрати Інститут відповідно, зможе заснувати в Інституті музей, в котрім було би все, що українці найкращого мають і, одним словом, з Інституту зроблять дійсний культурний осередок, котрим можна було б похвалитися перед чужими . . ."

Рівночасно зробилося старання, щоб зібрати трохи грошей підчас коляди, і 12 ґруп питомців розїхалося по Саскачевані і Манітобі. Коляда не вдалася так, як попередними роками, але все ж таки принесла $571.10*).

Та 1923 рік не належить до добрих років. Всіх записаних студентів було лише 84, з котрих 15 ходило до публичних шкіл, 38 до середних, 20 до „нормал", а 11 до університету. Хоч число студентів було менше, ніж попереднього року, всеж вони самі себе оплатили, робота між ними провадилася, як попередно, і студентський кружок був активний.

Але 1923 рік мав клопоти і ті клопоти почалися з самого початку року. Фінансові обставини змушували управу шукати всяких леґальних способів, щоб дістати досить грошей на конечні видатки і на довги.

По коляді почалися нові заклики, щоб люди позичали по $200 після уложеного пляну на зїзді. В місяці лютім зорґанізувався додатковий комітет з учителів-студентів**), що мав занятися тим, щоб до позички якнайбільше причинилися учителі. Дальше дирекція назначила І. Квасницю управителем цеї позичкової кампанії і він скоро виїхав в тій цілі, як рівнож збирав довги та студентів на слідуючий рік.

*) 1923 р. були слідуючі колядники: Ю. Стечишин і І. Хомин при помочі Ф. Т. Гаврилюка заколядували в Ст. Джуліен $104.25, А. Орищак і В. Кіндрачук в Мічам $67.35, Є. Вавринюк, при помочі Мазана, Івасюка, Боднара, Мандриги і Федейка заколядував в Кридор $57.05, О. Чарнецький і І. Райчиба в Прілейт $53.75, М. Бойкович, Ю. Кравс і В. Підвербецький в Ґудів $50.30, Марія Лазорко при помочі Д. Ружицького і Параски Боклащук в Радісон $47.90. І. Шклянка при помочі о. Гребенюка і І. Осьмака в Йорктоні заколядував $45.00. Анна Марко. Іван і Марія Чайковські в Лана $34.50, Арабська і Дирбавка в Алвені $32.40, В. Овсяник і А. Павлик в Вонді $20.50, О. Лукіянчук, з нагоди гостини в Вайті $27.00. Крім того місцеві ученики з Ételберт заколядували $25.10, а громадяни з Толстой переслали $6.00.

**) До комітету належали: М. Чорнейко, Д. Янда, А. Арабська, М. Ситник, М. Зюбрак, Ю. Драґан.

Управа мала до вибору: або бути милосердною і через милосердя допустити Інститут до упадку, або бути немилосердною і довершити добре діло, хоч би способи до того були прикрі. Вона рішила довершити добре діло, і зберегти довіря загалу до громадської справи. Вона заняла становище, що коли зробиться добре діло, то прикрі моменти будуть оправдані. Зрештою, вона знала, що коли б Інститут упав, то його кредитори однаково колектували б ті ноти і рахунки, що належалися Інститутові. Тому вона почала сама колектувати ті ноти і рахунки судовою дорогою. В додатку, вона рішила стримати кредит студентам, оскільки то було можливим.

Вже на зїзді при звітах була почалася критика управи за таке становище. Та зїзд був вдоволений з того, що Інститут не задовжувався через студентів, а також одобрив кроки дирекції в справі колєкти. Невдоволені на час замовкли, але по зїзді знов зачали продовжати критику.

За фінансові справи відповідав в першій мірі управитель А. Вавринюк. Йому навприкрилося слухати закиди за його слушну роботу і на засіданню 10-го лютого він подав свою резиґнацію. За ним зрезиґнував також ректор, бо він вповні погоджувався з управителем і уважав, що закиди відносятсья й до нього.

По довгій дискусії дирекція мусіла погодитися з намаганням Вавринюка і приняла його резиґнацію. Але не приняла резиґнації Стечишина. Вона ще додала йому завідування фінансовими справами.

Даючи повідомлення про зміну в управі Інституту дирекція заявила, що вона „одноголосно висловлює цим двом урядникам довіря за їх дотеперішну роботу, а тим самим рішучо опрокидує всякі закиди зроблені проти них, як урядників. Зокрема дякує Ю. Стечишинові за приняття окремої відвічальности за фінансові справи Інституту і висловлює свою надію, що він і надальше робитиме для Інституту так щиро, як робив до тепер, і що його робота при кооперації українського загалу увінчаєтьсся очищенням Інституту з довгів цего року".

Те саме повідомлення каже, що дирекція назначила менеджером кампанії на сплату Інституту Ів. Квасницю, що мав занятися позичками на те, щоб морґедж Інституту перейшов у руки своїх людей.

2. „Канадійський Українець" з Ориджуком про Інститут.

Опозиція Інституту використовувала всяку нагоду, щоб пригадати себе. Коли в березні було ще найменше 75 питомців в Інституті, то якийсь дописуватель з Саскатуну написав допис до „Канадійського Українця", в котрім сказав, що „Інституція Могили висить на волоску, лише щось 10 харчується і голова з головою*).

На той закид дуже влучно відповіла А. Арабська, пишучи:

„Сердечні дописувателі жалують, що Інститут висить на волоску, а в нім є лиш 10 студентів і ті пропадають. А я скажу, що до-

*„Канадійський Українець", ч. 12, 1923 року.

писувателі краще зужили б свої симпатії, коли б пожалували за своєю католицькою бурсою Шевченка в Едмонтоні, котра вже давно впала; коли пожалували б, що так багато гроша там пустили і те все пропало, а остаточно щоб звертали увагу на другу бурсу Шептицького в Ст. Боніфас, щоби сплатили її і відобрали морґедж в тих, що стараються бути нашими великими приятелями*).

Друга нагода для „Канадійського Українця прийшла літньою порою, щоб показати своє сердечне відношення до Інституту. Сталося то з такої нагоди. Підчас послідного зїзду фінансовий звіт Інституту був поданий на підставі звіту чартерованого акавнтента. Звичайно бувало, що зїзди вибирали додаткову контрольну комісію, що мала переглянути, чи видатки Інституту були оправдані. Того року контрольна комісія не приїхала на час, отже на зїзді вибрано трох людей, що мали рахунки переглянути. Тими людьми був Д. Япда, Й. Марковський і Ник. Ориджук. Послідний належав до тих людей, що в 1920-1922 роках дуже перлися в комунізм. Як уділовцеві, йому належалося право бути на зїзді та бути вибраним до дирекції, чи контрольної комісії. Діставшися до контрольної комісії, що мала переглянути рахунки „буржуазної" інституції, він також скоро виявив свої дійсні „симпатії" до Інституту, хоч разом з двома другими контрольорами переглянув рахунки і підписався, що комісія „найшла книжки в добрім порядку; все повписувано точно і після законних вимог... і наш звіт вповні годиться зо звітом предложеним на зїзді, і ми оцим одобрюємо звіт п. Ваврипюка**).

В додатку до повищого Ориджук поробив свої власні спостереження про справи, які були відомі дирекції і всім тим, що Інститутом більше цікавились, ніж большевики, і післав ті спостереження до всіх українських часописів у Виннипегу. „Український Голос" і „Канадійський Фармер" були осторожніші, не хотіли наражатися на судові розправи і відмовилися ті спостереження містити. Та для „Канадійського Українця" спостереження Ориджука дали нагоду заговорити про Інститут.

Одначе, як виглядає з тогочасної преси, то редактор „Канадійського Українця" вперед засягнув адвокатської поради, чи з тими спостереженнями безпечно пускатися в світ. Помістив ті спостереження під заголовком: „Більше світла, менше диму про Саскатун". Тут Ориджук сказав, що:

1). Інститут колектував судовими дорогами від людий, котрі обіцяли зложити датки на Інститут і що те саме робилось зо студентами, що не були в спромозі платити за віктуали, „тілько не зо всіма".

2). Управителі беруть платню підчас літних вакацій і в них „совісти на стільки не стало, щоб бодай через вакації платити самим за їду в реставраціях".

3). Укр. Греко-Прав. Брацтво винно Інститутові $1,512.00 вже через

*) „Український Голос", ч. 19, 1923 року.
**) Рекорди Інституту.

три роки і ніхто їх не стягає судовою дорогою, бо „завідателями брацьких розходів і приходів є наші нами платні управителі".

4). Інститут мав „чотири уділи в Елеваторній Компанії".

Тиждень пізніше редакція „Канадійського Українця" додала, що, діставши „цінні спостереження Ориджука, вона попросила його, щоб дістати підписи других двох контрольорів, але Ориджук відписав, що не може їх дістати. Він запевнив „К. Українця", що „до цего часу контрольна комісія вибиралася з таких людий, щоб не мали часу приїзджати і щоб багато не розумілись" і аж тепер перший раз провірювалося книжки в такий спосіб, що тут зверталося увагу не лише на цифри, але й на інші справи.

Як вже зазначено попередно, справу колектування довгів і нотів обговорювалося вже через кілька років на зїздах. Одначе позивалося лише тих, що взагалі не виявляли доброї волі, або отверто відмовилися платити. Між такими, що відмовилися платити свої ноти, були такі, на яких або большевики, або сам „Канадійський Українець" впливали. А звісна річ, що судові розправи є сполучені з коштами, які Інститут в першій мірі мусів або заплатити, або за них загарантувати. Те саме з рахунками студентів. Після фінансового звіту, про котрий була мова, студенти були завинили Інститутові $5,162.86. Коли котрий студент вертав дальше до школи: того ніколи не позивалося. Інститут навіть давав такому студентові дальшу поміч. Та між сотками студентів знайшлися такі, що могли платити свої довги, але легковажили собі, і тому було на місці їх запізвати і гроші стягнути. На те зїзди згодилися.

Що до другого закиду, то всім уділовцям, що інтересувалися Інститутом, було відомо, що урядники були заанґажовані на сталий час і що в їх платню включалося мешкання і їду в Інституті. Доки довги Інституту не були сплачені, то ректор так часто виїздив на фарми в справах Інституту, що літньою порою він був радше гостем у своїм домі. Літньою порою завсіди є так багато роботи, як і в зимі, і без урядників Інститутові бути неможливо і немислимо. А коли їх потрібно, то потрібно їм і платити. Та для Ориджука то була нагода показати своє незнання, і, замість дістати на зїзді пояснення, він поніс справу до „Канадійського Українця", що через послідних пять років рішучо не був заінтересований в тім, щоб Інститут ратувати.

Дальше, Інститут і дирекція цілком не скрадалися зо своїм дружним відношенням до Українського Греко-Православного Брацтва і сума, яку Брацтво було винно Інститутові, стояла в тім самім відношенню, що довги студентів. В дійсности більша часть того Брацького довгу була також за студентів, що перебували в Інституті і Брацтво зобовязалося за них заплатити.

Щож до уділів в Збіжевій Компанії, то вони були подаровані на Інститут, а не куповані. Інститут не лише до того часу, але взагалі за ввесь час свого існування ніколи не купував ніяких уділів. Був лиш один

вимок. Іститут купив один бонд на суму $25.00 від уряду Української Західної Републики, але й це числилось більше, як ратункова справа, ніж бизнес."

В виду цего всего дирекція уважала, що закиди й підозріння Ориджука та „Канадійського Українця" були вимірені на шкоду Інституту і віддала справу адвокатам.

3. Спроба заанґажувати Назарука в Інституті очистила атмосферу.

Літом їздили на колекту і Стечишин і Квасниця, але без великих успіхів. Збірка йшла пиняво, і хоч назбиралося на стільки, щоб поплатити пекучі довжки, то морґеджу сплатити, або перебрати не можна було.

В. ГАВРИШ,
один з перших членів Інституту, що [illegible] причинився до приєднання українських фармерів як членів Інституту.

Позичка Національної Оборони продовжалася, а також продовжалася збірка на Український Червоний Хрест. Позичка Національної оборони принесла в протягу року $33,213.80, а Червоний Хрест збирав через послідних два роки по 8—10 тисяч долярів річно. Це вичерпувало жертвенність людей, а крім того врожаю великого не було і ціни на фармерські продукти ще були низькі. Безнастанні спроби сплатити довг Інституту вприкрювались не лиш людям, але й самій управі. Находилися такі, що отверто зневірювалися і за невдачу кампанії винували самого ректора. 8-го серпня 1923 р., Іван Квасниця зрезиґнував з управителя кампанії, бо по чотирьох місяцях не вдалося йому знайти відповідного числа людей, щоб перекупили морґедж. Того самого дня на засіданню дирекції також зложив резиґнацію Ю. Стечишин.

Був плян, щоб до Інституту дістати д-ра Назарука як учителя українознавства, з надією, що зчасом він міг би перебрати й управу Інституту. Але хоч кождий розумів, що то була б велика і корисна річ, то кождий був також свідомий того, що платити двом урядникам в тих часах також було тяжко. В додатку, в переговорах з д-ром Назаруком несподівано показалося, що з приходом д-ра Назарука мав наступити інший курс політики Інституту, і дирекція, в присутности 18 членів, на засіданню 18-го серпня рішила, що не може заанґажувати д-ра Назарука на позицію учителя українознавства, а резиґнації Ю. Стечишина не приняла, висловлюючи йому повне довіря за його дотеперішну працю для Інституту та опрокинула всі закиди проти нього як безпідставні.

Тоді О. Жеребко зрезиґнував з позиції контрольора і відтягнув позичку в сумі $200. Таке саме зробило двох других людей.

Цих двоє послідних засідань дирекції належить до найбільше напружених засідань, які дирекція мала в протягу існування Інституту. Вони тягнулися не лише днями, але й цілими ночами. Та на них показалося, куди опозиція провадила і на них прочищено атмосферу. Відсунулося тих, що своїми нерозважними скоками хотіли, або могли, пошкодити Інститутові, а остаточно ті засідання стягнули щирих прихильників Інституту до себе так, що відтоді зявилася єдність, почався підйом духа і роботи, так, що в скорім часі Інститут увінчався великими успіхами.

ДМ. ЯНДА,
був зразу питомцем Інституту, учителем українознавства, пізніше заступником управителя.

МИХ. ЧОРНЕЙКО, Б. А.,
що довший час був питомцем Інституту, давав лекції з українознавства і помагав управі Інституту.

За очищення тої неприємної атмосфери належиться признання В. Гавришеві, А. Марковському, Ф. Т. Гаврилюкові і Свистунові. Вони вповні піддержали становище ректора, а тим заохотили його до дальшої праці.

Зараз почалася віджвлена акція за студентами, за новими способами збірки і приготування до того, щоб питомців Інституту обєднати в таке тіло, що могло б дати Інститутові дійсну поміч, як не матеріяльну, то моральну, але сильну. В осени число студентів збільшилося. Дирекція назначила Д. Янду, колишнього спів-управителя „Українського Голосу", тепер питомця Інституту і студента прав, занятись кореспонденцією в колектованню старих довгів, М. Чорнейка офіціяльним заступником ректора, а А. Вавринюка заступником управителя. Рівночасно уповажнила Ю. Стечишина і Ф. Т. Гаврилюка занятися колектою, головно в Алберті, але в порозумінню з Інститутом Грушевського. Також рішено скликати Семий Народний Зїзд.

4. Апольогія „Канадійського Українця" за очернення Свистуна.

До 1923 р. належить ще один інцідент, який варта занотувати. Ще справа „цінних" спостережень Ориджука не прояснилася, а „Канадійський Українець" знова офірував свої услуги Інститутові. В числі 48 „Канадійського Українця" появилася стаття „Міняй, міняй". Там зроблено напад на Свистуна, а між іншим і на роботу, яку Свистун робив, коли був звязаний з Інститутом. То був справді пашквіль, котрого прямо не хочеться наводити. Свистун віддав справу до суду, але до розправи не дійшло, бо друкарня Вест Кенада Поблішінґ Ко. перепросила ображеного і наказала „Канадійському Українцеві його перепросити, і відкликати закиди зроблені Свистунові. Між іншим згадана компанія сказала у своїй апольоґії:

„Ми осуджуємо без застереження всі особисті напади, що містяться у згаданій статті, чи містить вона образу, чи ні, чи висказана виразно, чи лиш скрито."

А дальше каже, що „як „Канадійський Українець" не оголосить повної апольоґії за річи поміщені у згаданій статті у цім числі часопису, ми на будуче рішучо відмовляємо друкувати той часопис на наших пресах, хіба віддалять сейчас теперішного редактора". Редактором був о. Олексів, а Вест Кенада Поблишінґ Ко. є римо-католицька, котра на своїх машинах друкувала „К. Українця". Згідно з волею друкарні „Канадійський Українець" помістив апольоґію, що стала цікавим історичним документом. Вона звучала так:

„В виданню цего часопису з дня 28-го листопада, 1923 р., напечатали ми на стороні 4, колюмна 2 і 3, статтю під заголовком „Міняй, міняй . . ." Метою статті, в інтенції автора, було заатакувати п. В. Свистуна з міста Вінніпеґу й відноситься до него. Нашим бажанням є віддати п. Свистунові повну апольоґію, за справи і вислови, що містяться у цій статті.

„Твердження, що „збулися нашого юдки в старім краю, та вже ж не збудемося в Канаді", в згаданій статті є неправдиве й ми без застережень це твердження відтягаємо і всі некорисні імпутації, що в нім містяться або з него випливають.

„Твердження, що мантій заманив був до своєї бурси нашого Преосвященного Владику" в згаданій статті є неправдиве й ми без застережень це твердження відтягаємо й всі некорисні імпутації, що в нім містяться або з него випливають.

„Твердження, що „найбільше той наш дипльомат, що то мені так нашого Юдку нагадує, короткий, присадкуватий, брудний, оброслий, перкатоносий, щей до того зизоокий та все на носі перекривлені окуляри носить. Видно, якийсь нечистий дух вселився в него, тай ніяк не хоче його опустити" в згаданій статті є неправдиве й ми без застережень це твердження відтягаємо" і т. д.

І так ще 21 тверджень зроблених у цій статті „Канадійський Укра-

інець" відтягнув без застережень, як неправдиві, а на кінці сам редактор сказав що:

„Інкриміновану статтю помістив я як відвічальний редактор „К. Українця" без відома Вест Кенада Поблишінґ Компанії й без відома видавців „Канадійського Українця" та що згадані видавництва дізналися про інкриміновану статтю аж після її напечатання. Наслідком того вина за надруковання її спадає виключно на мене*).

5. Загальні Річні Збори Інституту. — Семий Народний Зїзд.

Інститут не скликав Народного Зїзду в 1923 році. В днях 12—14 грудня в Вінніпеґу був скликаний Український Просвітно-Економічний Конґрес і в часі конґресу мав виступати Український Національний Хор під управою Александра Кошиця. Той хор вже був обїхав цілу Европу й Полудневу та Північну Америку, здобув собі імя світової слави і управа Інституту не мала сумніву, що велике число членів і прихильників Інституту поїде на конґрес, і вже не зможе приїхати на зїзд до Саскатуну. Зрештою, бажаним було, щоб того року відбулися самі збори Інституту, на котрих можна б обговорити справи Інституту якнайширше. Тому дирекція рішила ограничитися до самих зборів, скликаних на днях 26—27 грудня. Одначе пізніше показалося, що, помимо Конґресу і Хору, зїзд членів і прихильників Інституту був так чисельно зарепрезентований, що його уважалося Семим Народним Зїздом.

На зборах ректор подав дуже точний звіт і пояснив в подробицях всі видатки, а головно пояснив зїздови обширно ті справи, які Н. Ориджук порушував в „Канадійському Українцеві". Присутні вислухали звіт з увагою, і висловили нагану Ориджукові.

Зо звіту показалося, що студенти себе оплачували, що студентські довги зменшилися і сума морґеджу зменшилася до $17,248, хоч Інститут заплатив в тім році $1,944,99 проценту.

На цих зборах рішено ще одну важну справу, піднесену Мих. Стечишином. Досі член Інституту мав лише один голос без огляду на те, кілько він мав уділів. В практиці це показалося несправедливим і тому по довшій дискусії рішено, щоб уділовці, що мають більше число уділів, мали право голосування після слідуючої скалі: Перших 10 уділів має 10 голосів. За уділи від 10 до 20 кожних два уділи мають по одному голосові, а за уділи поверх 20 кождих 5 уділів мають один голос. Тоді також рішено, щоби один уділовець не мав більше, як 10 повновластей і щоб повновласники мали такі самі права, як члени, яких вони заступають.

Одначе зїзд застеріг, щоб той спосіб голосування уживалося лише у важних випадках і на домагання 5 присутних членів.

Відтак навязалася жива дискусія над довгами Інституту. Кількох

*) „Канадійський Українець", ч. 50, 1923 року.

членів, що позичили гроші на сплату морґеджу, погодилися обернути ті гроші відразу на уділи. В цей спосіб довги Інституту зараз значно зменшилися. Дискусія в справі довгів була дуже підбадьоруючою, і настрій ще більше піднісся, щойно ще Ю. Стечишин заявив, що кількох студентів згодилися йти вчити цілий рік і віддати зароблені гроші на сплату довгу.

По обговоренню фінансових справ вибрано слідуючу дирекцію: Ф. Т. Гаврилюк — голова; Ю. Стечишин — заступник; Мат. Михайлишка — другий заступник; Д. Янда — секретар; І. Т. Андерсон — касієр. Директори на Саскачеван: Сліпченко, Квасниця, Л. Новосад, Мих. Стечишин і Я. Навальковський. На Манітобу: Свистун, Арсенич і Бачинський. На Алберту: Зварич, Гошко і Ю. Драґан. Контрольна комісія: о. С. В. Савчук, В. Гавриш, А. Чайковський, О. Клюкевич і С. Михайлюк.

По обговоренню фінансів вніс ректор свою резиґнацію, подаючи причини, що через навал праці в Інституті і поза Інститутом він підупав на здоровлю, а також те, що чує деякі нарікання проти себе. Над тою справою вивязалася довга дискусія, в якій брали участь так члени, як і студенти. З членів в тій справі брали участь в дискусії о. Самець, Арсенич, Мих. Стечишин, Квасниця, Никифорук і А. Вавринюк; а зо студентів Мих. Чорнейко, Д. Янда, Ю. Кравс і Мих. Гринюк. Як одні, так і другі висловилися проти прийняття його резиґнації, кажучи, що нарікання походять від неприхильників Інституту. Старші студенти головно заняли рішуче слово в цій справі. Чорнейко сказав, що він, як найстарший студент, не знав нікого зо студентів, що був би проти ректора і радив зборам навіть не дискусувати, а просити ректора дальше остатися в Інституті. Так само говорив Д. Янда. Мих. Гринюк підчеркнув, що завдяки Стечишина життя між студентами є повне життя, що ректор добре познайомлений з українознавством, добрий учитель, отже пустити його зпоміж себе було б помилкою. Так само прихильно висловився Ю. Кравс, що того літа їздив по кольоніях і мав нагоду стрічатися з ріжними людьми. Він сказав, що Стечишин має своїх ворогів, але ті вороги є так само й ворогами Інституту, отже вони будуть проти кождого ректора.

Дискусію закінчив В. Свистун такими словами: „Коли я був в Інституті, нарікали на мене і то лише ті, які не були щирими прихильниками Інституту. Є тепер Стечишин, — нарікають на него. Буде хто інший, то й на него будуть нарікати. Стечишин є чоловік посвяти і має віру в роботу; важне і те, що він солідний і гідний довіря. Тому піддержую внесок, щоб не приняти резиґнації Стечишина, а дати йому до помочі Д. Янду". В тім змислі збори ухвалили резолюцію.

Перші два дні зборів пішли на ділові справи Інституту, а щоб вислухати реферати, збори продовжалися ще третий день. Арсенич говорив на тему: „Конечність будувати своє життя в Канаді". Зміст його промови в коротці був такий: З розвоем нашого життя в Канаді ми

прийшли до рішення, що наша будучність є в цім краю. До цеї будучности ми маємо обовязки: маємо дивитися, щоб розвиватися культурно, економічно і політично. Це зробимо, коли будемо піддержувати і поширяти свої народні інституції, пресу і бизнес. Коли так будемо

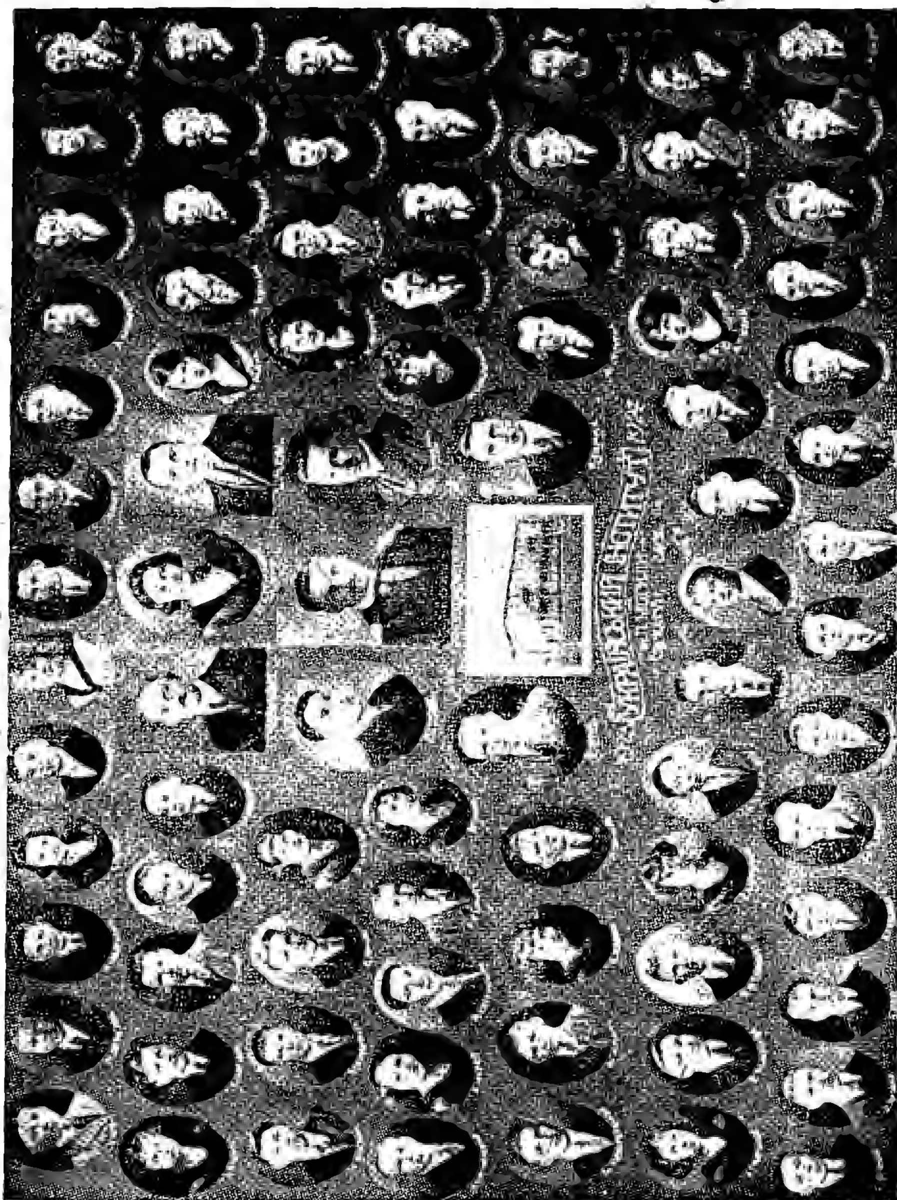

Питомці Інституту ім. П. Могили в Саскатуні, шкільного року 1923-1924.

робити, то нема чого лякатися будучности. Нарід, котрий має свою мову і перебирає від сусідів практичні річи, та піддержує свої інституції, не пропадає, а розвивається.

Ю. Стечишин говорив про завдання Інституту. Він сказав, що в

нашім народнім життю лише мала часть людей клала на жертвенник свободи все, що мала, а більшість в рабський спосіб гляділа на справи байдуже. Оспалість і безчинність маси треба обернути в активність. Інакше найкращі ідеї дістануть поміч лише на короткий час. Соломяний вогонь згасне, а з ним і найкращі ідеї. Тому конечним є добру справу безнастанно піддержувати і раз розпочату роботу доповаджувати до кінця. Інститут старався і старається виховати тип українця, що мав би ініціятиву, самостійність в думанню і праці, гордість свого походження, щирше образування, характер, і практичний підхід до всяких справ. Лише такі характери зможуть творити і піддержувати життя.

Свистун говорив про забезпечення нашої будучности. Він сказав, що нема нічого кращого в світі, як працювати для себе. Коли ми в Канаді не будемо працювати для себе, то опинимося в поганім положенню, бо не будемо корисними ні для себе, ні для свого народа. Нашим обовязком в Канаді є виховати тип українця, що мав би буйність мешканця Великої України, точність галичанина, а практичність канадійця. З такими прикметами станемо добрими горожанами цего краю і зможемо помогти нашим братам в старім краю.

— Ті збори Інституту мали дуже корисні наслідки. Вони, як і згадані засідання дирекції, скріпили звязь прихильників Інституту і натхнули в них нового духа до дальшої впертої та інтензивної праці.

6. Заснування Товариства Могилян, 1923 р.

Та можливо найважнішою справою на тих зборах було обєднання студентів-питомців Інституту і створення з них організації „Могилян".

Вже перед зїздом старші студенти з ректором обговорили ту справу і з початком грудня Ю. Стечишин в імени тимчасового комітету порозписував особисті листи до всіх бувших питомців Інституту, щоб зїхалися в Саскатуні на день 28-го грудня на так звану ре-уніюн. Свистун, як бувший ректор дав подібний заклик від себе в „Українськім Голосі". Згідно з тими плянами на 28-го грудня відбулася вечеря для старших і молодших студентів. Підчас вечері говорили і студенти і гості-уділовці. Тоді то повстала організація „МОГИЛЯН", що приняла за свої кличі: САМОДІЯЛЬНІСТЬ, САМОПОШАНА і САМОСТІЙНІСТЬ. До першого заряду тої організації ввійшли: почесний голова — В. Свистун, заступники: Арсенич, Мих. Стечишин і Ф. Т. Гаврилюк. Екзекутива: Ю. Стечишин — голова; заступники: Д. Янда і пані Тетяна Кройтор, М. Гринюк — секретар, Мих. Чорнейко — касієр.

Та організація не була публичною і тому про неї не писалося багато, але вона дуже багато зробила так для Інституту, як і для української справи взагалі, і дала початок до заснування організації Союзу Українців Самостійників.

X. ЗВОРОТ ДО КРАЩОГО.

1. Нові зусилля і Комітет Народньої Збірки.

На зїзді в часі фінансового звіту показалося, що Інститут від початків заснування заплатив вже близько $16,000 самого проценту. Та сума прямо застрашила людей, отже почалася праця в напрямі сплачення морґеджу, щоби уникнути дальших процентів.

Першою справою по зїзді було знову занятись колядою. Хоч справа Інституту вже не була новою, все ж 9 груп колядників виїхало на провінцію і за кілька днів привезли $842.60*).

З початком березня у Виннінеґу заснувався „Комітет Народньої Збірки"**) з наміром зібрати $17,000 для Інститутів П. Могили і М. Грушевського. Заклик мотивує, що доля судила нам остатись в Канаді довше, як багато людей зразу думало. Показується, що ми тут лишимося, а з нами й наші діти. Тому ми мусимо звернути увагу на наші народні справи в Канаді. Ми не можемо за старий край забувати, але й не зможемо йому багато помогти, як занедбаємо наші важні справи в Канаді. Заклик дальше каже, що до тепер тягар наших інституцій спадав на одиниць, і Комітет рішився відкликатися до загалу, щоб зложити тих кільканадцять тисяч на справу довгів Інститутів, щоб уникнути плачення процентів.

Той Комітет працював в порозумінню з зарядом Інституту, і хоч не зібрав назначеної суми, то все ж таки викликав заінтересовання в людей, що Інститути є справді загально народньою справою, а не справою одиниць. Заклики Комітету не мало причинилися до того, щоб виробити прихильну публичну опінію для збірки на пізнійше.

Заряд Інституту зо своєї сторони робив свою роботу дальше. Ректор виїздив на фарми і збирав гроші. Учителі й передові фармері помагали і збірка приходила на стільки, що вже не було страху перед упадком, а вироблялося справдішнє завзяття сплатити морґедж, щоб не платити процентів.

Студентів в шкільнім році 1923-4 було в Інституті 96. Між ними було 55, що ходили до середніх шкіл, 13 до учительського семинара, а 17 до публичних шкіл, і один на торговельний курс. Попри ректора й

---

*) Колядували: А. Павлик, В. Тріщук і В. Тацюк при помочі М. Стругана і О. Михайлюка заколядували в Ст. Джулієн $98.00. А. Орищак і С. Друль при помочі місцевих людей, заколядували в Ґудів $95.25. В. Овсяник і Ю. Кравс при помочі місцевих заколядували в Гемтоні й околиці $83.15. П. Лазарович при помочі Ф. І. Анаки, о. П. Мельничука та місцевої молоді заколядував в Канорі $60.85, в Лавфіні $11.50, а в Вакав $13.00. Доця Гавриш і А. Хонько заколядували в Канорі $53.45. Доця Конашевич і Ір. Коновалик в Мічам $66.75. М. Бойкович в Йорктоні $10.00. І. Рубашевський при помочі місцевих в Арран $47.15, В. Кіндрачук у Витків $36.00, І. Хомин і І. Рак у Вонді $57.50. Г. Косташ, учитель в Гефорд, Саск., при помочі других колядників заколядував $50.00, а Яким Кліманко в Ледсток $31.25. Крім того П. І. Лазарович привіз з Ст. Джулієн $50.00 на уділи для тамошнього Народного Дому.

**) До того комітету входили: д-р М. Мигайчук, Мир. Стечишин, Віктор Купченко, В. Свистун, Я. В. Арсенич, О. Гикавий, о. С. В. Савчук, П. Войценко, Н. Бачинський, Н. Григорчук, Д. Е. Якимішак, С. Ковбель, Т. Д. Ферлей.

старших студентів до науки по українськи було заанґажовано також Б. Шашкевича, що недавно перед тим приїхав до Канади. Між старшими студентами були М. Чорнейко і Д. Янда, що були заступниками ректора, а крім них були М. Гринюк, В. Сарчук, Ю. Кравс і Н. Бунька, що своїми добрими впливами немало помогли так в роботі Інституту, як і у витворенню товариського життя в студентськім кружку.

Того року Ю. Стечишин завів ще одну роботу в Інституті, а то лекції на морально-релігійні теми кождої неділі, коли в місцевих церквах не було відправи. Такі неділі також використовувалося на те, щоб підовчити студентів церковного співу.

2. Студенти дають поміч Інститутові; Мазуркевич колектором.

Який дух панував між студентами і як студенти ставилися до громадських справ, послужить такий інцідент: Одної неділі під весну 1924 р. студентський кружок мав засідання. На тім засіданню, між іншим, підніс хтось справу довгів Інституту. Попросили ректора, щоб він представив ту справу. Вислухавши його, стають один за одним студенти, учителі і будучі учителі і роблять початок. Дають від себе на сплату довгів ноти по $100 з обіцянкою сплатити його так скоро, як дістануть шкільну посаду.

Між іншими виступає Вас. Бурак і переповідає, що одного разу Наполеон потребував одного дуже відважного вояка до якоїсь трудної роботи. Він скликав якусь частину наліїного війська, представив і сказав, що він обернеться, а на умовлений знак щоб відважний вояк виступив із ряду крок вперед. Він обернувся, дав знак, і по хвилі звернувся назад до війська і побачив, що всі стояли в ряді, як і попередньо. Розчарований він почав дорікати воякам за брак відваги, але один з жовнірів відізвався і сказав свойому провідникові, що на умовлений знак кождий жовнір зробив крок вперед, бо кождий готовий стати йому до услуг. Сказавши те, Вас. Бурак також підписав нот на $100, а за ним пішли інші. Вислід був такий, що того дня слідуючі будучі учителі зобовязалися дати по сто долярів: Андрій Орищак, Савеля Стечишин, Анна Радик, Тетяна Радик, Іван Козак, Ю. Кравс, Петро Пелехатий, Ів. Кіщук, Мих. Чорнейко, Ф. Жулковський, Ст. Друль, Вас. Бурак, Ст. Цибак; Вол. Мекмилен і Василь Кіндрачук.

Правда, не всі вони додержали своєї обіцянки, бо декотрі верталися назад до школи продовжати студії, але більша часть слова дотримала. В кождім разі той інцідент дав добрий примір українському громадянству і не мало поміг в збірці Народному Комітетові в Винніпеґу.

В осени Інститут заанґажував Іллю Мазуркевича, доброго бесідника, щоб поїхав з відчитами і збирав гроші на Інститут. Він їздив до Манітоби і Онтеріо, зібрав поважну суму грошей і взагалі понисався у тій роботі дуже вдоволяючо.

3. Полеміка про Митрополита Петра Могилу.

1924 року проти Інституту були виступили большевики, але через те, що їх робота зійшла з дійсного українського ґрунту, то на них ніхто не звертав уваги. Їх виступи більше помогли ніж пошкодили Інститутові.

„Канадійський Українець" також не мовчав. Почав він тогорічну полеміку від нападів на Українську Православну Церкву. За нагоду до тих нападів послужила йому дебата, що відбулася 23-го березня, 1924 р. у Виннипеґу, на тему: „Рішено, що Українська Православна церква є непотрібна для українського народу". Афірмативну сторону тої дебати заступали д-р М. Мігайчук і С. В. Озеро, а противну сторону заступали В. Свистун і посол Бачинський. Суддів на ту дебату не вибирали, як це звичайно буває, бо дебатанти погодилися, щоб публика сама для себе судила арґументи обидвох сторін. Це дало нагоду „Канадійському Українцеві" і „Канадійському Ранкові" видати свій власний осуд і вони в кількох числах, опираючися на доказах одної сторони, тішилися, що Українська Православна Церква засуджена на смерть. Коли ж в Йорктоні відбувся Четвертий Собор Української Православної Церкви і вибрав архиепископа Іоанна Теодоровича своїм епископом, то „Канадійський Українець" разом з „Канадійським Ранком", на підставі інформацій поданих у „Вістях", большевицькім орґані з Харкова, закричали, що еп. Теодорович „большевик". Отже, писав „Канадійський Українець", що з православною церквою „вийшов черговий скандал, без порівнання більший, як колись з сирійцем Ґерманосом; скандал, що напевно доїде вже нарешті кінця їх рахітичному „церковному" недородкові"*).

Самого Інституту Могили „Канадійський Українець" не чіпався, але вчіпився митр. Петра Могили. Починаючи від 25 числа з 18-го червня „Канадійський Українець" в сімох числах намагався доказати натягненими і неправдивими доказами з історії**), що Петро Могила був болгарином, що служив в польськім війську, бився з козаками і заводив в Україні школи на взір чужих і взагалі не зробив нічого корисного для українського народу. Очевидна ціль того писання була підкопати заслуги митрополита Могили в українській культурно-освітній роботі, а тим самим підкопати Інститут ім. Петра Могили в Канаді.

На ті статті відповів Ю. Стечишин також сімома статтями в „Українськім Голосі". В них доказував, що коли Україна була під Польщею, то не тільки Могила, але й Хмельницький, Виговський і сотки інших визначних українців служили в польській армії і билися з козаками. Він дальше доказував, що без огляду на походження, митр. Петро Могила зробив для України величезну роботу і історія українського

*) „Канадійський Українець", ч. 36, 1924 р.
**) Статті про П. Могилу писав хтось під псевдонімом „Свій".

народу — чи її писав католик, чи православний, уважає його великим чоловіком.

Полеміка про митр. Петра Могилу мала кілька позитивних наслідків. Вона спонукала о. В. Кудрика розглянути справу Йосафата Кунцевича, котрому якраз тоді промощувалося дорогу на українського святого. Вона скріпила недавно засноване товариство „Могиляне", що від тоді почало називати греко-католиків „кунцевичівцями". Статті Стечишина про Могилу викликали на нього критику греко-католиків. Вони назвали його православним мілітантом і тим самим невідповідною особою занимати місце ректора Інституту, в котрім перебували також греко-католицькі студенти.

4. Спроба греко-католиків змінити напрям Інституту.

Нарікання греко-католиків на православний характер Інституту виявилося дальше на греко-католицькім зїзді в Саскатуні, який католики назвали Першим Народним Зїздом, що відбувся 17—18 листопада, 1924 р. На тім зїзді, між іншими, говорив О. Жеребко про потребу засновання шкіл і бурс і в своїм відчиті звернув увагу на Інститут ім. П. Могили. Він переповів історію заснування цього Інституту, статут, після котрого він мав бути проваджений і сказав, що, на жаль, заряд Інституту не поступає після статуту. Родичі, котрі посилають дітей до Інституту, нарікають, що їх діти не отримують відповідного виховання. Промовець дальше сказав: що римо-католики не мають вступу до Інституту і з того виходить заключення, що „коли б виховання в Інституті на будуче не улягло зміні, то греко-католики будуть змушені заложити свою інституцію. Але, зваживши, що Інститут був майже 90% греко-католиками вибудований, так греко-католики претенсії до Інституту зректись не можуть". Тому прелеґент висказав гадку, чи перед тим, нім малося б оснувати свою інституцію, не могло б прийти до згоди з Інститутом Могили. „Коли там було місце для греко-католицьких грошей, то повинно бути місце її тепер для нашого голови церкви та священиків. Тому зїзд повинен порозумітися з зарядом Інституту, вибираючи делеґацію, котра прийшла б до залагодження цего питання на найблищих зборах Інституту".

Один з присутних сказав, „що коли греко-католики уділовці є в більшости, що найкраще є явитися їм на зборах і вибрати заряд Інституту після своєї вподоби"*).

В дискусії над тим, чи йти на згоду, чи будувати свою бурсу, еп. Будка також забирав голос. Він потвердив, що діти, що перебували якийсь час в Інституті, міняються так, що батьки не можуть їх пізнати і коли вертаються до дому, то часами вносять релігійну боротьбу навіть у свою родину. Він невдоволений вихованням в Інституті і заявив:

*) „Канадійський Українець", ч. 50. 1924 р.

„З практичної сторони я є за внеском Жеребка, але уважаю цей крок за великий акт чемности". Були отверті голоси проти згоди, але голосування рішило піти на згоду. Зараз вибрано трох людий, щоб уложити відповідну резолюцію до Інституту і ті незабаром предложили зборам слідуючу резолюцію, котра була принята зїздом:

„Зїзд українців греко-католиків в провінції Саскачевані, зібраний в місті Саскатуні в днях 17—18 листопада 1924 в домі Просвіти, рішив вислати делегацію з трох членів-уділовців Інституту ім. П. Могили до теперішної управи Інституту ім. П. Могили в Саскатуні, яка предложила б їй слідуючі домагання:

1. Щоб Інститут ім. П. Могили став чисто і виключно просвітно-виховавчою інституцією і лишив раз на все ведення односторонної релігійної пропаганди серед повіреної йому молодіжи.

2. Щоб в Інституті були шановані і загарантовані релігійні переконня греко-католицьких вихованків Інституту.

3. Щоб на будуче управа Інституту ім. П. Могили запевнила повну і непорушну свободу греко-католицькому епископови і його священикам в самім Інституті уділяти греко-католицьким дітям релігійних наук і взагалі наглядати за їх релігійним вихованням.

4. Щоб управа Інституту ім. П. Могили заключила з греко-католицькою делегацією окрему угоду щодо всіх вище порушених домагань, а та умова мала б бути оголошена в українських часописах Канади по Зїзді в бурсі ім. П. Могили."

Делегатами, що мали б доручити повищу резолюцію управі Інституту, а відтак явитися на зборах Інституту, вибрано слідуючих: О. Жеребка, Пилипа Саганського і О. Свистуна. Вони й доручили ту резолюцію управі Інституту, щоб та представила її перед загальні збори.

5. Восьмий зїзд уділовців і прихильників Інституту.

З початком грудня управа Інституту розіслала запрошення до членів-уділовців на восьмий зїзд, в котрім згадала, що „на зїзді буде обговорюватися також домагання греко-католицького зїзду, які делегація згаданого зїзду вручила управі нашого Інституту".

Зїзд відбувся в будинку Інституту. Отвираючи зїзд Ф. Т. Гаврилюк, голова Інституту, привитав учасників зїзду і висказав радість з великого числа людей, а це головно таких, що приїхали з далеких сторін. „Коли на зїздах — сказав він — що раз появляються нові лиця, це показує, що загал оцінює діяльність Інституту щораз більше... Кількалітна праця Інституту доказує, що наші зусилля вінчаються успіхами. В околицях, де учителювали учителі виховані в Інституті, люди признають, що Могиляни є найбільше працьовитими учителями не лише у школі, але й поза школою".

Предсідателем зїзду вибрано Мих. Стечишина, заступниками Г. Сліпченка і В. Свистуна, а секретарями М. Чорнейка і Д. Янду.

По прочитанню привітних телеграм і листів предсідатель попросив гостей до привітів. Говорили: Я. Навальковський, С. Б. Микитюк, М. Костишин, Тео. Боднар, Гр. Кравчук, Н. Ґеник, Я. В. Арсенич, В. Гавриш, Д. Прокопюк, д-р М. Мігайчук і ґенерал Сікевич. Кождий з промовців висловлював Інститутові признання за його просвітну роботу і кожний був рад, що напади на Інститут не пошкодили йому, бо „робота Інституту переважала пустомельство його противників".

На зїзді спеціяльне враження викликав ген. Вол. Сікевич своїм щирим, та заохочуючим до дальшої праці привітом. Другі привіти, що заслугують собі спеціяльне признання, були від Гр. Боднара і Я. В. Арсенича.

По привітах конституційна комісія проголосила, що присутні члени представляють 318 голосів, і повновластей з 576 голосів, що показувало, що всіх зарепрезентованих голосів було 894.

ҐЕН. ВОЛ. СІКЕВИЧ,
бувший представник У.Н.Р. до Будапешту; промовляв на кількох зїздах Інституту.

У звіті ректора про фінансове положення від 1 вересня 1923 р. до 31 серпня. 1924 р. показалося що того року Інститут заплатив $1,614.67 процентів, а довг-морґедж зменшено до $16,651.80.

Подаючи звіт з просвітно-виховавчої роботи, ректор сказав, що Інститут старається дати своїм питомцям батьківський нагляд, щоб вони добре вчилися в школах і щоб в них защепити любов до свого рідного. Понад все старається виплекати в них добрі характери. Що Інститут вспів свою задачу сповнити — про те свідчить попит за учителями з Інституту. До тепер Інститут виховав около 125 таких учителів, а з тими 25, що вийдуть під весну учителювати, буде около 150. Їх робота по провінції є гідна признання. Питомці Інституту стоять дуже добре в науці в школах і декотрі дістають нагороди за свою науку. Коли попередно панна Ілюк дістала два медалі за науку, то цего року Д. Максимчук був першим зо всіх студентів в Каліджейт. Дальше ствердив, що відносини між Інститутом і англійськими горожанами в місті є якнайкращі. При кінці згадав, що щодо релігійного виховання, то Інститут старається, щоб кожний студент в неділю йшов до тої церкви, до якої належить.

Підчас звіту один з присутних запитав, кілько є греко-католиків студентів. Це питання поставив той, що на недавнім греко-католицькім зїзді висловився неприхильно про те, що в Інституті жиють хлопці і

дівчата. Коли присутні довідалися про те, запитали його за поясненням. Коли те пояснення показалось дальше образливим, кількох людей обурилося і випровадили його силою з салі нарад*).

Після цеї сцени ректор подав до відома, що в часі зїзду в Інституті було записаних 89 студентів (67 хлопців і 22 дівчат). З того було 60 православних, 22 греко-католиків, 6 римо-католиків, а один протестант. Звертаючися до закидів що до релігійної агітації, ректор заявив, що ціль Інституту не є агітувати, а вчити. Питання церковне висувалося підчас науки історії, а що воно становить велику часть нашої історії, то не можна його вилишати. Інститут старається, щоб студенти навчилися з історії, що нас підносило до самостійности, а що вело до рабства. Рабського духа мусимо позбутися, коли хочемо, щоби нас інші уважали за нарід і за пожаданих горожан цього краю. Раба ніхто не потребує до поважної роботи, тільки до послуг, а студентів на нікчемних послугачів не хочемо виховувати".

6. Справа греко-католицької резолюції.

Предсідатель дальше покликав ректора пояснити зборам резолюцію греко-католицького зїзду, а відтак покликав до слова О. Жеребка, як одного з делеґатів того зїзду.

Жеребко сказав, що наше населення в західній Канаді є головно греко-католицьке. За те, що галичан зроблено греко-католиками кілька сот літ назад, ми нині не відповідаємо. Факт є, що нині є греко-католики. Вони мають певні прінціпи і свою віру і майже 75% нашої іміґрації приїхало до Канади як греко-католики. Хоч треба признати, що багато людей відступає від греко-католицизму, то все ж таки більшість його тримається.

Інститут ім. П. Могили збудований без ріжниці на релігійну приналежність. Отже Інститут має виховувати дітей і має вдержуватися загалом, а не ґрупою. Тимчасом люди говорять, каже бесідник, що Інститут провадить релігійну пропаґанду через своїх студентів, які побувши в Інституті якийсь час, вертають домів і заводять пропаґандові дискусії на церковні теми... Чоловік не хоче розуміти, що коли студент вчиться історії, то мусить надибати дещо і про церковні відносини.

Дальше Жеребко пригадав, що Інститут кілька років тому дав приміщення православним теольоґам, а також що над духовним наглядом студентів Інститут повинен мати священиків. „Ви можете сказати, що греко-католицький священик має тут вступ вільний, та тут ходить не про статути, але про дух, який тут витворений, а дух такий, що греко-католицький священик готов стрінутися з афронтом".

---

*) Випроваджений з салі зложив оскарження на президію і тих, що його випровадили, але суддя сказав, що оскаржуючий там не повинен був бути і не повинен був викликати ворожнечі.

Остаточно згадав Жеребко, що ректор Інституту, Ю. Стечишин, став мілітантом, вояком українського православія не лише в Інституті але й поза Інститутом. „Він пише дописі, статті, розвідки на церковні теми, які є виразно в хосен української православної церкви; він став під цим зглядом передовим православної громади, хоч його становище таке, що він не повинен до цего мішатися з чисто тактичних зглядів. Коли б нарікання греко-католиків усунено, тоді можна б зужити всю силу на кращу роботу".

Дальше прочитав резолюцію греко-католицького з'їзду. Кінчуючи сказав, „що непорозуміння можна усунути, коли б Інститут впливав на студентів не чіпаючи церковних справ, коли б до Інституту міг загостити еп. Будка так само, як православний епископ і коли б ректор не мішався до релігійної агітації".

В дискусії над порушеною справою перший забрав голос В. Свистун. Він сказав, що Жеребко щиро думає, але його метода не направить ситуації. Промовець прочитав лист еп. Будки з 14 травня, 1917 р. і сказав, що становище еп. Будки тепер є відмінне від того, яке він висказав в листі. Свистун признав, що всі основателі Інституту, крім Сліпченка, були греко католики, і він робив все можливе, щоб Інститут був прихильний до греко-католицької церкви. За те він навіть мав певні дорікання. Коли ж еп. Будка почав агітацію проти Інституту при помочі бельгійських священиків, коли він накинувся на Інститут на Великдень в Саскатуні 1918 р., коли він зачав відстрашувати людий двома цвинтарями, Інститут мусів опертися на своїх власних силах і повстало два табори. Але за те відвічальний епископ, що колись не хотів заняти такого становища, на яке тепер годиться, і то лише з практичних, а не засадничих причин.

Дальше Свистун прочитав деякі витяги з статуту (§ 3, секція 1., і секція 12, котрі говорять про становище Інституту до церков та питомців і котрі дають право греко-католицьким священикам звідувати Інститут і його греко-католицьких питомців. Той статут до нині не змінений, але „після моєї думки", сказав Свистун, „епископ і Будка це дві окремі особи. Як епископові, йому прислуговує інше право, але як приватній особі, він тут прав не має, бо своїм поступованням відобрав його від себе. Якби нині прийшли сюди о. Крупа і еп. Будка, я викинув би їх. Їм я не дав би вступу, поки щиро не відкликали б всіх тих брехонь-атаків і доки вони, як приватні особи, цего не зроблять, вони і їм подібні не мають тут місця".

Так само сказав, що вимагати від ректора не писати і не говорити нічого, є неможливе, коли на Інститут сунуться напади. І забороняти студентам дискусувати про церковні справи є неможливо. На це ж вони студенти, щоб з історії вчилися, які були помилки в минувшині, хто був винуватий за наш занепад і які пляни робили для нас наші вороги. „Заборонятії студентам цего, значило б виховувати живих трупів на народнім полі".

Подібне становище заняв Я. В. Арсенич. Він сказав, „що коли панує ворожа атмосфера, то вона є не в Інституті, але поза Інститутом. Проти Інституту йшов загальний атак, що відмовив право існування Інститутові, зачепив кождого, що з Інститутом був звязаний; цей атак

Питомці Інституту ім. П. Могили в Саскатуні, шкільного року 1924-25.

радив нашим людям не посилати дітей до Інституту, не давати йому матеріяльної помочі, не брати учителів з Інституту і не мати жадних зносин з прихильниками Інституту, отже й ворожа атмосфера являється природним наслідком, а з нею два противні табори. Та наш табор

постійно зростає. До нього пристають такі, що колись ставилися вороже, але як побачили, що Інститут виховав тілько учителів, і вони добрі робітники, отже дають йому піддержку.

Інститут заатакований мусів боронитися. Мусів боронитися також Свистун, а тепер Стечишин, а з ними багато інших членів Інституту. В таких відносинах не можна було вимагати від них терпимости. Щоби тепер прийшло до згоди, то сторона атакуюча мусить змінити фронт. Інститут той самий, що був, і ніхто з його сторони ніколи не радив не помагати українським греко-католицьким інституціям. Наш клич був, є і буде: робімо для себе, працюймо для всіх українських інституцій і попираймо своїх бизнесменів. Коли противники Інституту стануть на тім ґрунті, тоді атмосфера зміниться".

В тій дискусії брали голос Мих. Чорнейко, Н. Ґеник, о. Кудрик і Мир. Стечишин. По цілоденній дискусії рішено дати делеґатам писемну відповідь в такім дусі, який виявився в дискусії.

7. Відчити:

По дискусіях над резолюцією греко-католиків, котрі то дискусії були дійсно дуже добрими відчитами, виголошено ще три відчити. Перший був відчит ґен. Вол. Сікевича, що говорив про боротьбу українського народа за самостійність. Відчит був дуже оброблений, висказаний в артистичній формі, переплітаний яскравими описами тої боротьби, яку нарід переживав і лишив на присутних нестерте враження, за що публика нагородила бесідника довгими оплесками.

В. Свистун говорив на тему: Наша програма. Він сказав, що по його думці, нема програми в кількох словах, що могла б нам заручити успіх українського народа в боротьбі за самостійність. Хто думає, що можна державу скоро побудувати, той милиться. За примір навів Інститут, що менший від держави, але сім літ платить проценти, і ще далеко до того, щоб його зовсім виплатити, Наш нарід в краю був слабо приготований до будови держави, але коли проба не вдалася, то треба винести з неї лекцію і виробити іншу програму, розложити її на роки і свідомо та вперто проводити її в життя. Коротко переповідаючи, він сказав, що перша річ — то кожний українець мусить хотіти своєї держави і для неї працювати. Ми інертні, в нас брак ініціятиви, чекаємо, щоб хтось загнав нас до роботи. Отже нашому народові треба в першій мірі самодіяльности. Дальше треба виробити довіря і пошану до себе і до своїх людей. А маючи самодіяльність і самопошану, він здобуде самостійність. „Маючи такі прикмети і ми в Канаді також здобудемо більше значіння. Але ті прикмети можна осягнути тільки постепенною роботою, отже до роботи в тім напрямі".

Третим бесідником був Тео. Боднар, домініяльний представник рільництва. Він говорив про рільничі продукти і вимоги ринку. Від-

чит був довгий і настільки інтересний, що по зїзді фармері затримались ще на пів дня, щоб порушені справи переговорити.

На зїзді обговорено також плян, щоби по околицях засновувати добровільні комітети для збірки на Інститут, відтак переведено збірку на зїзді. По сто долярів дали: Н. Ґеник, А. Марковський, др. Мігайчук і Д. Прокопюк. І. Хомин дав $75. По $50 зложили Ю. О. Котелко і Вас. Кіндрачук. 28 людей дало по $25, 3 по $20, 13 по $10, 18 по $5, що разом принесло $1,575.50. В додатку, почтою прийшло $82 від членів, що не могли приїхати на зїзд, а з концерту і вечері $223.90. Разом зїзд приніс $1,881.40*).

ОРХЕСТРА ПИТОМЦІВ ІНСТИТУТУ В 1924-5 рр. ПІД ПРОВОДОМ Е. ВАВРИНЮКА. Стоять з ліва на право: В. Сарчук, І. Чайковський, Марія Чайковська, Юрій Гуцал, Ст. Мулька. Сидять: панни Стефанія Вавринюк, Анка Хонько, Марія Ілюк і Евген Вавринюк.

XI. РІК ПЕРЕМОГИ — 1925.

1. Потішаючі обставини — внутрішні і зовнішні.

Восьмий зїзд мав дуже уздоровлюючі впливи на життя в Інституті і поза Інститутом.

В самім Інституті число студентів зросло до 112. З них 11 ходило

*) До дирекції вибрано слідуючих: Ф. Т. Гаврилюк — голова, Ю. Стечишин — заступник, Вас. Гавриш — другий заст., Д. Янда — секретар, М. Чорнейко — заст. секретаря, І. Т. Андерсон — касієр. До дирекції на Саскачеван ввійшли: О. Клюкевич, Гр. Лисечко, Я. Навальковський, Г. Сліпченко і М. Стечишин. На Манітобу: Вас. Свистун, Я. В. Арсенич, Н. В. Бачинський. На Алберту: М. Чернявський, П. Зварич і Т. Гошко. До Контрольної комісії: А. Марковський, О. Жеребко, С. Б. Микитюк, В. Буряник і П. Лазарович.

до університету, 25 до учительського семинара, 65 до середних шкіл, 8 до народних шкіл, а 3 на торговельний курс. Значить, число старших студентів було дуже поважне, а з ним і життя в Інституті було якнайкраще. Праця в Інституті була інтензивна. Старші студенти помагали вчити українських предметів і щиро працювали в студентськім кружку, в якім свідомість студентського стану стояла досить високо.

Студентський кружок „Каменярі" того року пристав до ЦЕСУС — загальної студентської організації в Европі, і того року почала вироблятися думка, щоб і в Канаді створити студентську організацію.

Так само рух на провінції був дуже широко розвинений, а перед проводили учителі, питомці Інституту. Спільні пікніки, концерти, представлення, відчити, народні свята відбувалися всюди при великім числі учасників. Ректор Інституту відвідував учителів при нагоді ріжних підприємств, а то так часто приходилося йому це робити, що літньою порою його рідко коли було видно в Інституті. В часі таких підприємств він виголошував відчити, а опісля скликав учителів і інших провідних людей в околиці на стислі наради і в той спосіб між учителями, студентами і провідними людьми вивязувалося товариське життя, котре творило сильну організаційну сітку по цілій провінції, і головно контролю над громадським життям. Були околиці, яких попередно годі було зрушити до якогось життя, але коли там зайшло двох трох учителів з Інституту, та околиця ожила і виявляла всякі признаки корисного життя.

Ентузіязм, який почав виявлятися від цего року і тривав до 1930 — до часу крізи, дуже багато причинився до того, що наші околиці стали зорганізовані і перенесли крізу, яка мала дуже відємні впливи на нашім громадським життю.

Сторонники Інституту добачували, що їх праця не йшла марно. Якраз тоді в Вінніпегу почалася будувати українська православна катедра, почав виходити „Вістник", орган Української Православної Церкви. В Саскатуні жіноча організація почала вести роботу, щоб заснувати Союз Українок Канади, а в додатку немало поділало на прихильників Інституту, коли 1925 року Ф. Т. Гаврилюка — голову Інституту, назначено шкільним інспектором.

До доброго настрою причинився ще немало судовий процес між о. Савчуком та „Канадійським Українцем". Суд зачався з того, що „Канадійський Українець" надрукував 1-го жовтня 1924 р. статтю, в якій очернив українських православних священиків, називаючи їх недоуками та кваками. Цей процес закінчився тим, що „Канадійський Українець" і його видавці „Вест Кенада Поблишінг Компані" мали заплатити позиваючому о. Савчукові $7,000 відшкодування.

Хоч не всі прихильники Інституту були православні, все ж велика більшість таки була православна. Відіпхані від греко-католицької Церкви пострахами, що в ній не зможуть доступити до сповіді і їх не

приймуть на цвинтар, бувші греко-католики шукали ратунку в українській Православній Церкві. Так само національно свідомі буковинці не могли мати вдоволення належати до церкви, в якій панував російський дух. Отже вони горнулися до Української Православної Церкви, котра в Канаді скоро розвивалася і почала висувати російську православну Церкву з українських кольоній. Розвоєві Української Православної Церкви в Канаді пособляло дуже її те, що вона почала заводити українську мову у своїх богослуженнях*).

Українська Православна Церква на українських землях здобула була собі безсумнівне імя Української Народної Церкви, отже православні українці в Канаді почувалися, що вони працюють не лише з релігійних мотивів, але й патріотичних. Через те саме вони пильно слідили і в міру своїх сил помагали іншим працівникам на церковнім полі на рідних землях**).

Такими почуваннями вони руководилися і коли тепер „Канадійський Українець" 1924 року зробив згадане вже відкликання, а 1925 року програв процес, — все те зміцнювало в православних переконання, що вони стоять на добрій дорозі.

Зрештою, упадок греко-католицької Бурси ім. Шевченка в Едмонтоні 1922 р. (по чотирох роках існування), і упадок Бурси ім. А. Шептицького 1924 р. в Ст. Боніфасі, коло Виннипеґу (по сімох роках існування) дало сторонникам Інституту оправдання думати, що в тім було щастя Інституту, що він не опинився в руках еп. Будки. Тепер показалося, що „Канадійський Русин" помилявся, коли писав, що „все, що йде разом з епископом, росте й процвітає, а все проче пропадає і скапує як свічка".

2. Коляда, колекта Мазуркевича й Базар.

Та рік 1925 став історичним з матеріяльної сторони Інституту.

---

*) Перша Служба Божа на американськім континенті відправлена в українській мові, була в Саскатуні, 18-го червня 1922 р. Відправив її о. С. В. Савчук при участи хору студентів Інституту ім. П. Могили під проводом Ю. Стечишина.

Не від речі буде згадати й те, що 1925 р. при помочі о. К. Киреюка в Інституті видано ноти Тропарів і Кондаків в українській мові, а опісля видано музику Стеценка на цілу Службу Божу. З того Інституту також розійшлися по Канаді ноти церковного співу ріжних композиторів.

**) Проф. І. Огієнко, бувший міністер Освіти й Віроісповідань Української Народної Республики видав 1923 року „Святу Відправу — Вечірню і Ранню" в перекладі на мову українську і в післяслові каже: „Кождий тяжко зароблений гріш постійно вкладалось на друкування книжки неї. Але вона не побачила б світу Божого, коли б ряд осіб не прийшов мені з братньою допомогою, — чи то матеріяльною підтримкою, чи то поширенням або купівлею книжок мого видання; ці особи були: Високопреосвященний Архіепископ Волинський — тепер Митрополит Діонісій, Ректор Українського Інституту імени Петра Могили в Канаді Юліян Стечишин, Адвокат в Йорктоні Михайло Стечишин, Адміністратор Української Церкви в Канаді о. Семен Савчук, Дмитро Стратійчук, учитель з Мічам Василь Буряник, академик Михайло Чорнейко, Проф. І. Волянський, проф. Богдан Загайкевич, а також Український Червоний Хрест в Канаді в особах Я. Арсенича та Осипа Боянівського. Всім цим особам урочисто складаю тут свою щиру найсердечнішу подяку".

Зараз по зїзді знов розіслано колядників по провінції. Того року вже не треба було їм всюди їхати, бо люди з ріжних місцевостей згодилися занятись колядою на Інститут. Всіх колядників було того року аж 33 ґрупі, а заколядували разом $1,455.30, а тим самим побили рекорд всіх попередних коляд на Інститут*).

Збірка Іллі Мазуркевича, що відвідав около 20 місцевостей в Манітобі і західнім Онтеріо, принесла також поверх $1,000.

В додатку до того з початком року пані Савеля Стечишин, при помочі Х. Кононенко і Т. Кройтор, занялася великим базарем на користь Інституту і з того джерела прийшло поверх $800.

В той самий час Комітет Народної Збірки разом з управою Інституту провадив свою кампанію дальше і в кождім числі „Українського Голосу" було оголошено, що свіжі датки надходили. Учителі вели перед в тій кампанії, надсилаючи збірки з концертів і представлень, але і наше громадянство взагалі відкликалося на заклики Комітету досить вдоволяючо.

При кінци фінансового року Інституту, то є 30 серпня, 1925 р. фінансовий звіт показує, що того року заплачено $1,590.90 самого проценту, а довг на будинку зменшився до $14,853.08. Тоді управитель Інституту порозумівся з морґеджовою компанією, що погодилася опустити $1,000, якщо Інститут міг би сплатити решту довгу тої осени.

*) Колядували: Ґрупа С. Друль—А. Орищак, при помочі місцевих (П. Хонько, І. Хонько, М. Ґабора, М. Стратійчук, п-на Стусик, К. Шевчук, Н. Михасів, І. Кіщук, В. Прощак, Д. Гречук, О. Ягольницький, І. Стратійчук) заколядували в Канорі й околиці $202.50; Іван Хомин, О. Бунька, Мих. Маґус у Вонді $115.25; І. Капаціла також в околиці Вонда $16.25; В. Буряник, О. Залещук, П. Залещук, В. Залещук, В. Коновалик, В. Івасюк, Н. Сорока, А. Токарчук і В. Боднарчук в околиці Мічам $60.50. В Гефорді, ґрупа: П. Семко, М. Барабаш, Д. Гриневич, Ж. Куний, І. Куний $50.65; ґрупа І. Романчич, М. Яківчук, С. Яківчук, Д. Токарик $21.75, а ґрупа Г. Косташ і А. Гаврилюк $44.50; Ю. Котелко, Ф. Іванишин, Д. Косминка, Ф. Сторощук, Я. Кіндрачук, М. Кіндрачук, П. Комарницький, Михайло Комарницький, Василь Токарик, Іван Муканик, І. О. Равлик, Никола Струган і С. Струган з Кадворт $25.00, а Йосиф Неґрич також з Кадворт $14.00; П. С. Никифорук, С. Никифорук, П. Дмитрук, Михайло Підвербецький, Ф. Голяк, Ф. Токарик, о. Т. А. Горбай, І. Михайловський, Г. Іванчук і С. Походзіло у Витків $20.00; Доця Кінашевич і Стефанія Вавринюк, при помочі місцевих (Гриць і Петро Романюк, Анд. Павлик, І. Бадовський) в Кридор $93.00; В. Масцюх і П. Пелехатий в Етелберт $45.95; Ст. Підвербецький, М. Михайлинка, М. Катеринич, Н. Яремович і Н. Михайлинка в Радісон $47.90; Г. Савчин, І. Козій, А. Черепущак, М. Березюк, Ф. Чорний в Ґудів $21.75; В. Бурак, Д. Подіялюк при помочі місцевих також в Ґудів, $39.95. Ті самі в околиці Мелвил $41.15. Малі школярі з Ґудів (І. і Ілько Павлишин та Ант. Богач) $2.50; В. Кіндрачук, П. Лукащук при помочі місцевих (С. Гаврилюк, М. Юрчак, В. Михайлюк, Ф. Т. Гаврилюк) в Ст. Джуліен $137.75. Друга ґрупа: М. Тріщук, В. Хомин, Ф. Хомин, В. Бурений, Ю. М. Котелко і В. Навальковський в Ст. Джуліен $15.15; Ілля Мазуркевич при помочі місцевих в Виннипеґу $79.00; Ю. Драґан, В. Квач, Випрук, Д. Дубецький, Д. Вікарчук і М. Юрійчук в Монтреалі $215.10; Н. Романчич в Сократіс $11.20. Околиця Тарнополь $4.00. Ю. Любінецький, Давфин, від себе $2.00. Родина Кінашевичів з Ітонія від себе $5.00. М. Зюбрак, М. Новіцький, С. Курчаба в Овкборн $25.00; И. Дзьобко з Кромер, Ман. від себе $2.00; Ю. Бабіцький, М. Райчиба, І. Чарнецький з Прілейт від себе по $5.00, або разом $15.00. І. Буряник з Джесмин, $18.00. Оля Батишька з малими братами заколядувала в Брендоні $9.10. Анд. Микитюк переслав коляду з Дуфрост $20.00. А. Крипякевич, С. Горчинський, І. Крипякевич і П. Тимрик з Гемтон $19.00. Н. Симчич, Мих. Слижук і М. Склепович з Келд, Ман. $15.40.

3. Кампанія веде до перемоги.

Управа уважала, що цю нагоду треба використати. Зрештою, 1925 рік був досить урожайний і, вдодатку, до того був вільний від інших збірок, отже рішено розвинути широку кампанію під осінь. Розписано ріжні листи до учителів, священиків і провідних людей по Саскачевані, а вчасти й Манітобі, та відозви до часописів. В жовтни почалася кампанія.

На заклики відозвалися насамперед учителі, що давніше зобовязалися дати по $100. Ними були Д. Прокопюк, Савеля Стечишин, п-на А. Радик, п-на Т. Радик, І. Козак, П. Пелехатий. За ними по $100 прислали: С. Друль, Д. Подеалюк, П. Лукащук і А. Орищак. Відтак знов І. Кіщук, В. Бурак і С. Мулька. За учителями пішли фармері: І. А. Маґус з Вонда, що прислав $100, П. Глуханюк з Кридор $75.00. Так само о. П. Мельничук прислав $45, В. Буряник $25, п-на А. Снайчук з Верміліон $15.

Це дало добрий початок для кампанії. Тоді ректор, в товаристві І. Майби виїхав на колєкту і зорґанізування збірки. За один день, в околиці Абердін-Вонда, при помочі І. А. Маґуса, вони зібрали $931 готівкою. За других два дни вони зібрали ще $180 в околиці Вонда, $210 в Кадворт і $120 в Ст. Джуліен, разом $1,441. В міжчасі прямо до Інституту прийшло $611 і в 45 ч. „Українського Голосу" проголошено збірку на $2,052. Між жертводавцями було 11, що дали по $100: Ю. О. Котелко, Мих. Савіцький, Семен Никифорук, Мих. Ревуцький, Дм. Бунька, Мих. Гриців, Федь Маґус, Іляр. Мартинюк, Параска Дирбавка, Ю. М. Котелко, Мих. Тріщук. 8 по $50: Н. Н. з Тідор, Олесь Бунька, Іван Кінар, Ник. Кінар, І. Козак, Ф. Мантика, Вас. Кіндрачук (старший), Вас. Кіндрачук (молодший). 16 по 25, а решта по меншій сумі.

Рівночасно появилася телеґрафічна новинка, що комітет в околиці Канора зібрав поверх тисячу долярів. В дійсности канорці зложили $1,178. Між ними о. П. Самець $117, по $100 дали: Др. А. Цимбалістий, Ник. Савасій, Анна Хонько і Українська Громада; по $50: В. Я. Масцюх, Н. Н. з Сопоф; сімох дали по $25, а решта дрібні збірки та приходи з представлень, кошикового балю та концертів.

Кампанія була проголошена лиш на півтора місяця. Коли ж громадянство побачило, що початок зроблено і то дуже поважний початок, жертви на Інститут почали надходити з усіх усюд. Не лише з Саскачевану, Манітоби, Брітіш Коломбії, та Онтеріо, але й зо Зединених Держав. (Вас. Патрило з Блекстон, Масс. від себе $25, А. Федорчук з Шікаґо, збірка $139, Н. Кирилюк і Гр. Семочко з Шікаґо, збірка $24).

На другий тиждень Стечишин і Майба виїхали ще раз в дорогу, переїхали околицю Ст. Джуліен, Вакав, Бруксбі, Кридор, Блейн Лейк, Гефорд, Витків і Радісон. В часі двох тижнів поробили ріжні контакти, дістали обіцянки від багато людей, що при першій нагоді надішлють гроші прямо до Інституту. Вони привезли з дороги поверх $3,000, а

коли вернули до Інституту, то вже застали поважну суму приобіцяних посилок і загальна сума перейшла $8,000.

Між більшими жертводавцями, що дали по $100 були: Іван Семко, Вас. Зазулінський і жена, Ф. Жибчин, М. В. Симчич всі з Гефорд; Т. Вавринюк, Гр. Павлик, К. Федейко, В. Пархома, П. Човганюк всі з Кридор; Ф. Савіцький з Фиш Крік, Ф. Жулковський з Абердін, Мих. Гавриш з Ґудінґ. Ті що дали по $50 були: А. Марко і жена, Вас. Бадовський, Вас. Мартинович з Кридор; А. Король з Лизард Лейк, Андрій Никифорук, В. Євистун, Мат. Токарик з Витків. Ф. Наконечний з Прісвил, В. Тацюк з Ст. Джуліен, Мих. Когут з Гефорд, Мих. Чорнейко і Ілля Чорнейко з Арран.

Околиця Мічам також передала вістку, що там зібрано около 800 долярів.

До половини грудня з кампанії прийшло на Інститут около $10,000. Беручи по околицях, то найперше місце дістала околиця Вонда-Абердін, (тепер включало б околицю Смате), що зложила около $1,600, Гефорд поверх $1,400, Канора $1,200, Кридор несповна $1,000, Мічам поверх $800, Витків $461, Кадворт $435, Тіодор $377.15, Давфин поверх $300, Ґудів $283, Арран $281, Шіго $190, та багато других, в котрих зібралося менші суми.

Осінь і початок зими 1925 р. дійсно належать до найкращих хвиль в історії Інституту. Люди були підбадьорені на дусі, до справи ставилися щиро, жертвували самі і других до того спонукували і в той спосіб забезпечили Інститут та підтримали довіря народу у свої власні сили. Багато людей причинилося до цього великого діла і жаль, що час та місце не позволяють згадати кождого. Все ж треба таки згадати хоч кількох, що того року відограли велику ролю в сплаті довгів Інституту. Між ними учителі: Г. Косташ, А. Гаврилюк, І. Хомин, Ю. Кравс, В. Кіндрачук, Ю. Гуцал, С. Друль, А. Орищак, П. Лазарович В. Овсяник, І. Романчич, Е. Вавринюк, П. Кройтор, М. Шемелюк, І. Кіщук, В. Масцюх, Анна Чепесюк. З неучителів на згадку заслугують: Іван Шебець з Гемилтону, А. Вавринюк, адвокат з Давфину, І. Палій і І. А. Магус фармері з околиці Вонда, Вас. Лазарович фармер з Гефорд, С. Никифорук з Витків та о. Мельничук і о. П. Самець з Канори.

З зібраних грошей в часі кампанії управа Інституту зараз в жовтни заплатила $1,550 на морґедж, в листопаді $5,500, а 18 грудня $7,918.98, чим і докінчила сплату довгу морґеджу, хоч послідну рату заплачено вчасти грішми, що прийшли на утримання студентів і позичкою в банку.

Добачуючи можливість заплатити послідну рату, управа вже в початку грудня проголосила Девятий Зїзд на 30—31 грудня, зазначуючи, що на зїзді спалиться морґедж.

4. Девятий Зїзд і палення морґеджу.

Цей зїзд відбувся в будинку Інституту. Присутних було поверх 500 і вони представляли майже всі українські околиці західної Канади.

Ф. Т. Гаврилюк, голова Інституту і новоіменований інспектор народних шкіл, отворив зїзд короткою промовою, висказуючи радість, що морґедж Інституту сплачений, а тим самим Інститут забезпечений. Від тепер буде мати вільну руку в просвітно-культурній праці.

Президія до перепровадження зїзду: Ф. Т. Гаврилюк, Г. Сліпченко і В. Свистун.

Привіти виголосили слідуючі: П. Ґалицький — ректор Інституту Грушевського в Едмонтоні, о. П. Самець з Канора, Вас. Савчук з Тарнополь, І. Василишин з Мус Джьо, П. Кравченко з Кендо, І. Коропатницький з Шіго, М. Чорнейко з Арран, Л. Саїн з Тіодор, П. Дентух з Гейґ, І. Квасниця з Вакав, Н. Ґеник і Іван Ґеник з Макфорі, Із. Новосад з Мічам, М. Кульчицький з Ґлеслин, Ю. О. Котелко з Кадворт, Д. Прокопюк з Гефорд, В. Гавриш з Мічам, Романюк з Мелфорт, С. Никифорук з Витків, І. А. Маґус з Вонда, о. В. Слюзар з Шіго, І. Мазуркевич, П. Лазарович з Саскатуну, Мик. Залозецький з Винніпеґу.

Змістом привіти були бадьорі. В них видно було щирість і зворушення, які звичайно являються тоді, як громада осягнула якусь важну ціль.

По привітах слідували звіти. Насамперед говорив Ф. Т. Гаврилюк — голова Інституту. Опісля ректор дав звіт з фінансової господарки від 1 вересня, 1924 до 31 серпня 1925. Значить, він не включав кампанії. Після цего звіту, як вже попередно згадано, морґеджовій компанії завинено ще $14,853.08 і процент. Членам $7,117.45 і склепам та містові за податок $7,816.52. Загальна сума довгів $29,787.05. Того року довг морґеджу зменшено сумою $1,801.72. Так само зменшено біжучі довги на суму $1,271.43.

„Оттак представлявся наш фінансовий стан тому чотири місяці назад", сказав Стечишин, „І хоч він багато кращий від торічного стану, то все ж я волів би здавати звіт вже з послідних чотирох місяців, бо в тім часі наш морґедж майже сплачено з виїмком кількох тисяч позичених в банку, котрі напевно сплатимо, поки розїдемося".

Опісля переповів дещо про кампанію, про жертвенність і свідомість нашого громадянства, що так щедро давало на Інститут, щоб його сплатити, між іншим кажучи:

„Дійсно приємно на душі робилося", сказав він, „коли прийдете до чоловіка, скажете йому слово-дві, а він дає княжу жертву... Неодному учителеві сотка представляє четвертину річного доходу, а він її жертвує. Не один фармер, що своїх довгів має досить, а дає сотку на Інститут, доказує не так жертвенність, як розвинену свідомість свого обовязку. Бо лише свідомість позволяє на таку жертвенність.

„Ще краще признання повинен дістати той, що в відповідь на лист з Інституту присилає $100 чи $50 та ще радить, до кого ще писати.

„Мої враження з цеї кампанії, а головно з подорожі, яку я зробив з п. Майбою, є дуже приємні. Я вірю, що нікотрий наш передовик не дістане більше підбадьорення на дусі, як в поїздці поміж тих людей, на котрих опирається наш Інститут."

Дальше ректор дав звіт з культурно-виховавчої роботи, кажучи, що справа виховання студентства є найважнішою нашою справою і дотеперішні змагання Інституту є цілком вдоволяючі. В Інституті було 20 ріжних лекцій українських на тиждень, і кождий студент дістав около 60 лекцій в кождім предметі в протягу шкільного року. Також діяльність студентського кружка вимагала яких 35 засідань, а це давало студентам велику нагоду розвиватися.

Того року в Інституті було 107 студентів, з котрих 17 ходило на університет, 17 до учительського семинара, 4 до публичних шкіл, а решта до середних шкіл. З тих було 28 греко-католиків, 3 баптисти, 2 римо-католики і 74 православних. Ректор дальше сказав:

> „Та образування не становить всего. Ми звертаємо увагу на моральне виховання. Нам ходить про те, щоби виховати передових людей, на котрих нарід міг би звіритися з проводом. Наша засада є мати в себе лише кращих людей і не будемо толерувати нікого, хто не підійде під наш стандард."

По звітах забрав голос В. Свистун. Він висловив радість з того, що наш Інститут нині вже вратований і забезпечений, що виховав поважне число народних робітників, і що скоро зможе поширити свою працю. Та покі що на доплату морґеджу треба було позичити трохи грошей в банку, отже нашим обовязком не розїхатися домів, доки не пустимо на вітер попелу з того морґеджу, що так багато зїв нашого гроша.

На заклик Свистуна почалася збірка: Т. Радик дала $55. Л. Сайх, Д. Катеринич, Мих. Стечишин дали по $50. М. Залозецький $45. І. Олійник і А. Ковтун по $40. Н. Михасів і І. Кіріяк по $30; по $25 дало 28 осіб: В. Ковбуз, Ю. Бицкало, П. Кравченко, Я. Навальковський, Д. Баєр, о. В. Кудрик, А. Хонько, А. Турта, І. Вінтоник, Н. Гриців, Д. Віндзяк, Мих. Ґовда, Г. Масон, Ю. Кінар, П. Ковтун, Марія Чепіль, Анна Стечишин, Д. Тацюк, Ф. Гаврилюк, Анна Котелко, Н. Олексин, П. Коновалик, В. Зазулинський, І. Ґеник, Марія Ваврищюк, І. Чоботюк, І. Зварич, П. С. Бедрій; по $20: І. Ґабрись, В. Савчук; 17 по $15, один $7.50, 50 по $5, а решта дали менше, а разом зібрано $1,948.57.

В додатку слідуючі, що були позичили гроші на Інститут, тепер їх подарували: Н. Ґеник $300; по $200: Ф. Т. Гаврилюк, Йос. Марковський, Із. Новосад, Лука Новосад, Юліян Стечишин, А. Воробець; а по $100: І. Ґеник, О. Клюкевич, А. Марковський, Ю. Павлишин, П. Никифорук, Г. Сліпченко, І. Шклянка, Д. Янда, М. Зюбрак. Ю. Гуцал $50, І. Мадюк $34, а всіх разом $2,651.50.

В часі збірки морґедж переходив з рук до рук і цікаві в послідне оглядали його. По збірці промовляв ще А. Вавринюк, а потім Свистун, згадуючи людей, які причинилися до здвигнення цього Інституту і які повинні бути записані в його історії.

По промові покликано двох найстарших членів Інституту — Із. Новосада і Н. Ґеника, віддано їм морґедж в руки, а Свистун та Ю. Стечишин підпалили його з двох боків. Присутні радісно дивилися, як блестіла полумінь колишнього тягару і як в протягу кількох хвиль він

обернувся в маленьку, непомітну купку попелу. Студенти гукнули свій бурсацький клич і на тім скінчилася важна побіда. Морґедж був заплачений.

Не треба забувати, що коли морґедж заплачено, то не значить, що Інститут вже був цілковито виплачений з довгів. Морґедж був довгом на самім будинку, а поза морґеджом були ще довги за направу будинку, за меблі, за податок, харчі і платню службі. Ці довги в часі палення морґеджу виносили поверх $17,000.

Багато людей і до нині роблять несправедливі закиди тодішній управі, що вона затягнула нові довги на Інститут. Таке говорення є зовсім незгідне з дійсністю.

5. Реферати.

На Девятім Зїзді виголошено девять рефератів.

Першим промовцем був ген. В. Сікевич, що говорив про значіння армії для народу. Він сказав, що вона є конечною для кожного народу, що хоче забезпечити своє життя. Говорити, що армії не треба, може тільки той, що самий вже має сильну армію, а так говорить для обману других. Та в теперішних часах військова штука є сильно розвинена, вона вимагає спеціяльного вишколення і тому її труднійше зорґанізувати і втримати.

В. Свистун говорив на тему: „Українці в Канаді і Українці в Европі". Він сказав, що українці в Канаді є під багатьома зглядами більш практичні. Між ними нема тої клясової ріжниці, що в краю, а тим самим інтеліґенція в Канаді має кращий контакт з народом.

Ф. Т. Гаврилюк говорив про нашу участь в життю Канади. Між іншим, він сказав, що хоч наша перша ґенерація жила духом іміґрації, то нині ми вже почуваємося горожанами цього краю. Нове покоління знаходить способи порозуміватися з іншими горожанами, але зближення прийде тоді, як між нами буде рівність. Рівність наступить через просвіту, через приміщення наших людей в бизнесах, урядах, професіях і на публичних становищах. Ми станемо ідеальними горожанами, коли на всякім полю життя, коли на всякий приватний, чи публичний визов ми покажемо свою силу поконати противника.

Ми нині вже можемо похвалитися великими здобутками, сказав бесідник. Ми доказали витревалість у фізичній праці і наші фармері скорше пристосувалися до економічної кризи, ніж інші. Так само ще недавно, 1918 року, писалося про нас, що український скоро-учитель не дістане признання свого фаху, а нині, в 1925 році, шкільні інспектори пишуть, що найкращі школи ті, де учителюють українські учителі.

Початки вже зроблені, але є ще багато до роботи, сказав дальше бесідник. Статистика англійського населення каже, що кожда 18 особа в них скінчила вищу школу, або університет. В нас на 350,000 ледви чи 35 скінчило університет, тобто один на 10,000, а ледви чи 350 скінчило середні школи.

Наші учителі доказали, що вони можуть бути добрими горожанами. Вони беруть участь в канадійськім життю і то зовсім правильно, бо наш національний характер багато скорше розвинеться в активности, ніж у пасивности. Французи в Канаді переконалися, що їх вплив слабне в ізоляції і тому виступили вперед сміло, як канадійці рівні з англійськими горожанами. Як довго буде Канада, так довго кождий француз буде згадувати з гордістю сер Вилфріда Лоріє і так довго кождий француз буде гордий зо свого імени.

Для наших дітей Канада є їх домом. Їм треба розвинути свій талан і доказати, що вони є найліпші горожани.

Коли будуємо свої виховавчі, соціяльні і релігійні інституції та плекаємо те, що наше рідне, то не тому, щоб відріжнити себе від прочих канадійців, але тому, що в них ми знаходимо повноту життя. Вони є витвором нашого природного життя і нашої природної ідеї і в них ми скріплюємо свій характер.

Ми не хочемо відмуровувати себе. Ми хочемо кооперації. Але це не буде кооперація, коли ми підемо під чужих, як наймити, вдячні за кавалок хліба. Це не буде кооперація, коли до нас прийдуть інші, як милосердні місіонарі, щоби нас батьківською опікою підносити і реформувати. Таке повинно бути наше становище і нас не обходить, чи з ним всі погодяться. Нам ходить, щоб ми в публичних справах заняли таке становище, яке нам належиться, де ми мали б таке саме право диктувати другим, як вони диктують нам і де ми могли б вести перед, а не тягнутися позаду.

Інші промовці, що говорили на теми з канадійського життя були: посол Н. В. Бачинський, що говорив про трудности фармерських орґанізацій, і Мих. Стечишин, що говорив про політичне становище Канади.

Пані Л. Слюзар говорила на тему: „Завдання Жінки". Преліґентка підчеркнула, що найважніше завдання жінки є виховання дітей. Від виховання дітей залежить не лише щастя родини, але й цілого народу. Нахил до злого манить дитину далеко скорше, як до доброго, одначе добре виховання дає дитині відпорність до злого. Щоб мати могла сповняти цей великий обовязок як слід, мусить сама бути просвічена. Під цим зглядом ми стоїмо дуже лихо. Недавня статистика доказує, що між нами є 38.5% неграмотних жінок. Правда, цю неміч потягнув наш нарід зо старого краю, але це лишається тут фактом, який мусить заставити нас до роботи. Говорення, що дівчині не треба науки, бо вона і так вийде за муж, показує нерозуміння справи, бо неграмотність жінки відібється на вихованню дітей. До помочі у вихованню нашого покоління мусимо мати поорґанізовані Рідні Школи, і тут також треба позбутися вимівки, що дитина забиває собі голову двома мовами.

Треба також звернути увагу на жіночі орґанізації. Де жіноцтво сильно зорґанізоване, там і нація і держава сильні і наоборот. Нарід з пониженим жіноцтвом не зробив і не зробить ніякого поступу. Жіночі орґанізації в Канаді стоять ще дуже невдоволяючо. Є вони тут

то там, але вони не проявляють тої діяльности, яку повинні проявити. Недавними часами появилося кілька закликів п-ні Савелі Стечишин і Х. Кононенко, щоби орґанізувати все-канадійський Жіночий Союз, щоб розвести ширшу орґанізацію нашого жіноцтва, одначе нам треба насамперед творити жіночі товариства, а тоді орґанізуватися в Союз. Такі орґанізації або жіночі товариства можна творити при наших народних домах і це повинна бути наша ціль, як розїдемося з цього зїзду.

Дальше Яків Навальковський говорив на тему: „Трудности в нашім поступі в Канаді". Він вказав, що ми приїхали до Канади без плянів, і без помочі, без провідників. В початках не було церкви, преси, ані виховавчих інституцій. До нас приходили чужі і несли нам поміч на тих ділянках життя, одначе це не було для нас корисним. Та поміч викликала серед українського громадянства велику боротьбу, що зїла багато енерґії та часу, але тепер добра робота взяла верх і ми маємо надію, що вона дальше попровадить нас до кращого.

Свящ. Вас. Кудрик говорив на тему: „Вічні закони життя". Хоч ціле життя, велике та ріжнородне, сказав бесідник, але воно іде після певних законів життєвих, що відріжняються від законів державних. Ті закони є розумні, постійні і тревалі. Траґедія в тім, що народи та поодинокі люди тих законів не розуміють. Хто тих законів не слухає, той терпить.

Закони є двоякі — одні що творять і підтримують життя, а другі, що життя нищать. Треба знати одні і другі. Вони не є дуже сховані. Здоровий розум, що на все глядить широко, і все уважно розбирає, може розпізнати їх дуже скоро.

Клопіт в тім, що здорового розуму часто бракує. Не всі одиниці є однакові. Є одні мудрі, що знають закони життя, а другі менше мудрі, що тих законів не знають. До послідних належать люди звичайно молодшого віку. В них на гадці розривки, забави. В інших впертість, самопевність і жажда на моди. Одначе вік зрілости приносить вік обовязків, відвічальности та самостійного життя. В цім віці власне починається розуміти закони життя.

Як всі одиниці, так і всі народи переживають вік, який можна назвати молодечим. Ми в Канаді вже пережили цей перший вік. Тепер приходимо до старшого віку і тут треба памятати, що розуму треба шукати в старших і розумніших людях, а ті люди, це громадська скарбниця. Так само важною громадською скарбницею є наші інституції, бо вони кузні, де люди вчаться життя розуміти. Важніші життєві закони є такі:

1. В своїй хаті своя правда.

2. Тілько самостійною працею доходиться до сили і самостійности.

3. Природно брат є братом, а сусід сусідом. Не треба робити з брата сусіда, а з сусіда брата.

4. Свій свому поможе, і лише від свого маємо право вимагати помочі.

5. Майно на світі не є на те, щоб його поскладати і на нім сидіти. Воно є для розумного ужитку. Воно є лише матеріял до будови.

6. Так само розум і фізична сила є для праці.

7. Дарунки звязують руки, нищать і розледащують людей, та виробляють з них хрунів. Хто дарує, той звичайно думає в десятеро відібрати.

8. Тайни треба задержувати. Є тайни, що найбільший мудрець їх від світа ховає. Є такі, котрі він може сказати лише свому народові; Є дальше такі, які можна сказати близькому товаришеві, але є й такі, яких нікому не треба знати.

9. Вчитися чужого і свого.

10. Шанувати цілу свою культуру; культура — це часть людини.

11. Чужих впливів, аґентів, аґітаторів до себе не допускати. Що є доброго в других, то берім собі, але не чекати щоб другі нам на те вказували. Чужі дають те, що може бути нам на шкоду.

12. Люди непевні, хруні, не повинні мати місця в чесних гуртах. Це люди, що можуть шкодити.

13. Стовпи, на котрих держиться життя народу є, просвітні інституції, видавництва і церква.

Дальшим промовцем був Мир. Стечишин, що говорив на тему: „Які провідники, такий нарід". Він насамперед навів кілька примірів на доказ того, що доля українських провідників незавидна. Хмельницький помер, бачучи, що його довголітні змагання і новозбудована українська держава упадає. ~~Виговського~~ розстріляли ті, з якими він підписував союз. Мазепа помер вигнанцем на чужині. Полуботок зійшов зо світа пригадуючи цареві Петрові: Петро і Павло ще стрінуться перед престолом Найвищого і Найсправедливішого Судді. Доля новіщих провідників не краща. Помимо того публична опінія винує за стан української справи не кого іншого, як провідників. Провідники відповідають за невдачі в боротьбі; відповідають за те, що вони не мають де і з чого жити.

По справедливости не можна сказати, що провідники є без провини. Коли можна провідників боронити, то лише в той спосіб, що не вся вина на них спадає, що до нещастя причинилися і деякі другі чинники, що були навіть важніші, чим якість українських провідників.

В тім саме траґічність долі провідників, що як їм щось не вдасться, то винують їх не тільки за те, що було в їх силах зробити, але й за те, що було поза їх силами. Доля провідника є незавидна, спеціяльно доля провідника українського народа. Про те могли б не одно цікаве сказати всі ті, що в більшій або меншій мірі мали нагоду бути провідниками. До провідників ставиться вимоги, але заплата їм за це дуже непевна — наруга і ненависть частійше, ніж повага, оплески та слава.

Один із законів життя є, що люди мусять мати провідників. Не треба нікому оббиратися за провідника. Здібніший і живіший в громаді стане провідником скорше, ніж він оглянеться. Провідником в

громаді стане той, за котрим підуть люди; той, хто може за собою людей потягнути. І тут не все рішають здібність та знання. І так в Україні підчас 1917-20 років появлялися отамани, що без сумніву були народніми провідниками. Їх нарід вибрав, їх слухав і йшов за ними. Отаманщина була відбитком недозрілої політичної думки, але отамани рівночасно були провідниками недозрілого до політичної роботи народу. Одначе не можна винувати їх самих, але й тих, що хотіли їх отаманами мати. Як вони творили лихо, то творили його при помочі тих, що за ними йшли.

Провідник є лише тоді провідником, як за ним ідуть люди. Сила провідника є в дійсности силою та значінням тої маси, що стоїть за провідником. Строго беручи, то ті, що йдуть за провідниками, поносять бодай в части вину за всякі їх невдачі та помилки. Винувати тільки самих провідників не є справедливо. Тому можна сказати рівночасно, що який нарід, такі провідники. Нарід не є лучший від своїх провідників, але й провідники заледви чи можуть коли будь бути лучші від свого народу. Як далеко не падає яблоко від яблінки, так не далеко відкочується провідник від свого народу. Кождий провідник є таким яблоком зо свого народу. Яблоко є лише таке добре, яким яблінка його уродила. Нарід має таких провідників, на яких собі заслужив, яких собі виплекав.

МИР. СТЕЧИШИН.
редактор Українського Голосу, що своїми статтями часто помагав Інститутові, а своїми промовами на зїздах надавав напрямні цілій організації.

Чи якість провідників залежить від якости народу, чи якість народу залежить від якости провідників, є саме таке, як питання: що старше, яйце чи курка? Все ж знане, що від лучшої курки є лучще яйце, а з лучшого яйця буде лучша курка. Таке і з народом. Треба поправити одно і друге.

Наші дотеперішні провідники були звичайно припадковими. Ніхто не дбав, щоб їх виховати. Інші народи сотками літ вважали на те, щоб виховати собі якнайлучших провідників і тому їх мали. В нас провідниками були люди припадкові. Були ними люди, що не тільки на провідників не надавалися, але й провідниками не хотіли бути.

Отже треба провідників виховати. Лише той нарід поступає, що добрих провідників собі виховає.

Слідуючим бесідником був П. Галицький, ректор Інтитуту Грушевського в Едмонтоні. Говорив про національну зраду. Він сказав, що наш нарід в сучасній хвилі переживає такі критичні моменти свого існування, що мусимо стреміти всіма силами до того, щоб згуртувати

наші сили в Канаді і бодай моральну піддержку дати нашим братам в старім краю.

Чужі працюють з усіх сил, щоб наш нарід розєднати і не дати нам сконсолідувати своїх сил. Чужим аґентам Польщі і Москви не треба дивуватися. Це їх справа. Вони це робили ще в перших починах нашої національної боротьби. Як Московщина так і Польща помагали витворити в нас кириню, підюджуючи Січ проти гетьманів, а гетьманів проти Січи і так до нині. Бо чейже червона Росія була б не завалила Великої України, якби не підшилася під народні кличі своїми більше радикальними гаслами.

Історія доказує, що тільки моральна сила, моральна єдність в народі — це та скала, на котрій будують державу. Коли ж вона так необхідна, то всяке найдрібніше відхилення від неї стає страшною, смертельною справою для теперішности і будучности цілої нації.

До сегоднішного дня передають з роду в рід огидне імя зрадника Юди. Юда був голодний бідака, неграмотний і його могли осліпити і заздрість до величі Христа і жажда 30 срібняків. Все ж історія не взгляднила його бідноти і його неграмотности, а напятнувала його зрадником.

І в нас є Юди. І не темняки, а люди з вищим образуванням, що розбивають нашу єдність. Вони лишуться в памяти, як зрадники. Проти них треба боротися, щоб зберегти моральну силу нашого народа.

Вечером того самого дня Могиляни мали спільну вечеру і додаткові наради.

6. Український Голос про Девятий Народний Зїзд.

„Український Голос" так висловився про цей зїзд:

„Девятий Зїзд Інституту ім. П. Могили, що відбувся в днях 30 і 31 грудня в Саскатуні, буде під многими зглядами памятний. Памятний він тим, що це був один з найбільших українських зїздів в Канаді; памятний тим, що був найбільше гармонійний і найбільше одушевляючий Зїзд, і памятний тим, що довершив виплату будинку Інституту ім. П. Могили, найбільшої, найповажнішої і найвеличавшої будівлі, що належить до українців в Канаді. Радість тих, кому доля Інституту лежала на серці і які були свідками спалення морґеджу, можна собі лише уявити — словами описати їх не можливо... На зїзді було около 700 людей. Це не були люди, які припадково зібралися для цілі, якої самі не розуміли. Це були люди з сильною волею, каменярі, що постановили собі за всяку ціну викувати між скалами дорогу для поступу свого народу. І вони її викували. Розвій українського народу буде вже від тепер йти певнішим ходом. На зїзді не було суперечок за маловажні подробиці. Свідомість великого діла, яке їх скликало до купи, не лишила в них місця на дрібні річи. Зїзд відбувся так гармонійно, як лише можна собі гармонійність уявити. Не було найменшої суперечности навіть між думками, висловленими у численних рефератах... Реферати робили на слухачів враження, як би один був продовженням чи доповненням попереднього. Хто нарікає на брак однодушности між канадійськими

українцями, повинен був бути на цім зїзді; там бувби побачив, що в канадійських українців в українських справах є в сотеро більше однодушности, ніж між всіми тими, що в імя всяких орієнтацій кличуть їх до однодушної служби чужим. Інститут ім. Петра Могили є могутнім монументом віри канадійських українців у власні сили."

12. РОБОТА ІНСТИТУТУ БЕЗ ПЕРЕПОН.

1. Робота студентів і організація студентських кружків.

По виплаченню моргеджу Інститут ще не був цілковито очищений з довгів і управа не закладала рук, а дальше старалася сплачувати ті довги, що ще були осталися. Отже з початком року, як звичайно, заряджено ще раз збірку при помочі коляди, яка принесла Інститутові $531.16*).

Попри коляду надійшли ще деякі збірки, що були зроблені перед зїздом і це все значно злекшило біжучі довги Інституту.

Поправлений фінансовий стан Інституту дуже додатно відбився на життю між студентами. Вже від самої осени 1925 року, коли початки кампанії показалися вдатними, питомці відчували радість і з ентузіязмом помагали ректорові провадити роботу в Інституті, а головно в його неприсутности. На окреме признання заслугують собі: Д. Янда, що через довгі часи вже помагав ректорові в провадженню рахунків, а П. Лазарович, Мих. Гринюк, І. Данильчук, О. Івах, Е. Вавринюк і В. Сарчук, що провадили українські лекції і роботу в студентськім кружку „Каменярі". Життя того кружка, від осени під проводом Лазаровича, а від початку 1926 р. під проводом В. Сарчука, було дуже активне. Студенти виявляли велике зацікавлення в громадських і студентських справах, давали відчити і дебати на поважні теми, і зарядили першу з ряду дебату між студентами Інституту і студентами в Вінніпеґу. Представниками саскатунських студентів були П. Лазарович і М. Гринюк, а вінніпезьких В. Підручний та Р. Ковалевич.

Під впливом студентського кружка „Каменярі" та під впливом вихованків Інституту, що знаходились по ріжних місцях провінції, почався рух за студентськими орґанізаціями. І так 1924-5 року в містечку Йорктоні, заходами Мих. Стечишина, Мих. і Івана Гарасимюка, засну-

*) Панни М. Ілюк і А. Марко, при помочі П. Новосада, С. Цибака, Л. Новосада та О. Клюкевича заколядували в Мічам $47.25, а в Дана $4.50. Н. Саґанський і Т. Саґанський, при помочі п-ни С. Вавринюк, п-ні М. Вавринюк та Й. Базаркевича заколядували в Кридор $108.11. Петро і Семен Никифоруки, М. і С. Підвербецькі, І. Михайловський та І. Яворський, як одна група, а панна Д. Кіндрачук, І. Михайловська, К. Ковальська та М. Іванчук, як друга ґрупа заколядували в околиці Витків $40.00. В. Перепелюк з Сифтон, Ман. заколядував $22.65. Ст. Підвербецький привіз з Радісон, коляду в сумі $15.60. Панна О. Вархолік, П. Сушельницька, А. Хонько і Петро Лукащук та Н. Кузяк заколядували в Канорі $214.50. М. Кіндрачук, М. Ревуцький, В. Тацюк, Ф. Іванишин, В. Токарик і С. Струган заколядували в околиці Кадворт $27.00. І. Рубашевський, при помочі Й. Стрільчука, Ф. Пасеки, В. Гринькова і Е. Чорнейка заколядували в околиці Арран $28.20, а друга ґрупа в цій самій околиці, під проводом Мих. Чорнейка (Настуня Гишка, Е. Калинчук, В. Калинчук, М. і А. Вівчаруки, та панів: В. Буґера, В. Вівчарук та І. Зарицький) $23.35.

вався студентський кружок, що мав на ціли провадити роботу подібну до тої, що робилася в Інституті. 1926 року йорктонський кружок рішив стати в близцім контакті зо студентами в Саскатуні. Саскатунський кружок знов робив старання ввійти в близчий контакт зо студентами Інституту ім. Мих. Грушевського в Едмонтоні, та в Вининегу, і ці контакти дали змогу рік пізніше заснувати в Саскатуні першу Централю Українських Студентів в Канаді.

2. Інститут осередком культурної і організаційної праці.

Із забезпеченням Інституту з фінансового боку ректор тепер віддав ввесь час на роботу між студентами в Інституті та на скріплення організації на провінції. Щоб скріпити організаційну роботу, він тримав постійний контакт з студентами учителями, відвідуючи їх при кождій нагоді, скликаючи на наради. При нагоді таких відвідин питомців, він також відвідував місцевих громадян, старався вишукувати відповідних учеників до Інституту та виголошував відчити і в самім 1926 р. виголосив поверх тридцять відчитів в Саскачевані та Манітобі.

Цікавим буде замітити, що в роках 1925 і 1926 Могиляни часто сходилися на наради, де б їх не було яких десять і на тих нарадах одні другим піддавалися під осуд. Кождий присутний по черзі ставав предметом осуду, а всі інші висказували свої завваги про нього. Ті завваги мали підчеркнути добрі і злі прикмети підсудного. Говорилося отверто і в такім отвертім осуді бували приємні і дуже неприємні хвилі для того, що був під осудом. Все ж всі вони мусіли перейти однакову процедуру і треба сказати, що хоч декому було прикро почути неприхильний осуд про себе, то всі переносили його і без сумніву користали з того.

Це були дійсно славні часи Могилянів. Кому будь було приємно знайтися в їх меншім чи більшім ґуртку. Приємність була в тім, що вони поважно застановлялися над ріжними громадськими питаннями, були бадьорі і дивилися на світ рожево. Вони не знали, що то значить не вчити по українськи в українськім шкільнім окрузі, і не знали відмовлятися від громадської роботи. Що важніше — між ними видно було єдність думки і ідеї: працювати для свого народу, виступати проти чужої помочі і проти чужої контролі в наших релігійних і просвітних справах. Ця ідея їх спільно вязала, і то так сильно, що вони дійсно творили один орґанізм. Коли б котрому членові заподіялася була кривда, то всі інші були б її відчули і спільно пішли б були ту кривду усунути.

Інститут безнастанно піддавав їм пляни до праці і матеріяли до читання і ту звязь піддержував. Тому тоді почалися часи, коли Інститут став центром життя українців в західній Канаді. Тоді власне Інститут був найбільше наблизився до тих цілий, які він намітив собі на перших двох зїздах, а саме, щоб стати осередком нашого культур-

ного і просвітного життя в Канаді — таким осередком, яким було старокраєве Товариство „Просвіта".

Всі обставини вказували на те, що Інститут ставав осередком української життя в Канаді. Число інтелігенції вихованої Інститутом Мо-

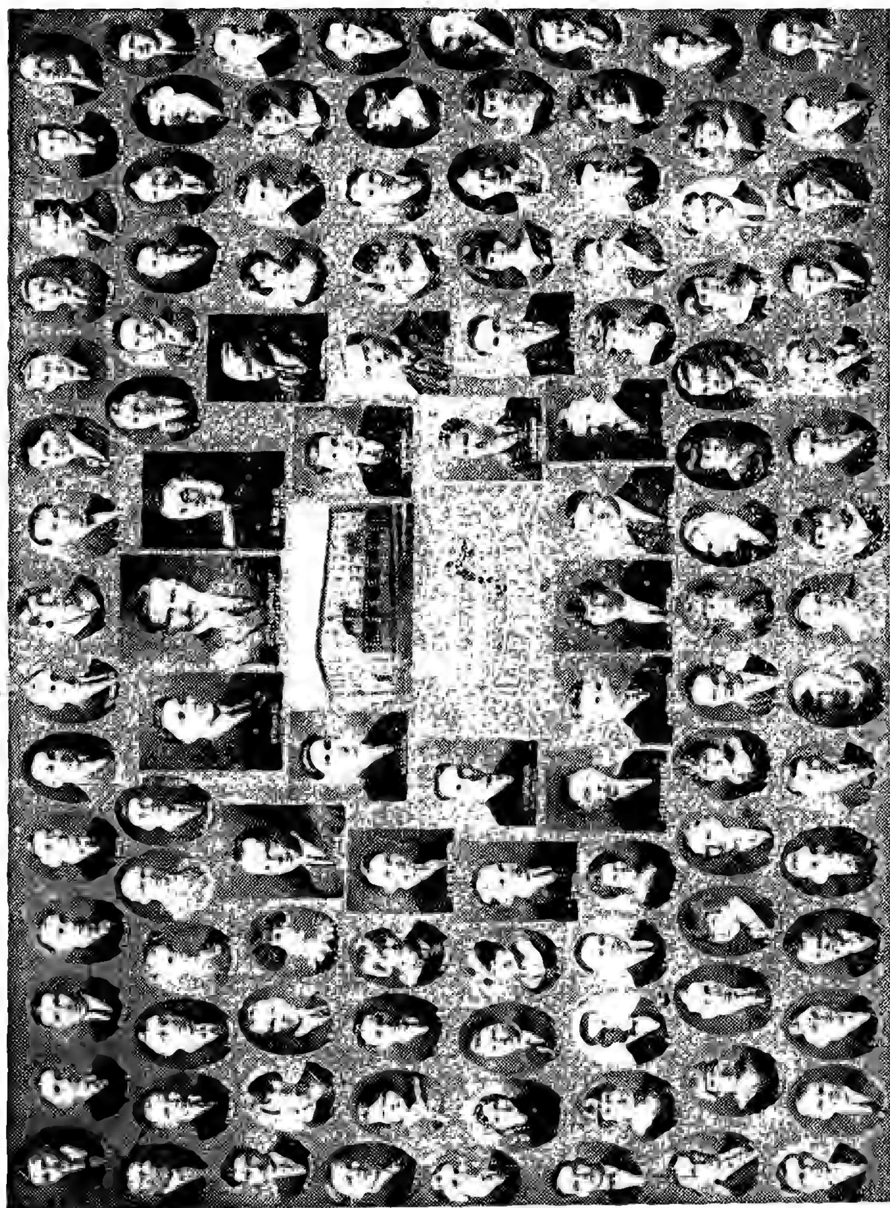

Пітомці Інституту П. Могили в Саскатуні шкільного року 1925-1926.

гили рік-річно зростало. Літом 1926 року знов появилася в „Українськім Голосі" велика фотографія студентів Інституту, між котрими, побіч яких 60 студентів нищих кляс, було 19 учителів, 16 студентів університету, а 12 студентів з четвертого року середних шкіл. Це була

велика громада інтелігентних сил. Того року Д. Янда покінчив правничий курс і дістав степень LL.B. Мих. Гринюк скінчив курс фільософії і дістав степень B.A. Ю. Драґан скінчив медичні студії в Монтреалі і як лікар, отворив свою канцелярію в Саскатуні. Дальше, др. Вацик, лікар, і др. П. Гуцуляк, дентист, обидва бувші питомці Інституту Грушевського, також отворили свої канцелярії. Інші тогорічні абсольвенти, що хоч не були питомцями Інституту, але з Інститутом симпатизували, були Ник. Залозецький, фармацевтик в Винніпеґу, В. Підручний, агрономом в Вінніпеґу і Михайло та Петро Потоцькі, лікарі, також з Винніпеґу. Не лише канадійська інтеліґенція горнулася до Інституту, але й нова старокраєва інтеліґенція приставала до Інститутів.

Та не тільки в Канаді Інститут ставав загально відомим, але про нього були згадки і в Европі. Тодішна управа порозумівалася з ріжними українськими культурними інституціями, як Рідна Школа, та навязувала контакт з українськими часописами в Галичині, на Волині. Ті часописи часом робили деякі згадки про існування цего Інституту, а це немало дразнило в Канаді тих, що Інституту не любили.

3. Початки Союзу Українок Канади.

Треба згадати, що в 1926 році в українськім громадськім житю появилася ще одна нова діяльність, що звертала на себе увагу. По Девятім зїзді в Саскатуні почало обговорюватися справу заснования жіночих організацій. Ця справа мала свій початок також в Інституті. Тут виховувалися дівчата вже через десять літ. Вони також мали свої амбіції. Вже кілька років перед тим вони заснували свою окрему організацію „Моґилянки" і плекали свої мрії про те, як причинитися до піднесення нашого жіноцтва. Між Могилянками було кількох активних жінок, (Савеля Стечишин, Харитя Кононенко і Тетяна Кройтор), що дуже піклувалися справою жіночих орґанізацій. Заснувавши в Саскатуні Товариство ім. Ольги Кобилянської (1923 р.), вони тепер робили приготування заснувати Союз Українок Канади, що мав би на ціли обєднати вже існуючі товариства і нові орґанізувати. Це було надзвичайно важне поле, котре мало перед собою певні перепони, але за те мало великі можливости до надзвичайно корисної громадської праці. До цього руху дуже прихильно віднісся ректор Інституту і заохочував ініціяторок до створення цеї орґанізації.

4. Огірчення греко-католиків зростає.

Чим більше робота Інституту розвивалася, чим більше вона почала поширювати впливи над громадським життям українців в Канаді, і тим самим обєднувати українське ґромадянство коло культурної і просвітної праці, тим більше становище верхів греко-католицької Церкви до Інституту забстрювалося. Проти тої роботи дальше виступав

„Канадійський Українець", еп. Будка, а головно римо-католицькі достойники.

З початком 1926 року, еп. Будка говорив в Ріджайні, щоб бити свистунівців на кождім місци і лучитися з їх ворогами, бо їхні вороги це приятелі греко-католиків*). На весні він подібне говорив в Саскатуні і нарікав, що ті свистунівці розлізлися по Канаді, як та мурашня**).

В червни появилася довша стаття в „Канадійському Українцеві***) з під пера П. Криворучки, під заголовком „Бурса Могили в Саскатуні". Там автор нарікає, що „де тільки появиться якась нова ґазета писана українською мовою, там зараз в перших числах тої ґазети появляються надіслані з Канади ніби статті про „славний" український приют-бурсу в Саскатуні, шумно називаний „інститутом П. Могили" ... В дійсности „ті люди завели і заводять далі руїну і дезорґанізацію серед українського народу в Канаді" ... „Бурса в Саскатуні — це не жадна вища школа, ні академія ... Це приют, в котрім приміщується українських хлопців на харч і спання, а котрі в день учаться в державних-англійських школах ... У молоденьких хлопців в бурсі вщіплюють „дискусіями", „дебатами", то що, ненависть до всього, що релігійно-католицьке ..." „Там нічого позитивного нема, а все неґативно-руйнуюче ... І закінчує так: „Єсли буде потрібним, то ми витягнемо на світло денне акти самих „верхів" тої бурси" ...

. СЛІПЧЕНКО,
що був довго звязаний з Інститутом Могили і жертвував на нього більшу суму грошей.

В ч. 36 „Канадійського Українця" появилася знов саття під заголовком: „Ще про бурсу Петра Могили в Саскатуні", і тут знов автор нарікає, що верховоди бурси це руїнники, що „відбирають в нас і руйнують греко-католицьку церкву ... Руїнники, щоб ввести в життя те, що проповідували, потребували великого числа аґентів, щоб обсадити всі переходи серед українського громадянства. Джерелом виховання таких аґентів стала бурса в Саскатуні. Тоді верховоди разом зо своїми аґентами сипнули аґітацією, як піском, по всіх закутинах, де живе наш нарід" ...

Таке писалося і таке говорилося. Говорили таке і греко-католицькі священики і епископ. В отвертім листі Ю. Стечишина до еп. Будки

*) „Український Голос", ч. 25, 1926.
**) „Український Голос", ч. 33, 1926.
***) „Канадійський Українець", ч. 22, 1926.

і редактора „Канадійського Українця"*), автор пригадує еп. Будці, що на 17 серпня єпископ говорячи про Інститут в Кридорі сказав: „В старім краю є кілька головних гріхів, за які священик не може дати розрішення, а це: за підпал і вбивство. В Канаді є лише один такий гріх, а це — посилання дітей до некатолицьких інституцій" ... „Подібне, як не те саме, Ви говорили в Гефорді, у Вонді, у Ланівцях, в Алвені і Брукебі". В Гефорді, де всі українські учителі були вихованки Інституту, еп. Будка радив своїм вірним не тримати у своїх школах учителів, що не є греко-католицького віроісповідання.

5. Римо-католицькі архипастирські листи. Поклонники Інституту могли б були витерпіти дуже багато образливих нападів на Інститут і його провідників, коли б ті напади були виходили від самих редакторів „Канадійського Українця", або єпископа Будки. Та годі було терпіти, коли за тими нападами, або разом з ними, все проявлялося, що головним джерелом нападів не є українці греко-католики, а чужі — римо-католики. Вони все пригадували, що їм ходить про українців як матеріял для римо-католицької церкви, а не ходить про те, щоб греко-католицька церква розвивалася і жила своїми власними силами.

Таке сталося й тепер. В самім початку 1926 року канадійські римо-католицькі єпископи видали свої пастирські листи, в яких закликали за фондами для спасіння українських душ. Архиєпископ Синот з Винипегу навіть страшив Канаду українським націоналізмом**). Подібні листи видали архиєп. Боліво з Ст. Боніфас і О'Лірі з Едмонтону. Архиєпископ Синот сказав, що треба фондів, щоб вратувати ще тих 50%, що остали при католицькій церкві і зробити з них „католиків в повнім того слова значінню". Він нарікав, що через брак священиків, які знали б українську мову, він не має „умового та інтелектуального сполучення з українцями". 14-го листопада він говорив в Монтреалі, що трудно втримати „рутенців" при католицькій вірі і дійшло до того, що „около 125,000 рутенів пропали для римо-католицької церкви ... Ситуація є майже безнадійна, але є отворений ще один вихід, а це виховання молоді". Отже знов заклик, щоби римо-католики складали гроші на такі школи для українців, як Колеґія св. Йосифа в Йорктоні.

На згадані пастирські листи зареаґував Український Голос***) і звернув увагу, що в цілій відозві римо-католицьких єпископів ані раз нема згадки про ґреко-католицьку церкву, отже вони перші засудили її на смерть. В додатку до того писав Український Голос, ті заклики є образою для нашого народа. „В своїх ґазетах вони грубими буквами просять милостині для українців на заході так, наче б тут замешкувала якась голота, а не поважні господарі, які ще й старому краєві помагають".

Ще сильніше виступив проти тих пастирських листів В. Свистун,

*) Український Голос, ч. 42, 1926.
**) Catholic Register з 21-го січня, 1926 р.
***) Український Голос, ч. 7, 1926 р.

що помістив три статті в Українськім Голосі" під заголовком: „Беруть нас під кураталю"*). Автор каже:

„Перше, що кидається в очи кождому українцеві по прочитанню тих (пастирських) листів, це переконання римо-католицьких достойників, що українці є абсолютно нездібні до того, щоби могли сами собі дати раду, щоби могли порядкувати своїми справами, щоби могли без чужої опіки, головно римо-католицької, бути навіть гідними горожанами Канади... Справа кураталі як зо сторони католиків так і протестантів є загалом річ несмачна, а для нас зокрема крайно обидлива. Не може бути більшого пониження для народу, як віддати його в такій справі, як релігійна, що торкається душі народу, під кураталю якогось іншого народу... Ця справа зачіпає нашу народну честь. Це голосний визов, на який ми повинні відповісти так, як годиться шануючому себе народові. Коли чужі збирають мільйонові фонди, щоби з нас зробити свій покрій християн, то ми повинні відповісти на їх визов збіркою фонду не мільйонів, але скромних тисячок, для того, щоби втримати нас при християнстві."

Та хоч фонди збиралися для українців між неукраїнцями — між протестантами і римо-католиками, то ні одні ні другі не могли повеличатися великими успіхами. Згадані пастирські листи архиеп. Синота і О'Лірі констатують цей факт. Лист архиеп. Синота наводить, що „з чотирох українських послів в Манітобі ані один не є католиком, хоч жаден з них не є протестантом. Те саме можна сказати загально про українців, які визначались в других напрямах"... Архиеп. Синот каже, що між українцями „замість прадідної (гр.-кат.) віри можна знайти тепер індеферентизм, матеріялізм і розвій нової віри, якої головні основи є независимість і націоналізм".

6. Знов Колеґія св. Йосифа.

Разом з архиепископом Синотом греко-католицькі священики і еп. Будка знова почали висувати Колеґію св. Йосифа, як українську інституцію, з котрої мали б вийти дійсні провідники українців в Канаді.

Справою цеї Колеґії зацікавився близче Ю. Стечишин і написав про неї ряд статтей**), в котрих вивів, що: (1) Основателями і учителями колеґії не були українці, а Редемптористи: брат Ансберт, Station, Джеймс, Петрик, Волтер, Вилліям і Клемент. Учителями 1925-26 року були: брати Станіслав, Методій, Генрі, Деннис, Павл і Рафаіл. (2) Перші важніші жертводавці не були українці. (3) Колеґія не є власністю українців, а Товариства Поширення Католицької Церкви і те товариство ніколи не подарувало її українцям. (4) Колеґія не є католицькою в значінню греко-католицькім.

Такий погляд про Колеґію мали не тільки приклонники Інституту, але мало його все свідоме українське громадянство, взагалі люди ди-

*) Український Голос, ч.ч. 9, 11, 13, 1926 р.

**) Ті статті були відтак видані окремою брошуркою п. з. „Ловці Душ", 1927 р.

вилися з підозрінням на те, що 15 літ минало від приїзду еп. Будки до Канади, через цілий час французи й бельгійці збирали гроші на українців, опікувалися ними, а конкретних наслідків тої роботи не було видно. Української світської інтелігенції не виховали, українські бурси в Ст. Боніфас і в Едмонтоні, не дістали помочі і перестали існувати, а вся пропаганда провадилася за колегією, в котрій українці греко-католики не мали легального права.

Що Колегія св. Йосифа не тішилася піддержкою українського народу, видно з листа брата Станіслава, директора колегії, розісланого в березні 1925 року до греко-католицьких священиків. Брат Станіслав каже:

„В слідуючім місяці відбудеться Собор Товариства Поширення Католицької Церкви, на котрім буде рішатися будучність Колегії св. Йосифа. І тому, щоби рішення випало на користь українців і їх справи, я приготовляю лист, котрий буде відчитаний на повище згаданім соборі. В сім листі я хочу описати теперішне положення українців і їх вигляди на будучність. В цей спосіб члени Поширення Католицької Церкви зможуть осудити, чи Колегія св. Йосифа варта тих величезних жертв, які вона за собою потягає. І тому, щоби мати правдивий погляд про теперішний стан українців і про їх можливі успіхи в будуччині, удаюсь до українського священства з просьбою о щире виповнення слідуючих питань:

1. Чому ся Колегія не мала нагоди до сего часу радіти активною кооперацією українського духовенства?

2. Чому Колегія св. Йосифа не має тілько студентів, як можна було сподіватись?

3. Чи Ви думаєте, що незабаром українці католики зможуть підтримувати сю Колегію і в сей спосіб оправдати її istнування як української інституції"*).

7. Греко-католики знайшли вихід.

Загально греко-католики розуміли своє невигідне положення і в шуканню ратунку поважний крок вийшов зо сторони світського елементу, в котрім замітнішу ролю відограв Вол. Босий. Він, як повоєнний іміґрант, спостеріг великий брак світської інтеліґенції при греко-католицькій церкві і коли Колеґія св. Йосифа його заанґажувала як учителя, він почав орґанізувати „Січ", гетьманську орґанізацію, а рівночасно натискав на те, щоб зробити з Колеґії св. Йосифа центр греко-католицького життя**). Він заняв становище, що та інтеліґенція, яка вже була вихована в Канаді, пішла проти греко-католицького населення, і „тому не могла бути її мозком, ні верхом, ні головою". Греко-католики тепер вже отверто виступили проти кличів обєднання українців в Канаді. „Зо злими треба розєднуватися, а не обєднувати"***). „Праведний чоловік зо злодюгою не сміє обєднуватися ніколи. Нам українцям

*) Повний зміст листа поміщений в „Ловці Душ", ст. 20.
**) Заклик на зїзд. „Канадійський Українець", ч. 23, 1926.
***) „Канадійський Українець", ч. 24, 1926.

католикам в Канаді треба іти під кличем розєднання зо злим". Між злих включено „ново православних (Українську Православну Церкву і з нею й Інститут П. Могили), і проголосили чистку непевних в греко-католицькій церкві, бойкот всего ворожого (не греко-католицького) і свою власну конструктивну працю.

Клич розєднання мусів мати свої наслідки. Через слідуючих кілька літ годі було відсвяткувати спільними силами яке будь українське свято, як листопадове, свято державности, свято Шевченка і т. д. Розєднання поступало. Та взявшися до виховання своєї світської інтеліґенції і до усунення чужих місіонарів, греко-католики зробили крок вперед і значно усунули причини до дальшої ворожнечі.

Дівчата-питомки Інституту (з панею С. Стечишин) в шкільнім році 1925—1926.

8. 10-літний Ювілейний Зїзд.

Під осінь до Інституту зголосилося 130 студентів. Між ними було 19, що записалися до університету, 19 до „нормал", а 84 до середних шкіл. Що цікавіше — між ними було 46 дівчат, найбільше число дівчат в Інституті за ввесь час його існування. Праця в Інституті знов відновилася і почалися приготування до **10-літного ювілейного зїзду,** що був скликаний на 28—29—30 грудня.

Цей зїзд мав нові прикмети. В першій мірі це був десятилітний ювілей, на котрім малося обговорити десять літні здобутки Інституту. Дальше на зїзді рішено мати панахиду і промову про почесного члена Інституту, — головного отамана Симона Петлюру, що був убитий того літа в Парижі. Дальше, студентський кружок „Каменярі" за старанням голови його, Петра Лазаровича, проголосив скрипковий контест, що

мав відбутися підчас зїзду. Остаточно на тім ювілейнім зїзді проголошено перший жіночий зїзд, з окремою програмою.

Зїзд почався Соборною Службою Божою в українській православній церкві. Відправляли оо. Кудрик, К. Кирстюк і Стратійчук. По Службі Божій відправлено панахиду за бл. п. Симона Петлюру, головного отамана українських військ. Підчас панахиди хор Інституту, під управою Ю. Стечишина, співав похоронні пісні, котрі викликали таке враження, що учасники плакали зо зворушення. Свящ. К. Кирстюк виголосив промову про заслуги цього великого сина України в часі визвольної боротьби українського народу, за котрого ідеї Петлюра віддав своє життя.

По обіді зїзд відбувався в салі Українського Народного Дому. На предсідника зїзду вибрано Мих. Стечишина, а на секретаря о. Гребенюка і В. Ґаука

Насамперед покликано гостей до привітів: Г. Слінченко сказав, що коли ми на торічнім зїзді спалили морґедж, то тим доказали розуміння просвітної роботи, а так само доказали, що доброї роботи не вдасться знищити. Ген. Сікевич говорив, що українська еміґрація в Польщі і Франції слідить за працею українців в Канаді і покладає на неї великі надії. Свящ. С. В. Савчук сказав, що ми не повинні вдоволятися осягненим, бо перед нами стоїть далекосягла праця, поки нашими ідеалами не перейметься загал. Свящ. Кудрик звернув увагу, щоб освітною працею будувати все наше культурне життя в Канаді. Він також підніс значіння чистоти нашої мови. Др. Морей сказав, що спалення морґеджу і те, що тепер є 20 українських студентів на університеті, дає признання українцям за їх освітну роботу. Він також пригадав, що пшениця „ред файв" прийшла з Галичини яких 80 літ тому, і українці в Канаді мають приємність розсівати її та жити з неї. І. Чайка, бувший командант 10-ої бриґади У.Г.А., висловив здивування з тої великої просвітної роботи, яку українці ведуть в Канаді. П. Кройтор, учитель з Гемтон, повідомив про заснування жіночого товариства в його околиці і передав від нього $25 на Інститут. Він також згадав про конечність орґанізації пласту для молоді і просив дотеперішні орґанізації конечно занятися цею справою. Мих. Кульчицький, фармер з Глеслин, висловив радість, що на зїзд зїхалися люди однакових переконань і всі вони, як одна родина, шукають способів до ширення освіти. Др. Т. Дацьків, бувший редактор „Нашого Поступу", також висловив свої глибокі враження в Інституті і сказав, що навіть противники Інституту признають добру працю вихованків Інституту. Мир. Стечишин, редактор Українського Голосу, сказав, що винипеґські товариства з приємністю слідять за роботою Інституту і раді би, щоб Інститут зробив такий самий поступ в слідуючих десятьох роках. Інститут для нас, сказав він, „мов маяк на морю для моряків. Зїзди Інституту є для нас мов парляментом. На них мусимо звернути увагу на те, що ми в будучности мусимо робити.

10-ий НАРОДНИЙ З'ЇЗД — в грудні 1926 р. (Кліша поділена на три частині).

Інші привіти зложили Ілля Шклянка, С. Б. Микитюк, Дм. Прокопюк, о. П. Самець, о. Є. Грицина, І. Гавричинський, Із. Новосад, І. Кінар, В. Лазар і Т. Будник. Всі вони твердили, що корисна праця Інституту і його вихованків є замітна і людьми оцінена.

Ділові справи Інституту. Справоздання ректора з фінансової господарки показало, що (1) в день 31 серпня 1926 р. всі довги Інституту виносили тільки $13,131.23, отже зменшилися сумою чотирох тисяч від торічного стану і $22,000 менші, ніж були 1924 р. (2) Студенти завинили Інститутові $11,880.85 і коли б їх можна сколектувати, то довги Інституту були б лише поверх тисячі долярів. (3) Інститут сам себе оплачує, бо по направі будинку цього року і закупні нових меблів, — разом $1,409.04, і по відтягненню $2,107.17 на зужиття будинку та меблів, Інститутові ще лишилося $1,841.46 надвишки. Ректор дальше згадав, що через брак місця цього року відкинено найменше 20 аплікацій від студентів. Остаточно піддав гадку, щоб на другий рік застановитися або над поширенням цього будинку, або над тим, щоб винаймити ще один будинок і радить заініціювати залізний фонд на будучі справи Інституту.

По одобренню фінансового звіту, ректор подав звіт з просвітно виховавчої роботи. Він заявив, що того року було всіх записаних 123 студентів, між ними 18 студентів університету і 22 студентів учительського семинара, 110 покінчили свої курси, а 13 покинули школу через фінансові і другі причини. Дівчат було 31. Переповівши про роботу в Інституті, що цього року так, як і попередного, була дуже інтензивною, він публично подякував старшим студентам — Гринюкові, Лазаровичеві, Івахові, Данильчукові, Е. Ваврикокові, В. Сарчукові і Зюбракові за їх зовсім безінтересовну поміч в провадженню праці в Інституті.

Відчити.

По скінченню ділової частини слідували відчити і перший відчит був Про Головного Отамана Симона Петлюру; виголосив його ген. Вол. Сікевич.

Прелігент насамперед переповів про те, як 25-го травня 1926 р. Шмуль Шварцбарт убив на вулиці в Парижі Головного Отамана і голову української держави. Убив за те, що Петлюра почав видавати журнал „Тризуб", котрим мав повідомляти братів в Україні, що велика українська еміґрація продовжає боротьбу за визволення українського народу; що він почав навязувати звязки з Західною Европою та з сусідами України в ціли дальшої боротьби з окупантами. Потім прекрасною мовою переповів життя цього великого сина України, його участь в українській роботі перед революцією в 1917 р. і про його велику участь в часах творення української держави. Прелігент при кінці своєї промови сказав:

„Батьку, Отамане! Український народ не забуде твого життя, не забуде і твоєї смерти. Життя твое зробило нас певними в нашій праці і коли ми підемо твоїми шляхами, ми будемо мати вільну і незалежну Україну. А смерть твоя нас ще більше згуртувала і як електрична сила штовхнула нас вперед до завзяття і безнастанної боротьби. Ще не вмерла Україна!"

Послідні слова промовця підхопили учасники зїзду і в піднесенім настрою відспівали український національний гимн.

Відтак на зазив В. Свистуна присутні відспівали покійному Отаманові „Вічная память".

В. Свистун говорив на тему: Наша дотеперішна діяльність в Канаді і пляни на будуче". Він переповів ріжні етапи нашого розвою в Канаді, а остаточно згадав про заснування Т-ва Могилян, як світської організації, що має на ціли поширити ідеї Інституту між українське громадянство в Канаді.

Відтак звернув увагу на координацію і централізацію нашої роботи і подав кілька конкретних плянів на будуче. Між ними: поширення нашої преси; координація роботи Народних Домів, з лучених під один чартер; координація Інститутів Могили та Грушевського і заснування Інституту в Виннипегу. Також потреба заопікуватись підростаючою молодіжю в Канаді і зорганізування пласту. Бесідник також подав критику двох других українських угруповань вказуючи на їх сильні і слабі сторони.

Дальшим бесідником був Мир. Стечишин, що говорив про Українські політичні орієнтації в Европі. Він порівнав дуб і фасолю, що хоч належать до однакового ростинного царства, то між ними велика ріжниця. Дуб сильний! Він не боїться ні голоду ні холоду, ні бурі, ні спеки. Він все гордо держить своє чоло і радше зломиться, ніж угнеться. За те фасоля зовсім навпаки. Її і холод і спека убиває, а скоро зійде, зачинає шукати довкола себе за опорою. Вона може піднестися в гору лише на чужих ногах.

Як в ростиннім світі фасоля не може сама в гору піднестися, так і між людьми є такі, що не вірять у свої власні сили, не вірять, що можуть піднестися не опершися на когось другого. Те опертя на других зветься орієнтацією, а орієнтація є майже все ознакою безсильности.

Орієнтуватися в політичному розумінню — значить шукати політичної опори в кімсь, кого признається за сильнішого від себе. Тому політично орієнтуються ті, що є свідомі своєї безсильности, свідомі того, що власними силами своєї партії, чи свого народу, не осягнуть своїх цілей. А що сильніші помагають слабшим лише тоді, коли їм самим з того користь, тому кожда орієнтація українців наражає Україну на використування її сильнішими.

Преліґент згадав і обговорив московську, польську, французьку, чеську і німецьку політичну орієнтацію. Він признав, що є хвилі, коли орієнтація є навіть корисна, але підчеркнув, що краще без неї, а голов-

но в часи невоєнні. Він сказав, що Німеччина програла війну, але не стратила надії на свої власні сили і тому кілька років по війні вона відзискала своє значіння.

Отже треба орієнтації на свої власні сили. Число українців, що вірять у свої власні сили, збільшається і назріває враз з тим, як стає ясно, що ніхто задля гарних очей українців не схоче ставати до війни і наражати свого існування. Для існування української держави потрібно в першій мірі, щоб українські горожани вдоволялися своєю приналежністю до неї, а не тягнули за чужою, як це було в часі першої світової війни.

САВЕЛЯ СТЕЧИШИНА,
що довший час давала лекції в Інституті, зорганізувала дівчат-питомців Інституту в товариство „Могилянки", дала головний почин до зорганізування Союзу Українок Канади і була довший час його головою. Перша українка в Саскачевані, що осягнула степень B.A.

Орєнтації можуть мати практичне значіння в часі війни і мирової конференції, а тепер часи мира і відбудови і даремно думати про орієнтацію. Краще взятися до будуючої праці, до освідомлення народу, до орґанізування його; краще думати про школи, промисл і торговлю.

Орієнтація в мирний час — це закладання рук в свідомости своєї безсильности, чекання на Боже змилування, на чужу поміч. Найбільший і найздоровший нарід може себе в такий спосіб вбити. Орієнтації українців в теперішню пору є не то безвартнісні, а шкідливі. Берім собі за примір дуба, а не кволу фасолю.

Цей відчит був надзвичайно добре оброблений, добре обґрунтований і нема найменшого сумніву, про те, що рік пізніше він став підставою до заснування орґанізації Союза Українців Самостійників, що поклав за найголовнішу ціль — поширити в українськім народі віру в свої сили і будувати своє життя самостійно, не оглядаючись на чужу непевну, хитку поміч.

Мимоходом кажучи, коли кілька літ пізніше українська повоєнна іміґрація зорґнізувалася окремо і проповідувала клич „В нас самих сила", то це не було відкриттям нового світа. Такі кличі вже були. Що ще — ті кличі здійснилися. Вони були пущені в практичний рух: будування своїх виховавчих інституцій, своєї церкви, преси і торговлі.

Слідуючим бесідником був о. С. В. Савчук, що говорив про Релігійне виховання нашої молодіжи. Насамперед бесідник обяснив, що під словом „релігія" треба розуміти науку про пізнання Бога, і віру в Бога. Релігія вимагає від людини життя після заповідей Божих і

стремить до морального удосконалення. Опісля обговорив ріжницю морального та релігійного виховання, і сказав, що люди взагалі склонні до того, щоб дітий виховувати фізично, а не морально і релігійно. Коли дитина заслабне фізично, сказав він, то родичі кличуть лікаря, але на слабість духову не звертають відповідної уваги.

Наш клич до тепер був за освітою, сказав бесідник дальше. І хоч цей клич був гідний, то не треба забувати, що з освітою люди повинні дістати релігійне виховання, бо без нього саме шкільне образування не має великої вартости.

Обговоривши вагу релігійного виховання, бесідник звернув увагу на способи релігійного виховання і сказав, що воно повинно провадитися в домі, в школі і церкві. Воно повинно починатися дома, від наймолодших літ. Дім є найважнішою інституцією такого виховання і бесідник подав дуже цікаві вказівки про те, як провадити релігійне виховання дома. Потім обговорив недостачі релігійного виховання в школах, але підчеркнув, що учителі можуть дуже багато зробити в цім напрямі, коли самі зрозуміють вагу цеї справи і готові цій справі віддати трохи уваги. Остаточно обговорив те, що коли церкви, в котрих богослуження відбуваються дуже рідко, мають трудність заопікуватися цею важною справою, то громади повинні знайти способи, щоб заводити недільні школи у своїх околицях і там передати справу недільної школи людям, що уміли б нею заопікуватися. Для ведення недільних шкіл можна ужити підручників, „Недільна Школа", що рік тому українська православна церква почала видавати.

Кромі згаданих промов були ще такі: проф. Свансон про кооперативний збут фармерських продуктів; посол М. Лучкович говорив про фармерські організації; агроном В. Підручний говорив про модерне господарство; сотник І. Чайка про свої переживання з війни, а Д. Янда про фундації на просвітні та релігійні справи.

Треба згадати, що в часі зїзду президія попросила питомців Інституту, що покінчили університетські студії, щоб вони виступили на сцену вбрані в свої університетські тоги. На сцену вийшли: В. Свистун, Мих. Стечишин, Юліян Стечишин, І. Шклянка, Мих. Гринюк, Д. Янда, д-р Ю. Драган. На сцену покликано також бувших студентів Інституту, що висвячені на священиків: оо. С. В. Савчука, П. Самця, Д. Ф. Стратійчука і С. Гребенюка. Кромі того президія прочитала імена ще двох абсольвентів, що не могли приїхати на зїзд: А. Вавринюка і Мих. Чорнейка. Зїзд привитав всіх тих абсольвентів гучними оплесками, бо кожний мав нагоду побачити здобутки Інституту за десять років своєї піонірської роботи.

На закінчення опису цього ювілейного зїзду треба також згадати, що українські жінки мали свій окремий зїзд, на котрім слідуючі виголосили свої відчити: А. Чепесюк — про потребу жіночої сторінки в українській пресі; С. Стечишин про жіночий рух в Україні; Марія Ма-

дюк про ролю жінки в світовім поступі, а О. Свистун про вартість і завдання жінки. На тім зїзді зорґанізовано Союз Українок Канади, рішено отворити жіночу сторінку в Українськім Голосі і переведено збірку на поміч вдові по покійному Головному Отаманові С. Петлюрі.

Резолюції:

Десятий ювілейний зїзд ухвалив 15 резолюцій, головніші з котрих є: (1) Зїзд відкидає закид ширений жидівською пресою і жидівськими орґанізаціями, що бл. памяти С. Петлюра був винний за жидівські погроми на Україні, а підносить факт, що ціла діяльність Петлюри була забезпечити життя для всіх народів мешкаючих на Україні і завзиває за жертвами на фонд оборони чести українського народу. (2) Зїзд стоїть на становищі повної самостійности українських земель в Европі в одній Соборній Українській Державі. (3) Заявляється проти цілий і методів роботи комуністичної партії в Канаді. (4) Стверджує, що українська самостійна преса є найважнішим чинником в громадськім життю і припоручає збільшення обєму Українського Голосу і видавання літературно-наукового журнала. (5) Уважає, що релігійно-моральне виховання народа є основою здорового родинного і громадського життя і припоручає піддержувати релігійні часописи. (6) Припоручає українському громадянству піддержувати Український Православний Собор в Винипегу, як центр церковної і просвітної роботи в Канаді. (7) Припоручає піддержувати Взаїмну Поміч. (8) Піддержувати Т-во Просвіту у Львові. (9) Рішає отворити філію Інституту в Винипеґу. (10) Заложити залізний фонд Інституту в формі асекурації на $10,000. (11) Домагається, щоби уряд назначив хоч одного українського лектора в Саскачеванії про рільничі справи. (12) Пятнує роботу еп. Будки і канадійського Українця за їх напади на Інститут і за те, що не доказали ніяких закидів зроблених Інститутові. (13) Висловлює управам Інституту голос довіря за їх працю для Інституту. (14) Витає заснования Союзу Українок Канади і (15) Апробує крок українських делеґатів в Винипеґу за вручення протесту проти приняття румунської королеві.

13. ІНСТИТУТ МОГИЛИ ПОШИРЮЄ СВОЇ ВПЛИВИ НА АЛБЕРТУ І МАНІТОБУ.

1. Інститут підтримує своє становище культурного центра.

Вже згадано, що 1926-27 р. в Інституті почався дуже величаво тим, що з самого початку шкільного року до Інституту наспіло велике число студентів, і Інститут був заповнений через цілий рік. Українські лекції провадилися реґулярно і студентський кружок Каменярі під умілим головуванням Мих. Зюбрака провадив дуже активну роботу.

Між студентами того року відзначилися: Зюбрак, Лазарович, Івах,

Данильчук, Е. Вавринюк, Ґаук, Павлик, І. Сирник, М. Григорчук, Вас. Чепіль, Марія Чепіль і Анна Райчиба.

Не можна не згадати в історії Інституту й такого товариства ко-

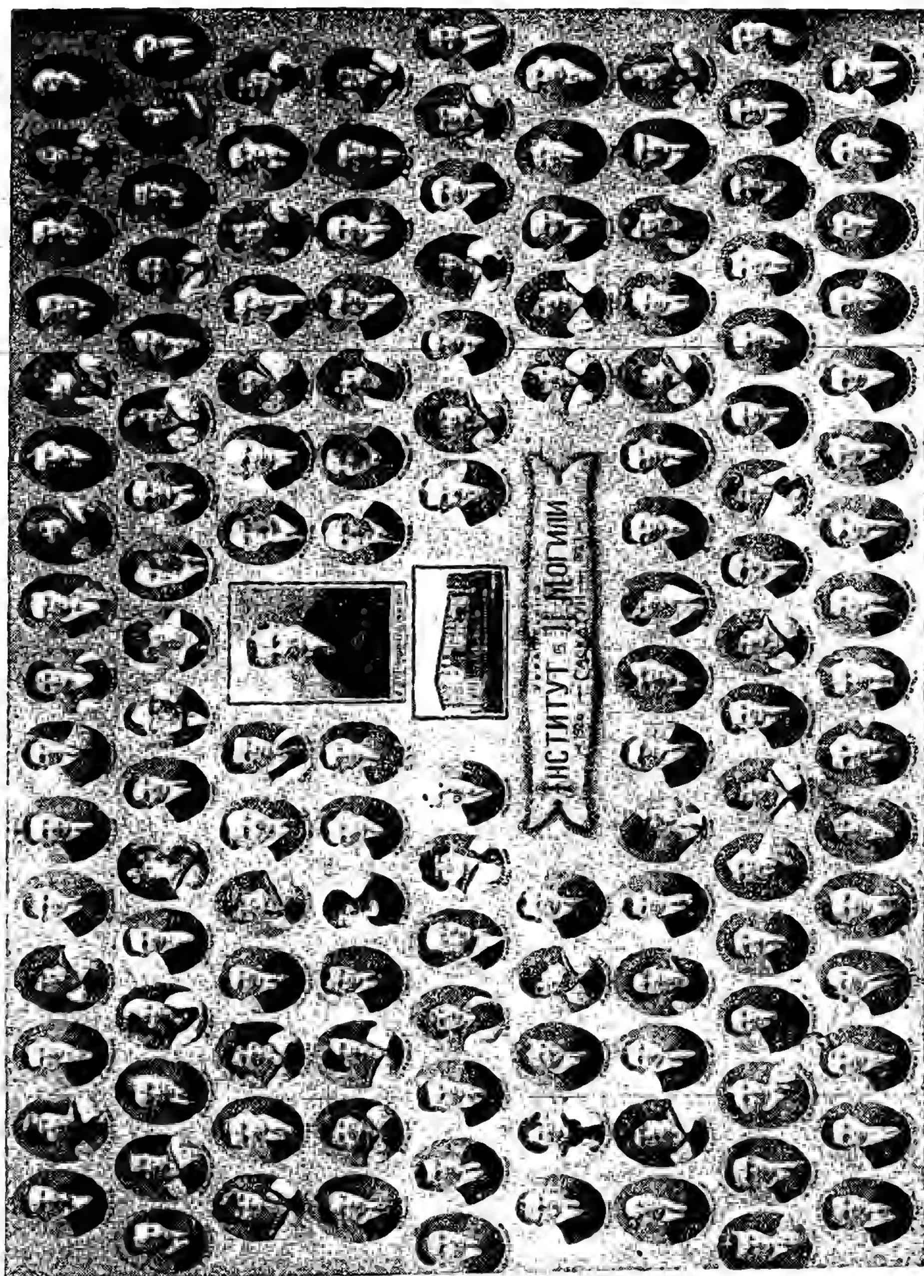

Питомці Інституту ім. П. Могили, шкільного року 1926-1927.

міків, що називалося „Кімакрон". Ця назва походить від перших складів чотирох імен — Кіндрачук, Максимюк, Крипякевич і Онисько,

отже „Кі-ма-кр-он". Вони своїми комічними програмами надзвичайно розвеселяли студентські засідання Каменярів та заохочували студентів до активної участи в роботі кружка.

В наслідок піднесеного настрою між студентами, Інститут притягав до себе і тих студентів, що з ріжних причин не могли бути в Інституті, а мешкали поза Інститутом.

Так само підтримував звязки з людьми по провінції, щоб затримати ту організацію і настрій, який так скоро поширився. На окрему згадку заслугує собі той факт, що Інститут тепер дійсно став культурним осередком. Він вже через кілька років попередно розміщував учителів по провінції, а тепер він став наче учительським бюром, до котрого школи вдавалися за учителями, а учителі за школами. Ректор був добре обзнакомлений з кождою українською околицею в Саскачевані і він старався справляти до ріжних околиць відповідних учителів, щоб в той спосіб поширювати організацію і тримати її в русі.

Не лише піклувався тим, щоб примістити своїх учителів, але він також старався знайти приміщення для своїх абсольвентів при ріжних других фахах чи професіях.

Та важне те, що того року робота Інституту поширилася поза межі Саскачевану.

2. Поширення впливів Інституту на провінцію Алберту.

Поширилася та робота в першій мірі в провінції Алберті. Там люди звязані з Інститутом Грушевського при ріжних нагодах висловлювалися, що Інститут Грушевського є або філія, або сестра Інституту Могили, але помимо того звязь між цими Інститутами була дуже маленька і поверховна. Таким станом не були вдоволені старші студенти, а головно ті, що приїхали туди з Інституту Могили — М. Бойкович, П. Закус, М. Бурак, Н. Голубіцький і др. Вони дуже вперто працювали над тим, щоби Інститут Грушевського більше зблизити з Інститутом Могили. В дійсности за ректорства п. П. Галицького взаємовідносини між Інститутами дуже багато поправилися, але це діло пішло ще дальше, коли під весну 1927 року п. Галицький зрезиґнував, а дирекція попросила п. Ю. Стечишина заняти ректорство Інституту Грушевського. Стечишин погодився приняти позицію, одначе лише тому, щоб Інститути злучити і щоб на слідуючий шкільний рік прилагодити там місце для П. Лазаровича, що якраз того року кінчив курс фільософії в Саскатуні. Дирекція Інституту Могили на це погодилася, а студентська рада в Інституті згодилася допильнувати справ Інституту, коли о. Кудрик візьме офіціяльну відвічальність за нагляд над студентами.

Таке рішення було зовсім вдоволяюче, бо старші студенти з такою посвятою ставилися до справ, що їм можна було зовсім певно віддати ведення Інституту. Зрештою, о. Кудрик перебував в Інституті кілька років, був вповні обзнакомлений зо студентами, отже не було ніякого

сумніву, що всі вони заопікуються Інститутом. Так само і канцелярійна справа була розвязана дуже вдоволяючо. Через кілька місяців передше ректорові в канцелярії помагав п. Василь Ґаук, що недавно приїхав з Европи. Він мав добру практику в веденню книжок в ріжних кооперативах в Галичині і за короткий час показався дуже дбайливим і відвічальним, отже йому поручено справи канцелярійні. Зрештою, дирекція попросила п. Дм. Янду, що попередно нераз заступав ректора в канцелярії, а тепер практикував в адвокатській канцелярії, щоб помагав п. Ґаукові своїми порадами у важніших справах.

Розвязавши в такий спосіб справи Інституту Могили, Стечишин виїхав до Едмонтону з початком квітня 1927 р., офіціяльно перебрав обовязки ректора 10 квітня і ним остав до кінця серпня. В протягу короткого часу він завів конечні зміни, як в порядках між студентами, так і в книговодстві, щоб на слідуючий рік можна було провадити Інститут в такий самий спосіб, як в Саскатуні.

ПИЛИП ГАЛИЦЬКИЙ,
ректор Інституту ім. Мих. Грушевського в Едмонтоні, тепер священик Української Православної Церкви.

Згідно з попередними плянами Стечишин постарався, щоб будучий ректор якнайскорше прибув до Едмонтону і познайомився з Албертою та її обставинами. Лазарович приїхав до Едмонтону в травні, літом обидва виїздили на фарми з відчитами і в справі студентів, а 10 серпня дирекція Інституту Грушевського, на пропозицію Стечишина, приняла Лазаровича як нового ректора, що заняв свою посаду офіціяльно від 1-го вересня, 1927. Та і тоді ще Стечишин відвідував Едмонтон постійно, щоб навести обидва Інститути до злуки.

З приходом цих двох саскатунців в Інституті Грушевського заведено ту саму систему, що в Інституті Могили і нема найменшого сумніву, що на тім скористав не тільки самий Інститут Мих. Грушевського, але й ціла провінція Алберта.

3. Поширення впливів на Манітобу. Рівночасно з поширенням своїх впливів в провінції Алберті, Інститут Могили, згідно з рішенням попередного зїзду, почав робити кроки до отворення філії в Винипеґу. Вже з початком липня пороблено старання, щоб винайміти відповідний будинок і такий будинок знайшлося під числом 71 Смит стріт, що коштував $150 місячно. Інститут в Саскатуні зараз виасиґнував поверх дві тисячі долярів на закупно меблів, які В. Свистун і Ю. Стечишин закупили в гуртівнях (голсейлах), отже з великим заощадженням.

Обєднання Інститутів пішло скорим темпом і в осени 1927 року оголошено вже один конкурс для всіх трох Інститутів. Цей конкурс справді представляв силу. До Саскатуну конкурс був на приняття 150 студентів, до Винипеґу 60 і так само до Едмонтону. Саме те, що це вже був один конкурс для всіх Інститутів, представляло не лише силу, але й єдність у веденню своєї роботи. Одностайність у праці появилася і в тім, що зараз на початку шкільного року саскатунський Інститут, в порозумінню з ректорами других Інститутів, вибрав цілий ряд українських шкільних підручників для ужитку у всіх трох Інститутах і всі три Інститути провадили свою науку по однім пляні.

Тепер почали появлятися вісти з діяльности студентів всіх трох Інститутів, між котрими студентський кружок „Прометей" у Винипеґу, під проводом ректора Свистуна, почав здобувати собі місце серед українського громадянства в Винипеґу своїми концертовими виступами в Українськім Православнім Соборі.

Філія Інституту ім. П. Могили в Винипеґу, при вул. Смит, 1927 р.

Тут слід замітити, що В. Свистун, подаючи звіт з роботи філії Інституту в Винипеґу заявив*), що українське громадянство в Манітобі на загал не виявило великого заінтересовання в справах Інституту. Рапорт дальше каже, що манітобські учителі не дали філії Інституту найменшої помочі і ні один з них не прислав від себе якого студента. Ту байдужність треба було зрушити і В. Свистун почав ту роботу вихованням студентів у відповіднім дусі. Студенти кружка „Прометей", як і кружка „Каменярів" в Саскатуні, зложили свій клич:

Астра, кастра,
Нумен, люмен,

*) Рекорди Інституту.

Кандіде ет константер
Молодь вчитись ходи тут,
В Петр Могили Інститут,
Темноті осина й пек!
Бурса, бурса, Вінніпеґ!

Вся робота Інститутів провадилася під кличем, що українці в Канаді мусять мати свою інтеліґенцію, а щоб вона була корисною для свого народа, то її мусить виховатися в українських інституціях, що є під проводом і контролею українців. Таке розуміння справи поширялося між громадянством і без сумніву мусіло мати впливи на другі українські ґрупи в Канаді.

Приміром в Едмонтоні 1925 р. відчинено „Український Католицький Інститут", що мав продовжати роботу Бурси ім. Шевченка, що перестала існувати 1922 р. Цей Інститут був під поводом о. Гюза до 1927 р., коли то управа уважала за відповідне відпустити о. Гюза, а на його місце поставити настоятелем брата Методія, українця. Очевидно, що зміна була конечна тому, що позиція цего Інституту з настоятелем не-українцем була невидержимою. Відвідуючи українські околиці в Алберті 1927 р. Ю. Стечишин публично заявляв, що інституцію під проводом не-українців не можна називати українською. Це баламучення людей. Чи таке говорення мало які наслідки на роботу цього католицького Інституту — годі сказати, але воно мало вплив на самий Інститут Грушевського, що був слідуючої осени заповнений студентами, помимо того, що того року підвисшив оплату студентам за харч і помешкання з $17.00 на $27.00, не зважаючи на конкуренцію католицького Інституту, що дальше перетримував студентів за значно меншу оплату.

4. Школи українських танків.

Говорячи про працю Інститутів того року, треба вказати ще на одну подію, що безуслівно мала великий вплив на оживлення українського життя в Канаді взагалі, а на роботу українських Інститутів зокрема.

Ще при кінци 1926 р. до Канади приїхав український артист-балет майстер, Василь Авраменко. Починаючи від сходу Канади він уряджував школи чи курси українських танків, а при закінченню курсів робив публичні виступи, про котрі блискавкою рознеслася по Канаді добра опінія. Про красу українських танків заговорила не лише українська преса, але й анґлійська.

З ним порозумівся ректор саскатунського Інституту і зробив зарядження, щоб запровадити курси українських танків в Інститутах Могили і Грушевського ще перед закінченням шкільного року 1926-27. З початком травня Авраменко приїхав до Саскатуну, поробив тут зарядження на отворення такої школи не лише в Інституті, але й для

ширшого громадянства в місті, оставив тут свого заступника І. Пігуляка, а самий з другим заступником В. Мошуком, поїхав до Едмонтону. В обидвох містах зараз отворено курси, на котрі записалося около сотки курсантів як в однім так і в другім центрі.

По закінченню курсів заряджено публичні виступи в більших галях обидвох міст, а заряд літної вистави (Ексибішин) в Саскатуні умовився з Авраменком, щоб той зо своїми танцюристами виступав в протягу тижня на виставі. Опісля до кінця року управа Інститутів помагала Авраменкові робити такі виступи в ріжних українських кольоніях.

П. І. ЛАЗАРОВИЧ, зразу питомець Інституту Могили, відтак учитель, а опісля ректор Інституту Грушевського в Едмонтоні.

Ті українські, школи танків та виступи перед загалом мали дійсно велике значіння. Люди, що пізніше познайомилися з Авраменком блище, пізнали деякі його персональні недостачі, готові не згадувати про нього, але дійсність остається дійсністю, що Авраменкові школи збудили українську молодь, захопили її й дали її в руки щось конкретного, з чим можна було виступити і похвалитися перед сусідами неукраїнцями. Дальше — Авраменкові ученики організували подібні школи скрізь по Канаді і тим чином спопуляризували українське імя між неукраїнцями в Канаді. Авраменкові школи перший раз звернули увагу українцям в Канаді на те, які є дійсно українські строї — строї наддніпрянців, полтавців, строї гуцулів, буковинців і запорожців. Авраменкові школи мали великий вплив на очищення українських строїв з ріжного засмічення.

5. Мирослав Січинський в Канаді.

З приїздом Авраменка до Едмонтону був звязаний також приїзд Ю. Гассана. Авраменко рекомендував його, як доброго українського діяча, доброго співака з хору Кошиця, а також доброго диріґента. Авраменко і Гассан дальше порекомендували Стечишинові запросити до Канади Мир. Січинського. Він самий не погодився запрошувати Січинського, але порадившися з другими, припоручив Авраменкові та Гассанові зробити запрошення.

Особа Січинського всім знана, бо кождий знав того героя, що застрілив польського графа Потоцького за кривди над українським народом в Галичині. Вістка про його приїзд до Едмонтону рознеслася

по околицях блискавкою і на день його відчиту, 23 червня, приїхало багато людей з околиць помимо того, що того дня падав сильний дощ.

Відчит був оголошений і виголошений в салі Інституту Грушевського. Люди приняли його дуже величаво і слухали його промови з великим захопленням. Та зміст промови не був зовсім конструктивний і хоч по промові Вол. Купченко вийшов на сцену і дякував йому за промову поцілуями, то предсідник Стечишин відразу заявив, що „хоч нам було приємно витати далекого гостя, то зо змістом його промови не можна погодитися".

На другий день в дискусії виявилося ще ясніше, що погляди Січинського на провадження роботи в Інститутах є цілком не згідні з поглядами тих, що Інститутами дорожать. Побачивши на стіні в Інституті образи Франка і Драгоманова, Січинський замітив, що Інститут не має нічого спільного з тими діячами, бо „вони не були церковниками і не годилися б з роботою Інституту." Погляд Січинського на церковну справу був зовсім негативний. Він не розумів, чому на вільнім американськім континенті комусь хочеться „бавитися" релігійними справами. Йому смішно було, що тими „пережитими" справами інтересуються ще ті, що уважають себе провідниками.

Про цей зудар двох ріжних поглядів Стечишин зараз повідомив своїх в Саскатуні і Винипеґу і радив їм приняти Січинського, але й уважати за тим, чи погляди Січинського справді не йдуть в розріз з усею роботою Інститутів. Тимчасом Січинський свої погляди ще ясніше представив в Народнім Домі в Саскатуні і в Ст. Джуліен. Що більше — він якнайясніше підчеркнув у своїх промовах ті справи, про які йому радилося не говорити. Коли заїхав до Винипеґу, він почав свої виклади в якійсь чужій салі. Свистун запросив його до Собору. В Соборі він говорив три вечері (5, 6 і 7 липня) і кождого вечера критикував ріжних українських провідників, нічого конструктивного не подаючи. Коли по третім відчиті Свистун звернув йому увагу на його деструктивну лінію, Січинський назвав Свистуна, „Український Голос" і „Православний Вістник" польонофілами. Зараз по тих відчитах Січинський говорив на учительській конвенції що відбулася в Винипеґу 14 і 15 липня і там говорячи про „Релігію, Науку і Політику", накинувся на Український Інститут ім. П. Могили за те, що в нім не дається місця для невіруючих студентів*). Пізніші вісти донесли, що Січинський вже рік перед тим, як і його співтовариш Микита Шаповал, в Детройт, виступали проти цего Інституту.

По учительській конвенції Січинський вернувся ще раз до Алберти, оголосив ряд відчитів, але на самих початках стрінувся з отвертою опозицією. В околиці Січ-Коломия був проголошений великий пікнік і на нім мав говорити Січинський. Людей було около 2000, одначе зарядчики пікніку, М. Чернявський і Н. Харук за порадою Стечишина,

*) Український Голос, ч. 34, 1927 р.

П. Зварича і П. Василишина, що також були на тім пікніку, відмовили Січинському дозволу говорити. Таке саме сталося того самого дня в околиці Заваля, де старенький Ґнідан сказав Січинському, що не позволить йому говорити, бо він не шанує наших інституцій.

Чи ці відмови були причиною того, що він сканцелював більшу часть своїх оголошених відчитів, чи ні, однак Січинський скоро перестав їздити і вернувся до Зединених Держав, не залишаючи за собою великої шкоди. Навіть противно.

6. Започаткування організації Союза Українців Самостійників.

Приїзд Січинського до Канади і його виступи проти людей, що гуртувалися при Інститутах і при українській православній церкві, мали навіть свої добрі наслідки. Тоді власне показалося, що Інститут, як просвітно-культурна інституція, не міг би стати організацією, що могла б заопікуватися загальними народними справами — економічними, політичними і церковними. Показалося, що та ґрупа повинна зорґанізуватися в інше тіло з ясно опреділеною ідеольоґією, котра могла б притягнути до себе і тримати таких людей, що не є членами Інститутів.

Цею справою занявся головно Ю. Стечишин, що обїздив околиці, і бачив, де є слабі сторони орґанізації Інститутів. Він представляв, що з боку орґанізаційного ґрупа при Інститутах і при православній церкві є невидержимою на ріжні удари. Він арґументував перед Свистуном, що сила цеї ґрупи є досі в тім, що між її провідними людьми є повна згода і товариське привязання, але Інститути можуть ідеольоґічно розійтися. Зрештою, вони й до того часу лише припадково йшли одною лінією. Звязь була досить поверховна, отже на будуче вони могли б піти ріжними шляхами. Так само з часом можуть наступити непорозуміння між провідниками і коли упаде звязь товариська, а не буде ясно означеної плятформи — ідеольоґії, що вязала б людей в одно в часі кризи, то ціла дотеперішна структура цеї ґрупи може легко розсунутися.

В виду поділу опінії, що наступив через Січинського в Алберті і в самім православнім Соборі в Винипеґу, передові члени цеї ґрупи розуміли положення і готові були шукати способів, щоб ту орґанізацію забезпечити.

По прелімінарних дискусіях в Саскатуні та Алберті, Ю. Стечишин і І. Рурик з Саскатуну приїхали до Винипеґу при кінци жовтня 1927 року, де з нагоди їх приїзду відбулися перші ширші наради в цій справі. Наради відбувалися в будинку філії Інституту і на них були, кромі двох згаданих: В. Свистун, о. Савчук, Арсенич, Мир. Стечишин та ґен. Сікевич. Тоді то обговорено назву ново-пропонованої орґанізації. Справа назви забрала чимало часу і застанови. Одні пропонували назву „народовців"; другі „націоналістів", та обидні знаходили критику, що вони або занадто крикливі, або занадто загальні і тому виявля-

ють за мало прикмет організації. По довшій дискусії принято назву: Союз Українців Самостійників, або в коротці Самостійники*). Присутні погодилися на ту назву тому, що вона дійсно відповідала завданням цеї групи, що провадила свою культурну і просвітну роботу самостійно, без чужих наказів, або впливів. Зрештою, така назва не могла нікого дразнити навіть в англійськім перекладі — Ukrainian Self Reliance League.

27 листопада, підчас побуту Ю. Стечишина в Виннипегу, скликано ще одні наради **) в справі приготування програми слідуючого зїзду і тоді поновно рішено приняти подану назву. Тоді й рішено, що ціль такої організації має бути обєднання всіх українців в Канаді, що годяться на самостійницьку роботу в культурно-освітнім, религійнім, політичнім і економічнім життю нашого народа.

ІВАН ДАНИЛЬЧУК,
також був довгий час питомцем Інституту Могили, учителем української літератури і редактором „Каменярів".

... У всіх тих ділянках нашого життя повинна проявлятися самостійна діяльність, не оглядаючися на чужу поміч і чужий провід. Зокрема начеркнено, що в ділянці культурної праці треба буде скоординувати працю виховавчих інституцій, народних домів, читалень, драматичних і співацьких товариств та Рідних Шкіл. Відносно церкви рішено, що ця група розуміє велике значіння церкви і церковної роботи між народом і буде піддержувати лиш ту церкву, яка працює для добра українського народу і яка не є знарядом для чужих політичних цілей. На полі економічнім ця організація піддержує промисл і торговлю ведену українцями, дає першенство для своїх людей у всякім ділі і визнає засади солідаризму, — що ріжні кляси є потрібні і вони себе доповняють. На полі політичнім організація ставить собі за ціль — помагати створити самостійну українську державу в Европі і зазначує вороже становище до всіх окупантів українських земель і до тих елементів, що окупаційну ворожу політику піддержують.

*) За назву „Самостійників" належиться признання Мир. Стечишинові.
**) На тих нарадах були: В. Свистун, Мир. Стечишин, о. В. Кудрик, о. С. В. Савчук і Ю. Стечишин.

7. Ідеольоґічний, 11-ий Зїзд — 1927 року.

По такім приготуванню зараз проголошено зїзди, що мали відбутися в Едмонтоні 24—26 грудня, а в Саскатуні 28—30 грудня. На тих зїздах малося представити ідеольоґію нової організації, а що б вона вийшла якнайповнішою, назначено чотирох промовців, що мали окремо обговорити справи: політичну, культурно-просвітну, церковну і економічну, а пятий бесідник мав зібрати все до купи і представити ідеольоґію як цілість. В додатку до програми зїзду додано справи: видавництв, організації молодіжи, льокальних орґанізацій, і льояльність до своєї орґанізації.

Програма цього зїзду була наперед досконало обговорена і вплянована. Промовці наперед знали, що вони мали говорити, на якій конкретній точці ограничитися, і яка резолюція мала слідувати по відчиті. Взагалі, з боку приготовчого, це був один з найкраще приготованих зїздів і тому він був вповні успішний та мав добрі наслідки.

Він був спеціяльно успішний в Едмонтоні. Алберта, як вже було згадано, цілий час мала склонности до автохтонности і не дуже спішилася запрошувати дальших гостей бесідників. Одначе того року з Винипеґу приїхало пятьох, а з Саскачевану кількох промовців. Це само собою викликало зацікавлення. Люди зїхалися численно, і вислухали промови і одобрили зорґанізування Самостійників*).

Зїзд в Саскатуні був також надзвичайно вдачним. В нім взяли участь 323 члени Інституту з рішаючим голосом, які заступали 547 уділовців, 112 гостей та понад 100 питомців Інституту.

Зїзд почався рано Соборною Службою Божою, яку відправляли о. С. В. Савчук та о. В. Кудрик, а по полудни В. Свистун, голова Інституту, формально отворив його. У своїй вступній промові він заявив, що в протягу послідного року він був більше активний в справах Інституту. Він дальше підчеркнув поширення праці Інституту на дві провінції і заявив, що коли так дальше піде, то прийдеться засновувати філії Інституту і в інших провінціях Канади. Дальше звернув увагу на те, що цей зїзд має дати почин до консолідації нашої праці і до витворення центрального репрезентаційного тіла, що провадило б наше життя в Канаді і по тій лінії, яку почали Інститути.

До президії зїзду ввійшли: Свистун, Мих. Стечишин і Г. Сліпченко, а секретарями: І. Пігуляк, О. Бендас та О. Івах.

Президія покликала делеґатів до привітів. Такі привіти насамперед передали представники студентських кружків: А. Кожушко з Едмонтону, М. Мандзюк з Винипеґу, І. Данильчук з Мус Джьо, І. Стратійчук з Канори, М. Зюбрак з Саскатуну, І. Пігуляк з Йорктону. Представники Народних Домів: Г. Шевчук з Ріджайни, Петро Сукнацький з Саскатуну, Т. Золотуха з Мус Джьо, Михайло Стечишин з Йоркто-

*) Зїзд був настільки успішний, що опозиція (Т. Томашевський і др.), признала, що йому годі пошкодити бо . . . „Стечишин спровадив всю тяжку артилерію з Винипеґу".

ну, Г. Будник з Тарнополь і Г. Стратійчук з Канори. Представниці жіночих товариств: А. Грещук з Ріджайни, п-ні Д. Янда з Саскатуну, пайна М. Марко і пані О. Свистун з Виннипеґу. Дальше привіти зложили: о. Д. Лещишин і о. С. В. Савчук з Виннипеґу, о. П. Мельничук з Вакав, о. М. Подольський з Гефорд. Мир. Стечишин від Т-ва Взаїмна Поміч і В. Авраменко.

(а) Звіти.

По привітах покликано ректора до звіту з виховавчої роботи та фінансової господарки Інституту. Він поінформував присутніх, що 1926-27 р. в Інституті було всіх 149 записаних студентів, а з того числа

Питомці філії Інституту ім. П. Могили в Виннипеґу, в шкільнім році 1927-1928.

було 100 хлопців і 49 дівчат; 127 православних, 21 греко-католиків і 1 баптист. Між тими студентами було 22 студенти університету, 21 „нормальців" і 17 студентів четвертого року середних шкіл.

З таким великим числом старших студентів, що в більшій части були вже учителями, робота в Інституті провадилася дуже успішно. Всі працювали з посвятою і вишколювалися на те, „щоб поширити свою ідеольоґію між якнайширший загал і з якнайбільшого числа людей витворити для себе членів, певних і гордих свого імени . . . Інститут

звертав увагу на те, щоб його вихованці перемагали своїх противників своєю людською гідністю, чеснотою та свідомістю, а себе так звязали від Сходу до Заходу, щоб всі пішли за одного, а один за всіх"*).

Референт висловив признання о. Кудрикові за його поміч у вихованню, а студентам: Лазаровичеві, Зюбракові, Івахові, Данильчукові, Ваврипюкові, п-ні Стечишин, Павликові і В. Ґаукові за поміч в провадженню українських лекцій в Інституті. Кожде з них мало один або два предмети з одною або двома лекціями на тиждень, і кожде старалося вивязатися як найкраще зо свого предмету, роблячи це зовсім безплатно.

Говорячи про орґанізаційну роботу, він сказав: „Наша орґанізаційна робота в самім Саскачевані була цього року троха припинена, але ми за те зужили час і енерґію в Алберті. Причиною нашого поширення в Алберті було те, що Інститут Грушевського покликав мене заняти посаду ректора в тамошнім Інституті. На це я погодився, щоби там насамперед завести ту саму систему, що є в нашім Інституті, щоби поширити свою ідеольоґію в Алберті, де між нашим народом є найбільше безідейности, де між нашими людьми жиє ще найбільше кацапні, де римо-католики захоплюють наші громади, де айриші поважилися заснувати „українську" бурсу ім. Шевченка і де большевизм закорінився і розкладає наш організм більше, ніж в котрій іншій провінції. З приїздом п. Лазаровича до Едмонтону ми могли відвідати наші околиці, познакомитися з місцевими обставинами і робити свою роботу як найкраще. Наслідки нашої роботи в Алберті можна судити хіба по тім, що ми мали цего року в Алберті один з найкращих зїздів, започаткували там існування нашого товариства „Могилян" і зробили злуку Інституту Грушевського з Інститутом П. Могили**).

З фінансового звіту показалося, що загальні приходи Інституту того року були поверх 33,000 доларів. Довги Інституту сплачено на стільки, що тепер осталося лише $12,677.43, а за те студенти завинили $13,646.60. Значить, вже 1927 р. можна було поплатити всі довги Інституту, якби так було вдалося сколектувати всі рахунки, що студенти з родичами Інститутові завинили.

З фінансового боку це був найуспішніший рік в історії Інституту. Інститут того року мав чистого зиску поверх чотири тисячі доларів. У звіті він являється меншим, бо супроти зиску поставлено цифри за зужиття будинку і меблів, та інші рахунки, яких в дійсности не заплатилося. Це був дійсно великий зиск, коли мати на увазі, що того літа основно поправлено і помальовано будинок, а та робота коштувала поверх чотири тисячі доларів.

Тут треба згадати і те, що згідно з рішенням попередного зїзду, Інститут зробив початок залізного фонду в формі асекурації трох членів Інституту: Сліпченка, Свистуна і Ю. Стечишина. Інститут за-

*) Український Голос, ч. 6, 1928 року.
**) Український Голос, ч. 6, 1928 року.

асекурував тих трох осіб на $15,000 на 15 літ та піднявся платити річно $823.00 премії. Коли б котрий із тих осіб помер перед 15 роками, то Інститут дістав би $15,000, а коли ніхто не вмре, то кожда заплачена премія значила те саме, що ті гроші вложені до банку.

З таким фінансовим станом Інститут міг дійсно позволити собі на те, щоб отворити філію в Винипеґу.

Після звіту Ю. Стечишина подав звідомлення з життя філії Інституту в Винипеґу ректор тої ж філії В. Свистун. Він повідомив, що у філії є 33 студентів, але те число замале, щоб себе оплачувало і централя, Саскатун, буде змушена доплатити недобір та за закупно меблів. Студентів публичної школи не було. При Інституті існує студентський кружок „Прометей", що працює інтензивно по тій самій лінії, що „Каменярі" в Саскатуні*).

(б). Відчити.

Другий день зїзду був присвячений відчитам. В. Свистун виголосив перший відчит на тему „Наша ідеольоґія" і в нім представив ясно становище орґанізації при Інститутах в справах культурно-освітних, церковних, економічних і політичних. Висказане становище було згідне з дотеперішною роботою того гурта людей, згідне з тим духом, в якім приготовлялося створення орґанізації СУС**). Прелеґент обговорив те становище загально, бо кожду справу: культурно-просвітну, церковну, політичну і економічну мали обговорити інші бесідники зокрема. Він сказав: „І хоч ми дуже докладно нераз аналізували ріжні сторони нашого життя при помочі наших кличів самопошани, самодіяльности і самостійности, то не вважали за відповідне з одного боку уложити з цих кличів коректної, ядерної нашої програми, а дальше не уважали за відповідне повязати в одну цілість тих наших орґанізацій, які переводять ті наші кличі в життя в ріжних ділянках народної роботи. Це була наша слабість і цей зїзд має її усунути через 1) виложення нашого світогляду в формі нашої програми, 2) через концентрацію і консолідацію всіх наших орґанізацій для переведення такої програми в життя в більше систематичний спосіб, як це ми до тепер робили".

Свою промову бесідник закінчив відчитанням резолюції про створення Союза Українців Самостійників.

Становище в справах політичних обговорив Мир. Стечишин, що

*) До дирекції на 1928 рік вибрано слідуючих: В. Свистун — голова; Ю. Стечишин — заст. голови; Г. Сліпченко — 2-ий заст. голови; Дм. Янда — секретар; Михайло Зюбрак — заступник секретаря; д-р Ю. Драґан — касієр. Дирекція на Саскачеван: Ф. Т. Гаврилюк, о. П. Мельничук, С. Б. Микитюк, В. Гавриш; на Алберту: П. Зварич, Д. Фербей, Л. Пронюк, д-р Іван Верхомин, Ілія Киріяк, В. Челядин, І. Семенюк, Вас. Підручний, Мих. Чернявський.

**) Промова В. Свистуна, як також промови інших бесідників, що обговорювали другі справи, а саме промова Мир. Стечишина Про Політичні Комбінації; о. Вас. Кудрика про Льояльність до орґанізації і Ю. Стечишина про Церковні справи, були надруковані в окремій брошурці 1928 р. під заг. Союз Українців Самостійників в Канаді.

говорив на тему: „Політичні Комбінації". Хоч та промова була лише поширенням одної з точок згаданих попереднім промовцем, то все ж була надзвичайно цікаво і доцільно обговорена. Він сказав, що як ріжні річи в світі мають між собою ріжниці і через те вони мають ріжні імена, так і в життю кожда громада людей, що своїми поглядами ріжниться від других громад, має свою назву. Опісля обговорив погляд громади при Інститутах в ріжних справах і вказав, що ці люди на все дивляться з точки самостійницької і за свою засаду приняли гасло: „самопошана, самодіяльність і самостійність", тому її на цім зїзді приймають офіціяльну назву самостійників. Ідеал самостійности має руководити нами у відношенню до української держави, до старокраєвих партій та угрупувань. „Той самий принцип повинен скрізь руководити українським самостійником і в політичнім життю в Канаді".

ОНУФРІЙ ІВАХ,
що був довгий час питомцем Інституту П. Могили, учителем Української літератури і редактором „Каменярів".

Закінчуючу свою промову промовець відчитав резолюцію про становище в політичних справах, яку також одноголосно принято.

Про „Координацію культурно-просвітної праці" говорив о. С. В. Савчук і короткий зміст його промови був такий: Нарід мусить зрозуміти значіння спільного ділання для осягнення спільних ідей. Великі завдання, ми зможемо виконати тільки тоді, коли скупчимо всі свої культурно-освітні сили і надамо їм спільний напрям. Тепер ми вже злучили працю Інститутів і жіночих орґанізацій, а за ними треба злучити працю Народних Домів, Рідних Шкіл і молодечих орґанізацій.

Бесідник предложив формальну резолюцію про злуку Інститутів Грушевського і Могили, та про злуку Народних Домів.

„Про церковне питання" ґоворив Ю. Стечишин. У своїй промові він підчеркнув, що церква є дуже важний народний чинник, що церкву треба відповідно розуміти і оцінити як важну підвалину народного життя. Як таку її не можна легковажити, нищити, ні ворогам віддавати. „Вона мусить бути під безпосередною контролею українського народа, бо лише тоді вона стане жерелом свободи, світла і невичерпаних життевих сил". Свої твердження бесідник підкріпив ріжними примірами з історії і широкого життя теперішности і, як попередні бесідники, відчитав резолюцію, що також була принята.

П. Лазарович говорив про „Значіння виховавчих інституцій" і ска-

зав, що вони мають те саме значіння в нашім життю, що мозок і серце в життю людини. Як мозок надає свідомість і систематичність життя, а серце при помочі крови проживлює ціле тіло, так просвітно-виховавчі інституції роблять несвідоме й механічне життя свідомим, доцільним, і достарчають духову поживу для цілого народного тіла.

Я. В. Арсенич говорив про „Економічні справи" і звернув увагу на те, що виховуємо фаховців, професіоналістів та торговців, але наш загал мусить застановитися над тим, щоб вони мали де приміститися і щоб їх піддержувати. Наше повне життя вимагає, щоб наші гроші кружляли між нами. Розуміється треба також, щоб професіоналісти і фаховці і т. д. знали свої обовязки для свого громадянства, бо лише тоді, як буде порозуміння і кооперація між нами, зможемо ми вповні розвиватися.

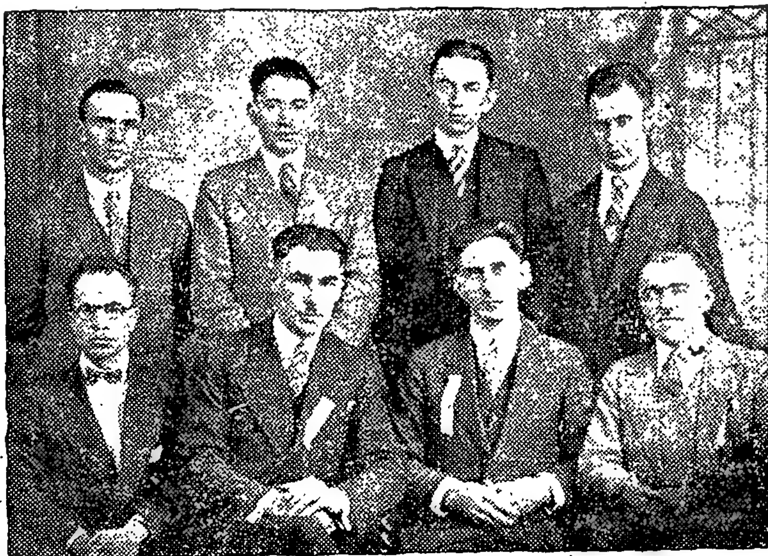

ОСНОВНИКИ ЦЕНТРАЛІ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТСЬКИХ КРУЖКІВ:

Сидять з ліва на право: О. Івах, М. Бойкович, М. Зюбрак, Мик. Мандзюк.
Стоять: А. Кожушко, Іван [illegible], Іван [illegible], [illegible] Данильчук.

Свящ. В. Кудрик говорив, що організація є конечна, бо сила одиниці є занадто обмежена, а більше життя вимагає більше праці і більше рук. Здоровля й сила організації залежать від ідейности, характерности і щирости членів, готових до спільної праці. Вона залежить від вірности її членів. Самолюбство, байдушність і відокремлення, які вже почали проявлятися в нашім народі тут в Канаді, є дуже небезпечні. Люди, що відриваються від громадських обовязків — це злочинні типи, це дезертири, що не мають ніякої вартости для громади, для народу. Такі можуть відкинути як невартісне те, що для народу є найцінніше і можуть такі вартісні річи віддати, або продати чужому. Як недобре слово сказане проти чиєсь родини викликає обурення в членів тої ро-

дини, так вірні члени організації стають в її обороні, коли проти неї хтось скаже згірдливе слово, або зробить щось недоброго. До успіху праці в організації треба льояльности.

Мих. Стечишин говорив на тему: „Робота льокальної організації". Він сказав, що хоч як важна справа прінципів і теорії, то справа практичної роботи в льокальній організації ще важніша. Льокальна робота може виглядати малою, але без неї велика робота не буде мати успіху. „Нашу силу можемо судити не тільки по наших теоріях та високих цілях але її по тім, чого ми доконали на місці в льокалі. Нашу силу можемо цінити по якости інших льокалів. Ми більше не варта, як варта наші одиниці — льокальні організації, з котрих ми складаємось. Прелєґент дальше вказав на спеціяльні трудности в наших льокалях, намітив кілька конкретних завдань для наших Народних Домів, а спеціяльно підчеркнув Рідні Школи та бібліотеки, що повинні виховати читачів, з яких повстануть провідні, думаючі люди.

Дальший відчит виголосив др. Драґан, що говорив про „Значіння здоровля для суспільности". Він сказав, що як в життю людини між здорові клітини закрадаються небезпечні і шкідливі клітини, так і в громадському життю появляються час від часу слабі, розкладові елементи, що пробують розточити громадський орґанізм. Отже, сказав він, перед нами висока ціль, „працювати чесно і з пожертвованням, щоб вимітати з нашої громади всяке найменше занечищення".

На зїзді говорив також ґен. В. Сікевич на тему: „Українсько-жидівські відносини". Зміст відчиту був навіяний свіжим тоді судом в Парижі над Шварцбартом, убійником Петлюри. Промовець дуже цікаво переповідав події з недавної визвольної боротьби і вказав, що жиди в ріжних місцях самі провокували населення, але за погроми не можна винувати Симона Петлюри.

(в). Резолюції. — Створення орґанізації СУС.

Резолюції 11-го зїзду мали велике значіння для орґанізації Союза Українців Самостійників, яку той зїзд покликав до життя. Тому то більшість тих резолюцій відноситься до справ орґанізації. Перша резолюція була про те, щоб створити СУС, що мав би переводити в життя програму ухвалену тим зїздом. Друга визнала „Український Голос" орґаном СУС. Третя виявляла становище нової орґанізації в справах політичних. Четверта в справах культурно-освітної роботи. Пята в справах церковних. Шеста в справах економічних.

На підставі ухвалених резолюцій Союз Українців Самостійників має гуртувати в собі такі орґанізації, як і поодинокі особи, що визнають його прінціпи і програму, а управляється Центральним Екзекутивним Комітетом з сімох членів, а то: голови, заступника, секретаря, касієра і трох членів екзекутиви. В додатку до екзекутиви покликано також ширший Центральний Комітет, що складався з репрезентантів орґанізацій, що входять в склад СУС в особах кождочасного голови і

секретаря, як також з 12 членів, зразу по три на Саскачеван, Алберту і Манітобу, два на Онтеріо і один на Квебек*).

Централя Студентів. Цей зїзд вислухав резолюцію шістьох студентських кружків про потребу Централі Українських Студентських Кружків для концентрації студентських кружків і припоручив студентському кружкови „Каменярі" в Саскатуні ввійти в порозуміння з другими студентськими кружками в Канаді в ціли переведення в життя центральної орґанізації всіх студентських кружків і такій Централі Українських студентів СУС признав право репрезентації у своїй централі.

Орґанізація молоді. 11-ий зїзд вибрав також 7 осіб для переведення в життя орґанізації молодечих гуртків при Народних Домах, Інститутах, церквах та інших товариствах. В додатку до тих 7 осіб мали входити також ректори Інститутів і адміністратор Української Православної Церкви.

Інші резолюції були:

1. Щоби отворити філію Інституту в Йорктоні; для того уповажнено Мих. Стечишина і Г. Сліпченка, щоб вони скликали льокальний зїзд в Йорктоні, збирали фонди і приготовляли отворення бурси на осінь.

2. Зїзд признав велику вагу українського танку, як культурного чинника в життю українського народу, висловив п. Авраменкові признання за його роботу і рекомендував, щоб наше громадянство дало Авраменкові моральну і матеріяльну піддержку в його роботі.

3. В формі резолюції 11-ий зїзд прилучився одноудушно до голосу української нації і осудив як фарсу і глум зо справедливости парижський процес проти Шварцбарта, котрий оправдав убійника Симона Петлюри від всякої вини і кари. Зїзд заявив, що імя Петлюри заслужило собі на найпочесніше місце в українській історії поруч Хмельницького, Дорошенка та Мазепи.

4. Зїзд дальше, звернув увагу Саскачеванському Пшеничному Пулові на конечність українського інформаційного бюра при своїй головній канцелярії в Ріджайні.

5. Зїзд також взяв під увагу зростаючу українську іміґрацію до Канади і що їй треба подавати моральну поміч, і тому завзивав українське громадянство в Канаді, щоб воно відносилося до іміґрантів прихильно, доказуючи в цей спосіб свою любов до свого народу.

8. Окремий Зїзд Союза Українок Канади.

Рівночасно зо зїздом в Саскатуні відбувся зїзд Союза Українок Канади, як окремої жіночої секції зїзду. Той зїзд також випав над-

*) На зїзді вибрано членів управи орґанізації, а ті 29 січня 1928 р. уконституувалися в той спосіб: В. Свистун — голова, Я. В. Арсенич — заст. голови, Мир. Стечишин — секретар, П. Г. Войценко — касієр; члени екзекутиви: прот. С. В. Савчук, ґен. В. Сікевич і Н. В. Бачинський. Ці люди творили екзекутиву. До ширшого комітету увійшли: Ю. Стечишин — від Інституту Могили і Д. Янда; від Просвітних орґанізацій — І. Рурик; від СУК — Савеля Стечишин і А. Рурик; від Союзу Укр. Студентів — М. Зюбрак і О. Івах; з Алберти: П. Зварич, М. Чернявський і Д. Пронюк; з Саскачевану: Ф. Т. Гаврилюк, Мих. Стечишин і В. Гавриш; з Онтеріо Т. Гуменюк і Мих. Венгер; о. Вол. Слюзар з Квебеку.

звичайно добре, бо брало в ньому участь понад 120 жінок та дівчат з усіх трох провінцій*).

9. Оцінка Зїзду.

Загальний і короткий опис зїзду подав Український Голос в таких словах:

„З усіх зїздів скликуваних Українськими Інститутами ім. Мих. Грушевського в Едмонтоні і ім. П. Могили в Саскатуні, мабуть ні один не матиме такого значіння в життю канадійських українців, як сьогорічні зїзди, що відбулися в днях 24, 25 і 26 грудня в Едмонтоні і 28, 29 та 30 грудня в Саскатуні. Були це зїзди переломового значіння, бо від попередних відзначаються тим, що на них головним ділом було сформування так сказати б, плятформи людей, що обєднуються коло тих Інститутів. Вислідом зїздів є створення нової організації канадійських українців, яка приняла собі імя „Союз Українців Самостійників". Ця організація має обєднувати в собі українців, які уважають за свій ідеал самостійну українську державу, а за тим самостійність політичної думки і взагалі самостійність в громадськім життї... Від тепер українське громадянство не буде потребувати здогадуватися, на чім стоять люди, що обєднуються коло Інститутів, бо їх засади є ясно опреділені і однодушно одобрені двома найбільшими і найуспішнішими зїздами в історії Інститутів.

„Повна однодушність і відсутність всяких спорів знаменували обидва зїзди. Видно було, що це зїздилися не люди, які тільки пізнаються одні з другими не знаючи взаїмно своїх думок і цілей, тільки люди одного напрямку, одної думки і одної ціли.

„Побіч ухвалення плятформи Союза Українців Самостійників найважнішою постановою зїздів була постанова едмонтонського зїзду, щоби злучити Інститут ім. М. Грушевського з Інститутом ім. П. Могили; за тим слідувала згода саскатунського зїзду на злуку Інститутів з додатком, щоб Інститут ім. П. Могили поширив свою діяльність і на інші осередки Канади, закладаючи в них свої філії**).

XIV. ДАЛЬШЕ ПОШИРЕННЯ РОБОТИ ІНСТИТУТУ 1928 р.

1. Впливи 11-го Зїзду на організацію СУС.

По Одинадцятім Народнім Зїзді прихильники Інституту дійсно мали причину гордитися своїми успіхами до того часу. Але й по зїзді робота пішла дальше.

Зараз з початком січня Авраменко отворив в Саскатуні курс українських танків, що в протягу останнього пів року своїми 65 публичними виступами викликали велике заінтересування між українським громадянством. Більшість студентів записалася на ті курси, а курси без сумніву мали додатні впливи на національне виховання студентів.

*) Вибрано такий уряд: Голова — пані Савеля Стечишин, заст. голови п-ні Ольга Свистун, секр. — п-ні А. Рурик, заст. секр. — п-ні Марія Мадюк, касієрка — п-ні Р. Драган.

**) Український Голос, ч. 1, 1928 року.

Як попередніх років, так і того року між студентами було поважне число старших учителів-студентів. В додатку ректор використову-

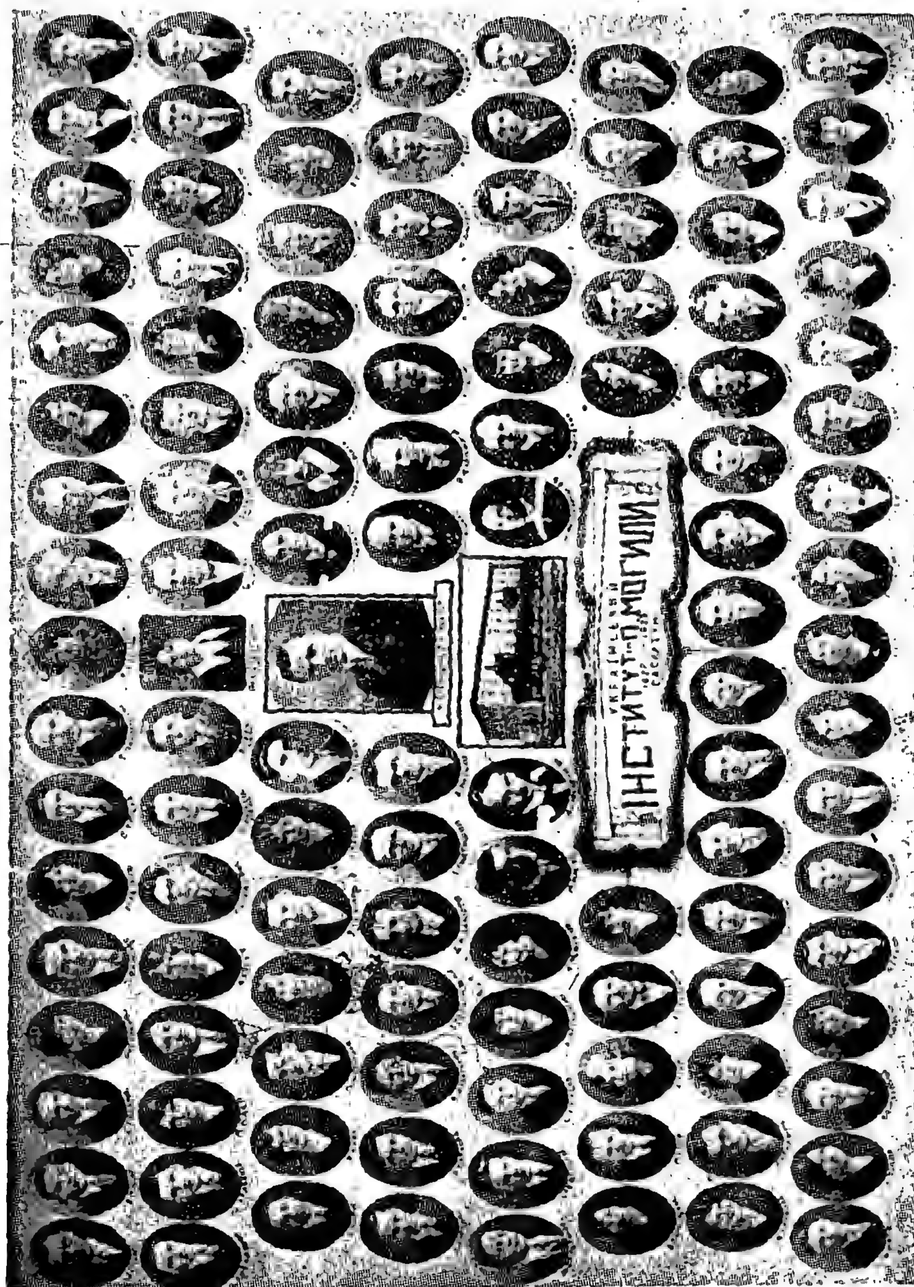

Питомці Інституту ім. П. Могили, шкільного року 1927-28.

вав кожду нагоду, щоб до Інституту дістати старших старо-краевих студентів. І 1928 р. в Інституті були: Павличенко, Гультай, Бендас і Гаук. Їх присутність також мала добрі впливи, бо їх відмінний світо-

гляд надавав ріжним дискусіям ріжноманітности, а то й поваги в роботі.

Кружок „Каменярі" був дуже активним і в нім були дебати, дискусії та відчити на поважні теми. Дальше, були там мистецькі виступи в Інституті та в Народнім Домі. Спеціяльним явищем в Інституті того року була окрема дівоча мандолінова орхестра під проводом пані Т. Кройтор. Та „Каменярі" не ограничувалися до роботи в самім Інституті. По заснуванню Централі Українських Студентів, „Каменярі" головно надавали напрям в роботі інших кружків і так того року було дійсно тісне порозуміння між ріжними студентськими кружками, в наслідок чого були дебати між студентами Саскатуну, Винипегу, Едмонтону, Йорктону і Канори.

Разом з роботою студентів в Інституті йшла інтензивна робота учителів по провінції. Український Голос з великим успіхом поширював ідею самостійности, що закорінювалася серед що раз ширшого українського загалу в Канаді. І через те нова організація, Союз Українців Самостійників, почала скоро зростати.

2. Григоріїв, самостійники і дебата.

Зимою 1927-8 року до Канади приїхав з Праги проф. Никифор Григоріїв, бувший міністер в українськім уряді і визначний член соціял-революційної партії. По війні він виеміґрував до Праги і там, між іншим, він був одним з редакторів журнала „Нова Україна", що пропаґував „Вільну Спілку Народів Сходу Европи", яку головно висували російські соціял-революціонери Чернов, Гуревич та інші. Григоріїв приїхав до Канади не порозуміваючися з котрою будь істнуючою організацією, і коли він почав у своїх відчитах проповідувати ідеї „Вільної Спілки", проти нього і проти „Спілки" виступив Український Голос. Реаґуючи на статті в Українськім Голосі, Григоріїв у своїх відчитах часто згадував самостійників, а що він обїхав баґато українських околиць в Канаді, то тим способом більше причинився до спопуляризування назви самостійників, ніж який будь інший чинник.

Між іншими відчитами Григоріїв виголошував один про традицію української державности і в тім відчиті він доказував, що княжа доба не є українською історією, а історією норманських князів. 4 березня 1928 р. на такім відчиті в Едмонтоні він сказав, що Володимир Великий не був українським князем, і що він накинув християнство і християнську культуру на нещастя українського народу. Такими самими були Ярослав Мудрий і Володимир Мономах. Навіть Хмельницький і Мазепа, на думку Григорієва, не були українські гетьмани, бо вони були шляхтичами, що не стояли за інтересами українського народу.

Присутні на тім відчиті ректори Інститутів — Лазарович і Стечишин, виступили проти таких тверджень. В дискусії по відчиті дійшло до того, що Лазарович викликав Григорієва на публичну дебату про те, „чи київська руська держава належить до української національної

державної традиції". Така дебата відбулася в Саскатуні 17 березня, і без сумніву була корисною для обох сторін. Не від речі можна згадати, що Григоріїв пізніше навязав прихильні відносини з Інститутом та організацією Союзу Українців Самостійників. Як дебата так і ціла поїздка Григорієва вказали Інститутам і самостійникам, що всяка організація мусить мати своїх організаторів, що могли б час від часу відвідати своїх людей і свої околиці, та живим словом підтримати настрій свого членства. Часопис і листи чи циркулярі від централі, мають своє значіння, але живе слово не менше важне і коли його нема від своєї організації, то воно зайде від іншої.

3. В. Свистун з відчитами по Канаді і Зєдинених Державах.

Як до того часу, так і тоді ректори уважали своїм обовязком провадити організаційну роботу і тому з початком травня 1928, В. Свистун оголосив поїздку з відчитами по Канаді*). Насамперед обіхав східну Канаду і звідти загостив до Зєдинених Держав, де виголосив відчити в Дітройті, Питсбургу, Філаделфії, Шікаго, Батлер, Трентоні, Ню Йорку і Трой. Підчас його побуту в Шікаго, організація „Оборона України" визвала Свистуна на дебату, на тему: „Що Оборона України в злуці з українськими соціял-революціонерами, іде найкращою дорогою до збудування української держави**). Та організація вислала Мир. Січинського обстоювати афірмативну сторону. Свистун обстоював негативну. Дебата відбулася 24-го червня і викликала була велике заінтересування. Як виглядає з преси, то Січинський тепер накинувся на СУС, що це організація канадійських інтелігентів.

Виголосивши около 40 відчитів на Сході Канади і Зєдинених Держав, Свистун вернувся до Винипегу і тут зараз оголосив обїздку з відчитами по Західній Канаді і до зими виголосив ще около 30 відчитів в ріжних околицях Саскачевану, Алберти та Манітоби. Цею поїздкою він зробив дуже багато добра, бо відчити були добре обдумані і корисні та стягали до себе багато слухачів. Таким чином Свистун того року дальше спопуляризував і скріпив організацію самостійників та Український Інститут П. Могили.

---

*) Він проголосив цілу серію викладів і громади мали вибирати собі тему, коли запрошували його; серія включала: 1. Ідеольогія СУС. 2. Темні і ясні сторони нашого життя в Канаді. 3. Ціль і тактика в українській державній політиці. 4. Підсумки дотеперішньої боротьби за українську державу. 5. Канадійські українці й Україна. 6. Між молотом і ковалом, або наші відносини до Польщі і Московщини. 7. Церква й держава. 8. Льояльність до своєї організації. 9. Партії й держава. 10. Успіхи і невдачі большевизму. 11. Конституція Совітського Союза і конституція Великої Британії, Канади і Зєдинених Держав. 12. Союз чи самостійність для України. 13. Наші завдання супроти молоді в Канаді. 14. Українська преса в Канаді і поза Канадою. 15. Значіння традиції в творенню держави. 16. Клясова боротьба в теорії і практиці. 17. Соціялізм і націоналізм як творчі державні сили. 18. Монархія, республика і демократія. 19. Злука Народних Домів в Канаді. 20 Конечність самостійности думки і діла для здобуття самостійної держави.

**) „Оборона України" була організацією Мир. Січинського. Дебата відбулася 24-го червня.

4. Ю. Стечишин в Европі.

З нагоди наміреної поїздки Свистуна з відчитами по Канаді, Ю. Стечишин уважав за відповідне використати літо для іншої цілі. Він рішився поїхати до Европи, відвідати там свою рідню, а при нагоді відвідати та навязати контакт з ріжними українськими організаціями, інституціями та визначнішими людьми в Европі.

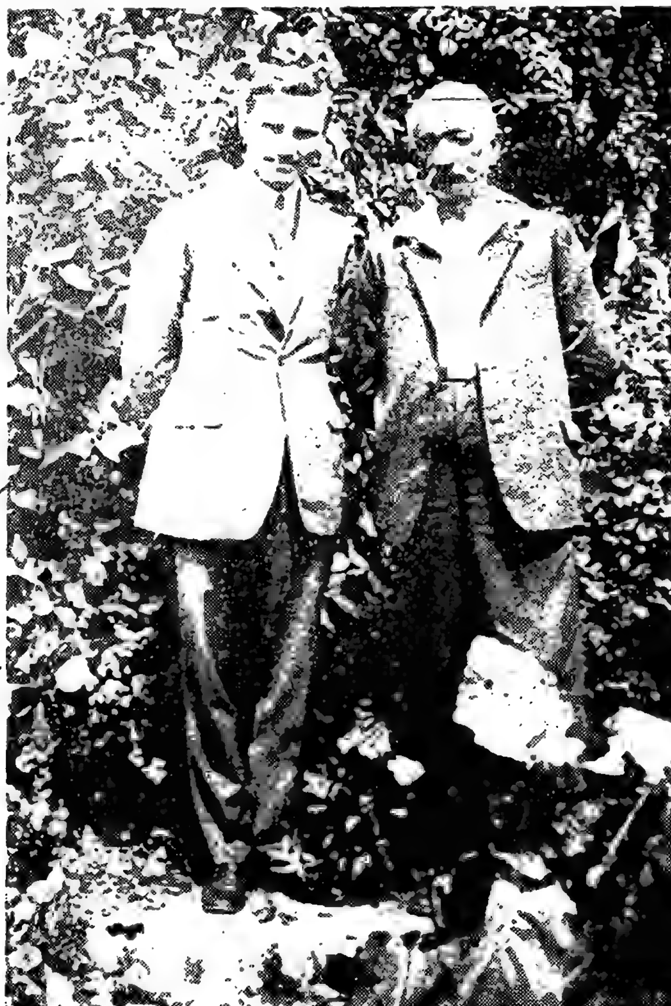

Ю. Стечишин і Андрій Чайковський (письменник).
(Знимка з Коломиї, 1928 р.).

В половині червня він з дружиною і кількома іншими канадійськими українцями вже був в Парижі. Там познакомився з визначнішими членами групи УНР, з дружиною Симона Петлюри і разом з другими канадійцями відвідав цвинтар Монт-Парнас, де лежало свіжо поховане тіло Головного Отамана Петлюри, що був почесним членом Інституту ім. П. Могили. Свіжа могила без ніякого памятника, кромі камінної

плити, робила враження, неначе цей великий син України був забутий своїм народом. Щоби таке враження усунути, канадійські гості лишили на могилі вінок з цвітів з написом, що це від канадійських українців.

Опісля Стечишин відвідав Відень, а потім Прагу, де були: Український Вільний Університет і Український Педагогічний Інститут, і Подєбради, де була славна Українська Господарська Академія. З Чехословаччини поїхав до Галичини, і там був в ріжних містах, а головно у Львові, де відвідав ріжні українські інституції і де закупив багато дуже цінних книжок для Інституту. З Галичини виїхав до Варшави, опісля до Берліну і через Лондон вернувся до Канади.

У всіх згаданих місцях Стечишин старався познакомитися з визначнішими українськими діячами на політичнім, культурнім чи релігійнім полі, як: Прокопович, проф. Лотоцький, Сімович, Тимошенко, Е. Чикаленко, І. Бочковський, Р. Дмоховський, С. Григолинський, о. др. Г. Костельник, В. Мудрий, Ф. Федорців, проф. Огієнко, Андрій Чайковський, проф. С. Возняк, Б. Барвінський, др. К. Трильовський, С. Баран, Д. Донцов, Ковалевський, Е. Петрушевич, гетьман Скоропадський, Шемет, Кочубей і другі.

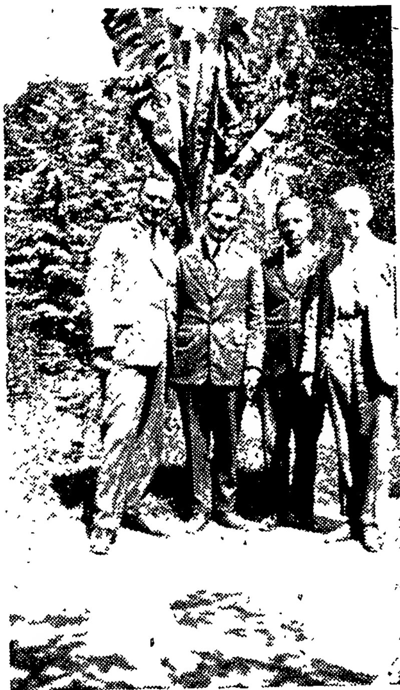

Ю. Стечишин з професорами Укр. Господарської Академії в Подєбрадах.

З ліва на право: Проф. Тимошенко, Ю. Стечишин, проф. Бочковський, інж. Гловінський.

Зокрема познакомився з Е. Вировим, видавцем „Кобзаря"; Мик. Матвійчуком, автором українських шкільних читанок, та Мих. Таранько, видавцем багатої літератури для молоді. Через свою дружину, що з ним подорожувала і старалася познакомити з визначними жінками і жіночими організаціями, він познайомився також з сенаторкою Кисілевською, О. Кобилянською і З. Мірною.

Так подорожуючи Стечишині говорили про життя українців в Канаді, про їх роботу, про церковну справу, про Інститут ім. Петра Могили та про Союз Українців Самостійників і при тім старалися розвідатися про відносини серед нашого громадянства, щоб мати точніший погляд про те, що діють українці в рідним краю та в Европі взагалі.

По повороті до Канади Стечишин з дружиною відвідали і виголосили відчити про враження зо старого краю, в Монтреалі, Торонті, Форт Вілліямі, Винипегу, Йорктоні і Саскатуні. Опісля, до кінця року самий

Стечишин відвідав, ще Едмонтон та кілька інших українських околиць з відчитом про старий край.

Як поїздка Свистуна з відчитами, так поїздка Стечишина до Европи та опісля з відчитами в Канаді надавали Інститутові П. Могили і Союзові Українців Самостійників більше поваги, підносили на дусі їх членів та скріпляли організацію.

5. Комітет допомоги жертвам повені.

Того року склалося ще кілька інших подій, що підбадьорували членів Інститутів Союзу Українців Самостійників та Української Православної Церкви.

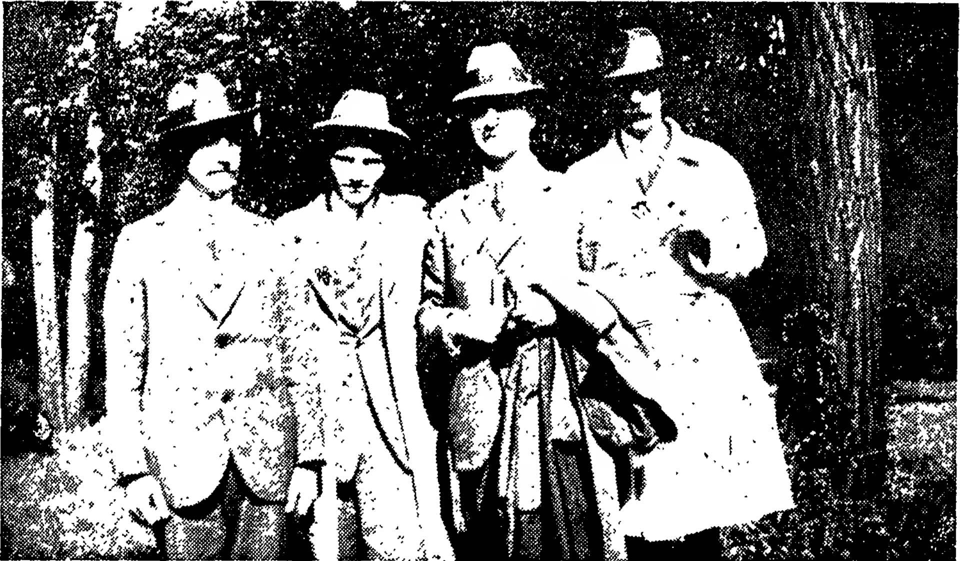

Ю. Стечишин і Гетьман Павло Скоропадський. На лівому боці: С. Шемет, на правому Кочубей. (Знимка з Берліну 1928 р.).

На самім початку року „Український Голос" підніс питання про те, де поділися гроші, які збирав український большевицький Комітет Допомоги Жертвам Повені в Галичині. Канадійські комуністи оголошували, що вони зібрали поверх двадцять тисяч долярів, а в Галичині оголошено, що вони дістали від того комітету всього тисячу долярів. Хоч большевики знаходили деякі пояснення, щоб людей задоволити, то все ж пляма лишилася, і лишилося враження, що до большевицьких збірок треба відноситися обережно.

6. Ще одно спростування „Канадійського Українця" і „Канадійського Фармера".

Друга річ, що була викликала велике одушевлення для сторонників Інститутів та членів Української Православної Церкви в Канаді,

було спростування надруковане в ч. 22 „Канадійського Українця" про статтю п. заг. „На службі у чужих", надруковану у тімже часописі в ч. 19. В тій статті були закиди, що Українську Православну Церкву в Канаді піддержують протестанти, що провідники цеї церкви разом з архиепископом Теодоровичем запродалися протестантам, що Українська Православна Церква котиться по протестантській лінії і що її історія є нечесна і нечиста.

Спростування відтягає всі повищі закиди і каже:

„Ми уважно перейшли всі закиди і без найменшого вагання заявляємо, що всі твердження і замітки, які там містяться, є неправдиві".

Опісля слідує відтягнення і заперечення кождого твердження зокрема і закінчує:

„Українська Греко - Православна Церква в Канаді не працює на шкоду української імиграції в Канаді, але, противно, служить добрим і благородним цілям і наші твердження у згаданій статті приписуючі брак доброї волі і скриті ціли людям, звязаним з цею Церквою, були і є неправдиві і ми оцим щиро перепрошуємо Високопреосвященого Архиепископа, о. С. В. Савчука і п. В. Свистуна, та всіх інших провідників, членів і приклонників цеї церкви і висловлюємо щирий жаль за кривду, заподіяну оголошенням очернюючих тверджень і натяків проти них. На будуче будемо докладати всіх старань, щоб не допускати невідповідальних людей, аби уживали колюмни нашого часопису на роблення очернюючих нападів на епископа, священиків і провідників Української Греко-Православної Церкви в Канаді."

Пані С. Стечишин і Михайло Матвійчук (автор українських шкільних читанок).

Це спростування підписало Видавництво „Канадійського Українця" і „Канадійського Фармера": The Ukrainian Peoples Press Limited, and The National Press Limited*).

Рівночасно в 22 числі „Канадійського Фармера" з 30-го травня появилася апольогія за те, що цей часопис 9-го травня помістив був новинку під заг. „Протестантські Жінки приготовляють конференцію для Українців" на котрій то конференції мав би бути архіепископ Теодорович. Видавництво „Канадійського Фармера" каже, що ту новинку взяло з часопису „Мейл енд Емпайр" і тепер переконується „що та новинка не містила правди про епископа Теодоровича, а наш коментар, наче б то протестанти піддержували українську церкву в Канаді, не був слушний".

*) Український Голос, ч. 23, 1928.

Вийшло таке, що коли з одного боку робилося безпідставні закиди про залежність Української Православної Церкви від протестантів і ті закиди зараз були заперечені самими авторами, то в католицьких газетах зовсім отверто друкувалися подяки греко-католиків римо-католикам за гроші, які греко-католики діставали*).

Інститут і його прихильники були безперечно заінтересовані в долі Української Православної Церкви і тому відтягнення закидів могло їх лише тішити. А докази, що греко-католики дальше беруть явну фінансову поміч від чужих, підносило гордість приклонників Інституту й Української Православної Церкви з того, що вони самостійні, незалежні.

7. Закиди, що Інститути джерелом проти-канадійської пропаґанди.

Якраз в той час, коли Інститут найактивніше працював на просвітній ниві і вже соткам хлопців та дівчат дав нагоду осягнути вище образування цего краю, а тим самим дав нагоду зблизитися до культурного життя цего краю, тоді хтось повів акцію, щоб представити той Інститут в очах англійських горожан як найчорнішими красками.

В околицях Йорктону ще весною 1928 р. почалася завзята кампанія проти українських учителів, що були майже виключно вихованками Інституту. Та кампанія провадилася через поширювання анонімного циркуляра в анґлійській мові**) і в тім циркулярі робилося такі закиди: джерелом проти-канадійської пропаґанди між українським народом в Канаді є Український Інститут ім. П. Могили; якийсь місцевий шкільний інспектор казав, що учителі з Інституту вчать відмежовуватися від анґлійців, від їх звичаїв і мови; українські учителі не мають поваги для прапора, не співають національного гимну, а за те вчать співати український національний гимн; православні священики говорять, що треба боротися за все українське, щоб зробити тут малу Україну. Циркуляр дальше каже, що один якийсь муніципал вислав резолюцію до міністерства освіти звертаючи увагу, що в околиці Тіодор що раз більше вживають у якійсь школі української мови при навчанню і приходить час, щоби вигнати тих агітаторів-бунтівників. Циркуляр нарікає, що коли з „нормал" школи повиходять нові учителі, то на українських учителів зараз чекають посади, а для англійських учителів посад нема. Ввиду цього, каже той циркуляр, ті, що поносять відповідальність за канадійське виховання, повинні звернути пильну увагу на Український Інститут і його злобні впливи***).

Цей циркуляр викликав між деякими анґлійцями, а головно між членами Ку-Клюкс-Клен та воєнними ветеранами, занепокоєння. Наслідком того були поліційні допити і слідство зо сторони міністерства освіти.

*) Catholic Register з 28 червня. 1928 р. (ч. 25) містить лист о. Н. Крижановського з Мондейр де дякує президентові Товариства Поширення Католицької Цнркви за лист і платню.

**) Зо змісту циркуляра видно, що його писав не англієць.

***) Подано в скороченню за Українським Голосом, ч. 40, 1928 р.

8. Чарлс В. Лайтбаді обороняє Інститут і учителів.

Та тою справою заінтересувався один молодий, але поважний англієць з Йорктону, Чарлс В. Лайтбаді, що кінчив свої студії на оксфордськім університеті, а в той час лектор історії на університеті Ґрінел, Айова, Зед. Держави. Він розслідив пороблені в циркулярі закиди і оголосив свої дослідження в часописі Yorkton Enterprise*).

Автор насамперед заявив, що нема ніяких доказів на те, що українські учителі учать української мови в шкільних годинах. Він каже,

Др. В. В. МОРЕЙ,
президент університету в Саскачевані, що завжди відносився дуже прихильно до Інституту і до всіх українців взагалі.

що питав про те шкільного інспектора, і цей раз пораз з натиском повторює, що він пильно слідив за тим, чи є докази на ті закиди і їх не знайшов, навіть в тій школі, що була в циркулярі спеціяльно згадана. Дальше, автор каже, що клопіт є в тім, що багато англьо-саксонців дивиться з лихо укритим несмаком не на брак уживання англійської

*) Yorkton Enterprise, Sept. 21, 1928.

мови, але тому, що українці в Канаді роблять поступ. Не назадничість, але поступ українського народу викликає щеренєк в думках заздрісних людей і агітація зростає враз з тим, як українці поступають.

На підставі розмови з інспектором, Лайтбаді дальше каже, що говорення, наче б то інспектор ганив українських учителів з Інституту ім. П. Могили, як ворогів канадійських інституцій, є ложне і абсурдне.

Правда, каже він, української мови і граматики учать учителі в публичних школах, у многих шкільних округах, але в поза шкільних годинах. Та таке навчання не є нехтованням шкільного закона. Його одобрює сам інспектор. Думка, немов то треба вистерігатися знання більше ніж одної мови, є питомою північно-американською єресю. В більшости европейських країв про виховання і образування людини судять після числа мов, які вона знає. Вихователі є згідні в тім, що опанування більше ніж одної мови є вартісною вправою для ума. Ми робимо великі і здебільша даремні зусилля, щоб навчити хлопців та дівчат по французьки та латиньски, отже чому ми мали би противитися тому, щоби українські студенти доповняли своє знання мови, яку вже знають? Коли саскачеванський університет приняв німецьку, французьку та ісляндську мову, за предмети матрикуляції, то чому маємо кривитися навіть на позашкільне навчання української мови, і то якраз там, де треба вчитися, в школах? Піддержуючи свою опінію, автор цитує д-ра Андерсона, що одного разу сказав: „Бажаю покласти натиск на те, що я співчуваю з бажанням задержати українську мову, як матірну мову, оскільки це можна робити без перепон для навчання дітей англійської мови".

Лайтбаді повторює, що навчання українскої мови по четвертій годині ніяк не перешкаджає роботі, яку робиться в шкільних годинах. Така наука є з правила тільки доверщенням устного знання, яке дитина вже має. Занедбання докінчити його в школі було б простим і непростимим змарнуванням нагоди доповнити образування. У вищій школі є більше роботи і коли дітей не навчиться тієї своєї мови в нищих школах, то вони будуть відтяті від неї. Тоді вони будуть відтяті від тої мови, якої уживається в їх церкві; тоді они не зможуть розписуватися зо своїми родичами, що, як нові імігранти, знають лише свою мову. Такі діти будутв позбавлені деяких вигід в бизнесі, і деяких доріг і способів впливу між своїми людьми. Вони будуть відтяті від найлучших українських традицій, котрі вони повинні помагати внести в канадійське життя. Внесення українського культурного життя збагатить життя цього краю, надасть йому багатої ріжнородности. Однаковість і нестерпима монотонність, яку дехто хотів би запровадити, означає смерть. Вона всіх нас звела б до мертвого уровеня матеріялізму. Цього ми мусимо вистерігатися, як зарази. Ми мусимо помагати українцям і іншим народностям в Канаді заховувати і розвивати їх ручні роботи, їх музику, їх танці, і їх поезію. Їх культуру треба нащеплювати на нашу, бо ми не сміємо бажати, щоби ці народи приносили тілько свої тіла, а нічого зо своїх душ, у спільну канадійську породу.

Що українські учителі учать в українських шкільних округах, автор каже, то є зовсім зрозуміле. Їм доступ до англьо-саксонських шкіл є утруднений і тому вони зовсім природно знаходять місце між своїми.

THE SASKATOON STAR-PHOENIX, SATURDAY, SEPTEMBER 29, 1928

UKRAINIAN INSTITUTE HIGHLY PRAISED

He Heads Institute

Where Students Reside

Secretary

Principal

Peter Mohyla, Educationalist

Chaplain

Treasurer

Saskatoon Star-Phoenix — сторінка про Інститут 1928 р.

Але їм не можна нічого закинути, бо вони інтелігентні, амбітні, пильні і люди широкого світогляду. Професори університету, як рівнож учителі вищих шкіл, впевняють, що українські студенти даються дуже

похвально порівнати під кождим зглядом зо своїми англьо-саксонськими товаришами — в мові, убранню і манерах.

Зокрема автор похвалює, що українські учителі відносяться прихильно до свого народа. Вони зближаються до свого народа в такий спосіб, що англьо-саксонець не може. І хоч вони мають менше до давання, то мають більший успіх в даванню. Наслідки їх місіонерської роботи можна бачити в багатьох домах і гарних найновіших шкільних будинках. Їх вплив можна також завважити частинно у зростаючім пошанівку для права. Їм прислугує в великій мірі признання за замітний поступ їх народу.

Автор закінчує, що Український Інститут ім. П. Могили, даючи своїм студентам нагоду ходити до вищої і нормальної школи та університету, і даючи потрібну мірку нагляду за студентами, що йдуть перший раз до міста, робить добру роботу. Як всяку іншу інституцію, його треба судити по його овочах, по типу людей, які з нього виходять. Звідомлення інспекторів показують, що декотрі найлучші учителі в цім окрузі вийшли з Інституту і що взагалі ті, котрі через нього перейшли, роблять зовсім вдоволяючу роботу.

9. Саскатунський часопис Star-Phoenix про Інститут.

Вісім днів по надрукуванню статті Лайтбаді в Yorkton Enterprise, а саме на 29-го вересня денник Saskatoon Star-Phoenix присвятив цілу сторону свого часопису для Українського Інституту ім. П. Могили. Там були статті признання Інститутові за його культурну роботу. Були признання від д-ра Свансона, професора університету в Саскатуні, від президента університету д-ра Морея, та від д-ра Йонґа, тодішного посла до Оттави, та від д-ра Андерсона і Г. Меконела, тодішних послів до леґіслятури в Ріджайні.

До статей була долучена фотографія самого Інституту і його тогочасної дирекції — а саме: В. Свистуна — голови, Ю. Стечишина — ректора; Ю. Драгана — касіера, Д. Янди — секретаря та о. В. Кудрика — капеляна.

Подаванням інформацій редакторам занявся був Д. Янда і він зробив надзвичайно добру роботу. Це був знаменитий спосіб познайомити ширший англійський і український загал про Інститут, його роботу і його осягнення.

Своїми згаданими статтями цих два часописи покінчили всякі негодування і підозріння англьо-саксонців на Інститут, бо від того часу ніхто вже не виступав проти Інституту та його роботи.

10. Інакше заговорив „Канадійський Фармер".

Та якраз в той час, наче для контрасту, інакше заговорив про Інститут „Канадійський Фармер", що в ч. 40 передрукував статтю з „Нової України" про Ю. Стечишина, що кінчилася так:

„Щоб не думали читачі, що п. Стечишин є ректор якоїсь там школи, тимбільше високої, як звикли розуміти в Европі слово „ректор" та „Інститут", треба сказати, що так званий Інститут п. Стечишина є вечірні курси, де викладають українську мову та закон божий, тому ця школа не є навіть середньою. Там отакі ще „ректори" бувають. Цур їм."

Причиною до передруку такої статті послужив факт, що Стечишин в Подєбрадах дуже прихильно висловився про приїзд проф. Григорієва до Канади, а у Львові на інтервю з представником „Діла" сказав, що „Канадійський Фармер" то англійська ґазета в українській мові, яку заснували анґлійські ліберали і яка пізніше перейшла під контролю чеха Доячека, а тепер під контролю Курдидика, якого роля є загадочна. Він дальше сказав, що люди говорять, що цей часопис є на услугах польської пропаґанди.

„Канадійський Фармер" дуже тим обурився, але скоро заперестав свою полеміку, коли „Український Голос" в першій мірі спитав, яку звязь має „Канадійський Фармер" з польським „Часом", що в однім будинку і одною пресою друкуються, і потім пригадав йому, що в ч. 3. 1928 „Канадійський Фармер" писав про себе таке:

„Вневдовзі (по заснуванню) часопис „Канадійський Фармер" переходить на власність англійської спілки, в якій головою був Френк Олівер, тодішний член кабінету Сер Вилфред Лорієра. Управа часопису спочивала в анґлійських руках і дуже часто редактор мусів переводити свої передовиці і інші статті на анґлійську мову, бо того домагався управитель анґлієць. На цім терпіла моральна сторона часопису. При кінци 1914 р. „Канадійський Фармер" дістає нового власника славянського походження. 1 липня 1927 р. наш часопис був куплений п. Григорієм Курдидиком"*).

Отсе маленьке непорозуміння мало дуже добрі наслідки, бо багато людей пораз перший мали нагоду зрозуміти, що „Канадійський Фармер" дійсно був остільки українським часописом, що його по українськи друкувалося.

11. Дванадцятий Народний Зїзд.

Загалом — це був рік великих успіхів Інституту та орґанізації СУС і в таких взнеслих обставинах почалися приготування до Дванадцятого Народного Зїзду.

Успіх зїзду звичайно залежить від того, як його приготується. Люди, що приїзджають на зїзд, звичайно думають собі, що зїзд вдався, або невдався, залежно від обставин. Тимчасом обставини є лише якоюсь частиною вдачі або невдачі зїзду. Плянова підготовка зїзду: обдумання і вибір промов, вибір бесідників і оголошення є завсіди дуже важними чинниками у скликанню зїздів. Така підготовка забирає

*) В дійсности тепер властителем "National Press", що видавала „Канадійського Фармера" і „Канадійського Українця", польський "Czas" і інші часописи було фінансове підприємство з Монтреалу Nesbit-Thompson. При кінці 1928 р. те підприємство передало ці видавництва якійсь іншій орґанізації, на чолі котрої був Т. К. Dickenson, видавець Journal of Commerce з Монтреалу.

немало часу. Головно бере вона немало часу, коли на зїзді має бути багато бесідників. Тоді треба уважати, щоб теми не були схожі до себе, і щоб промовці не сходилися на те саме поле і один другому не забирав матеріялу. Таке підготування зїзду вимагає багато часу та зусиль, але такого підготування вимагали тодішні обставини.

Як попередними роками, так і тепер головний тягар приготування програми зїзду впав на саскатунський Інститут. Така вже була традиція, а в додатку тут була ціла машинерія до такої роботи і тут відбувався головний зїзд. Отже тут приготовано начерк програми, опісля ректор поїхав до Винипегу до екзекутиви СУС, щоб програму викінчити, а викінчивши, треба було ще передискусувати її і одобрити в Едмонтоні. Такий особистий нагляд над приготуванням програми давав нагоду на критику, але він був завсігди успішний, бо в першій мірі за програму брали відвічальність всі три центри, а в другій мірі кождий мав нагоду додати до програми всякі зауваги, щоб поліпшити програму.

Так приготований Дванадцятий Народний Зїзд відбувся в трох центрах: в Едмонтоні 22, 23 і 24 грудня, в Саскатуні 26, 27 і 28, а в Винипегу 30 і 31 грудня та 1-го січня 1929 р. Зїзди були надзвичайно вдачні і до того успіху дуже багато причинилася нова органiзація СУС, що показалася добрим додатковим і могучим чинником в переведенню зїздів. Зрештою, це був перший раз, що зїзди були скликані не самим Інститутом, але Інститутом і організацією Союза Українців Самостійників.

Головною точкою на зїздах в Едмонтоні і Саскатуні було довершення злуки Інститутів. Проти тої злуки була досить сильна опозиція в Альберті, яка навіть страшила людей, що майно Інституту Грушевського пропаде в „могилі", то що. Але як збірка в Едмонтоні вдалася і люди скинули поверх $2,000, і морґедж-довг спалили, тоді й опозиція змякла і гонорово відтягнула свій внесок проти злуки.

Другою головною справою зїздів було поширення ідеольоґії СУС.

Зїзд в Саскатуні був дуже чисельним і тому не міг відбутися в салі Інституту, але відбувся в Regent Hall. Отворив його голова Інституту, що був заразом головою Союза Українців Самостійників, В. Свистун. Він передав вкоротці перебіг зїзду в Едмонтоні, оповістив рішення едмонтонського зїзду про злуку Інститутів, і подав напрямні цього зїзду. Зокрема звернув присутним увагу, що це перший раз в історії зїздів, що на зїзді не явився один з дуже заслужених членів-основателів Інституту, Василь Гавриш, що умер 13 листопада, півтора місяця перед зїздом. Бесідник тут зокрема пригадав присутним заслуги покійного і сказав, що українське громадянство взагалі, а Інститут зокрема, понесли велику страту через передвчасну смерть В. Гавриша. Зїзд відспівав покійному „Вічну память" і опісля іншим членам, що в протягу року померли.

До президії зїзду ввійшли: Свистун, Сліпченко, І. Маґус, Г. Романчич.

До привіту першого покликано посла П. Бачинського, що в днях 14—15 грудня був на зїзді Українського Народного Дому в Торонто. Він привитав цей зїзд від українців східної Канади, що інтересуються життям своїх братів на заході і хочуть співпрацювати з організацією Союза Українців Самостійників.

Дальше привіти зложили: Вол. Купченко, делеґат від учителів з Алберти; Савеля Стечишин, голова Союза Українок Канади; п-ні М. Угринюк, від Жіночого Товариства при Українськім Православнім Соборі у Вининеґу; В. Весоловський, делеґат Народного Дому з Ріджайни; послідний сказав, що їх товариство Народний Дім рішило, на випадок розвязання товариства, передати своє майно Інститутові. Дальші делеґати: В. Мойсей, від Студентського Кружка Коцка в Едмонтоні; І. Кінар, делеґат Українського Народного Дому в Вонда; Вол. Бачинський, від студентського кружка „Прометей", у Винипеґу; С. Б. Микитюк, від Народного Дому з Ґудів; В. Свинарчук, від студентського кружка „Каменярі" в Канора; М. Даркович, від студентського кружка в Мус Джьо; В. Федак, від студентського кружка в Шіго; В. Ковбуз, від української православної громади в Кадворт; Н. Михасів, від української православної громади і народного дому в Мікадо; Т. Будник від Українського Народного Дому в Тарнополь; Г. Сліпченко, від української православної громади в Канора; П. Олексюк з Вонди. Дальше П. Зварич, як голова Інституту Грушевського привитав зїзд і поділився радістю, що остаточно наспіла злука Інститутів і опозиція до цеї злуки зовсім гонорово свою незгоду відтягнула, коли побачила, що зо злукою спалено морґедж того Інституту. Про ту велику подію злуки Інститутів говорив також П. Лазарович і Арсенич та Т. Гошко. Та зо всіх привітних промов на спеціяльну згадку заслугує собі промова В. Свистуна. Він коротко, але дуже влучно представив силу праці, яку започаткував Інститут перед дванадцять роками.

Бесідник сказав: Результати нашої дванадцятьлітної праці представляться дуже поважно, головно тоді, коли пригадаємо, що цю працю започаткувала дуже маленька група піонірів. Як мітичний Геракль, ця ґрупа знайшлася тому дванадцять літ перед двома шляхами, що простелювалися перед нею, як шляхи, котрими їм приходилося піти. Один з них — це шлях вигоди, опортунізму, каріеризму. Другий — це шлях ідейности, великої праці, витревалости, устелений тяжким каміням людської невирозумілости і невдячности. І вона вибрала той другий тяжкий шлях. На тім шляху були ріжні перешкоди від тих, що служили чужим ідеям і господарям за гроші; від тих, що зовсім ідей не признавали; від циніків, що найкращі зусилля піонірів Інституту на сміх і глум брали і від . . . „всяких умових карликів, котрим страшними були ідеї, пляни й заміри наші і вони маловірні своєю маленькістю, дрібничковістю, зневірою були колюками на нашому шляху".

Та сила була не лише в тім, що Інститути покликали до життя орґанізацію СУС, що мала ясний і спільний світогляд, але й фінансово вона ставала що раз сильнішою. Едмонтонський Інститут спалив свій

довг-морґедж, а Інститут П. Могили щораз більше розбудовувався матеріяльно.

Як видно зо звіту поданого ректором, то Інститут в протягу 1927-8 року мав загально приходів $30,792.77, а розходів $28,894.03, отже на самій господарці було $1,898.74 зарібку. В додатку до цего вплинуло $866.50 на уділи. Цею надвижкою сплачувалося довги Інституту, що 31 серпня 1928 року знизилися до $11,720.69. На ті довги Інститут мав $13,048.47 рахунків на студентах, і хоч би не вдалося сколектувати яких дві тисячі долярів, то рештою можна б було заплатити всі довги. Це були роки, коли кредит гуляв нестримно, і ніхто не підозрівав, що ті студентські рахунки буде тяжко стягати. Їх трактувалося як добрий маєток, отже можна було позволити собі видати на філію Інституту в Винипеґу $3,092.43, і на асекурацію, що вважалася залізним фондом, $1,646. Треба також замітити, що Інститут того року придбав ще одну дуже додатну річ, а саме постарався про те, щоб мати свій carpenter's варстат і знаряддя, щоб було де і чим направляти меблі Інституту, а та річ також коштувала кілька сот долярів.

Дванадцятий Народний Зїзд був одним з найкращих зїздів. Він відбувся в часах найвищого і найкращого стану Інститутів і в часах як найбільших надій на будучність орґанізації Самостійників. Тому він своєю програмою обнимав всі ділянки життя нашого народу. Вас. Свистун говорив про поглиблення орґанізації СУС, Арсенич про орґан СУС, Мир. Стечишин про „Наше становище до противних ґруп", Ю. Стечишин про наше відношення до старого краю, ґен. Вол. Сікевич про спомини з воєнних часів і часів боротьби за Україну, П. Зварич про потребу фондів для орґанізації, В. Свистун (другий раз) про злуку Народних Домів, П. Божок про робітничі справи, В. Підручний про фармерські справи, І. Л. Стратійчук про пшеничний пул, Т. Павличенко про економічні справи, о. Д. Кирстюк про торговельні справи, Д. Янда про справу фундації, о. В. Кудрик про видавничі інституції. Зміст тих відчитів був дуже цікавий і поучаючий, але він відносився в першій мірі до орґанізації Самостійників і повинен колись знайти місце в історії тої ж орґанізації*).

Рівночасно з тим зїздом відбувся зїзд Союза Українок Канади, а Могиляне, як звичайно, мали свої наради.

XV. ПЕРЕЛОМОВИЙ 1929 РІК.

1. Орґанізація оцінює працю свого провідника.

Вже підчас послідного зїзду виринула була думка між Могилянами, щоби висловити спеціяльне признання і подяку В. Свистунові за

*) До дирекції Інституту на 1929 рік були вибрані: голова — В. Свистун, 1-ий заступник — Ю. Стечишин, 2-ий заст. — В. Буряник, секретар — Д. Янда, заст. — М. Зюбрак, касієр — др. Ю. Драґан; члени екзекутиви: Сліпченко, Гаврилюк, Мадюк, о. Мельничук.

його роботу для української справи і дати йому якийсь дарунок. Збірка на ту ціль почалася в Алберті, але до неї скоро приступили також люди з Саскачевану та Манітоби. Коли та збірка осягнула суму тисячі

Питомці Інституту в Саскатуні, шкільного року 1928-29.

долярів, Могиляни і інші запрошені гості устроїли в Винипегу вечеру на самий Новий Рік, іменини Свистуна, і вшанували свого провідника в той спосіб, що вручили йому чек на 1000.00. Предсідник вечері, прот. С. В. Савчук, сказав, що „Могиляне, які найлучше знають Свистуна,

вміють оцінити його роботу і на знак свого признання для нього складають йому оцей дар, небувалий доси між українцями"*).

2. Продовження успішної роботи.

Початки 1929 року безперечно належали до добрих настроїв, праці і почування єдности з попередних років. Інститути фінансово забезпечені, їхня праця зведена до одної господарської, фінансової та виховавчої системи, всі три Інститути бодай поверховно творили одно тіло, літом всі три Інститути проголосили вже один спільний конкурс, студентів у кожному Інститутові повно, а в додатку ріжні студентські кружки розкинені по Канаді були під проводом Студентської Централі в Саскатуні — все те викликало дійсно величаве враження про силу і ширину організації. Кожний бачив і подивляв, що тут створена не лише гарна культурна організація цілковито без чужої помочі й контролі, але тут створено і свою власну інституцію з маєтком у трох провінціях, вартости поверх сто тисяч долярів.

Подив був остільки більший, оскільки можна було порівнати становище Інститутів зо становищем його противників, греко-католиків, що дальше поляґали на чужу поміч і ще зовсім отверто це проголошували**).

Студентів в Інституті Могили в Саскатуні було поверх сотки, в Винипеґу около 40, в Едмонтоні більше, ніж один будинок міг примістити і треба було винаймати окремий будинок. У всіх трох провадилися реґулярно українські лекції***). Інститут в Саскатуні спровадив для студентів українських підручників, що коштували поверх 800 долярів. В додатку спровадив з краю кілька сот примірників Кобзаря (видання Вирового) та інших книжок, що служили для студентів всіх трох Інститутів як підручники через кілька слідуючих років.

Кромі звичайної роботи Інституту у вихованню і провадженню українських кляс, студентські кружки були дуже активними. Реґулярні засідання з відчитами та дебатами дальше служили студентам за арену, де вони набиралися більше знання і досвіду, і виробляли свої здібности. Централя Українських Студентів, під веденням Зюбрака, була дуже активною. Вона повязала того року ще більше студентських кружків, влаштовувала між ними дебати і, подавала напрям їх роботі. В додатку ректор відвідував ті кружки при ріжних нагодах і заохочу-

*) Український Голос, ч. 5, 1929 р.

**) 1929 р. Catholic Register кілька разів містив подяки від греко-католиків за гроші отримані від Товариства Поширення Католицької Церкви. Такі подяки були в Catholic Register з 25 квітня від о. Крижановського, що дістав на 250 Служб Божих; в тім самім числі в звіті того Товариства є, що за один рік на роботу між рутенцями пішло $16,198.98, а на Колеґію св. Йосифа в Йорктоні $32,205.00. Зараз слідуюче число з 2-го травня містить аж три подяки — дві від о. Олексіва з Винипеґу, а одну від о. Крижановського за надіслані гроші, а в числі з 31 жовтня подяку від того самого священика за гроші на 150 служб.

***) В Саскатуні кромі ректора вчили: О. Івах, О. Бендас, Савеля Стечишин, М. Шемелюк, В. Ґаук і М. Савіцький.

вав їх до праці. Можна напевно сказати, що це був найбагатший рік культурної праці українських студентських кружків в Канаді.

Ректори також не відпочивали. Вже весною 1929 року вони почали відвідувати українські околиці в Онтеріо. Вертаючи з Собору Української Православної Церкви в Америці, що відбувся в травні в Ню Йорку, Свистун і Стечишин, разом з о. Савчуком, розділилися і в протягу одного тижня відвідали з відчитами Торонто, Ошаву, Гемилтон, Торолд, Престон і майже всі інші українські місцевости в Онтеріо.

Літом Стечишин відвідував учителів та родичів, що мали студентів до школи, колектував старі рахунки, виголошував принагідно відчити та брав участь у льокальних святах, як отворенню Народних Домів (Едмор, Єлов Крік і др.). Зате Свистун посвятив ціле літо, щоб відвідати українські громади і від літа до кінця року виголосив поверх

Питомці філії Інституту П. Могили в Вінніпегу, шкільного року 1928-29.

50 відчитів. Хоч вправді Свистун їздив офіціяльно як голова Самостійників, то він був ректором філії Інституту і Інститут має повне право на признання за ту роботу, яку Свистун робив.

3. Приняття гостей з Европи.

Ректори Інститутів також не мало причинилися до поширення імени Інститутів тим, що добре приняли і заопікувалися кількома важними гостями з Галичини, чи з Европи. Першим був полковник Е. Коновалець, з котрим ще в травні здибалися Свистун, Стечишин і о. Савчук в Ню Йорку, куди Коновалець був якраз заїхав. Другим був Лев

Ясінчук, представник Рідної Школи з Галичини. Інститут через довгі роки помагав Рідній Школі, пересилав її ріжні збірки з ріжних околиць Канади, між тими двома інституціями провадилася деяка переписка, отже Ясінчук їхав до Саскатуну, як до міста, де були знакомі. Ректор з дирекцією заопікувалися гостем і дали йому всяку поміч для переведення збірки в Канаді в користь Рідної Школи. Остаточно під осінь до Канади приїхала Олена Кисілевська, що була тоді сенаторкою у польськім сенаті та видавала популярний часопис „Жіноча Доля" в Коломиї. Для того часопису Савеля Стечишин до того часу була зібрала кілька сот передплатників. Пані Кисілевська познайомилася з Стечишиними особисто підчас їх подорожі до Галичини 1928 р. і коли вона загостила до Інституту, то тут дістала щире приняття і поміч в її роботі.

Сенаторка О. Кисілевська, Ольга Кобилянська і Савеля Стечишин.
(Знимка в Коломиї 1928 р.).

4. Участь українців на виставі в Ріджайні.

На окрему згадку заслуговує собі Інститут в Саскатуні за те, що головно за його старанням в Саскатуні був зорганізований при Народнім Домі дуже добрий хор під управою Я. Бубнюка. Хор був так добре вишколений, що взяв участь у виставі (festival), яку устроїла в Ріджайні Компанія Сіпіар. Фестивал відбувся в готели Саскачеван, в днях 20-23 березня, 1929 р. В тій виставі брало участь 18 народностей з Західної Канади. Вони звозили там ручні роботи, як вишивки та килими, скатерті, дивани, полотна і також ткацькі варстати та інші старі знаряди, яких ті ріжні народности мусіли уживати в початках іміграції до Канади.

На тій виставі українці були зарепрезентовані і в виставі ручних робіт і в концертових виступах. Виставою ручних робіт занявся Союз

Український хор з Саскатуну, під управою Я. Бубнюка, що брав участь в музичнім фестивалі в Ріджайні, 1929 р.

Українок Канади і Інститут ім. П. Могили. Досить гарна колекція українських вишивок, килимів, гуцульських ручних виробів та писанок вже в перший день вистави була розложена у видцім місци готелю під наглядом панни Грещук (тепер пані Павличенко) і Савелі Стечишин.

В описі цеї вистави в Українськім Голосі*) є так сказано:

„Дуже приємно робилося українцеві, коли ввійшов в дільницю цих вистав і бачив напис: „Юкрайніян Екзибит" і наших женщин, що давали пояснення там та брали замовлення на роботи. Не менше приємно робилося і в другім місци, де були (розложені) річи з музею саскатунського університету, а між ними й наші вишивки під наглядом пані Мореї, жінки президента університету, та пані Мортон, жінки професора тогож університету.

„Не один українець чи українка, що стидаються своїх вишивок, були б стидалися себе самих, як би були побачили таке велике заінтересування чужих людей в наших роботах. А заінтересування було дійсно велике. Не один, обходивши всю виставу, вертав до нашого кружка, щоб висловити похвалу нашій роботі. Багато замовили собі українські настільники, чайні обруси, серветки, мужеські шалікй вишиті українськими взорами, діточі убрання так само прикрашені українськими вишивками, а навіть кілька тузинів писанок, які мали бути розіслані на англійський Великдень навіть так далеко, як Венкувер. Декотрі замовлення були навіть дуже оригінальні. Приміром — один чоловік, що не міг вернути до своєї родини на день свят, замовив кілька писанок для своєї дружини та донечки і просив, щоб на тих писанках було написано, що то від нього для дружини і донечки на Великдень. Одна пані навіть замовила цілий дівочий український стрій.

„Друга часть вистави — українські пісні та танці, були також дуже добре виконані. Хор Товариства „Боян" з Народного Дому в Саскатуні при помочі студентів Українського Інституту Могили, під діріґентурою п. Я. Бубнюка, пописався навіть краще, ніж німецький хор Шуберта під управою славного діріґента п. Егмана.

„... Виступ на загал був дуже вдячний і, можна сказати, без найменшого вагання, що українці зарепрезентувалися якнайкраще і преса заговорила про українців більше прихильно, ніж про других..."

5. Непорозуміння і зміна ректора.

Коли перша половина 1929 р. належала до кращих часів, то друга безперечно отворила дорогу до сумних подій, які лишили свої наслідки до останніх днів Інститутів та орґанізації взагалі. Коли зо скорим зростом орґанізації передові особи, заанґажовані в роботі до перетоми, робили великі пляни і думали про великі справи, то забули, що орґанізація так, як школа, мусить оглядатися на тих, що тягнуться позаду. Забули, або не доглянули того, що за собою треба тягнути тих, що не дивилися на ріжні справи з тої самої перспективи. Люди, що не були переняті ріжними справами душею, а більше дивилися на все

*) „Участь Українців на виставі в Ріджайні", написав Ю. Стечишин з підписом „Очевидець".

поверховно, не мали конечности дивитися в далеку будучність. Вони добачували менші і блищі справи, менші недостатки і через них робили спори.

Але були й інші причини до непорозумінь. Свистун і Ю. Стечишин були глибоко переняті справою Української Православної Церкви. В дійсности вони, разом з кількома іншими, були світськими представниками Православної Церкви. Для них церковна справа була важнішою від всього іншого. А люди, що так чимсь переймаються, доходять до скрайностей. Отже і Свистун і Стечишин попали через те в деякі трудноші.

На Свистуна почали нарікати, що він за багато втручається в церковну роботу. Дякі священики були невдоволені через його необережні вислови про них. Це викликало напруження між ним та о. Савчуком, головою консисторії. Дальше — клопоти Свистуна в збіжевій спілці стали досить широко відомі. І його спосіб провадження Інституту в Винипеґу не був понад критику. Дійшло до того, що в березні 1929 р. Свистун хотів резиґнувати з голови Союза Українців Самостійників, а в травні Свистун і о. Савчук навіть не похочували їхати разом до Ню Йорку на Собор Української Православної Церкви, а як поїхали, то тільки завдяки посередництву Ю. Стечишина. Ця поїздка на час поправила відносини між ними, але під осінь знов дійшло до того, що Свистун подав свою резиґнацію з головства Українського Православного Брацтва, а о. Савчук хотів резиґнувати з головства Консисторії.

Стечишина знов критикували за те, що він, як ректор Інституту, забагато уваги віддавав церковним справам. Про те говорили й декотрі директори, а від них критика поширювалася поміж учителів, між котрими були такі, що були виховані в протестантськім дусі, або такі, що до церкви ставилися дуже поверховно. Стечишин вірив в працю і посвяту для справи і вимагав цього від свого найблищого окруження, а головно від директорів Інституту та членів вущого гуртка Могилян. Тимчасом один з таких, що був і директором і членом Могилян, сказав, що він не робить і не буде робити звичайної роботи в церкві і Народнім Домі, бо це можуть робити другі, а він буде репрезентувати українців перед анґлійцями.

Це була справа великої ваги в орґанізації. Як вихователь молоді, ректор мусів заняти якесь рішаюче становище до неї. Для нього виринало питання, що буде з роботою між українцями в українських околицях, як кождий студент, учитель чи професіоналіст виробить собі на власну руку переконання, що він вищий від громадської роботи, і на нім лежить обовязок репрезентувати українців перед анґлійськими горожанами. В Інституті плекалося цілий час якраз противне переконання: що українці — де вони не були б, звернуть на себе більшу увагу, як будуть працювати між собою, як піднесуться на високий степень культурний, як будуть добре зорґанізовані і будуть собою представляти обеднану силу. Коли вони будуть творити розу-

мову й культурну силу, то другі до них будуть присилати своїх представників, щоб побачити, як добру роботу повинноси робити. Без громадської роботи і без посвяти для неї не створиться громадської сили і тоді не буде кого і чого репрезентувати.

Не менше непорозуміння виходить з того, що дехто з директорів при кількох нагодах на засіданнях студентського кружка „Каменярі" величав студентів, що легковажили собі українські лекції і засідання студентського кружка, а хвалив за те, що ті студенти добре грали „гокей". Проти такого становища виступив отверто і рішучо не лише ректор, але й цілий заряд студентського кружка. Вони уважали, що Інститут мусить дати студентам трохи часу на спорт, але не можна для спорту посвятити українських лекцій і засідань студентського кружка, бо це якраз чинники, що мали відзначити вихованця Інституту від інших студентів.

Були й інші непорозуміння засадничого, тактичного і навіть політичного значіння. Дирекція оскаржувала ректора, що він забагато їздить і занедбує Інститут. Ректор арґументував, що самий розріст Інституту і ціле життя орґанізації вимагали їзди, щоб посилювати життя орґанізації і контролювати маєток Інституту. Він дальше доказував, що Інститут через поїздки не терпів ні матеріяльно ні морально, бо в неприсутности ректора в Інституті був зовсім вдоволяючий заступник в особі В. Ґаука.

Але й Ґаук не був декотрим директорам до вподоби. Він сповняв свої обовязки совісно і вміло. В справах прінціпіяльних він був непохитним і не корився перед тими, яких уважав неправими. Ректор заняв сторону Ґаука і це звело справу до особистих настроїв.

Дирекція вперед усунула Ґаука, а опісля обернулася до Стечишина. Всі негодовання проти него були вповні висловлені на засіданню дирекції 1-го серпня. Свистун, як голова дирекції, шукав виходу в обміні ректорів — Стечишина перенести до Винипеґу, а Свистуна до Саскатуну. Та Стечишин рішив поставити справу прінціпіяльно. Він заняв становище, що він робив те, що було конечне і результатами оправдане. Доки орґанізація самостійників не матиме свого орґанізатора, чи орґанізаторів, то цю задачу мусять сповняти ректори, без згляду на те, чи та задача їм мила, чи ні. На Інститутах лежить обовязок поставити ту орґанізацію на ноги, бо вона є плодом праці Інституту і від цеї орґанізації Інститут буде залежати в будучности. Він також уважав, що на ректорах лежить обовязок брати ширшу і активну участь в життю церковнім і студентів в такім дусі виховувати. Інститут до тепер був майже головним чинником всеї народної і церковної роботи в західній Канаді і Стечишин уважав, що коли ректори не будуть підтримувати її, коли вони стратять контакт з людьми, то скорше чи пізніше Інститут стратить свій розмах, і свій престіж і перестане бути тим, чим повинен і міг би бути. Якраз в той час починало показуватися, що Інститут не то що не повинен звужувати своеї актив-

ности, а повинен її поширювати і повинен пристосуватися до нових вимог життя. Ввиду того Стечишин не погодився ані на заміну свого становища, ані на обміну ректорів, а заявив свою резиґнацію. На другий день, 2 серпня, він подав на руки голови писану резиґнацію кажучи, „що причини його резиґнації є ріжні, а найголовніша та, що йому неможливо працювати на дальше в теперішнім складі дирекції." Так само зрезиґнував один з директорів.

На засіданню дирекції 17 серпня принято резиґнацію Стечишина, а на його наслідника вибрано Мих. Зюбрака, що якраз того року докінчив курс фармацевтики в саскачеванськім університеті. Зюбрак вийшов з брендонського семинара, був в Манітобі учителем кілька років, опісля прибув до Саскатуну продовжати свої студії. Був тут довгий час питомцем Інституту, літом учителював в Саскачевані, а перебуваючи в Інституті здобув собі добре імя як голова студентського кружка, а ще більше, як голова Централі Українських Студентів, котра через послідних два роки рішучо зробила багато доброї роботи. Йому до помочі дирекція назначила Андрія Павлика, і 1 вересня новий ректор офіціяльно приняв свої обовязки.

МИХАЙЛО ЗЮБРАК,
ректор Інституту в Саскатуні
1929—30, і 1930—31 р.

Мих. Зюбрак також належав до тих, що церковною справою дорожили і перша річ, яку він висунув, принимаючи обовязки ректора, було становище Інститута в справах церковних. Він запитав, чи можна вчити церковного співу, чи можна приказувати всім студентам ходити до церкви і чи можна придержуватися українських церковних звичаїв підчас українських свят. По короткій дискусії дирекція одноголосно відповіла афірмативно на кожде питання. Вслід за тим поміщено в Українськім Голосі*) офіціяльне повідомлення дирекції, що „виховання в Інституті на дальше буде провадитися в такім самім дусі й буде оперте на тих самих основах і принципах, що й до тепер. Зміна на становищі ректора не означає зміни в напрямі виховавчім Інституту. Новий ректор буде продовжувати на дальше роботу уступившого ректора".

6. Конференція полагоджує непорозуміння.

Резиґнація Свистуна з голови Братства, а дальше його заява, що він уступає з головства СУС, так само поголоска про замір резиґнації

*) Число 40, 1929 року.

о. Савчука з голови Консисторії, а ще дальше резиґнація Стечишина з ректорства, потрясли фундамент орґанізації. Щоб не допустити до небажаних наслідків, в днях 25—26 жовтня скликано в Саскатуні конференцію, на якій було 18 представників з Манітоби, Саскачевану та Алберти*). Через два дні провадилися наради, і остаточно закінчилися тим, що вибрано комітет, що мав помогти Свистунови розвязати його фінансові клопоти, а він мав остатися головою орґанізації. Ця конференція дійсно зробила дуже корисну роботу, бо стримала розкол, на який заносилося, але рівночасно та конференція пораз перший поробила деякі засадничі уступки. Вона злеґалізувала в ґрупі самостійників місце тим, що не годилися на церковне питання так, як це питання всі дотепер розуміли. Конференція рішила також, щоб орґанізація Самостійників перебрала орґанізаторські обовязки від Інституту, а тим самим увільнила Інститут від загальних орґанізаційних обовязків.

XVI. ІНСТИТУТ В ДРУГІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ КРІЗІ.

1. Тринадцятий Народний Зїзд.

Коли б навіть згадана конференція була не увільнила Інституту від ширших обовязків, то праця Інституту однаково була б значно ограничена в надходячих роках. Вже під осінь 1929 р. почалися відчувати початки загальної економічної кризи, що тривала в Саскачевані десять років безнастанно і тому від 1929 р. праця Інституту була значно ограничена.

Першим проявом такої ограниченої праці був 13-ий Народний Зїзд, що був проголошений зараз по скінченню конференції. Це був перший зїзд скликаний не Інститутом, а орґанізацією Союза Українців Самостійників. Інститут в тім зїзді виступав тільки як складова частина орґанізації з окремою частиною програми для обговорення ділових справ Інституту, як того вимагає Компанійний закон.

Як попередніми роками, так і того року зїзд був скликаний у трох провінціях. В Саскатуні відбувся в днях 31-го грудня і 1-го та 2-го січня, 1930 р. в Ріджент театрі і був дуже успішний. На зїзді було обговорено багато ріжних справ, і між ними було дві промові, що відносилися до Інститутів, а саме про проспект переміни Інститутів в Колеґії. Ту тему обговорювали П. Лазарович і Ю. Стечишин. Перший говорив про невигоди для студентів в теперішних будинках Інститутів, головно в Едмонтоні, і доказував, що обставини диктують, щоб в Едмонтоні була перша українська колеґія. Другий бесідник обговорював справу податку, ґренту і науки українських предметів в урядових го-

*) Присутні були: Свистун, Арсенич, Мир. Стечишин, Войценко, Гаврилюк, Мих. Стечишин, о. Самець, Ю. Стечишин, В. Буряник, Д. Янда, др. Драґан, Шемелюк, Масцюх, Мадюк, Рурик, Мисак, Зюбрак, Лазарович.

динах, а понад все натискав на те, що будування українських інституцій в цім краю буде найкращим культурним кормом для будучих поколінь, а рівночасно найкращим доказом розумної і щирої праці їх предків. Розумні думки і пляни минуться і минуться люди, що думками і плянами багаті були, а збудовані будинки для культурної праці остануться конкретним доказом добрих думок і праці.

Офіціяльного рішення в тій справі не зроблено, але за те зїзд рішив започаткувати „мільйоновий фонд" в цілі забезпечення культурної праці серед українського народу в Канаді. Само собою розуміється Інститути були на увазі.

До промов звязаних з Інститутами належала також промова Мих. Зюбрака. Він говорив про Централю Студентських Кружків. Між іншим він сказав: „Перед двома роками студентська централя числила всього три кружки — в Саскатуні, Едмонтоні та Винипеґу. Сьогодні всіх студентських кружків є десять, з округлим числом 350 студентів. Всі вони працюють після правил одного статуту... Поверх 30 студентів річно покидає Інститути, покінчивши свої студії. Пропорціонально значно більше число українців студентів кінчить свої студії, що мешкають поза Інститутами і котрі не належать до студентських кружків". Ріжниця між одними а другими є велика, отже треба обєднати всіх студентів, що є поза бурсами, щоби їх також виховати на добрих громадських робітників.

АНДРІЙ ПАВЛИК,
помічник ректора в Саскатуні, ректор філії в Винипеґу 1931-2, і секретар СУМК, що поставив ту організацію на добрий фундамент.

Власне заходом цеї Централі Українських Студентів підчас 13-го Народного Зїзду відбувся контест красномовства, в якім брали участь представники трох студентських кружків: з Винипеґу, Едмонтону та Саскатуну.

Це був надзвичайно розумний крок в культурній роботі серед молоді. До тепер на зїздах виступали самі старші сили, а від тепер молодь дістала місце на розріст і на пописи. Ті контести ввійшли в життя і до нині продовжаються. Ріжниця є лише та, що зразу контестами занималися самі студенти, а пізніше члени орґанізації Союза Української Молоді в Канаді, що є частиною орґанізації Союза Українців Самостійників.

Фінансовий звіт, поданий на зїзді, виказав, що Інститут мав того року чистого зиску $3,542.45. З того філія в Винипеґу взяла $1,177.31.

Разом дотепер вже коштувала вона Саскатун $4,269.74; заплачено асекурації, як залізний фонд, $823.00; закуплено за кілька сот долярів українських книжок до бібліотеки, що того року мала вже около дві тисячі долярів вартости; а поза те закуплено на суму $536.00 українських книжок, як шкільних підручників, яких уживалося ще через кілька слідуючих років і в Саскатуні і в Винипеґу. Так само цікавим буде знати, що Інститут того року закупив кухонного начиння за суму близько тисячі долярів. Це начиння мало спеціяльну українську печатку Інституту, а щоб таке дістати, то його треба було замовляти з фабрики

ПЕРШІ КОНТЕСТАНТИ КРАСНОМОВСТВА, 1929 Р.

З ліва на право: Галя Костинюк, представниця кружка Прометей з Винипеґу, говорила про „Вартости національної Культури". Юрко Кіндрачук, з Саскатуну, говорив на тему „Наш нарід". Йосиф Мельник, представник кружка Коцка з Едмонтону говорив на тему: „Коли Україна буде самостійною".

в Англії. Розуміється, що його дісталося по низькій фабричній ціні. Того начиння вистало на довгі роки, а дещо осталося й до нині.

Помимо всіх тих виплат довги Інституту знизено до $11,595.39, а на ту суму було поверх $100.00 в банку, $13,672.10 студентських рахунків, $2,000 асекурації, як залізного фонду; поверх $500.00 вартости книжок на продаж і начиння до кухні заплачене кілька років наперед.

Зрештою, ті гроші, в сумі $4,269.74, що були видані на філію в Винипеґу, зачислялося як позичку, отже маєток Інституту. Важним згадати й те, що того року старі огрівачі будинку попсувалися і треба було вложити новий, що коштував около $1,500.00. Цей новий огрівач був багато більше економічний від старих двох і Інститут від того часу защадив багато грошей.

Цей фінансовий звіт був один з найкращих від початків існування Інституту і тому зїзд ухвалив резолюцію признання і подяки Стечишинові, а зокрема висловив йому подяку „за його довголітну і невсипущу працю для Інституту відспіванням „Многих літ"*).

На внесок Свистуна зїзд також ухвалив резолюцію, щоб всі дотеперішні ректори Інститутів були доживотними членами Дорадчої Ради та Дирекції Інститутів.

2. Фінансові клопоти в початках крізи.

Початки крізи приходили досить скоро і певно. Хоч з осени до Інституту зголосилося поверх сотки студентів, то багато з них не могли приїхати через брак грошей. І навіть не всі ті, що приїхали, могли відразу заплатити за утримання. В наслідок того, а також через те, що треба було платити за огрівач будинку, якого якраз вставлено, вже 26 вересня Інститут мусів позичити тисячу долярів і щасливий був, що п. Аксентій Паленчук, фармер з Лідер, Саск, прийшов йому з поміччю. В грудни того самого року позичено ще $500.00 в Николи Ґеника з Мекрорі, а пізніше в квітни 1930 Дм. Гавриш (тепер др. Гавриш) позичив $300.00, а п-на С. Дирбавка (тепер п-ні Василишин) $200.00. Серед своїх власних недостач Інститут дістав в квітни домагання від філії в Винипеґу, щоб вислати їй негайно $500.00 на залагодження деяких негайних рахунків. Справа позичок не була приємною. Декотрі директори уважали, що треба зужити всіх зусиль, щоб колектувати старі і біжучі рахунки від студентів та їх родичів і уникати позичок. Через дискусію над грошевими справами декотрі засідання дирекції були настільки бурливими, що й до нині полишили неприємні спомини.

Треба було почати якусь кампанію за грішми і звернутися до випробованих колекторів. Та от в травні Свистун повідомив дирекцію, що через багато праці в організації Союза Українців Самостійників він не може на дальше сповняти обовязків ректора філії.

В травні дирекція звернулася до Ю. Стечишина з просьбою заняти ректорство в Винипеґу, але той не хотів перервати своїх правничих студій і Свистун мусів на дальше оставатися на своїм місци.

Літом 1930 року увага від фінансових клопотів була хвилево відвернена Свистуновою кандидатурою на домініяльного посла з округа

*) До дирекції Інституту на 1930 рік були вибрані: голова Ю. Стечишин, 1-ий заступник М. Зюбрак, 2-ий заст. Ф. Т. Гаврилюк, секр. Д. Янда, заст. секр. І. Рурик, касієр І. Грещук. Інші члени дирекції: С. Б. Микитюк, І. Шклянка, Мих. Гринюк і Я. Навальковський.

Мекензі. Тоді всі Могиляни з трох провінцій уважали своїм обовязком помогти йому в його виборчій кампанії і в дійсности вони дали йому гідну похвали поміч. Треба згадати, що й греко-католики на загал дали йому дуже добру поміч. Якби не те, що разом зо Свистуном кандидував другий ліберальний кандидат, то він напевно був би вибраним, бо від українців він дістав таку піддержку, якої через довгі роки українські кандидати в Саскачевані не дістануть.

Та по виборах треба було вертатися до звичайного громадського життя. Під осінь до Інститутів зголосилося ще менше число студентів, як минувшого року і ті знаходили труднощі оплачувати себе. В зимі економічна ситуація вже була настільки безнадійною, що дирекція рішила не скликати зїзду в Саскатуні, а ограничитися лише на збори уділовців та наради Могилян. Через те 14-ий Народний Зїзд відбувся тільки в Едмонтоні при кінці 1930 р.

1931 року обставини не мінялися на ліпше. Всякі вислови надії та заохоти, що кращі часи за углом (prosperity behind the corner), були неоправдані, ціна на збіжжа, худобу і все інше падала що раз нижче і кріза що раз гірше завойовувала собі поле. В таких часах всякий уряд тратить довіря, хоч би він якнайщиріше старався лихові зарадити. Розуміється, що й на управі Інституту кріза відбивалася в такий самий спосіб і вже в травні ректор заявив, що він резиґнує, бо мусить посвятити весь свій час для практики в аптиці. Дирекція погодилася приняти резиґнацію при кінці серпня — при кінці фінансового року, але зараз заанґажувала Ю. Стечишина, що якраз покінчив курс прав, щоб літом обіхав провінцію з відчитами і при нагоді вербував студентів для Інституту, а з початком шкільного року 1931-32 щоб обняв ректорство.

Вслід за тим наспіла друга подія, що потрясла Інститутом і цілою орґанізацією Союза Українців Самостійників. В. Свистун зрезиґнував як ректор філії і голова Союза Українців Самостійників. Він від зїзду до весни віддав дуже багато уваги українській справі. Він, як голова Самостійників, багато причинився до викликання протестів проти польської пацифікації. Він написав книжечку в анґлійській мові під заголовком: Ukraine the sorest spot in Europe, а опісля виїхав був до Оттави і при помочі Рурика та посла Лучковича причинився до викликання дебати в парляменті в справі тої пацифікації. Він подав писемну заяву Інститутові, що невідкличнo уступає з позиції ректора філії і його резиґнація мала ввійти в силу з днем 1-го серпня, 1931 р. Рівночасно він зрезиґнував зо становища голови Союзу Українців Самостійників, подаючи до цего причини „приватного характеру". Ця резиґнація стала початком його дальшої скоро-змінливої орієнтації, що зруйнувала один з найкращих постатей між українцями в Канаді.

І дирекція Інституту мусіла застановлятись, що робити з філією, що вже під весну була вдарила в дзвін тревоги про своє існування. Одначе гомадянство наспіло з помічю і надіслало поверх пять сот

доларів, чим на час вратувало її існування. В дирекції почулися голоси, щоб філію замкнути, бо вона вже мала поверх пять тисяч доларів довгів, що спадали б на Інститут в Саскатуні, але рішено, щоби на рек-

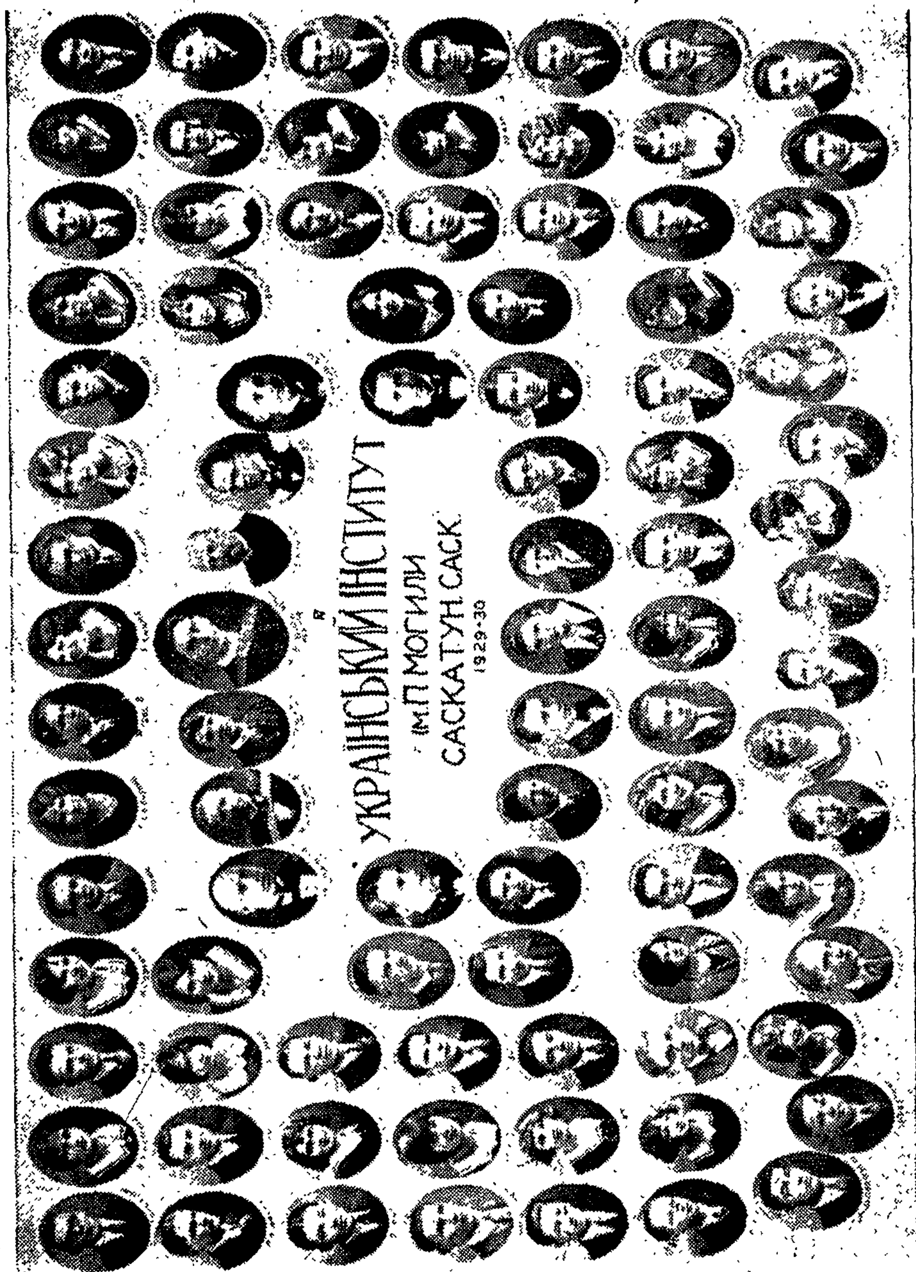

Питомці Інституту в Саскатуні, шкільного року 1929-30.

тора заанґажувати Андрія Павлика з Саскатуну і провадити філію дальше.

Фінансовий звіт з 1930-31 року, який був поданий на зїзді 1931 р.,

найкраще показує, як скоро стан Інституту змінився на гірше і в яких обставинах Інститут був при повороті Стечишина на ректорство. З того звіту бачимо, що до кінця серпня 1931 р. студенти завинили саскатунському Інститутові $17,635.87, а довги його підскочили до $14,496.56. Це значило, що за два роки Інститут дав около чотири тисячі долярів кредиту студентам, через що заліз в довги около трох тисяч долярів більше. Коли до того додати довги філії, що були поверх пять і половину тисяч долярів, то справа дійсно не представлялася рожево, хоч на довги філії було студентських рахунків менше-більше на таку саму суму.

3. Кріза і зміна шкільного закона погіршують становище Інституту.

Хоч літом 1931 року Стечишин відвідав поверх сорок околиць в Саскачевані, значить майже кожду околицю заселену українцями в тій провінції, і всюди виголошував відчити та провадив кампанію за студентами, то на слідуючу зиму до Інституту прибуло лише 50 студентів. Між прибувшими студентами більшість були сини і доньки занятих робітників та склепарів. Фармері були так прибиті низькими цінами на свої продукти, що заледви хто мав відвагу посилати свого сина чи доньку до міста до школи і платити дві чи три сотки долярів. Вони або затримали своїх дітей дома, або посилали до поблизших містечок, де шкільна наука була танша, а за утримання платили провіянтами.

Саскачеванський уряд якраз в початках крізи поробив деякі зміни в шкільній системі. На підставі тої зміни майже кожде містечко отворило свої середні школи з відповідним знаряддям і майже кождий студент, що скінчив публичну школу, міг дальше в домашній школі продовжати науку середніх шкіл. Що більше — студенти середніх шкіл могли вчитися приватно, при помочі позаочних курсів та опісля писати іспити.

Зразу люди використовували льокальні школи через обставини, а коли пізніше ті школи більше удосконалилися, і доказали, що вони можуть дати своїм студентам таку саму науку, як в більших містах, то вони стримали молодь від більших міст, а тим самим від Інституту. До більших міст йшли головно студенти університету і учительського курсу (нормал). Мимоходом кажучи, ця система задержалась й на дальше, і тому число студентів в Інституті вже ніколи не піднеслося до того, що було в 1925—1930 роках.

Дирекція застановлялася над тим, чи вона повинна заперти Інститут, бо з малим числом студентів Інститут мусить бути нараженій на страту. Одначе показалося, що коли Інститут буде запертий, то однаково треба буде заплатити податок в сумі около тисячі долярів. Треба було також мати когось, щоб хоч частинно доглядав ділових справ Інституту та колектував старі довги. До того ще бралося під увагу, що запертий будинок через зиму буде значно ушкоджений, а якби прийшлося огрівати, то безкорисний видаток був би досить великий.

Перемогла думка, що з фінансового боку Інститут менше стратить, як буде провадити свою працю.

Під осінь 1932 число студентів в Інституті було ще менше, отже слідував ще один рік зо стратою.

Управа була змушена в першій мірі не давати кредиту студентам,

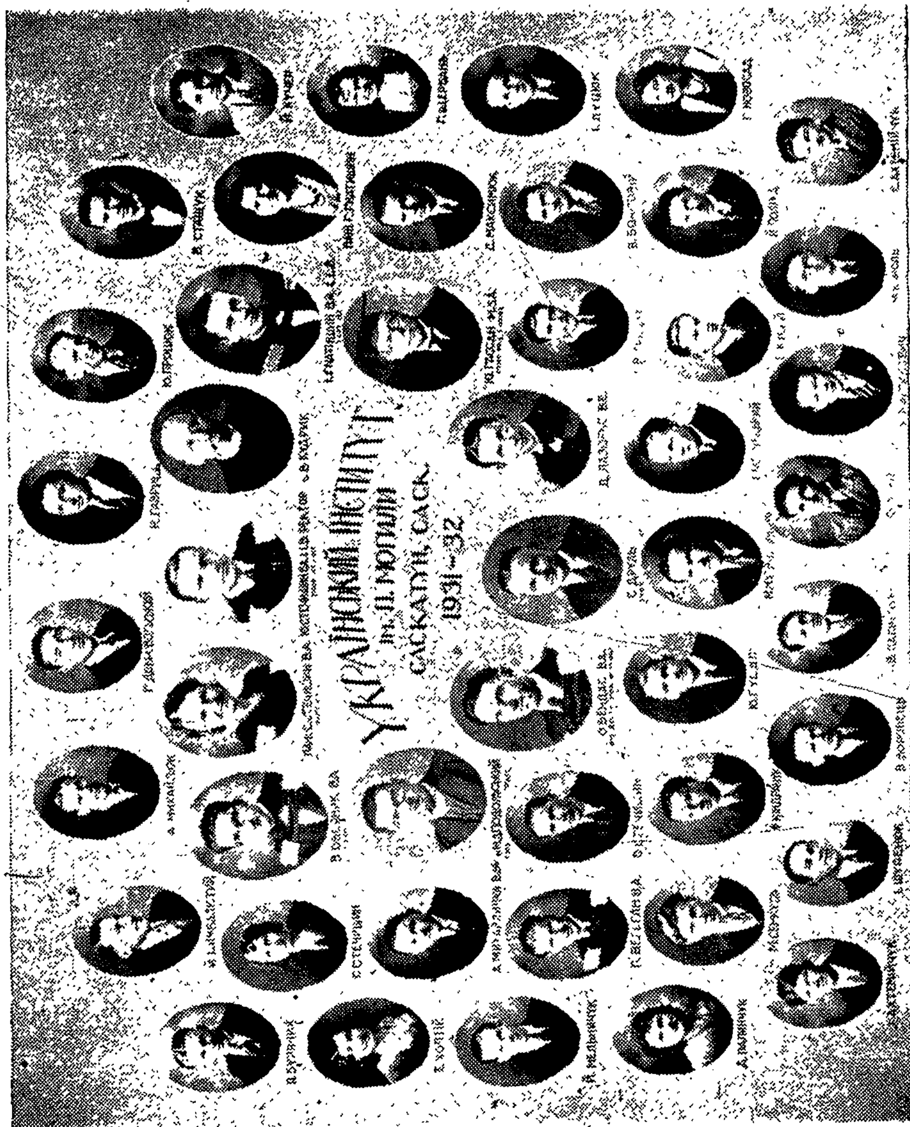

Питомці Інституту в Саскатуні шкільного року 1931-32.

що також було частинною причиною малого числа студентів. Дальше уживано всіх старань, щоб сколектувати якнайбільше старих студентських довгів. І хоч як тяжкі часи тоді були, то Інститут за два роки, від 1 вересня 1931 до 1 серпня 1933 р. зменшив студентські рахунки з $17,635.87 до $16,177.61.

З фінансових звітів за тих два роки видно, що помимо невідрадних обставин Інститут фактично не збільшив своїх довгів, бо 31-го серпня вони виносили $14,482.39*). Страта, яку Інститут за тих два роки поніс, була покрита сколектованими рахунками від студентів і позичкою $1,197.35 з асекураційної компанії (залізного фонду)**).

Між довгами Інституту був один досить великий рахунок за податок, що виносив $3,424.42. Того часу в місті вже було дуже багато великих будинків, на котрих тяжіли податки і кожному виглядало, що місто не схоче всіх тих будинків брати за податок. Управитель висловлював надію, що колись мусить прийти час, коли місто буде мати право давати опуст на залеглий податок і тому від того часу на податок платилося лише тільки, як обставини вимагали. Десять літ пізніше показалося, що управа була оправдана плекати такі надії***).

Замкнення філії в Винипегу.

Хоч Інститут в Саскатуні переживав тяжкі обставини, то все таки знаходив средства, щоб крізу пережити. В дійсности від часу сплати моргеджу Інститут ніколи не був поважно загрожений банкроцтвом. Він в найгірших обставинах міг звернутися до своїх довжників. Одні з них з охотою старалися платити свої довги, інші платили, що могли, а недбалих притиснулося так, що вони мусіли заплатити, хоч за те до нині ворогують проти Інституту, або тодішного ректора. Дальше Інститут мав поважне число добрих прихильників, що ще були готові пожертвувати дещо, щоб не допустити до упадку Інституту.

Та не така була доля філії в Винипеґу. Свистун на початках був занятий організаційними справами, і в додатку продовжав господарку збіжевої спілки, а коли перестав працювати для спілки, то почав правничі студії. Хоч як здібним він був до збірок, то все таки ті всі побічні заняття мусіли відбирати його час і енерґію від того, щоб поставити філію Інституту на ноги. Зрештою, тоді і матірна інституція стояла фінансово так добре, що могла філію піддержати.

Свистун уступив з ректорства вже в обставинах крізи, і хоч його наслідник, Павлик, робив все можливе, щоб звести кінці докупи, то вже було тяжко. На нещастя, Павлик рішився вертатися до своеї про-

*) І та сума не представляла фактичного довгу, бо в ній був рахунок Могилян на $471.59, якого Інститут ніколи не заплатив. З упадком товариства ті гроші перейшли на власність Інституту.

**) На офіціяльнім звіті з 31 серпня. 1933 р. загальні довги Інституту являються в сумі $17,356.39. В тій сумі, одначе є позичка $2,874.00 в асекураційній компанії, з якої $1,676.65 пішло назад до компанії на заплату залеглих премій, а $1,197.35, як згадано вище, було фактично зужито. Та того довгу ніколи не віддавалось, бо Інститут не міг дальше платити премій і асекурація сама себе зїла. Ректор настоював, щоб вибрати ті гроші, які можна було ще вибрати, але дирекція не погодилася на те. Цей довг був вичеркнений з рахунків Інституту 1935 р.

***) 1942 р. податок Інституту виносив около $12,000, але місто приняло $6,000 і Інститут дійсно скористав не мало.

фесії і в літі 1932 року заявив свою резиґнацію. На його місце дирекція назначила ректором Василя Буряника. Він продовжав господарку до кінця шкільного року 1932—1933, якнайліпше, але зміна обставин на гірше і зміна ректорів не помогла забезпечити філії. Літом Буряник продав дещо з меблів, а решту переслав до Саскатуну і так закінчилося існування філії Інституту в Винипеґу.

Дивлячися зо становища матірної орґанізації, цей експеримент з філією був дуже невдатний.

За час свого існування філія вибрала з матірної інституції готівкою $5,141.78; сколєктувала і для себе зужила $361.20 студентських довгів, що належали до Саскатуну. Іншими словами вона коштує саскатунський Інститут $5,502.98. В додатку до того вона зібрала на уділи Інституту $1,825, і ті гроші також для своїх потреб зужила. Крім того, коли філія перестала існувати, то лише частину меблів перевезено до Саскатуну, а решту продано у Винипеґу за $780.50. Розуміється, що гроші з меблів пішли на сплату довгів, але помимо того по розвязанню філії осталося ще $3,136.12 довгів, які перейшли на плечі Інституту в Саскатуні. На те все саскатунський Інститут дістав $3,157.68 студентських рахунків до колєктування, і $25.70 готівкою.

XVII. КРІЗА НЕ СПИНИЛА РОБОТИ.

1. Робота в Інституті не переривається.

Та помимо тих невідрадних відносин Інститути провадили свою роботу дальше. Хоч число студентів було менше, але робота між ними провадилася не менше інтензивно, як попередніми роками. В Саскатуні українські кляси провадилися, як звичайно. Кружок Каменярі був дальше активним. Студенти мали свій хор, брали участь у святах Листопадовім, Державности та Шевченка. Мали й церковний хор. Централя Студентів також продовжала свою роботу успішно.

Зразу навіть думалося ще про докінчення злуки Інститутів. 1929 року зїзд рішив, щоб Інститут Могили закупив майно Інституту Грушевського. Та поки остаточно всі леґальні перепони усунулося, щоб злуку докінчити, дехто почав настоювати, що в таких часах таки краще не вязати Інститутів докупи, бо упадок одного міг потягнути за собою упадок другого. Через оттакі причини злуки Інститутів на час відложено, а пізніше вже не знайшлося ні сили, ні відваги до такої злуки вертати. Все ж 1930 року дирекція Інституту уважала, що злука вже фактично довершена і навіть зробила крок вперед, щоб господарка Інститутів була сцентралізована і домагалася від своїх філій точних звітів з засідань дирекції і фінансової господарки.

2. Справа йорктонського студентського Кружка.

Що більше — Інститут робив старання помогти провадити роботу

між студентами в Йорктоні. Там через довгі роки було поважне число українських студентів, що, як вже попередно згадано, мали свій кружок, а той кружок був одним з найбільше діяльних кружків поза тими, що були в Інститутах. При помочі Мих. Стечишина, і священиків Української Православної Церкви той кружок мав свої курси українознавства і був час, що Інститут Могили думав отворити там свою філію. Цей кружок провадив свою роботу в Українськім Народнім Домі, але 1930 року той Народний Дім мав ще трохи довгів і йому грозив упадок. Тоді Мих. Стечишин та інспектор Гаврилюк вдались до Інституту за поміччю. Хотіли, щоб Інститут або виасиґнував, або визичив трохи грошей для роботи між тими студентами, але Інститут вже не був в силі того зробити. Кілька разів дирекція над цим застановлялася і остаточно рішила, щоб льокальні люди зорґанізували комітет до збирання грошей на ту справу, а Інститут від себе порозписує листи і буде просити дооколичних людей поспішити з грошевою поміччю для того Народного Дому. В дійсности Інститут не поміг дуже багато, але навіть та моральна поміч, яку він дав, допомогла комітетові зібрати настільки грошей, щоб вратувати той Народний Дім від упадку.

3. Протести проти большевицького терору і польської пацифікації.

Крім роботи звязаної зо студентами Інститут також немало був заанґажований в справах загально громадських. 1930 рік був дуже немилосердним для українського народу. З початку того року наспіли вісти з України про нечуваний большевицький терор і арештування українських діячів: Єфремова, Ніковського, Чехівського, Старицько-Черняхівської, Ганцова, Голоскевича, Кримського і багато інших. Арештовано їх під закидом, що вони мали орґанізацію Союз Визволення України, і поставлено їх перед суд і опісля їх „зліквідовано". Арештовано і розстріляно сотки селян і учителів. Союз Українців Самостійників в Виннипеґу покликав до життя Центральний Протестаційний Комітет, який завзивав українське громадянство до протестів проти того терору. Розуміється, Інститут також належав до того Комітету і немало причинився до того, щоб скликати протестаційні віча в Канаді та висилати протести до ріжних представників держав.

Заледви покінчилися ті великі процеси в Україні, як знов наспіли вісти з Західної України про польську пацифікацію. Знову СУС занявся протестаційною акцією. В одній і другій справі з Канади посипалися десятки протестів і в тих протестаційних вічах як не самий Інститут, то його вихованці взяли поважну і активну участь.

4. Ґассан і 16-ий Народний Зїзд.

Погані економічні часи і мале число студентів не мали великого відемного впливу на працю в самому Інституті. А щоб ще більше виповнити життя і працю в Інституті, управа ще літом 1931 р. рішила

запросити до Інституту Юрія Гассана, загально знаного співака з колишнього хору Кошиця. Гассан мав провадити хор в Інституті і вчити студентів музики та діріґентури, а Інститут за те дав йому вільний харч і помешкання та нагоду продовжати студії в університеті.

Присутність Гассана дійсно значно доповнила життя в Інституті. Що більше — вона доповнила життя в Саскатуні. Гассан мав добре вишколений хор, який управа Інституту дуже добре використала для пропаґанди українського імени серед саскатунського громадянства. Вона проголосила величавий концерт в час 15 Народного Зїзду і запросила на нього поважне число англійських горожан. Також запросила з промовою д-ра Андерсона, тодішнього премієра Саскачевану, і посла Мих. Лучковича, що якраз вернув з поїздки до Европи. „Роксі театр" є один з більших в Саскатуні з приміщенням на около тисячі людей, але він перед часом був переповнений і сотки людей мусіли вертатися домів з браку місця. Концерт з промовами випав дуже добре і можна сказати без найменшої хвальби, що він приніс українцям честь та оправдав надії управи.

ЮРІЙ ГАССАН.
учитель музики і диріґент при Інституті в 1932 р.

5. Курс Домашнього Господарства.

Інститут зробив ще одну дуже корисну роботу в 1932 році. В рекордах Інституту, з дня 11-го лютого, 1932 р. знаходимо рішення дирекції, „щоби Департамент Поширення Праці" в порозумінню з Союзом Українок Канади отворив в Інституті три-тижневий курс Домашнього Господарства для українських дівчат та жінок. Тим курсом занялася головно Савеля Стечишин. Вона приготовила плян курсу, занялася його оголошенням, щоб дістати курсанток і головно була відвічальна за переведення його. Той курс відбувся з великим успіхом. На ньому було 22 курсанток, котрі не лише навчилися дечого про домашнє господарство, але й мали нагоду почути кільканадцять лекцій ріжних людей з поля мистецтва, історії й літератури.

6. „Альфа-Омеґа" — клюб українських студентів при університеті в Саскатуні.

Є з тих часів ще одна подія, що тут гідна згадки. Хоч самий Інститут не може за неї дістати признання, то рекордується її при цій нагоді тому, що в ній були заанґажовані давніші і тогочасні питомці Інституту. Цею подією є заснування 1930-31 р. клюбу українських

студентів в університеті в Саскатуні, і тому-то клюбові дано назву „Альфа-Омеґа". Ціль того клюбу є гуртувати в університеті всіх українських студентів ріжних уґруповань, щоб вони в першій мірі мали нагоду краще познайомитися з собою, а в другій, щоб спільно студіювали і обговорювали ріжні українські справи.

Ініціятива до заснування того клюбу походить від В. Яремія та О. Бендаса, але якби не заохота, старання і поміч обоїх Стечишиних та І. Гнатишина, то заледви чи думка булаб розвинулася. Коли справа стала зрозумілою для самих ініціяторів, тоді вони порозумілися з

Курс Домашнього Господарства, уряджений Союзом Українок Канади і Українським Інститутом ім. Петра Могили в Саскатуні, 1932 р.

студентами інших уґруповань і приступили до діла*). Щоби дістати від всіх повну кооперацію, і щоб усунути всяке підозріння про якісь партійні цілі, в уряді того клюбу дано відповідну репрезентацію кожній ґрупі**).

Дуже розумним кроком було, що клюб вибрав почесним головою проф. Дж. В. Симсона, що вже тоді був виявив велике заінтересування в українській справі. Як професор історії він стрінувся з укра-

*) Перші наради в справі статута і назви відбулися в домі Стечишиних, а назву Альфа-Омеґа піддав о. В. Кудрик, що якраз тоді гостив там. Клюб названо таким іменем тому, що воно не викликало підозріння про якусь національну чи політичну роботу.

**) Першим головою Клюбу був І. Гнатишин.

їнським питанням припадково, коли в клясі такі студенти як Івах, а пізніше Бендас, мали нагоду дискусувати про справи Росії та України. Він на ті справи звернув увагу і почав розсліджувати їх і коли отсе формувався клюб Альфа-Омеґа, то проф. Симсон вже був з українською справою добре познакомлений*).

Як почесний голова він дуже багато причинився до розвою того клюбу. В першій мірі він своєю повагою усував підозріння, яке такий клюб міг до себе мати зо сторони університету. Дальше — він поставився до справи дуже симпатично і був щирим дорадником кождочасного заряду. Можна напевно сказати, що найважніша робота, яку клюб коли робив, походила або з його ініціятиви, або з його щирої поради та заохоти.

Той клюб мав свої засідання в будинку університету. На засіданнях виголошується відчити в українській або англійській мові про історію України, літературу або культуру. Як безпартійний чинник, цей клюб робить добру роботу і студенти Інституту є дуже важним чинником в тій роботі, хоч управа Інституту не все виявля відповідне заінтересування в ній.

ПРОФ. ДЖ. В. СИМСОН,
проф. саскачеванського університету, приятель українців, що за його старанням отворено славянський факультет в університеті Саскачевану.

Згадка про українців в шкільних підручниках.

Українці в Західній Канаді становлять поважний відсоток загального населення і відсоток українських дітей в публичних школах є також поважний. Як відомо, підручники, чи читанки, в тих народних школах є так вложені, що діти ще в нижчих клясах познайомлюються про ріжні народи в світі. В тодішних читанках були згадки про японців, хінців і африканців, поза ріжні інші народи. Та ніґде не було згадки про український нарід, і тим самим канадійська дітвора не мала нагоди навчитися нічого про той нарід.

На це звернув увагу Ю. Стечишин і 23 січня 1933 року написав лист до д-ра Андерсона, тодішного премієра і міністра шкільництва і посуґестував, щоб в нових підручниках, які якраз тоді приготовлялося, була згадка і про українців. Два дні пізніше він дістав відповідь від заступника міністра, д-ра Гофа, з датою 24 січня і зміст відповіди був такий:

„Достойний д-р Андерсон передав мені Вашого листа з 23 січня. В відповідь можу сказати, що чотири західні провінції спільно тепер

*) Український Голос, ч. 35, 1932 р.

працюють над вибором читанок, що мали б заступити теперішні читанки „Кенедіян Рідерс", приписані для ужитку в чотирох західних провінціях. Я маю інформації, що найменше одно видавництво постаралося вмістити витяги з української літератури. Це одначе є лише один з багатьох скомплікованих проблемів у виборі найкращих підручників з предложених матеріялів.

„Як прийде час, коли саскачеванський під-Комітет буде покликаний оцінювати вартість вибору з української літератури, предложеного ріжними видавництвами, я з приємністю зверну їх до вас в цій справі. В міжчасі дякую вам в імени міністра за вашу обіцяну поміч.

Вам вірний

JOHN S. HUFF,
заступник міністра."

Чи робив ще хто які старання в тій справі, поки що невідомо, але коли рік пізніше появились нові читанки, там вже у двох з них були витяги з української літератури, які приготовив д-р Гонтер з Тулон, Ман.

8. Департамент Поширення Праці.

Справа йорктонських студентів була лише одним з видних появів, витворених новими обставинами і в тих обставинах перед Інститутом появлялися нові завдання.. Кождий, що цікавився будучністю української молоді, бачив, що обставини вимагають деякої зміни в праці Інституту. Число студентів вихованих поза Інститутом почало скоро зростати і ясним ставало, що в скорім часі Інститут буде мати впливи лише на значно мале число будучих провідних громадян. Отже ставало ясним, що Інститут мусить поширити свою роботу, щоб засягнути студентів поза Інститутом.

Вже на 14-ім Народнім Зїзді в Едмонтоні, 1930 р. Ю. Стечишин говорив на тему: „Опіка над студентами поза Інститутом". Він доказував, що Інститути мусять занятися студентами поза мурами Інституту, щоб на будуче мати конечний вплив на розвій життя українців в Канаді. Він радив, щоб Інститут пішов поза ту роботу, яку до тепер провадила Централя Українців Студентів. Хоч як корисною вона до тепер показалася, Централя не мала досить засобів, щоб піднести роботу окремих студентських кружків до потрібного степення. Її управа працювала охотно, і була вибраною, а тим самим несталою. Її робота до тепер була дуже похвальна і надзвичайна для студентів, але через свою виборчу структуру вона була доривочною. Промовець піддав думку, щоб ту працю Централі перебрав Інститут і назначив окремого урядника-організатора для студентів поза Інститутами. Той організатор мав би їздити по провінції, відвідувати всіх українських студентів без огляду на їх поділ в релігійних справах, організувати їх в кружки, а в тих кружках організувати курси українознавства, назначуючи учителями таких місцевих людей, які хотіли б давати українські лекції.

Такий орґанізатор мав би також обовязок приготовити, або постаратися, щоб хтось поміг їм приготовити концерт, представлення або яке інше підприємство, з якого дохід був би відданий Інститутові для підтримки цеї роботи. В коротці — це був плян для поширення праці Інституту, або плян „екстеншин" департаменту Інституту.

Цей плян був також предложений тим самим промовцем на річних зборах Інституту, що відбулися в Саскатуні 31-го грудня, 1930 р. Дальше на слідуючім 15-ім зїзді, що відбувся в Саскатуні 27, 28 і 29 грудня, 1931, на ту саму тему говорив Мих. Стечишин, з Йорктону. Він дуже влучно зясував справу такими словами:

„Відносини в західній Канаді настільки змінилися, що приміром просвіта поширилася по всіх закутках провінції. Замість кількох середних шкіл, тепер маємо середні школи в кождому селі, в кождому містечку. Зникла потреба посилання дітей до середніх шкіл до Саскатуну, Вінипеґу чи Едмонтону, де є наші Інститути, бо на кождій кольонії, недалеко дому батька, є „гай скул", де діти при малім кошті можуть дістати образування. Через те Інститут в Саскатуні не досить що мусів замкнути кляси семого і восьмого ґрейду, але не стає там студентів з гай скул. Тепер майже половина питомців є студентами університету. Не вина ні заряду, ні Інституту за те, що нема в ньому студентів, але вина в зміні обставин та браку пристосування себе до обставин.

DR. A. J. HUNTER, що переклав частину Кобзаря Шевченка і приготовив витяги з української літератури до шкільних читанок в Саскачевані.

„Не прийшла гора до Магомета, треба було Магометові йти до гори. Інститут не пішов до гори, але чекав, щоби гора до нього прийшла. Вона не прийшла. Інститут вже в будуччині не може для нас бути тим, чим був в минувшині. Минувші цілі і потреби пережиті і одинокий спосіб продовжити вартість Інституту є пристосувати його до нових обставин і заставити його до такої праці, якої теперішні нові обставини вимагають. Треба поширити діяльність Інституту поза його рами, поза його мури, поза границі цього міста. Треба Інститутові простягнути свою українську руку до тисячів наших студентів, які учащають до вищих шкіл по менших центрах... Коли Інститут цього не зробить, він не може мати успіху, а можна сказати, що й не буде мати рації на дальше існування. Чим скорше ми погодимося з дійсністю, з безсередечним окруженням, тим краще для нас і для наших Інститутів!

„В Інститутах виховується десятки нашої молоді, а поза Інститутами є сотки. Ми занадто заняті центрами, то є Інститутами, і забули за сотки нашої молоді, яка виростає без знання української

мови, без поняття про велич і красу нашої літератури, без найменшої гордости до свого походження. Одним словом — молодь наша асимілюється, не приносячи гордости нашому народові, ні добра собі, ні державі, в якій живемо."

По тім відчиті Ю. Стечишин звернув увагу, що присутні не повинні лишитися під враженням, що Інститут не зробив в цім напрямі нічого, бо фактично кроки вже були пороблені, щоб Департамент Поширення Праці Інституту негайно отворити.

Як раз в часі приготування Зїзду вже був приготований начерк статуту такого департаменту. На засіданню дирекції 4 лютого, 1932, обговорювано статут, а на засіданню 11-го лютого дирекція заанґажувала Ореста Бендаса, щоб зараз почав роботу для того департаменту.

Бендас приїхав з Буковини як студент, в Інституті перебував від 1927 р., через кілька років попередно дуже цікавився справами студенської орґанізації, і немало причинився до того, щоб студентський кружок „Каменярі" ввійшов в контакт з ЦЕСУСом в Европі. Пізніше брав активну участь в Централі Українських Студентів в Канаді, і був вповні кваліфікованим до такої роботи.

В лютім він виїхав на провінцію і до кінця шкільного року відвідав майже кожде більше містечко, зорґанізував кільканадцять відділів департаменту, що разом числили поверх три сотки студентів і поробив в них зарядження на українські лекції. Можна напевно сказати, що він зробив надзвичайно добру роботу того року, бо вспів поорґанізувати студентські кружки в таких містечках, де Інститут доси не мав ніякого впливу. Йому вдалося також поробити зарядження на ріжні підприємства, з яких на департамент приїшло настільки грошей, що при кінці року виявилося, що цей департамент майже самий себе оплачував, бо цілий той експеримент першого року коштував Інститут лише пятьдесять і кілька долярів.

Щоби показати, як успішним був цей плян роботи, вистарчить згадати, що у відділі Департаменту, що льокувався в самім Саскатуні при народнім Домі, було кілька студентів більше, ніж в самім Інституті.

На жаль, управа Інституту не оцінила тої роботи відповідно. Вона піддалася нарíканням деяких людей, що з новим пляном не були обзнайомлені і при кінці серпня 1932 р. відпустила Бендаса. Правда, на його місце вона заанґажувала І. Данильчука, що також був довго питомцем Інституту, а опісля учителем, що дуже цікавився всякими громадськими справами. Він був знаний як працьовитий та ідейний чоловік, але дирекція при кінці 1932 року рішила, щоб він полагоджував справи департаменту дорогою кореспонденції, а це відразу поділало відємно на цілий плян, який якраз в тім містився, щоб мати особистий контакт зо студентами. Данильчук звернув більшу увагу на орґанізування відділів Союза Української Молоді (СУМК). 1934 року Департамент остався лише на папері. А за рік пішов в забуття. З розвязанням цеї нової ділянки Інститут стратив нагоду триматися в контакті

з молодшими учителями і студентами і на думку автора Інститут цеї страти ніколи не відзискає.

9. Заснування організації Союзу Української Молоді в Канаді (СУМК).

Через кілька років на зїздах говорилося про те, що треба приступити до організації української молоді. Ініціятива в тій справі належиться Союзові Українок Канади, що через довший час обговорював її і навіть був зорганізував кілька відділів дівчат. Та ті відділи не проявляли великої діяльности і дальше шукалося виходу. Про те спеціяльно говорив Свистун на Зїзді 1929 р. і слідуючого року навіть виготовано було і надруковано статут для Орлів і Орлят. Та фактично справа не пішла далеко поза говорення. Бракувало когось, що міг би перевести ідею в життя. Треба було когось, що самий був перенятий цею справою і мав здібність промовити до молодечих сердець.

Г. ТИЖУК,
перший організатор Союзу Української Молоді в Канаді.

Коли 1931 р. Ю. Стечишин їздив з відчитами по Саскачевані, він случайно стрінувся в околиці Гефорд з Григорієм Тижуком, молодим іміґрантом з України, що недавно приїхав до Канади. Тижук звернув на себе увагу. Він виявив своє заінтересування в справі організації молоді. Він же тої зими зорганізував був одну громаду молоді в Гонімун і зголошувався до Інституту зо своїми услугами орґанізування молоді, та якось без успіхів. Стечишин взяв його з собою до Східного Саскачевану, зарядив йому кілька відчитів і підчас тих відчитів переконався, що Тижук знаменито надається на організатора і порекомендував його екзекутиві СУС, щоб вона негайно заанґажувала його до організаційної роботи, що вона і зробила.

За кілька місяців справа організаці молоді приняла конкретні форми і деякі справи злучені з такою організацією прояснилися. На 15-ім зїзді 1931 р. о. Савчук реферував цю справу ще раз, а по його промові покликано Тижука здати звіт зо своеї діяльности за кілька місяців.

З його звіту показалося, що він вже зорганізував в Саскачевані і Манітобі вісім відділів, в яких гуртувалося около 320 осіб. Тоді молодий організатор сказав:

„Я вірю, що за цей рік (1932) в ряди нашої молодої організації стануть тисячі молоді. Вірю в це тому, що обіхавши три західні провінції, я бачив, з яким запалом наша молодь горнеться до праці.

З моїх помічень про перегони в орґанізації молоді, можу сказати, що назва Орлів і Орлят не є популярна і лучше було б її змінити на популярнішу."

По його промові вивязалася дискусія і зїзд рішив дати цій орґанізації назву Союз Української Молоді в Канаді, або вкоротці СУМК.

Та заслуга Інституту полягає не лише в тім, що він потрапив на доброго орґанізатора, і потім дав йому поміч в його роботі. Інститутові належиться признання й за те, що першим секретарем тої орґанізації вибрано Андрія Павлика, тодішного ректора філії в Винипеґу. По його резиґнації з ректорства 1932 він вернувся до Саскатуну, і перебуваючи тут в Інституті, він дуже совісно і взірцево сповняв свої секретарські обовязки. Загал не знав заслуг Павлика для тої орґанізації, бо він робив ту роботу без великих претенсій; але хто знав про неї, той мусить сказати, що коли Тижукові належиться признання за добру і умілу роботу в відділах, то Павликові воно належиться за його систематичну працю в канцелярії. Без тої праці орґанізація СУМК заледви чи булаб коли розвинулася до тої величини, що в протягу кількох літ стала найкращою і найбільшою складовою частиною загальної орґанізації СУС, і числила около 180 відділів.

Започаткування Окружних Зїздів.

Виходячи з заложення, що Інститут повинен вийти поза свої мури, щоб заопікуватися студентами по провінції, управа пристосувала цей принцип і до іншої праці. Дотеперішні річні зїзди відбувалися лише в трьох головних центрах в західній Канаді. Ті зїзди безперечно відогравали надзвичайно важну ролю у формулуванню світогляду Українців в Канаді, але й вони ставали вже настільки звичайними, що на них приїздили головно люде, які вже були заанґажовані в громадській роботі. Люди менше заанґажовані в такій роботі, мали менший обовязок і менше занітересування до зїздів. Ходило тут, щоби побудити до роботи якнайширші круги громадянства і тому управа попробувала скликати льокальні зїзди, на які могли б прибути всі ті, що троха громадським життям інтересуються, але через віддаль, видатки і час на загальні зїзди не могли приїхати.

Перший такий зїзд скликано в східнім Саскачевані, в Йорктоні, в днях 23—24 липня, 1932, а другий в північно західнім, в Гефорд, в днях 31 липня і 1 серпня. Програма обидвох зїздів була взорована на програмах річних зїздів і тому обнимала ріжні справи: 14 відчитів покривали справи культурно-освітні, орґанізаційні, і економічні, а бесідники були з Винипеґу, Саскатуну і льокальні.

Один з гостей описав зїзд в Йорктоні такими словами:

„Вже довший час мав я охоту поїхати на такий зїзд, який відбувся в Саскатуні. Але через ріжні причини не міг поїхати. То грошей не було, то часу не мав — і так час ішов з року на рік. А коли зайшла ця кріза, то я вже майже був стратив надію бути на якім зїзді.

„Аж цього року, коли я побачив, що відбудеться льокальний зїзд в Йорктоні, я постановив собі за всяку ціну поїхати на цей зїзд. ... Я дуже хотів побачити і почути промови передових провідників Союза Українців Самостійників, здибатися з людьми з других околиць, які є тих переконань, що я, і почути, як по других околицях провадиться життя і праця по Українських Народних Домах...

...„Хотяй тяжкі часи, але учасників зїхалося досить поважне число з доокoличних місцевостей. І хотяй горячо було сидіти, ... але всі сиділи і слухали референтів з найбільшим задоволенням.

„Побути на такім зїзді два дни і вислухати глибоко обдуманих рефератів, виголошених найкращими і найздібнішими промовцями, то людина дуже багато научиться, вийде піднесена на дусі і буде щиріше братися до праці на українськім полі... Теми референтів торкали майже кожну галузь життя українців в Канаді. Тому я назву цей зїзд курсом освітним. Бо, в дійсности, коли учасник перебув через цей курс, то вийшов вже з ясними і отвертими думками. Він побачив перед собою дорогу, котрою повинен іти, і яка повинна бути ціль його життя на будуче*).

Такий самий зїзд відбувся того літа в Едмонтоні, а в осени в Давфин, Ман. Почавши від того року льокальні зїзди стали сталою конечністю і практикою на дальші роки.

XVIII. БОРОТЬБА З ДОВГАМИ ДО ПЕРЕМОГИ.

1. Інститут в роках 1933—1935.

Літом 1933 р. управа Інституту дальше шукала способів на зібрання якнайбільше грошей. Першим способом були льокальні зїзди у Витків, Вакав і Гефорд, з котрих прийшло чистого доходу $324.33. Дальше управа рішила проголосити розігравку на авто і т. д., але під услівям, що гроші з розігравки будуть вложені до банку на окремий рахунок на сплату податку.

По замкненню філії в Винипеґу дирекція попросила В. Буряника обняти ректорство в Саскатуні на місце Стечишина, котрий ще на зїзді заявив свою резиґнацію і погодився заниматися Інститутом лиш до того часу, поки не знайдеться наслідник.

Буряник заняв ректорство з початком вересня 1933 року. Вигляди не були дуже рожеві. Студентів не було багато, бо було їх того року поверх 50. І на другий рік не було багато. Одначе це не спиняло роботи між студентами. Їх життя і праця дальше розвивалися старими і випробованими шляхами. Та тому, що число студентів було невелике, управа не могла надіятися на зарібки. Треба було підприняти всякі кроки ощадности і шукати інших способів на збирання грошей, щоб сплачувати старі довги. А треба мати на увазі, що з замкненням філії Інститут в Саскатуні мусів також перебрати на себе зобовязання філії. Не диво, що через слідуючих кілька років вся увага управи була звернена на фінансові справи.

---

*) Український Голос, ч. 35, 1932.

Зимою 1933—1934 року ректор з помічником Данильчуком занялися розігравкою авта і обруса і вони не мало труду положили, щоб з тої розігравки прийшло на Інститут около $700.00. Збірки робилося також на зїздах 1933 і 1934 та 1935 р.

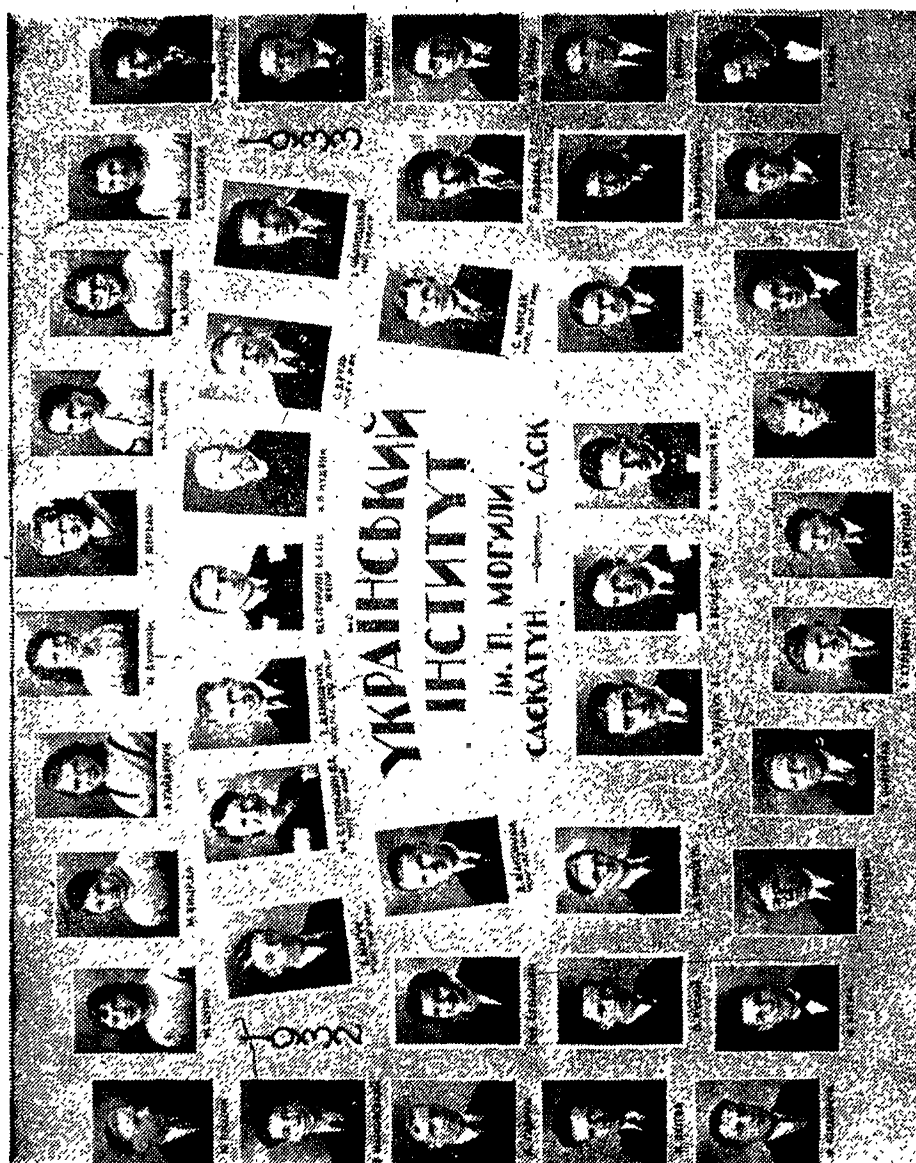

Питомці Інституту в Саскатуні шкільного року 1932-1933.

З того часу заслугує собі на увагу Зїзд, що відбувся при кінці 1933 року. Головним гостем промовцем на тім зїзді був проф. Тимошенко зо Зединених Держав, що дав дуже гарно оброблений відчит про большевицьку грабіжницьку політику в Україні.

Проф. Тимошенко тоді вже мав славу доброго економіста, і коли приїхав до Винипегу, тамошна організація Canadian Institute of International Affairs запросила його з відчитом. Таке саме було і в Саскатуні. Можна сміло сказати, що його візита до Канади не лише надала зїздові великого значіння, але багато причинилася до піднесення престіжу українців в Канаді.

Цікавим і те, що 1934 року, В. Буряник, тодішний ректор Інституту приготовив був підручник до теорії музики. Цей підручник був виданий в англійській мові і того року, за старанням автора і Ю. Стечишина, саскачеванський департамент освіти приняв цей підручник на лісту додаткових (supplementary) підручників.

ВАСИЛЬ БУРЯНИК, ректор філії Інституту в Винипегу 1932-3 року, а в Саскатуні раз 1933-4 і 1934-5, а відтак знов 1936-7 р.

Зїзд 1935 року був цікавий тим, що це був перший в історії Інституту літний зїзд, що відбувся в днях 4—5—6—7 липня. Той зїзд був дуже вдатний, бо на нім було около двох тисяч учасників. Побіч цих літних і зимових зїздів Інститут також старався скликати окружні зїзди і вони дуже добре вдавалися та приносили деяку матеріяльну поміч. Завдяки цим зусиллям коло збирання грошей фінансовий звіт з 31 серпня, 1935 року показує, що Інститут зменшив свої довги до $15,820.82, з котрих самий податок виносив $5,954.73. На ту суму довгів було $18,480.25 студентських рахунків і около $900 в банку на рахунку „трост фонд".

2. Спроба запровадити науку середних шкіл в Інституті.

По літнім зїзді 1935 р. Буряник зрезигнував з позиції ректора, рекомендуючи на своє місце В. Сарчука, колишнього питомця Інституту, а тодішнього директора школи в Кридор. Сарчук погодився обняти ту посаду під услівям, що Інститут постарається запровадити в себе науку середних шкіл (гайскул). В тій справі він їздив з Буряником до департаменту освіти, але коли вернув звідти без успіхів, він однаково погодився заняти посаду в Інституті і з днем 15 серпня він почав сповняти свої обовязки.

Сарчук був в Інституті тільки один рік, бо мав кращі вигляди у своїй учительській професії і не хотів їх тратити. Всеж за той рік він дуже виразно відзначився в кількох напрямках

В першій мірі він показався дуже добрим педагогом. Інтересувався дуже пильно долею кождого студента в школі і давав особисту

поміч кождому, що її потребував. Наслідки були такі, що за його ректорства студенти Інституту пописалися дуже добре в школах. Так само давав відповідну увагу на навчання українських предметів і взагалі держав добру дисципліну. Також виявляв велике заінтересу-

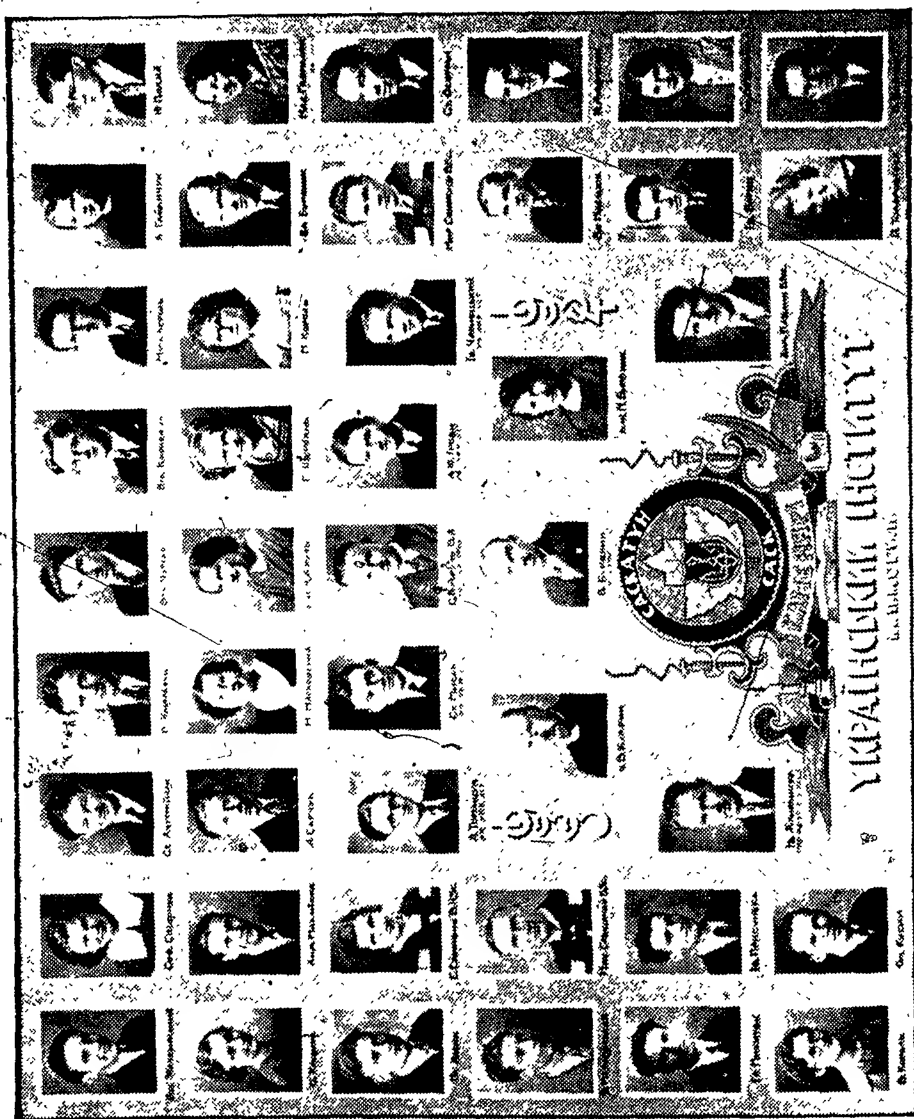

Питомці Інституту в Саскатуні шкільного року 1933-1934.

вання в діяльности студентського кружка і був його душею.

Він також був добрим управителем. Господарив економічно, але мав проти себе два чинники. Першим був факт, що ціни на провіянти вже були зачали підноситися, а дирекція рішила триматися тих самих студентських оплат, що попереднього року. Другим, що того року

було менше студентів, а це відбилося на приходах. Коли попереднього року студентам пораховано $9,471.43, то цего року лише $8,188.76. В наслідок того Інститут поніс страту, а довги Інституту збільшилися на кілька сот долярів.

Тут на місці згадати, що того року побудовано одну кімнату в пивниці Інституту на архіви, і це також було сполучене з деякими видатками.

Сарчук показався дуже активним громадським діячем і інтересувався громадськими справами взагалі і треба жалувати, що він не міг дальше остатися при Інституті.

3. 20-літний Ювілейний Зїзд і проф. Бочковський.

В літі 1936 року, а саме в днях 16 — 18 липня, в Саскатуні відбувся другий літний зїзд, який названо 20-літним ювілейним зїздом. Він також був добре зорганізований, а визначався тим, що головним гостем-бесідником був проф. Бочковський, представник Української Господарської Академії в Подєбрадах. Між іншим він говорив про Всеукраїнський Конґрес, чим Союз Українців Самостійників був давніше дуже заінтересованим і був навіть ввійшов в контакт з комітетом, що мав занятися скликанням того конґресу*).

ВАСИЛЬ САРЧУК,
ректор Інституту в Саскатуні
1935-6 року.

Проф. Бочковський приїхав до Канади, щоб зібрати членів для Подєбрадської Академії, а тим самим дістати фінансову поміч. Ця Академія від самих початків свого існування мала піддержку від чехословацького уряду, та якраз в той час уряд повідомив, що дальше не зможе її піддержувати, отже Академія вдалася до Інституту і до Союза Українців Самостійників за поміччю.

Переписка з Інститутом в тій справі почалася ще з початком 1935 року, коли то Буряник був поробив зарядження, щоб проф. Бочковський приїхав на зїзд ще літом 1935 року. Через ріжні іміґраційні перешкоди цей плян не вдався і він приїхав аж 1936 року.

По резиґнації Сарчука з ректорства дирекція знов попросила Бу-

*) Мимоходом кажучи, той Конґрес не вдався через ріжні інтернаціонально-політичні причини, і через вороже ставленняся до нього деяких українських угрупувань. І Союз Українців Самостійників вже тоді витворював опінію про скликання такого Конґресу як не цілого американського українського населення, то хоч канадійського. Між іншим Ю. Стечишин вже перед цим зїздом був виголосив кілька відчитів в цій справі в Саскатуні і околицях.

ряника заняти ту посаду і тому, поза звичайну працю, першим завданням ректора й дирекції було виробити маршруту на поїздку проф. Бочковського. Виробивши її Буряник виїхав з гостем автом Інституту і відвідав майже всі українські місцевости в Саскачевані. Загальна збірка проф. Бочковського на Академію в цілій Канаді була около $4,000, а з того в самім Саскачевані зібрано около $3,000. Тим способом Інститут поміг багато проф. Бочковському в його роботі, а так само Академії.

По річних зборах, що відбулися 29 грудня 1936 р. СУС, через Петра Лазаровича, навязав контакт з проф. Д. Дорошенком і запросив його до Канади, щоб тут перевести курс українознавства. Цей курс мав відбутися в Саскатуні і так було його проголошено в часописах.

Оркестра при Інституті 1936-7 р. під управою Іл. Завадюка.

Та через сухий рік в Саскачевані і пострах через нього, що багато студентів в Саскачевані не зможе скористати з такого курсу, той курс перенесено до Едмонтону, до Інституту Грушевського, де обставини були трохи кращі.

Проф. Дорошенко приїхав до Канади з початком липня і був головним гостем-промовцем на літнім зїзді, що відбувся в Саскатуні в днях 15—16—17 липня, 1937 року.

Мимоходом кажучи, цей курс відбувся з великим успіхом і Інститут Грушевського повторив його ще 1938 року. Цей звязок з проф. Дорошенком дав також нагоду до того, що 1939 р. Союз Українців Самостійників видав його історію України в англійській мові.

До 1937 р. належить ще одна важна подія, яку варта згадати.

Головна управа Союза Української Молоді зарядила своїм коштом курс інструкторів для молодих надійних повідників. Той курс відбувся в Інституті Могили. Число тих курсантів було вибране і тому мале, але вони скористали з нього багато і нині працюють для організації молоді.

Питомці Інституту в Саскатуні шкільного року 1934-1935.

4. Небувала посуха і фінансові клопоти.

Поза звичайне заняття зо студентами, поза зїзди літні, зимові і окружні, управа була занята головно фінансовими клопотами. Фінан-

совий звіт з 31 серпня 1937 року показує, що тоді Інститут почав був випливати на чисту воду, бо довги його були знизилися до $14,593.44. В тій сумі самий податок виносив $7,248.83. На покриття тих довгів в банку було $270.71, а студентських рахунків $17,841.36.

Податок ставав тепер що раз більшим ворогом Інституту. В осени 1936 р. місто зробило аплікацію на вивласнення будинку за неплачення податку. Управа заплатила маленьку частину податку і аплікацію стримала. Рівночасно зробила аплікацію, щоб місто увільнило Інститут від податку хоч на один рік, а коли це не вдалося, то щоб знизило оцінку будинку і тим самим знизило суму нового податку.

В тих обставинах не було приємности господарити, одначе Буряник своєю рухливою і веселою вдачею і самий тягнув шлию і других притягав до неї. Та при кінці червня, 1937 р. і Буряник зрезиґнував.

ПРОФ. Ш. БОЧКОВСЬКИЙ, з Української Господарської Академії в Подєбрадах ЧСР., що відвідав Канаду 1936 р.

На його місце дирекція дістала Івана Кіщука, учителя і також бувшого питомця Інституту, котрий приняв обовязки ректора з початком липня. Його першим обовязком було помогти дирекції перепровадити третий літний зїзд, опісля під осінь, як і попередними роками, відбути кілька окружних зїздів, щоб при нагоді зібрати хоч трохи грошей.

На нещастя, то був надзвичайно сухий рік, коли тисячі квадратових миль не зародили нічого крім буряну. Тоді й кинулася пошесть на коні і заледви чи був який фармер в північнім Саскачевані, що не поніс страти у своїм прибутку. Це мало вплив не лише на той рік, але й на слідуючий, бо доперва тоді попередний рік дався відчути. В наслідок таких обставин 1937-8 року було тільки 41 студентів в Інституті, а це знов відбилося на його приходах.

Податок дальше приносив клопоти й Інститут заанґажував адвоката, щоби поновив аплікацію за увільненням від податку. Йому помагали й свої адвокати — Стечишин і Гнатишин, але спроба знов була безуспішна. Так само місто відмовилося дати який будь опуст на старий податок, кажучи, що на таке закон не позволяє. Дирекція таки мала переконання, що закон зміниться і колись позволить давати опуст і тому занчла становище, щоб справу старого податку відтягати. Гра з податком була дуже небезпечна, бо дехто навіть був почав голосити, що Інститут пропав, але дирекція вірила, що колись прийде час,

коли Інститут заплатить якусь частину, а решта буде подарована*). Від того часу вже була звернена спеціяльна увага на те, щоб зібрати кілька тисяч і дати оферту на залагодження цеї справи.

Під весну 1939 року і Кіщук повідомив дирекцію, що літом він уступить з ректорства, що і зробив при кінці липня. Про нього також треба сказати, що він дуже серіозно брав свою роботу, доглядав студентів добре, провадив українські кляси, а також провадив хором.

5. Зміна обставин — і сплата довгів Інституту.

По Кіщукові дирекція запросила на ректора Івана Горчинського, Б.А., що тоді учителював, також колишнього питомця Інституту. Він застав Інститут з $16,594.77 довгів і $17,566.57 студентських рахунків. Проспект був дуже відстрашаючий. Та з проголошенням війни, зо всякими допомогами для фармерів, а дальше з кращим урожаєм, а остаточно з тим, що через військо студенти не мали де мешкати, в наслідок чого Інститут знов почав діставати більше студентів, а з тим усім положення Інституту з кожної сторони ставало кращим і певнішим, або коротко сказавши — знов Інститутови засвітило сонце.

ПРОФ. ДМ. ДОРОШЕНКО, що літом 1937 і 1938 року провадив курси українознавства в Інституті Грушевського, в Едмонтоні.

З поліпшенням обставин Інститут почав колектувати старі студентські довги і вже при кінці 1941 року вдалося стягнути около двох тисяч долярів. В 1942 році Інститут зорганізував Ювілейні Комітети по ріжних місцях Канади, які зібрали около $2,000. Дальше Іван Федан з Арнолд, Па., Зединені Держави, зложив щедрий дар і подарував на Інститут $1,100.00, а тим самим дав дуже добрий примір для других**). Дальше, дирекція в осени 1942 р. заанґажувала Петра Зварича, щоб поїхав до Східної Канади в цілях ювілейної збірки, і він по шістьох місяцях зібрав поверх $6,000. Остаточно й Іван Стратійчук зібрав у східнім Саскачевані поверх $700.00. Тими грішми Інститут поплатив всі свої довги і нині він вже не потребує журитися довгами.

---

*) Таке фактично сталося; коли 1942 року Інститут мав трохи готівки, дав оферту на залагодження податку, то місто приняло $6,000, а поверх $5,000 подарувало.

**) Пізніше збільшив цей фонд на 3,300 долярів.

Що важніше — Інститут нині має окремий фонд на стипендії для дівчат в Інституті під іменем „Фонд Ірини й Юстини Федан". Цей фонд

Питомці Інституту в Саскатуні 1935-6 року.

основував Іван Федан і ним зробив дуже важний початок для подібних фондів для укрінської культурної роботи на американськім континенті.

Загальна оцінка роботи Інституту.

Перед закінченням оцеї історії можна сказати, що Інститут не осягнув тих великих цілей, які для нього були намічені статутом та першими зїздами. Ті цілі були високі, а високих цілей ніколи не осягається вповні. Тому Інститут не став подібним до Наукового Товариства ім. Шевченка, або Товариство Просвіти. Але таким Інститут не міг стати хоч би через те, що тут панують інші обставини. Інститут так само не став головним живчиком культурного життя українців в Канаді, бо нині інші організації без конкуренції Інституту перебирають неодну роботу, що належала б до Інституту. Так само можна признати, що очевидно через фінансові недостатки, Інститут не примінився до нових обставин і не захопив нових ділянок життя.

ІВАН КІЦУК,
ректор Інституту в Саскатуні,
в роках 1937-8 і 1938-9.

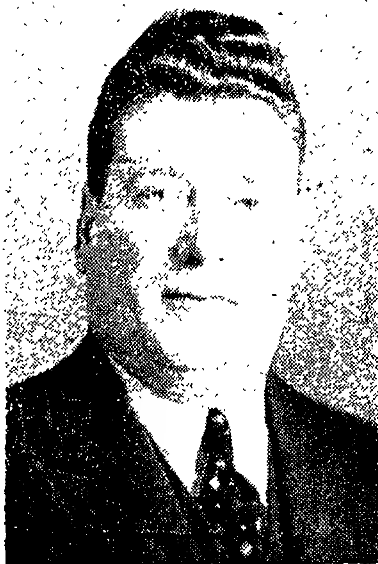

ІВАН ГОРЧИНСЬКИЙ,
ректор Інституту в Саскатуні
від 1939-40 до 1942-3.

Та ті недостачі чи недосягнення можна з часом направити при ліпших фінансових обставинах і при помочі людей нової генерації, з новою кровю, новими візіями і новим ентузіязмом. А коли б це навіть не вдалося, то все ж можна напевно сказати, що Український Інститут ім. Петра Могили за двадцять пять літ свого існування відограв дуже важну ролю в життю українського народа в Канаді і хоч би його на дальше і не стало, то його робота останеться записаною в історії українців в Канаді, бо та робота, то було саме життя, яке творило і писало історію.

Заслуги Інституту можна вкоротці висловити такими словами: Інститут доказав, що коли навіть серед найгірших обставин знайдуться

щирі люди, що посвятяться для доброї справи, то вони потягнуть за собою маси, а ті дадуть їм і матеріяльну і моральну піддержку. Інститут натхнув в український нарід довірря до себе і своєї громадської роботи і до його провідників. Інститут розвинув жертвенність українського громадянства і доказав, що наш нарід може творити своє життя своїми власними силами, не опираючись на ласку і жебранину від чужих. Інститут дальше доказав, що своя інституція, збудована і оперта на своїх власних силах, буде непохитно служити інтересам свого народа. Він за двадцять пять літ свого існування дуже багато причинився до побудження і піддержання народної свідомости, і може й до переродження „руської" маси в масу українців. Він так само надзвичайно багато причинився до піддержання культури українського народа в Канаді — мови, історії, літератури, музики, співу і мистецтва. Дальше, він, може більше ніж який інший чинник, причинився до поширення освіти, бо він своїми численними відчитами та зїздами освідомлював також і старше громадянство, а зокрема заопікувався наукою для молоді. Через Інститут за двадцять пять літ перейшло поверх 1,200 студентів, які нині працюють між своїм народом по цілім американськім континенті, як фармері, робітники, бизнесмени, учителі, адвокати, лікарі, дентисти, аптикарі, інжініри, професори в вищих школах і університетах і техніки. Всі ті люди підносять добре імя свого народа і є нині поважні і поважані горожани цего краю. Остаточно Інститут відограв незмірно велику ролю в поширенню української справи між не-українських горожан. Він запрошував на свої зїзди визначних англійських діячів, і ті познакомлювались з українськими справами. Про ті зїзди і про ріжні українські справи порушувані на тих зїздах писалося в англійських часописах, а це мало велике значіння. Ще більше значіння мало те, що вихованки Інституту, ходячи до шкіл, мали свої знайомства, і потім працювали і мали контакт з неукраїнцями. Все те помогло поширити знання про українську справу.

Взагалі можна сказати, що люди, які чим будь причинилися до збудування і підтримання Українського Інститута ім. Петра Могили, можуть бути гордими з свого діла.

Кінець.

ЧАСТЬ ДРУГА

СТАТТІ І РОЗВІДКИ ПРО ІНСТИТУТ

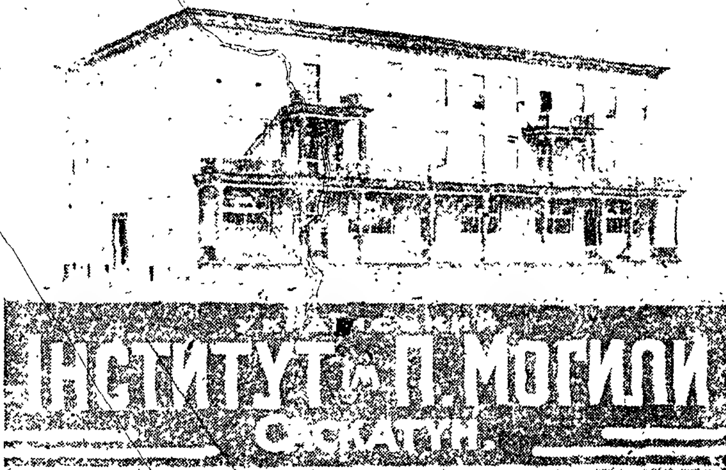

БУРСАЦЬКИЙ КЛИЧ.

Пу-гу, козаки!
Саска — саска — бурсаки!
Для народу ростуть сили
В славній Бурсі Петра Могили!
Бурса — бурса — бурс — бурсун!
Саска — Саска — Саскатун!

СТАТУТ ІНСТИТУТУ ІМ. П. МОГИЛИ.

(В СКОРОЧЕННЮ).

I. Назва: Інститут ім. Петра Могили.

II. Головний осідок має бути в місті Саскатуні або в іншім місці, наколи уділовці на це згодяться.

III. Ціли заснування Інститута:

1. Для удержання українських студентів і студенток, щоб вони могли учащати до публичних шкіл, вищих шкіл, учительських семинарів, університетів та до інших шкіл, або на які інші курси.

2. Давати стипендії та нагороди для здібних українських студентів, що мешкають у Саскачевані.

3. Улаштовувати курси з области українського та англійського письменства, історії, музики й мистецтва, і також початкові та вищі курси для дорослих.

4. Утримувати бібліотеки по ріжних місцевостях у Саскачевані.

5. Улаштовувати просвітні відчити по українських округах в Саскачевані.

6. Улаштовувати курси домашнього господарства для жінок та дівчат.

7. Набувати та розвивати ріжного рода набуті маєтности.

8. Розпоряджати по своїй власній волі маєтком цеї спілки, тобто можна продати, поправити, виміняти, заставити, тощо.

9. Позичати або набувати грошей в такий спосіб, який ця спілка буде вважати відповідним, тобто через випуск уділів, через збірки і тим подібні способи.

10. Будувати, перебудовувати, або робити зміни в набутих будинках, коли того буде потрібно.

11. Купувати, винаймати, або вимінювати яку будь частину свого маєтку.

12. Мати уділи в інших подібних інституціях, так, щоб виходило це Інститутові в прямий спосіб, або непрямий на добро.

13. Набувати або перебирати на себе ціле, або частину підприємства та його зобовязання, коли таке підприємство відповідне для Інститута.

14. Мати грошево-торговельні стосунки з іншими фірмами для посередньої або безпосередньої користи Інститута.

15. Робити все можливе для осягнення повищих цілей.

16. Вести яке інше підприємство, яке може вийти на користь Інститута.

17. Для ознайомлення людей з цілями Інститута поміщувати відповідні оголошення в часописах та вживати відповідних інших способів.

18. Не давати ніяких дивіденд за уділи Інститута.

IV. Грошева відповідальність членів обмежена.

V. Капітал Інститута двадцять тисяч доларів, який складається з вісім сот 25-доларових уділів.

Перші уділовці, що голосилися за чартером для Інститута ім. Петра Могили:

Студент Василь Свистун — 1 уділ, студент Микола Михасів — 1 уділ, інспектор шкіл Осип Меґас — 1 уділ, і студент права Михайло Стечишин — 1 уділ, всі замешкалі в Саскатуні.

Дня 28-го лютого, 1917 р.

Підписи: Василь Свистун, Микола Михасів, Осип Меґас, Михайло Стечишин. Свідок: Дж. В. Джермин.

Інститут заснований на підставі Компанійного Акту, за виключенням слідуючих параграфів: 1, 2, 3, 6, 21, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 76, 77, 84 і від 93 до 100 включно.

Параґраф 11-ий звучить: Уділи спільно можуть мати тільки чоловік і жінка.

Згідно зо зміною 18-го параґрафу уділ можна набути даючи завдаток, або повну суму — $25.00.

Змінений параграф 19-ий дає право Інститутові перекупляти уділи від померших уділовців — для себе або для інших осіб.

Параграф 43-ій звучить: Загальні збори Інститута мають відбутися до шість місяців по заснованню.

Параґраф 46-ий звучить: Дирекція може скликати надзвичайні загальні збори, коли тільки вважає потрібним.

Параґраф 58-ий звучить: Голосовання уділовців і число голосів від кожного уділовця буде залежати від ухвалених правил Інститута.

Параґраф 62-ий звучить: Голосовання може відбуватися особисто, або при помочі повновластей.

Параґраф 76-ий звучить: Дирекцію Інститута будуть вибирати кожного року, згідно з правилами Інститута.

У параґрафі 105-ім сказано, що коли б був який дохід, то мав би бути перенесеним до резервового фонду.

Підписи: Як повище.

ФУНДАЦІЇ І КРАЩА БУДУЧНІСТЬ.

(Гадки з нагоди 25-літнього ювілею Інституту Могили в Саскатуні).

„В кожній соціяльній групі, обєднаній однаковими матеріяльними і моральними умовами спільного громадського життя все може бути ... стихійне хотіння до буття собою, до заховання, проявлення і поширення себе. Але поки оце стихійне хотіння даної групи не освідомлене нею, поки ця група не має свідомости себе і своїх бажань, то її хотіння дрімає і ніякими проявами руху, проявами сили не дає про себе знати ... Всяка соціяльна теорія мусить бути зразу продуктом індивідуальної творчости. Але міrилом її сили і вартости являється не її „оригінальність", „обєктивність", „науковість", „логічність" — а здатність підіймати живих, реальних людей на творчі громадські діла."

Вячеслав Липинський.

За минулих 25 років українські Інститути імени Петра Могили в Саскатуні та Михайла Грушевського в Едмонтоні до великої міри сповнили своє освітне, виховавче й організаційне завдання, а головно Інститут Могили. Свою діяльність почали вони з порожними руками, із сирим матеріялом, одначе із вірою одиниць-організаторів тих Інститутів в кращу будучність для українського народу в Канаді. Помимо величезних труднощей й перепон ці Інститути враз з часописом „Український Голос" та Українською Православною Церквою перебудували, до певного степеня, тодішний характер незорганізованого українського народу в Канаді на характер лішний, тривкіший; на людей, які тепер глядять в будучність з ціллю творити й будувати кращі та шляхотніші умовини життя. Про це свідчить теперішний освітний, організаційний та економічний стан українців, які з бігом минулих років перетворилися в поступових, конструктивних і під кожним зглядом корисних громадян Канади.

Треба це ствердити як історичний факт і кожний із нас може сказати собі, що ввиду довгих піонірських років, ввиду минулих всяких розбіжностей в наших релігійних, освітних та економічних поняттях — ми свої завдання сповнили по можности якнайкраще, і то не лише як члени українського народу, але як і гідні громадяни нашого нового краю, кромі одної справи, котру обговорюю понище. Правда, не доказали ми за цих 25 років якихсь „чудес", не фігурували ми в Канаді в такім світлі, як наші добрі громадяни Англійці й французи, але зате своєю мозольною працею і піонірською витревалістю ми витворили новий тип досить поступового українця-канадійця, що вже не має причини почуватися, що він або чужий, або що не є він рівним чи повноправним громадянином великої країни Канади. І протягом минулих 25 років ми між собою кооперували так, як вміли, дехто менше, а дехто більше, і цей факт кооперації на ширшу скалю підніс нас на вищий освітний, організаційний та економічний щабель.

Народні й церковні інституції між нашим народом в Канаді розвинулися й дальше розвиваються, але це ще не значить, що ми своє діло вже скінчили. Навпаки, ми його доперва на добре розпочали і тому мусимо і на дальше між собою кооперувати, щоб ця важна робота не заснітилася, бо вона була, є і буде потрібна і українцям-канадійцям і самій Канаді, бо це наш дім, наш край.

Наші спів-громадяни англійці і французи не могли й не можуть нашими освітно-народніми справами інтересуватися хоч би лише тому, що вони мали і мають свої власні потреби. Адже „сорочка блища до тіла, як кожух". Через те декотрі „слабодухи нехай не надіються, щоб нашою долею, нашим дальшим поступом, нашими будучими потребами піклувалися ці добрі сусіди. Зрештою, головним правилом було і є, що коли людина за лінива сама собі помагати, то чужа людина тим більше тут не поможе. Жидівський нарід, що розпорошений по цілім світі, прекрасно розумів і розуміє це правило: все те значіння, силу, повагу, яке здобули собі жиди в ріжних краях світа, це їхня власна заслуга, це продукт їхньої витревалости й вмілости кооперувати між собою. А знаємо, що жидів переслідували в минувшині багато більше і страшніше майже як українців, але помимо того вони ніколи не резиґнували із своєї народньої гідности, а будували і будують себе дальше співпрацею. Є дуже рідкі случаї, щоб „жид жидови ногу підставляв", отже й не диво, що вони йшли і йдуть вперед. Тому кожний розважний чоловік признає їм те, на що вони собі заслужили.

Наші талановиті хлопці і дівчата.

З Інститутом ім. Петра Могили в Саскатуні я був блище звязаний через 10 років (1922-1932), а перед тим був я звязаний з часописом „Український Голос" у Вінипеґу від 1913 до 1922 р. Час до часу приходилось мені бувати в тих роках в ріжних околицях Канади і в тих роках я стрічав між українськими поселенцями дуже здібних хлопців і дівчат, які виявляли великий талан, прим. до співу, музики, малярства, техніки, а навіть і літератури. Дивна річ, що майже в кожнім случаю були це діти незаможних батьків, які не мали матеріяльних засобів післати тих „здібняків" до високих шкіл чи консерваторій, чи інших спеціяльних інституцій, щоб ці діти могли свої природні талани розвивати й вишлюфовувати — спеціялізуватися у своїх природних здібностях. В ряди-годи згадував я про цих „здібняків" своїм товаришам й приятелям, але розвязки не було, бо всі ті, з котрими приходилось мені про цю справу говорити, самі були без поважніщих матеріяльних засобів.

Пригадую собі, що про цю справу я був виголосив відчит на зїзді Інституту Могили в Саскатуні, здається в 1923 році, піддав присутним розвязку, але на тому й скінчилося, хоч учасники зїзду з питанням використовування того народного багацтва погодилися. Думаю, що хоч в декого ця гадка ще не забулася. Тепер на місці буде, з нагоди

дальшого пляну нашої роботи, видвигнути цю справу знову, бо наші народно-освітні й релігійні проблеми в Канаді до великої міри вже є усталені. Видвигаю цю справу ще й тому, бо вона відноситься до нашої кращої будуччини, яка лежить виключно в наших руках, і звертаю

Питомці Інституту в Саскатуні, в шкільнім році 1936-7.

увагу на це заможнішим українцям і українкам. На місці буде тут навести слова Івана Франка про „Будуччину":

„Знов час прийде, коли з погорди пилу
Ти отрясешся й ясною звіздою

Засяєш людям, і підуть з тобою,
Серця твою почують давню силу. .

— — — — — — — —

І над обновленим, щасливим світом,
Над збратаними, чистими людьми
Ти зацвітеш новим, пречудним цвітом."

Не судимо поступового народу по тім, кілько мільйонів є його на світі, бо це із якістю і поступом народу зовсім не має нічого спільного. Таксамо не є важний для нас той українець, який хоч має великі багацтва, не уживає їх ні для добра ні помочі тим українцям, що помочі потребують. Люди, що лише маєтки нагромаджують і нікому нічим не помагають, не є ні поступовими, ні щирими людьми; навпаки, вони є лише невільниками маетку і самі не знають, нащо на світі живуть.

Дійсно поступовим є той нарід, що із своїх рядів видав чи виплекав визначних і славних авторів, письменників, поетів, журналістів, співаків, музиків, композиторів, малярів, винахідників, лікарів, інжинірів, техників, промисловців, священиків, педагогів, реформаторів, політиків та взагалі людей, які у своїй лінії, у своїм званню **світили б** на всі сторони світа і тим приносили б честь і славу свому народові, підносили б його в очах світа. Бо розумний нарід це не є собі лише широка хоч би й багата маса людей, що говорить одною мовою; таксамо як не є дійсно імпонуючою хатою така хата, що збудована із дорогого матеріялу, але без великих вікон, не помальована, не прикрашена, не удекорована.

Коли говоримо про справді поступовий і розумний нарід, то маємо на увазі всі ті світочі, про які я вже вкоротці згадав. Без великих і ясних вікон й найбагатша хата завше буде темна; без світла ніхто того багацтва ні не добачить, ні не оцінить. Щож із тих величезних багацтв, які мають гіндуські князі-магнати, коли ті багацтва довгими століттями є заховані у глибоких пивницях і з них гіндуський нарід (а є його около 400 мільйонів душ) не користає? Щож за користь із тих 50 чи 100 тисяч долярів, які скупий чоловік тримає у банку, а самий живе наче жебрак?

Так не може уважати себе за дійсного поступового і розумного українця-канадійця чи українця-американця такий чоловік, що хоч вже й придбав поважний маєток, то йому цілком не в голові, щоб наше **народнє світло,** котрим є наші талановиті хлопці й дівчата, було високо поставлене на самім вершку, де б його бачив кожний, і свій і чужий. А це світло, що народню світоч, можна нам поставити дуже високо і без великих трудноощей, як це побачимо понизше.

Українці в Канаді це здорові і витревалі до умової праці люди. Матеріял на народнє світло у нас завше був, є і буде. Читач цеї статті нехай лише думкою перенесеться у ті околиці, в яких він самий колись перебував, і подумає про тих молодих хлопців та дівчат, з якими говорив або котрих обсервував. На своє здивовання він нагадає собі, що „от, здібний хлопець" або „здібна дівчина", „шкода, що марнується

вдома без школи; шкода, що такий талан пропадає". І цей матеріял треба нам використати так, як використовували свій подібний матеріял наші сусіди англійці, французи, а головно жиди.

Питомці Інституту в Саскатуні, в році 1937-8.

Це народнє багацтво, яким є наші талановиті хлопці і дівчата, можна використати практичним способом, без кривди своїй рідні, своїх

свояків, а цим способом є **фундації,** себто створення спеціяльних фондів чи маєтків на те, щоб здібні-талановиті українські хлопці й дівчата мали фонди вишколювати себе й спеціялізуватися у своїх талантах у відповідних інституціях чи то в Канаді, чи поза Канадою.

Фундації, це старий широко вживаний спосіб.

Фундація, це не є ніяка нова річ чи метода ні у нас, ні в інших народів. Слово „фундація" значить, що якась особа чи кілька осіб призначують більшу суму грошей, або частину свого маєтку на точно означену добродійну ціль, світську чи церковну. І такі гроші чи маєток відтак уживається на таку ціль, на яку фундатор їх призначив. Імя і назвисько фундатора записується у вічну память і остає в історії того народу, з котрого фундатор походить раз на завше. Між іншими розумними і поступовими народами таких фундацій рахують на груби тисячі, а гроші чи маєтки представляли і представляють величезну вартість. Такі народи, як англійці, французи і жиди мали, і мають під цим зглядом чим почванитися, бо у них фундаторів є незвичайно багато. Імена їхніх фундаторів згадує не лише їхня народня історія, але і їхні безчисленні інституції й заведення. Приміром між жидами творення фундацій чи призначування грошей або маєтків на добродійні цілі стало вже народньою традицією.

З огляду на ограничене місце в цій статті згадаю тут для приміру тільки про кількох таких фундаторів-добродіїв так з історії українського народу, як і з історії англійського, американського і жидівського народу. І так:

Визначна українська патріотична родина Евген і Марія Чикаленки, з Великої України, до 1917 року рік-річно видавали великі суми грошей на українські освітньо-народні цілі і то в часах, коли царська Росія переслідувала український рух, забороняла українську мову, пресу й видавання книжок в нашій мові. Головно за їхні гроші виходила одинока щоденна газета „Рада"; давали вони поважні суми грошей на виховання дітей українських засланців на Сибір; за їхньою поміччю українські автори писали книжки; на будову українського Академічного Дому у Львові дали вони на тодішні часи велику суму гроша, бо 25 тисяч рублів; оплачували кошта подорожі і прожитку українських студентів з Великої України на курсах в Галичині. Коли Чикаленкам померла їх дочка, весь її посаг обернули вони на українські цілі. Кожного року, аж до вибуху війни в 1914 р., Чикаленки давали по 10—12 тисяч рублів на народні справи. Місце не позволяє, щоб докладніше описати велику жертвенність цеї родини на піднесення української справи, літератури, журналістики й шкільництва. І память по Чикаленках останеться записана золотими буквами в історії нашого народу.

Другим новітним й практичним, а не голословним патріотом, був Василь Семиренко, також із Великої України. Його батько був мель-

ником-млинарем, а він самий взявся до цукроварного промислу і доробився великого майна. Подібно, як і родина Чикаленків, Семиренко видав за свого життя около мільйон рублів на народні, освітні і добродійні цілі. Був це чоловік, який своєю жертвенністю доказав, що не вистарчає лише гроші заробляти, але гроші треба обертати на користь й піднесення народу. Помер він в 1915 році і його память також на завше записана на сторінках української історії як великого чоловіка.

З давнішої української історії годиться згадати гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного, родом з околиці Самбір, Західна Україна. Як знаємо, Конашевич-Сагайдачний був чи не найздібнішим гетьманом України перед Богданом Хмельницьким, не лише як хоронитель українських земель, незвичайно злібний політик, але й великий жертводавець на культурні і церковні справи. За його часів основано славну друкарню, в котрій за розмірно короткий час надруковано багато церковних й шкільних книжок, словарів, теольоґічних, наукових і літературних творів. Половину свого майна записав він на Київське, а половину на Львівське Брацтво, а ще за свого життя заложив він у Києві школу, що через 12 літ по його смерти стала зватися Києво-Могилянською колеґією.

Широкозвісний в українській історії князь Василь Константин Острожський був дуже визначним фундатором на ріжні релігійні, народні і добродійні цілі. Около 1570 року оснував він острожську колеґію-академію, в котрій вчили визначні тодішні наукові сили, призначував гроші на монастирі, які в цих часах були джерелом шкільництва і науки, на приюти для сиріт і старих. Коли багато із української шляхти дезертирувало з рядів нашого народу до чужих, Острожський держався при своїм народі і уживав свої маєтки для добра й піднесення українського загалу. Імя родини Острожських осталось записане в нашій історії золотими буквами на вічні часи.

Славний Митрополит Петро Могила, в котрого память основано Інститут в Саскатуні, також звісний в нашій історії, як великий фундатор-жертводавець на церковні, культурні і народні цілі. Він заснував колеґію при Печерськім монастирі, висилав монахів й студентів в ріжні краї для науки, будував церкви, монастирі і школи; давав на ці цілі фонди, щоб все те провадилося. Пише про нього історик М. Грушевський таке: „По наукові і просвітні засоби для своєї школи звернувся він туди ж, звідки черпали культурні сили орґанізатори печерського кружка і брацької школи", а дальше згадує Грушевський про славну декларацію Могили з 1631 року, в котрій він заявив між іншим таке:

„Я . . . рішив фундувати школи на те, аби молодіж у всякій побожности, в обичаях добрих, в науках свобідних була виховувана . . . на користь і потіху правовірного роду . . . Їй маю я дати слушне удержання, як на поживу і одежу, так і на інші потреби з мого власного кошту на вічні часи, на певне число осіб, відповідно до фундушу . . . А коли б зійшов я зі світу не скінчивши тої справи Божої, маю за-

безпечити те тестаментом і за опікунів до сповнення його без всякого нарушення моеї волі маю взяти людей честних і сильних..." (Історія Грушевського, т. VII, ст. 418),

і на цю декларацію я звертаю спеціяльну увагу канадійських заможніших українців й українок, щоб глибше застановилися над проблємою в цій статті порушеній.

Нагадується мені незаможна родина Телевяків із Збаражського повіту в Західній Україні. Ця родина записала ціле своє майно, около 20 моргів поля, на українські народні й добродійні цілі десятки літ тому і память по цій родині осталася на вічні часи між українським народом Галичини. Згадую цю родину на те, щоб підчеркнути факт, що аби бути фундатором-жертводавцем, не конечно треба мати великий маєток. Телевяки практично доказали своє розуміння, що без матеріяльних засобів ніяка важна праця не піде вперед так скоро, як цього вимагають обставини.

ІВАН ФЕДАН.
з Арнолд, Па., Зєд. Держави. Найбільший жертводавець на Інститут і перший основатель фонду на стипендії в сумі $3,300

Годиться також задокументувати найновіший доказ, що фундаторі-жертводавці на освітні цілі не минулись і що значить бути дійсно практичним й поступовим українцем. Недавно тому Іван Федан, який походив із Ярославського повіту в Західній Україні, а тоді був заможним торговцем в Арнолд, Па., в Зєдинених Державах, з нагоди ювілею Інститутів жертвував на Інститут Могили $3,000, а на Інститут Грушевського $1,000. Цей жертводавець, чи фундатор, хоч і не канадієць, дав нам новий доказ, що фундатори між нами є на північно-американськім континенті. Колишній іміґрант, доробився він поважного маєтку своїм хистом, працею і витревалістю, але не забув про важні народні справи. Він розуміє, що часть свого маєтку належиться призначити на піднесення української культури, поступу, тут за морем в нашім новім домі. І його дар також записується в історії нашого народу в Канаді.

Як вже попередно згадано, між англійським народом фундаторів є дуже багато. Згадаю тут, для самого приміру, про фундацію лорда Сісила Ровдс-а тому, що його фундація заслугує таксамо на спеціяльну увагу, як і славна деклярація Митрополита Петра Могили. Сісил Ровдс був сином англійського священика і ще в молодих літах виеміґрував до Полудневої Африки. З бігом часу доробився він там величезного маєтку, помагав здібним студентам, а перед своєю смертю зро-

бив дуже цікаве, практичне і поучаюче завіщання (тестамент), котрим записав більшу часть свого маєтку на фундації для студентів. В цім незвичайнім завіщанню знаходимо між іншим таке:

„Я вважаю, що образовання молодих кольоністів в однім з університетів Анґлії дає велику можливість **поширити світогляд;** таке образовання дасть їм додаткове знання про життя; **навчить їх краще поводитися із загалом** і вноїть в їхні уми зрозуміння, що в єдности криється сила Британської Імперії".

А дальше в тім документі говориться:

„Моїм бажанням є, щоби студентів, котрі мають діставати стипендії, вибирано таких, які мають... прикмети можности, правдомовности, відваги, розуміння обовязку, обстоюють за слабшими; **які є щирі, а не самолюби,** і які під час шкільного часу виявляють силу характеру і є моральні, — **які є заінтересовані долею своїх шкільних товаришів...**"

І цим завіщанням він призначив великий фонд на те, щоб студенти (які є виховані й учащають на університеті в ріжних домініях і кольоніях Британської Імперії і Зединених Держав Америки) виздили на трирічні студії до університету Оксфорд в Анґлії.

Кожний із нас знає про так звані „Ровдс Скаларшипс", які діставали і дістають ці канадійські студенти, що відзначилися і в науці і своїм гарним характером в наших державних високих наукових інституціях, і за ці гроші (по нашому „стипендії") канадійські студенти річно виїзджають до Оксфорд університету, щоб там дечого більше навчитися, а головно, щоб ознакомитися із старокраєвім анґлійським духом, традиціями, звичаями та визначними людьми. Цим способом такі студенти справді поширюють свій світогляд, осягають додаткове знання про життя, вчаться кращого поведення і вноюють у свої уми зрозуміння, що в єдности і кооперації криється величезна сила. Кожний дійсно свідомий і практичний українець-канадієць, що має значний маєток, повинен навчитися на память наведені слова із „заповіту" того визначного анґлійця-еміґранта.

Другим гідним згадки приміром між анґлійським народом є д-р Томас Барнардо (1845—1905), що вродився в Доблині, Ірляндія. Його батько був еспанського походження, а мати анґлічанка. Оснував він широкозвісні „Приюти Доктора Барнардо" для вбогих дітей з цілю, щоб дати дітям шкільну освіту й релігійне виховання і відтак висилати за море поселюватися в британських кольоніях і домініях. Він оснував такий приют в 1867 році, а коли він помер в 1905 році, таких приютів було 112, в яких виховано поверх 60,000 таких бездомних дітей. Започаткував він той приют сам, за свої гроші, а вже пізніше почалася збірка великих фондів на поширення цеї добродійної діяльности.

Великий американський філянтроп Андрій Карнеґі, уроджений в Скотляндії, за свого життя видав грубі мільйони на ріжні наукові, добродійні й церковні цілі. Обчисляють, що на такі цілі дав він за

свого життя понад 60 мільйонів долярів. Цікавився він також і долею убогих студентів, не лише американських, але із ріжних країв і помагав їм дуже щедро. Пише його особистий приятель про нього таке:

„Карнегі завше жалував, що як ще був хлопцем, він не мав такої нагоди бути в школах, як багато инших хлопців. Він дуже вірив, що людина треба мати якесь спеціяльне вишколення і, маючи це на увазі, жертвував величезні суми грошей на технічні школи й університети. Він вимагав, щоб хлопців навчано, як жити в теперішнім світі, а не для світа, який вже проминув."

Про величезні фундації Карнегія знає цілий світ. Перед своєю смертю в 1919 р. він записав на ріжні добродійні цілі, публичні бібліотеки [illegible] коло 270 мільйонів маєтку. Карнегі, як сказано, уродився в Скотляндії і приїхав до Америки як бідний імігрант. Хоч відтак став [illegible] американським патріотом, він не забув про Скотляндію, а [illegible] суми на скотляндські цілі. На один лише університет в Скотляндії дав він 10 мільйонів долярів. Тому цілком не шкодило бути [illegible] американським громадянином і рівночасно й Скотляндцем, і за те давали йому всі признання. Це таке, над чим кожний українець-канадієць повинен застановитися.

Жиди є незвичайно гарним приміром до наслідування під зглядом [illegible] на важні народні справи, на вищу науку та на вищеж [illegible] і вишколювання талановитих жидівських хлопців та [illegible]. Це є факт, котрий їм цілий світ признавав, признає і буде признавати. Не зашкодить згадати тут хочби й шепотом, що [illegible] довгі століття жиди навчились помагати один другому; навчились, щоб жидівські таланти НЕ МАРНУВАЛИСЯ, не пропадали. Коли жид виборов собі тяжкою умовою працею велике значіння між своїми чи чужими, то жидівський загал не стягає його за ноги в долину. Коли хтось із жидів старався вирвати на верх перед нежидівським світом, то його земляки чи товариші не підсували йому колод під ноги, не інтригували проти нього перед чужими, але помагали йому видобутися на верх, щоб він осягнув видне становище чи здобув собі славу. Нема отже дива, що жиди, як практичний, розумний і проворний нарід, вибилися на перше місце у світі і все те осягнули вони кооперацією взаїмною поміччю. Одначе вони не забували і не забувають, що й світові від них щось належиться і тому вони давали і дають світові великі заслуги на полі науки, економії й політики. Щоб про це переконатись і мати перед собою масу фактів, вистарчить нам прочитати книжку д-ра Сісила Рота п. з. „Жидівський причинок до Цивілізації". І все те, що вони доконали і зробили, роблять вони не як інтернаціоналісти, але як члени жидівської раси і цього їм за зле не береться; навпаки, кожний розумний англієць, американець чи француз дає жидівському народові признання. Над цим теж повинні застановитися українці-канадійці.

Ще в 11-ім століттю завівся у жидів звичай-традиція, що в кождій жидівській громаді мав бути їх громадський шпиталь, лікар, школа,

приюти для сиріт і старців, і на ті цілі жиди себе оподатковували. З бігом часу ця практична ідея „самопомочі" розвинулася на ширше поле: багатші жиди давали великі фонди на допомогу тим жидам, що

Питомці Інституту ім. П. Могили в Саскатуні в шкільнім році 1938 - 1939.

— після оцінки спеціяльних комітетів — на допомогу заслугували, але ніколи не робили вони у формі „жебрачого хліба", милостині. Заможніші жиди завше пильнували, щоби жидівський „здібняк", таланови-

тий хлопець, не марнувався, але щоб розвивав свій природний талан до найвищого степеня, і на такі цілі складали вони великі фонди, не жалували грошей. Як подає Сесіл Рот, „в середньовічних часах від кожного жида вимагалося, щоб призначував щонайменше одну-десятину свого доходу на добродійні цілі, і ця ідея затрималася між нами аж по нинішній день", тому і не диво, „що заклик до помочі завше вінчався успіхом". Згадаю тут, для приміру лише кількох жидів, що розуміли докладно, в чім саме сила їхнього народу і як треба своїм помагати, бо фактом є, що жиди вміли і вміють піклуватися своїми здібними-талановитими дітьми більше, як який інший нарід на світі, помогли їм вибитися наперед і **світити для слави і значіння їхнього народу.** Вони виплекали велике число славних на цілий світ і визначних жидів і ці визначні люди пописувалися і пописуються в ріжних ділянках культурного, наукового, артистичного і політичного життя — і за це все дістає кредит весь жидівський нарід.

У складанню фондів чи маєтків на благородні чи взнеслі цілі жиди є перші. Приміром барон де Гірш, який зорганізував жидівське колонізаційне товариство, щоби поселювати жидів в ріжних частях світу, на цю ціль призначив суму около 55 мільйонів долярів, а на інші цілі оставив він около 90 мільйонів долярів.

Недавно тому, нюйорський адвокат Самюел Унтермаєр записав своїм тестаментом $100,000 на жидівський університет „Мавнт Скопус" в Єрусалимі у Палестині.

Визначний жидівський діяч і член жидівської громади в Англії, котрого імени вже не пам'ятаю, кілька років тому призначив велику суму грошей на отворення і провадження науки еврейської літератури у Ліде університеті в Англії.

Від одного свого приятеля-жида, довідався я таке (повторюю його слова): „Між нами, жидами, це є вже звичайна річ, що коли жид робить тестамент, то записує певні суми грошей або на просвітні, або на добродійні жидівські цілі, і так роблять навіть такі особи, що не мають більших маєтків".

Годиться згадати „Жидівський Народний Фонд", що почався 40 років тому для поселювання жидів в Палестині. На цей фонд складали і складають жиди гроші, які рахуються на грубі мільйони. Ліста жертводавців на цей фонд довжезна і включає жертводавців з ріжних частей світа:- С. Кадурі, з Шанггаю, Китай, дав $50,000; Лорд Мелчет з Англії $75,000; Левін і Каплан з Ню Йорку $50,000; Рафаїл Гоц з Москви, Росія, $85,000; Роза Луіс з Йоганесбургу, Полуднева Африка, $60,000; Барух Каган з Румунії $30,000; Барух Ґарфункель з Арґентини $11,000; С. Галперін з Київа, Україна, $6,000. Ці числа подаю лише для приміру жертвенности між жидами, бо бідніші жиди давали і дають менші суми.

Як творити фундації в Канаді.

Історія розвитку культури і цивілізації доказала нам, що у світі

майже все можливе, коли поодинокі люди вперто, витревало і постійно виконують свої постанови. Хто в давнині чув про такі новітні „чуда" як електричне світло, телефон, телеграф, бездротний телеграф, радіо, телевізія, субмарини, літаки, операції ока або серця, перебудова знищеного обличчя, тощо. Людський мозок, мозок талановитого колишнього хлопця, все те придумав і доконав. А кілько то ще більше важніщих, досі незнаних, відкрить чи винаходів чи способів ще остається до виконання і чому б в цій роботі будучі українські вчені не могли відзначатися? Наші теперішні талановиті хлопці і дівчата можуть бути завтрішними вченими і славними людьми, коли дамо їм нагоду ми самі, бо чужі мають своїх. Не може бути двох думок про те, що вперше мусимо дати талановитому-здібному хлопцеви чи дівчині щедру матеріяльну поміч, щоб вони розвивали свої талани, свої великі здібности, а вже потім вони зможуть відзначатися, стати „народнім світлом" і довершувати великих діл, освічуючи наш нарід.

У нас в Канаді нема між українцями великих богачів, магнатів, але є багато таких людей, чи родин, що мають поважні маєтки і якраз ці люди повинні бути познакомлені із проблемою, яку тут порушується. Повторюю ще раз, нарочно, що у нас є прекрасний матеріял на це „народне світло"; на славних чи визначних **авторів, письменників, поетів, журналістів, співаків, музиків, композиторів, малярів, винахідників, техніків-інжинірів, промисловців, священиків, педагогів, реформаторів, політиків та взагалі на людей, високої науки,** але нема спеціяльних фондів на те, щоб дати фінансову змогу українським „здібнякам" піти у школу і спеціялізуватися по лінії своїх природних здібностей. А на такі цілі треба великих фондів, котрих від загалу не збереться.

Спосіб на збірку таких фондів є інший, лекший, скорший: практично свідомі й ідейні українці-одиниці нехай творять фундації так, як творили наші предки та одиниці інших народів. Таким українцям треба справді ділом виявити **„здатність підіймати живих, реальних людей на творчі громадські діла",** як сказав український реаліст-діяч Вячеслав Липинський. Творення таких фундацій треба починати зараз, а не аж колись, бо є у нас молоді талановиті люди, що вже марнують свій вік, теряють свої здібности лише тому, що не мають фондів спеціялізуватись у своїх природних здібностях. А фундації можуть бути на ріжні цілі, бо не кожній особі-фундаторові певна справа сподобається. Піддаю тут творення фундацій ось на такі благородні справи:

1) Допомога талановитим українським хлопцям і дівчатам, щоб вони могли йти у вищі школи, чи спеціяльні інституції й там спеціялізувалися у своїх природних здібностях.
2) Написання і видання наукової літератури, приміром англійсько-української граматики, зладження великого англійсько-українського словаря, підручників та інших праць, які можна б уживати у вищих школах та університетах.
3) Написання і видання релігійної літератури, зладженої в дусі теперішніх вимог і наших обставин в Канаді чи Америці.

4) Допомога для заслужених (а фінансово незабезпечених) культурних народних робітників, на їхні старші літа.

Фундації можна творити такими способами:

(1) Є бездітна родина, що має поважний маєток: вона повинна якусь частину свого маєтку призначити на якусь фундацію; цим нікого не скривдиться.

(2) Є доволі багата родина і має діти, але вони вже або на своїм власнім господарстві, або у власнім підприємстві, або батьки дали їм вищу освіту й вони тепер на певних становищах. Така родина без кривди для дітей може призначити навіть більшу часть свого маєтку на якусь фундацію. Могли батьки самі дороблятися, можуть і їхні діти давати собі раду без великого маєтку.

(3) Є багатша фармерська родина, що має кілька фармів. Діти господарують і маються добре. Не буде для них кривди, коли батьки признали б одну фарму на добродійні цілі згадані повище.

(4) В Канаді й Зединених Державах звичайно багато людей асекуруються й посмертне дістають або їхні діти, або свояки. Такі люди можуть взяти асекурацію платну по їхній смерти на ціль, яка їм найбільше припадає до душі.

(5) Записує хтось тестаментом свій маєток: в такім тестаменті тестатор повинен записати певну суму гроша чи маєтку на добродійні цілі, поручені в цій статті.

(6) Багато наших людей купило „Бонди Перемоги" на поважні суми. Часть таких бондів можна відразу призначити чи передати на якусь фундацію.

(7) Має чоловік чи жінка, чи обоє разом, поважну суму грошей в банку і тих грошей не уживають і не будуть уживати. Отже якусь частину тих грошей можуть відразу обернути на фундацію.

(8) Професіоналіст, промисловець чи купець в певнім році заробив багато грошей: Часть чистого приходу може призначити на якусь фундацію.

Піддаю ці гадки не як вичерпуючий плян, але для застанови й поради нашим багатшим людям і для тих, що рік-річно мають поважні приходи, котрих цілком не потребують і тому можуть часть своїх приходів призначувати на ці добродійні справи без ніякої кривди ні собі, ні без оскорблення своєї рідні. І коли трапиться, на початок, пять-десять фундаторів, можна тоді уформувати комітет чи Раду Довіря, для зарядкування фондами і розпреділення їх на такі цілі, на котрі фонди будуть призначені самими фундаторами.

Фундації на „відвідини" студентів до України.

На закінчення звертаю увагу так канадійським, як і американським батькам ще на одну важну справу, котрої хоч тепер не можна перевести в життя, треба буде виконати, коли буде на те змога.

Багато батьків жалується, що їхні діти забувають про український нарід, не вміють добре української мови, не цікавляться нашою культурою. Хоч це сумний факт, але він цілком природний, бо діти живуть тут за морем у своїм краю, в котрім породилися і тут останутъ. Одначе можна тому лихови зарадити хоч би лише до певної міри так, як радять собі англійці й французи в Канаді. Вони рік-річно висилають своїх молодих синів і доньок, часами навіть спеціяльними групами, до Англії чи Франції на „оглядини", а досить часто на дальші студії по університетах. Ці молоді люди познакомлюються на місці із своїм народом, звичаями, науковими інституціями, визначними людьми науки. Оглядають вони там культурні, економічні й церковні здобутки свого народу і так практично пізнають вони, що значить бути членом свого народу. Вертаючись домів вони набувають ширшого світогляду, розуміють два світи, не цураються старого краю, але завше теплим словом і помічним ділом відносяться прихильно до справ свого народу.

Про подібні поїздки українських канадійських студентів до старого краю, до України, я нераз говорив в студентським кружку „Каменярі" при Інституті Могили в Саскатуні в роках 1923-1927, бо уважав і уважаю, що для нашого народу в Канаді дуже важним є, щоб якнайбільше української молоді-студентів відвідувало старий край, про який вони знають лише з оповідань своїх батьків. Ця справа також тісно вяжеться із пропонованими фундаціями. Хтось із багатших добродіїв може призначити якусь суму грошей якраз на таку ціль, або навіть вибрати собі двох-трох студентів і своїм коштом вислати їх на такі відвідини. А така поїздка дасть молодим людям, уроженцям Канади чи Згединених Держав, конкретне знання про красу і велич українських земель, познакомить їх із українськими культурними інституціями, передовими людьми, українськими вченими, промисловцями, з українським містом і селом. Вони побачать, що країна, з котрої їхні батьки чи діди приїхали, таксамо культурна і величава, як Англія, Франція, Канада, чи Згединені Держави.

Едмонтон, 1943. **Д. Янда.**

НІЧ.

(З „Каменярів" з 1919 р.).

Місяць сходить;
Срібним сяйвом облива
Чорну гору; спочива
Вся природа:
Утих вітер, сплять тополі,
Тихо, мертво по всім полі,
Як у гробі...

Втихли й люди;
Всі по трудах спочивають,
Смуток, горе забувають;
І всі болі...
Ангел ночі пролітає
Над хатами, й розсипає
Не сни, гої...

С. В. Савчук.

МОРАЛЬНИЙ ВПЛИВ ІНСТИТУТУ.

Написав свящ. В. Кудрик.

Починаючи статтю зроблю малу увагу: коли буду дальше говорити про Інститут Петра Могили в Саскатуні, то рівночасно маю на увазі й Інститут Михайла Грушевського в Едмонтоні. Їх обох значіння таке саме. Однакож саскатунський Інститут я красше знаю, а коли я про нього говорю, нехай читач прикладає мою бесіду і до Інституту едмонтонського.

Вже перша думка про заснування Інституту мала на ціли моральне виховання української молодіжи, беручи вислів „моральне" в широкому розумінню — як виховання морально-культурне. Інститут мав виховувати синів і дочок українського загалу на характерних, релігійних, ідейних — з кожної сторони свідомих, поважних і корисних людей.

Не про саму шкільну науку ходило, бо школа сама про свою працю дбає. Однакож життя показує, що шкільне виховання не обнимає ще всего виховання — студенти, що живуть де попало, можуть бути добрими студентами в школі, але це ще не говорить, якими є вони поза школою. Це не є свідоцтвом їх моральної якости, їх характерности і взагалі людської вартости.

Свідомі люде знають, що чоловік потребує двоякого виховання — виховання морально-культурного і виховання фахового. Морального на те, щоби стати гідним чоловіком, а фахового на те, щоби мати відповідний спосіб для здобуття прожитку і задоволення матеріяльних конечностей. Але саме фахове знання, що не має під собою твердого морального ґрунту, не зробить нікого гідним чоловіком.

Та чи людські надії відносно Інституту справдилися? Відповідь може бути лише одна: Справдилися! Від заснування Інституту минуло 25 літ, отже досить часу, щоби на живих примірах побачити овочі інститутської праці.

Візьмімо один примір... Велике, може найбільше число вихованків Інституту занимаються учителюванням — отже поставмо собі питання: чи є ріжниця між учителями, які були в Інституті, і тими, які не були?

Ріжниця є велика! Адже всюди ті, що в Інституті були, тай ще довший час, відомі і поза школою, як діяльні громадяни, що день-денно в міру можности інтересуються громадськими справами, хочуть і вміють ними інтересуватися. Беручи на загал — вони є поважною творчою силою в нашім культурнім життю.

Вони бачать і розуміють громадські потреби і вяжуть себе з ними; вони мають засіб підготовання, з яким входять в громадське життя, як його робітники.

Розбираючи подрібно — то вони не бояться виступати з бесідою, коли треба виступити; вони приготовляють концерти, дебати, чи інші вистави; вони менше, чи більше вчать співу церков-

ного; вони працюють на полю українознавства. Словом — вони стоять між громадою, де живуть, як його передовійші діяльні члени.

Питомці Інституту ім. П. Могили в Саскатуні в шкільнім році 1939-1940.

Коли зібрати разом все, що доси згадане, то якраз тут бачимо те морально-культурне виховання, яке вони винесли з Інституту.

І тому недаром підносять люде питання, коли приходить новий учитель: „Чи це учитель з Інституту?" Або питаючи за учителем зазначують, що хочуть з Інституту учителя.

Це один з великих свідків, що Інститут давав те, чого від нього вимагали; а ще дальше — що ті кошти, якими Інститут створився і вдержується, зробили велику громадську роботу.

Для красшого зрозуміння вартости Інституту для нашого тутешнього громадського життя, уявімо собі, що Інституту цілком нема, і студенти, які досі в Інституті перебували, виховувалися поодиноко де попало. Без проводу, без нагляду поза школою. Що ми тепер мали би? Чи можна би тоді говорити про все те, що нині в нас є? Чи робилось би те, що нині робиться? Чи можна би тоді [illegible], що [illegible] один гурт, з однаковим підготованням, [illegible] громадських робітників? Чи були би ті видатні [illegible] одиниці винятковими, коли б не інститутське підготовання? Чи були би ті наші добрі впливи на молодше покоління, [illegible] нині вихо[illegible] [illegible] козацькій крові?

Відповідь може бути тільки одна: Ні!

Отже поскільки б тоді наше життя було убожче, слабше, вужче!

Відомий мені такий випадок: в одній школі вчив учитель, що Інституту не бачив, а в дальшій вчив вихованок Інституту. І вийшло, що для приготовання Свята Матері шкільна громада з першої школи запросила того дальшого учителя, а місцевий сидів собі склавши руки. Приготовити таке свято було понад його сили.

Дехто з вихованків Інституту вибрав собі інше заняття, ніж учителювання, отже і про тих можна сказати те саме, що і про учителів. Хоч нераз їх заняття занадто обмежує їх час, а все ж вони таки стоять в ряді нашої громадської сили. Вони наші громадські потреби розуміють і в міру можности ними інтересуються.

Я певний, що те морально-культурне виховання, яке українські хлопці і дівчата з Інституту виносять, видне і для чужих людей і якраз тому вважають вони наш Інститут поважною інституцією. І вони бачать інститутських вихованків більше свідомими, більше думаючими, більше певними себе, більше себе шануючими і солиднішими, ніж ті, що виховувалися поза школою де попало.

Правда — може хтось зробити закид, що і не всі вихованки Інституту точно такі, як говориться. Є сильні, але є і слабші, та й дуже слабші.

Так! Ріжниця є і мусить бути. На це складається більше причин. Не всі студенти однакові природою вдачею і здібністю; не всі вийшли з однакового дому й окруження, отже не всі принесли до Інституту однакове домашне виховання; не всі однаково довго в Інституті перебували. Та все ж і на слабших добрі інститутські впливи лишаються; без них вони були б ще слабшими. І ті добрі впливи коли не тепер, то колись покажуться.

Відомий мені примір: був в саскатунськім Інституті хлопець, що не радо піддавався інститутським вимогам. Вважав Інститут тягарем і тому вийшов з нього скорше, ніж повинен. За час опи-

нився в Стейтах, шукаючи самостійного хліба. Тут життя заставило його до глибшої думки — хлопець оглянувся на минуле і побачив те, чого колись не бачив. І пише він тоді до своїх близьких в Канаді: „Не розумів я тоді значіння Інституту, але тепер дуже добре розумію. Тепер Інститут нераз згадую" . . . Це показує, що добре зерно, засіяне в душу, таки зійшло, хоч і пізнійше, ніж би повинно.

Важне і те, що вихованки Інституту опинившись в чужій для них стороні, чують себе близькими, вяжуться в один гурт і починають громадську культурну працю, яка там доси не робилася. І стають там відомі, як ті, що з Саскатунського Інституту повиходили.

Все те показує, що праця, яку виконує Інститут, є поважною творчою силою в нашім тутешнім культурнім життю. Для того можна би привести ще інші приміри, можна глянути на Інститут з ще іншого боку, та і там побачили б ми лише подібне, як доси ми бачили і бачимо.

Сподівання батьків.

Коли родичі посилають до Інституту своїх дітей, то з ясною думкою, що там буде нагляд над їх дітьми — це найперше. Буде контроля, буде авторітет, який заступить їхній батьківський нагляд. А молодим синам і дочкам треба нагляду, треба проводу, треба нераз твердої руки. Часто треба здержувати їх від того, чого захотіли, треба принуки до того, чого вони не хочуть. Молоді люде, це матеріял, що доперва силується зібрати себе в якусь форму, отже старша, досвідчена рука тут потрібна, щоби та форма вийшла найкрасшою. Тому нагляд і карність, це перше, чого родичі від Інституту вимагають.

Друге, що родичі мають на увазі, так те, що їх діти будуть набувати тут морально-культурного підготовання. Будуть там для них окремі лекції; будуть вправи і проби їх розумових сил, конечні для практичної, самостійної участи в громадськім життю; будуть вони мати там нагоду багато чого доброго бачити і чути, з важними справами й особами познакомитися — а чого не було би, коли б вони жили окремо, де попаде.

Аджеж Інститут є осередком, де багато ниток ширшого громадського життя сходиться. Є тут чим заінтересуватися, є кого запитати, є можність про щобудь довідатися, порадитись, навчитися . . .

Щоденне життя в Інституті.

Коли студенти приходять до Інституту перший раз, то з тим розумінням, що тут буде карність, що тут буде над ними нагляд. Деякі, як доводилося мені від них чути, уявляли собі той нагляд багато строгійшим ніж він є, тай готові були йому радо і вповні піддаватися. Це ті з найповажніших. Інші уявляли собі, що він буде для них важкішим, ніж вони хотіли би. Та і в них свідомість того, що тут існує карність, витворювало поняття, що Інститут,

це авторітет, отже поважна українська встанова; і що та встанова є на те, щоби приготовити їх на кращих людей.

З першого дня побуту в Інституті студенти бачать, що не можна виходити з будинку і приходити, коли кому забагнеться, не повідомивши про те кого треба. А коли можна без дозволу виходити, то на те є лише призначений час. На все є тут правила — і виходити і приходити, і йти спати і вставати, і йти на сніданок, обід та вечеру. Це той нагляд, той лад, та карність, якої для доброго виховання всюди треба.

Річ проста, що не всі студенти однаково тій карности піддаються. Та все ж і найбільше нераді мусять сяк чи так піддаватися.

Дальше приходять українські лекції, на яких студенти знакомляться зі справами свого народу — з граматикою української мови, з Історією України, з Українською Літературою, з біжучими справами українського життя.

Знов треба і тут повторити, що не всі студенти однаково раді з тих лекцій. Бувають такі, що їх треба до тих лекцій примушувати та приганяти. Все ж таки хто чогось навчився хоч би й примусом, те в памяти зостанеться, і в життю стане нераз старшому чоловікови в пригоді там, де студентови і не снилося.

Важною культурною виховавчою справою є студентські сходини в Інституті при кінци кождого тижня. Замість дармувати, чи волочитися кудинебудь, студенти проводять час по культурному, і можуть без труду чогобудь навчитися. На таких сходинах хтось говорить бесіду, є концертовий виступ з музикою чи співом; бувають тут студентські дебати, щоби привчитися до публичних виступів і бесід. Деколи студенти нараджуються тут про свої справи.

Отже цілий зміст і ціла атмосфера таких студентських сходин лишає на життю студентів тревалі знаки, що з іншими складаються на формування характеру молодих людей.

Все, що доси сказане, належить до загальної щоденної системи студентського життя в Інституті.

Позатим же заряд Інституту дбає, щоби при кождій нагоді запрошувати визначніших українців, які переїздом загощують до Саскатуну. Це на те, щоби студенти могли познакомитися з представниками дальшого і ширшого українського життя. Коли б не були ті студенти в Інституті, або коли б не було й Інститутів, то хто тоді з них не то бачив би, але чув би про проф. Бочковського, чи Дорошенка, чи Кедровського, чи ще кого, з тих, що бували в Канаді? Бо й вони, хто знає, чи мали б тоді чого сюди приїздити.

А вже саме бачення поважного чоловіка робить поважнішим і того, що його бачив. Він вже може похвалитися: „Я бачив такого-то визначного українця, я чув його бесіду, він навіть до мене і до других зі мною промовляв". Хто так може сказати, той вже не належить до тих, що „ніде не були, нічого не бачили і не знають".

Треба пригадати, що кождого

року при якійсь нагоді буває кілька поважніших вечер, на які запрошують декого зпоза Інституту. При таких вечерах студенти сходяться зі старшими поважними громадянами, слухають промов декого з них; тай зі студентської сторони мусить тут бодай ректор, як господар інститутського життя, майже кождого дня, головнож при вечері, до студентів говорити: щось оголошує, щось пояснює, щось пригадує, щось розтолковує, за щось робить до-

Питомці Інституту ім. П. Могили в Саскатуні, в шкільнім році 1940-41.

кір. Та хоч студентам стає це буденщиною і нераз здається, що з того не багато в памяти студентів лишається, все ж на ділі деякі студенти приймають все те уважно, другі менше уважно, треті ще менше, однакож і в найменше уважних дещо з того таки приймеється.

Ще одно треба згадати — Зїзди. Хто з студентів довше в Інституті перебував, той був не на однім, але на більше зїздах, а це для молодих людей велика культурна наука, поважне культурне переживання, коли перед очима молодого чоловіка обговорюються і вирішуються поважні громадські справи.

Релігійні переживання в Інституті.

Даючи дітей до Інституту, родичі мусіли мати на увазі і релігійну справу. Вони бажали, щоби Інститут подбав і про релігійні потреби їх дітей.

Мені, як священикові, доводилося перебувати в саскатунськім Інституті довший час, отже релігійні переживання і релігійні впливи на виховання студентів мені відомі.

Саме моє співжиття з студентами було раз близше, раз дальше; раз тісніше, раз менше тісне, залежно від багатьох причин й обставин — але завсігди те співжиття було. Говорив я з ними тут, то там принагідно; деякі заходили до мене на балачку, чи на пораду, до інших я заходив. Були часи, що давав я їм лекції про справи релігійні, церковні, або морально-культурні життеві справи. Деякі, вибираючись учителювати, заходили до мене за матеріялом для громадської праці, брали від мене ноти церковних чи інших пісень. Дехто позичав в мене книжок . . .

Пригадую роки, коли майже всі студенти перед Великоднем сповідалися — не примусом, але силою пояснювання релігійних справ й обовязків.

Релігійна справа зачіпає студента вже при вписі до Інституту, коли він мусить заявити свою релігійну приналежність. При вступі до Інституту він бачить, що релігійна справа є на програмі інститутського виховання. Як Інститут не є безпосередно звязаний з Церквою, як її установа, тож й релігійне виховання провадиться тут більше освідомлюванням, ніж наложеним згори обовязком.

В міру можности вчаться студенти церковного співу і в церкві співають. Вчаться коляд . . .

З релігійних переживань в Інституті пригадується мені кілька фактів . .

От заходить до мене студент-музикант із запитом, чи може він в піст вчитися грати, і чи міг би він, як платний музикант, грати в чужих людей, в яких нема посту.

Був випадок, що кількох студентів заявило в школі, що не прийдуть на забаву до школи, бо в них тепер піст.

Приходить до мене студент з питанням, на як довго Церква забороняє танцювати, коли хтось з близьких помре.

При кінци мясниць студенти розвідуються, коли саме час на

забави кінчиться і піст починається.

Вже тих кілька примірів вистарчає за доказ, що навіть при обмеженім студентськім часі релігійних справ не легковажиться, і що в студентів, загалом беручи, є жива релігійна свідомість.

Окремо згадаю святковання трох великих Свят — Різдва, Йордану й Великодня.

Управа Інституту завсігди дбала, щоби згадані свята були в Інституті якнайбільше врочисті й могли заступити студентам святковання з їх рідними.

За мого перебування в Інституті згадані свята так переводилися: На оба святі Вечері приготовляють пшеницю (кутю), рибу, голубці, пироги і ще дещо. Ставлять ялинку. Вечеру їдять при свічках, погасивши електричні лямпи. При кінци вечері бувають святочні промови — про релігійне і культурне значіння свята, про вагу гідного святковання в життю людей, про обовязки звязані з святами, про скріплювання родинних звязків підчас таких свят. Говорив я, говорив ректор, закінчуючи святочними бажаннями. Коли ж священика не було, тоді сам ректор говорив врочисту святочну бесіду. Після бесід довший час всі, сидячи при столах, колядують. А рано (на Різдво) спішать до церкви.

Підчас мого перебування в Інституті перед вечерою на Йорданський Святий Вечір було там свячення води, по якім зараз починається вечера, за нею коротка промова і кілька коляд. Дальше приходить св. Миколай з дарунками.

Через кілька літ по відході Миколая я окроплював всі кімнати, роблячи крейдою хрестики на дверах — як український звичай велить. А зі мною ходив гурт студентів — один відчиняв двері, другий носив свячену воду, інші співали „Во Йордані". Це були головно старші студенти, а молодші йшли за ними. І студенти робили це зі свідомістю обовязку — адже ж це наша святочно-релігійна культура! Опісля хрестиків з дверей довго не стирали — це ж знак нашого великого Свята!

Такими ж були і Свята Великодні. Було свячене, були при обіді святочні бесіди. Деколи по обіді й гаївки.

Такі святочні переживання, це морально-культурне виховання. Воно заповняє душу врочистими релігійними настроями і вказує, як вихованки повинні колись свята в своїх домах святкувати.

Давне, а нинішне.

Хто знає Інститут від початку, той признає, що ріжниця між давнійшою молодіжею, яка приходила до Інституту і теперішньою, значна. Давні студенти булиназагал поважніші, більше думаючі, українську мову знали дуже добре, багато з них передплачували українські часописи, читали книжки з інститутської бібліотеки, при вільнім часі співали українські пісні і знали їх дуже багато.

Тепер таких студентів менше. Зате більше таких, що хоч віком не малі діти, однакож „спорт" в них важнійший, ніж власна мова,

власна культура, власна справа. Через те якраз тяжше Інститутови виконувати свою працю.

Нині таке буває, що даючи дитину до Інституту, родичі кажуть:

— Він (чи вона) по українськи трохи вміє, отже подбайте, щоби він добре навчився... Він (чи вона) любить занадто багато куди ходити, отже притримайте його трохи...

Родичі повинні би розуміти, що Інститут може лиш доповняти, вигладжувати і заокруглювати те добре, яке студенти з дому сюди приносять. Має довчити того, що до того часу родичі самі вчили. Має дбати про те, про що родичі дбали. Коли ж родичі свої обовязки в вихованню дитини легковажили, тоді й Інститутові тяжко з їх дитиною дати собі раду.

І ще не те. Відомі випадки, що Інститут хотів спиняти розпущеного хлопця, отже той пише зараз до батька-матері: „Мене тут мучать, переслідують, мені тут життя нема, я не можу тут вчитися, не можу тут бути" ... І родичі кожде слово свого розпущеного сина беруть за святу правду і пишуть до ректора: „Що ви там з моєю дитиною виробляєте! Коли так, то я хлопця заберу" ...

Може таких випадків не було багато, але все ж вони були. І це звязує руки Інститутови. Люде вимагають, щоби Інститут їх дитину добре виховував, але рівночасно хочуть, щоби дозволяв тій дитині робити все, чого їй лише забагнеться. Коли ж ні, то забирають і знаходять для неї таке місце, де не буде ніякого стриму, ні нагляду. І байдуже, що з тої дитини вийде. Така короткозорість!

Родичі повинні памятати, що це їх обовязок навчити дитину добре української мови, а то й письма, заставляти до читання українських книжок і часописів, щоби дитина вправилася і привикла до читання. Тоді Інститут не буде зачинати від А, Б, В, але від чогось більшого. Треба, щоби родичі тримали дитину вдома розумно і твердо в руках, не давали розпуску, а тоді й Інститутови буде легко її тримати. Посилаючи дитину до Інституту вони повинні сказати:

-- Я передаю тебе цілком під нагляд і провід Інституту. Вже не ми з дому будемо рішати, що тобі робити, а чого ні, ходити куди, чи не ходити, але вони там... Тепер вони для тебе авторітет! Можуть другі діти бути в Інституті цілі літа, тай вдоволені з нього, то і ти можеш бути!...

Коли б кождий батько і кожна мати так сказали, то їх діти піддавались би без примусу інститутським вимогам і виховувались би на поважних людей.

Усе те повинні родичі безнастанно мати на увазі. Коли вони самі вперш у чергу не подбають про моральне здоровля своїх дітей, коли не будуть держати їх в карности, коли не дадуть самі доброго приміру; коли не вироблять в дитини почуття обовязку та самопошани — тоді дальшим вихователям приходиться тяжше впливати на таку дитину. Вона каже: „Коли дім не вимагав від мене цього і того, то яким правом можуть чужі люди вимагати?!

Такі уваги можуть мати практичне примінення не тільки відносно Інституту, але всюди. Красший

Питомці Інституту в Саскатуні в шкільнім році 1941 - 1942.

матеріял вийде з дому, то він всюди буде красшим.

Все доси переказане це та морально-культурна праця Інституту, що ставить собі цілею розвивати в вихованків здоровий життєвий світогляд, збудувати здоро-

вий характер і защепити в душу тверді моральні принципи для дальшого життя. І коли нині вихованки Інституту всюди звертають на себе увагу, то якраз тим, морально-культурним вихованням, яке Інститут їм дав.

ОСНОВИ ІНСТИТУТУ.

Яке воно дивне те минуле! Пригадуєш собі, і те давнє вже на сон подібне.

У 1912 році в середній школі в Саскатуні не було ще ні одного українського учня. А вже 1913 р. туди приїхало аж чотири, — один з них, Ілія Перцеровський (вже попращався з цим світом). Всі чотири мешкали в одній хаті, і жили, як рідні брати.

Прийшов рік 1914-ий. Приїхало вже більше українських студентів. Сходилися до Квін'с готелю і там почали щось ніби свою першу „бурсу".

А вже шкільного року 1915-16 наші саскатунські студенти кладуть перші підвалини під Інститут ім. Петра Могили. Найбільше активними були слідуючі: Др. А. Т. Кібзей, адв. В. Свистун, Іван Костюк, Йосиф Богонос, А. Приступа, др. О. Меґас, а з ними і Г. Сліпченко.

Початки були трудні. Весною 1916 року студенти розїхались, куди кому попало. В касі було 7 долярів, і кілька центів. Пізніше скликано перший зїзд в Саскатуні, що був надзвичайно успішний. На нім підтримано організацію. І так почав своє існування Інститут ім. П. Могили.

Не було це так легко, як я сказав. Були труднощі. Навіть багато визначних наших одиниць в той час ще не вірило, що з того всього щось буде. Думали, що пропаде й Інститут, як всі попередні бурси, кооперативи та інші наші підприємства. Однак наш загал щиро віднісся до справи Інституту.

Для справи заложення Інституту багато потрудилися п. Вас. Свистун і др. О. Меґас. Було й багато інших, що щиро працювали і помагали, та сподіюсь, що про них буде згадано на іншім місці Ювілейної Книги.

На закінчення ще скажу кілька слів до товаришів, знайомих та моїх учнів, в яких ще є сила та воля:

Тільки відважний виграє війну. Наше життя коротке. Не тратьте часу! Використовуйте кожду нагоду! Памятайте свої національні обовязки! Та не забувайте й своїх власних! Старайтесь вибрати незалежний фах або професію, або яке підприємство! І вірте в свою власну силу та успіх!

Н. Михасів,

Кемсек, 19 квітня, 1942 р.

КОРОТКИЙ ОГЛЯД ФІНАНСОВОЇ ГОСПОДАРКИ УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ ІМ. П. МОГИЛИ

В САСКАТУНІ.

Написав Василь Буряник.

Історія 25-літнього істнування Українського Інституту ім. Петра Могили в Саскатуні, що цего року святкує 25-літній ювілей своєї праці на освітно-виховавчому полі серед українського загалу в Канаді, безперечно вимагає для її повноти хоч коротенького огляду фінансової господарки цеї інституції. Такого огляду конечно потрібно хоч би з тої причини, що величезна частина того українського суспільства в Канаді, що відноситься до Інституту прихильно та цікавиться його долею, є досить широко обзнайомлена з Інститутом, як з освітно-виховавчим чинником та довголітним працівником для поліпшення та поглиблення національної свідомости серед українських мас в Канаді, але рівночасно дуже маленько знає про фінансово-господарську частину цеї інституції. Нема сумніву, що для кожного симпатика Інституту було б цікаво знати, звідки взялися фонди на заснування та ведення цеї інституції, що з ними зроблено, який є фінансовий стан Інституту тепер та які є його матеріяльні вигляди на будуче.

Є ще одна важна причина, чому історія 25-літнього існування Інституту вимагає включення хоч короткого огляду його фінансової господарки, а це є те, що такий огляд буде наглядним доказом і свідком національної свідомости і зрозуміння потреби освіти для нашого фармерства і робітництва, як також наших бизнесменів, учителів і професіоналістів, що своїми щирими та щедрими жертвами покликали цю інституцію до життя.

Історія Інституту в цій Ювілейній Книзі вповні переповідає не тільки події звязані з його започаткуванням, веденням, завданнями та його основниками наміченими цілями, але й доволі широко обговорює ті всякі матеріяльні труднощі, які приходилося переживати і поборювати тим людям, котрим члени Інституту на щорічних зїздах припоручували його ведення, а це, кожночасним ректорам і дирекціям, тому завданням цего короткого огляду фінансової господарки Інституту буде подати в сконсолідованій за 25 літ формі такі звіти, що приступно ознакомили б читача, перше, з джерелами приходів Інституту і на які потреби ці фонди зужито, а друге, подати образець теперішнього маєткового стану Інституту, а це, його майна і довгів, що на ньому тяжать. Щоб ці звіти зробити лекше зрозумілими і приступними, то їх подається в дуже приблизних круглих сумах.

ЗВІТ ПРИХОДІВ І РОЗХОДІВ ІНСТИТУТУ ЗА 25 ЛІТ.

Приходи:—

З продажі уділів прийшло готівкою		$ 70,740.00
Жертви підчас річних зїздів принесли		30,620.00
Жертви з ріжних підприємств принесли		37,140.00
Зачислено питомцям за харчі, ітд.	$385,000.00	
З цего не заплачено	15,000.00	$360.000.00
Разом всіх приходів за 25 літ		$498,500.00

Розходи:—

Ціна будинку Інституту і його перебудови	$ 65,000.00
За умеблювання заплачено	14,000.00
За харчі заплачено	151,000.00
Операційні видатки винесли	214,000.00
Адміністрація й обслуга коштувала	71,000.00
Ціна реальности	3,400.00
Книжки до бібліотеки коштували	2,400.00
Авта коштували	1,950.00
Жертви й подаровані позички	2,450.00
Оплата життєвої асекурації	1,900.00
Книжки на перепродаж студентам	600.00
Разом всіх розходів за 25 літ	$527,700.00

Зіставлення:—

Загальна сума розходів за 25 літ	$527,700.00
Загальна сума приходів за 25 літ	498,500.00
Недобір за 25 літ	$ 29,200.00

Для кращого зрозуміння цего звіту, подані в ньому суми вимагають близшого пояснення. І так: в колюмні приходів подано 70 тисяч доларів приходу з продажі 25 доларових уділів Інституту, на які, точно кажучи, вплинуло за 25 літ $70,741.50. Крім цего на річних зїздах Інституту учасники складали добровільні жертви, що не йшли на уділи, і їх у цім звіті подано на 30 тисяч доларів, хоч дійсна сума виносила $30,621.55. Поза це приходили добровільні жертви на Інститут із всяких підприємств, базарів, розігравок, концертів, коляд, чайних вечерків і збірок на окружних зїздах, яких загальна сума за 25 літ дійшла до $37,141.03. Як це було попередно зазначено — приходи і розходи подається у приблизних круглих сумах для лекшого зрозуміння, а кілька точних сум подалося для прикладу.

Отже разом три повищі джерела принесли Інститутові за 25 літ поверх 138 тисяч доларів приходу і це все дав йому наш свідомий і щирий український загал!

Найважнішим джерелом приходів Інституту були оплати від студентів-питомців за харч, мешкання, прання, ітд. Протягом 25 літ опла-

ти від студентів принесли поважну суму, а саме 385 тисяч доларів. З цеї суми студенти ще не доплатили приблизно 15 тисяч доларів, отже чистий прихід із студентських оплат виносить 360 тисяч доларів, а загальний прихід зо всіх джерел дійшов поверх 498 тисяч доларів, отже близько пів мільйона!

Тому, що від людей, що воліють критикувати, як помагати всякій добрій громадській справі, нераз чується закиди проти фінансової господарки Інституту, наче б його управа не дбає за стягання студентських довгів, то варто на цім місци звернути увагу на той важний факт, що на загальну суму 385 тисяч доларів, зараховану студентам за перебування в Інституті, студенти заплатили 360 тисяч доларів, або 96% належитости, а до заплачення остається неєповна 4%.

Коли взяти під увагу, що таким високим рекордом колекцій довгів не можуть похвалитися навіть великі бизнесові та фінансові інституції, що мовляв, на цему ділі свої зуби зїли, то рекорд фінансової господарки Інституту є наглядним доказом, що його ректори і дирекції пильнували свого діла й чесно сповняли свої обовязки, які на них накладали члени Інституту. Нема найменшого сумніву, що наймение половина незаплаченого студентами довгу буде остаточно заплачена і тоді відсоток непевних студентських довгів винесе заледви 2% загальної суми.

При цім ще треба ось що памятати: Український Інститут ім. П. Могили — це не якась фінансова інституція, що поклала собі за головну ціль розбудувати себе фінансово і накопичити великі капітали. Наш Інститут — як про це говорить його статут — це освітна і до якоїсь міри добродійна інституція, що поклала собі за ціль ширити освіту поміж українським народом в Канаді і матеріяльно помагати здібним незаможним студентам здобути вище знання, щоб опісля передати його „меншому братови". За послідних 25 літ Інститут поміг не одному здібному та ідейному студентови вийти в люди і, хоч деяка частина з них не заплатила своїого довгу Інститутови через невідрадний склад їх особистих матеріяльних обставин, і може вже й ніколи його не заплатить, то дивлючись на цю справу з громадського боку, не один з них вже сплатив свій довг українському громадянству, що складало свої щирі жертви на Інститут, своєю корисною громадською працею серед нашої молоді та старших по українських околицях.

Колюмна розходів рівнож вимагає ширшого пояснення. І так: (1) ціна купна будинку та кошти відповідної на цілі Інституту перебудови виносили приблизно 65 тисяч доларів; (2) на внутрішне уладження, що включає ліжка, столи, крісла, постілі і шафи по кімнатах питомців, на уладження двох кляс для науки українознавства, на повне уладження канцелярії Інституту, на повне уладження їдальні, на повне уладження кухні та на повне уладження пральні видано приблизно 14 тисяч

доларів; (3) протягом 25 літ закуплено харчів на 151 тисячу доларів; (4) сума операційних видатків, що протягом 25 літ зросла до 214 тисяч доларів, включає безліч ріжних видатків, з котрих головнішими є ось такі: опал будинку, оплати містови за світло й воду, річний податок, асекурація будинку і внутрішнього уладження, щорічне авдитовання касових книг Інституту, щорічна реґістраційна оплата до провінціонального уряду, подорожні кошти залізницею чи автом з нагоди ріжних зїздів та орґанізаційних поїздок, оплати за телефон, телеґрами, експрес і перевіз, направа і підновлення будинку, кошти головних річних зїздів, канцелярійні видатки, почтова оплата, проценти від морґечу та позичок, леґальні видатки та кошти колектовання студентських довгів; (5) за цей час кошти адміністрації і обслуги винесли приблизно 70 тисяч доларів. На цю суму зложилася 25-літня платня ректора і його помічника, платня сторожа, літом одного, а зимою ще й другого нічного сторожа-паляча, платня кухаря, платня кухонної обслуги та платня деяких тимчасових інструкторів. Що до других позицій у колюмні розходів, то вони додаткового пояснення не потребують.

Зіставлення приходів і розходів Інституту за 25 літ показує, що за цей час Інститут мав недобору на суму $29,200. або, іншими словами, що розходи Інституту перевисшили його приходи на вище згадану суму, отже з того виходило б, що майно Інституту обнизилося на суму $29,200. Тимчасом справа недобору Інституту мається трохи інакше і тому вона вимагає ширшого пояснення, щоб у читача не лишилося враження, що цей недобір став довгом, або що його спричинила втрата на студентах.

Читачеві треба памятати, що Західна Канада, на яку в головній мірі полягає Інститут, пережила 10-літню крізу-депресію, що також болючо відбилася на фінансовій господарці Інституту через зменшення числа студентів, що перебували в Інституті підчас тих тяжких років. Коли взяти під увагу той факт, що студентські оплати мають покривати не тільки самі видатки на харчі для питомців, але й такі операційні видатки, як оплати за світло і воду, податок, платню обслуги, ітд., то не тяжко зрозуміти, чому Інститут мав операційну страту в тих роках, коли в ньому перебувало мале число питомців, бо поважна частина операційних видатків Інституту є майже однакова з року на рік, без згляду яке число студентів в ньому перебуває. До таких сталих розходів належить податок, опал будинку і його направа та відновлення, що виносить пересічно три тисячі доларів річно.

Пояснення недобору Інституту вимагає висвітлення ще одного факту. Український Інститут, як інституція основана на членських уділах, є під урядовим наглядом, і як таку, її обовязують всякі провінціональні закони і приписи, що відносяться до так званих „Джойнт Стак" компаній. Одною з вимог „Джойнт Стак" Акту є те, що всі ор-

ґанізації й інституції, що підлягають цьому актови, мусять обовязково що року обтягнути на зужиття певний процент з вартости будинку, умебльовання та всякого другого уладження і ці обтягнення показується на річних фінансових звітах як втрату або обниження основного капіталу даної інституції. Таких обтягнень на непевні студентські довги, зужиття будинку, меблів, бібліотеки та авт Інституту зібралося протягом 25 літ на поверх 46 тисяч долярів. Частину цеї позірної страти Інституту покрили жертви та операційні зиски до тої міри, що сума дійсного недобору за 25 літ виносить тільки $29,200 і це значить обниження основного капіталу Інституту, або вартости майна Інституту на таку суму, а не дійсний довг. Ця сума представляє недобір Інституту після законних вимог, однак в дійсности вона не є абсолютно вірна. Це можна пояснити ось таким прикладом. За послідних 25 літ Інститут закупив меблів, про які була мова попередно, на точну суму $13,913.50. Після законних вимог за той час обтягнено на зужиття меблів $13,108.35, отже тепер книжкова вартість повного умебльовання Інституту виносить тільки $805.15. Нема сумніву, що якби Інститут хотів продати все внутрішнє уладження по теперішних цінах, то така продаж принесла б кілька тисяч долярів, однак після вимог закона, те все внутрішнє уладження несе на фінансовому звіті Інституту смішно малу вартість $805.15.

А тепер приступимо до маєткового білянсу Інституту, що подасть читачеві докладні інформації про теперішнє його майно, його задовження та остаточне висвітлення цих двох частин білянсу.

БІЛЯНС ІНСТИТУТУ

(1) **Стан чинний** або **майно Інституту:**

Готівка (в банку і на руках)	$ 3,697.00
Студенти завинили (по обтягненню на непевні довги)	10,525.00
Вартість реальности	3,400.00
Вартість будинку (по обтягненню на зужиття)	35,575.00
Вартість умебльовання (по обтягненню на зужиття)	805.00
Вартість бібліотеки (по обтягненню за зужиття)	1,764.00
Вартість авта (по обтягненню зужиття)	146.00
Вартість книжок на перепродаж	161.00
Незужита частина асекурації	198.00
Теперішна вартість майна Інституту	$56,271.00

(2) **Стан довжний** або **задовження майна Інституту:**

Затягнений податок	$9,016.00
Торговельні довги за харчі, ітд.	3,737.00
Затягнена платня обслузі	155.00
Позички від членів	1,845.00
Теперішна сума задовження Інституту	$14,753.00

(3) **Зіставлення:**

Вартість майна Інституту	$56,271.00
Сума задовження Інституту	14,753.00
Надвижка майна над задовженням	$41,518.00

Оцей короткий огляд фінансової господарки Інституту за останніх 25 літ та його теперішнього маєткового стану можна б закінчити ось такими міркуваннями:

Коли б з нагоди 25-літнього ювілею Інституту його довжники зробили щире зусилля заплатити хоч половину своїх довгів, то є коло $7,500, а наше свідоме громадянство зложило на його Ювілейний Дар подібну суму, тоді Інститут міг би почати друге 25-ліття своєї праці без цента довгу. Тоді його управа, замісць журитися сплатою довгів, могла б посвятити всю свою силу й енерґію на скріплення та поширення освітної та національно-усвідомляючої праці серед українського загалу в Канаді, що безперечно принесло б велику користь для української справи по обох боках океану.

За це більше інтензивною й корисною працею Інституту в другому 25-літтю промовляє те, що він має за собою 25-літній досвід, як вести таку працю без повторювання тих промахів, що колись їх поповнювалося через брак досвіду, а що найважніше, то є те, що, поза широкий досвід, власне приміщення і відповідне для такої праці уладження, Інститут зумів за час своєї 25-літньої діяльности здобути собі пошану, довіря та признання за свою щиру безкорисну народню працю не тільки серед прихильної йому частини українського загалу, але й навіть серед його противників.

З ось таких то причин хочеться вірити, що друге 25-ліття діяльности нашого Інституту увінчається ще більшими здобутками та успіхами на користь та честь і славу українського імени в Канаді!

КАМЕНЯРАМ.

(„Каменярі", 1922 р.).

Ми пустилися йти тим шляхом,
Що до світла нас веде,
І коли там ми дійдем,
Краща доля нас там жде.

Тож всі разом поспішаймо,
Всі до світла з темноти,
Хоча трудів буде много,
Все ж дійдемо до мети.

Най нас праця не лякає,
Все завзято поборім,
І шляхом стрімким, скалистим,
Ми до світла всі спішім.

М. Крипякевич, бурсак.

ІВАН ФЕДАН, УКРАЇНСЬКИЙ ФІЛЯНТРОП.

Іван Федан уродився в селі Ляшках, коло Ярослава, в 1884 р. Ходив до народньої школи. А на 14-ім році став за помагача в сільській крамниці. Виїздило тоді багато людей до Канади. Та коли Іван довідався, що в Зединених Державах ліпше платять, то сам виїхав у березні, 1903 р., туди. Приїхав до новозаснованого міста Монессен у Питсбурщині, де йшли вже повним розгоном фабрики дроту, цвяхів та бляшаних виробів. Коли приїхав туди, то мав сім доларів у кишені та поштову адресу приятеля його свояка... На щастя своє, стрінув двох словаків, і вже їх не покинув. Пішов слідом за ними аж туди, де вони перебували. Спало в кімнаті шість інших словаків, та ці люди гарно приняли українського імігранта, нагодували його, запевнили, що йому добре буде в Америці і постелили йому на підлозі плащ на ніч. Другого дня допитався до того чоловіка, до якого мав адресу, визичив у нього стару робітничу одіж, і почав роботи шукати. На третій день почав працювати у фабриці.

До року він став за помічника у крамниці, а до двох — вже мав свою власну крамничку споживчих товарів. Занимався теж і будівництвом. До 1910 р. мав вже, крім крамниці, і три будинки в місті.

Має Федан і хист орґанізатора. Щоб придбати нових членів для українських орґанізацій, він просто ходив від хати до хати і всіми способами переконував людей, що їм потрібно вписатися до цеї або іншої української орґанізації. У 1910 р. став він членом Українського Робітничого Союза. Був він два роки і головним скарбником цеї організації. Організував і Народну Поміч, і став її членом.

І. АН ФЕДАН [illegible]

Щоб помогти собі в торговлі, ходив п. Федан і до торговельної школи. Вчився і дещо про будівництво. І це йому стало дуже в пригоді. У 1918 р. він збудував у місті Арнолд, де проживав, досить великий будинок для торговельних цілей. А що той будинок не легко було дати під винайм, то п. Федан відкрив у нім свою власну крамницю залізних річей. А рік пізніше почав продавати і меблі. Самотужки розвідувався, звідки

найліпше спроваджувати свої товари, щоб і добрий дорібок був. І до двох років став добре на ноги як торгівець мануфактури та меблів. На його здивовання, одного дня до нього загостило двох визначних банкирів із містечка Ню Кенсінґтон і запропонували йому, щоб став одним із директорів їхнього банку. І на це п. Федан радо згодився. Від того часу він занимався і будуванням нових домів у містечку Арнолд. За 6 років збудував і продав около 50 домів.

Року 1928 припадали 25 роковини прибуття п. Федана до Америки. Ті роковини він відсвяткував подорожжю до Европи, разом з жінкою та дочкою. Відвідав він тоді Анґлію, Францію, Бельґію, Німеччину, Швайцарію, Чехословаччину і Польщу. Найбільше часу пробув у своїм родимім селі, в домі свящ. Петра Юрчака. Міг тоді він закупити за свій маєток у Зєдинених Державах 50 сільських господарств, таких, що вартували б пересічно по 5 тисяч доларів.

Від 1933 р. через сім років вибирано його на шкільного радного. Минулого року став головою шкільної ради, а цього року знову вибрано його до шкільної ради на 6 літ.

У 1939 р. через сім тижнів подорожував п. Федан з родиною по Західній Канаді. Стрінув там 62 своїх шкільних товаришів та знайомих. Подивляв і їх дорібок та величенькі родини. Гостював він і в Інституті ім. П. Могили. Дуже йому сподобалася виховавча система Інституту та його провід.

Допоміг п. Федан не одній українській оґранізації. Поміг і збудувати прекрасний будинок Народного Дому в Арнолді. А цього року дав княжий дар на Інститут ім. П. Могили в Саскатуні — тисячу й сто доларів.

БУРСАЧКАМ.

(З „Каменярів” з 1919 р.).

Кохайтеся, чорнобриві,
Та не з бурсаками!
Бо бурсаки бідні люди,
І лихо їм з вами.

В їх кишенях вітри віють,
Сумно завивають,
Про осінні добрі часи
Пісоньки співають.

Треба піти до театру
Біг ма на білєти;
Та ба, навіть чоколяди
Ні за що купити.

Ані „чюв-ґам”, ні тісточка,
Ні горнятка кави, —
А людям це і байдуже,
Сміються лукаві.

Тож кохайтесь чорнобриві,
Та не з бурсаками!
Бо бурсаки, бідні люди,
І лихо їм з вами.

С.В.С.

ТОВАРИСТВО МОГИЛЯНОК — УГОЛЬНИЙ КАМІНЬ СОЮЗУ УКРАЇНОК КАНАДИ.

Савеля Стечишина.

Засновуючи Інститут ім. П. Могили в Саскатуні, 1916 р., основателі зробили важний крок в життю українців в Канаді, який аж сьогодня дається правдиво оцінити. Той крок довершив нову епоху суспільного життя, епоху національного пробудження і свідомости, яка стала дороговказом і граничним стовпом для українців в Канаді.

В той час для маси народу назви „українець, український" були надто чужі. Загал уважав себе русинами, австріяками, галичанами, буковинцями і гуцулами. Так воно було на рідних землях і той самий погляд перенесено до Канади. Серед такого стану зявилося усталення одної національної назви, одного національного погляду. Заснування Інституту ім. П. Могили було одним кроком в напрямі національного обєднання, бо навкола Інституту обєдналися тіж самі русини, галичани і буковинці вже як українці з виразною свідомістю:

„Хто ми,
Чиї сини — яких батьків —
Ким за що закуті".

Розглядаючи пережиті роки і їх осягнення, мусимо дати слово признання першим ініціяторам Інституту, що предвиділи потребу на образування українських дівчат і від початку заснованя Інституту дали дівчатам приміщення. Виховання дівчат в Інституті має далеко більше значіння, ніж ми є того свідомі. Як в господарстві і в родині всі члени, від найстаршого до найменшого мають своє місце і разом клопочуться справами родини та господарства, так і громади і нарід потребує заінтересування та співпраці всіх членів — як жінок, так і чоловіків, так і молодих дівчат та хлопців. Всі вони потрібні, бо мають окремі призначення. Всі вони мають свої відмінні цінні прикмети, які внесені разом в громадське життя збогачують його, надаючи йому повноти і більше тревалої вартости.

Чиж не з малих зерен піску і мілкого цементу робиться трівку підвалину на будівлю? Отті дрібні, непоказні зерна піску і цементу, це молоді хлопці і дівчата, що з ходом часу стають фундаментом народної будівлі. Одні без других мало мають вартости. Життя було б однобічне, колиб опиралося виключно на один пол. Даючи приміщення та образування українським дівчатам в Інституті, далося спромогу збудувати трівкий ґрунт громадського життя в Канаді, бо українські дівчата працювали плече в плече разом з хлопцями між народом, беручи в руки ті области громадського життя, з якими тільки жіноча рука може успішно справитися.

Призадумуючися над чинниками, що творять нарід, підносять і продовжують його життя, не можемо переочити того, що чоловік, це

теперішність, а жінка будучність, бо в жіночих руках кожне наступаюче покоління. Без свідомих, патріотичних жінок не можемо поступати вперед точно так, як людина не може ступати вперед, коли тільки одна її нога здорова. Та й взагалі кому треба більше патріотичних свідомих жінок, як не українцям? А назустріч тій пекучій потребі пішов Інститут.

Виховання в Інституті через окремі лекції з українознавства, через студентський кружок „Каменярі", та ціле соціяльне окруження прямувало до вщеплення національної свідомости в студентстві. Дівчата, як і хлопці, побирали ту саму науку, перенималися всім тим, як кожна молода людина переймається, і вірили, що тільки обопільною взаїмною працею виберется краще завтра для українського народу, як воно висловлено в слідуючих словах:

Треба нам знати, що щастя всіх нас
Прийде аж зі щастям рідної країни,
Бо як весь край наш в добрі зацвіте,
То гаразд, щастя й нас не мине.

З поміж дівчат в перших кількох роках існування Інституту більше передовими були такі, як Анна Арабська, Параня Дербавка, Софія Дербавка, Ольга Найлс, Марія Марко, Марія Чайковська, Доця Кінашевич, Настуня Гишка і багато других. Кожного року прибували нові сили, з поміж яких одиниці вибивалися наперед.

Між дівчатами був збір ріжних натур. Були покірні, тихі дівчата, флеґматичної вдачі, але були також рухливі, живі натури, повні вогню і запалу, повні віри в перемогу народних змагань. Такі ж рухливі дівчата не тільки самі вибивалися на верх, але зуміли обєднати навколо себе повільніших. Той запал і віра в місію несли світло просвіти в закутини Канади, де живе наш нарід, він розгорювався палким вогнем і з часом розвинувся у виразне русло жіночого руху. Оттой молодечий запал кількох молодих студенток став пізніше угольним каменем найбільшої жіночої орґанізації в Канаді — Союзу Українок Канади. Самий провід Союзу Українок Канади через довгі роки був в руках осіб вихованих в Інституті.

Сама діяльність дівчат в Інституті цікава. В той час ораторські здібности уважалися великим осягненням для студенства. Пописи в промовах і дебатах були великим відзначенням. А що дівчата, з природи скромніші, тихіщі, а то й боязливі, отже не все відважувалися на такі виступи. На засіданню студентського кружка „Каменярі" часто покликалося хлопців і дівчат до промов і дебат без приготовання. Щоби не лишатися позаді більше відважних хлопців, дівчата окремо заснували собі ораторський кружок, щоби кожна студентка мала нагоду вправлятися в публичних виступах.

То була собі орґанізація без уряду. Дівчата сходилися кожного

Дівчата-питомці Інституту (з панею Горчинською) в 1939-40 році.

вечера по вечері на годину до своєї витальні на дівочім боці і кожна, що почувалася до того готовою, давала коротку промову. Пізніше показалася потреба поділити дівчат на ґрупи і покликалося дівчат несподівано до промов з кожної ґрупи по черзі.

Той ораторський кружок перемінився в році 1923 в дівочу орґанізацію — Товариство Могилянок. Тодішний ректор, п. Юліян Стечишин, даючи студентам виклад про Петра Могилу і його велику працю на Україні, згадав про княгиню Раїну Могилянку, яка захищала і зміцняла Українську Церкву на Україні в тодішний час і тим стала на сторожі української справи. Сам ректор, будучи з природи ідеалістом, зумів той самий ідеалізм та ентузіязм вщепити в молоді душі вихованків. Змагання українського народу в минувшині стало живим і тепер. Дівчата перенялися працею Раїни Могилянки і її іменем назвали своє товариство.

Товариство Могилянок виробило собі плян праці і сходини відбувалися що дня по вечері, а пізніше що другий день. На тих сходинах дальше відбувалося ораторство, співи і дискусія над прочитаними статтями з Укрїнського Голосу.

Того самого року перший раз започатковано однострій для дівчат, який складався з темно синіх спідничок і біжового коліру блюзок стилю моряків. Для однострою були назначені певні дні в тижні, як також всякі сходини і публичні виступи. Однострій був модним і робив миле враження, головно в хорових і концертових виступах.

В плян програми Товариства Могилянок включено вивчення біоґрафій українських письменників та письменниць. Ті ріжні біоґрафії становили більшу часть промов на сходинах. Вивчення ріжних народних пісень також входило в програму.

В осени 1923 року за старанням двох Могилянок, Тетяни Кройтор і С. Стечишин, засновано Жіноче Товариство ім. О. Кобилянської в Саскатуні при Українськім Народнім Домі. В склад заряду входили Могилянки в перших кількох роках. Поза звичайні сходини товариство відбувало літературні вечірки, на які сходилося все громадянство. Якість програм дійсно можна було подивляти.

Робота, яку тоді Товариство ім. О. Кобилянської робило, служила за вказівку другим подібним товариствам в Канаді. Очі ріжних українських жіночих орґанізацій в Канаді були звернені на Саскатун. Могилянки, працюючи в тім товаристві, не тільки самі вироблялися, але зерно своєї зорґанізованої жіночої праці заносили в ті околиці, куди йшли учителювати.

Жіноче Товариство ім. О. Кобилянської в Саскатуні було першою спробою самостійної праці Товариства Могилянок, яка вдалася з повним успіхом, що на той час було великим ділом. Оскільки записки Союза Українок Канади показують, виглядає, що в той час ніґде не було жіночих товариств. Коли б де були, то ніхто про них не знав. Ось так Товариство Могилянок поклало першу цеглу в громадську будівлю, засновуючи перше жіноче товариство в Канаді.

Дівоча витальня в Інституті, в якій дівчата відбували свої сходини, не мала ніяких меблів крім крісел. Товаристо Могилянок влаштувало в Народнім Домі артистичний концерт та забаву українських танців в народних строях, з чого було приходу $60.00. Збірка постійно збільшалася. За ті гроші умебльовано витальню і надано їй теплого, затишного родинного кутка. Один зі студентів, Василь Бурак, зробив для дівчат велику стоячу лямпу в майстерні учительської семинарії. Та лямпа, як гарна і коштовна, уважалася великим здобутком в той час.

Поза звичайні ораторські виступи на сходинах, заведено змагання в прочитанню найбільшого числа українських книжок. На сходинах окремо підношувалося нові незнакомі українські слова для вивчення і впровадження в щоденну розмову. Взагалі провід в Інституті старався викликати запал і завзяття вибитися та визначитися в українознавстві. В тім напрямі велися завзяті старання між дівчатами.

В роках 1923 і 1924 почато обширну працю над українськими вишивками, писанками та другим народним ручним мистецтвом. Тоді появилася „Нова Хата" і стала помічною у вивченню ручного мистецтва. Дівчата всі як одна вишивали собі шовкові блюзки на взір народних сорочок. Рік за роком вишиваних річей по кімнатах ставало більше. Інститут сьому допомагав, закуповуючи потрібний матеріял в більшій скількости по зниженій ціні, який опісля ділено поміж дівчат. Тоді також спроваджувано багато ріжних готових вишитих річей з Українського Народного Мистецтва у Львові до продажі. На тих вишивках Могилянки взорувалися. Спроваджені річи розпродувано поміж анґлійців. На протязі одного року розпродано вишивок вартости $300.00. Це уважалося великим успіхом, бо тим знайомилося анґлійців з нашим мистецтвом.

До проєктів мистецтва включено писання писанок. Оцей культ писання писанок не тільки глибоко вкорінився в Інституті між студентками, але також заінтересував неодну українку в самім Саскатуні. Кілька років пізніше культ писання писанок поширився по цілій Канаді через Союз Українок Канади, якого провід був той самий, що в Товаристві Могилянок. На суґестію о. В. Кудрика почато збірку писанок.

В році 1922 д-р О. Назарук, представник Уряду Західньої Української Републики, говорив на загальнім зїзді і порушив справу ваги оснoвання народного музею при Інституті ім. П. Могили — щоби постаратись про колекцію ріжних річей, що можуть мати культурну вартість: ґалерію історичних образів, картин з українських земель і міст, колекцію мап, книжок та річників ріжних часописів, колекцію з области літератури, музики, штуки і ручних виробів.

Над порушеними ґадками др. О. Назарука роками велася жива дискусія. Це було щось цікавого, захоплюючого, вартісного і трива-

лого. Хто ж, як не Інститут, повинен зберегти надбане народне майно? Та з чого починати? Те, що лишилося ще між народом живим, буде найлекшим до збереження — це побутовщина і ручне мистецтво.

Ручне мистецтво, що є переважно твором жіночих рук, цілком природно зацікавило Могилянок. В той самий час Музей при Саскачеванськім університеті почав збирати ріжні народні придбання наших поселенців. Це стало ще більшою спонукою, щоби щось в тім напрямі робити, хоч ще не було ясно, що робити і як починати.

Будучи в Галичині в році 1928, С. Стечишина відвідала Українські Музеї у Львові та окремо оглядала збірки деяких товариств та осіб. В тій цілі навязано потрібні звязки. Нажаль через зміну управителів в Інституті справа музею не поступила вперед. Однакож всі ті старання пізніше дали початок до заснування Музею Ручного Мистецтва при Союзі Українок Канади.

В Саскатуні від давна існує англійське товариство під назвою „Артс енд Крефтс", яке стремить до того, щоби зберігати ручні вироби ріжних народностей Саскачевану і дальше їх плекати між наступним поколінням. Це товариство зробило багато добра, бо вказало на вартість народних ручних робіт. З тим товариством Могилянки ввійшли в контакт 1923 р. і на протязі років брали участь в їх виставах, вишукували українських вишивальниць по околицях, доставляли зразків ріжних народних взорів, інформували про зміст української народної орнаментики і кольориту, як також дано виклад про писанки і заряджено демонстрацію писання писанок.

На той час така діяльність на полю мистецтва уважалася незмірно великою, бо це було цілковито занедбане поле. Українську вишивку англійці називали російською. В той час треба було деколи і своїх власних людей переконувати про вартість народних ручних робіт. Та з впертістю і вірою в свою місію все здобувається. Ось та скромна вишивка чи тканина, якої ще недавно еміґранти встидалися, як знаку назадництва і простоти, нараз стає патріотичною відзнакою. Цілий скарб минувшини отворяється тим рухом.

В 1925 році заходом Могилянок відбувся великий базар на дохід Інституту, на який посипалися щедрі дари зі всіх сторін Канади. Базар відбувся в місті між англійською публикою на взір англійських базарів. На другий день базар докінчено в Українськім Народнім Домі. З базару було коло тисячі долярів приходу.

Постійне накликування та напоминання студентів і студенток до праці між народом зродило бажання в кількох Могилянок, що стояли в проводі, підложити своє плече до тої народної праці через поширення жіночої організації та заснування центрального обєднуючого тіла. Через жіночі часописи з Галичини, як „Нова Хата" і „Жіноча Доля", відомою стала велика і важна праця Союзу Українок з осідком у Львові. Зокрема Харитя Кононенко, що в той час перебувала в Інституті

перед виїздом до Европи, переповідала про працю жіночих організацій на Україні, про Українську Національну Жіночу Раду, про проф. Софію Русову — голову тої ради, про їх визначну працю в часі українського уряду на Україні, а пізніше працю на еміґрації в Чехословаччині.

Над справою жіночої орґанізації велись наради у вузшім гурті Могилянок від 1924 року, головно від тоді, коли на руки Хариті Кононенко прийшов лист від Української Національної Жіночої Ради в справі фінансової допомоги для української делеґатки з Европи на Міжнародний Жіночий Конгрес, що мав відбутися у Вашинґтоні. Жіноче Товариство ім. О. Кобилянської в Саскатуні взяло на себе ініціятиву збирання грошей в Канаді на ту ціль. З нагоди зїзду та прибуття української делеґатки з Европи, Ганни Келер-Чикаленко, українки в Америці заснували Союз Українок Америки. Цей крок українок в Америці став принукою для осіб, що були в проводі Могилянок, щоби поважно застановитися над справою жіночої орґанізації в Канаді. Як сміємо сидіти з заложеними руками, коли перед нами стільки обовязків, стільки праці! Такий був напрям думок в той час.

Рух про жіночі орґанізації звернув на себе настільки уваги, що на програму загального зїзду 1925 року покликано добр. Л. Слюзар, яка говорила на тему „Завдання жінки". Але не був це перший виступ жінки на народних зїздах, бо ще в році 1918, пані Ольга Свистун дала виклад на подібну тему — „Роля жінки в громаді". Виклад добр. Л. Слюзар якраз підходив до теми дня і був дуже на часі.

Після зїзду на протязі зими і весни знова обговорювано справу заснування обєднуючої централі жіночих товариств. Треба було щось в тім напрямі робити, бо час скоро сходив. В „Українськім Голосі" з 1-го квітня, 1925 року появився перший заклик під заголовком: „До орґанізації Українського Жіноцтва" (авторка С. Стечишина), в якім пропонується скликати перший жіночий зїзд з цілею заснування краєвої жіночої орґанізації. На той перший заклик в „Українськім Голосі" не було ніякого відгуку в часописах. Однакож наради Могилянок над тим дальше велися і рішено взяти на себе ініціятиву скликання першого жіночого зїзду в Саскатуні в часі загального зїзду.

В році 1926 знов появився заклик в Українськім Голосі під заголовком: „В справі Жіночого Зїзду" (авторка С. Стечишина). Ось так звучить частина того заклику:

„Наша минувшина навчила нас, що ніхто, тільки ми самі здобудемо собі волю. Велику увагу треба звернути на освідомлення нашого жіноцтва, бо на них тяжить обовязок виховання нової ґенерації. Це найкраще можна зробити через жіночі орґанізації. Мусимо взятися до роботи і створити такі жіночі орґанізації. Товариство Могилянок при Інституті ім. П. Могили, зрозумівши сю справу, пропонує мати день нарад в часі зїзду членів Інституту ім. П. Могили. Програма складалася б з коротких промов, що відносяться до жіночих орґанізацій. По промовах слідували б дискусії. Обяснивши потребу і користь жіночих орґанізацій, буде можна приступити до

вибору Централі, яка мала б взяти на себе обовязок орґанізування жіночих товариств та ведення жіночої сторінки в „Українськім Голосі". Статут і резолюції та другі пляни будуть приготовані на день зборів. Програма жіночого зїзду буде оголошена в „Українськім Голосі" разом з програмою зїзду членів Інститута ім. П. Могили".

Остаточно в грудні 1926 р. відбувся перший Жіночий Зїзд в Саскатуні в салі Інституту ім. П. Могили, скликаний і переведений Могилянками, на якім засновано жіночу орґанізацію — Союз Українок Канади.

Цілий плян заснування Союзу Українок Канади зродився в товаристві Могилянок, через те плян і структура орґанізації та всі можливі способи праці пішли з того самого джерела. Початки були тяжкі. Порадитися не було кого. Хоч в тій справі навязано звязки з Союзом Українок в Галичині та з місцевою англійською Жіночою Радою, однак цілі Союза Українок Канади були цілком відмінні і треба було покладатись на власні сили, достроюючися до потреб і обставин канадійського життя. Гурт передових осіб при Інституті, як ректор Юліян Стечишин, о. В. Кудрик, поет О. Івах, В. Ґаук та пані: Д. Янда, Тетяна Кройтор і М. Гринюк підтримували старання, заохочували теплим словом і доброю радою.

Що то був за відважний крок, того сьогодня ніхто не може розуміти, ані правдиво оцінити. До такого поважного діла не бралися якісь старші віком досвідчені люди, але кілька молоденьких осіб, з котрих навіть не всі були переконані про потребу жіночої орґанізації. Ані не всі були певні себе — в декотрих був видний сумнів. Навіть, коли на головнім зїзді проголошено президією, що вже заснувалася „жіноча секція", то це не було висловлене в тоні поваги, але скорше насміху. Для декого воно виглядало на вибрик одної чи двох осіб. Треба було власних членів переконувати, що жіноча орґанізація оправдана і необхідна. Однак невдачі не сміло бути мимо ріжних перепон. Коли є бодай одна людина, що може вогневим словом запалити других, то невдачі не може бути. Отже вогневе слово кинено між Могилянок.

Хтож, як не Могилянки, мають стати місіонарами того нового руху? Товариство Могилянок відтоді взяло собі за виразну ціль ширення жіночої орґанізації по околицях. То була місія, яку кожна Могилянка мала сповнити без найменшого вагання. Студентки учительської семинарії перейнялися справою жіночих орґанізацій і поклали перші скиби, головно в деяких околицях Саскачевану. Провід новозаснованої жіночої орґанізації удержував тісний звязок з учительками, що повиходили з Інституту. Ті численні учительки були дійснимии місіонарами. Завдяки їх трудам орґанізація значно скоро зросла.

В злуці з жіночою орґанізацією також збирання передплат на „Жіночу Долю" і „Нову Хату" уважалося конечним. Ті жіночі журнали в той час були найліпшим мостом між рідним краєм, а Канадою. На протязі одного літного сезону зібрано щось 300 передплат в Саскачевані на жіночі журнали в краю.

Діяльність Товариства Могилянок цілком природно залежала від дружини ректора, бо більша часть дівчат з кожним роком мінялася і нові дівчата приходили. За час урядування п. В. Зюбрака, його дружина, пані Людвіна Зюбрак, будучи сама вихованкою Інституту, дуже совісно піддержувала працю в Товаристві. Сама з природи була вона ідеалісткою і той ідеалізм вщеплювала в дівчат, і тісно сполучувала працю Товариства Могилянок з напрямними Союзу Українок Канади. Не мало старань поклала дружина п. В. Сарчука в час свого побуту в Інституті.

Часті зміни ректорів відбивалися і на діяльности товариства Могилянок. Товариство ослабало в деяких роках. Звязок з минувшиною переривався. В послідних кількох роках за старанням пані П. Ґорчинської, дружини ректора, товариство Могилянок знова оживило свою діяльність.

Ось так скромне, невидне товариство Могилянок при Інституті ім. П. Могили в Саскатуні стало угольним каменем найбільшої жіночої орґанізації в Канаді — Союзу Українок Канади, а його члени були першими місіонарами жіночого руху. Коли Союз Українок Канади так значно членством зріс і здобув собі поважне місце в нашім громадськім життю, то це завдяки Могилянкам, як також і через взаїмну пошану, вирозуміння і згоду осіб при кермі.

ВПЛИВ ІНСТИТУТУ НА ВИРОБЛЕННЯ ПОЧУТТЯ ГРОМАДСЬКИХ ОБОВЯЗКІВ

Написав Василь Буряник.

Зпоміж ріжних чинників, які через минулих 25 літ впливали на хід і розвій українського громадянського життя в Канаді, Український Інститут ім. П. Могили в Саскатуні, що цього року святкує 25-літний ювілей свойого існування і своєї громадської діяльности, був безперечно одним з найважніших. Найкращим доказом цього є його велика популярність серед українського громадянства не тільки в провінції Саскачевані, де він започаткувався, але й по всіх закутинах Канади, де тільки живуть українці. Що так воно є, вистане переглянути списки тисяч його уділовців та списки соток бувших його питомців-вихованців, яких доля розсіяла по широких просторах Північної Америки.

І сьогодня, по 25 літах його діяльности, можна сміло сказати, що Інститут совісно й чесно сповнив своє завдання і зглядом тих, що, розуміючи пекучу потребу такої інституції, своїми жертвами дали йому матеріяльну змогу існування, і зглядом родичів, що віддали своїх дітей під його опіку, і зглядом тих молодих хлопців і дівчат, для ко-

трих він став рідною хатою, батьком-матірю і учителем підчас їх побуту в ньому, а також зглядом цего нашого краю — Канади, для котрої він виховав взірцевих горожан-патріотів, а що найголовніше, зглядом цілого українського загалу в Канаді, для котрого він виховав цілі кадри щирих і чесних працівників.

Одною з багатьох заслуг, яку можна Інститутові приписати, є те, що він чимало причинився до вироблення почуття громадських обовязків серед нашого загалу. Щоб цю важну заслугу Інституту для загальної української справи справедливо оцінити, то до цего конечно треба повного, безстороннього, а заразом всестороннього розслідження всіх тих чинників, обставин і прикмет того періоду часу, серед яких приходилося Інститутові починати своє існування та вести свою місійну працю на освітному та громадському полі.

Коли взяти під увагу характер нашого загалу в Канаді перед вибухом першої Великої Війни, то про нього можна без пересади сказати, що це була маса, яка не мала свого національного українського обличча та свідомого своїх завдань і цілей проводу. У тої маси не було чогось такого, що можна б назвати загальною, українською, національною свідомостю, а радше було тільки почуття національної відрубности від поляків та москалів, однак і це почуття було декуди досить слабеньке, бо інакше годі пояснити такі дива, як будування спільних читалень з поляками і будування спільних церков з поляками та москалями.

Правда, Інститут не був в Канаді першим піоніром на полі розбудження і поширення української національної свідомости, бо вже й перед ним, в 1910-17 роках, були в нас одиниці, яких зовсім слушно можна б назвати канадійськими „народовцями", які відчували пекучу потребу національного освідомлення по мові й крови рідної їм маси, щоби вона не згубилася. Це були люди, які стали на українському ґрунті і, відчуваючи потребу української преси, при дуже скупеньких засобах заснували видавництво „Українського Голосу". Це були люди, які в міру сил вели освідомлюючу працю по місцевостях, де були скупчені українці. Однак такі місцевости були тільки малими островами серед несвідомого, або мало-свідомого моря української іміґрації. Вони майже не мали сполуки та розрахованого на далеку будучність пляну праці, а працювали, як уміли і як на це позволяли місцеві сили і обставини. Звичайно по таких місцевостях існували читальні, чи Народні Доми, а при них, і то не всіх, існували бібліотеки, до яких купували книжки з канадійських та старо-краєвих книгарень за гроші з особистих пожертв, з малих членських вкладок та з таких підприємств, на які можна було спромогтися місцевими силами. Ті читальні були місцевими громадськими осередками і до них сходилися неділями і святами для спільного читання і для дискусій над прочитаним.

Ось такою тяжкою дорогою йшла національно-освідомлююча

праця, яка, хоч і повільним кроком, охоплювала щораз то нові околиці, несвідомо і непляново підготовляла поле для майбутньої діяльности Інституту і тим самим стала його предтечою.

Тодішні провідні „народовці" зрозуміли, що ту народницьку працю, яка доривочно і безпляново велася по наших околицях, треба конечно повернути в одно русло після добре обдуманого пляну, треба до неї запрягти людей, які своїм знанням і підготуванням могли б заапелювати до загалу та здобути собі його довіря, а через довіря провідний авторітет. Після думки основників Інституту, такими людьми мали б головно бути учителі-українці по публичних школах і до якоїсь міри священики, які при помочі місцевих національно свідомих одиниць могли б пляново поглубити працю по своїх околицях, а з часом, добрим прикладом, поширити її по сусідних околицях. І, як показує досвід минулих 25 літ, далекозорість і надії тих провідних одиниць, що в 1917 році майже без засобів відважилися на такий крок, як заснування Інституту, вповні здійснилися.

Не від річи буде на цім місці згадати й те, що в тому памятному році зайшли на наших рідних землях в Европі деякі поважні події, які знайшли голосний та симпатичний відгук серед українського загалу в Канаді. Цими подіями було повалення царату в Росії, в якому відограли важну ролю українські своїм складом полки столичної залоги, створення Української Центральної Ради як політичного речника українських національних змагань та відновлення історичної по своїх цілях і дусі національної, Української Православної Церкви. Ці події безперечно багато причинилися до скріплення і поширення національної свідомости в Канаді та додали ще більше заохоти і розгону тій праці, яку почав Інститут.

Остаточно, як каже Святе Письмо, слово стало тілом і Інститут відчинив свої двері для тих, що по скінченню своїх студій мали піти між нарід і повести його до кращого завтра. Його основники вповні здавали собі справу з величі і ваги завдання, яке вони накладали на Інститут. Вони добре розуміли, що питомці Інституту, на яких спаде тягар місійної праці між нашим загалом, мусять перш усього самі бути добре до цеї праці підготовані. Вони були вповні свідомі того, що ця праця буде йти тернистою дорогою, що вона буде повна невдач і розчарувань та що на її дорозі буде не мало колод кинених таки нашою власною несвідомістю і злобою тих, що воліли б дальше бачити наш нарід несвідомим, темним і покірним. З ось таких то причин Інститут клав великий натиск на те, що ті, що поведуть цю тяжку працю, мусять самі мати високо розвинене почуття громадських обовязків, посвяти та ідеалізму.

В основу вишколу питомців Інституту до праці по українських осередках увійшли засади, які з часом мали піднести освітній уровень нашого загалу, поширити його національну свідомість, виплекати в ньому національну гордість, виробити в ньому зрозуміння повного

канадійського громадянства та почуття всяких громадських обовязків.

Вкоротці, ці засади зводилися до слідуючого:

1) Українці в Канаді не хочуть бути вічними іміґрантами, що хвилево, живуть в Канаді і стоять осторонь канадійського громадського життя. Вони остануть в Канаді раз на все і, як повноправні громадяни, вони готові приняти на себе повну участь у її економічному, політичному та соціяльному життю.

2) Українці не жебраки, що прийшли сюди з порожними руками, а діти культурного народу із славною історичною минувшиною. Вони принесли з собою велике культурне майно, яке вони радо вложать і ним збогатять спільну культурну скарбницю землі, в якій проживають.

3) Українці не шукають ласки та милостині чужих і тільки бажають від своїх сусідів і спів-горожан добро-сусідської прихильности та толерантної вирозумілости в справах їх питомих проблем. Вони вміють оцінити добрі прикмети канадійського демократичного державного ладу з його широкою свободою, правами та привилеями, а в заміну готові приняти на себе всі зобовязання канадійського громадянства.

4) Українці розуміють, що тільки їх щира і витревала праця, їх характерність є тими цінностями, на яких має будуватися і стояти їх життя і їх вартість в загальнім життю цеї країни.

5) Коли українці бажають збудувати в Канаді своє культурно-духове життя при помочі таких потрібних до цього інституцій, як Рідна Школа, українська по дусі і цілях церква, преса, видавництва, і взагалі все те, що веде нарід по дорозі до вищого культурного розвою, то все те має повстати не через жебранину і простягання рук до чужих, а через їх власну щиру і щедру жертвенність, бо тільки тоді вони будуть чутися повними господарями своїх громадських здобутків, коли вони їх придбають власними зусиллями.

Оце були головні напрямні Інституту, яких він вчив своїх питомців не тільки проповідувати теоретично, але й служити живим прикладом для других в їх практичному, щоденному приміненню. І сьогодня Інститут чується гордий з того, що виховані ним молоді народні піоніри не завели його надій і сподівань, бо майже всі вони від самого початку існування Інституту по нинішний день виявляли і виявляють глибоке розуміння своїх громадських обовязків. Вони разом з своїми анґлійськими товаришами здобули своє академічне знання після державних шкільних вимог, а поза те в той час, коли їх товариші-анґлійці проводили свій вільний час на всяких розривках, наші бурсаки проводили свій поза-шкільний час на обовязкових лекціях української літератури, граматики, історії, ґеоґрафії, хорового співу, музики, і на-

родних танків. Вони відбували засідання свого студентського кружка „Каменярі", підчас яких вони вишколювали себе на добрих бесідників і дебатантів. Вони витрачували час і енергію на безчисленні проби, вичували ролі, грали представлення, давали концерти і всякі публичні виступи. Не одного і не одну тягла охота відпочати, або піти до театру, чи на забаву, але совість і почуття обовязку не позволяло на таку розривку і вони несли тягар не дуже то милих обовязків, ради тої ідеї, якій вони посвятилися.

Та ця мозольна праця давала моральне задоволення і не оставала без признання тих, серед кого їм по укінченню курсів приходилося жити і працювати. Нарід скоро пізнав щирість своїх працівників, принимав їх всюди радо як своїх рідних, наділював своім довірям, слухав їх щирих порад і підчинявся під їх провід. З кождим роком праця йшла скорше і успішніше і протягом кількох літ охопила широкі шари нашого суспільства та прибрала масовий характер. Тоді показалася потреба ширшої та складнішої орґанізації, яка остаточно прибрала форму ріжних союзів, як Союз Українців-Самостійників, Союз Українок Канади, Союз Української Молоді Канади та Союз Українських Народних Домів. В основу цих союзів увійшли ті самі кличі, під якими колись Інститут починав свою місійну працю, тільки ті кличі прибрали ядернішу форму, а саме: САМОПОШАНА, САМОДІЯЛЬНІСТЬ і САМОСТІЙНІСТЬ!

Нині, по 25 роках громадської праці, Інститут ім. П. Могили може повеличатися поважними здобутками у кождому напрямі нашого громадського життя в Канаді. Завдяки його довголітній праці по лінії вироблення і поглиблення почуття громадських обовязків, ті українські громади і околиці, що підчинилися і осталися під духовим проводом Інституту та його вихованків, можуть бути горді з своїх місцевих здобутків у формі гарних Народних Домів і величавих церков, збудованих їх власними трудами і жертвами, можуть повеличатися гарними примірами своєї жертвенности на всякі народні цілі, можуть чутися вдоволеними пошаною уряду та своїх сусідів не-українського походження, які колись дивилися на нас згори, і, що найголовніше, у цей жахливий военний час, коли то на вістрю меча рішається доля народів, ті наші околиці дали доказ своєї громадської зрілости і розуміння громадських обовязків тим, що в них кипить всяка военна праця, що вони не жаліють ні гроша, ні часу, ні труду для свого краю — Канади, і що більше, з тих околиць, як про це свідчить статистика, зголосилося найбільше українських хлопців добровольцями до канадійської армії, з яких не мало вже принесли для Канади найвищу жертву — а це: віддали за неї своє молоде життя!

КУЛЬТУРНА ПРАЦЯ ІНСТИТУТУ.

Ф. Т. Гаврилюк, B.A., B.Ed., Інспектор шкіл.

Старші з нас добре памятають нашу іміграцію в Канаді від 1898 до 1914 року, коли сотки тисячів бідної і темної маси розсипалися по широких степах Західної Канади. Ніхто їх не витав, як будучих горожан цеї свобідної країни, як основателів нових інституцій, як творців нової культури і як вихователів нових поколінь, які свою силу, свій ум, а навіть і свою кров пожертвують для нової вітчини. Навпаки, ще не вспіли ці імігранти розглянутися і пізнати самих себе, коли певні кола замаркували їх як страховище, яке грозить небезпекою для молодої демократичної держави. Вони вказували на низький уровень життя і на брак освіти між українцями; вони вказували на внутрішну боротьбу, ненависть і брак кооперації між самими українцями.

Ці люди не розуміли, або не хотіли розуміти, що український нарід привіз з собою столітні чужі окови рабства, яких не легко було позбутися. Він привіз з собою всякого рода чужі пута і „кінські окуляри", які до самої шкіри приросли. Вистарчить згадати хоть би саме нікчемне „кацанство", кілько то клопоту з ним було! Цей процес освобоження, само-освідомлення і піднесення людської гідности ще до нині не скінчений, але вже нема закутини в Канаді, де не було б осередка свідомих українців. Це сталося не з самого інстинкту, не припадково: хтось посвятив часу, здоровля, а часом і послідного цента для великої справи.

Брак інтелігенції, особливо учителів, дався відчути болючо вже в початках нашої іміграції. Всюди було чути побожне бажання: „Коли то ми вже станемо на рівні з іншими народами в Канаді?". Бажання українців до освіти і пекучий брак учителів примусили уряди трох західних провінцій в 1907 році отворити учительські семинарі і дозволити двомовні школи. По кількох роках ці привілеї скасовано, але вони дали новий розмах до праці на освітнім полі. Засновано льокальні товариства, читальні, Народні Доми; відновлено життя церковних громад, хоч тут порядку ще не було. Все те будило нарід до свідомости і заохочувало молодь до освіти. Як оден з цих перших учителів, я те все пережив і знаю, яка не була тяжка праця. Коли ми нині маємо поверх тисячі вище кваліфікованих учителів і професіоналістів, то це бодай вчасти завдяки нашим піонірам учителям, які дали для молоді гарний примір і добрий напрям. Вони вчили, працювали і самі вчилися, що не так легко приходило як нинішним студентам.

Ми тішимося цим здобутком, одначе хотяй би ми мали ще дві тисячі інтелігенції, то вони, як одиниці, не були б варта нічого і ніхто б з ними не числився, коли б вони розійшлися самопас. Це добре зрозуміли наші молоді й енергічні передові люди, коли, 25 літ тому, рішили здвигнути нашу власну виховавчу інституцію. Очи цілої Канади були звернені на Саскатун, коли літом в 1916 році відбувся величавий пер-

ший зїзд. Цей зїзд висловив лояльність українців в трівожних часах минувшої війни; він висловив ціль і потребу вищої освіти між українцями і рішив заснувати Інститут ім. Петра Могили. Від тоді що річно відбувалися народні зїзди скликані Інститутом. Ці зїзди самі собою стали освітною інституцією і їх якість стала мірилом нашого поступу в культурнім розвою. Коли перших кілька зїздів були величаві числом, то слідуючі були багатші змістом. Взагалі, характер Зїздів постійно переходив з агітаційного тону до творчого напряму: вироблялася свідомість, що ми вже „дорівнали", а може і декуди випередили інших горожан цеї країни. Зїзди виробляли жертвенність загалу, який щедро попер Інститут фінансово і самопосвяту в передових одиницях, які щиро для него працювали.

Від осени 1917-го року робота в Інституті пішла енергічно. Загоміліла українська пісня, заграла українська музика, віджила українська штука, мистецтво, танці, мова і все те, що робить життя кращим і багатшим. Вироблявся товариський дух і охота до спільної праці. Це якраз є основою демократичного способу життя, де одиниця має нагоду розвинути свою здібність і віддати свою працю для загального добра. Очевидна річ, що це можливо лише в певній ґрупі, товаристві, чи в інституції, де кожна одиниця чується в дома, чується свобідною і має почуття відвічальности, що її праця є пожадана і оцінена. Тому то Шевченко висловив дійсний демократичний дух, коли він каже: „В своїй хаті, своя правда і сила і воля".

Такою хатою є Інститут ім. П. Могили з його злученими філіями і орґанізаціями. Він став символом довершення освітно культурної праці українців в Канаді. Він не лише виховав сотки студентів, які в нім за минувших 25 літ перебували, але згуртував коло себе найбільше число свідомих одиниць, виробив в них першу ідеольоґію і дав їм певний напрям в громадській і культурній праці. Вони виробили повагу до Інституту між своїми, а Інститут дав їм повагу між чужими. Згадати хотьби такі хвилі, коли президент університету, др. Морей, закликає до попертя Інституту, а професор Симпсон дає на зїзді промову по українськи. Коли хто підозрівав, що український „націоналізм" буде віддалювати українців від англійців, то побачив на власні очи, що лише рівний рівному подасть руку і буде кооперувати в спільних інтересах; а рівні другим ми будемо тоді, коли станемо на твердім ґрунті, будемо певні себе, знаючи чого ми хочемо і як його осягнути.

Яка будучність Інституту і взагалі нашого зусилля? Небезпека є в тім, що наш загал може стати байдужим до праці Інституту; може виробитися враження, що робота Інституту вже скінчена. Коли хто так думає, то забуває, що підтримання культури чи взагалі цивілізації вимагає безнастанного зусилля; що між темнотою і культурою є лише одно покоління. Лишіть роботу на 25 літ і ми лишимося позаду на сотки літ. В дійсности, перед Інститутом тепер стоїть ще більше завдання, як 25 літ тому назад. Між нами виростає нове покоління, якого батьки вже тут роджені і хотяй вони менше вчені, то більше свідомі,

бо їх життя було простійше і менше вибагливе. Їх діти вже виростають в більше скомплікованій цивілізації, між конфліктом культур і ріжних ідеольоґічних впливів. Теперішна війна, як і всі попередні війни, принесе, з одної сторони непожадані моральні наслідки, з другої сторони „новий порядок". Серед таких обставин нашій молоді буде тяжко орієнтуватися. Хто дасть їм провід? Багато з наших дітей не мали нагоди вивчитися рідної мови. Це їх втрата, бо вони вже настілько біднійші духом і не вистарчить назвати їх цим тай тим. Це питання виховавче і педаґоґічне; це визов батькам і їх інституціям, а не ганьба для дітей.

Дехто скаже, це асиміляція, якої ніхто не всилі спинити. Таке поняття асиміляції є низьке і мильне. Під асиміляцією розуміємо збогачення, а не знидіння культури; під асиміляцією розуміємо принимання чогось нового і лучшого, що гармонізує з нашою традицією так, як новий наріст на старому пні. Це роблять всі народи, це робить й український нарід. Коли б українці перероблялися на французів чи на анґлійців, то з цего не була б велика втрата для українців, ані велика користь для французів, чи англійців, бо одиниця не може витворити, змінити або заміняти культури; вона може лише згубитися, знидіти. Але ґрупа, чи нарід, змінює свій спосіб життя з ходом часу і силою обставин. Цего вимагає життя. Одначе таких змін предвидіти не можна і тому небезпечно є ставитися до справ виховання доґматично. Перед нами є практичне питання: як згармонізувати ріжні культурні впливи в одну цілість, щоби з нашого молодого покоління сталі характери, а не многоличні карикатури виходили.

Ідеольоґії нашого виховання ніхто краще не висловив, як самий лорд Твідсмюр, ґен. ґубернатор Канади, коли він сказав: „Щоби бути добрим канадійцем, треба бути добрим українцем". Якраз таке завдання має перед собою Інститут, а це, виховання нашої молоді на добрих українців, щоби тим самим з них були добрі канадійці.

ПІСНЯ БУРСАКА.

(З „Каменярів" з 1919 р.).

Серце моє з болю ниє,
Бо в кишені вітер віє.
Вітер гуде, вітер свище,
А довги ростуть все вище.

Як не стане заверюха,
У довгах буду по вуха.
А тоді прийдесь втопиться,
Або з грішми ожениться.

Тож, жонаті, ради Бога,
Порадьте мя, коли мога:
Що є ліпше: чи втопиться,
Чи з „грішною" ожениться?
Відповідь: — Все одно.

С. В. С.

ВПЛИВ МОГИЛЯНОК НА УКРАЇНСЬКЕ КУЛЬТУРНО-ОРҐАНІЗАЦІЙНЕ ЖИТТЯ В КАНАДІ

Написала Д. Е. Яндова — вихованка Інституту Могили.

Пишучи тут про Могилянок маю на увазі тих студенток, які були питомцями Українського Інституту імени Петра Могили в Саскатуні, і так це слово „Могилянки" треба й розуміти.

Українські дівчата, які перебували в Інституті Могили, майже від початку його заснування знаходилися там в українськім окруженню поза своїм домом і слухали там лекцій з українознавства, співу, музики, вправлялися в бесідництві, тощо, і поволі приучувалися як гуртувати українське жіноцтво в жіночі товариства та більші жіночі орґанізації.

Д. Е. ЯНДОВА,
вихованка Інституту ім. Петра Могили в Саскатуні.

Жива участь Могилянок в засновуванню й провадженню жіночих товариств по ріжних околицях Канади почалася ще в 1923 році, коли то за ініціятивою пані Савелі Стечишин, дружини ректора Інституту ім. П. Могили, і старших студенток засновано в місті Саскатуні перше Жіноче Товариство ім. Ольги Кобилянської. Коли пізніше, в 1926 році, повстала загально-канадійська жіноча орґанізація, „Союз Українок Канади", то це товариство стало першим відділом того Союзу. Могилянки не тільки зорґанізували це перше жіноче товариство, маючи орґанізаційну практику з Інституту, але й дали тому товариству вмілий провід і підтримували його народно-просвітну працю всіма силами.

Ці старші студентки, а головно учительки, маючи доволі досвіду й практики в орґанізаційній діяльности — перше в студентськім кружку „Каменярі" при Інституті Могили, а опісля в згаданім Жіночім Товаристві ім. Ольги Кобилянської, — йшли учителювати у ріжні околиці, заселені українцями, і там пробували своїх сил в орґанізованню й провадженню українських жіночих товариств. І так, за почином до великої міри Могилянок, в провінції Саскачевані українські жіночі товариства почали рости, як гриби по дощі.

В околиці, де учителювала учителька, що вийшла з Інституту Могили, згодом повставало жіноче товариство, і в тій околиці між укра-

їнським жіноцтвом провадилася культурно-освітна й національно освідомляюча праця. І з ходом часу таких околиць було щораз більше в міру того, як більше учительок йшло учителювати по українських кольоніях. Ці учительки, що були питомцями Інституту Могили, знайшовшися на кольоніях, не сиділи тихо, але переводили в практику те, чого навчилися в Інституті. Вони перенялися ідеями, які Інститут вщеплював у них, і ті ідеї переводили в життя як розумні, витревалі й добрі народні робітниці.

Я вже згадала, що в 1926 р. засновано все-канадійську українську жіночу організацію, Союз Українок Канади, і в праці тої організації Могилянки відограли головну ролю, бо й ця велика організація повстала також за ініціятивою пані Савелі Стечишин і старших Могилянок Інституту Могили. Вони почали і вели рух для заснования такої організації, вони провадили пропаґанду й підготовчу працю до скликання першого Жіночого Зїзду в Саскатуні, і остаточно при помочі інших свідомих українських жінок, що прибули на той зїзд, засновано Союз Українок Канади та створено Централю того Союзу.

Та на тім організаційна й народня праця Могилянок не скінчилася, бо вплив роботи й науки Інституту Могили був глибокий, не поверховний. Могилянки, як і Могиляни, розходилися з Інституту між свій нарід по Канаді та щиро взялися до народньо-просвітної праці по ріжних околицях, освідомлюючи загал, закликаючи його до просвіти, до науки. Як ідейні „Каменярі" лупали вони скалу темряви й несвідомости.

Одні Могилянки взялися завзято, з великим підйомом та з дійсно щирою посвятою працювати в Централі Союзу Українок Канади, і так, давали відділам (філіям) Союзу культурний та організаційний провід, щоб відділи могли краще та лінше провадити свою діяльність на місці, у своїх околицях. Інші Могилянки, учителюючи чи перебуваючи в ріжних околицях на кольоніях, словом і ділом переконували українське жіноцтво про потребу організації жіноцтва. Могилянки організували або помагали організувати жіночі товариства і в багатьох околицях давали жіночим товариствам провід та вказівки у веденню культурно-народньої праці.

Треба нам мати особливо на увазі те, що головно в початках організаційно-просвітного руху поміж українським жіноцтвом Могилянки, ці численні перші організаторки й народні робітниці, мусіли брати головство чи секретарство товариства, щоб привчити місцевих жінок та дівчат до провадження праці в товаристві. Бували випадки, що шкільні трости противилися, щоб учителька брала участь в жіночім товаристві (ці трости були або не-українці, або противилися нашим організаціям). І в таких випадках наші Могилянки-учительки не могли давати вибирати себе чи то головою, чи секретаркою жіночого товариства, або взагалі до заряду, — та все таки вони від своєї ідеї, якої набралися в Інституті Могили, не відступали, ані не застрашувалися ні-

якими погрозами. Вони хоч з боку, ріжними способами помагали зарядові товариства, і так давали місцевому жіноцтву провід та вказівки, вчили їх, як устроювати концерти, представлення, базарі, тощо. Дуже часто приходилося Могилянкам-учителькам плянувати й приготовляти майже цілу програму підприємства, що потягало за собою багато часу й труду.

Можливо, що якраз тому Могилянки-учительки старалися втягнути ново-зорґанізоване товариство до Союзу Українок Канади, щоби таке товариство мало постійну поміч від Централі, головно тоді, коли така учителька вибереться учителювати в іншу околицю. Ставши відділом Союзу Українок, таке товариство могло черпати потрібні вказівки, пляни та програми на ріжні Народні Свята від Централі Союзу і так провадити свою місцеву освітньо-орґанізаційну діяльність без великих труднощів.

Є у нас Могилянки, які зорґанізували й приєднали до Союзу Українок не по одному, але й по кілька відділів. Учителюючи по кілька літ в ріжних околицях, вони поорґанізували там жіночі товариства та всіма силами підтримували їхню працю-діяльність, що з ходом часу піднесла просвітний стан такої околиці досить високо, а того там не було б, коли б не було учительки-Могилянки. Деяким Могилянкам належиться признання за зорґанізовання й приєднання до Союзу Українок по три, чотири, а навіть і пятьох відділів. От, наприклад, пані Савеля Стечишин зорґанізувала й приєднала велике число відділів, головно в Саскачевані. Я мала також приємність орґанізувати й приєднати значне число відділів до Союзу Українок, головно в Алберті. Тут подаю кілька фактів в цифрах: в 1932 році Союз Українок Канади мав більше відділів в самім Саскачевані, як у всіх інших провінціях разом. В тім році в Саскачевані було около 40 відділів, а в Алберті було лише 5. Коли в 1929 році в Саскачевані було поверх 20 відділів, то в Алберті був лише 1 відділ. В 1931 році та з початком 1932 року було три відділи, а при кінці 1932 р. було вже в Алберті 5 відділів. Почавши від 1932 року відділи Союзу Українок почали зростати в Алберті скоро. В 1940 році було вже в Алберті поверх 30 відділів. Поважне число тих відділів були зорґанізовані або приєднані Могилянками та Могилянами, що приїхали з Саскачевану та осіли в Алберті. Записки Союзу Українок ясно показують, що жіноча орґанізація, при помочі Могилянок, розвивалася в Саскачевані дуже скоро, без великих труднощів.

Могилянки не мало причинилися також до успіху жіночих зїздів Союзу Українок. Що року приїздили вони на зїзди як делеґатки від місцевих жіночих товариств, і то часто своїми власними коштами. На ці зїзди притягало і почуття народнього обовязку, і надія стрічі давних приятельок і приятелів, і гарні спогади з життя в Інституті Могили, і все це разом нероздільно звязане. Думаю, що більшість Могилян і Могилянок їхало на зїзди із всіх тих причин, бо, нема куди правди діти, Інститут Могили таки зумів розвинути й викликати у багатьох з нас

сильне почуття народнього обовязку, жертвенности та солідарности, і також почуття особистої пошани одних до других Могилян. Гарне соціяльне життя в Інституті та приязні відносини тісно вязали і звязують Могилян і Могилянок з Інститутом, що витворив з них щось, наче одну велику родину. І так, як до гарного, примірного дому члени родини люблять час до часу сходитися, щоб над щастям разом радіти, а над нещастям разом сумувати, так само Могиляни і Могилянки, ці члени тої великої родини Інституту Могили, час до часу зїздяться на великі зїзди, щоб разом порадіти над нашими народними здобутками, посумувати над нашими невдачами та обмінятися думками і разом нарадитися, як дальше вести народну справу, — все на те, щоб поліпшити наше освітне, культурне та орґанізаційне життя в Канаді. А дальше, щоб морально та матеріяльно підтримати Інститут і всі ті орґанізації, які він поміг створити та які тісно з ним звязані.

Могиляни й Могилянки були вишколені до народньо-освітної праці, наче вояки до війни, і на кожний заклик Інституту вони являлися на зїздах, як козаки до битви. І це мабуть було та є причиною того, що учасники зїздів — це до великої міри колишні питомці Інституту, та чому половина учасниць жіночих зїздів то Могилянки, чому багато делеґаток на жіночих зїздах, головно в початках, це були також Могилянки. Беручи живу участь в жіночих орґанізаційних нарадах Могилянки враз з іншими провідними жінками дуже багато причинилися до успіху жіночих зїздів і до поширення жіночих товариств та взагалі до освітного руху між українським жіноцтвом Канади.

Інститут Петра Могили видав значне число менших і більших провідників на ріжних ділянках нашого народнього та просвітного життя. Можна похвалитися ректорами, яких виховав Інститут Могили для себе, кількох для Інституту ім. М. Грушевського в Едмонтоні та для бувшої філії Інституту Могили у Вінніпеґу. Дальше, багато з Могилян поставали провідниками Союзу Українців Самостійників, Союзу Української Молоді Канади та Союзу Українських Народних Домів. Адміністратор Української Православної Церкви в Канаді, прот. С. В. Савчук — це також Могилянин. Взагалі на всіх ділянках духового, професійного і промислового життя українців Канади ведуть перед теж Могиляни.

Українське поступове жіноцтво в Канаді може також похвалитися тим, що з Інституту Могили вийшло значне число жіночих провідниць, орґанізаторок та ще більше щирих народних робітниць, що є сильною підвалиною нашої жіночої орґанізації. Наприклад, Союз Українок Канади існує вже понад 16 літ, і в перших 12 роках його існування на чолі його були Могилянки: пані — Ольга Свистун, Савеля Стечишин і Д. Е. Яндова. Албертійська Провінціяльна Екзекутива Союзу існує вже майже 11 років, і через 8 років на чолі проводу теж були Могилянки: пані Д. Е. Яндова і Софія Василишин. В Манітобі Про-

вінціяльна Екзекутива існує теж вже 11 років, і через 7 чи 8 років в проводі були теж Могилянки: панна Марія Марко і пані Ольга Савчук. Взагалі можна б вказати на багато інших Могилянок, що є на чолі ріжних жіночих орґанізацій по цілій Канаді. Багато Могилянок, що були піонірками в орґанізації жіноцтва, показалися довголітніми щирими народними робітницями. І за те їм належиться щире признання.

Даючи признання в цій статті Могилянкам-студенткам Інституту Могили, я на цім місці даю признання і тим жінкам, що з ходом часу виробилися на провідниць і на народних робітниць власними силами через само-освіту. Признати треба й те, що і при їх помочі наша жіноча орґанізація сильно скріпилася. Взагалі між Могилянками та іншими провідними жінками є стисла співпраця.

ЖАРТИ З 1919 РОКУ.

(З „Каменярів").

17 лютого, 1919.

Вп. Др. Килемквик!

Прошу, опишіть як виглядає залюблений хлопець, та яку поміч давати в часі цеї слабости.

З поважанням,
Максим Дутка.

Впов. Пане Дутка!

Любов, це небезпечна слабість. Хлопець, що впаде жертвою любови, є найнещасливійшою істотою на світі. Він тоді не їсть, не пє і не годен взятися до ніякої роботи. Ходить скривлений, як середа на пятницю, і не має в нічім міри. Часом голиться щодня, а часом і місяцями не голиться.

Серце любовника також тратить розум і бється 176 разів на мінуту, то є, яких 96 разів за багато. В голові любовника мов в млині: в ухах мов сто ковалів нараз леміш клепає, а в очах мов сто свічок горить. Хлопець, що впаде жертвою цеї страшної хвороби, стає нераз поетом, артистом, музикою, співаком і Бог зна чим. Одним словом, в нього нема всіх в. дома. Він може безпечно повторяти з „Кобзаря": І ми — не ми, і я — не я.

Щодо лічення, то спосіб дуже простий. Хворий повинен брати сім разів денно зимну купіль, пити що години фіґовий мід і обкладати голову теплим ледом. Коли це не поможе, то хворий хай поживе хоч один тиждень з замужними людьми, де кидання горшків є на деннім порядку, а коли і це не поможе і хлопець і на далі вздихає, як циганський міх, тоді лишіть його в спокою — він пропащий. Хай ожениться, а в тиждень по весіллю він буде мати всі клепки в голові, та за те багато мисок буде бракувало в миснику.

З поважанням,
Др. С. В. С. Килемквик.

От Граматика!

Учитель: — Василю, якого рода сіль?

Бурсак: — Сіль, то „він".

Учитель (жартуючи): — А хто буде вона?

Бурсак (поважно): — Солиха.

ІНСТИТУТИ Й НАШІ КУЛЬТУРНІ ОРҐАНІЗАЦІЇ.

Написав Ілія Киріяк.

З приводу святкування двадцять і пять літнього Ювілею Інституту ім. Петра Могили не можна не згадати дуже важного його становища в складі наших орґанізацій, Союзу Українців Самостійників. Не можна оминути цього хочби з тої причини, що він є не тільки складовою частиною Союзу, але його батьком-основником і, як такому, належиться певне признання в часі його ювілейного свята.

Історія українського населення в Канаді коротка — пятьдесять років. Жиють ще люди, котрі її започаткували. Вони памятають часи, поки Інститути заснувалися і є живими свідками цих, можна назвати, нових часів, себто від заснования Інститутів до цього ювілейного, 1942 року. Не можна подумати, щоб хтось із наочних свідків нашої історії заперечив факт, що заснования Інституту ім. Петра Могили в Саскатуні, а потім заснования Інституту ім. Михайла Грушевського в Едмонтоні, було найважнішим ділом в громадсько-культурнім життю українців в Канаді. Та не тільки наочні свідки не заперечують цього факту, але й тії люди, котрі інтересуються громадсько-культурним життям в минулому і в теперішному часі, вишукуючи матеріялів для історії, не зможуть записати її вповні, коли б поминули історії Інститутів. Сказати правду, історія написана без них буде порожна.

Застановитися на хвилину над до-Інститутськими часами, ми побачимо, що в тих часах українське культурне життя тількищо кільчилося. Правда, існували тут то там просвітні товариства, читальні і драматичні та співацькі кружки навіть у першім десятиліттю нашої історії, а далі число їх зростало досить скоро, але, будучи не звязаними ніякою вищою установою і, не маючи спільної програми з певними цілями, не мали вони репрезентаційної сили, з котрою можна б було числитися. Існували вони кожне про себе і вели свою роботу як вміли тії, котрі вели перед в громадах. Послуговувалися вони тодішними українськими часописами, але не як своїми орґанами, а просто тому, що вони були друковані українською мовою, не розбираючи глибше, хто їх видавав і яку ідею вони ширили.

Розуміється, тут треба замітити прояв того національного культурного життя, що почав провадити часопис, Український Голос, від 1910 року. Цей часопис, прибравши від самого початку свого існовання суто український характер для українізації „русинів", створив собою осередок, який дуже скоро зібрав довкола себе поважне число свідомих громадян, а при них привязав також до себе багато товариств. Все ж таки він не вязав їх в певну орґанізацію, а був тільки їх духовим провідником кожному з осібна.

Також треба згадати тодішний просвітно-політичний рух між українським робітництвом по містах і, переважно, по копальнях вугля. Маючи більше сприятливу нагоду орґанізуватися, як мало фармерське

населення, воно вже в скорім ранку нашої історії в Канаді було до певної міри сцентралізоване через свої льокальні товариства в звану тоді Соціял-Демократичну партію, що мала за свій орґан часопис, „Робочий Народ. Але цей рух, з причини його соціялістичного напрямку, не мав впливу на фармерське населення під орґанізаційним зглядом. Ограничувався він тільки до робітників, але й тут носив він характер більше національний, як інтернаціональний, і тим сособом виховав національно поважне число людей, котрі, шануючи свої національні почування більш як інтернаціональні, перейшли в роках 1917 - 1920 до ґрупи, що гуртувалася вже коло Інститутів.

Та чи не найважнішу ролю відіграли в тих до-Інститутських часах школи засновані правительствами Манітоби, Саскачевану і Алберти. Ці школи, в Брендоні, в Ріджайні і в Веґревил, дали можність досить поважному числу українських студентів, переважно тим, котрі кінчили вищі школи в старому краю, навчитися англійської мови, перейти потрібні предмети англійських вищих шкіл, а потім займати посади учителів по українських громадах. Учителюючи, ці учителі не ограничувалися зо своєю роботою тільки в школі - культурно-громадська робота була для них так само обовязкова як і шкільна. І, сказати правду, вони найбільше причинилися до зросту зорґанізованих просвітних гуртків, до будови Народних Домів, а далі й до заснования Інститутів, зараз потім, коли ці правительствені школи перестали існувати.

Але сказати загально, орґанізаційно-просвітна робота в до-Інститутських часах, хоч і велася щиро і з великим запалом, була розсіяна, без певного одного проводу і одної директиви і, тим самим, українське населення, як маса, не мало виборного через ширшу орґанізацію представничого тіла, що могло би було представляти й говорити в його імени в його політичних і культурних справах. І, як вже сказано, заснування Інститутів стало важнім історичним ділом в українськім громадськім життю в Канаді. На підготованім уже ґрунті згаданими піонірами, вони відразу стали здоровими зародками зорґанізованої сили, живим серцем народного життя, вже не льокального, але провінціонального, далі й всекраєвого через безпосереднє членство свідомих українців. І далі, задержуючи свій загально національний характер, вони в короткім часі злобули велике число членів ріжних релігійних і політичних переконань і тим стали дійсними народними установами, що мали вже повне право представляти й заступати українське населення в загально-культурнім життю Канади.

Все ж таки Інститути зо своєю програмою праці і зо своїми цілями не могли поширювати орґанізаційної діяльности між населенням, себто орґанізувати відділи і стати популярними орґанізаціями. Одноразова, двадцять і пять долярова вкладка, а далі їх завдання, ограничене до виховання порученої їм шкільної молоді в українськім дусі, ограничували їх діяльність. Правда, вони могли засновувати свої

філії по більших осередках, де були вищі школи, але місцеві обставини в таких осередках, а далі й фінансові прикрі обставини в початках не дозволяли на таке поширення; було трудно вдержувати навіть їх самих; і тут, власне, щоб через своїх безпосередних членів повести свою культурно-освітну працю між народом і тим забезпечити собі безперервну моральну і матеріяльну поміч через приєднування нових членів і також, щоб виробити поле для набору нових кожного року питомців-студентів з поміж ширшого загалу, прийшла черга, за їх ініціятивою, на формовання популярних орґанізацій таких, як Союз Українців Самостійників, Союз Українок, Союз Молоді і Союз Народних Домів.

Не місце тут розводитися над історією кожної зо згаданих орґанізацій — ограничимося тільки до їх початків. Загально, як вже сказано, повстали вони за ініціятивою Інститутів. Ця ініціятива походила вже від питомців-бурсаків, котрі, вихувавшись в Інститутах, розпочинали жваву культурно-освітну працю по громадах, де вони займали посади як учителі, або інші посади по своїх професіях. Ця праця в самих початках мала вже закраску централізації. Перебуваючи в Інститутах, студенти мусіли обовязково належати до студентських кружків і брати в них живу участь. Програми освітної праці в кружках, як в Інституті П. Могили в Саскатуні, так в Інституті М. Грушевського в Едмонтоні і в Інституті А. Коцка в Винипеґу, мали однакові цілі з однаковими виконавчими способами. Мали вони також свою централю, що фіґурувала як авторітет для орґанізації і координації студентського руху не тільки в інститутських кружках, але й в тих, що робилися спроби орґанізувати по більших осередках, де знаходилося більше число студентів українського роду. А також і спільне життя в Інститутах, обовязкова участь у виконуванню програм кружків і свідомість про авторітет своєї централі впливали на їх працю по громадах. Досить виразно видні були в них слухняність і вихована відповідальність не тільки за саму працю, але й за її якість і скількість перед централею. Завелися між ними, можна назвати, перегони в культурній роботі з одними ідеями до одної цілі: піднести українців в Канаді до вищого культурного і господарського щебля.

Але сама студентська орґанізація була сама собою ограничена в своїй діяльности — служила вона тільки студентам, котрі перебували в Інститутах. Правда, виховувала вона їх для громадської роботи, але поле цієї роботи було безмежне. Словом, не було ще орґанізації з певною програмою, після якої вони могли би були з повною молодечою силою та завзяттям працювати. Студентських кружків поза Інститутами трудно було орґанізувати, і тут прийшла черга на орґанізовання спільних кружків шкільної і позашкільної молоді, що прибрали назву Союз Української Молоді Канади, або в скороченню СУМК. Що ця орґанізація була природно полем для їх праці, свідчить факт, що вона в скорому часі розрослася в найбільшу такого рода українську орґанізацію на американському континенті. В близько двох сотках

відділів вона згуртувала в собі тисячі хлопців і дівчат, защеплюючи в них орґанізаційну дисципліну і національну свідомість. І, можна сміло сказати, що коли приходиться тепер оцінювати працю Інститутів між українським загалом в Канаді, праця, зроблена ними посередньо через СУМК, завсіди стоятиме дуже високо.

Та й Союз Українців Самостійників являється, так би мовити, старшою дитиною Інститутів. Його основою були Могиляне, орґанізація, до якої належали активні громадяне, котрі перебували свої шкільні часи в Інститутах, старші студенти-бурсаки і люди, котрі брали живу участь в інститутських справах. Але, вдійсности, Могиляне, як орґанізація, не була діяльною — це була гонорова орґанізація заслужених людей з цілею наглядати над орґанізаційними, а далі й над загально українськими справами в Канаді. Та з ходом часу показалося, що така орґанізація не могла мати певної контрольної сили й значіння в громадськім життю без збільшеного числа членів, дійсних і щирих симпатиків Інститутів. Таких членів не трудно було знайти. В кожній українській громаді знаходилося вже багато щирих, активних і вірних українській ідеї осіб, котрі заслугували для себе місце в орґанізації, що встановила для себе ціль стояти на сторожі українського громадського життя, обороняючи його від шкідливих політичних і ідеольоґічних впливів. Так з одної сторони потреба збільшення контролюючої орґанізаційної сили, а з другої довіря людей до праці Інститутів, дали почин до зміни Могилян на Союз Українців Самостійників. Ця орґанізація скоро зросла в силу, перше, через досить поважне число безпосередних членів з усіх закутин Канади і, друге, через відділи СУС, що формувалися по містах і місточках, і тим способом стала дійсним керуючим чинником зорґанізованого життя не тільки того, що розвивалося довкола Інститутів, розгалужуючи себе орґанізаціями СУНД, СУМК І Союз Українок, але й різко впливала на життя й працю противних їй орґанізацій.

Також зорґанізовання українських Народних Домів в Союз було почином Інститутів. Як вже згадано, Народні Доми, істнуючи кожний про себе, не представляли зорґанізованої популярної сили. Їх праця велася розбіжними дорогами — були вони прибіжищем всяких ідей та напрямків, що доводили до непотрібної, міжчленської боротьби. Не в одному, що люди залюбки називали Святинею Науки і Просвіти, велися зажерті сварки за політичні, або релігійні переконання, що доводили до цілковитого застою освітної праці, до розбиття товариств, а навіть до бійок і до нищення майна. Щоб запобігти такому розладдю, конечним було зорґанізувати їх в один сильний союз з певними правами і з одною ідеольоґічною програмою праці. Злуку цю доконано за ініціятивою членів, вихованців і симпатиків Інститутів. Розуміється, не всі товариства пристали до Союза. Політичні й релігійні переконання і, також, безосновний страх перед записом товариського

майна на корпорацію СУНД, чого, вдійсности, корпорація не вимагала, спиняли його розвій. Все ж таки тії, що пристали до нього в числі кілька десяток, відразу відчули свою спільну представничу силу через свою Екзекутиву. Протести проти гноблення українців в Европі, збірки жертв на старокраєві цілі і інші загально-українські справи робились уже зорганізованим способом і з більшими успіхами. А далі, хоч самі товариства не показували великої діяльности, але за те під їх покровом і контролею орґанізувалися охочі до праці відділи СУМК і відділи Союза Українок і цим скріпили вони своє орґанізаційне життя багато більше як тії, що осталися незалежні.

З орґанізацією СУНД розвинувся також жіночий орґанізаційний рух. Всюди по Народних Домах, як вже згадано, формувалися жіночі відділи й лучилися в Союз Українок. Проваджена в більшости вихованками Інститутів, ця орґанізація, через запопадливу роботу своєї Централі, через відданість членок для праці по відділах, стала вона необхідною для українського жіноцтва, а в складі СУС стала найбільш активною не тільки у своїх льокальних справах, але й в загально канадійських.

Нехай цей коротенький огляд початків орґанізації СУС послужить за признання для Інституту ім. П. Могили в Саскатуні, а заразом і для Інституту ім. М. Грушевського в Едмонтоні, за їх культурно-освітну працю серед українського загалу в Канаді. Не було б їх, то без сумніву, наше національне життя було б безформенне під орґанізаційним зглядом, здатне тільки для шкідливих впливів. І повстали вони не накинені з гори, але з бажання й потреб самого громадського життя. Сам нарід їх заснував і сам піддержував двадцять і пять літ своїми дітьми, своїми жертвами і своєю культурно-освітною працею по товариствах. Добрі наслідки очевидно — чотири розкинені по цілій Канаді популярні орґанізації, що гуртують в собі тисячі свідомих національно громадян. В імени цих зорґанізованих громадян написана оця стаття признання з бажанням, щоб Інститути діждалися святкувати Пятьдесятьлітний Ювілей, але вже не як Інститути, але Колеґії злучені з університетами.

КІЛЬКО ЗА КОНЯ?

Вже десятий раз перешукав свої кишені бурсак Дирбавка стоячи в Принс Алберт на вулиці, і нічого не знайшов в них. Вечір перемінявся в ніч. Ох, який шлунок легкий, а ноги які тяжкі!

Здибає знакомого й питає:

— Кілько беруть в заїздних стайнях за переночування одного коня?

— На що вам це знати? Мені здається, що ви не маєте коня.

— Так, але мені лишився в кишені один „кводер", а тут треба конче йти десь спати...

РЕКТОРИ ІНСТИТУТУ ІМ. ПЕТРА МОГИЛИ

ВІД 1917 ДО 1942 РОКУ.

ВАСИЛЬ СВИСТУН.

(Ректором 1917-21).

Родом із Сороцька, з Скалатського повіту. До гімназії ходив у Львові, а скінчив у Кіцмані. До Канади приїхав у 1913 р. і по кількох місяцях пішов учителювати в Манітобі. Згодом записався на філософічний курс у Саскачеванському Університеті. Своїм українознавством та меткою вдачею звернув на себе увагу, і коли в літі 1916 р. засновано Інститут ім. П. Могили в Саскатуні, дирекція покликала його на ректора. Та був то час, що не вистарчало бути тільки ректором та виховувати питомців Інституту, — потрібно було ще більше часу віддавати на збирання фондів, щоб вдержати Інститут. На весні 1918 р. університет надав йому степень В.А. В літі одружився з учителькою панною Ольгою Буряк. У 1921 р. уступив з ректорства, докінчив педагогічний курс і рік пізніше пішов на становище директора школи в містечку Етелберт у Манітобі. У 1927 р. створено у Виннипегу філію Інституту ім. П. Могили, і покликано В. Свистуна знов на ректора. В тому часі В. Свистун записався й на правничий курс у Манітобськім Університеті. Весною 1930 р. успішно скінчив правничий курс, в літі уступив з ректорства, а в осени вже як адвокат вступив до адвокатської фірми Ламонт, Лейтон енд Свистун. Завжди меткий, діяльний, підприємчивий та працьовитий.

ЮЛІЯН СТЕЧИШИН.

(Ректором 1921-29 і 1931-33)

Походить з села Глещави у Теребовельському повіті. Там скінчив і народню школу. До Канади приїхав у 1910 р. Якийсь час був друкарським складачем. Від року 1911-го до 1914-го був питомцем школи для українців у Брендоні. Слідуючого року ходив на курс учительський. А вже в 1915-ім році почав учителювати. В осени 1917 р. став питомцем Інституту ім. П. Могили в Саскатуні. В тім часі й записався в Саскачеванськім Університеті на курс філософічний. В Інституті брав дуже живу участь у студентськім життю. В літі учителював, а під зиму знову вертав до Інституту та університету. В осени 1920 р. став головою Кружка „Каменярі". А вже на весні 1921 р. став ректором Інституту. В тім самім часі скінчив свій философічний курс в університеті та одержав степень Б. А. Його дружиною стала Савеля Вавринюк, теж вихованка Інституту. В літі 1928 р. загостили були обоє до Галичини. Рік пізніше уступив з ректорства й почав працювати в адвокатській канцелярії та ходити на правничий факультет в університеті. При кінці правничих студій у 1931 р. надано йому степень ЛЛ.Б. Того самого року знову покликала його Дирекція на ректора до Інституту. Цей раз був ректором два роки. Разом був ректором понад 10 літ. За його ректорства був сплачений морґедж, який тяжів на Інституті. Від 1933 року адвокатом у Саскатуні. З нього не тільки взірцевий педаґоґ, але й совісний та витревалий громадський діяч.

МИХАЙЛО ЗЮБРАК.

(Ректором 1929-31)

Родом з околиці Ганс Велей у Манітобі, поблизу Овкборн. Там він ходив і до публичної та середньої школи. Скінчивши в осени 1914 р. початковий учительський курс, став учителем. Пять літ пізніше докінчив учительський курс, а по двох роках дістав диплом учительський. В осени 1925 р. став питомцем Інституту ім. П. Могили в Сасктуні та записався на аптикарський курс в університеті. В Інституті брав живу участь в студентськім життю. Через два роки підряд був головою Кружка „Каменярі". Кружок висилав його не тільки на дебати із представниками Українського Студентського Кружка у Виннипеґу, але представником на зїзди до Виннипеґу й Едмонтону. На весні 1929 року отримав степень аптикарський B. Sc. Ph. А в осени Дирекція покликала його на ректора Інституту. Рік пізніше одружився з Людвінею Навальковською, вихованкою Інституту. Ректором був два роки. Опісля відкрив свою аптику в містечку Принс Алберт у Саскачевані. Витревалий та амбітний працівник.

ВАСИЛЬ БУРЯНИК.

(Ректором 1932-35 і 1936-37)

Родом із села Ямниці у Станиславівському повіті. До народньої школи ходив у рідні́м селі, а до ґімназії через сім літ у Станиславові та Коломиї. До Канади приїхав у половині березня, 1912 р. У часі першої Світової Війни став вояком у канадійській армії та брав участь у війні. По війні, в 1920 р., став питомцем Інституту ім. П. Могили в Саскатуні та учнем 12-го ґрейду в Нютана Каліджейті. По цім записався на учительський курс і вже в 1922 р. став учителем. Учителював 11 літ. Опісля працював понад рік при „Українськім Голосі". В осени 1932 філії Інституту ім. П. Могили у Виннипеґу, а рік пізніше став він року покликано його на ректора ректором Інституту в Саскатуні. Якийсь час ходив на правничі виклади в Саскачеванському Університеті, та через брак грошевих засобів правничого курсу не скінчив. Був ректором через два рази: від половини 1933 р. до половини 1935-го та через шкільний рік 1936 - 1937-ий. Провів він Інститут через тяжкі роки економічної кризи. Відомий він в Канаді і як вимовний промовець.

ВАСИЛЬ САРЧУК.

(Ректором 1935-36)

Уродився 15-го береня, 1901 р., в селі Ордів у Галичині. Рік пізніше приїхав з родичами до Канади в околицю Сокаль у Саскачевані. Там почав і до школи ходити в 1910 р. Глибокий вплив зробив на нього п. Я. Арсенич, що був його першим учителем. Середню освіту скінчив у містечку Принс Алберт у 1919 р. В осени того самого року став питомцем Інституту ім. П. Могили в Саскатуні. Від початку 1920 р. літньою порою учителював, а в осени вертався до Саскачеванського Університету, де був записаний на філософічному факультеті. В 1925 р. отримав степень Б. А. Рік пізніше докінчив учительський курс і став учителем вже на стало. Учителював по середніх школах у Саскачевані та Манітобі. На шкільний рік 1935 - 1936-ий був покликаний на ректора до Інституту. Опісля знов учителював аж до 1940 р., коли то манітобський департамент освіти покликав його виготовляти позаочні курси з математики та природничих наук для учнів 12-го ґрейду. Одружений з Настунею

Гишкою, вихованкою Інституту. Мають вони сина Олександра та дочку Галину. Непохитний ідеольоґічно та загартований 20 роками учительовання.

ІВАН КІЩУК.

(Ректором 1937-39)

Родом з містечка Вайти в Манітобі. Там він скінчив і публичну школу та 9-ий ґрейд середньої. 10-ий ґрейд скінчив у Виннипезі. І вже як питомець Інституту ім. П. Могили в Саскатуні ходив до Нютана Каліджейт, де й покінчив ґрейди 11 і 12-ий. Рік пізніше скінчив курс в учительськім семинарі, і вже того самого року, 1923-го, почав учителювати. З двома малими перервами учителював до 1937 р. На ректора Дирекція покликала його в 1937 р., і на тім становищі був він до половини 1939 р. Ще того самого року відкрив крамницю мішаних товарів в в околиці Вишарт у Саскачевані та занимається торговлею й досі. Коли раз зробить постанову, то за всяку ціну старається виконати її.

ІВАН П. ҐОРЧИНСЬКИЙ.

(Ректором 1939—).

Родом з околиці Гемтон у Саскачевані. Там він ходив і до публичної школи аж до 6-го ґрейду. Опісля не було змоги ходити далі до школи. Та вже аж коли одружився, в році 1925, перейшов до Інституту в Саскатуні, і там за один рік скінчив 9-ий і 10-ий ґрейд. Слідуючий ґрейд скінчив у Йорктоні. З учительського семинаря пішов учителювати. Учителював та самотужки вчився предметів із 12 ґрейду, з яких успішно поздавав іспити. Учителював 8 років. У 1935-ім р. записався на філософічний факультет в Саскачеванськім Університеті. По скінченню курсу три роки пізніше надано йому степень Б. А. А рік пізніше, в 1939 р., покликала його Дирекція на ректора Інституту ім. П. Могили в Саскатуні. На тім становищі він й досі остається. На весні 1942 р. скінчив він і педаґоґічний курс в Саскачеванськім університеті та отримав степень Б. Ед. Визначається не тільки як добрий виховательпедаґоґ, але й успішно вміє вести ділові справи Інституту.

АНДРІЙ ПАВЛИК.

(Ректором 1931-1932 р. у Виннипеґу)

Ще в дитячих роках приїхав з родичами з Галичини. В околиці Кридор у Саскачевані зріс і там ходив до публичної школи. Вперше прибув до Інституту ім. П. Могили в Саскатуні в 1917 р. Там і скінчив 8-му клясу публичної школи. Скінчивши XI клясу в Нютана Каліджейт у 1921 р., записався на учительський курс і вже на весні слідуючого року почав учителювати. Літньою порою учителював, а в осени знову вертав до школи. В осени 1924 р. записався на курс вищого торговельного рахівництва (accountancy) у Саскачеванському Університеті. Степень В. Асс. отримав у 1931 р., а С.А. у 1934 р. У шкільному році 1931-1932 був ректором у філії Інституту ім. П. Могили у Виннипеґу. А що завжди цікавився молоддю, то того року був добровільно діловим секретарем СУМК-у. У 1932 році вибрано його на те становище офіційно. Був на тім становищі до 1936 р. Від 1935 року до 1939 працював при „Українськім Голосі"; у Сентрал Дейрі у 1940-1941. А від 1941 р. працює як урядник-асесор у Домініяльнім Департаменті Доходового Податку. Завжди цікавився вихованням молоді, рухливий, привітної вдачі та витревалий працівник

СПОМИНИ Д-ра А. Т. КІБЗЕЯ

ЗАСНОВАННЯ БУРСИ.

Спомини. Цікаві спомини. Хто ж їх не має? Пригадують собі люди злі й добрі спомини. Вертаються мрії з перед двадцять-пять літ.

Приємно пригадати собі, як то 25 літ тому засновували Бурсу. Було то 1916 року. Ми (кілька студентів і я) мешкали в Квінс Готелі в Саскатуні. Не було де нашим студентам мешкати, отже ми винаймили так званий „парлор" в готелі. Наклали ліжок і там спали і вчилися. Ходили ми до XII ґрейду в Каліджісіті. Про українців мало хто в місті знав.

Одного разу загостив до нас п. В Свистун. Він мешкав десь приватно і ходив на виклади до університету. Ми зговорилися: „Ану, хлопці, орґанізуймо Бурсу!"

Здається таки в нашім готелі відбулися перші наради. Присутних було маленька горстка: люди з міста, та й ми, студенти. Реферував справу п. Свистун. Мене вибрали секретарем, бо я любив дописувати до „Українського Голосу". Зібрано там $7.36...

І ми жартували собі: „За 36 центів буде Бурса..." Та ми, хоч молоді, брали справу серіозно. А п. Свистун говорив: „Будете бачити, що тих 36 центів принесуть нам щастя. Буде Бурса!"

Діялося те в зимі. А в літі скликали великий Перший Зїзд до Саскатуну. Справа пішла добре. Пп. Свистун і Меґас підготовляли людей до Зїзду. Добре аґітували. І люди справді були заінтересовані. Ще перед зїздом я писав до п. (тепер д-ра) Меґаса, питаючи, як там в Саскатуні, чи все прилагоджене щодо зїзду. А Меґас мабуть жартом писав до мене: „Не журіться! Тут про Зїзд і воробці вже цьвірінькають..."

Величавий був то Зїзд! Майже всі кольонії були зарепрезентовані. Була то перша спроба сотворити щось світського, щось для народу. Добра воля та ентузіязм панували всюди. Горів святий огонь, якого роздували молоді студенти...

Зїзд випав дуже успішно. Зорґанізувалася перша дирекція. Зложилися фонди. Давали всі, що могли, а я точно записував, як секретар Зїзду. А в осені вже Бурсу відкрито.

Вже двадцять пят літ минуло. Слово стало ділом. Бурса-Інститут ім. Петра Могили — це наші гордощі. Збудовано Інститут тяжко запрацьованими центами.

Інститут ім. П. Могили — то частина нашої культури, то памятник народної солідарности. Дай, Боже, щоб Інститут її на дальше ширив освіту знання, та єдність серед українського народу тут за морем, в Канаді, ще довгий-довгий час!

ПИТОМЦІ ІНСТИТУТУ ІМ. П. МОГИЛИ В САСКАТУНІ

(1916—1942).

Анака Анна, Стінен, Саск.
Анака Василь, Горліц, Саск.
Анака Гриць, Стінен, Саск.
Андруник Оля, Альвена, Саск.
Андруник Стефан, Альвена, Саск.
Андрусів Антін, Донвел, Саск.
Андрущак Федь, Витків, Саск.
Арабська Анна, Шіго, Саск.
Арабський Гринько, Шіго, Саск.
Ахтемійчук Іван, Винярд, Саск.
Ахтемійчук Стефан, Винярд, Саск.

Бабюк Оля, Норквей, Саск.
Бадовський Андрій, Кридор, Саск.
Бадовський Іван, Кридор, Саск.
Баєр Катерина, Вакав, Саск.
Баєр Марія, Вакав, Саск.
Базаркевич Осип, Кридор, Саск.
Базюк Василь, Айтуна, Саск.
Базюк Волод., Вест Бенд, Саск.
Байда Емілія, Альвена, Саск.
Байдак Іван, Фрейзервуд, Ман.
Балич Мирон, Медов Лейк, Саск.
Бальон Петро, Рейнавд, Саск.
Барабаш Мих., Гефорд, Саск.
Баран Ґеня, Венлав, Ман.
Бараніцький Дм., Кадворт, Саск.
Барно Іван, Едвардсвил, Па., З. Д.
Бачинський Вол., Поничай, Саск.
Бендас Орест, Саскатун, Саск.
Бербецюк Евелин, Корморант Лейк, Ман.
Березовський В., Гонеймун, Саск.
Березюк Настуня, Гомфілд, Саск.
Бицкал Михайлина, Прудгом, Саск.
Білецький Андрій, Мічам, Саск.
Білик Василь, Ст. Джуліен, Саск.
Білик Мих., Борден, Саск.
Білокрилий Вас., Тіодор, Саск.
Білокура Ева, Вакав, Саск.
Білокурий Петро, Вакав, Саск.
Білінська Єлисавета, Мічам, Саск.
Білоросюк Мих., Гефорд, Саск.
Білоус Мирослав, Інсінґер, Саск.
Блага Вікторія, Виловбрук, Саск.
Благий Вол., Виловбрук, Саск.
Блащук Стефанія, Сван Ривер, М.
Богач Анастазія, Ґудів, Саск.
Боднар Тома, Вонда, Саск.
Боднарчук Іван, Ст. Джуліен, Сас.
Боднарчук Іван, Вайта, Ман.
Боднарчук Іван, Мічам, Саск.
Боднарчук Марія, Вайта, Ман.
Боднарчук Михайло, Мічам, Саск.
Боднарчук Олена, Сіменс, Саск.
Боднарчук П., Ст. Джуліен, Саск.
Боднарчук Волод., Ґронлид, Саск.
Боґдасевич Еміль, Джедбурґ, Саск.
Божак Никола, Лідер, Саск.
Божовська Славка, Вонда, Саск.
Бойко Павліна, Прісвил, Саск.
Бойкович Волод., Айтуна, Саск.
Бойкович Мих., Ґудів, Саск.
Бойкович Петруня, Ґудів, Саск.
Бойчук Василь, Вимер, Саск.
Бойчук Ольга, Виммер, Саск.
Боклащук Параска, Борден, Саск.
Бокурак Петро, Ст. Джуліен, Саск.
Бонцал Василь.
Борисик Михайло, Саскатун, Саск.
Борух Петро, Гефорд, Саск.
Брави Йосип, Гефорд, Саск.
Буджак Анна, Ст. Джуліен, Саск.
Буджак Ол., Ст. Джуліен, Саск.
Бунька Мих., Фиш Крік, Саск.
Бунька Н., Ст. Джуліен, Саск.
Бунька Юрій, Фиш Крік, Саск.
Бурак Василь, Ґудів, Саск.
Бурак Катерина, Ґудів, Саск.
Бурдеґа Дмитро, Ростерн, Саск.
Буряк Марія, Шамокин, Па., З. Д.
Буряк Мих., Шамокін, Па.
Буряк Ольга, Шамокін, Па., З. Д.
Буряник Василь, Айтуна, Саск.
Буряник Василь, Джесмин, Саск.
Буряник Маруся, Джесмин, Саск.
Буряник Мих., Джесмин, Саск.
Буряник Ярослав, Джесмин, Саск.

Ваврик Йосип, Дана, Саск.
Вавришевич Василь, Кридор, Саск.
Вавринюк Ан., Кридор, Саск.
Вавринюк Евген, Кридор, Саск.
Вавринюк Савеля, Кридор, Саск.
Вавринюк Стефанія, Кридор, Саск.
Вакарчук Василь, Клавет, Саск.
Ванджура Антін, Дана, Саск.
Василенчук Вас., Гемтон, Саск.
Василишин О.
Василів Марія, Борджис, Саск.
Васильців Дм., Абердін, Саск.

Василяк Іван, Лешбурн, Саск.
Вацик Назар, Комарно, Ман.
Вардинський Мир., Ростерн, Саск.
Вархолік Ольга, Донвел, Саск.
Вархолік Параска, Донвел, Саск.
Вархолік Софія, Донвел, Саск.
Вархолік Юлія, Донвел, Саск.
Ващук Мих., Сокаль, Саск.
Великоча Марія, Елстов, Саск.
Вельган Анна, Пеллі, Саск.
Вельган Павло, Пеллі, Саск.
Вережак Василь, Гефорд, Саск.
Вережак Докія, Гефорд, Саск.
Вережак Марія, Гефорд, Саск.
Вережак Мик., Гефорд, Саск.
Винницька Віра, Ленгтем, Саск.
Винницька Міта, Ленгтем. Саск.
Вівчар Стефан, Ґорліц, Саск.
Віндзяк Йосифа, Тіодор, Саск.
Віндзяк Дмитро, Інсінгер, Саск.
Вінтоник Анна, Сторновей, Саск.
Вінтоник Дм., Сторновей; Саск.
Вінтоник Марія, Сторновей, Саск.
Власічук Петро, Райн, Саск.
Возняк Анна, Абердін, Саск.
Войтович Марія, Норт Бетлфорд, Саск.
Войціховський Л., Єлов Крік, Саск.
Войціховська Нат., Тарнополь, С.
Войціховська Ольга, Тарнополь, Саск.
Войцюк Анна, Брендон, Ман.
Воловідник Юрко, Паркервю, С.
Волохатюк Вас., Овкборн, Ман.
Волошин Іван, Кридор, Саск.
Волошин С., Веґревил, Алта.
Вонітовий Василь,Врокстон, Саск.
Вонітовий Ник., Врокстон, Саск.
Воробець Вол., Кридор, Саск.
Воробець Іван, Сокаль, Саск.
Воробець Марія, Сокаль, Саск.
Воробець Оля, Кридор, Саск.
Воробець Петро, Кридор, Саск.
Воробець Ярослава, Кридор, Саск.
Гаврилів Мик., Ґлеслин, Саск.
Гаврилюк Іван, Фолей, Ман.
Гаврилюк Ол., Гефорд, Саск.
Гаврилюк Іван, Кридор, Саск.
Гаврилюк Мальвіна, Арран, Саск.
Гаврилюк Мирослав, Биґґар, Саск.
Гаврилюк Тео., Биґґар, Саск.
Гаврилюк Мих., Прісвил, Саск.
Гаврилюк Таня, Нипавін, Саск.
Гаврилюк Петро, Венской, Саск.
Гавриш А.
Гавриш Доця, Мічам, Саск.
Гавриш Дмитро, Алвена, Саск.
Гавриш Анна, Ст. Босвел, Саск.
Гавриш Юрко, Фиш Крік, Саск.
Гавриш Андрій, Фиш Крік, Саск.
Гавриш Мирослав, Мічам, Саск.
Гавриш Анна, Гефорд, Саск.
Гавриш Олена, Гефорд, Саск.
Гавриш Докія, Гефорд, Саск.
Гавриш Матей, Борден, Саск.
Гавриш Микола, Мічам, Саск.
Гавриш Нестор, Редбері Парк, С.
Гавриш Софія, Редбері Парк, Саск.
Гадубяк Петро, Бюкенан, Саск.
Галик Богдан, Тофнел, Саск.
Галик Катерина, Вест Бенд, Саск.
Галюк Єлисавета, Смайлій, Саск.
Ганевич С., Канора, Саск.
Ганущак Вас., Мічам, Саск.
Ганущак Наталка, Мічам, Саск.
Гарасим Юрій, Ґлеслин, Саск.
Гарасимюк Вас., Ґудів, Саск.
Гарасимюк Іван, Ґудів, Саск.
Гарасимюк Мих., Ґудів, Саск.
Гарах Анна, Кридор, Саск.
Гассан Юрій, Саскатун, Саск.
Гикавий Іван, Ґарленд, Ман.
Гишка Анастазія, Арран, Саск.
Гладій Гр., Ростерн, Саск.
Гладун, Анна, Мікадо, Саск.
Гладун, Катерина, Мікадо, Саск.
Гладун Петро, Мікадо, Саск.
Гладун, Антін, Мікадо, Саск.
Глуханюк Іван, Кридор, Саск.
Глуханюк Дм., Кадет, Саск.
Гнатишин Н., Ґонор, Ман.
Гнатишин Іван, Канора, Саск.
Гнатишин Марія, Канора, Саск.
Гнатишин Вікторія, Канора, Саск.
Гнатюк Марія, Кридор, Саск.
Гнідий Юрій, Вакав, Саск.
Голубіцький Мих., Ґарленд, Ман.
Голубіцький С., Етелберт, Ман.
Гоменюк Лиліян, Колдейл, Алта.
Горбай Петро, Кридор, Саск.
Горбай Анна, Гефорд, Саск.
Гордійчук Іван, Нокомис, Саск.
Горечун М., Гонімун, Саск.
Горохолин Вас., Арран, Саск.
Гошовський Вол., Венґард, Саск.
Гошовська Олена, Венґард, Саск.
Гошовський Ст., Ґлен Бейн, Саск.

Грабчак Іван.
Грапко Теодор, Кридор, Саск.
Гребеник Марія, Йорктон, Саск.
Григор Василина, Ейлшам, Саск.
Григораш Ст., Канора, Саск.
Григорчук Мих., Етелберт, Ман.
Григорчук Вас., Етелберт, Ман.
Гриневич Дмитро, Вакав, Саск.
Гриневич Мих., Вакав, Саск.
Гринюк Михайло, Дана, Саск.
Гринюк Славка, Мидл Лейк, Саск.
Гриньків Василь, Арран, Саск.
Грицак Ізидор, Вонда, Саск.
Грицак Силвестер, Алвена, Саск.
Грицак Стефан, Вонда, Саск.
Грицак Віктор, Вонда, Саск.
Грицак Евген, Вонда, Саск.
Гриців Гриць, Вонда, Саск.
Громик М., Айтуна, Саск.
Грушка Іван, Сторджис, Саск.
Грушка Стефанія, Сторджис, Саск.
Гузяк Василь, Сокаль, Саск.
Гуменний Василь, Ітонія, Саск.
Гуміловий Марія, Фенвуд, Саск.
Гунчак Е., Гефорд, Саск.
Гупка Олекса, Інсінґер, Саск.
Гуцал Василь, Етелберт, Ман.
Гуцал Ю., Етелберт, Ман.
Ґабора Мих., Канора, Саск.
Ґабриш Степан, Гефорд, Саск.
Ґавлюк Вас., Вакав, Саск.
Ґайдичук Анна, Монтреал, Кве.
Ґамраціїй Вол., Йорктон, Саск.
Ґеник Анна, Мекрорі, Саск.
Ґеник Петро, Мекрорі, Саск.
Ґерла Дмитро, Тіодор, Саск.
Ґільчук Єлисавета, Калдер, Саск.
Ґнип Онуфрій, Райн, Саск.
Ґнип Федь, Райн, Саск.
Ґорчинський І. П., Гемтон, Саск.
Ґорчинський Йосип, Гемтон, Саск.
Ґорчинський Остап, Гемтон, Саск.
Ґорчинська Іванна, Саскатун, Саск.
Ґошко Захарій, Борщів, Алта.
Ґрамяк Марія, Гефорд, Саск.
Ґрамяк Ольга, Гефорд, Саск.
Ґуляк Карло, Райн, Саск.
Ґулька Петро, Прісвил, Саск.
Ґурська Зеня, Ґронлид, Саск.
Ґушуляк Ілія, Борджис, Саск.
Данильчук Іван, Канора, Саск.
Данильчук Ст., Канора, Саск.
Данильчук Василь, Канора, Саск.
Данильчук Семен, Канора, Саск.
Данильчук, Василь, Бруксбі, Саск.
Даркович В., Курокі, Саск.
Даркович Іван, Курокі, Саск.
Дейголос М., Етелберт, Ман.
Денисик Микола, Сембурґ, Саск.
Денисик Дмитро, Сембурґ, Саск.
Дерещюк Анна, Вимер, Саск.
Дептух Ізидор, Гейґ, Саск.
Дзьобко п-на Е., Кромер, Ман.
Дзьобко Мирослав, Кромер, Ман.
Джаман Анна, Борджис, Саск.
Дирбавка Параска, Редисон, Саск.
Дирбавка Софія, Редисон, Саск.
Дирбавка Онуфрій, Редисон, Саск.
Дирбавка Дмитро, Борден, Саск.
Дилик Василь, Аквадел, Саск.
Дмитричук Ник., Інсінґер, Саск.
Добровольський Гав., Ґронлид, С.
Добровольський Дм., Ґронлид, С.
Добровольський М., Ґронлид, С.
Дорош Дмитро, Бюкенан, Саск.
Дорош Василь, Ґудів, Саск.
Дорощук С. М., Вининеґ, Ман.
Драган Юрій, Плезант Гом, Ман.
Дрогомирецький П., Плезант Гом, Ман.
Дроздович Е., Гилберт Плейнс, Ман.
Друль Степан, Мензі, Ман.
Дуб Федь, Глеслин, Саск.
Дубик Микола, Вининеґ, Ман.
Думка Іван, Ґудів, Саск.
Думка Никола, Ґудів, Саск.
Думка Ольга, Йорктон, Саск.
Дутчак Степан, Амстердам, Саск.
Дяків Петро, Бюкенан, Саск.
Желехівський В., Рокебурі, Масс.
Жибчин Василь, Гефорд, Саск.
Жибчин Настя, Гефорд, Саск.
Жилич Настя, Брендон, Ман.
Жилич Іван, Брендон, Ман
Жилич Олекса, Брендон, Ман.
Житарук Іван, Калдер, Саск.
Жінчишин Вас., Ріджайна, Саск.
Жмуд Михайло, Бруно, Саск.
Жук Анна, Ґронлид, Саск.
Жулковський Ф., Абердін, Саск.
Завадюк Яруся, Саскатун, Саск.
Завалінський Ілько, Петрофка, С.
Задерайко Василь, Канора, Саск.
Задерайко Д., Канора, Саск.
Забродський Яр., Ленсінґ, Міш.

Закус Павло, Сокаль, Саск.
Залєщук Лесь, Мічам, Саск.
Залєщук Ст., Мічам, Саск.
Залєщук Андрій, Фиш Крік, Саск.
Залєщук Віра, Мічам, Саск.
Замулінський П., Кридор, Саск.
Зарубяк Петро, Гефорд, Саск.
Запорожан, Кат., Ловерна, Саск.
Запухляк Катерина, Мензі, Ман.
Засійбіда Кат., Веґревил, Алта.
Зюбрак Мих., Овкборн, Ман.
Зюбрак Розалія, Окборн, Ман.

Іванишин Іван, Ґефорд, Саск.
Іванів Стефанія, Сторджис, Саск.
Івасюк Ілько, Сифтон, Ман.
Івах Онуфрій, Ґарленд, Ман.
Іващишин Мих., Фишінґ Ривер, М.
Ілюк Марія, Арбакка, Ман.
Ілюк Доця, Арбакка, Ман.

Калмуцький Ник., Канора, Саск.
Кавала Дорофтєй, Врокстон, Саск.
Калатурник Анна, Гаєс, Саск.
Калинчук Софія, Прісвил, Саск.
Калинчук Юрко, Сторджис, Саск.
Калинчук Марія, Лейді Лейк, Саск.
Камінський Петро, Венской, Саск.
Караїн Никола, Стоні Лейк, Саск.
Карасюк Антін, Твей, Саск.
Карпяк Мирослав, Ґарланд, Ман.
Катеринич Стефан, Редисон, Саск.
Катеринич Мих., Редисон, Саск.
Катеринич Юрко, Редисон, Саск.
Катеринич Марія, Редисон, Саск.
Катеринич Анна, Витків, Саск.
Катеринич Марія, Витків, Саск.
Квасниця Тео., Вакав, Саск.
Квасниця Настуня, Вакав, Саск.
Квасний Василь, Сматс, Саск.
Квізак Мих., Денбурі, Саск.
Кейко Ольга, Алтікейн, Саск.
Келлер Петро, Канора, Саск.
Келлер Олена, Канора, Саск.
Киба Петро, Вериґін, Саск.
Киба Текля, Норквей, Саск.
Киба Іван, Норквей, Саск.
Кивериґа Павло, Нейсбері, Саск.
Кирилюк Дм., Фовм Лейк, Саск.
Кирилюк Вас., Фовм Лейк, Саск.
Кирилюк Юлія, Інсінґер, Саск.
Кирилюк Марія, Інсінґер, Саск.
Кирилюк Єлисавета, Фовм Лейк, Саск.
Кирстюк Докія, Тіодор, Саск.
Кирстюк Віра, Тіодор, Саск.
Кисіль Олена, Ростерн, Саск.
Кичен Марія, Канора, Саск.
Кіндрачук Вас., Ст. Джуліен, Саск.
Кіндрачук Дм., Ст. Джуліен, Саск.
Кінар Василь, Сматс, Саск.
Кінар Іван, Вонда, Саск.
Кінар Олеся, Вонда, Саск.
Кінар Кароль, Абердін, Саск.
Кінаш А., Гефорд, Саск.
Кінаш Петро, Ґудів, Саск.
Кінашевич Докія, Ітонія, Саск.
Кіндрачук Мих., Ст. Джуліен, С.
Кіндрачук Іван, Гефорд, Саск.
Кіндрачук Петро, Витків, Саск.
Кіндрачук П., Ст. Джуліен, Саск.
Кіндрачук Ник., Гефорд, Саск.
Кіндрачук Василина, Витків, Саск.
Кіндрачук Федь, Ст. Джуліен, С.
Кіндрачук Юрко, Кадворт, Саск.
Кіндрачук Василь, Витків, Саск.
Кіндрачук Анна, Кадворт, Саск.
Кіндрачук Мих., Кадворт, Саск.
Кіндрачук Юрко, Гефорд, Саск.
Кіндракевич П., Бирмінґгем, Саск.
Кіндракевич Ів., Бирмінґгем, Саск.
Кіндрачук Вас., Ст. Джуліен, Саск.
Кіндрачук Василь, Витків, Саск.
Кіщук Іван, Вайта, Ман.
Кіящук Ольга, Норквей, Саск.
Кіящук Марія, Норквей, Саск.
Клапоущак Остап, Гефорд, Саск.
Клач Семен, Бруксбі, Саск.
Клач Степан, Бруксбі, Саск.
Клевчук Іван, Райн, Саск.
Клімашко Ст., Вест Бенд, Саск.
Клімашко Петро, Вест Бенд, Саск.
Клюкевич Іван, Мічам, Саск.
Клюкевич Павліна, Мічам, Саск.
Клюкевич Віктор, Мічам, Саск.
Клюкевич Віра, Мічам, Саск.
Кобилка Михайло, Канора, Саск.
Когут Анна, Йорктон, Саск.
Когут Розалія, Гефорд, Саск.
Когут Марія, Гефорд, Саск.
Ковалишин Іван, Райн, Саск.
Ковалишин Юліян, Райн, Саск.
Ковалюк Софія, Сембурґ, Саск.
Ковалюк Докія, Сембурґ, Саск.
Козак Іван, Етелберт, Ман.
Козак Мих., Абердін, Саск.
Козак Марія, Абердін, Саск.
Козак Петро, Абердін, Саск.

Козак Т., Сифтон, Ман.
Козак Іванна, Абердін, Саск.
Козакевич Н., Марлин, Саск.
Козакевич Мих., Ґудів, Саск.
Козакевич Петро, Марлин, Саск.
Козоріз Михайло, Донвел, Саск.
Козяр Н., Ґрендвю, Саск.
Кондра Стефанія, Мікадо, Саск.
Коновалик Марія, Мічам, Саск.
Кондра Маґда, Мікадо, Саск.
Колот Роман, Кайл, Саск.
Колтик Мирослав, Вининеґ, Ман.
Копоть Павліна, Фрейзервуд, Ман.
Копяковський Іван, Ростерн, Саск.
Кордяк Марія, Лакпорт, Ман.
Корпан Людвик, Кридор, Саск.
Корпан Іван, Ростерн, Саск.
Корпач Ґеня, Ґлеслин, Саск.
Король Василина, Лизард Лейк, С.
Король Мих., Лизард Лейк, Саск.
Король Марія, Лизард Лейк, Саск.
Коропатницька Аделя, Шіго, Саск.
Корчинський, П., Айтуна, Саск.
Костина Володимир, Твей, Саск.
Костинюк Галя, Толстой, Ман.
Костурівська Анна, Ґудів, Саск.
Костюк Вол., Малантон, Ман.
Котелко Марія, Кадворт, Саск.
Котелко Дмитро, Кадворт, Саск.
Котелко Ірина, Кадворт, Саск.
Котелко Розалія, Алвена, Саск.
Котелко Василина, Кадворт, Саск.
Котелко Михайлина, Кадворт, С.
Котелко Анна, Кадворт, Саск.
Котелко Іван, Карпентер, Саск.
Котелко Ольга, Кадворт, Саск.
Котелко Петро, Кадворт, Саск.
Котик Федь, Витків, Саск.
Котик Марія, Витків, Саск.
Кохан Іван, Вакав, Саск.
Кошеляник Йосип, Гвиттом, Саск.
Кошеляник Марґарета, Гвиттом, Саск.
Коцюба Іван, Гефорд, Саск.
Кравс Юл., Айтуна, Саск.
Кравчук, Оля, Слейтер, Ман.
Крива Петруня, Айтуна, Саск.
Кривошиїн Елісей, Борден, Саск.
Кривошиїн Леон, Борден, Саск.
Крим Христина, Прілейт, Саск.
Крипякевич Мих., Гемтон, Саск.
Крипякевич Степан, Гемтон, Саск.
Крипякевич Петро, Гемтон, Саск.
Кріпкий Петро, Колонсей, Саск.
Кройтор Панько.
Кройтор Тетяна, Вининеґ, Ман.
Крошко Іван, Кармайкл, Саск.
Крушельницький Кар., Ґудів, Саск.
Кудрик Степан, Толстой, Ман.
Кузик Володимир, Гефорд, Саск.
Кузяк Ол., Канора, Саск.
Кулачковський В., Нейсбері, Саск.
Кулачковський Мир., Вайта, Ман.
Кулачковська Галя, Вайта, Ман.
Кульчицький Мих., Медов Лейк, Саск.
Кульчицька Юлія, Шіго, Саск.
Куна Іван, Гефорд, Саск.
Кусий Омелян, Ґудів, Саск.
Кусів Никола, Райн, Саск.
Куций Василь, Інсінґер, Саск.
Кучер Йосиф, Йорктон, Саск.
Кучерявий Йосиф, Канора, Саск.
Кушлай Ева, Ґудів, Саск.
Кушнір Мих., Ґудів, Саск.
Лабач Петро, Ст. Джуліен, Саск.
Лабюк Никола, Калина, Саск.
Лазарович Петро, Сокаль, Саск.
Лазарович Дмитро, Гефорд, Саск.
Лазарович Мих., Сокаль, Саск.
Лазарович, Антін, Сокаль, Саск.
Лазарович Розалія, Гефорд, Саск.
Лазарович Василина, Гефорд, С.
Лазарович Вол., Гефорд, Саск.
Лазарович Анна, Редисон, Саск.
Лазорко Дм., Борден, Саск.
Лазорко Марія, Редисон, Саск.
Лазорко Матвій, Борден, Саск.
Левченко Леся, Кендо, Саск.
Лезовська Катерина, Джелбурґ, С.
Ленько Віктор, Донвел, Саск.
Лесик Гриць, Стронґ Пайн, Саск.
Лесюк Іван, Прісвил, Саск.
Лещук Іван, Бенк Енд, Саск.
Лещук Павліна, Вакав, Саск.
Липка Ірина, Фостон, Саск.
Лисайчук Дм., Паплар Парк, Ман.
Лисак Василь, Леслі, Саск.
Лукащук Гриць.
Лукащук Денис, Спірс, Саск.
Лукащук Нора, Рембрандт, Ман.
Лукащук Петро, Рембрандт, Ман.
Лукащук Іван, Амстердам, Саск.
Лукіянчук Он., Вайта, Ман.
Лучкович Єфрем, Шамокін, Па.
Луцик Іван, Кридор, Саск.
Луцик, Василь, Кридор, Саск.
Луцюк Іван, Вакав Саск.

Луцюк Дмитро, Вакав, Саск.
Луцюк Павліна, Вакав, Саск.
Маґера Розалія, Марґо, Саск.
Маґус Михайло, Вонда, Саск.
Маґус Василь, Вонда, Саск.
Маґус Йосиф, Вонда, Саск.
Маґус Іван, Сматс, Саск.
Маґус Іван, Вонда, Саск.
Мадюк Іван, Ольга, Ман.
Мазуркевич А., Колонсей, Саск.
Майба Ярослава, Норт Бетлфорд,
Максимішин Яр., Мічам, Саск.
Максимішин В., Мічам, Саск.
Максимюк Дм., Витків, Саск.
Максимюк Марія, Витків, Саск.
Макулович Іван, Прудгом, Саск.
Малиник Іван, Канора, Саск.
Малкович Іван, Ст. Джуліен, Саск.
Малюта Марія, Шортдейл, Ман.
Мамчур Павліна, Сокаль, Саск.
Мамчур Ф., Сокаль, Саск.
Мандрик Віктор, Дайсарт, Саск.
Мантика Марія, Вонда, Саск.
Маріяш Іван, Кридор, Саск.
Маріяш І. К., Гефорд, Саск.
Марків Анна,
Марко Гриць, Паплар Парк, Ман.
Марко Марія, Паплар Парк, Ман.
Марко Г. І., Паплар Парк, Ман.
Марко Анна, Паплар Парк, Ман.
Марко Богдан, Кридор, Саск.
Марковська Анна, Колонсей, Саск.
Марковська Василина, Колонсей, Саск.
Марковська Марія, Колонсей, С.
Марковська Кат., Колонсей, Саск.
Марковська Ґеня, Колонсей, Саск.
Марковська Докія, Колонсей, Сас. Саск.
Марковський Мир., Мічам, Саск.
Марковський Мих., Колонсей, С.
Марковський Федь, Ростерн, Саск.
Марковський Мир., Ст. Джуліен, Саск.
Марковський Вас., Доремі, Саск.
Мартин Тимко, Даґінда, Саск.
Мартинович Ярослав, Кридор, Саск.
Мартинюк І., Роннимід, Саск.
Мартинюк Софія, Ґудів, Саск.
Марцінко Петро, Донвел, Саск.
Масцюх Ольга, Мікадо, Саск.
Масцюх Іван, Канора, Саск.
Масцюх Василь, Етелберт, Ман.
Масцюх Михайло, Канора, Саск.
Масцюх Вікторія, Етелберт, Ман.
Масцюх Ярослав, Етелберт, Ман.
Матвіїшин Вас., Кридор, Саск.
Матвіїшин Тео., Кридор, Саск.
Матвіїшин Мих., Кридор, Саск.
Материн Марія, Торонто, Онт.
МекМилан В., Ґудів, Саск.
МекМилан Кл., Ґудів, Саск.
МекМилан Авґ., Ґудів, Саск.
МекМилан п-на Е., Ґудів, Саск.
Мелимук Софія, Кіндерслі, Саск.
Мелещак Гриць, Фостон, Саск.
Мельник Наталя, Бюкенан, Саск.
Мельник Вол., Бруно, Саск.
Мельник Анна, Бруно, Саск.
Мельник Йосиф, Бруно, Саск.
Мельник Анна, Едмонтон, Алта.
Мельничук Йосиф, Канора, Саск.
Мельничук Мир., Гефорд, Саск.
Мельничук Йосиф, Зелена, Ман.
Мельничук Ф., Канора, Саск.
Мельничук Дмитро, Канора, Саск.
Мельничук Мих., Кридор, Саск.
Мельничук Іван, Кридор, Саск.
Мельничук Катерина, Кридор, С.
Мельничук Магдалина, Кридор, С.
Месенчук Ірина, Інсінґер, Саск.
Месенчук Анна, Інсінґер, Саск.
Микитюк С. Б., Ґудів, Саск.
Микитюк Славка, Ґудів, Саск.
Микитюк Марія, Вакав, Саск.
Микитюк Ярослав, Ґудів, Саск.
Микитяк Анна, Салтковтс, Саск.
Микитяк Гриць, Салтковтс, Саск.
Мисак Ст., Поничай, Саск.
Мисак Володимир, Поничай, Саск.
Мисак Орест, Поничай, Саск.
Митрополіт Іван, Мічам, Саск.
Митрополіт Мих., Мічам, Саск.
Михайленко Ник., Редисон, Саск.
Михайленко Анд., Редисон, Саск.
Михайленко Галя, Борден, Саск.
Михайлюк Ю., Ст. Джуліен, Саск.
Михайлюк Анд., Ст. Джуліен, С.
Михайлюк Мир., Ст. Джуліен, Саск.
Михайлюк Дм., Ст. Джуліен, Саск.
Михайлюк Анна, Ст. Джуліен, С.
Михайлюк Докія, Ст. Джуліен, С.
Михальчук Іван, Сокаль, Саск.
Михасів Никола, Мікадо, Саск.
Михасів Борислава, Мікадо, Саск.
Михасів Орест, Мікадо, Саск.

Міновська Анастазія, Фовм Лейк, Саск.
Мінтян Дмитро, Тіодор, Саск.
Мінтян Василь, Тіодор, Саск.
Місюра Марія, Ст. Джулієн, Саск.
Мітенко Петро, Винніпеґ, Ман.
Мороз Василь, Шіго Саск.
Мохорук Ол., Ст. Джулієн, Саск.
Мочульська Розалія, Винярд, Саск.
Мудра Анна, Прілейт, Саск.
Музика Іван, Ґудів, Саск.
Мулька Ст., Кридор, Саск.
Мулявка Евген, Сенді Лейк, Ман.
Мулявка Стефанія, Сенді Лейк, М.
Мушинський В., Вакав, Саск.
Навальковський К., Ростерн, Саск.
Навальковська Людвіння, Ростерн, Саск.
Назар Василь, Вест Бенд, Саск.
Найлс Ольга, Ґудів, Саск.
Найлс Марія, Ґудів, Саск.
Найлс С., Ґудів, Саск.
Наконечний Вас., Прісвил, Саск.
Небоженко Н., Принс Алберт, Саск.
Неґрич Осип, Вереґін, Саск.
Несторук Петро, Веґревил, Алта.
Никифорук Юрко, Гефорд, Саск.
Никифорук Анна, Витків, Саск.
Никифорук Параня, Витків, Саск.
Никифорук Олена, Редисон, Саск.
Никифорук Мих., Радісон, Саск.
Никифорук Іван, Гефорд, Саск.
Никифорук Ольга, Витків, Саск.
Никифорук Ст., Редфілд, Саск.
Никифорук Іван, Редфілд, Саск.
Никифорук Марія, Гефорд, Саск.
Никифорук Софія, Саскатун, Саск.
Никифорук Богдан, Редфілд, Саск.
Нівранський Ів., Бруксбі, Саск.
Нівранська Розалія, Бруксбі, Саск.
Новак Василина, Єллов Крік, Саск.
Новак Никола, Тіодор, Саск.
Новосад Петро, Мічам, Саск.
Новосад Богдан, Мічам, Саск.
Новосад Ольга, Мічам, Саск.
Новосад Галя, Вонда, Саск.
Новосад Мир., Мічам, Саск.
Новосад Авґуст, Вонда, Саск.
Новосад Вол., Мічам, Саск.
Новосад Василь, Мічам, Саск.
Новосад Павліна, Мічам, Саск.
Новосад Надія, Вонда, Саск.
Ободяк Іван, Канора, Саск.
Овсяник Василь, Шіго, Саск.
Овсяник Іван, Шіго, Саск.
Овсяник Анна, Шіго, Саск.
Олеськів Осип, Фиш Крік, Саск.
Олеськів Ізидор, Фиш Крік, Саск.
Олеськів Вол., Петровка, Саск.
Олійник Іван, Вонда, Саск.
Олійник Марія, Кейлленд, Алта.
Олійник Олекса, Кейлленд, Алта.
Олійник Кирило, Канора, Саск.
Онисько Петро, Арбакка, Ман.
Онуфреїв Анна, Винніпеґ, Ман.
Орищак Анна, Ґудів, Саск.
Орищак Андрій, Ґудів, Саск.
Ортинська Ольга, Вериґін, Саск.
Ортинська Анеля, Вериґін, Саск.
Ортинська Альбіна, Вериґін, Саск.
Ортинський, Мих., Вериґін, Саск.
Ортинський Нестор, Вериґін, Саск.
Ортинський Павло, Вериґін, Саск.
Остафій Кароль, Мікадо, Саск.
Остапович Іван, Тіодор, Саск.
Остапович Катерина, Тіодор, Саск.
Остапович Марія, Тіодор, Саск.
Осьмак Степан, Йорктон, Саск.
Охітва Катерина, Донвел, Саск.
Охітва Никола, Норквей, Саск.
Охітва Оля, Тилбурі, Онт.
Охітва Дм., Йорктон, Саск.
Охрій Олеся, Кіндерслей, Саск.
Ощипок Дмитро, Гефорд, Саск.
Ощипок Федь, Гефорд, Саск.
Ощипок Петро, Гефорд, Саск.
Павлик Андрій, Кридор, Саск.
Павлик Марія, Кридор, Саск.
Павличенко Тим., Саскатун, Саск.
Павлишин Настя, Ґудів, Саск.
Павлів Олекса, Пердю, Саск.
Паленчук Іван, Борджис, Саск.
Паленчук Домініка, Лідер, Саск.
Паленчук Іван, Лідер, Саск
Паленчук Вол., Лідер, Саск.
Палій Анна, Вонда. Саск.
Палій Іванна, Вонда, Саск.
Панаґапко Марія, Бюкенан, Саск.
Паньків Антін, Винніпеґ, Ман.
Панчук Ілія, Ґронлид, Саск.
Панчук Богдан, Мічам, Саск.
Палк Василина, Дондорн, Саск.
Палк Володимир, Дондорн, Саск.
Палк Олеся, Дондорн, Саск.
Папіш Єлисавета, Мічам, Саск.
Пархома Петро, Кридор, Саск.

Пархома Марія, Кридор, Саск.
Парчевський Мих., Алвена, Саск.
Парчевський Ед., Алвена, Саск.
Пасека Орест, Арран, Саск.
Паскарук Марія, Сембурґ, Саск.
Паскарук Оксана, Сембурґ, Саск.
Паскарук Василь, Сембурґ, Саск.
Пелехатий Іван, Етелберт, Ман.
Пелехатий Петро, Етелберт, Ман.
Пернеровська Параска, — —
Пернеровська Анна, Саскатун, Саск.
Пернеровський Мих., Етелберт, Ман.
Пернеровський Ст., Саскатун, Саск.
Пернеровський Ілія, Саскатун, Саск.
Петращук Семен, Брукебі, Саск.
Петрів Васил, Редисон, Саск.
Пилипів, Ст., Ґудів, Саск.
Пилюк Анна, Ґудів, Саск.
Пирч Іван, Виннипеґ, Ман.
Писклнвець Іван, Гефорд, Саск.
Писклнвець Ник., Гефорд, Саск.
Пігач Михайло, Ст. Джуліен, Саск.
Підвербецька Ольга, Норт Бетлфорд, Саск.
Підвербецький В., Редисон, Саск.
Підвербецький Д., Редисон, Саск.
Підвербецький Дм., Витків, Саск.
Підвербецький Ст., Редисон, Саск.
Пінь Іван, Овк-Бре, Ман.
Пінь Михайло, Січ, Ман.
Пінь Олена, Барбур, Саск.
Побран Гнат, Гефорд, Саск.
Подіялюк Дм., Етелберт, Ман.
Подіялюк Ілько, Етелберт, Ман.
Подіялюк Параня, Етелберт, Ман.
Познайчук Олександра, Вакав, Саск.
Поліха Анна, Іфлей, Саск.
Поліха Йосип, Іфлей, Саск.
Поліха Маланка, Іфлей, Саск.
Присунька Іван, Давфин, Ман.
Прокопюк Дм., Едмонтон, Алта.
Процик Петро, Врокстон, Саск.
Процюк Юрій, Ст. Джуліен, Саск.
Процюк Ол., Ст. Джуліен, Саск.
Процюк Михайлина, Ст. Джуліен, Саск.
Пушкаренко Мих., Мічам, Саск.
Пушкаренко Олек., Мічам, Саск.
Пушкаренко Петро, Мічам, Саск.

Радик Мих., Ню Йорк, Зед. Дер.
Радик Анна, Вуднорт, Ман.
Радик Тетяна, Вуднорт, Ман.
Радик Галя, Вуднорт, Ман.
Райчиба Іван, Прілейт, Саск.
Райчиба Анастазія, Прілейт, Саск.
Райчиба Юстина, Прілейт, Саск.
Райчиба Мих., Прілейт, Саск.
Райчиба Анна, Прілейт, Саск.
Рак Іван, Вонда, Саск.
Рачій Д., Мічам, Саск.
Реваковський Іван, Канора, Саск.
Ревуцький Мих., Ґонор, Ман.
Репужинський П., Клівленд, Огайо
Рибчинська Анна, Сокаль, Саск.
Рибчук Іван, Витків, Саск.
Роляк Павло, Мікадо, Саск.
Романчич Мих., Мічам, Саск.
Романчич Ілько, Мекрорі, Саск.
Романчич Никола, Сократіс, Саск.
Романчич Тео., Сократіс, Саск.
Романович Анна, Ростерн, Саск.
Романюк Гриць, Кридор, Саск.
Рубашевська Ольга, Арран, Саск.
Рубашевський Іван, Арран, Саск.
Рудачик Геня, Гаєс, Саск.
Ружецький Вас., Саскатун, Саск.
Рутковський Семен, Брендон, Ман.
Рутчинський Олекса, Тиминс, Онт.

Савасій Маруся, Гефорд, Саск.
Савасій Геня, Гефорд, Саск.
Савицька Софія, Єллов Крік, Саск.
Савченко Тарас, Арран, Саск.
Савчин Г., Винярд, Саск.
Савчук С. В., Шіго, Саск.
Савчук Ол., Тарнополь, Саск.
Савчук Настуня, Тарнополь, Саск.
Савіцький Мих., Вакав, Саск.
Савяк Вол., Мікадо, Саск.
Саґанський Никита, Кридор, Саск.
Саґанський Вол., Кридор, Саск.
Салинюк, Олеся, Гефорд, Саск.
Салій Іван, Бенк Енд, Саск.
Самець Петро, Вайта, Ман.
Самець Василина, Давфин, Ман.
Самець Іван, Давфин, Ман.
Сарчук Вас., Сокаль, Саск.
Сарчук Гр., Сокаль, Саск.
Сарчук Левко, Сокаль, Саск.
Сас Михайло, Вірдейл, Саск.
Свистун Василь, Винипеґ, Ман.
Свистун Софія, Саскатун, Маск.
Світик Анна, Марлин, Саск.
Семко Петро, Гефорд, Саск.

Семко Іван, Геффорд, Саск.
Семко Василина, Гефорд, Саск.
Семчук Юрій, Сторджис, Саск.
Сеншин Вас., Бюкенан, Саск.
Сенькус Мирослав, Гефорд, Саск.
Сенчук Текля, Беніто, Ман.
Сеньків Петро, Красне, Саск.
Серветник Еміль, Колонсей, Саск.
Серветник Петро, Колонсей, Саск.
Серафинчан Вас., Врокстон, Саск.
Сидор Степан, Блучер, Саск.
Сирник Дм., Етелберт, Ман.
Сирник І. Г., Минк Крік, Ман.
Сирник Никола, Етелберт, Ман.
Сироїшка Петро, Вакав, Саск.
Ситник Мих., Етелберт, Ман.
Сівіцька Геня, Оквборн, Ман.
Склепович Вас., Давфин, Ман.
Скварчук Юрій, Дробот, Саск.
Скопик Іван, Гефорд, Саск.
Скоробогач Іван, Пріленйт, Саск.
Скоробогач Вас., Ґудів, Саск.
Скавронський Анд., Келвінґтон, С.
Сливка Вас., Принс Алберт, Саск.
Сліпченко Настуня, Йорктон, Саск.
Сліпченко Ст., Йорктон, Саск.
Смандич Дм., Йорктон, Саск.
Смандич Іван, Йорктон Саск.
Смандич, Мик., Кемсак, Саск.
Сметанюк Вол., Гефорд, Саск.
Смолінська Стефанія, Поничай, С.
Смук Една, Зіленд, Алта.
Смукович Іван, Йорктон, Саск.
Смутило Гриць, Канора, Саск.
Солодюк Марія, Блейн Лейк, Саск.
Сопотик Федь, Прудгом, Саск.
Сопотик Василь, Мічам, Саск.
Сорочук Мир., Пішен, Саск.
Спільчук Софія, Джесмин, Саск.
Спринжинатик С., Шіго, Саск.
Стадник Тео., Шіго, Саск.
Станько Яків, Велі Ривер, Ман.
Стащук Вас., Волбурґ, Саск.
Стефанюк Мих., Алвена, Саск.
Стефанюк В., Мічам, Саск.
Стефанишин Марія, Вайнот, Саск.
Стефанюк Юлія, Гемтон, Саск.
Стефуник Юрко, Донвел, Саск.
Стечишин Юліян, Винипеґ, Ман.
Стечишин Мир., Винипеґ, Ман.
Стечишин Орест, Йорктон, Саск.
Стечишин Софія, Йорктон, Саск.
Стратійчук Д. Ф., Канора, Саск.
Стратійчук Гриць, Канора, Саск.
Стратійчук Орися, Канора, Саск.
Стратуляк Стефан, Коте, Саск.
Стрілець Іван, Виммер, Саск.
Стрільчук Вас., Арран, Саск.
Стрільчук Петро, Арран, Саск.
Стрільчук Богдан, Арран, Саск.
Стрільчук Максим, Арран, Саск.
Стрільчук Роман, Арран, Саск.
Струган Дм., Ст. Джуліен, Саск.
Струган Василь, Ст. Джуліен, Саск.
Струган Мих., Ст. Джуліен, Саск.
Сулятицька Анна, Гефорд, Саск.
Сулятицька п-на Л., Гефорд, Саск.
Сулятицька Розалія, Гефорд, Саск.
Сулятицька Софія, Гефорд, Саск.
Сулятицький Мих., Гефорд, Саск.
Сушельницька Павліна, Канора, С.
Сущинський Вас., Інсінґер, Саск.

Табачнюк Докія.
Талпаш Степан, Етелберт, Ман.
Тарновецька Вікторія, Тофнел, Саск.
Тарновецький, Ф., Тафнел, Саск.
Тацюк Вас., Ст. Джуліен, Саск.
Тацюк Іван, Ст. Джуліен, Саск.
Тимрик Максим, Гемтон, Саск.
Темяк Степан,
Титаренко Мик., Кендо, Саск.
Титаренко Петро, Кендо, Саск.
Ткач Василь, Генрібурґ, Саск.
Ткачук Олекса, Колонсей, Саск.
Ткачук Юрій, Редбері, Саск.
Токарик Ф., Гефорд, Саск.
Токарик Іван, Редисон, Саск.
Токарик Антон, Гефорд, Саск.
Токарик Н., Редбері, Парк, Саск.
Токарчук Анд., Мічам, Саск.
Токарчук Гриць, Мічам, Саск.
Токарчук Ізидор, Мічам, Саск.
Токарчук Віра, Мічам, Саск.
Томашевський Й., Бруксбі, Саск.
Томащук Л., Мічам, Саск.
Томин Василь, Алвена, Саск.
Топоровська Іванна, Пайн Ривер, Ман.
Трач Мих., Клейтонвил, Саск.
Тріщук Вас., Ст. Джуліен, Саск.
Тріщук Докія, Кадворт, Саск.
Трофаненко Ів., Врокстон, Саск.
Трофаненко Параска, Врокстон, Саск.
Трофаненко Д., Врокстон, Саск.
Трофаненко Дм., Врокстон, Саск.
Трофаненко Анна, Врокстон, Саск.

Трофаненко Єлисавета,Врокстон, Саск.
Троян Анастазія, Мічам, Саск.
Троян Олекса, Мічам, Саск.
Троян Петро, Мічам, Саск.
Тутканюк Остап, Мейсфілд, Саск.
Угрин Анна, Вакав, Саск.
Угринюк Юстина, Винипеґ, Ман.
Федак Василь, Шіго, Саск.
Федак Василь, Тофнел, Саск.
Федак Ілля, Паркервю, Саск.
Федак Йосифа, Бюкенан, Саск.
Федейко Василь, Кридор, Саск.
Федейко Павло, Кридор, Саск.
Федорук Теодор, Райн, Саск.
Федорчук Артемій, Норквей, Саск.
Ф[illegible] Богдан, Арран, Саск.
Ф[illegible] Дмитро, Вест Бенд, Саск.
Ферґюсон Рол., Вакав, Саск.
Филик Василь, Сентер, Саск.
Филик Гр., Сентер, Саск.
Франко Ел., Фостон, Саск.
Франко Розалія, Фостон, Саск.
Харко Зенон, Кридор, Саск.
Харко Марія, Кридор, Саск.
Химій Оля, Ґронлид, Саск.
Хоботюк Вол., Мічам, Саск.
Хомин Іван, Ст. Джуліен, Саск.
Хомин Мих., Карпентер, Саск.
Хомин п-на Н., Ст. Джуліен, Саск.
Хонько Анна, Канора, Саск.
Хонько Анастазія, Канора, Саск.
Хонько Іван, Канора, Саск.
Хоптій Текля, Канора, Саск.
Хриптул Іван, Шіго, Саск.
Цибак Мих., Сван Плейн, Саск.
Цибак Стефан, Сван Плейн, Саск.
Цимбаліста Наталя, Донвел, Саск.
Цимбаліста п-на Л., Донвел, Саск.
Цимбалістий Адам, Донвел, Саск.
Цимбалістий, Й., Бюкенан, Саск.
Ціпивник Доця, Брукебі, Саск.
Ціпивник Настуня, Ґвиттом, Саск.
Цуркан Дм., Тіодор, Саск.
Чайковська Марія, Дана, Саск.
Чайковський Іван, Дана, Саск.
Чарабін Настя, Норт Бетлфорд, Саск.
Чарнецький Іван, Прілейт, Саск.
Чарнецький О., Прілейт, Саск.
Чарний Никола, Вонда, Саск.
Чарний Петро, Ґронлид, Саск.
Чепесюк, Анна, Форт Віллям, Онт.
Чепіль Василь, Едвин, Ман.
Чепіль Ева, Едвин, Ман.
Чепіль Марія, Едвин, Ман.
Черевик Олександра, Мікадо, С.
Черевик Федь, Гемтон, Саск.
Черепущак Параня, Ґудів, Саск.
Черкавський Мир., Прісвил, Саск.
Черний Катерина, Гефорд, Саск.
Чернявський Вас., Мондер, Алта.
Чернявський Дм., Вакав, Саск.
Чесник Алберт, Райн, Саск.
Чесник Юлія, Райн, Саск.
Чічкань Мих., Гютон, Саск.
Чипіль Теодор, Райн, Саск.
Чорнейко Мих., Арран, Саск.
Чорнейко Емілія, Арран, Саск.
Чорнейко Евген, Арран, Саск.
Чорнейко Єфрем, Арран, Саск.
Чорнейко Ів., Арран, Саск.
Чорнейко Анна, Арран, Саск.
Чорнейко Христина, Арран, Саск.
Чорний Дм., Райн, Саск.
Чорний Юрій, Калдер, Саск.
Чумак Володимир, Торонто, Онт.
Чура Петро, Кридор, Саск.
Шевчук Г., Канора, Саск.
Шевчук Надія, Вишарт, Саск.
Шемелюк Мих., Давфин, Ман.
Шимко Василь, Айтуна, Саск.
Шимко Олекса, Айтуна, Саск.
Шинкарук Никола, Прудгом, Саск.
Шипович Борис, Борден, Саск.
Шипович Мих., Борден, Саск.
Шкварок Ю., Мондейр, Алта.
Шклянка Ілія, Кридор, Саск.
Шульман Дм., Калдер, Саск.
Шумей Данило, Спринґсайд, Саск.
Шупенюк Іван, Треґарва, Саск.
Щербань Галя, Гефорд, Саск.
Щербань Оля, Гефорд, Саск.
Щербій Петро, Ґронлид, Саск.
Щерблюк Олекса, Мічам, Саск.
Щурко Анна Ґудів, Саск.
Щурко Марія, Ґудів, Саск.
Юзик Василь, Винипеґ, Ман.
Юкас Михайло, Бон Мадон, Саск.
Юрків Олександра, Дніпер, Саск.
Юсипчук Семен, Торонто, Онт.
Ягольницька А., Мікадо, Саск.
Ягольницький Вол., Мікадо, Саск.
Ягольницький М., Йорктон, Саск.
Ягольницький С., Йорктон, Саск.
Якимчук Дмитро, Кридор, Саск.

Яківчук Анна, Розтави, Саск.
Якубчак Василь, Гонімун, Саск.
Янда Дмитро, Вининег, Ман.
Янчинський Вол., Прісвил Саск.
Янчинський Роман, Прісвил, Саск.
Ярема Стефан, Вининег, Ман.
Яремій Андрій, Брукебі, Саск.
Яремій Анна, Брукебі, Саск.
Яремій Василь, Росборн, Ман.
Яремович, Мих., Редисон, Саск.
Яців Йосиф, Лейдівуд, Ман.
Яців Франко, Лейдівуд, Ман.

ПИТОМЦІ ФІЛІЇ УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ ІМ. П. МОГИЛИ В ВИНІПЕГУ, МАН.

(Звіздка (*) при іменах, означає студентів, які були в Інституті П. Могили в Саскатуні і Вининегу).

Бабин Евген, Форт Віліям, Онт.
Бабин Ольга, Форт Віліям, Онт.
*Барно Іван, Едвардсвил, Па.
Бачинська Настуня, Вайта, Ман.
*Бачинський Вол., Пончай, Саск.
Блащук Ольга, Лидстон, Ман.
Берик Антін, Торонто, Онт.
Бойчук Катерина, Канора, Саск.
Бугера Доця, Дуфрост, Ман.
Бугера Зоня, Дуфрост, Ман.
Бугера Олена, Дуфрост, Ман.
Буряк Юліян, Шамокін, Па.
Вахна Антін.
Венгер Петро, Форт Віліям, Онт.
Власюк Марія, Калієнто, Ман.
*Волохатюк Вас., Овкбурн, Ман.
Гарасимик Славка, Сенділенде, Ман.
Гира Стефан.
Гладун Василь, Фейрфорд, Ман.
*Григорчук Вас., Етелберт, Ман.
Григорчук Галя, Етелберт, Ман.
Григорчук Марія, Етелберт, Ман.
Григорчук Мир., Етелберт, Ман.
Гуцуляк Стефан, Фишер Бренч, Ман.
Ґарболінський А., Пайн Ривер, Ман.
Ґрегор Марія.
Данильчук Ол., Сенділенде, Ман.
Демитрак Василь, Толстой, Ман.
Демко Іван.
Дутка Михайло.
Джаман Наталка, Ст. Мартин, Ман.
Джаман Стефан Ст. Мартин, Ман.
*Желехівський Вол., Бостон, Масс.
*Жуковський Ф., Абердін, Саск.
Закус Марія, Сокаль, Саск.
Залеський О., Сенді Лейк, Ман.
Іванчук Михайло, Гімлі, Ман.
*Івах Онуфрій, Гарленд, Ман.
Ілюк Анна, Арбакка, Ман.
Ілюк Доця, Арбакка, Ман.
Ілюк Іван, Арбакка, Ман.
Кацравий Антін, Арборг, Ман.
Карпець Валерія, Лидіят, Ман.
Карасевич Іван, Овкбурн, Ман.
Клим Федь, Лейдівуд, Ман.
Клим Стефан, Давфин, Ман.
Ковалик Йосиф, Гленелла, Ман.
Ковалишин Іван, Гайз, Саск.
Ковтун Антін, Давфин, Ман.
*Козакевич Мих., Гудів, Саск.
Кокор Ольга, Кенора, Онт.
Колодій Настуня, Етелберт, Ман.
Костишок Галя, Толстой, Ман.
Кравчук Ольга, Слейтер, Ман.
Криняк Іван, Гемтон, Саск.
Криняк Мих., Гемтон, Саск.
*Криняк Петро, Гемтон, Саск.
Кулачковська Марія, Вайта, Ман.
Ласько Франко, Гавден, Ман.
Ласько Михайло, Гавден, Ман.
Ласько Олександер, Гавден, Ман.
Ласько Розалія, Гавден, Ман.
Майданюк Настя, Овкбурн, Ман.
Манзюк Никола, Енвил, Ман.
Марко Гриць, М., Попляр Парк, Ман.
Масцюх Ольга, Етелберт, Ман.
*Масцюх Ярослав, Етелберт, Ман.
Матейшин Михайло, Січ, Ман.
Мачула Іван, Вайта, Ман.
Мельник Павліна, Едмонтон, Алта.
Меренюк Іван, Сифтон, Ман.
*Михайленко Ант., Борден, Саск.
Музика Петро, Ґудів, Саск.
Назаревич Марія, Гейзелридж, Ман.
Негрич Іван, Давфин, Ман.
Негрич Стефан, Вено, Ман.
Ничик Марія, Овкбурн, Ман.
Ольховецький П., Сенділендс, Ман.

Подольський Петро, Вайта, Ман.
Пробіжанська Докія, Стюартбурн, Ман.
Процюк Василь, Згода, Ман.

Радик Елла, Вуднорт, Ман.
Ревуцький Яким, Гонор, Ман.
*Романчич Тео., Гардентон, Ман.
Румак П.

Свистун Марія, Винипеґ, Ман.
Сироїдів Ник., Винипеґ, Ман.
Склепович Ст., Давфин, Ман.
*Слінченко Ст., Порктон, Саск.
Соломон Іван, Галич, Ман.

Танчак Іван, Роза, Ман.
Танчак Галя, Роза, Ман.
Танчак Манолій, Роза, Ман.
Танчак Стефан, Роза, Ман.
Топольніцький Вол., Мелборн, Ман.
*Топоровська Іванна, Пайн Ривер, Ман.
Топоровська Марія, Пайн Ривер, Ман.
Турус О., Винипеґ, Ман.
Угринюк Ольга, Вайта, Ман.
Харовська Галя, Пайн Ривер, Ман.
Хрипливий Мих., Лейдівуд, Ман.
Федорчук Арсеній.
*Черевик Федь, Мікадо, Саск.
Чура Юрко.
*Шклянка Ілля, Кридор, Саск.
*Янчинський Володимир, Нейкам, Саск.

ЧАСТЬ ТРЕТА

СПОГАДИ ПРО ІНСТИТУТ.

ДЕЩО З МОЇХ СПОМИНІВ

Ніколи в життю я не писав дневника. Тепер дуже жалую, що не поробив бодай скорочених нотаток, при помочі яких я міг би пригадати собі пережиті події. Звичайно — не було часу. Більшість людей, які можуть зачислятися до основателів Українського Інституту ім. Петра Могили, були тоді студентами. Треба було приготовляти лекції, щоб перейти іспити. У вільній хвилі треба було робити роботу, якої вимагала народна справа. Ми не уявляли собі ясно, що робота, яку тоді робилося, була важна. Оскільки знаю, то мабуть ніхто з нас не робив ніяких записок про ці важні події в нашій історії, через те нині треба полягати на свою память, яка в безустанній праці затерла на собі багато важних відомостей. Тому ці мої спомини будуть лише загальні про тодішні події та переживання. Тільки про дещо згадаю подрібніше, як запамяталося.

Обставини, які зложилися на заложення Українського Інституту ім. Петра Могили, включують в собі кілька літ історії зперед 1916 р.

Наша іміґрація до Канади складалася з сірої маси, бідніших людей з галицьких і буковинських сіл. Були це люде без образовання, без проводу, без виробленого світогляду і без національної свідомости.

Десь від 1910 року зачало появлятися серед іміґрантів більше так званої інтеліґенції. Відсоток інтеліґенції був дуже малий.

Канадійська суспільність, діставши між себе багато людей, які не знали ні словечка по анґлійськи, які не вміли читати і писати навіть в своїй мові, опинилися перед великою проблемою.

Уряди провінцій Манітоби — а опісля Саскачевану та Алберти, вишукували з поміж нас людей з сяким-таким образованням, з невеликим знанням анґлійської мови і посилали їх на кольонії бути учителями в народніх школах. Рівночасно позакладали урядові приготовавчі школи для виховання учителів для чужинців, а властиво для Ruthenians. Уряд в Манітобі називав таку школу Ruthenian Training School — а ми називали їх: „Русько-анґлійські учительські семинарі". В Ріджайні, коли була яка назва, то „English School for Foreigners". Таксамо в Алберті.

Семинар на Минто вулиці у Винніпеґу був зібрав гарне число наших юнаків. Бувші питомці того семинаря є: Арсенич, Якиміщак, Чумер, Гаврилюк і др. Семинар в Брендоні дав вишколення сотці учителів. З між них вийшли Продан, Басараб, Боднар, Бачинський, Самець, Марцінів, Лісовський, Рудачек, Гавірко, Юліян і Мих. Стечишин і др. З семинаря в Ріджайні вийшли: Кібзей, брати Савчуки, Богонос, Бойчук, о. Стратійчук і другі. Про семинар в Алберті особисто не знаю нічого.

Рівночасно анґлійські церкви старалися здобути опіку над нашим народом. Пресвитеріянська церква дістала була учителя української мови до Манітоба Каледж, який називався Щербінін, і давала примі-

щення, а навіть і поміч багатьом наших молодим людям в осягненню вищого образовання. Пригадую собі, що в 1907-8-9 роках десятки наших молодих людей учащали до Манітоба Каледж. Між ними були: Орест Жеребко, Войценко, о. Мельничук, пізніше Мих. Лучкович приїхав зо Зєдинених Держав і за Жеребком вступив на курс фільософії. Рівночасно з Лучковичем пішли на фільософію Гаврилюк, Якимішак і Козяр.

Католицька церква перед приїздом митр. Шептицького в 1910 р. до Канади стояла дуже далеко від нашого народу. Ця церква була в Канаді під юрисдикцією єпископів французів, які навіть не признавали греко-католицьких спеціяльних привілеїв признаних Римом. Тому хто тільки був греко-католиком, той після правила і становища єпископів французів мусів признавати римо-католицьку зверхність і записи церков мусів робитись на французьких єпископів. Тоді не признавали наших греко-католицьких жонатих священиків, тай обряд наш був чужий французам. Через те майже увесь провід наш одноголосно був проти французів, що українцям за опікунів накидалися. А французами мірялося і католицизм. Одначе нарід не рад був зрікатися своїх прав і французи що це скоро переконалися. Тоді вони задумали дати релігійну обслугу українським греко-католикам при помочі французьких і бельгійських місіонарів, які мали навчитися української та старо-словянської мови, приняти греко-католицький обряд і обслугувати наші церкви. В той спосіб і з тої причини появилося було між нами велике число так званих „руска піна" — як оо. Делярий, Сабуриц, Декамп, Бульс і др. Але наші люди, кромі поодиноких громад, відносилися до них неприхильно.

Треба згадати й наших православних з Буковини. Австрія їх вирклася. Митр. Репта не міг дати їм священиків, через те дехто з них попав зразу під вплив „независимої церкви", що заложив був Серафим, котра пізніше попала в руки протестантів презбитеріян. Рівночасно Росія, розуміючи положення і маючи фонди зі спродажі Аляски, які цар був призначив на поширення православної місії в Північній Америці, позпочала місію між українцями з Буковини на дуже широку скалю і ширила кацапство.

Наше народне життя стояло тоді на роздорожу. „Наша" преса була така: „Канадийський Фармер", якого заложили провідні ліберали, котрі бачили, що цей многотисячний нарід незадовго буде мати горожанство і голос. Тому треба було його змонополізувати для політичних цілей. Пізніше консервати були заложили свій орган під назвою „Слово". Але те „Слово" скоро упало. Ще пізніше, здається в 1904 р. презбитеріяни почали видавати „Ранок".

Отже українці були тоді вартістю, яка всіх приманювала.

Кожна орґанізація, чи релігійна, чи політична, сподівалася від своїх „вихованків" українців великих для себе користей. Ліберали меньше-більше хотіли, щоби при виборах підтримати їх партію. Консерва-

ти також того вимагали. Презбитеріяни, баптисти, методисти, почали були серед українців свої місії і так до безконечности.

Тодішні провідніші наші люди — Ферлей, Кунинський, Кудрик, Зварич, Рудик і другі, побачили, що українське життя може піднестися тільки самостійною українською працею. Дехто читав про Троянського коня, якого греки підсунули були троянцям, а це давало науку для нинішнього життя. Воно казало, що всі наші мамки, які ніби хочуть нас годувати, вдійсности підсувають під українську браму Троянського коня. Це з кождої сторони було видно.

Почався наш самостійницький рух, заложили „Український Голос" 1910 року. Девять десятих з його основателів побоювалися, що ледво чи буде можна встоятися на власних силах, але казали: „Коли „Український Голос" впаде, то впаде, але маємо своїх сил спробувати". Невдовзі потім заснували в Винніпеґу Народний Дім, купивши будинок від Хлопана, а це була також важна справа. Купили чи не за 20,000 доларів. І тут головною пружиною був Т. Д. Ферлей. І тут велике питання було, чи цей Народний Дім встоїться, одначе встоявся.

Заснувалася Бурса ім. А. Коцка в Винніпеґу, яка зразу мала приміщення в приватному рентованому будинку, а пізніше перенесено її до Народного Дому. Знову львину частину праці на цьому полі посвятив наш старий піонір, Тарас Ферлей. Він був тоді душею „Українського Голосу", Народного Дому і Бурси Коцка. Це був початок нашого самостійницького руху.

В Саскачевані молодий студент, А. Кібзей, який був в гуртку студентів в Саскатуні 1915-16 років, піддав був думку про потребу української „бурси" в Саскачевані. Подробиць про ті початки не знаю, бо я тоді жив в Канорі, як приватний студент права і не був особисто знакомий зі складом студентів в Саскатуні, які на весні 1916 року проголосили перший Народний Зїзд в Саскатуні, що відбувся в серпні 1916 року в справі заложення народної Бурси. А що ми дивилися тоді на секти і партії, як на Троянських коней, тому саскатунська бурса мала бути загально-народна, несектантська, як й бурса Коцка в Винніпеґу.

Пригадую собі, як ми збиралися з Йорктону і Канори на той Зїзд. З Йорктону поїхав Козаченко; з Тідор о. Кирстюк і другі; з Інсінґер Мороз; з Шіго Т. Стадник; з Канори і околиці поїхали тільки учителі — Жарий, Ю. Стечишин, Іван Якимішак, здається Мих. Лучкович і я.

Зїзд був успішний. Зібрали трохи готівки, а більше деклярацій. Колись люди вміли додержувати слова і дуже часто деклярація була така добра, як готівка в руках. Меґаса вибрали головою; мене касієром. Рішили заложити Бурсу. Головний арґумент був тоді: полягаймо на власні сили! Не даймо чужим нас ділити!

В осени 1916 р. я відослав жену з двома дітьми на фарму, а сам пустився до Саскатуну записатися на університет — на право. Приїхавши я застав нашу інституцію отворену в домі на 716 Ленсдавн вул.

Там застав всякого рода „студентів". Малі діти нищих ґрейдів — аж до студентів університету. Мене приняли до кімнати, в якій вже були Василь Свистун, Никола Михасів і Петро Самець. Кімната була мала, наші річи були під ліжками. Було 4 ліжка, а між ними було якраз стільки місця, щоби протиснутися. Як полягали на ліжка, тоді було більше місця. Життя було гарне в першій своїй інституції в Саскачевані.

Настоятель Свистун припоручив мені перевести інкорпорацію „Бурси" на основі рішень Народного Зізду. Це ми зробили. За зложені гроші на Зізді і по Зізді, ми видали членам бездоходові уділи. Кожний член уділовець був співвластителем Інституту. Члени уділовці складалися з українців всяких церковних і політичних приналежностей. Здавалося, що наша народна справа була справлена на чисто народний, безпартійний, безсектантський шлях.

Нараз одної гарної днини заряд Інституту дістав домагання від еп. Будки, щоби Інститут заявив, що він є католицькою орґанізацією, та щоби віддав себе під контролю епископа Будки, бо так довго, як Інститут цего не зробить, то він не може бути орґанізацією, ні українською, ні народною. Коли цего Інститут не зробить, тоді епископ буде змушений взяти відповідне становище відносно Інституту.

Коли б був грім вдарив серед зими з ясного неба, то був би не спричинив більшого здивовання і заворушення. Свистунови з його воєвничою натурою більше не було треба і він цей напад на народну інституцію вповні використав. Зразу вивязалася завзята переписка між зарядом Інституту та епископом. Незадовго потім, не пригадую собі якраз чому, справа вийшла на сторінки часописів. Почалася ґазетна боротьба, яка довела до поділу нашого загалу на два табори на основі питання, чи наші народні інституції мають бути независимі від церков, чи мають тулитися біля сект. Наслідок тої боротьби був той, що ті, які вірили, що наші народні інституції мусять бути українські народні, а не чужо-сектантські, опинилися в Українській Православній Церкві, яка зорґанізувалася в 1918 році.

Наша національна свідомість в 1917, 18 і 19 роках була піднеслась до верхів загалу. Тяжко уявити собі, щоби ще коли ми могли пережити такий великий національний запал і викликати таку велику посвяту і жертвенність, як в ті роки.

Ми тоді жили надією, що з минувшої світової війни вирине українська самостійна, независима Держава. Приходили з Европи дуже надійні і потішаючі вісти. Наші люди готові були тут в Канаді свою частину жертви покласти на національний вівтар.

Пригадую собі ті взнеслі хвилі на зїздах 1916—1918 років. Пригадую собі, як п. Свистун покликав був П. Зварича до Саскатуну серед літа, щоби порадитися цего досвідченого бизнесмена, чи купувати великий готель на Нютані в Саскатуні на приміщення Інституту. Пригадую собі, як нас трох чи чотирох ходило навкола того готелю і —

п. Зварич сказав: „Купуйте, він варта ту ціну", (якої властителі хотіли).

Теперішній др. Меґас був тоді головою Інституту. Меґас був архимайстер до скликування Зіздів, до перепроваджування їх; до плянування програм, віддання відповідного реферату відповідному бесідникови; до доведення зїздів до успіхів. Я не маю й сьогодні найменшого сумніву, що якби не участь н. Меґаса в роботі перших років нашої праці, то ми були б цілком не увінчалися тими успіхами, які осягнено.

Пригадую собі на закінчення деякі особисті спомини з нашого життя в 1918 році. Опишу тільки два з них.

Одного разу Свистун поїхав „на Мічем" колектувати гроші; це було підчас літних вакацій в 1918 р. В Інституті було тільки нас два. Не було ні кухара, ні сторожа на 716 Ленсдавн вул. Як їхав, то брав з собою „байсик", щоби з Колонсей доїхати до Мічем. Тоді ще не мали багато авт.

Я лишився дома. Я тоді працював в адвокатській фірмі в Саскатуні, як студент на практиці.

Звечера я читав в ліжку і заснув. Колись я спав дуже твердим сном. Збудився рано, коли сонце було підійшло „на коцюбу". Заки я пішов був до ліжка, я замкнув був двері кімнати на ключ, а також всі двері цілого дому позамикав був на ключ. Коли рано я отворив свою кімнату, Свистун закричав з другої кімнати:

„Стечишин, ти тут?"

„Так", кажу.

„А лихий взяв би тебе! Ти чому двері позамикав так, що я мусів вікном вдертися до будинку?"

Я оправдувався, що я не сподівався його повороту серед ночі тому, що не було потягу. Я думав, що він верне на другий день потягом. Мої оправдання були заслабі — Свистун тарахкотів на мене наче громами, за мій твердий сон — бо справа була така:

Він зібрав був на Мічем на Інститут $1,600.00 готівки за один вечір. Зложив ті гроші в таку валізку, якої діти вживають на книжки до школи, перевісив через плечі на ремені, сів на „байсик" і давай вночі їхати 60 миль (з $1,600.00 в торбі) до Саскатуну. Приїхав над ранком до „бурси", а всі двері перед ним позамикані. Він постукав, постукав і нагадав собі, що він голодний, отже сів на „байсик" і з торбою, з грішми на плечах, поїхав до міста на каву. Вернувши до бурси підважив вікно, вліз до середини, ліг на найближче порожнє ліжко, і коли я порушився в своїй сусідній кімнаті, він збудився. Свідомість присутности грошей збудила його.

Другий спомин такий:

Підчас Зїзду в 1917 р. Меґас, Свистун і Стечишин в Інституті на Ленсдавн посварилися... За пів години пізніше ми всі три були на плятформі в театрі підчас Зїзду і треба було електричного ока, щоби

завважити, що між нами не було повної гармонії. Коли почалися збори, то Свистун Меґасови, а Меґас Свистунови чанькали — оден до другого відносилися чемно, відчуваючи відвічальність, і ради добра справи цілковито забували її, прощали собі особисті образи, і до тої „теми" ніколи вже не верталися.

Ми вміли оден другому прощати. Ми вміли своє „я" кинути в кут, коли загальне „я" того вимагало.

Пригадую собі ще оден випадок, що стався підчас Третого Зїзду. Памятаю, що я був касієром. Хтось зробив заклик за фондами на сплату власного будинку, який оглядав п. Зварич. Меґас говорив перший. Свистун другий. Почалася колекта.

Вийшов перший на сцену Тимко Гошко з Борщева, в Алберті, і понад всяку несподіванку почав не з долара, або десятки, як звичайно, але каже: „Я даю 1000 доларів!" — і положив на стіл чек на ту суму. (Пізніще казав, щоби того чека це висилати до банку, поки він не вернеться до дому і не позичить в банку грошей, бо готівки він не має. Позичить і заплатить).

За Гошком виходить Іван Квасниця, з Вакав і каже: „І я даю $1000". (Дав „ноти" і всі сплатив до цента на час). Опісля на других зїздах ще доложив не менше $200. За Квасницею вийшов Стефан Галюк, з Шіго, і: „І я даю $1000". (Цьому добродієві не пішло добре з фармами і не зміг додержати слова, — одначе намір його, без сумніву, був щирий, — отже вартний).

За тими трома добродіями посунули до сцени сотки людий, які давали десятки і сотки доларів готівкою. Пригадую собі Ізидора і Луку (батька і сина) Новосадів, Онуфрія Клюкевича з Мічем. Кого не згадую, то не навмисно, але прямо через те, що вже забув.

Кількох секретарів аж пріло, записуючи кожний на своїй лісті. Гроші, готівку і ноти скидали на столі на купи.

Коли скінчилася колекта — то, як показували секретарські записки, було зібрано около $14,000 готівкою і нотами за один вечір. Вже було по 12-ій годині в ночі. Ми зібрали готівку і ноти — у ремінну валізку, яку припадково приніс був з собою п. Свистун.

Кажуть до мене: „Ти касієр — бери до дому".

Я відмовився брати. Завелика небезпека. Зателефонували до менаджера банку, щоби взяв до каси. Менаджер сказав, що каса замкнена на часівну комбінацію і не отвориться аж на той час, як буде отворений банок в понеділок рано. — Дві ночі й один день треба було мені бути відвічальним за таку суму грошей, якої перед-тим я ніколи не мав в свойому посіданню.

Я тоді мешкав на Аве. Г. в такій хаті, що, здається, не то що замку в дверях, але мабуть і дверий не було (така була зимна)... Не памятаю, як я перебув з тими грішми до неділі раня. Але пригадую собі, що не спав кілька ночей, підчас зїзду — і в неділю по обіді, перед тим,

поки пішов до Народного Дому на відчит, чи концерт, який був приготований Ю. Стечишиним, я міг собі трошки проспатися. Гроші з валізкою положив під ліжко. Заснув, як камінь.

Скоро потім йшли деякі делегати з „бурси" до Народного Дому і яких 20, або й більше їх, вступили до мене до хати.

Питали жінки — де Стечишин? Вона сказала, що я спав і вказала на кімнату. Мої гості увійшли, поставали в ряд — і відразу гримнули дуже голосно: „Бог предвічний!"

Я збудився і через підсвідомість у сні, що гроші під ліжком, дуже перелякався, скочив з ліжка майже під стелю і серце мене заболіло. Я напів омлівший впав назад на ліжко.

Витворилась неприємна ситуація. — Тими гостями були, здається, Свистун, Зварич, Квасниця, Ґошко і другі.

Вони не знали, чого вдійсности я перелякався, а я не казав, бо ще треба було бути відвічальним за гроші, аж доки не отвориться банк.

Я зібрався і пішов до Народного Дому разом з другими, беручи з собою валізку з грішми.

Я певний, що велика більшість з моїх гостей досі не знає, чому я був так перелякався звичайного „Бог предвічний". Багато з тих моїх гостей не буде читати цеї Ювілейної Книги — бо нема вже їх між живими, — Ґошка, Новосада . . .

Земля їм пером!

Оцих кілька слів хай вистане на цю статтю до книги. Хай перечитають їх старші, які разом з нами ці великі хвилі нашого народного життя переживали. Хай читають їх і ті, що прийшли до Канади по війні, та думали, що ми ніколи нічого до їх приходу не робили; хай читають і ті, що за останніх 25 літ народилися і повиростали, та заняли місце в тих самих рядах наших і перебрали від нас тягар на свої молодші плечі.

Ми навчилися були в 1909—1916 роках, що наш успіх залежить **не від чужої помочі, але від наших власних сил, власних зусиль і власної щирости і жертвенности.** І скажу без застереження, що тепер вже нема тої жертвенности в нас, яка була колись у батьків наших. Нема! Але може прийде нова хвиля, нова надія на кращу долю України — і тоді явиться ще більша охота на жертву для справи.

Мих. Стечишин.

ВИТЯГ З РЕҐУЛЯМІНІВ ІНСТИТУТУ.

„Куріння СТРОГО заборонене. АЛЕ тим, що є невільниками цього поганого налогу, можна курити лише в їх кімнатах і в покою призначенім на куріння."

Ну, щоб такі реґуляміни всі, то ще б бурсаки прожили.

СПОМИНИ З ПОЧАТКІВ ОРГАНІЗУВАННЯ ІНСТИТУТУ.

Я. Навальковський — Ростерн, Саск.

Минуло 25 літ від часу заснування Інституту П. Могили. Двадцять пять літ в життю народа не є так багато, але в життю поодинокої людини — то довгий вік. Минулі 25 літ від заснования Інституту були дуже інтересні; були хвилі незвичайного ходу часу. Власне ті захоплюючі часи лишили за собою спомини, яких забути годі.

Приїхавши до Канади молодим хлопцем, я мав нагоду скоштувати тої гіренької долі, яка чекала кождого, котрий не був підготований до нового окруження тай нових обставин. Коли старшим приглядався на своїх близьких та взагалі на українців, то бачив, що не знають вони дійсно хто вони є. Називали себе ріжними іменами, тільки не українцями. Вдаючи добродіїв, всякі чужі люди чіплялися того похитного народу. Дурили та засівали між ним незгоду.

Велике щастя звилося, коли зачав виходити Український Голос. Хоч не є це його ювілей, та вважаю, що так заслужений, що треба його тут згадати. Це сонце правди, котре показало дороговказ всім, хто шукав правди. Також спомини! Били його чужі, шарпали й свої, як жидівського коня, та непохитний, відпорний до цині, бо він, Український Голос, був безпартійний, мав щирих працівників.

Освідомляв людей, та стелив нитку до загального розвою, до отворення нової інституції, своєї помічниці в кованню тої долі народа.

Люде, читаючи свою рідну газету, почали надіятися на краще майбутнє. Почали вже більше журитися, які то люде будуть з їх дітей. Чи згублять ся, чи збережуть своє і станутъ на рівні з другими народами. Щоби нарід зростав та розвивався культурно, то треба йому провідників, але де за ними шукати? Треба собі їх виплекати. Очи були звернені на тодішних учителів. Були між ними свідомі, щирі працівники, котрі освідомлювали людей, а були й такі, що були для нас безвартісні. Багато були з них атеїстами, отже яка з них користь? Отож конечною була інституція на виховання молоді.

Прийшов 1916 рік і якраз цей кращий гурток учителів був інструментом до успіху того першого народного зїзду. Хоч я бував багато разів на ріжних зїздах в своїому житті, однак цього зїзду я ніколи не забуду, бо на цім зїзді то мені здавалося, що це якась врочистість, або якесь відродження. Багато людей зїхалося. Були там знамениті бесідники. Все вміло проваджено. Цему зїздови додавали поваги такі особи, як єпископ Будка, Ф. Гаврилюк, М. Лучкович, бо вони вже були укінчені університетники. Тоді, ще була велика радість таких людей бачити. Було на тім зїзді багато гарних і щирих людей і тому цей зїзд був такий успішний.

Також дуже приємно вразило, коли Тимко Ґошко піддержав діло своєю тисячею, а Іван Квасниця другою тисячею. Це зробило такий

величезний моральний підйом. Це загнало всі недостачі в-дубину. Хто посмів би тоді плакати за кількома долярами. Не можу забути якто старенький Новосад з Мічем з своїми сусідами, як той Тарас Бульба, веде перед тисячею. Дальше П. Зварич, Засійбіда, дають. Слінченко знова постановив давати $100 що року. Хто не бачив старенького Ґеника, як то він нераз заглянув до своєї мошонки, тай не дурно!. Всіх їх бачу, якби нині ділялось.

Пригадую собі промову В. Свистуна (я не знав тоді, що він мав лише двадцять три роки життя) -- як він говорив, що як в році є чотири пори — себто весна, літо, осінь та зима, так і в життю людини треба допильнувати весни, щоби на старість було вдоволяючо. Він то дуже майстерно обробив так, що мене привело до сліз. Я відчув, що моя весна втрачена. Я мусів покидати школу і старий край, їхати до Канади та йти пішком пятьсот пятьдесять чотири милі, шукаючи роботи. Я бачив, що неоден з присутних так відчував в тій хвилі болючо як і я, і тому то всі так щиро помагали будувати Інститут П. Могили, щоби наші діти мали кращу нагоду в життю, як ми.

Приїхавши до дому із зізду, я чувся дуже піднесеним на дусі. Було про що думати, надіятися. Бож і в мене є діти і хоч ще маленькі, а все ж я вже мріяв, що будуть бурсаками. Ті мрії та думки наче підганяли, щоби де лише можна збирати грошей на Інститут і заохочувати, щоби посилали люде своїх молодих студентів до Інституту. Були деякі прикрі хвилі, коли нераз пробував збирати грошей. Треба було цілу азбуку викладати, а той сердега підсміхується і на його лиці вже видно, що не дасть ані цента.

При цім згадаю, що ще цього року я чув, що оден чоловік прислухувався, як других двох говорили, що посилають листи до дітей в Інституті П. Могили. Коли відійшло цих двох, каже слухач до інших: „О які дивні імена на світі! Могила! Перший раз чую". А що то двадцять пять літ тому. Кажуть: О . . . я вже давав на штори, на ґазети, на Раду Сімох, на Січинського, а де то всьо? Нема, нема більше. Були такі, що так таки легковажили собі важне це діло.

Розповідав один близький знакомий мені чоловік, як то одної весни він сіяв, а надійшов п. Свистун і почав говорити йому про шер на Інститут. І так ходив за сіваркою здовж поля, туди і назад в порохах, говорив, а той собі слухав і думав „не знати як задовго ти будеш так ходити?" Тоді саме цей чоловік не добачував того прикрого положення, хоч тепер він є оден з дуже свідомих людей.

Правда, що були й приємні хвилі, коли то стрінеться однодумця, та поговориться про нашу роботу та її успіхи. Тоді весело ставало і була охота до дальшої праці.

Неможливо, щоби не спімнути, які прикрі часи то були, коли епископ Будка з своїми священиками вели аґітацію проти бурси. Це відчув кождий прихильник Інституту, котрий пробував ширити між людьми думку про конечність Інституту. Були часи, що заострення було

таке велике, що дивишся на сусіда свого близького, а він оглядає тебе наче б якого злочинця, наслухавшись в церкві тих наклепів.

Оттак рік за роком минав, число бурсаків збільшалося. Тут хочу спімнути, яку велику приємність спричинювало мені, коли приглядався бурсакам. Так як одна родина. Поважають оден другого, поводяться примірно і кождий та кожда так серіозно застановляються над будуччиною. Пригадую, коли то дуже прикро стало з фінансами, бо пшениця спала з двох доларів до сімдесять центів і фармері не мали грошей. Довг росте, комуністи й уніяти острять апетит на упадок бурси і хто допоміг? А власне ті бурсаки-учителі. Показали вони, що Інститут значить для них. Всі вони, котрі вчили вже по школах, дали кілько лише могли. Спімну, як на зїзді кажу до Антона Марковського, що учителі одиноке спасення і треба вдатися до них о ратунок, отже кажіть П. Лазаровичеви, а я йду до Ілії Шклянки і Гані Арабської, щоби скликали збори, заким зачнеться пополуднева сесія. Та їм два рази не треба було казати. Учителі зійшлися і всі громадно приступили з декл735раціями. Не можу цего забути, бо було жаль брати від них тих грошей. Вони не багаті самі, мають особисті довги, треба скласти на дальші студії, а тут почуття обовязку диктує: давай! Гідний це примір до наслідування теперішним студентам тай студенткам.

Хочу при цім згадати про взірцевість бурсаків між людьми. Можна іх було поміж людьми поодиноко відріжнити. Щиріть, то так і світила з їх очей. Пригадую, якто декотрі з них приїзджали до нас колядувати на Інститут. Було мені дуже приємно мати їх в себе та повезти саньми та кіньми дальше, щоби щось заколядували. Повертали нераз ґрупи, котрі перебували в околицях як Сейнт Джуліен; повернуть, заколядують мому домови. — Весело було нам всім.

Є також спомин про великий триюмф в 1925 році, коли то морґедж, що тяжив ще на Інституті, був заплачений. Вдоволення між нами було таке сильне, що навіть ті, що перше Інститутови шкодили, тепер вдавали, що ніколи не були шкідниками.

Рік 1925-ий був вершком розвою Інституту. По нім прийшли прикрі часи постепенно і увага людей звернулася на інші справи, впала деінше. Бурса терпіла, бо мусіла давати кредит. Професіоналісти та учителі робили майже на кредит, і знова появилися горобці, що цьвіркали та чекали на здобич. Але ні, Інститут виховав собі працівників, велику силу, що зуміє повести дальшу працю. За 25 літ зробився великий поступ. Неоден з нас мав і має собі за честь бути членом Інституту ім. П. Могили. Не оден з нас бажає йому як найкращих успіхів, а понад все, щоби Інститут затримався як спадщина по таких славних фундаторах — як Тимко Ґошко, Ізидор Новосад, Никола Ґеник і ще деякі. Було би сумно й дуже болючо, як би ми собі легковажили і занедбали Інститут вже тепер, коли маємо вже стільки своїм Інститутом вихованої інтеліґенції; коли маємо фармерів з таким вже досвідом в справі Інституту, коли є бизнесовці також з Інститута. Не

можна занедбати того, що здобули. Ця справа ніколи вартости не тратить, а навпаки, чимраз більше вартости набирає. Тепер нам більше треба Інституту, як колись, для нашої теперішної молодіжи.

Отсим від себе закликаю, держім, удержуймо цей скарб і шануймо його.

ПЕРШІ ЗБОРИ БУРСИ

Пригадую собі, як я був в Саскатуні тому 25 літ. Іду 20-ою вулицею і бачу перед невеличким домом, подібним до театру, оголошення. Каже, що відбудуться збори українців в справі заснування Бурси. Думаю: „Це щось в роді старокраєвих бурс". Зацікавило мене. Пішов я до свого знайомого. Лишив там свою валізку. Та й дещо більше довідався. Кажуть, що з Виннипеґу приїхав п. Свистун. Зібрала мене охота бути на тих зборах.

Приходжу до згаданого дому. Застаю там невеличкий гурток людей. Мало хто мені знайомий. Знаю тільки п. Гаврила Сліпченка. А той з борідкою, показують мені, — то п. Свистун з Виннипеґу.

По скінченню зборів зарядили добровільну збірку. Зібрали 7 доларів і 36 центів. Думаю собі: „І як же можна з 7 доларами зачинати Бурсу? Це неможливе Таж 7 доларів не вистане на переписку; на листи".

Та при добрій волі й завзяттю кількох одиниць помаленько пішла справа Бурси вперед. Винайміли невеличкий дімок, звербували з фармів молодих учнів, а п. Василя Свистуна вибрали настоятелем. Такий був початок теперішнього Інституту ім. Петра Могили.

А тепер дещо про околицю Мічам, що по своїй змозі підтримувала Інститут матеріяльно. Під руками маю витяг записок з року 1924. Мічамських уділовців є 48 людей, що закупили 163 уділи Інституту. Заплатили готівкою $3,761.00. Осталося недоплачено $314.00. Пізніше мічамська громада зложила на сплату морґечу 800 доларів, за старанням бл. памяти Василя Гавриша, свідомого і невсипущого працівника. Він старався всіми силами підтримувати Інститут. Казав: „Зачекаймо з будовою Народного Дому в Мічам, а всіми силами стараймося підтримувати Інститут в Саскатуні. Це велика справа. Там має куватись доля українського народу в Канаді".

Згадаю ще про зїзди Інституту. Який великий підйом! Не було в Мічам ані одної хати, з якої хтось не поїхав би на зїзд. Пригадується мені, що саме тоді мій сусід Дмитро Садовяк помер, і не було кому поховати. Аж як вернулися люди з Саскатуну, то поховали його. На зїзди їхали чоловіки й жінки, старші і молодь, щоб там побачити своїх

знайомих та приятелів, і почути поважних бесідників з Канади й зпоза Канади.

Пригадую собі, як останню рату заплатили за Інститут. Старенький Іздор Новосад з Мічем і старенький Ґеник, з Мекрорі, взяли морґеч в руки, а Василь Свистун і Ю. Стечишин підпалили його з двох кінців. Так згорів морґеч. Яка була велика радість в людей з того приводу! В багатьох учасників зїзду блищали сльози радости.

На однім зїзді виходить наперед старенький Никола Ґеник, з Микрорі, і говорить: „Світлі збори, скажу вам маленьку казку, що була таки правдою. Згодив я був слугу по 25 доларів місячно, щоб мені старому, помагав в господарці на фармі через зиму. Та слуга з якоїсь причини не прийшов до роботи, і я старий цілу зиму перебув самий. А ті гроші, що я мав дати слузі, сьогодня даю на Інститут. Може й ця маленька лепта поможе вивести в люди якого студента". А раз виходить Гаврило Сліпченко і говорить: „Я заасекурував Інститут і те комісове, що я мав взяти, даю на Інститут". І скільки більше подібних згадок міг би я розказати про Інститут!

Так помаленько ріс наш Інститут.

Антін Марковський, Колонсей, Саск.

ЯК ЗБУДУВАТИ СИЛЬНУ ВОЛЮ.

1. Засмійся, навіть як хочеться сумувати!

2. Скажи тепле слово, хоч хочеться дуже вколоти!

3. Зроби що дня хоч одно маленьке добре діло замісць того, щоб легенько спочивати!

4. Подумай добру думку, хоч би і хотілося нічого не думати!

5. Шукай за красою навіть в поганих річах!

6. Знайди щось інтересного навіть і в неприємнім ділі!

7. Коли говориш про когось, то говори лише добре, навіть хоч би він тобі і що прикрого зробив!

8. Відмов собі хоч одну маленьку річ що дня!

9. Люби свого брата по Христі, хоч би він і образив тебе!

10. Будь терпеливий!

11. Будь веселий, хоч треба і велике горе переживати!

12. Дякуй Богу денно за все!

В АЛЬБОМ СТУДЕНТОВІ.

Ти рідний син великого народу, ти спадкоємець слави минулої, ти благовіститель великого дня воскресіння народу свого.

Ти сіль землі, що все була, є, і вічно буде так необхідна, як воздух, як вода, як сонце.

Та чи знаєш ти, що від тебе сподіються праці, щирої, доброї, безвпинної?

Чи знаєш ти, що від тебе будуть сподіватися провідництва, в дні погідні й негоду?

Чи знаєш ти, що в нагороду часто дістанеш критику, насміх, гарчіння тих, котрих пастимеш?

Так, знай це все, і, знаючи, ступай по скелях та безвістях! Збирай цвіти, і зілля, і бадилля! Бадиллям почнеш огонь на жертвеннику народа свого; зілля очистить тебе від немочей буденних, а квітами заквітчаєш жертву, котрою ти станеш.

Ів.Данильчук.

ВПЛИВ НАШИХ 25 ЗЇЗДІВ НА ЖИТТЯ В КАНАДІ.

Припала мені честь і задача написати статтю до Ювілейної Книги наших Інститутів на тему з повисшим заголовком.

Будучи прихильником і льояльним членом Інститутів і їх кожночасної управи, я дуже радо приняв на себе цей обовязок і буду старатися як найліпше його сповнити, тимбільше, що я особисто брав участь на всіх 25-ох зїздах в Едмонтоні, на шістьох в Саскатуні, а на двох у Винніпеґу.

Ось тобі й рекорд до чемпіонства, подумає читач. Та не про те мені тепер розходиться, бо поза цими зїздами я рік річно брав участь в ріжних конвенціях політичних партій, шкільних тростів, муніципальних радних, кооперативних стоваришень та ріжнородних підприємств. Совісно можу сказати, що від мого прибуття до Канади в 1900 до цего часу я брав участь у найменше сто зїздах і конвенціях в ріжних часах і в ріжних містах, при всяких змаганнях і обставинах.

Мало цего. Моя вдача така, що я люблю студіювати й оглядати людей, природу, винаходи і т. д. в найменших подробицях підчас гуртових зібрань, вистав, поїздок на оглядини заведень, огородів, музеїв і т. д. Я рівнож мав нагоду бувати гостем підчас засідань парляментів: три рази в Оттаві, по разові в Торонто, Винніпеґу, Ріджайні і в Вікторії, кілька разів в Едмонтоні, а таксамо в ріжних столичних містах в Европі. Багато я бачив, чув, відчував і одушевлявся, але ніколи, признаюся щиро, я не виносив таких милих, а часом прикрих та пригноблюючих, а все таки поважних і незабутніх вражінь, як ті, що я відчував після наших народних Зїздів, скликуваних Інститутами, а які й до нині оставили в моїй памяти незатерті сліди.

Коли пригадаю собі всі обставини, які панували в початках нашої еміґрації і початки нашої народної роботи 25 літ тому, то мене жах збирає. Кілько було тоді тих, що попросту дуріли, рвалися до якогось поступу: одні вперед, другі назад, треті в право, решта в ліво. Більше зрівноваженим, щирим народним працівникам приходилося попадати в розпуку, або ставати на боці і хіба сміятись з починів — сказавши по тодішньому — всяких джеків, табачнюків, кацапів, соціялістів, серафимців, пресбитеріянів, байбелників та політичних помагачів, що шибали собою по всіх закутинах Канади і деморалізували малосвідомих робітників і фармерів.

Політичні та релігійні сварки безнастанно виринали по українських кольоніях. Російські „батюшки" з одної сторони, римо-католицькі „піпи" з другої вели пропаґанду між греко-католиками, перетягаючи їх до Москви, то до Риму. Соціялістичні демаґоґи ширили безладдя і безвірство між робітниками по містах і копальняних околицях (майнах), а протестанти силувалися навертати на віру Христову не кого, а таки християн, і то нераз аж надто правовірних.

Все те виглядало трохи на Вавилонську вежу; приходило до такого помішання язиків, що нераз мусіли їх розшифровувати найвисші суди Канади, або Королівська Рада в Лондоні.

Такий стан пригадував нераз колишню Содому і Гомору. Ті, що ще недавно тремтіли перед „здикутником" і жандармом, опинившись на воли, переміняли її на сваволю. А малосвідомий загал не міг в усім тім дошукатися ладу і зрозуміти, хто добрий, щирий і свідомий народний робітник, а хто агент чи наймит непрошених опікунів.

Такий стан тревав десь від 1900 до 1915 року, отже до початку першої світової війни. Тепер прийшов воєнний терор. Концентраційні табори і т. п. остудили та приголомшили розгнуздані пристрасти всяких грішників, киринників і дурисвітів. І тепер вже щирі народні провідники набрали відваги й охоти братися з чистою совістю до громадської праці, бо бачили, що несвідомість є причиною безладдя і безглуздя.

Хоч серед важких воєнних відносин, але з самовідреченням кладуть вони основи до народного відродження: організують просвітні і релігійні інституції на засадах чисто демократичних, числячи на моральну і матеріяльну поміч загалу.

Під проводом енергійного тоді студента В. Свистуна, і на заклики тодішнього редактора „Українського Голосу", В. Кудрика, та ще горстки інших ідейних провідників молодшого і старшого віку — скликано до Саскатуну літом 1916 р. перший Народний Зїзд. І там тоді по довгих й основних нарадах вирішено заснувати бурсу, в якій мали б виховуватися сини і доньки наших поселенців на майбутніх патріотичних працівників і провідників серед народу. Ця ідея була якраз в слушну пору, отже вкоротці обхопила цілий український загал в степових провінціях. Посипались щедрі датки, в Саскатуні винаймлено відповідні будинки на бурсу і праця повним ходом почалася.

Другого року на Загальнім Зїзді членів ухвалено набути відповідний власний будинок, щоби так дати доступ до висшого образовання як найбільшому числу молодіжи. А нагода була знаменита, бо підчас війни настала інфляція і грошей було в двоє, а то й троє більше, як передтим. А ще дальше, через заведення прогибіції і скасовання бар, готелі опустіли і можна було купувати їх за пів ціни. Цю нагоду тодішна Дирекція використала без довгої надуми, і за суму 32 тисячі доларів купила дуже вигідний і в відповіднім положенню готель при головній вулиці в полудневій части міста Саскатуну.

Тепер Бурсу перемінено на Інститут ім. Петра Могили і заінкорпоровано яко просвітно-виховавчу інституцію, для користи українців, без уваги на віроісповідні та політичні погляди. Вибрано зразкову дирекцію, заповнено всі кімнати числом 70-ти питомців і так започатковано дійсне українське науково-культурне огнище на канадійській землі. Жертви і декларації посипалися тисячами і ціла робота пішла як найкраще. Однакож рік 1918 дався відчути дуже болючо, бо мороз

серед літа ушкодив засіви, а в осени „флю" (еспанська інфлюенца) десяткувала населення.

Коли так гарно започатковано першу бурсу в Саскатуні 1916 р., то нашим албертійцям стало заздрісно. Гарний примір додав нам завзяття і в 1918 році ми заснували бурсу Адама Коцка в Едмонтоні і тимчасово примістили її в опорожненім готелі Каледонія. В Едмонтоні вже існувала стара бурса, звана Рудикова, але чомусь опустіла. Певно тому, що носила пятно презбитеріянської місії, хоч вдійсности була незалежна, як це може посвідчити др. Гр. Новак.

А ще дальше й наш Веґревил, осередок найбільшої української кольонії в Алберті, щоби не остатись позаді других поступових центрів, отворив в 1918 році бурсу ім. Т. Шевченка: а коли протягом літа, зібрано понад дві тисячі готівки, винаймлено „бордінґ гавз», умебльовано і приміщено 30 учеників. Та ця бурса в Веґревил існувала лише два роки, бо коли показалося, що не було місця в висшій школі для її питомців, перенесено її „саком паком" до Едмонтону і злучено з бурсою Адама Коцка.

Тут праця поширилася. Куплено за 15 тисяч місійний дім з салею на боці і заінкорпоровано як Інститут ім. М. Грушевського, та передано йому майно обох бурсів, Коцка і Шевченка. Тут мало вже приміщення около 50 хлопців і дівчат, а крім того місцеві українці стали горнутися до Інституту, маючи відповідну салю при Інституті на всякі підприємства.

Настав тепер незвичайний рух, запал і праця; як в місті, так і по кольоніях. Орґанізатори кинулися по фармах приєднувати нових членів, оголошували збори, давали відчити, збирали жертви, та заохочували родичів, щоби давали спосібних дітей до школи.

І свідомі фармері не тілько щедро жертвували на Інститути, ставали їх членами та давали своїх дітей на виховання, але рівночасно й самі через стичність з Інститутами набирали більше свідомости, більше орґанізаційної льояльности і сталого переконання. Події, які відбувалися по закінченню війни на рідній землі, мали також неабиякий вплив на хід народних справ і в Канаді.

Річні Збори членів Інститутів перетворилися на Загальні Народні Зїзди, щось в роді конвенцій, які скликають ріжні орґанізації для спільних нарад. На зїздах поза звичайними діловими справами Інститутів окремо говорилося про загальні народні справи: економічні, політичні, просвітні, а вкінці й церковні та поміч Рідному Краєві.

На таких зїздах були присутні і брали живу участь не тілько члени Інститутів й симпатики, але деколи гуртки з ворожих нашій роботі орґанізацій, непрошені й небажані гості. Одні радо слухали й одушевлялися промовами бесідників, а другі робили галабурди, щоби денервувати слухачів та розбити збори. Ей, милий Боже, чого то не було, та що то не творилося на тих наших народних зїздах протягом

яких десяти початкових літ! Цего не то в Ювілейній Книзі, а на воловій шкірі не списав би.

Бували також труднощі клопоти, та непорозуміння й між своїми членами, а часом все йшло гладко, як по маслі. Були громи й тучі, але були й ясні погідні дні в історії нашого парляментаризму на народних Зїздах.

І так нам прийшлося в друге переживати бодай коротку добу в боротьбі на життя і смерть, як це було перед війною. Колишні соціялісти, ставши большевиками та комуністами, виступали ворожо проти всего, що нам святе й дороге. Знов же бувших „піпів" виручили в нападах наші рідні брати — греко-католицькі священики, яким наші Інститути стали солею в оці. А щоби їх підкопати і знищити, почали й собі скликати католицькі зїзди й орґанізувати католицькі бурси. Їх ціль була не так для конкуренції з народними бурсами, де заховувалась зразкова толеранція релігійних поглядів, але радше, щоби в таких католицьких бурсах виховати касту „антачебелс", себто таке племя українських католиків, які за ніщо в світі не сходились би з некатоликами українцями.

„Товариші", як зрадники свого народу й атеїсти, не мали вступу до наших Інститутів, отже перестали з часом пхатися на наші Зїзди й отворили свою інтернаціональну бурсу в Едмонтоні, де примістили своїх „їдців", головно свій політичний штаб і орґанізаторів та кількох учеників.

По кількох літах зусиль всі ті конкуруючі бурси позавмирали голодовою смертю, бо не мали піддержки народу, отже тепер знов настали кращі, нормальні часи для наших Інститутів і для народних діячів. Вони переконалися, що стоять на твердім ґрунті і мають за собою свідому сильну масу прихильників, а там і нові сили рік річно прибувають з бувших питомців Інститутів, і як кваліфікована професійна інтеліґенція, стають в ряди працівників. Те все додавало ще більше завзяття до праці.

Цей період розвитку зачався яких 15 літ тому і продовжується до нині. Наші Народні Зїзди принимають характер дійсно парляментарний. Впорядчики Зїздів приготовляють далекосяглі програми, назначують відповідних бесідників і референтів для ріжних тем, щоби в міру можности зацікавити загал і дати місце на обговорення його потреб. Досвідчені бесідники висвітлюють дану справу, начеркують пляни і передають під загальну дискусію, а вкінці вирішують її загальним голосованням і переводять в життя.

Вже в початках цеї новітної доби, ми, колишні народовці, звязали себе в ґрупу Самостійників, перевели орґанізацію Народних Домів, зорґанізували Союз Українок Канади, Союз Української Молоді в Канаді. Це головні наші осягнення, а побіч них маємо ріжні доривочні місцеві і часові Товариства, клюби політичні, економічні спілки, фар-

мерські організації і ріжні союзи та спілки, які повстають силою кличів піднесених підчас зіздів. Ми щедро підпомагали старокраєві інституції, висилаючи їм щорічно тисячі доларів.

Зі зростом числа нашої доброї інтеліґенції ми взялися до реальної політики. Зорґанізованою працею ми почали висилати до парляментів своїх послів, а дальше число нашої інтеліґенції заняло місця в державній господарці, як інспектори, урядники, секретарі і др. Знов же наші фармері стають членами фармерських кооперативних спілок, беруть в них живу участь — навіть як провідничі сили, вибиваються в господарських змаганнях і дістають нагороди, заводять лад в господарці...

Щож до числа та кваліфікацій нашої інтеліґенці., яка тут вихувалася, то можемо нею сміло гордитися.

При вичислюванню наших здобутків, які завдячуємо нашим Зіздам та Інститутам, мушу поставити перед очи ще одну справу: цінним овочем тої праці, яку викопували Інститути і Зізди на протязі літ, є от те розуміння обовязків для Канади, яке нині на ділах бачимо. Коли перед життям стала важна справа, що вимагала найбільших жертв, то наш загал почув, зрозумів і гідно відповів на поклик справи: кілько наших найкрасших молодих сил стало зараз в ряди добровольців вояків, з готовістю віддати все в обороні тих загальних тутешних демократичних інституцій, серед яких і наша праця має можність провадитися і наше життя розвиватися.

Окремо треба пригадати оден факт: на наших Ювілейних Зіздах минувшого року ми приняли резолюцію такого змісту:

„Тому, що вибух війни над Тихим Океаном потягнув за собою потребу далеко більшої мобілізації наших засобів і людської сили,

„Союз Українців Самостійників з союзними орґанізаціями на своїм Зізді взиває домініяльний Уряд Канади започаткувати негайно в Канаді відповідні кроки в напрямі негайної і повної мобілізації, орґанізації і вихіснування усіх засобів — природних, промислових, фінансових, рільничих і людської сили в ціли успішного проваджения цеї війни, без обмеження таких услуг для Канади" ...

Треба також пригадати бодай головніїших бесідників, яких записала моя память, що бували на наших Зіздах, а це хоч до якоїсь міри дасть нам образок наших культурних працівників. Їх були десятки. Деяких з них вже нема між живими, інші вже посивіли і полисіли, а ще інші в силі віку. Отже ті, що моя память їх нагадує:

Бл. пам.: Жилич, Ґошко, Із. Новосад.

З жиючих: Редактор „Українського Голосу" М. Стечишин, Мих. і Юліян Стечишини, Радник Я. В. Арсенич, о. С. В. Савчук, Василь Свистун, Дм. Янда, о. В. Кудрик, П. Лазарович, Тео. Гуменюк, П. Міськів, Ів. Соломон, С. Б. Микитюк, Г. Сліпченко, П. Ткачук, В. Буряник.

Шкільні інспектори: Ф. Гаврилюк, Гр. Косташ, Із. Ґорецький.

Агрономи: В. Підручний, В. Чепіль, О. Чернецький, Ф. Маґера, І. Мадюк і кооператор І. Стратійчук.

Посли: Н. А. Григорчук, Т. Д. Ферлей, д-р Ю. Драґан, В. Томин, Н. Бачинський, А. Глинка.

Дальше ректори Інститутів, як сталі працівники, та з ними директори, що разом робили також плянування і приготовання для переведення зїздів.

Може треба би ще декого поіменно пригадати, але я даю тих, що їх тепер знайшов в своїй памяти. Коли б я когось не згадав, то не з лихої волі.

З жінок згадаю: Савеля Стечишин, Д. Янда, Ганка Романчич, М. Мадюк, Т. Кройтор, М. Ткачук, О. Савчук, Н. Когуська, К. Сакалюк і др.

Незвичайними посторонними бесідниками, окремо на Зїзди запрошені були: проф. Бочковський і проф. Дорошенко з Европи, др. Вол. Сіменович, проф. Тимошенко, інспектор армії УНР Кедровський зі Стейтів; ґенерал Сікевич; през. саскачеванського університету Морей і Томсон, проф. Симпсон і др., та професори з університету Алберти. Це так, оскілько моя память мені каже.

Окремо треба згадати бодай загально учасників зїздів з фармів чи місточок — фармерів, учителів і др., які майже рік-річно на зїзди обовязково приїздили, щоби не тільки бути і знати, що там робиться, але завсігди жертвували щедро на дальше провадження тої праці, для якої Інститути були засновані. Вони були тою солею землі, що давала силу великому ділу!

Коли все те згадується, то треба ще додати, що впливи наших Зїздів сягали і поза межі своїх провінцій, вони давали відчуватися навіть в життю Східної Канади. Свідоміші одиниці звідтам слідили за тим, що на Заході робиться і це розбуджувало в них бажання подібної праці в своїх околицях. Досить згадати, що дехто з Східної Канади висилав своїх дітей на Захід, щоби тут виховувалися і з тутешною українською культурною працею познакомилися.

Впливи Інститутів і Зїздів заходили на Схід ще іншими шляхами. В послідних 10-ох роках, коли на Заході була депресія, переселилися звідти до Східної Канади тисячі українців і понесли з собою туди все, що на Заході бачили, чули і пережили. Це вже був елемент з живим досвідом і той досвід благодійно заважував на життю Сходу. Він Сходові значно поміг. Доказом впливів заходу на схід були величаві Зїзди в Торонті, що певно дорівнували нашим Зїздам. А за ними вже пішла подрібнійша культурна праця по громадах й околицях.

Наші Зїзди спонукували до громадської роботи і тих на Заході, які без примусу такої роботи не зачинали б. Було приміром таке, що наш зїздовий рух заінтересував греко-католиків і деякі з них на наші Зїзди заходили і заінтересовувалися тим, що чули і бачили. Аджеж наші справи цеж і їх справи — наші спільні справи.

Так наша праця розбуджувала на греко-католицькій стороні бажання починати в себе подібну працю, отже і тому почали скликати свої Зїзди, хоч, що правда, з меншими успіхами, як наші. Та ми певні,

що не будь самостійницьких Зїздів, а було би на католицькій стороні подібне, як в Бразилії та Арґентині.

Можна би ще увійти в подробиці роботи наших Союзних Орґанізацій — Союзу Українок Канади, Народних Домів, а головно вже Союзу Української Молоді — та це виходило би поза межі отсеї статті, хоч і могло би бути інтересним. На таке треба би окремої статті.

Зробивши бодай побіжно огляд праці і значіння наших Інститутів і 25-ох Зїздів серед нашого тутешнього життя, надумав я стати пророком і предсказати, який буде успіх в слідуючих 25-ох роках, коли щиро подбаємо, щоби працю і вплив наших дальших Зїздів тримати в такій силі, як доси. А на основі минулого можна предвиджувати будуче.

Наша дотеперішня культурна праця з одної сторони, а наше поважне відношення до загальних справ цеї землі, зі сторони другої, піднесе ще висше почуття нашої власної гідности і вартости в очах старшої нашої верстви, а вже головно в очах молодшого покоління. В нього буде зростати повага до своєї української приналежности, до своєї мови, до своєї культури, до своєї гідної праці. Не стане тих, що будуть нас, свого народу своєї мови, свойого імени, тай віри своїх батьків встидатися і вирікатися. Прийде в нас до того, мусить прийти! — що ті, які відчужилися і втратили матірну мову, будуть самі себе соромитися і жалувати, що відстали від своїх рідних. Воно таке водиться, що доки щось маємо, доти не розуміємо його вартости, коли ж стратимо, тоді доперва знаємо ціну страченої річи.

Прийде до того, що деякі нащадки українського народу в Канаді, які вже далеко від своїх відійшли, будуть завидувати тим, які говорять гарною українською мовою - і вони якраз будуть правдивою українською інтеліґенцією. Всі ж інші - це буде безформенний матеріял.

Буде таке, що панночка з міста буде вважати добрим здобутком і честю віддатися за фармерського сина; знов же інтеліґент з міста буде на фармах шукати собі пари - такої, що попри анґлійську мову знає свою так добре, що красше і не може бути.

Про красу, багацтво форм, граматичні комбінації и милозвучність української мови будуть розписуватися часописи, щоби показати і своїм і чужим, який цінний скарб в мові має український нарід.

Українські Рідні Школи стануть поважними інституціями, такими необхідними, що українець аж тоді буде вважатися вповні вдоволеним, коли перейде через них і здобуде все, що вони будуть мати. Це будуть інституції на те, щоби доповнювати, заокруглювати і завершувати те знання, яке українець здобув поза ними.

Наші Інститути переміняться в Колеґії з обовязковою українською мовою попри анґлійську, а крім того при деяких університетах будуть катедри українознавства.

Буде зорґанізований Український Театер з фахових сил, що буде

давати найкращі вистави й опери по головних осередках Канади і Стейтів.

Українські танки, українські народні пісні, наші гри і забави, фестини й паради — геть понаганяють нинішні партії, збіговиська, пікніки, стампіди і всякі дивовижі.

Наші сусіди будуть дивитися на нас з пошаною, може навіть з заздрістю, і будуть вважати собі любою справою знаходитися гостем між українцями. Будуть нашу культурність поважати, будуть ставити нас за добрий примір.

Прийде до того, що нинішні „альхеміки" перестануть робити самогон і позаводять пасіки та сади, і будуть законно виробляти смачні напитки та кваси, як вишнівку, черешнівку, яблочник, питний мід і ще що; будуть виробляти таке, що ним здобудуть собі признання всіх гідних людей.

Прийде час, що українці з міста будуть рватися на фарми, а не як тепер, що з фарм'в пруться до міста, і там деморалізуються.

Та чи це можливе? Так! Це не сон, ні гарна уява, але найбільше можлива дійсність нашої будуччини, коли буде в нас сильне бажання таку будучність мати. Лише треба доброї волі, сильної думки і пляннової праці та витревалости. А будучність буде така гарна, як я її змалював. Ще краща!

Петро Зварич.

МІСТО В ІНСТИТУТІ

(1919 р.).

За старанням наших впливових співгромадян наш Інститут (в середині) вдалося заінкорпорувати після інтернаціонального акту, що відноситься до незалежних (магдебурських) міст. Новозаінкорпороване місто носить стару назву, одначе надало імена вулицям і деяким публичним будинкам. І так Велика площа, де мешканці міста збираються три рази денно для полагоджування справ внутрішних, називається „Джерело енергії". Тут бурміщ повідомляє жителів міста, як поводитися та вести публичні інтереси.

Площа на горі, де старші представники населення (Громадська Рада) сходяться на наради три рази денно і де звичайно „Клюб Курячих" має свої засідання, називається „Ринок". Крута вулиця, що сполучує „Джерело Енергії" і „Ринок" то „головна вулиця", та, що веде з заходу на схід; в полудневій части міста є „Вулиця Академічна", а ту в північній части міста названо „Вулиця Гімназіяльна". Північну вулицю на горі названо дуже типічним іменем, а то „Вулиця Суфражисток", а полудневу „Вулиця Музикальна", тому, що там живуть виключно музиканти.

Звертаємо увагу всім мешканцям, щоб якнайскорше обзнакомилися з новими назвами і уникнули в цей спосіб всяких невигод та неприємностей.

Докладну мапу міста можна отримати в міській канцелярії або від міського констабля п. Радика.

ДОРОГІ МЕНІ ЗГАДКИ.

Я прибув до Інституту при кінці серпня, 1919 року, і записався на учительський курс.

Мій перший побут в Інституті тривав всего чотири місяці, однак за той час я зовсім привик до бурсацького життя, та до писаних і неписаних правил його, і до ріжнородної праці, що сягає поза обем шкільного курсу.

Лишив я Бурсу з більшим досвідом, з приємними споминами і з надією, що скоро знову туди поверну.

1922 року я лишив учителювання і записався на університет. І так через слідуючих чотири роки Бурса стала для мене осередком мого життя. Літніми феріями я виїздив учителювати, а на зиму вертав з „уходів" до рідної „Альма Матер", відживитись на бурсацькій каші і прожити в щасливім, хоч не все безжурнім, бурсацькім окруженню.

За час свого побуту присвятив я багато вільного часу на питому бурсацьку працю, — а деколи й на бурсацькі збитки. В екзекутиві „Каменярів" я пройшов цілу низку урядів, від „господаря" до „голови". Два роки вибув я на Програмовім Комітеті. Мов ще сьогодня бачу своїх незабутніх друзів — Евгена, Степана, Михайла, і прочих — що із завзяттям справжніх каменярів співпрацювали зо мною. Вірю, що пригадують собі, як то нераз нам дісталось і від ректора, і від студентів, як що програма не дописала.

При кінці третього року я скінчив університет й свій перший період бурсацького життя. В протягу тих трох літ я чимало нагромадив практичного знання, що стало для мене в будучности багато ціннішим, як наймудріші фільософічні виводи Декарта та Айнштайна.

В українських клясах ми мали добрих учителів історії і літератури. ~~Завдяки~~ Їхнім стараннім ми не лише основно поглибили наше знання, але й виробили певні погляди на наші народні та громадські справи. Дискусії, дебати, і надзвичайно для нас цікаві зїзди скристалізували наші думки і приготовили нас триматись одної певної лінії.

Четвертий рік мого бурсацького життя є памятний для мене тим, що я авансував з Програмового Комітету на голову „Каменярів". Бурсачня, а головно славні „Кімакрони" добре піддержали мене і ми мали досить успішний рік. В додатку я викладав історію і літературу молодшій братві, і скоро переконався, що це куди більше потребує праці, як в лавці вигідній сидіти та викладу слухати.

Працався я з Бурсою, як з рідною матірю. Жаль мені було лишати університет, бо, покидаючи ті сірі мури, я мабуть на завжди прощався з студентським життям. Лишаючи Бурсу, я прощавсь з найщасливішим часом своєї молодости: з давніми друзями, з веселими та незабутніми бурсацькими пригодами, з „Каменярами", та із працею, що вязала нас в одну цілість.

Не знав я, що знову мені доведеться вернутися до Інституту. Літом 1935 року вертався з Ріджайни до дому та *по дорозі* вступив до Саскатуну. Тут Дирекція Інституту дала мені предложення, щоб я приняв ректорство. *Я боявся, що я не донишу в цім важнім ділі*, тож відпирався руками й ногами. Та коли мені дали визов, що це мій обовязок і що *я не маю ніякого морального* права відмовлятись, я остаточно згодився взяти на себе цю честь і відвічальність на рік, а два найбільше. І *ніколи не буду жалувати*, що так сталось.

Рік був трудний! Люди щойно трошки почали віддихати по страшній крізі і не мали змоги ані відваги брати на себе більше видатків; тому тяжко було дістати значне число бурсаків. Колекції йшли дуже пиняво, так що нераз приходилося зліплювати кінці до купи... Та все таки рік мого ректорства був досить успішний: і то не тільки завдяки щирій співпраці Дирекції, що мала до мене повне довіря, але й нашого громадянства Саскатуну, що щиро співпрацювало зо мною і чимало причинилось, щоб зїзди по околицях і в Саскатуні були успішні, та щоб не було застою в організаційній праці.

З *початком* 1936 шкільного року я рішився далі триматися своєї учительської професії і подав Дирекції свою резиґнацію. Та рік ректорства дав мені досвід, якого нічим в життї заповнити не міг би. Дав *мені нову перспективу щодо відповідальности, що тяжить на плечах* ректора. Я зрозумів, що загал скорше остро осудить, як щиро оцінить ректорську працю.

Так скінчилися мої близші звязки з Інститутом. Та Інститут, як живий символ нашого народнього життя в Канаді, остає і на далі Альма Матерю для сотень бувших бурсаків. Розсіяні ми по всіх усюдах, та все ж таки наші очі звернені на нашу Січ-матір Інститут.

Вас. Сарчук.

ТАЙНИ ІНСТИТУТУ...

ТЕХНОКРАТІЯ.

Ніхто не думає, що Інститут в Саскатуні має свої тайни і про ті тайни кождий ректор оповівби вам багато, коли б хотів. Однакож деякі з тих тайн такі, що їх нікому не треба знати — було та минулося. Другі такі, що сказати не зашкодить. Отже вам одна з тих тайн, що їх можна сказати...

Жив в одній кімнаті оден студент, в другій другий, значиться сусіди. А сусідам приходиться нераз вдаватися одним до других за потребами. Або таки так — на балачку треба деколи зійтися.

Таке було і зі згаданими двома сусідами. Що день, що пів дня, що година, або й півгодини, придається щось одному до другого. То щось запитати, то сірника по-

зичити, то так собі. Отже за кождим разом рипай дверми тай іди по скрипучій підлозі до сусіда. І часу шкода, і другі студенти чують — а як того рипання буде за багато, то і ректор може його почути.

Думали вони, думали, тай ще думали, як лихо обминути — а вчений думати вміє! — отже й надумали. Знайшли простий і дуже практичний спосіб...

— Щож вони зробили? — спитаєте.

Що? Зробили в стіні діру з кімнати до кімнати і вже добре. Оден повісив зі свого боку на дірі великий стінний календар, другий зі свого, і начеб то нічого собі. Але коли треба — календарі на бік і вже бачить оден другого, тай справи, які там мають, полагоджують. Це також показує яка велика користь може бути з календарів в розумних людей.

І було воно так довгий час. Ніхто дальший про те не знав, то нікому воно не шкодило, а механікам, що придумали таку штуку, дуже помагало.

Може воно було би так і донині, коли б не Гладинюк (сторож), що любить нераз заглянути там, де красше, щоби не заглядав. Отже побачив він ту діру, щось подумав, покрутив головою, подивився через ню до другої кімнати, а там бігом до ректора:

— Пане ректоре!...

— А що?

— Що нам робити?...

— Або що? Що сталося?...

— Інститут розточують...

— Та як? Та хто?...

— А вот ті... Ходіть подивіться...

Прийшов ректор, подивився та:

— А чи нема і в других кімнатах такого?

— Ні — каже сторож — я всі оглянув, ще нема. Це перше.

— Ну, то добре — говорить тоді ректор — добре, що ви завважили, а тепер ще є час спинити, а то готові були оттак цілий Інститут розточити.

Як воно там дальше було, того додумайтесь. Уявіть собі, що ваші два сини в вашій хаті через стіну діру з кімнати до кімнати зробили — як би ви себе тоді почували? Що ви тоді робили би? Таке і тут було.

Але поза Інститут та справа не вийшла. Гладинюк радив про ню широко не розголошувати, каже:

— Коли б вістка про техніку наших студентів зайшла до Едмонтону, то й тамошні студенти готові наших наслідувати — тай Інститут розточать...

Скажете: Жарт, гарний жарт!

— Ні, люде добрі, це дійсна правда, дійсний факт! А такі і подібні факти там нераз бувають. Та вже на кім, як на кім, а на ректорови вони нераз болючо відбиваються.

А.А.А.

БУРСАЦЬКА СПОКУСА.

Бурсак: Заслоніть від „пентрі" двері, бо бурсачня собі обі зриває тай окуляри мусить купувати...

НА НАУКУ БУДУЧИМ ПОКОЛІННЯМ.

Вдалися до мене з Інституту П. Могили в Саскатуні, щоби я, як член Інституту, написав щось про своє життя в Старім Краю, а також і тут, отже розкажу дещо таке, що може бути спомином і наукою для молодшого покоління.

Родився я в селі Ланівцях, повіт Борщів в Галичині, 1867 р., де скінчив 4-клясову школу. Моє життя було важке. В досить молодім віку моя мати, Катерина, дістала параліж — ми діти були ще малими. Отже приходилось з батьком, Кирилом, страшно бідувати. Малі три хлопці самі варили, прали, білили хату, в полю працювали і матір доглядали. В неї права часть тіла була як мертва.

По 20-ім році віку мене взяли до 10-го полку драґонів, до 2-ої ескадри в Теребовли. В підофіцерській школі був я в Тернополі і вернувся з неї „дійсним" капралем. Був я при війську три роки.

Вернувшись з війська я одружився з Анастазією, дочкою Дмитра й Анни Корпанів, в рідним селі.

В тім часі народна свідомість дуже підносилася. Молоді господарі гуртувались в Читальни і були дуже діяльними в громадськім життю. Тут вам образок, що покаже їх завзяття і тодішні відносини.

В 1897-8 році були вибори послів до львівського сойму (провінціяльні по тутешному). Кандидатом на посла від українців був др. Яросевич, а від поляків граф Борковський з Скали.

Тоді ще вибирали „правиборців", які опісля вибирали посла (посередний вибір). Дуже рано в день виборів зайшов я до салі, де мало бути голосовання. „Поляк мойжешового визнання" (це тоді так звали), Анкель Бронштайн, посунув годинник півтори години вперед, як це опісля виявилося. Це, щоби було менше часу на голосовання.

Селяни, свідомі своєї справи, прийшли рано гуртом і ждали на початок голосування. Нараз приїхало 5 жандармів (це те, що тут „мавнтед поліс") і комісар (представник уряду) з Борщева, і вони рішили, що перші мають голосувати „форналі" (панські наймити, робітники) „посесора" (що винаймає землю в другого) Длуського, бо вони зараз йдуть до роботи. По обох сторонах проходу стояли жандарми з ґверами (крісами), з баґнетами на них. Коли „форналі" переголосували, почав комісар викликати до голосування ніби-поляків Адамовських; починаючи азбучним ладом. Це все робилося дуже поволи, щоби не лишити часу для українців.

Українці побачили шахрайство, а вже лишалося лише 1½ години часу на голосовання для цілого села. Зчинився великий крик, піднесено протест і всі вийшли з салі і зібрались за парканом на дорозі на своє віче. Був крик, лаяли, кого треба. Сюди назбігалось молодіжи і жінок коло 1000 осіб. Бачучи таке, жандарми стали під муром проти людей з наготованими до стрілу ґверами,

чекаючи приказу „фаєр!" (стріляй).

Нарід побачив, до чого воно йде, крикнув „гура!" і кинувся до паркану, як до зброї. Сильний був паркан, дубові стовпи, та в одній хвилі паркану не стало.

„Вахмайстер" (комендант жандармів) побачив, що коли жандарми вбють кількох, то і самі погинуть, бо майже весь народ був чим будь озброєний, крикнув: „Господарі, будьте спокійні, все буде добре — все буде справедливо!"

Народ розійшовся. За кілька днів оголошено нові вибори, але перед виборами арештовано 5 осіб: а то: Ф. Василенка, Н. Гучковського, Д. Леськова, О. Курніцького і П. Засійбіду (мене). В арешті ми були два дні, поки не скінчилися вибори.

На правиборців вибрано 4-ох правиборцям дорогу. А скаже їй з тих, що були арештовані.

Головні вибори були в місті Борщеві. День був слотливий. Вороги українського народу післали гурти дітвори, щоби волочилась по хідниках і заступала хтось щобудь, так вона робить крик, жандарм правиборців арештує і зараз кілька голосів менше.

В день голосовання безнастанно приходили вісти з сіл, що польський кандидат має більшість, отже поляки „немойжешового і мойжешового визнання" співали „Єще Польска не згінела", а українці журилися. Аж вечером нові вісти дали перевагу українському кандидатови — 240 голосів більшости.

Тут нараз загуділи дзвони в українській церкві, як на Великдень і кождому українцеви покотилися з очей сльози радости.

Др. Яросевич сказав тоді кілька слів і запросив правиборців на перекуску до Народного Дому.

Та коли українці тішились, то їх вороги постановили пімститися. Вони назбирали всяких вуличників і післали за місто, щоби правиборців били, а вже найперше священика Хлібовецького, з села Циган, який був душею українського руху. Але В. Дроздовський та ще дехто з наших патріотів довідались про ворожі пляни. Отже Хлібовецький перебрався в стару сірачину і старий капелюх, дали йому батіг в руки, посадили побіч фірмана на переді воза, а на возі були міхи з половою. Отже так цей священик спокійно переїхав.

Переповідаю я це, щоби пригадати, що це також було для мене школою. Воно заставляло до думки, воно давало досвід. Воно загартовувало для наймої української справи. А зокрема моя згадка, це частина життя галицьких українців з тих часів. Це опис відносин, що тоді були.

До Канади прибув я з дружиною і трома дітьми — Еміль 7 літ, Іван 5, Анна — тепер замужна Крижановська — 1 рік. Поселився я в місцевости, що звалась Бівер Лейк, в Алберті. Життя довгий час було важке, та ми доробилися; купили 4 фармі крім гомстеду. Тут наша родина побільшилась на 7-ро дітей (чотири дівчині). Школу дали ми їм всім,

яку могли, а також відповідний посаг. Подружених є 6-ро, а одна дівчина, Ольга, норсою в Венкувері.

Але не тілько собою ми інтересувалися — громадські справи, це також були наші справи. Отже, між іншим, купили ми 40 шерів (1000 дол.) в Інституті Могили в Саскатуні, а три в Інституті Грушевського в Едмонтоні.

В 1929 р., 17-го березня упокоїлась моя дружина. Після того відвідав я рідню в Ланівцях (в рідні́м селі), в Галичині. Вернувшись, почав я життя з моїми дітьми і дякую Богу, що держуся при добрім здоровлю, хоч маю вже 75 літ.

Отсе вам коротка історійка життя одного з членів Інституту. Тут маєте, хто він, звідки, що в життю доводилось йому робити і бачити — і там за морем і тут в Канаді. А в усім тім щирий молодий українець знайде для себе деяку науку.

Пантелеймон Засійбіда,

НА ПРОСТОРІ ДВАДЦЯТЬ-ПЯТИ ЛІТ.

В життю народу 25 літ є поважною хвилею. Коли народ нічого не робить, ті 25 літ проминуть, не полишивши за собою ніякого тревалого сліду. Однакож коли нарід візьметься до розумної і витревалої праці над своїм піднесенням, він зробить тілько, що його праця зостанеться на добро і дальшим поколінням. Зробить тілько, що й чужим людям його робота стане видною.

Що так воно є, показують нам послідних 25 літ, відколи існує наш Інститут. Не було би його, то не було би всего того, що є нині завдяки Інститутові — ні тої праці, ні тих людей, що їх Інститут виховав, ні тої поваги, що наш нарід в очах других людей Інститутом собі придбав.

Вже перед 25 літами, коли не було ані досвіду, ані більшого числа провідних людей, повстає в нашім народі бажання будувати і підносити своє життя власними силами, не оглядаючись на ніякі трудноші. Вже тоді було розуміння власної сили і власної праці. І була віра, що ми своїми силами велику справу збудуємо.

Отже вже тоді наш нарід виявив розуміння і бажання **Самостійности.**

Засновуючи Інститут наш нарід ані одним поглядом ока не глянув кудинебудь за чужою допомогою. Не хотів бути жебраком. Він будував свою справу сам, як міг і як вмів з великою вірою, що його гідні заміри досягнуть бажаної цілі.

Тут виявилося почуття **Самопошани,** тої великої культурної прикмети.

Почавши раз самостійно поважне діло, українці вже не зупинялися, не спочивали. І не зневірювалися навіть тоді, коли приходили труднощі; коли було ба-

гато тих, що робили перешкоди. Працювали одні й кликали до праці других, другі третих, так, що велика армія була би нині з усіх тих, які прикладали свою силу, щоби почату справу висше і висше піднести.

Всі ті зусилля, вся та глибока віра, а з нею вперта, витревала праця нашого загалу, це та **Самодіяльність,** яка показалася в нашому життю і в інших напрямах.

Коли в народу є такі прикмети, як висше згадано, то діяльність народу не може спинитись на одній справі. Бо життя має багато вимог і потребує багато праці.

Не хто інший, як ті, що поклали основи під Інститут, покликали також до існовання нашу прадідну Церкву. Коли нині на ті часи оглянутись, то стає дивно, бо не було тоді в нас ані одного священика, а не то вже більших церковних провідників. Не було їх, але була сильна віра, що щира праця все створить, все збудує. І показалося, що та віра справді була великою творчою силою. Була сильна віра, за нею прийшла щира праця — і нині її овочі такі величаві, що є чим похвалитися і є чим тішитися. А ті, що колись нашій праці шкодили і нас зневірювали, самі девчім нас наслідують.

Здається, що нігде поза Канадою — ані в Стейтах, ані в Бразилії, ані в Аргентині українці не поставили свого життя свідомо і ясно на таких основах, на яких ми тут своє життя поставили, і тому там успіхи не були такі великі, як в нас. Не були такі тревалі і нині видні, хоч там наша іміграція багато старша.

Згадані три прикметі, чи три принципи, це та творча сила, що збудувала Інститут, що створила інші наші орґанізації, що піднесла і широкий наш загал до красшої діяльности в усіх напрямах.

Ті 25 літ повинні зостатись для нас також живою наукою, що з малого можна збудувати велике, коли прикладеться щиру і витревалу працю. І ніяка чужа ворожнеча, ніякі перешкоди не зможуть мати тілько сили, щоби розумну і витревалу працю могли знищити. Таке було доси, таке буде і дальше, таке буде завсігди. Треба нам чогось — так починаймо розумно, чесно і витревало від малого будувати, а за час перед нами буде велика будівля.

Це нехай буде в першій мірі окремо наукою для всіх тих, що в Інституті виховуються і виховувалися! Не забувайте згаданих трох творчих принципів, положіть їх за підвалини цілого вашого життя, а тоді буде за вами успіх. Стійте тісно зі своїм народом, як його нероздільна частина, разом з ним працюйте і будуйте все, що його життя буде підносити і скріплювати. А його сила буде і вашою силою.

Такий живий досвід і таку живу науку ті 25 літ нам нині дають в руки. Це великий талан для нашого дальшого життя.

Г. В. Сліпченко.

ПРИГАДУЄТЬСЯ МЕНІ ІНСТИТУТ.

З початком липня, 1918 року, я зрезиґнував зі становища секретаря Інституту Мих. Грушевського і поїхав в околицю Веґревил зробити збірку на згаданий Інститут. За яких два тижні моєї роботи приїхав до Веґревил і п. Свистун на колекту, але на Інститут ім. Петра Могили. Воно якось виглядало нам не добре, щоби я збирав на Інститут ім. Грушевського, (тоді ще була бурса ім. Шевченка в Веґревил), а п. Свистун на Інститут П. Могили, тому п. П. Зварич порадив нам обидвом колектувати разом. Жертви ми рішили поділити в той спосіб, що четвертина мала лишитися на Інститут ім. Грушевського, а решта мала піти на Інститут П. Могили. Возив нас без ніякого винагородження вже покійний Т. Ґонко, і п. Засійбіда. Тоді ми зібрали поверх три тисячі готівкою, а щось трохи поверх сімнадцять тисяч нотами та деклараціями. З нотів та декларацій не було ніякої користи, бо зараз таки того літа сильний мороз знищив все збіжжа в цілій північній Алберті. Тому, що Інститут ім. П. Могили треба було того року направляти, вся нами зібрана колекта пішла на згаданий Інститут.

По згаданім морозі я вже довго не заваджався в Алберті, а поїхав до Саскатуну, де я мав намір записатися на учительський курс, що починався аж в січні.

Інститут також не був ще отворений, бо його в той час якраз направляли. Тинкарі й малярі звивалися, як бджоли в улию. При направі треба було робітника, тому я нанявся до роботи і робив не менше як двадцять днів. Мішав вапно й подавав його тинкарям. Носив міхом пісок і цемент на плечах аж на третій поверх. Хоч робота не була дуже легка, та я був дуже гордий з того, що мав нагоду працювати, хоч би й фізично, при нашій великій українській народній святині, котрою то святинею був, є й буде Інститут ім. Петра Могили в Саскатуні.

Того року зїхалося до Інституту досить значне число нашої студентської молоді. Було нас всіх в протягу цілого року поверх сотні, хлопців і дівчат. Були такі, що вчилися в публичній школі. Були й такі, що ходили до університету. В той час були в Інституті такі студенти, котрі тепер знаходяться на поважних становищах, а що найголовніше: вони є тепер в проводі при народній роботі. Такі визначні одиниці, як о. Савчук з дружиною, др. Драґан, адвокат Ю. Стечишин з дружиною, О. Івах, Ів. Данильчук, адвокат П. Лазарович, др. Бойкович, А. Павлик, адвокат М. Стечишин і багато інших, яких саме тепер не можу собі пригадати. Адвокат Мих. Стечишин не мешкав тоді в Інституті, та багато віддавав свого часу для Інституту.

Виховавчу роботу між питомцями провадили тоді самі старші студенти, бо тодішній ректор через фінансові клопоти мало коли бував в дома.

Студентський Кружок „Каменярі" був тоді чи не найсильніший під зглядом просвітним і організаційним. Того року кружок видав книжку „Каменярі", найбільшу змістом, яку досі видано. Є в тій книжці жарти, але є й поважні статті. Головним редактором був теперішній о. Савчук, а співредакторами були: О. Івах, Ю. Стечишин, С. Б. Микитюк, М. Чорнейко, А. Арабська і А. Вавринюк.

Того самого року питомці перший раз вибрали Студентську Раду, котра існувала довгий час. Та рада сповняла ролю виховательки питомців і тримала між ними відповідну дисципліну.

Кождої пятниці питомці відбували свої збори, котрі в дійсности були концертами. На них не один студент пробував своїх ораторських чи музикальних здібностей.

Не багато я прожив студентом в Інституті Петра Могили, — всего чотири місяці. Та тих чотири місяці, — я сміло можу сказати, — були одні з найкращих, безжурних місяців в моїм життю. Двадцять три роки минає. Цього року вже моя дочка ходить на учительський курс і також перебуває в Інституті.

Українські родичі, коли хочуть мати потіху з своїх дітей, коли хочуть, щоби наш нарід мав з них користь, нехай посилають їх до Інституту ім. Петра Могили. Там вони дістануть не лише науку, але й виховання. А коли дістануть там виховання, то будуть могли нас заступити, як нас не стане.

С. Б. Микитюк.

МОЇ СПОМИНИ З БУРСАЦЬКОГО ЖИТТЯ.

Коли оглянутися назад, то вірити не хочеться, як наше життя тут поступило... Кілько здобутків на протязі не так багато ще літ!

Українці приїхали сюди майже всі одної верстви — люде з сильними і витревалими руками, з залізною постановою працювати і поборювати трудноші, що будуть стояти їм в дорозі. Забезпечити себе матеріяльно — це ж природна найперша потреба! — не бути нікому тягарем, це була провідна думка всіх українців, що сюди приїздили. Це був перший крок.

Та хоч це важне, але не одиноке, чого людям треба. Не самим хлібом жиє чоловік!

Цілком природне, що за час треба було зробити другий крок на те, щоби забезпечити себе культурним змістом. Того вимагає українське життя; воно є вартістю і для світа, в якім українці живуть.

Той другий крок виявився в заснованню Інституту Петра Могили в Саскатуні.

З малого починалося. Як на пробу. І хто знав тоді, до чого той новий крок приведе?

Та минуло кілька літ і вже між нашим загалом є сильніші про-

відні сили — вихованки Інституту. Вже є ті, що їх числять до інтелігенції. А на ділі — вже є ті, що можуть виконувати працю, якої загал потребує, але якої не виконає пересічний чоловік з громади.

Саме заснования Інституту було наче нова лямпа, якої доси не було. Це найбільше відчули ті, що до Інституту прийшли і в Інституті перебували. Є нове світло, є огонь для життя. І той огонь передавався зараз в молоді душі і викликав запал до праці.

Так справу розумів і загал, отже поставився з належною увагою. Інститут потребує матеріяльних засобів — отже загал давав радо, давав щиро, давав — розуміючи, що це спільна культурна справа Українського Народу.

Пригадується мені, з якими поважними настроями, з яким почуттям обовязку збиралися на Інститутські Зїзди наші перші піоніри. З якою врочистістю ті зїзди відбувалися. Як уважно всі прислухувалися до бесід; як розсудно висловлювалися; як щедро на Велике Діло жертвували.

Коли ж верталися до дому, то зі свідомістю, що ми не пропадемо, бо ж там заснувалося наше нове культурне господарство, яке буде творити нову силу для загальних потреб нашого життя. З таким почуттям верталися, щоби з другими тим почуття ділитися. Це загал ідейно підносило — та і це вже була вдійсности праця Інституту.

Перше, від чого треба починати, то учителі, які з Інституту вийшли. Учителі — а я був оден з них. Ми розїздилися по околицях і несли людям те, що нам дав Інститут — і ми по своїй змозі передавали ті культурні набутки нашому загалови. А такого загалови було потрібно. Воно було потрібне і загальному канадійському життю, бо ліпше країні, коли має ліпших людей.

По нас приходив другий, третій ряд інститутських вихованків, щоби продовжати і поширювати ту роботу, яку ми вже виконували.

Але на учителях не кінчилося. Дехто з нас вертався знов до Інституту, щоби продовжувати студії в інших напрямах, а наслідок був той, що за час ми мали вже наших професіоналістів. Значиться — українці в Канаді вже здобули те, що кождий здоровий, добре розвитий загал повинен мати.

Такі думки є нерозлучні з Інститутом. Бо Інститут, це ціла Історія нашої культурної праці, наших культурних здобутків на протязі 25-ти літ.

Інститут повстав, як святиня для нашого українського культурного життя і таким він мусить завсігди бути. Тут приготовляється та животворча сила, без якої життя не було би здорове й сильне — а такої сили завсігди треба.

С. В. Пернеровський.

НОВА ГРАМАТИКА.

Гаук: Як відміняється слово „любити" в будучім часі?

Троян: Оженитися!

ПРИЇЗД І ПЕРЕБУВАННЯ В ІНСТИТУТІ.

ПРІЛЕЙТ — САСКАТУН — ІНСТИТУТ...

Далеко з Прілейт до Саскатуну, бо 200 миль. Місточко Прілейт при Сіпіярській залізниці на полудневий захід від Саскатуну. Тут 5 миль на північ від місточка, в 1910 р., поселилася громадка українців. Мої родичі та другі перебралися сюди з Гімлі і в перших роках досить бідували. Священики приїзджали дуже рідко, та це вже була велика і важна подія.

Та на одно треба звернути окрему увагу. Учителі були тут чужі, отже родичі самі вчили дітей читати по українськи, а хто не вмів, тому сусіди помагали. Бо всі були одної думки що до української науки.

Мої мама дуже гарно читали по українськи, отже до нас сходилися сусіди раз на тиждень слухати „Українського Голосу", або книжок, що були в нас, або в вуйка Бабіцького, що був найбільше очитаний в околиці чоловік.

І мені здається, що ці вечірні читання затримали нашу околицю українською до нині.

Коли 1914 р. відчинили коло нас першу школу, мені було 5 літ і я вже читала цілий буквар український і початки букваря анґлійського, якого також мене мама вчили. Вони за 10 літ побуту в Канаді тілько навчилися по анґлійськи, що буквар читали.

Тут я полишу події місцевого життя і перейду до 1921 року. Рік цей був добрий, ціна на збіжжа добра. І коли люде дожидали вже Різдва, рознеслася вістка, що на Різдво приїдуть до нас далекі гості з Саскатуну. Це була небуденна справа і всюди питали: „А хто вони? Звідки саме? Чого?" А хто більше знав, той казав: „Та з бурси!" „З якої бурси?" „Та з Інституту Петра Могили, з такої школи для українських дітей"...

Та ось вже Різдво. До нас позїзджалися гості, бо тоді на фармах всі зїзджалися цілими родинами.

По обіді хтось завважив, що з головної дороги до нас звернули сани. Мабуть ті гості... Старші визирають, діти заглядають через вікна. Та ось сани вже на подвірю.

Пригадую, як до хати увійшли за татом чотири молоді незнакомі хлопці, а двох знакомих з сусідної Ітонії.. І хлопці відразу почали колядувати:

Нова радість стала,
Яка не бувала:
В Саскатуні славнім місті
Бурса заснувалась.

З усіх хлопців памятаю Бурака, Він тоді нагадував мені тих козаків, що мама читали нам про них з „Українського Голосу".

От вже скінчили і вінчують, а там починається гостина і балачка. Прибувші випитують зібраних, чи нема в них таких дітей, що повинні би дати їх до Інституту.

Між тими, що всім тим дуже заінтересувалися, є мій тіточний брат, Николай Чернецький і я. Познакомили нас тато з далекими гостями, а ті розказують, як там гуртуються українські діти, сходяться на лекції Української Історії, Літератури, Граматики, і співу, як зорґанізували між собою студентський кружок, а там дискусії, дебати, концертові приготовання.

Це було дуже інтересне і тато обіцяли, що коли скінчимо успішно 8-му клясу, то слідуючої осени будемо вже в Інституті. Певна річ, що такі надії були для нас великою заохотою до науки.

Серпня 28-го 1921 р. везуть мене тато до стації Ітонії. Я ночую в родини Кінасевичів, а рано в годині 6-ій всідаю на поїзд. А разом і плачу і сміюся. Жаль лишати дім, але весело, коли про школу подумаю. Позатим же і страшно, бо це перший раз їду залізницею, їду сама одна, їду в чужі місця, де нікого не знаю. Все на що надіюсь, то карточка з адресою Інституту, а там треба допитуватись, куди йти. Коли б так ще Николай їхав, але він поїде аж по жнивах. Та нема ради. Їду, на валізку вважаю; одна рука в кишені, де гроші, що тато дали, в другій торбина з перекускою. Мурашки поза плечі бігають.

В 4-ій пополудні приїхала до Саскатуну. На стації показую карточку з адресою Інституту і виходжу зі стації. По дорозі знов людей розпитую.

Коли вже на горб вийшла і розглянулася, пізнала будинок Інституту. Подовгасто-квадратовий, на три поверхи, з жовтавої цегли, не новий, але дуже поважний. Для мене, що великих будинків не виділа, він виглядав величезний.

Увійшла, застукала до дверей офісу — замкнено. Пішла дальше, вийшла на висший поверх, ходжу по кімнатах — нема нікого. Ходжу і валізку ношу з собою. Мусить же тут хтось бути. Думка в мене і така, що може це не Інститут. Вже і вечір близько, і нікого нема.

Пішла я на ще висший поверх і бачу, що в кожній кімнаті є ліжко, стіл та шафа на книжки, чисто — видно, що хтось лад робив. А будинок такий великий, що аж страшно.

Йду знов на долину до їдальні, де бачу голі столи. Поставила валізку, сіла і плачу та думаю, що дальше робити.

Нараз чую мужеський хід — пішов хтось до офісу. Взяла я валізку і йду. Це був п. Ю. Стечишин. Бачучи, що я заплакала, він заговорив до мене дуже ласкаво. Сказав, що школа почнеться аж за кілька днів, тому в Інституті ще не приготовано, як треба. Я перша, що приїхала, завтра сподіються більше, а в неділю все буде, як має бути. Покищо мушу йти до міста їсти. Дав мені, що треба на ліжко, завів на третій поверх, показав кімнату, де маю бути, і додав, що коли приїде друга дівчина, він приведе її до мене.

Застелила я ліжко, пообтріпувала одежу, вмилася і знов не маю що робити. Змучена, але боюся

лягати; голодна, але боюся лишати валізку і виходити, бо хто знає, чи знайду свою кімнату, коли буде темно.

Не знаю, що робити, отже сіла і плачу — і так заснула.

Другого дня пополудні приводить п. Стечишин Анну Марко з Поплар Парк, в Манітобі. Вона була мені ровесниця і також до 9-ої кляси прийшла. Познайомилися, поговорили й обі плачемо. Хоч вона плаче більше, бо я вже два дні плакала, отже вговорюю її: „Не плач так дуже, Ганю!" А вона: „Тобі близше до дому, отже ти менше плачеш, а мені дальше"... Так ми ще одну ніч переночували.

Слідуючого дня почали вже всі студенти зїздитися. Пізнати тих, що вже були в Інституті, бо вони знали, що з собою привезти, щоби кімнату прикрасити. І самі вже були вбрані по міщанськи.

Памятаю, як Стефанія Вавринюк приїхала. Вона була нова студентка, але пізнати, що вже в Інституті бувала, бо чулася, як вдома, тай знакомих мала. Її старша сестра, за Юліяном Стечишиним, ректором Інституту, була віддана, а теперішня її братова, пані А. Вавринюк, була ще студенткою. Так вони Стефанію прибирають, закручують та вичісують довгі кучері, розказують та наказують, а ми з Марковою придивляємося. Я маю дві довгі косі до пояса, а вона просте, накоротко підтяте волосся. Для Стефанії попривозили з пів тузіна суконок, а я маю дві добрих, одну на будний день, а другу на неділю. Майже всі дівчата носять модні черевики без холяв, а я приїхала в довгих черевиках, що шнурувалися до пів коліна, або вище. Вони вдома виглядали мені дуже гарні і я мала їх лише про свято.

Прислухуюся, а дівчата розказують, що рано буде дзвонити дзвінок перший раз на те, щоби вставати, другий раз, щоби вже бути зібраним, а за третим треба йти на снідання. Я скорше пробудилася, але чекаю на дзвінок. Скоро він задзвонив, я встала, вмилася, вбралася; Ганя також. Але я ще дві косі не сплела, як вже знов дзвонить, а я ще не мала часу за черевики подумати. Почала я поспішатися. Завязала коси, вбула черевики, шнурую та шнурую — вже третий дзвінок дзвонить, а я ще не зібралася. З досади до плачу мені приходить. Чому я скорше не встала? Вже і Ганя на мене не чекає, бо і вона не хоче спізнити, тай обидві ми голодні, бо не подумали, що варта було піти до ресторану наїстися, а ми їли, що в склепі могли купити — хліб, яблука та молоко. Якось позавязувала я черевики і збігла на долину, поки там порозміщували всіх, а мене п. Стечишин посадив коло себе. Зговорили молитву та посідали.

Дивлюся, а навкола стола — всі чужі, і чомусь мені в горлі стиснуло. Подають молоко та цукор. Замішала я вівсяну кашу, і лиш взяла ложку до рота, як п. Стечишин каже: „А як тобі спалося цеї ночі, Райчиба?" Захлиснулася я, почервоніла, загикалася.

насилу проковтнула решту, та чемно відповідаю: „Дуже добре, дякую". І чекаю, думаю: „Він певно ще мене щось спитає, я відповім, а тоді вже буду їсти".

Дивлюся дальше, а він спокійно їсть. Несу я другу ложку каші до рота і лиш хотіла їсти, а він знов: „Чи ще тобі так скучно за домом, як спочатку було?" Поклала я ложку з кашою назад у миску і кажу: „Вже не так, дякую".

Якось я дальше дві ложки каші зїла, а на третій знов зловив мене п. Стечишин питанням: „Ти виділа, де Нютана Каліджейт є? Там підеш нині рано зареґіструватися і вони скажуть тобі, до котрої кімнати будеш ходити до школи і які книжки купити".

Якось я відповіла, та дивлюся, а мої сусіди вже заїдають хліб з мармолядою та пють каву. Горе моє! Коби вже більше до мене не говорили, а то мені чомусь рот висох і не можу скоро їсти. Не наїлася я. Снідання скінчилося і так почався перший рік мого побуту в Інституті.

Перший тиждень проминув так, що розміщували студентів і познакомляли з порядком Інституту. Ці порядки п. Стечишин виголошував що дня при обіді чи вечері. Тепер побачила я, що дзвінок буде нашим великим паном. На його заклик ми вставали, сходилися на обіди, він закликав нас до кляс української науки та на інші зібрання—взагалі коли дзвінок дзвонив, він пригадував нам інший обовязок. І тому дзвонові не лиш я, але всі студенти, котрі в Інституті мали нагоду мешкати, завдячували прикмету точности.

Той, хто Інститутом управляв, зробив такий розпорядок, що не пізніше, не колись, але точно тоді коли дзвінок задзвонить, зачинається інший зміст життя в Інституті; і всі студенти мусять себе точно до того достроювати.

Тай не лише сама управа вимагала точности, але обставини в гурті такі, що до точности спонукують. Наприклад, коли дзвін задзвонить, зараз обід принесуть на стіл. До одного стола засідає десятеро осіб; коли ж хтось не прийшов на час, його товариші поділять його пайку між себе, щоб навчити його точности. Були такі хитрі старші студенти, які що тижня саджали коло свого стола таких, що не не точно ще приходили, бо це виходило на користь обом сторонам — і тим, що карали і покараним. В пізнішім життю багато з нас завдячували успіх праці набутому звичаєви точности.

Ще одно важне, що давав Інститут студентам, то — працювати в гурті. Такої нагоди не мають студенти, що в Інституті не були. А навчитися спільно працювати, це нині в світі дуже важне — важне для особи і для орґанізації.

Ми в Інституті жили з собою близько, разом працювали, отже ми самі творили для себе такий лад, який ми мали. Це все показувало нам, що ми повинні стояти: один за всіх, а всі за одного.

Пригадую собі, як раз п. Стечишин оголосив, що студенти вищих кляс можуть йти до Народ-

ного Дому на представлення — отже це виключало нас чотирох. Не думаючи багато, ми післали делєгацію до п. Стечишина, щоби за собою впімнутися. Він пояснив нам справу і додав, що ми добрим способом справу підносимо, однакож справа занадто маловажна, щоби з неї робити велику історію. Ми вибрали добрий спосіб, але не передумали справи.

Коли я слідуючих два роки мусіла працювати за харч в приватних домах, я завсігди приходила до Інституту на всякі сходини та вечірки. І бажала б я, щоби мої підростаючі діти мали нагоду пережити кілька літ часу в такім Інституті.

В роках 1925-6 урожай в Прілейт був гарний, отже я прибула до Інституту вже з братом і сестрою, та з тіточно сестрою, Юстиною Крим., що ходили до висшої школи. Я покінчила курс учительський і була першою студенткою з Прілейт і першою звідси учителькою.

Вже передтим я провадила через вакації Рідну Школу в місцевім Народнім Домі, що служить тут і за Дім, і Рідну Школу і Церкву і Читальню.

Кільканадцять літ минуло, як все те було, тай нині, коли „Український Голос" принесе вістку з Прілейт, те давне стає перед очима.

Ганна Підручна (Райчиба).

СТРІЧА ПО БАГАТЬОХ ЛІТАХ.

Коли приїзджу до Саскатуну, то обовязково мушу відвідати Інститут Петра Могили. Йду, як до своєї хати — певний, що зустріну тут знакомих і незнакомих, старших і молодших та й поговорю, як з рідними.

Цим разом приїхав я з господарськими цілями — оглянути при університеті сади, городи, пасіку, квітники, стайні, курчники, та інше, яке може фармера інтересувати. І, як завсігди, йду відвідати своїх — Інститут. Та цим разом вийшла мені несподіванка.

Увійшов я до будинка, розглянувся, і що це — ані живої душі! Наче опущений монастир. І чому це так? Тут повинно бути людно, гамірно . . .

Ждучи оглядаю великі портрети порозвішувані по стінах — це, декотрі вже покійні, фармері та інші, але всі вони фундатори, піоніри, основники Інституту. Це ті, що щедро давали працю своїх рук, тисячі доларів, щоби збудувати велику Всеукраїнську Інституцію. І думаю:

— Нехай буде вічна память по вас, як великих і гідних дітях нашого народу! Ваша праця зостається невмирущою, її творча сила і дальше працює, а ваше діло лишається великим приміром для дальших поколінь . . .

Нараз відчиняються голосно двері знадвору — хтось іде.

— Слава Ісусу Христу!

— На віки слава! — відповідаю.

Бачу, чоловік вже. старший, поважний.

— Не знаєте, чи ректор є вдома? Та й хто ви? — питає.

Посідали ми в почекальні і я сказав, що міг сказати — про ректора я ще не розвідався, а сам я фармер, 150 миль на схід від Саскатуну. І зробив увагу, що і студентів чомусь нема, на що незнакомий:

— Аджеж вакації, то до дому порозходилися!

— Ну, — кажу — не подумав я про те. А справді порозходилися, деякі до дому, деякі деинде...

— А куди?

— До війська пішло багато, туди вони пішли! Звичайно там вони люде з ранґами, аджеж вчилися по високих школах!...

Наша бесіда перейшла на особисті справи, хто, звідки, за чим і до кого приїхав. І коли бесіда поплила дальше і дальше, почав мій, тепер вже знакомий, так оповідати...

— Я Павло, а товариш мій Петро. Одного дня ми родилися — на Петра і Павла — одного дня хрестилися й іменами поділилися. Були ми сусідами, до школи разом ходили, до Читальні належали, в хорі співали, при війську разом були і по три роки вислужили. Разом і поженилися, а другого року після того до Канади поїхали. А вже в Канаді, в Саскачевані, взяли фарми в сусідстві. Чи вже призначено нам було всюди разом жити, чи як, але таке було.

—Господарили ми, та й в початках по зарібках ходили.

— Але Петро був щасливійший — в нього були діти, в нас ні. А знаєте, що варта хата і господарство без дітей.

— Вкінці і нам дав Господь два сини, близнюки, отже і життя стало інше. Вже ми не самі. Вже є для кого жити.

— Однакож за щастям прийшло лихо — жінка моя вмерла.

І мій знакомий замовк. Мовчав і я.

— Ну, вмерла — почав він по хвилині — буде тому вже багато літ. Після сього, переїзджаючи до Брітіш Коломбії — дав я тут 25 доларів, як на свою важну справу.

— Не було мені життя по смерти жінки. Продав я рухоме майно, діти дав Петрови на виховання. Поставив на гробі покійної хрест, посадив смереку і кажу Петрови: „Маєш тут кількось грошей, лишаю тобі фарму, а ти обробляй, діти мої виховуй — і нехай Господь тобі помагає!"

— Кілько розраджували, кілько вговорювали, ніщо не помогло.

Я вибрав собі дорогу на захід. Здавалося, що оскілько дальше відійду від свого дому, остілько лекше буде моє лихо.

— Довго оповідати, де я бував і що робив. Працював в фармерів, та все посувався дальше на захід, аж опинився в Брітіш Коломбії. Працював там в копальни. До Петра я вже грошей звідтам не посилав, як перше, а то й перестав до нього писати. Багато причин на те склалося. Та грошей я не пропускав, складав.

— Раз в неділю переглядаю часопис і бачу: такі то два хлопці, сироти, що були в Інституті Могили в Саскатуні, покінчили гарно науку. І це мене наче пробудило — це ж мої діти! Значиться — я не самий на світі!

— І мені захотілося їх побачити. Ще того самого дня почав я збиратися, а другого вже відїхав до мого давного дому, а властиво до Петра.

— Я їхав, а моя думка летіла попереду, скорше, ніж поїзд. І весело було і загадочно — як я їх привитаю, як вони мене? Чи пізнають?

— Та ось вже послідна стація. А невдовзі по тім я вже перед дверми Петрової хати.

— Був вечір. Надумувався, нім увійшов. Треба було набрати відваги.

— Не стукаючи, відчинив я двері до кухні. Тут був Петро з жінкою і я їх зараз пізнав. Вони ж на мене видивилися.

— Добрий вечір! — кажу — ось так до вас я зайшов... Мені підсунули крісло: „Сідайте! — кажуть — та кажіть, хто ви".

— Нараз все минуле мені пригадалося і я, замість їм відповісти, заплакав. Це їх ще більше здивувало. Та вкінці питаю: „Чи не пізнаєте мене? Я вас пізнав". Вони дивляться: „Ні, не знаємо, хто ви", кажуть. „Павла не пізнаєте?" — кажу їм знов.

— Кілько було тепер радости, можете собі уявити. Не бачитись багато літ щирим товаришам, а потім зійтися, це велике свято!

— В кухні я повечеряв, щоби опісля зробити дітям несподіванку в дальшій кімнаті.

— По вечері пішли ми до дітей — моїх і Петрових. На мене видивилися, як на чужого. Тоді Павло до дітей:

„Дивно вам, хто це може бути. Думаєте: Чужинець! Далекий чоловік! Та ні, це ваш батько! — каже він до моїх синів, — нераз я з вами про нього говорив.

— Як ми виталися, як тішилися, того словами переказати не можна. Ще радів я окремо, що Петро дбав про моїх синів, як про своїх — бо і його діти були в Інституті і мої. Багато чого оповідав мені другого дня Петро про Інститут, хоч і без того я бачив по дітях, що недармо вони в Інституті перебували.

— Петрови живеться добре, та й в мене гроші є, отже порадились ми, щоби спільним нашим коштом дати до Інституту двоє сиріт з нашої околиці. Це буде і добре діло, та й Інститутові поміч, бо я відразу заплачу за цілий рік. З тою справою я приїхав до Інституту.

Коли бесіда вичерпалась, Павло зостався дожидати ректора, а я пішов оглядати фармерське господарство.

Красне, Саск.

Теодор Сеньків.

ТРАПИЛА КОСА НА КАМІНЬ.

І. Райчиба: „Сей", Пескливець, чи ти нині йдеш подивитися на виставу худоби?

Пескливець: Ні, я це можу зробити і колибудь в своїй кімнаті...

Райчиба: Так? Ага, як дивишся в дзеркало...

КІЛЬКА ЗГАДОК.

Життя перебуте в Інституті, це одна картка, що лишиться в Історії життя кождого студента. Кілько особистих пригод, кілько всяких переживань, властивих молодим людям!

Стоїть перед моєю уявою час від дня приходу до Інституту аж до прощального бенкету, коли я скінчив „нормал". Весело було в гурті, тай оскілько більше студентів, остілько веселіше. Може і тому, що й саме число показує також силу. Тай коли студентів більше, то треба пів року, нім обзнайомишся з усіми.

Одно спостереження зробив я: оскілько більше щось забороняють, остілько більше студентів до того тягне. От не вільно йти до міста, коли забагнеться, та неодин студент викрадався, не записавши свого імени між тими, що виходять. Таким це здобуток, але ректорови клопіт та й інститутському ладові наперекір. Але таке буває.

Та хоч і з клопотами, але Інститут виконував важну працю. І доброю волею і примусом, але студенти мусіли таки вчитися, отже за час вже є учителі, вже є адвокати, вже є лікарі, є механіки, дентисти, аґрономи, аптикарі.

Одно треба памятати: коли студент в Інституті перебуває довше, то більше набирається „інститутського духа". Інститут не є всемогучою машиною, отже не може відразу переробити злого на доброго, недбалого на дбалого, неповажного на поважного. І самому студентові треба зжитися з інститутською системою, щоби сам зрозумів, як повинно бути, а як ні.

Правда — і за довгий час всі однаковими не стануть. Деколи студент першого року є поважніший і назагал красший, ніж студент дальших літ, однакож який би хто не був, то на нім таки видно інститутську огладу. Один дістане її більше, другий менше, але її мають.

Коли ж студент відразу держить себе поважно й охоче бере все те добре, що Інститут дає, то виходить дуже ідейним чоловіком, отже вартним і між українським загалом і де би він не був. Ідейний всюди ідейний!

Сама школа дає одно, але Інститут має таке, чого не дає звичайна школа. Лекції музики, співу, українознавства — це окреме культурне приготовання, необхідне для щоденного практичного життя. В Інституті є кружок „Каменярі", де студенти вчаться рішати і провадити свої справи, набирають відваги, силуються творити нові думки і поняття.

Пригадую щоденні виклади, яких студенти в Інституті слухають, скільки вони поширюють світогляд, вводять студентів в нові справи, в нові світи. Перше всего — студент бачить, що є таке, якого він не знає, і те вже одно може зробити його зрівноваженим й обережним в оцінці того, що він знає. Він вчиться дивитися на життя більше серіозно, стає ідейним чоловіком. Якраз тим, що хотіли б бачити в дітях родичі.

Та й для вихованків це скарб, і для загалу творча сила.

Кажуть, ті, які були в Старім Краю, що військо робило людей поважнішими. Та я думаю, що на ще більше поважних виховує Інститут, отже хто лише може з молодих людей, повинен би в Інституті бути.

М. Кіндрачук.

СТУДЕНТСЬКІ МРІЇ.

Головним бажанням кождого студента є — докінчити успішно науку і вийти на свій власний хліб. Матеріяльне забезпечення, це основна конечність життя. А про те, що в дальшім життю прийдуть неуспіхи і труднощі, тоді ще не думає. Щоби шкільні вимоги задоволити, — а вільний поза тим час можна весело пропускати... — не один думає.

Та ще один великий, хоч не всім видимий і зрозумілий обовязок стоїть перед кождим студентом, обовязок — приготовити себе належно до громадського життя. Та якраз Інститут пригадує студентам цей важний обовязок і помагає його виконати.

Сама пригадка про приготовання до життя громадського відкриває перед студентами той світ, про який вони самі не думали би, але який потрібно мати на увазі. І це для них є поважним здобутком. Деякі дуже цим перенимаються і дають місце дуже благородним мріям, які вони виносять з собою виходячи з Інституту.

Вийшовши з Інституту студент мусить найперше клопотатися, щоби здобути собі місце для забезпечення прожитку, однакож і ті давні мрії, ті благородні бажання він несе з собою, заховані в душі. І хоч дальше життя не завсігди поступає гладким шляхом — бувають труднощі, та все ж те, що в душі заховане, є вірним товаришем в яких не було б переживаннях. Приходять нові люде, нові обставини, але те гарне і благородне, що давно набуте, не зміняється. Воно буде присвічувати через ціле життя і справляти життя до кращого.

22 березня, 1942.

Л. Войціховський.

ОДА ДО „ЛЮБКИ".

Любив, люблю, любить буду,
До смерти тя не забуду,
Ти радосте моя.
Аж до смерти му любити,
Коло серденька тулити,
Тебе люлько моя...

С. В. С.

СПОМИН.

Ще й сонечко не сходило, як тато будили мене до подорожі:

— Вставай, Юрку, і збирайся! Поїдеш нині до бурси. Уважай, щоб чесно поводився! Там були Михайло й Гануся, і люди з них тепер. І ти роби так, щоб колись не жалував за молодими літами, бо знай, що чого навчишся, того ні вогонь не спалить, ні вода не забере.

Встав я, убрався й вийшов на двір. Саме тоді викотилося зза ліса сонце й кинуло своє перше золоте проміння на моє чоло, цілуючи його прощально. Я постояв, налюбувався холодним осінним ранком і пішов назад до хати.

В кімнаті мене огорнув невиносимий смуток. Навкруги так тихо, що аж в усі дзвенить, тільки ледви чути тикання годинника і легесенький віддих моїх спячих сестричок. Поглянув я на портрет своєї матусі, що тому чотири роки, як заснула вічним сном, і по моїм ще оспалім лиці покотилися гарячі сльози, з жалю розривалося серце, але якась невідома сила брала над мною верх. В мені воскресала нова сила. Я рішуче постановив їхати до Українського Інституту в Саскатуні. І на ці мої думки, здається, і ненька моя потакнула головою. Я підійшов до сестер і поцілував їх сплячі очі. Ще раз з порога поглянув на портрет матері і просив її благословення у далеку дорогу. Звідсіля пішов до кухні. І тут повіяло на мене зо всіх сторін смутком і холодом.

Гукнули батько:

— Ходи-но, Юрку, скорше, бо я вже давно чекаю на тебе.

Я вийшов на двір. Тут уже чекав на мене візок і ожидаючі коні. Пакунки були вже на візку. Ми сіли на візок і коні рушили в дорогу. Чим далі віддалили, тим більший мене огортав смуток.

Їхали досить довго. На деревах і пожовклім листю промінів до сонця мороз. Сюди нераз я ходив по корови літньою порою, співав пісень і любувався красою природи. Пригадав собі, як то тяжко приходилось вчитися в початках, поки я зрозумів вагу науки, як потім проявилася в мене велика охота до читання і поволі зродилася неясна ціль моєї науки. І так за ходом моїх думок ми приїхали десь коло полудня до стації.

Не довго ждали. Скоренько в далечині задимилося і надгудів чорний, як ніч, потяг. Серце аж корчилося з жалю, коли я всідав до вагону. На своє щастя стрінувся тут з деякими товаришами мого брата-учителя, і мені стало відрадніше. Зразу почав заглядати у вікно. Скоренько мигали поперед очима поля, молотарки, люди, і безмежні жовтіючі простори. Коли вже вкучилося глядіти у вікно, я почав читати „Мотрю". Ах, яка ж то гарна книжка! Що за прекрасні думки! І захотілось мені читати, читати, багато читати, коли приїду до Інституту.

В Інституті попав я у вир бурхливого студентського життя. І мене

огорнула ще більша охота до науки та до підготовлення для будучої праці серед нашого народу. Заразом у мені зродилося бажання берегти честь і славу Інституту і працювати для нього по своїй змозі.

Юрко Кіндрачук, молодший.

ЩО Я ПРО ІНСТИТУТ ПЕТРА МОГИЛИ ДУМАЮ.

Коли говоримо нині про 25-літний Ювілей Інституту Петра Могили в Саскатуні, то я розумію, що це не уява, але дійсний Ювілей. Це величаве признання робітникови, за яким минуло 25 літ щирої праці!

Що до мене, то не мав я щастя бути питомцем Інституту, однакож це не зменшує для мене його вартости. Багатьох не було, не могли всі бути — однакож він працював і для тих, що були там, і для тих, що не були.

Значіння Інституту зрозумів я близше, коли перший раз загостив я на Зїзд. Це отворило мені очи і на те, чого я перше не бачив, і від тоді Інститут став мені остілько близьким, що кілько разів був би я в Саскатуні, то завсігди бодай на хвильку мушу його відвідати.

Перший Зїзд, на якім я був, вложив на мене обовязок бувати і на дальших Зїздах, і я по змозі цей обовязок сповняю. І кождий Зїзд дає мені щось нове — вчить мене, поширює мій світогляд. Так я бодай на Зїзді є його питомцем.

Завсігди здається мені, що коли б я був питомцем Інституту бодай оден рік, то нині моя вартість в світі була би більша. Може бути, що молоді хлопці і дівчата, яких Інститут виховує, того не розуміють, але коли старші стануть і в ширшім світі опиняться, побачать, яка велика ріжниця між ними і тими, що в Інституті не були. Ми ту ріжницю нині здалека бачимо. Того, що Інститут вихованкови дає, не можна здобути деинде.

Отже велике діло почали і велику працю виконали на протязі 25 літ ті, що Інститут заснували, його поставили на ноги і піддержували та піддержують. Їх діло буде оповідати Історія дальшим поколінням, а їх імена лишаться невмирущими в Історії не тільки Інституту, але і всего тутешного Українського Життя.

Ф. І. Гавриш,

В школі.

УЧИТЕЛЬ: — Кілько буде половина від двадцять?

ІВАСЬ: — Не знаю.

УЧИТЕЛЬ: — Ану, уважай, припустім, що два злодії вкрали 200 доларів і як вони поділяться, то кілько з них кождий дістане?

ІВАСЬ: — Що найменше по два місяці.

ЧАСОМ І ГОЛОД ДОКУЧАВ

Час мойого побуту в Інституті ім. П. Могили в більшости був часом початків. А початки завсігди є трудн, невигідні, а часом і досить докучливі. Треба було переживати всякі недостачі, на які й дозрілі студенти часом нарікали. От, на примір, було таке: Одного дня по вечері приходить студент університету до канцелярії й каже до ректора: „Що ви думаєте про нинішню вечерю? Чи ви думаєте, що я зможу вчитися, зївши таку вечерю, яка нині була? Подумайте — іспити за плечима. Мені треба думати про них, а тут порожний шлунок докучає".

— Ви говорите, як мала дитина, каже йому ректор. — Знайте, що обівшися не зможете й стільки вчитися, як при недоїдженню, бо схочете спати. Риба — ситна страва. Тепер піст, і в пісні дні не годиться їсти мяса... „Якби то була риба, — каже студент, — а то були самі кости..."

— Ну, що ми зробимо, як Бог сотворив рибу з костями? — каже ректор. — Ви вже не маленькі й розумієте, що при розділі страв не є можливо поділити всім однаково. А, зрештою, було доїсти чимось іншим, і мені більше такими нісенітницями прошу не докучати!

Треба памятати, що Інститут тоді був у надзвичайно прикрім положенню. Треба було платити морґеджову рату, податок і за харчі, бо склепи більше не хотіли давати наборг. А в касі не було ані зломаного цента. В таких випадках ректор виїздив на колєкту, а як нічого не міг сколєктувати, то старався позичити кілька соток доларів. І були тоді добрі люди, що зичили й по тисячі доларів. І як би не ці добрі люди, то Інститут був би ніяк не встояв, так як не встояли попередні бурси у Винніпеґу й Едмонтоні.

Студентське життя було ріжноманітне. От у моїм деннику записано таке: „18-го грудня, 1921 року, в девятій годині вечером, один студент, що нині занимає досить відповідальне становище, товкся й прозивав негарно другого студента, що також нині занимає визначну державну посаду". Але поза це студенти були „Каменярі" й були сильно переняті ідеєю символа „Каменярів", бо в моїм деннику є записано із дискусії студентів і таке: „Ми виховуємося і годуємося хлібом, працею й потом нашого народа, то ми повинні відплатитися йому за це працею й наукою".

Це показує, що студенти не були в Інституті тільки на те, щоби їсти хліб, але думали вони й про працю, яка на них чекала поза Інститутом.

Михайло Чорнейко.

ЧАСТЬ ЧЕТВЕРТА

КАМЕНЯРІ

(Історія, діяльність, літературні спроби, гумор)

СТУД·КРУЖОК·ПРИ·ІНСТ·ІМ·П·МОГИЛИ
САСКАТУН
КАМЕНЯРІ

КАМЕНЯРІ

(Провідна ідея Кружка „Каменярі").

Я бачив дивний сон. Немов передо мною
Безмірна, пуста і дика площина,
А я, прикований ланцом залізним, стою
Під височезною гранітною скалою,
А далі тисячі таких самих, як я.

У кождого чоло життя і жаль порили,
І в оці кождого горить любови жар,
А руки в кождого ланци мов гадь обвили,
А плечі кождого до долу ся схилили,
Бо давить всіх один страшний тягар.

У кождого в руках залізний молот,
І голос сильний нам згори мов грім гримить:
Лупайте цю скалу! Нехай ні жар, ні холод
Не спинить вас! Зносіть і труд і спрагу й голод,
Бо вам призначено скалу оцю розбить.

І всі ми як один підняли в гору руки
І тисяч молотів о камінь загуло,
І в тисячні боки розприскалися штуки
Та відривки скали; ми з силою розпуки
Раз по раз гримали о камяне чоло.

Мов водопаду рев, мов битви гук кровавий,
Так наші молоти гриміли раз у раз,
І пядь за пядею ми місця здобували, —
Хоч не одного там калічили ті скали —
Ми далі йшли, ніщо не спинювало нас.

І кождий з нас то знав, що слави нам не буде
Ні памяти в людей за цей кровавий труд,
Що аж тоді підуть по цій дорозі люди,
Як ми пробєм її та прорівнаєм всюди,
Як наші кости тут під нею зогниють.

Та й слави ж людської зовсім ми не бажали,
Бо не герої ми і не багатирі.
Ні, ми невольники, хоч добровільно взяли
На себе пута. Ми раби волі стали,
На шляху поступу ми лиш каменярі.

І всі ми вірили, що своїми руками
Розібємо скалу, роздробимо ґраніт,
Що кровю власною і власними кістками
Твердий змуруємо гостинець і за нами
Прийде нове життя, добро нове у світ.

І знали ми, що там далеко десь у світі,
Котрий ми кинули для праці, поту й мук,
За нами сльози ллють мами, жінки і діти,
Що други й недруги гнівні та сердиті
І нас і нашу мисль і діло те кленуть.

Ми знали це, і в нас нераз душа боліла
І серце рвалося і груди жаль давив.
Та сльози ані жаль, ні біль пекучий тіла,
Ані прокляття нас не відтягли від діла,
І молота ніхто із рук не опустив.

І так ми далі йдем в одну громаду скуті
Сильною думкою, а молоти в руках.
Нехай прокляті ми і світом позабуті,
Ми ломимо скалу, рівнаєм правди путі,
А щастя всіх прийде по наших аж кістках.

1878. **Іван Франко.**

З ОФІСУ РЕДАКЦІЇ „КАМЕНЯРІВ".

(З журнала „Каменярі", 1919 р.).

Нинішне Число „Каменярів" виходить кілька день спізнене. Коли щось подібного станеться в будь якім видавництві, то редакція звичайно дає на це причину таку навіть, якої зовсім не було: — то машина поломалася, то роботи багато, то редактор заслаб...

Таке задумали і ми, дати причину хоч будь яку, бо і якжеж інакше? Ну, добре дати причину, але яку? Насамперед впало нам на гадку сказати, що наш „лайнотайп" поломався, та зараз таки пригадав нам один з наших співробітників, що в нас лайнотайпу біг ма; пишемо все руками, аж іскри скачуть.

— А може би сказати, що робітники застрайкували, співредактори, наприклад? — піддав хтось гадку.

— Щож, коли й так всі знають, що вони все страйкують, опріч кількох.

— Вже маю, — кричить радісно складач, — скажемо, що один наклад цензор сконфіскував за нарушення будь якої справи.

— І це не удасться, — каже хтось, — бо цензор в протягу двох років і одного числа не переглянув і про це всі знають.

— Я вже знаю що! — кричить радісно Порфірко, рознощик ґазет.

— А що таке? — питають всі з зацікавленням.

— Не видавати цього числа „Каменярів" зовсім і не буде потреби звинятись за спізнення, — відповідає з розумною міною Порфірко.

— Дурненький ти, — каже редактор.

— То видумайте щось мудрішого! — буркнув ображений Порфірко і замовк.

— Ні, — каже тяжко вздихаючи, редактор, — треба писати саму правду, бо мовляв правдою і світ перейдеш.

— Ну, так пишіть, — кажуть йому і взялись до роботи.

Максим розводив чорнило в збитім горнятку, Пантелей гартував перо для редактора, Кіндрат чіхався в потилицю, а Порфірко з початку позіхав, що аж за ухами лящало, а потім сильно хропів, мов возом їхав. А редактор взявся правду писати.

Гірка та правда, тим більше, що одна і та сама історія. Насамперед брак часу в головного редактора і недбайливість декотрих співредакторів, потім слабість цілого редакторського штабу, на так звану слабість "pigiritia", цеб то нахил до безробіття; дальше, виїзд головного редактора до Алберти для поліпшення здоровля — мав сухоти на кишені — одним словом, причин сила силенна, тож надіємося, що шановні читачі будуть нам це спізнення ласкаві простити, а ми від себе — прирікаємо, що щось подібного більше вже не станеться, хіба аж із слідуючим числом.

Редакція.

СТАТУТ СТУДЕНТСЬКОГО КРУЖКА „КАМЕНЯРІВ".

ПРИ ІНСТИТУТІ ІМ. ПЕТРА МОГИЛИ В САСКАТУНІ.

I. НАЗВА: „Каменярі".

II. КЛИЧ: „Лупаймо скалу!"

III. ЦІЛЬ:

а) Стисла орґанізація українських студентів.
б) Піднесення патріотичного духа між студентами.
в) Всіма силами піддержувати Інститут ім. П. Могили.

IV. СПОСІБ:

а) Через давання дебат і відчитів в кружку і поза кружком в українській і анґлійській мовах.

б) Через устроювання що найменше двох концертів, двох вечерків сміху і двох театральних штук протягом шкільного року.

в) Через заохочування членів до літературної праці.

г) Через видавання журнала „Каменярі", котрого видавництво і адміністрацію рішають перші загальні збори кождого року.

V. ЧЛЕНИ:

1. **Членами** цего кружка можуть бути всі студенти і студентки української народности без ріжниці їх релиґійних і політичних переконань.

2. **Услівя приняття.** Принимання нового члена рішає заряд за рекомендацією двох членів або членок.

3. **Обовязки членів:**

а) Кождий член є зобовязаний сповняти всі постанови приняті в цім статуті.

б) Кождий член є зобовязаний брати активну участь в діяльности кружка.

в) Кождий член повинен платити членську вкладку при вступі до кружка.

г) Кождий член повинен всюда поводитися так, щоби принести честь і славу українському студентству Інституту і українському загалові.

ґ) Кождий член є зобовязаний учащати на засідання кружка.

4. **Членська вкладка** виносить одного доляра на рік.

5. **Права членів:** Кождий член має право брати участь на зборах кружка, а то має право голосу, дискусії і бути вибраним до заряду.

6. **Втрата членських прав:**

а) Кождий член перестає бути членом кружка, коли не виповняє членських обовязків.
б) Заряд кружка має право виключити кождого члена, котрий не виповняє членських обовязків.
в) Коли ж виключений член чується, що з ним поступлено несправедливо, може віднестися до всіх членів кружка при найблизших зборах, котрі видадуть остаточне рішення.

V. УРЯД.

а) **Склад:** Уряд складається з:
1. Голови.
2. Заступника голови.
3. Секретаря.
4. Заступника секретаря.
5. Касієра.
6. Контрольної Комісії з 3-ох членів.

б) **Обовязки:**

1. **Голова:** Бути предсідателем на всяких екзекутивних засіданнях і на надзвичайних та загальних зборах, почимати звичайні збори, дбати про розвій кружка та надавати йому загальний напрям його діяльности.

2. **Заст. Голови:** Занимати місце голови в разі його неприсутности.

3. **Секретаря:** Тримати всі записки та провадити кореспонденцію кружка.

4. **Заст. Секр.:** Заступати місце секретаря в разі його неприсутности.

5. **Касієра:** Збирати членські вкладки та тримати докладні записки доходів та розходів кружка.

6. **Контрольної Комісії:** Наглядати над фінансовими справами кружка і здавати звіти із того перед зборами на бажання членів кружка.

VII. ЗБОРИ КРУЖКА:

1. Перші Загальні Збори відбуваються з початком кожного шкільного року.
2. Другі Загальні Збори відбуваються з початком нового року.
3. Загальні Збори скликає уряд, а коли нема членів уряду, то самі члени.
4. Надзвичайні Збори скликає сам уряд, або на домагання девяти членів.

5. Звичайні Збори відбуваються кождого тижня в день означений першими зборами.
6. Кожді звичайні засідання починає голова, або заступник голови та покликає присутних до вибору предсідателя, котрого обовязком є перепровадити такі збори.

VIII. ФОНДИ КРУЖКА:

Про фонди кружка рішають члени на своїх зборах.

IX. Поодинокі параґрафи цего статуту з виїмком параґрафу першого (1) можуть бути змінені, відкинені, або до них додані нові параґрафи, однак не частіше як раз на три місяці.

КАМЕНЯР

Ще перші лучі не збудились,
В обіймах ночі спочива
Уся оселя, лиш степами
Дрімучий вітер повіва.
В лісах співати почінали
Веселі духи вищих мрій,
Людий дрімучих викликали,
Зо сну нічного в пісні тій.

І він устав; в могучі руки
Узявши молот, він спішить
Скалу ґранітну розбивати,
Дорогу далі промостить.

Каменяр:

Часу немало вже проплило,
Немало труду полишив
На цій дорозі утяжливій,
На цій скалі, що я розбив.
Та много труду ще прийдеться
Зложить, щоб діло це святе
У даль повести і побачить,
Як успіх праці зацвіте.

Зневіра:

Покинь цю працю!
Покинь ці мрії!
Трудивсь ти много —
Та дивись!
Де твої труди?
Тут нічого...
Самий ти, друже,
Похиливсь...

Каменяр:

Почавши діло це велике,
Я присягнув його скінчить;
Минають сили, я знемігся...
О доле! доле! — доля спить!...
Та ні! Я маю за собою
Новії сили, много рук —
З осель до мене долітає
Нової пісні тихий звук.

Зневіра:

Не вір ти цьому,
Не грій ти душу! —
Не здійсняться мрії,
Пропадуть...
Змагання твої
Підуть на ні що —
У поміч други
Не прийдуть.

Сонішні лучі прилетіли, —
Спішать, сміючись, до хаток,
Ліси, збудившись, шелестіли,
Пташки підняли голосок;
Поволи люди уставали,
В оселях голос гомонів,
Борець скали не тратив сили,
В душі, в надіях веселів.

Каменяр:

Як довго сили мя тримають,
Так довго в праці я жию;
Зневіра волі не зламає,
Дорогу зроблю я свою.

Ів. Данильчук.

25 ЛІТ ПРАЦІ СТУДЕНТСЬКОГО КРУЖКА „КАМЕНЯРІ".

ВСТУП.

Історія студентського Кружка „Каменярі" дуже тісно звязана з історією Українського Інституту ім. Петра Могили в Саскатуні. Студентський Кружок „Каменярі" — то в дійсности прояв організаційного життя питомців Інституту. А був цей прояв на те, щоб допомагати ректорові Інституту виховувати відданих під його опіку учнів. І так треба й глядіти на історію Кружка „Каменярі", — не як на зовсім окрему студентську організацію, але як на помічну організацію, що помагала урядові Інституту в його виховавчо-освітній праці. Це явище ясно підчеркується ще й тим, що ректор Інституту завжди є й почесним головою Кружка, а голова Кружка часто буває й настоятелем в Інституті, для допомоги в праці ректора.

Можна б написати історію про самий розвій та поступ Кружка „Каменярі", однак така історія вийшла б надто однобічною, та й не представила б справедливо заслуг Кружка. Бож коли уважно приглянутися діяльності Кружка, то побачимо, що історія його — то не історія постійного поступу, —деколи Кружок постійно розвивався й підносився в гору своєю працею, а деколи й трохи занепадав. Залежало від того, які нові студентські сили прибули до нього та чи було з чого дійсно діяльний головний уряд вибрати, бо ж праця Кружка до великої міри залежала й від того, хто був його головою. Та треба мати на увазі, що завжди, чи була діяльність Кружка розширена та підвищена, чи звужена та трохи знижена, то все ж таки Кружок кожного року помагав ректорові виховувати з поручених йому учнів та студентів будучих провідників та культурно-освітних працівників для українського народу в Канаді. В оцім то й важна заслуга Кружка „Каменярі". Український нарід в Канаді має тепер сотні провідних одиниць, особливо в Саскачевані, що виховувалися на громадян та провідників у Кружку „Каменярі".

Спершу до Інституту попадало більше таких учнів та студентів, що вже й учителювали та мали багато власного досвіду, то могли на зборах Кружка „Каменярі" відбуватися й надзвичайно цікаві дебати та промови. А це мало й відповідний вплив на молодих учнів та учениць. Однак з року на рік почало все більше молодих учнів та учениць прибувати. Десь так від 1921 р. то вже постійно прибувають до Інституту з фармів молоді хлопці й дівчата, щоб там набратися більше освіти, культурної оглади та рідного духа. Старших студентів все менше прибуває. І тому ректорові та Кружкові „Каменярі" приходилося мати на руках все більше сирового матеріялу. Значить, трудноші у виховуванні питомців Інституту з року на рік не зменшуються, а, навпаки, збільшуються. А це відповідно відбилося й на діяльности Кружка та на змісті й вигляді журнла „Каменярі".

Початки Кружка „Каменярі".

Основні збори Кружка „Каменярі" відбулися 28-го жовтня, 1917 р. Збори відбулися у наймленім будинку Інституту при вулиці Ленсдавн. Були на зборах і студенти з міста Саскатуну.

Та це був тільки формальний початок Кружка „Каменярі". Український Студентський Кружок існував вже рік в Інституті, тільки що не мав ще статуту. Та був Український Студентський Кружок у Саскатуні й перед основанням самого Інституту. І сама думка про заснування Українського Інституту зродилася на нарадах того Студентського Кружка. Вже в осени 1913 р. було в Саскатуні щось чотири українських учнів. Вже більше було українських учнів та студентів рік пізніше. Оті перші учні й студенти часом сходилися в Квінс готелю і вже становили щось ніби студентський кружок. А з початком шкільного року 1915-1916 зїхалося до Саскатуну вже стільки українських студентів, що стало можливим заложити Український Студентський Кружок.

Найбільш визначними та діяльними членами того кружка були оці: О. Меґас, В. Свистун, Михайло Стечишин, Йосиф Богонос, Н. Михасів, Т. Кібзей, та Г. Сліпченко як гість. В отих то студентів і зродилася думка про заснування української бурси. А з тієї думки зродився перший український зїзд у Саскатуні в літі 1916 р., на якім постановлено заснувати Український Інститут ім. П. Могили. В осени того самого року винаймлено невеличкий будинок при вулиці Ленсдавн під Інститут. І вже в осени 1916 р. Український Студентський Кружок в Саскатуні льокувався в Інституті й складався переважно з питомців Інституту. Приходили на сходини й студенти з міста та брали участь у дебатах, промовах, або прислухувалися відчитам. А відчити, промови та дебати бували тоді на дуже поважні теми, бо брали в них участь переважно вже старші віком студенти, що звичайно мали за собою й по кілька літ учительовання. Крім того питомці Інституту видавали раз у місяць свій журналик „Бурсак", який писали руками та читали на засіданнях. Та ще навіть чисельно сили Студентського Кружка в Інституті були малі. Великого розмаху життя студентське в Інституті набрало аж в осени 1917 р., коли до Інституту прибуло вже втроє більше студентів.

На основних зборах Студентського Кружка, 28-го жовтня, 1917 року, запримічено й належно оцінено нові сили Кружка, і тому приступлено до переміни Кружка у сталу студентську орґанізацію, для якої потрібно й статуту. І для того на основних зборах вибрано й комітет, що мав виробити статут. (Статут був одобрений Кружком на надзвичайних зборах при кінці лютого, 1918 р. Під статутом підписані, як члени статутової комісії, оці: А. Цимбалістий, Гр. Лукащук та І. Волошин).

Основні збори почалися в пятницю у вечір. Та неможливо було полагодити всіх ділових справ, тому докінчено ті збори в неділю, 28-го жовтня. Тоді то й на-

дано Кружкові назву „Каменярів", вибравши для членів Кружка той ідеал народньої праці, який Іван Франко величаво змалював у поемі „Каменярі". Значить, Кружок „Каменярі" формально почав своє життя 28-го жовтня, 1917 р.

ка, а Ганна Арабська заокруглила той відчит віддеклямувавши поему „Каменярі". Видно, що не всі ще бурсаки вважали себе членами Кружка, бо на тих сходинах ухвалено, що кожний бурсак та бурсачка має стати членом Кружка.

До головного заряду Кружка „Каменярі" було вибрано на шкільний рік 1917-1918 на почесного голову — ректора Інституту В. Свистуна, на голову С. В. Савчука, на заст. голови — І. Волошина, на секретаря — П. Самця, на заст. секретаря — Н. Михасіва, на касієра — М. Чорнейка. На відповідальних редакторів вибрано С. В. Савчука та П. Самця і їм до помочі: Дм. Стругана, В. Буньку та М. Гарасимюка, а на цензора В. Свистуна. Крім того вибрано ще й контрольорів та мирових суддів. А тому потрібно було вибрати й мирових суддів та цензора, що між членами Кружка було значне число вже старших студентів, які любили завзято дебатувати та сперечатися. Ухвалено, щоб сходини Кружка відбувалися що неділі рано, початок пів до десятої.

Перший рік життя Кружка „Каменярі"—1917-1918 р.

На перших звичайних сходинах Кружка „Каменярі", що відбулися 4-го листопада, ясно означеної програми не було. Загально промовляли про ціль та ідеали студентства С. В. Савчук, Н. Михасів, Ф. Т. Гаврилюк та ректор. На сходинах тиждень пізніше М. Чорнейко виголосив відчит про Івана Франка, покровителя Круж-

Нам може бути дивно тепер, чому то 17-го листопада, 1917 р., члени Кружка „Каменярі" дебатували про те, чи ліпша республика від монархії. Та то був памятний рік 1917-ий — рік великої революції в Росії та на Україні, і тоді був відповідний час говорити про те, чи ліпша республика від монархії. Брали участь у дебаті Ф. Т. Гаврилюк, І. Волошин, Н. Михасів та А. Цимбалістий. А тиждень пізніше дебатували члени Кружка загально про те, чи більше шкоди, чи користи є для людей з рухомих образців. Дебата була цікава, бо було тоді ще багато й таких студентів, що гляділи на рухомі образці як на велике зло... І то так тоді студенти завзято обстоювали свої погляди, чи то про монархію, чи республику, про рухомі образці, чи пудровання личок, що готові були й чубитися... Через те виринало серед бурсаків і багато гострих перепалок словами, та ще більше гнівливих непорозумінь. От тому то голова Кружка, С. В. Савчук, вважав потрібним на слідуючих сходинах трохи насварити бурсачню за всякі гострі спори та непорозуміння. Промови на тих сходинах відбувалися в анґлійській мові. Перше півріччя Кружка „Каменярі" закінчилося сходинами 8-го грудня, на яких промовляв Ю. Стечишин на тему „Ріжниця

між народами російським та українським".

На початку другого шкільного півріччя, 13-го січня, 1918 р., перевибрано головний уряд Кружка. Змінено тільки заступників. Отже в дійсности провід остався той самий. На тих сходинах вибрано й спеціяльний комітет для приготовання Святої Вечері. А Свята Вечера в Інституті — то велике свято. На нім не тільки їдять різдвяні страви та колядують, але й розмовляють про вагу народних традиції. Бувають на Святій Вечері й гості. Ректор, голова Кружка, а часом і дехто з старших членів Кружка або гостей мають відповідні промови. А тому звичайно справляють в Інституті Щедрий Вечір, що на той час вже всі бурсаки назад позїздяться з дому та з колядування. Та й святкувати тоді веселіще, бо поприїздять бурсаки з фармів із щедрою колядою — банкнотами на Інститут.

На сходинах 25-го січня говорив О. Жеребко про „Перші вимоги культури", і над тією промовою вивязалася цікава дискусія старших студентів. Та вже на слідуючих сходинах члени Кружка дебатували над тим, чи ліпше в місті, чи на фармах. Дебата була тільки для вправ членів Кружка, і, як показується, то дійсно дебатувати вони ще не вміли. Тому 3-го лютого О. Жеребко говорив на сходинах на тему „Як дебатувати". На надзвичайних зборах 6-го лютого ухвалено, щоб видавати „Альманах" — орган українського студентства в Канаді. На редакторів вибрано В. Свистуна, О. Жеребка та С. В. Савчука, а на секретаря видавництва П. Самця. А вже 10-го лютого відбулася на сходинах дуже важна для тих часів дебата, а саме на тему — „Наша суспільна робота в Канаді має йти спільно з духовенством". А тому такі дискусії мали тоді велике значіння й для студентів, що то були часи народження Української Греко-Православної Церкви в Канаді. На двох слідуючих сходинах студенти члени Кружка дебатували над тим, що, мовляв, подорожування має більше вартости для людини, як читання, — на перших сходинах молоді учні та учениці, а на других сходинах ректор В. Свистун, О. Жеребко, Ю. Стечишин та І. Коцюба, щоб повчити молодих бурсаків, як дебатувати. Останні сходини відбулися 10-го березня. На них відбулися змагання у красномовности. Успішних учасників нагороджено книжками вартости 15 долярів.

Крім того члени Кружка брали участь і в концертах в Народнім Домі та відограли кілька представлень того року. Концертові виступи приготовляв сам ректор.

Куплення великого будинку на Інститут.

Коли ж на весні 1918-го року куплено на Інститут ім. Петра Могили великий „Емпрес" готель як сталу домівку, то тоді й Кружок „Каменярі" дістав ще більше запевнення на стале існування та на постійний розвій. В новім будинку можна було примістити понад сто студентів, мати велику салю на сходини, та великі кімнати, в яких можна б вчити й українських

предметів від 5-ої години до вечері.

Змарноване півріччя.

Проминули жнива. Почався шкільний рік 1918-1919, та впало тоді не тільки на студентів, але й все населення Канади велике нещастя. Почали покотом хорувати та вмирати люди по цілій Канаді від інфлюензи — до того часу невідомої пошести. Зїхалося було досить багато студентів до Інституту ім. П. Могили, вже до нового та великого будинку, та скоро мусіли розїхатися, бо школи позакривано на час пошести і в самім Інституті між бурсаками прокинулися випадки інфлюензи. Від тієї пошести одна бурсачка, Софія Вархолик, і вмерла. Прийшлося питомцям Інституту вертатися до дому. Тільки дехто залишився в Інституті. Коли ж похолодніло й почалася зима, то інфлюенза припинилася, і вже на початку грудня бурсаки знову почали зїздитися до Інституту. Скликано й піврічні збори Кружка. Провід Кружка остався той самий, що й попередного шкільного року. Та вирішено, щоб мирових суддів вибирати тільки тоді, як зайде потреба. Ю. Стечишина вибрано на режісера Кружка, щоб приготовляв представлення. А це було важне, бо потрібно було приготовляти представлення і на кожний народний зїзд Інституту, що припадав на кінець грудня. Та й установлено, щоб кожний член Кружка платив долара річної членської вкладки.

Зима 1919 р. — півріччя великих реформ у Кружку.

Попереднього шкільного року Кружок „Каменярі" обмежався своєю діяльністю головно до того, що на сходинах і поза сходинами його члени вели цікаві та завзяті дискусії й дебати, а то тому, що й самим ще членам Кружка не ясно було, що властиво Кружок мав робити. Не було ще й відчуття того, що потрібно для поширення програми Кружка й відповідних до того комітетів. А що до нового будинку Інституту в грудні 1918 р. приїхало понад сто студентів та студенток, то Кружок „Каменярі" відразу відчув свою збільшену силу.

Перші піврічні збори Кружка на рік 1919-ий відбулися 1-го січня. Почесним головою, як звичайно, і на далі остався ректор В. Свистун, а звичайним головою С. В. Савчук. На заступницю голови вибрано Ганну Калатурник, на секретаря — Ю. Стечишина, на заст. секретаря — Ганну Арабську, а на касієра — А. Вавринюка. А щоб Кружок міг поширити та ліпше виконувати свою працю, то от як розширено його внутрішню організацію: 1. До помочі режісерові вибрано ще й заступного режісера та окремого ґардеробщика. 2. На поміч головному урядові вибрано ще й Комітет Програмовий, що мав занятися справою програми на кожні сходини, та Комітет Забав, що мав час до часу влаштувати для членів Кружка забаву зо співами й танцями. Ухвалено теж, щоб на кожні сходини вибирати голосами предсідника, бо до того часу сходини перепрова-

джував голова або заступник голови. Ухвалено, щоб сходини відбувалися кожної пятниці у вечір. А щоб дати більше нагоди й молодим учням та ученицям брати участь у праці Кружка, то ухвалено, що однакове право надається всім членам Кружка. І ця ухвала мала далекосягле значіння на будучу діяльність Кружка, бо між членами Кружка було ще й кількадесять таких, що ходили до 7-го та 8-го ґрейду публичної школи. (В одній із долішніх кімнат в Інституті вчила Мис Миллер „семаків", а в другій — Мис Вард „восьмаків"). Було між членами Кружка й багато учнів та учениць середньої школи, що ходили до Нутана Каліджейт. В порівнанні до числа учнів та учениць публичної та середньої школи, студентів університету та нормальців-семинаристів було розмірно не багато.

Число редакторів журналика „Каменярів" збільшено на 8. Головним редактором став С. В. Савчук. Ухвалено 3-го січня, щоб журнал виходив два рази на місяць, і щоб на кожні сходини вибирати собі критика. Тиждень пізніше ухвалено, щоб Кружок мав сталого представника для звязку з Дирекцією. 7-го лютого оповіщено на сходинах, що члени Кружка зорґанізували „Гакі Клюб", з Ю. Драґаном на чолі, як головою, та А. Павликом, як капітаном.

Не була б історія Кружка повною, коли б не згадати й того, що Кружок теж взяв на себе обовязок улаштовувати на початку кожного шкільного року „Вечерок Уводин" для всіх новоприбувших бурсаків та бурсачок, що сполучений із здоровим гумором, забавами, пробними „муками", та присягою. Такі уводини колись улаштовували запорожці. Улаштовують такі уводини й тутешні анґлійські школи. І вони мають своє виховавче значіння.

14-го лютого вибрано комітет для влаштовання концерту в честь Тараса Шевченка. Того вечора ухвалено теж, щоб Кружок видав спеціяльний листовий папір для своїх членів, із гербом Кружка. А 15-го квітня ухвалено видати всі минулі числа журнальчика „Каменярі" в формі книжки-альманаха. І ця ухвала сповнилася. Із заходів з попереднього року, щоб видати студентський альманах, нічого не вийшло. Та цей раз до праці взявся дуже запопадливо головний редактор, С. В. Савчук, і в літі того самого року вийшов друком Альманах „Каменярі", книжка понад 200 сторінок, що ще й досі остається гордістю Кружка „Каменярі", бо нічого подібного вже й досі Кружок не спромігся видати.

Із головних відчитів виголошених за зимове півріччя 1919-го р. були такі: О. Івах — про Котляревського, А. Арабська — на тему „Жінка в суспільнім життї", Ю. Стечишин — „Про землю", І. Данильчук — про Шашкевича, О. Івах — про Франка й Грінченка, С. В. Савчук — „про винагородження", Ів. Овсяник — про френольоґію, п. Гедлі — про астрономію, Дж. Бравн — про воєнні тенки. А дебатували студенти на ось такі теми: „Чи становище жінки низше від стану чоловіка в су-

спільнім життю" та „Чи світська інтеліґенція повинна мішатися в церковні справи. Варто згадати й те, що на сходинах 21 лютого С. Б. Микитюк так прекрасно віддеклямував поему „Мініон", що поставив взірець перед кождого члена Кружка, як треба деклямувати. На програмі кожних сходин Кружка були вже тепер постійно й виступи зо співом та музикою. Прощальний вечерок для студентів університету Кружок улаштував 26-го квітня, а загальні прощальні сходини 13-го червня.

Коли відновилася діяльність Кружка в жовтні 1919 р., Кружок вже мав повний та добре вироблений апарат до праці: до помочі головному урядові були: програмовий комітет, забавовий комітет, режісер, редакційний штаб, та ще вибирано в разі потреби помічні комітети для улаштовування концерту в честь Шевченка, „Вечірку Сміху", тощо. Та ще бракувало Кружкові одного: організації, що удержувала б порядок та дисципліну між своїми членами в Інституті. І тому 8-го листопада, 1919 року, на сходинах члени Кружка вибрали голосуванням з поміж себе. Студентську Раду, що складалася з 5 хлопців та 2 дівчат. Ця рада мала удержувати дисципліну між студентами, отже на чолі її стояв один член, М. Чорнейко, як настоятель, а ще один член, А. Вавринюк, став звязковим між Студентською Радою та Дирекцією. А мирові судді для студентів та цензор для журнала „Каменярі" показалися непотрібними ще першого року життя Кружка, отже їх закинено.

Кружок випробовує свій новий апарат до праці.

Головою Кружка остався й на далі С. В. Савчук, до початку 1920-го року. Та він і такі інші чільні студенти, як Петро Самець, Ілія Шклянка, Д. Ф. Стратійчук перейшли на курс теольоґії в Православній Семинарії, що приміщувалася таки в Інституті, і це зменшило вплив старших студентів на сходини та працю Кружка. Все більше почали брати участь в програмі Кружка молодші члени, учні та учениці середньої та публичної школи.

Взірцевим головою Кружка був до кінця 1919 р. С. В. Савчук, а від початку 1920 р. гідним наслідником став Ю. Стечишин. Новий голова вміло керував справами Кружка через слідуючого півтора року, поки на весні 1921 р. не став ректором Інституту, на місце В. Свистуна. І вже опісля через 10 років продовжував свій вплив на розвій Кружка та на працю його членів як ректор та почесний голова Кружка. А треба памятати, що ректор Інституту, хоч занимає становище тільки почесного голови Кружка, то на ділі має страшенно великий вплив і на провід та працю Кружка. Справи Кружка ректора живо інтересують, бо при помочі Кружка й легше виховувати питомців Інституту. Новий ректор, Ю. Стечишин за своїх перших вісім років ректорства, від 1921 до 1929 р., і при другім навороті, від 1931 до 1933 р., лишив нестертий слід на вихованні поручених йому питомців Інституту та на діяльности Кружка „Каменярі".

За час осіннього півріччя 1919 року Ю. Стечишин виголосив два відчити, на тему „Українська Народня Пісня" та „Звідки взялись назви Русь і Україна". Надзвичайно цікаво випали сходини 24-го жовтня. То було засідання, мовляв, „Центральної Ради", на якім проголошено Україну самостійною державою. По батьківськи промовляв на однім засіданню Кружка д-р Л. Ґерман, ректор Православної Семинарії. А. Кузів на тім самім засіданню промовляв про витворення характеру. У зимі 1920 р. члени Кружка дебатували над тим, чи світ поступає, і над тим, чи для світа робить більше добра фабрикант, чи хлібороб. Вже самі теми дебат свідчать, що студентам не так ходило, щоб провітрити свої власні погляди, як про те, щоб набратися досвіду в публичних виступах. З промовами виступали Ів. Данильчук, О. Дирбавка, Ганна Арабська та О. Івах. Щоб журналик „Каменярі" мав цікавий матеріял, дбали про те Ю. Стечишин, як головний редактор, та головно Ів. Данильчук й О. Івах. Адам Цимбалістий постарався, щоб на сходинах виставити перший акт „Пімсти Жидівки" та сценку „Козацькі діти".

Також і по шкільнім році 1920-1921-ім видно, що того року праця Кружка „Каменярі" пішла дуже вже зрівноваженим та втертим кроком. Були промови, дебати та музичні виступи, як звичайно. Ю. Стечишин промовляв про те, як потрібно поводитися та про значіння великих людей, М. Чорнейко про Глібова, М. Чічкань про свої враження з Канади, Ів. Овсяник про вплив постанов на характер, Ілія Шклянка про обовязки учителя та про характеристику освіченої людини, а В. Буряник про вагу приватної лектури для членів Кружка. Та найбільш впливовою була промова Василя Кудрика про духову вартість людини.

Кріза Кружка.

Шкільного року 1921-1922 гурток старших студентів дійшов був до того переконання, що сходини Кружка стали надто монотонними та майже дитячими. І старші студенти почали виминати сходини. Проти такого шкідливого руху не міг нічого вдіяти й уряд Кружка, на чолі якого став, як голова М. Чорнейко. До найгіршого дійшло було аж 12-го березня, 1922 р., коли то М. Чорнейко уступив з свого становища. Прийшло до крізи в Кружку. Члени Кружка одні одним виговорили дечого багато та гіркого. Старші студенти приобіцяли співпрацювати на будуче, і М. Чорнейка знову вибрано на голову. Значить, Кружок видержав і напружену внутрішню крізу та далі повів свою працю.

Стає дивно, чому в Кружку не було й більших потрясень. Аджеж його члени складалися з дуже ріжнородного матеріялу: із старших студентів університету та семинаристів-нормальців, із молодших учнів та учениць середніх шкіл, та з ще молодших учнів й учениць публичних шкіл. Тож справді тяжко було програмою задоволити всіх членів Кружка. Як ми вже бачили, то спершу, особливо шкіль-

ного року 1917-1918, майже виключно на сходинах говорили та дебатували вже старші віком та досвідом студенти та гості. Опісля допускано до участи в програмі все більше молодших членів Кружка, бож коли б тільки старші брали участь у програмі, то момолодші могли б тільки прислухуватися, — а не вишколюватися в публичних виступах. Та коли на кожних сходинах почали виступати переважно тільки молодші члени, то це вкінці довело до крізи. Старші студенти почали тишком-нишком бойкотувати сходини. Потрібно було, щоб старші студенти зрозуміли свою відповідальність, а саме, що якраз вони повинні бути гідним приміром для молодших студентів і помагати і їх виховувати. І коли це сталося, то Кружок ще сильнішим став.

Із більш замітних промов шкільного року 1921-1922 були такі: „Школа й суспільний поступ" О. Дирбавки, про Квітку-Основяненка В. Бурака, „Мораль і наслідки" та „Народна Церква" Ілії Шклянки, „Про поступ" О. Іваха, „Про точність" М. Зюбрака, „Про зуби" Мих. Бойковича, „Про Фребеля й виховання" В. Буряника, та „Про бактерії" В. Костюка. Із більш замітніх промов була Вас. Свистуна на тему „Як можуть найліпше прислужитися студенти своєму народові". А сходини 5-го лютого, 1922 р. були тим замітні, що відбулася на них вдавана судова розправа, яка відбувалася в досить поважному тоні та викликала велике зацікавлення.

Кружок йде вперед вже втертим шляхом.

В осени 1922 р. став головою Кружка Ілія Шклянка, досвідчений учитель, секретаркою Марія Лазорко, а касієром М. Чорнейко. Та вже на самім початку року члени ухвалили, щоб сходини відбувалися тільки раз на два тижні, і так зменшилася праця Кружка. Зацікавлення до праці Кружка між учнями та студентами зменшилося. За шкільний рік 1922-1923-ий на сходинах М. Чорнейко говорив про людську енергію, Ганна Арабська про державницькі погляди в поемах Шевченка, Д. Янда про вплив жидів на культуру світа, А. Вавринюк про право, ректор Ю. Стечишин про історичні взаємини між Україною й Москвою, а о. С. В. Савчук про Старий Край. Саме тоді о. Савчук був повернув з гостини до Старого Краю і його промовою члени Кружка дуже були зацікавилися. 23 квітня, 1923 року, вибрано Комітет для Обєднання Українських Учителів у Канаді.

Шкільного року 1923-1924-го праця Кружка йшла нормальним ходом, хоч і прибули до Інституту значні нові сили. З цих нових сил дуже діяльними показалися: Д. Янда, М. Гринюк, Тетяна Кройторова, В. Сарчук та інші. За перше півріччя головою Кружка був знов М. Чорнейко, а по Новім Році Д. Янда, студент прав. Теж писав старанно опрацьовані статті до журнала „Каменярі", як редактор. З чотирьох дебат, що відбулися в осени та зимі, тільки одна була на надзвичайну та дуже цікаву тему, а саме: 1-го березня

М. Чорнейко, В. Сарчук, Ю. Кравс та В. Бурак дебатували над тим, чи кермувати нарід лекше при помочі релігії чи науки. А о. Вас. Кудрик дуже обширно обговорив на сходинах Кружка такі теми, як „Культурні обовязки української молодіжи" та „Що то значить бути українцем". Ректор Ю. Стечишин говорив про „Історію Рідної Мови". М. Гринюк про „Заведення Унії на Україні", А. Вавринюк про „Вибір професії". Стало впливав на морально-культурне виховання членів Кружка, від того часу й свящ. В. Кудрик, як духовний вихователь для питомців Інституту та як місцевий парох.

На зборах 22-го березня, 1924 року, старші члени Кружка зобовязалися сплатити $1925.00 довгу Інституту.

Шкільний рік 1924-1925 почався для Кружка під проводом енергічного Д. Янди, якого знову вибрано на голову. На 6-го листопада Д. Янда пояснив, що то таке ЦЕСУС, централя українських студентів в Европі, та предложив, щоб Кружок „Каменярі" став членом ЦЕСУС-а, на що члени Кружка згодилися. Піддано й гадку, щоб членами Кружка могли стати й студенти та учителі, що не знаходяться в Саскатуні, і щоб могли вони й організувати, де можливо, філії Кружка. І цю гадку одобрено. Коли ж при кінці січня купив Кружок собі міміограф, то це була досить значна подія для розвою діяльности Кружка, бо від тоді стало можливо друкувати у великій кількости всякого рода обіжники та хоч раз або два рази на рік видати журнал „Каменярі" у кількох сотках примірників. Журнал „Каменярі" друкували редактори у великій кількости примірників тільки під Новий Рік, на час зїзду Інституту, що звичайно тоді відбувався, та часом на деякі свята. От коли Харитя Кононенко, що тоді перебувала в Інституті й була провідницею між бурсачками, запропонувала, щоб 15-го лютого відсвяткувати Свято Українських Героїв, то не тільки гідно відсвятковано те свято в Народнім Домі, але й видав Кружок журнал „Каменярі" у великій кількости із спеціяльною присвятою українським героям. Замітні відчити виголосили в тому часі: „Про Петра Могилу" та „Греко-кат. Церкву в польській неволі" — ректор Ю. Стечишин, „Про те, як Польща польонізувала український нарід" — М. Гринюк, „Про значіння кобзарів для України" — О. Івах, та „Про студентство на Україні" — Харитя Кононенко. І вперше ухвалено 31-го січня, 1925 р., щоб Кружок „Каменярі" улаштував дебати із Українським Студентським Кружком у Винніпеґу та ім. А. Коцка в Едмонтоні. Від кінця січня новим головою Кружка був М. Гринюк — старокраєвий абсольвент гімназії, що записався в Саскачеванськім університеті на фільософічний факультет. У травні 1925 р. Кружок „Каменярі" став членом ЦЕСУСА.

Кружок під проводом канадійських уроженців.

До весни 1925 р. був Кружок „Каменярі" увесь час під проводом вже старших студентів: С. В. Савчука, Ю. Стечишина, М. Чор-

нейка, Іллі Шклянки, Дм. Янди та Гринюка, що були родом із Старого Краю, добре очитані в українськім письменстві та історії, та з ясною національною свідомістю. Та й всі вони самотужки і вийшли в люди. Самі заробляли на своє утримання в школі. А в осени 1925 р. переходить провід Кружка вже в руки канадійських уроженців, що вже тут в Канаді зросли, виховалися та й стали національно свідомими. Тільки Ю. Стечишин, як ректор, і на далі остався почесним головою, а решта членів уряду то вже були нові люди. На 10-го жовтня, 1925 року, вибрано отакий заряд для Кружка „Каменярі": голова — П. І. Лазарович, заступниця голови — Ганна Райчиба, секретар — Іван Данильчук, заступниця секретаря — Савеля Вавринюк, касієр — М. Зюбрак. Та ще тим відріжнився склад Кружка в осени 1925 р., що до Інституту прибули вже головно учні й учениці середньої школи, студенти учительських курсів та студенти університету. Та це не конечно значило, що пересічний вік питомців Інституту значно піднісся. Попередно бували й 18-літні учні публичної школи. А тепер такі то вже йшли або на учительські курси або до університету.

Та хоч і зайшла зміна в проводі Кружка, то хід праці Кружка йшов і на далі вже втертою дорогою.. Програма його сходин і на далі була подібною до програми з минулих років. От, наприклад, на 17-го жовтня програма сходин складалася з отаких точок: 1. Деклямація. 2. Хор дівчат. 3. Читання журнала „Каменярі". 4. Загальний спів. 5. Гумористичний монольоґ. 6. Деклямація. 7. Музичний виступ ґрупи студентів. 8. Деклямація. 9. Промова гостя Г. Сліпченка. 10. Уваги критика. 11. Ділові справи. Ухвалено, щоб улаштувати концерт для матеріяльної допомоги ЦЕСУСові.

За шкільний рік 1925-1926 Кружок мав 17 сходин. Із головніших промов на сходинах були такі: Д. Янди — Прикмети, що потрібні передовим людям, ректора Ю. Стечишина — про гетьмана Мазепу, П. Лазаровича — Що таке філософія, О. Іваха — Душа поезії, та Ів. Данильчука — Наша минувшина в Канаді та нинішні питання. Мав ще Кружок і спеціяльний комітет, який вишколював молодших учнів що тижня, поза сходинами, у дебатах. Та найбільшою подією для Кружка того року була дебата, що відбулася у Винніпеґу 22-го січня між його представниками та представниками Українського Студентського Кружка міста Винніпеґу. Дебатували про те, що, мовляв, Канада піднесеться економічно, коли отворить свої границі для заграничного продукту. Афірмативну сторону обороняли представники Кружка „Каменярі", П. І. Лазарович і М. Гринюк, а неґативну винніпежці — В. Підручний та Ів. Роберт-Ковалевич. По Новім Році був головою Кружка В. Сарчук, абсольвент університету, що ступив на шлях учительський.

Вплив дівчат у Кружку збільшується.

В осени 1926 р. Кружок знов набрав нового розгону, бо прибуло до Інституту около 130 питомців. Найсильніше збільшилося число дівчат, що дійшло майже до пів сотні. Значить, подвоїлося. І з того часу збільшився і вплив студенток на діяльність Кружка. Кружок почав свою діяльність на шкільний рік 1926-1927 з початком жовтня. Головою його став знову П. І. Лазарович, секретарем — О. Івах, а касіером — Мих. Григорчук. Заступницею голови вибрано Ольгу Вархолик, а заступницею секретаря Савелю Стечишин. Всіх членів Кружок мав на початку року 135, з того хлопців 89, а дівчат 46. Було між членами аж 84 учнів й учениць середньої школи, 19 учасників учительських курсів, 19 університетників, 3 торговельних курсантів та 3 абсольвенти університету. З оцього й видно, як за десять літ існування Інституту змінився склад та якість питомців його та як це й відбилося на життю Кружка. Сильно збільшилося число учнів середньої школи. За тих десять літ зрозуміли наші люди й вагу шкільної освіти для дівчат. І тому й число дівчат в Інституті сильно збільшилося.

Важною подією для Кружка за шкільний рік 1926-1927 було те, що в зимі вдалося улаштувати дебати із представниками Кружка ім. А. Коцка в Едмонтоні та вже вдруге з представниками Студентського Кружка у Винніпеґу. В Едмонтоні від Кружка „Каменярі" дебатували Лазарович та Ів. Сирник, а в Винніпеґу М. Зюбрак і Ів. Данильчук. І в обох випадках виграну признано за саскатунцями. По Новім Році був головою Кружка Мих. Зюбрак.

Діяльність Кружка на шкільний рік 1927-1928 почалася 9-го жовтня під проводом нового голови — Мих. Зюбрака. На перших зборах ухвалено, щоб деяких заслужених українських громадян вписати в почесні члени Кружка. Головною подією того шкільного року було створення Централі Українських Студентських Кружків (ЦУСК) 29-го грудня, підчас XI Народнього Зїзду в Інституті. Представники від Кружка „Каменярі" у Саскатуні, „Прометея" у Винніпеґу, Кружка ім. А. Коцка в Едмонтоні, Українських Студентських Кружків в Каннорі та Йорктоні, і Кружка „Каменярі" в Мус Джьо ухвалили, щоб обєднатися всім згаданим кружкам в одну студентську центральну орґанізацію. Що більше, та орґанізація мала увійти в склад Українських Самостійників в Канаді. Ту ухвалу одобрив і XI Народній Зїзд, що саме тоді відбувався в Інституті. До головного уряду Централі увійшли всі голови обєднаних кружків. Їх обовязком було вибрати з поміж себе голову і цей голова та секретар з його кружка мали становити виконавчий комітет Централі. В цей спосіб голова Кружка „Каменярі" — Мих. Зюбрак став і головою ЦУСКа, а О. Івах секретарем. Обовязком ЦУСКа було: видавати спільний журнал „Каменярі", улаштовувати дебати між студентськими кружками, висилати до кружків своїх

представників з цікавими відчитами, та взагалі удержувати тісні та братерські стосунки між кружками, маючи на увазі й створити та приєднати й більше студентських кружків по цілій Канаді. І ті цілі до певної міри й сповнилися були за кілька років існування ЦУСКа. Того року багато членів Кружка ходило на науку українських народніх танків до школи балетмайстра Авраменка. Виступали вони й на концерті українських танків під проводом Авраменка в Ріджент Галі та в концертовій салі університету. А на самих сходинах Кружка нераз виступала й Діវоча Мандолінова Оркестра Інституту. Із визначних відчитів того року були такі: Значіння засади в життю — о. В. Кудрика, про Симона Петлюру — О. Бендаса, про Гайдамаччину — Василя Гультая і Польські заходи винародовити українців при помочі Церковної Унії — ректора Ю. Стечишина.

Шкільний рік 1928-1929 знову почався під проводом Мих. Зюбрака. Та вже при кінці грудня, на зїзді ЦУСКа, ухвалено, щоб ЦУСК мав окремого голову й секретаря, і Мих. Зюбрак остався й на далі його головою, а на голову Кружка „Каменярі" вибрано Василя Чепіля, амбітного студента агрономії. Новим секретарем Кружка став Мих. Магус. Ще в осени члени Кружка вислухали дуже цікавої промови ректора Ю. Стечишина про його враження з подорожі в Галичині, та промови о. В. Кудрика на тему „Національні добра". У зимі І. Рурик в дуже живий спосіб розказав про свою поїздку до Галичини попередньої осени та що він бачив на площі св. Юра зараз другого дня по польськім погромі 2-го листопада.

Хід Кружка у повнім розгоні.

Гарний розвиток Кружка „Каменярі" залежав до великої міри і від вмілого виховання питомців Інституту через вісім років, від 1921 до року 1929-го, ректора Юліяна Стечишина. І хоч у половині року 1929-го прийшло до зміни у ректорстві, то система виховання в Інституті й апарат діяльности Кружка „Каменярі" були вже так видосконалені, що виховавча праця в Інституті та праця в Кружку пішли й на далі вже виробленим шляхом. Аджеж і новий ректор, Михайло Зюбрак, був вихованком Інституту і для нього було зовсім природно продовжувати виховавчу працю попереднього ректора.

На початку шкільного року 1929-1930-го вибрано на голову Кружка Василя Чепіля, а секретаркою Людвіню Навальковську. Із найбільш замітних відчитів до Нового Року були: про Петра Могилу Ю. Стечишина та про „Тип українця в поемах Шевченка" Тимофія Павличенка. Підчас народнього зїзду Інституту при кінці грудня виставив Кружок надзвичайно гарно приготовлену драму „Між двох сил". По Новім Році вибрано на голову Кружка О. Іваха. В зимовім сезоні вислав був Кружок на дебати свої дебатантські дружини до Винніпегу й до Едмонтону. І в цей спосіб дружба між студентськими кружками „Ка-

менярі", ім. А. Коцка та „Прометея" ще сильніше закріпилася.

Такими справами, як дебати з іншими кружками і на далі кермував заряд ЦУСК-у, а головно його діяльний секретар — Орест Бендас. Програми Кружка звеселяли й на далі, як попередними роками, так звані „Кімакрони" (скорочення прізвищ Кіндрачук, Максимюк, Крипякевич й Онисько), що постановили виставляти для Кружка свого рода „малпяче дзеркало" і в комічний спосіб висмівали промахи програми Кружка.

Прощальная забава Кружка відбулася 17 травня. До того часу від початку січня було 12 вечерків Кружка. За той час виголошена була й серія цікавих відчитів. Головніші відчити були такі: Історія нашого проєвітно-культурного руху в Канаді — ректора М. Зюбрака, Про культурність — о. В. Кудрика, Про значіння науки й професії — д-ра Ю. Драґана, на тему „Обовязки супроти себе, професії та суспільности" — Дм. Янди, про умову гігієну — проф. С. Лейкока, та про українців і торговлю — А. Павлика.

На чолі Кружка на осіннє півріччя 1930 р. став Андрій Павлик, а секретаркою Настуня Павлишин. До Нового Року відбулося 8 засідань Кружка. Відбулося за той час три дебаті. Виголошено й кілька поучаючих відчитів. На початку кожних зборів висловлював кілька повчальних думок самий голова Кружка. Важніші відчити були на такі теми: про характер і державність — о. І. Кусий, про недавні події на Україні — ректор Мих. Зюбрак, а о. В. Кудрик основно обговорив, що таке культура.

По Новім Році вибрано на голову Кружка Василя Яремія. На зимових засіданнях виголошено два надзвичайно цікаві відчити: о. В. Кудрик про звичаї українського народу, а О. Бендас про Ліґу Націй. Як попередньо, так і тепер працював і ЦУСК, на чолі якого й на далі стояв В. Чепіль як голова, а О. Бендас як секретар. ЦУСК улаштував не тільки змагання у красномовстві 1-го січня, 1931 р., підчас зїзду, між представниками студентських Кружків, але й улаштував трохи пізніше тієї самої зими, дебати між представниками Кружка „Каменярі" і Кружком ім. А. Коцка в Едмонтоні та Кружком „Прометей" у Винніпеґу.

Світова економічна кріза ділає і на Кружок „Каменярі".

Світова економічна кріза, що почалася ще в 1929 р., з року на рік все сильніше надавлювала й на економічне життя в Канаді, а це відбилося й на праці Інституту ім. П. Могили в Саскатуні та його філії у Винніпеґу, що існувала від 1927 р. Почало меншати постійно й число питомців в Інституті, бо фармері не спромагалися висилати своїх синів та дочок до міста на науку. І вже дуже сильно відчув Інститут крізу в році 1931. Та от саме тоді на опорожнене ректорське становище Дирекція покликає знову бувшого ректора Юліяна Стечишина. В осени прибуло до Інституту всього понад 40 студентів і студенток. Стало тяжко й удержувати Інститут, та

все ж таки ректор Юліян Стечишин своєю вмілою господаркою вдержав Інститут при життю і в часі найгіршої кризи, а саме в роках 1931, 1932 та 1933. Розуміється, що економічна криза шкідливо поділала й на діяльність Кружка „Каменярі", бо прямо здесяткувала його членство. Мало було питомців підчас економічної кризи в Інституті, та й мало членів було в Кружку. От, наприклад, через це й фінансові засоби Кружка так були змаліли, що потрібно було піднести членську вкладку на 2 долари й 75 центів в осени 1931 р.

Головою Кружка на шкільний рік 1931-1932 став Іван Гнатишин, і то на цілий рік, бо ухвалено на загальних зборах 17-го жовтня, 1931 р., щоб на будуче головний уряд Кружка вибирати на цілий рік. Секретаркою стала Текля Хоптій. За рік було 15 зборів Кружка. Цікаві відчити для студентів на тих зборах виголосили: ректор Юліян Стечишин, Дм. Янда, Тимофій Павличенко, В. Буряник та Ю. Гасан. Збори відбувалися в неділю по полудні, початок в 3-ій годині.

Департамент поширення праці Інституту ім. П. Могили.

Кружок „Каменярі" став в осени 1932 р. до праці на чолі з С. В. Друлем. Секретарем був В. Маґус. Членську вкладку знижено до півтора долара. За шкільний рік 1932-1933 відбулося 14 зборів. З відчитів на зборах були найцікавіші оці: П. І. Лазаровича про дотеперішню працю Інститутів, ректора Ю. Стечишина на тему „Плата й заплата", і А. Павлика про СУМК (Союз Української Молоді в Канаді). Та що найважніше: засновано в осени 1932 р. Департамент Поширення Праці Інституту ім. П. Могили, який почав кермувати самоосвітньою працею українських студентських організацій по цілій Канаді. На чолі Департаменту Поширення Праці став Іван Данильчук. І вже 14-го грудня, 1932 р., Департамент Поширення Праці помістив в „Українськім Голосі" обширний начерк праці для студентських кружків та Студентів. Департамент Поширення Праці в дійсности продовжав працю ЦУСК-а, що заснітився підчас економічної кризи, та тільки більше пляново та доцільно.

В осени 1933 р. провід Інституту перейшов у руки п. В. Буряника, що був попереднього року ректором у винніпежській філії Інституту. На голову Кружка знов вибрано С. Друля, а на писаря С. Мисака. Шкільного року 1933-1934 сталося дві милі несподіванки для Кружка „Каменярі", а саме: одного з його бувших членів, д-ра Ю. Драґана, вибрано послом до саскачеванської леґіслятури, а другого — д-ра Мих. Піця покликано на професора рільничої хемії в Університеті Айдаго. Приємно було почути й те, що бувший ректор Юліян Стечишин став адвокатом й відкрив свою адвокатську канцелярію в Саскатуні. Самий же Кружок жваво працював, як і попередніми роками. Своєю працею впливав і на саскатунський відділ СУМК-у, що тоді заснувався.

На чолі Кружка бачимо в осени 1934 р. вже Мих. Савіцького—

медика.. Секретарем став Іван Чарнецький. Приїхало понад 50 студентів та студенток до Інституту, більше, як було в найгірші роки крізи, і аж стало веселіше в Кружку. І Кружок знову набрав більше розмаху в своїй праці. Замітне те, що деякі обовязки, такі, наприклад, як улаштовування дебат та змагань у красномовстві, перейшли з Кружка до певної міри на заряд СУМК-у. А що члени Кружка стали й членами саскатунського відділу СУМКУ-у, то праця Кружка „Каменярів" й саскатунського СУМК-у стала прямо нероздільною.

В осени 1935 р. покликала Дирекція на нового ректора учителя В. Сарчука. На голову Кружка вибрано О. Трояна, а на секретаря Омеляна Кусого. Вкладку знижено до 50 центів. А що заряд Кружка мав собі до помочі в Інституті і таких вже вишколених членів, як Івана Данильчука, О. Бендаса, С. Друля та о. В. Кудрика й учителя співу І. Завадюка, то програми Кружка держалися високого рівня.

Втертою Дорогою.

Надто ми ще близько останніх років праці Кружка „Каменярі", щоб можливо було дати належну оцінку. І тому приходиться тільки загально згадати про діяльність кружка за останніх шість років. Кружок в тому часі й на далі йшов вже добре втертою дорогою, слідом того, що ділося попередньо. Багато з його діяльности тісно вязалося теж із працею СУМК-у.

На шкільний рік 1936-1937 в Інституті знов став ректором Василь Буряник, а головою Кружка Н. Вонітовий. В зимі того року багато уваги Кружок присвятив на дебату з едмонтонським Кружком ім. А. Коцка, що відбулася в Саскатуні, та на дебату з представниками Кружка „Прометей" у Винніпеґу. В літі 1937 р. сталася для членів Кружка „Каменярі" дуже важна подія. Від 19-го липня до 20-го серпня проф. Дм. Дорошенко викладав курс української історії.

В осени на нового ректора Дирекція покликала учителя І. Ф. Кіщука, колишнього питомця Інституту. Головою Кружка й на далі остався Н. Вонітовий. Із визначних промов на засіданнях Кружка в шкільному році 1937-1938 були оці: адвоката Івана Гнатишина на тему „Хаотична ситуація в нашім світі", Ю. Процюка про те, як ставляться українські студенти до патріотизму, та І. П. Ґорчинського про „Десять заповідей студента".

На шкільний рік 1938-1939-ий був головою Кружка Р. Янчинський. З промов на вечерках Кружка замітніші були такі: пані Савелі Стечишин про загальне поведення, І. П. Ґорчинського про „Філософію провідництва", М. Токарика про українську мову, д-ра М. Бойковича про значіння перебування в Інституті, та д-ра Ю. Драґана про тих, що збудували Інститут.

В осени 1939-го року став ректором Інституту І. П. Ґорчинський, довголітній учитель та абсольвент філософічного курсу в університеті. На шкільний рік 1939-1940

на голову Кружка вибрано М. Короля. В зимі представники Кружка дебатували у Винніпеґу з представниками Кружка „Прометей". А члени на засіданнях слухали також цікавих промов свого ректора. Н. Новак виголосив відчит на тему „Освіта й людське життя", а д-р Ю. Драґан про „Будучність нас і нашого народу".

Головою Кружка на шкільний рік 1940-41-ий був П. М. Мельничук. Із замітніших промов на засіданнях були такі: „Кооперативний рух як оборона демократії" — Івана Стратійчука та „Наш студентський обовязок" — д-ра Ю. Драґана.

Головою Кружка на шкільний рік 1941-1942-ий став Т. Трофаненко, а секретаркою Іванна Ґорчинська. З цікавіщих промов на засіданнях були: „Історія Кружка „Каменярі" — І. Данильчука, „Розвій української мови й письма" — Ю. Стечишина, „Етикета поведення" — пані Савелі Стечишин, і „20-літній ювілей орґанізованої праці на українськім культурнім полі" — д-ра М. Бойковича.

Висновки.

Те, що канадійські українці в західній Канаді стоять тепер високо на освітно-культурнім полі, що з українцями числяться як з важним чинником у житті Канади й канадійці англо-саксонського походження, і те, що ми в Канаді навчилися й самі собі давати раду та сміло обороняти свої права, — все те прийшло до великої міри в наслідок освітно-культурної праці Інституту ім. П. Могили та Інституту ім. М. Грушевського та їх студентських кружків — Кружка „Каменярі" та Кружка ім. А. Коцка.

Написав О. Івах.

ВІЧНО МОЛОДИМИ БУДЬМО!

(„Каменярі", 1929 р.).

Сумно стає, коли почуєш, що людина у самім розцвіті життя по старечому похитує головою та каже: „Соловії лише весною співають..." Ця приповідка правдива, але треба її по новому пристосувати до життя. Так робім, щоб ціле наше життя було вічною весною, і щоб ми були безнастанно співаючими соловіями!

Старість, а особливо старість духова це вже пережитий забобон. Люди старіються більше через те, що вже такий їх світогляд, що по молодости має приходити старість. Такий погляд то психольоґічна зараза.

Орґанізм нашого народу тому нездоровий, що в нас забагато двадцятлітніх старців. Отже щоб уздоровити нас, нам треба змінити свій світогляд на життя. Нам треба відмолоднути.

Всяку працю виконуймо по молодечому, із запалом та рішучістю! Так, у нашій діяльности вічно молодими будьмо!

Анна Горбай, бурсачка.

УПРАВА ІНСТИТУТУ.

(„Каменярі", 1921 р.).

Деякі з питомців нашого Інституту мають хибне поняття про управу Інституту. Із цеї причини я позволю собі коротенько пояснити цю справу.

Управа Інституту ділиться на дві головні галузі: фінансову і дисциплінарну. Найвищою інстанцією цих галузей є Дирекція, вибирана з року на рік уділовцями на Загальних Зборах. Дирекція назначує настоятеля, котрого називають ректором. Ректор відвічальний за галузь дисциплінарну і за всякі порядки щодо виховання питомців Інституту. До управи фінансової галузі Дирекція назначує управителя, який занимається фінансовими справами і за них є відповідальним. На початках ректор і управитель становили одну особу, однак з часом показалося, що для одної особи прямо неможливо було сповняти таку перетяжену службу, отже тепер Інститутом править дві особи, а це — управитель і ректор.

Щодо управителя, то кождому звісно, що хоч його робота досить трудна через брак грошей, то все ж таки не така трудна як ректорова. Ми сповнимо свій обовязок вповні супроти нього, коли будемо платити нашу належитість на час. Це й мусимо робити, бо інакше Інститут не зможе нас утримувати.

Щодо ректора, то його робота трудніща. Певна річ, що одному чоловікові було би часом дуже трудно рішити якусь важну справу справедливо. Щоб питомці Інституту не нарікали, то ректор, за дорадою Дирекції, позволяє їм вибирати собі так звану Студентську Раду, яка цього року складається з девятьох членів.

Рада не є на те вибрана, щоб була тягаром для питомців, але щоб улекшувати й виховувати сильні моральні характери.

З цього, що сказано, бачимо, що Інститут має чисто демократичну управу.

М. Чорнейко.

ДО БОЮ СТАНЬ!

Не будь билинкою у полі,
Ні пташкою сумних пісень,
А блискавицею, що творить
Із ночі день!

Голубкою знімись на небо,
На дно саме терпінь поглянь —
І з тьмою злоби й безнадії
До бою стань!

О. Івах.

ПРОМІНІ НАУКИ.

(З „Каменярів", 1919 р.).

Північ.

Чорні хмари валами котяться по небі, а лютий вітер гуде та свище, мов армія розюшених демонів. Темно мов у гробі. Ані одна звізда не вигляне зза хмари, ані платочок синього неба не покажеться. Осінна мрака вогкою плахтою вкрила землю, а безлисті дерева стогнуть глухо у літньому вітрі. Темно, темно!...

Сплять хати міста Саскатуну. Світло ліхтарів топиться у густій мраці і, замість освічувати вулиці, надає їм якогось чарівного, таємничого вигляду.

Коло мурованого будинку Інституту зовсім темно. Ще перед хвилею найблизший ліхтар горів ясно, та саме, коли послідний звук дзвона, звіщаючий північ, згубився у густій пітьмі, вітер завив зо всеї сили, заграв жалібно на дротах, і світла не стало.

Гордо стоїть будинок Інституту. Ані лютий вітер, ані сіра мрака, ані непевна година півночи не лякають його. Противно, він радіє з пори. Він радий дивитись у даль і розганяти пітьму блеском своїх стін; він рад слухати, як вітер безсильно бється об його стіни, та як мрака безуспішно старається огорнути його собою.

З одного вікна ледви значно пробиваються проміні світла, і губляться у мраці. Коло стола над книжкою сидить молоденький студент. Вчиться. По його змученім обличчу, по червоних опухлих очах видно, що довгий вже час оттак працює. Перегортає картку за карткою і все низше нахиляється над книжкою, немов хотів би все те, що там написано, втягнути в себе, зробити його частиною себе.

Прочитав до кінця розділу і задумався. Знадвору доходили до нього стони осіннього вітру, а такі болючі, такі повні розпуки, що він мимоволі здрігнувся.

А вітер дужчав та дужчав. З кождим разом опирався цілою силою о мури будинку, та дарма! Не звалити сильного муру, не зруйнувати твердо поставленого фундаменту.

Студент виглянув через вікно, та побачив лише глубоку пітьму. Отворив вікно. Вітер зо всеї сили дунув до середини, а дрібні каплі мраки, мов сльози, покропили листки отвореної книжки. Він поспішно зачинив вікно, і якась радість його огорнула, що вдалось йому заперти лютий вітер надворі.

„Змагайся тепер! — шепче до себе. — „Лютуй, кілько хочеш, нічого не вдієш!"

Нараз він усміхнувся.

„І дійсно добре виходить", говорить до себе. „Вітер і мрака і небо покрите хмарами — то так немов би вороги Інституту. Вони немов заприсягнулись знищити його, здавити, зрівняти з землею. Та дарма — не так він збудований. Лютуйте, бісуйте, — нічого не вдієте! Ага,

ще одно. Як вікно зачинене, то і вітер не шкодить, а коли я лише отворив його на хвильку, то вітер всі папери мені помішав, а дрібний дощ змочив книжку. Щож, не пускати ворогів до середини, а з надвору певно нічого не вдіють!"

І він усміхнувся знову.

Почав наслухувати. Монотонне скрипіння віконниці, та жалісний свист вітру в комині нанесли на нього змору. Він склонив голову над книжкою і заснув.

Світло в кімнаті нараз якось дивно потемніло, а потім і зовсім погасло. Студент спав спокійно. Нараз обгорнула його якась ясність, а вслід за тим, над його головою почав взноситися клубок полуміни. Полумінь ця палахкотіла і освічувала собою кождий куточок. Окружлявши кілька разів голову сплячого студента, ця хмарка полуміни прикотилась до вікна, і малою шпаркою вилетіла на двір. Тут вітер пірвав її і хотів понести з собою. Та не міг. Хотів придавити, розбити її об стіну, та і це не вдалось. Хмарка ця тимчасом кружляла довкола будинку, била собою об кожде вікно, мов пташка в клітці, і все збільшалась та ставала яснішою. Нараз з кождого вікна вилетіло по кілька таких хмарок, і вінцем обвили будинок. А вітер взнісся до крайної лютости. Вив, рвав, заводив, та надиво, мурів не міг навіть діткнутися. Не міг, бо вінок утворений з полуміни не допускав його.

Якась надприродна сила крилась в цій полуміни.

Щож це є та полумінь? А що той вітер лютий? Полумінь — це дух просвіти, дух Інституту, а вітер — це вороги люті, котрі так безсильно стараються його знищити, зруйнувати.

С. В. Савчук.

УЧИТЕЛЬ — НАРОДНИЙ ПРАЦІВНИК.

(З „Каменярів" з 1941 р.).

Учитель у ширшім значінню — це провідник громади. Поперше він є вихователем дітей у своїй школі. Дальше, він бере участь у громадських справах. Він приготовляє концерти, представлення, вчить по уараїнськи, бере провід в організаційнім життю і стає живчиком молодечих організацій, подібних до СУМК.

Та поки він почне таку роботу, то мусить до неї сам приготовитися. Мусить сам добре знати те, що буде вчити. Цього знання треба додатково навчитися. Найлекше таке знання здобути в Інституті. Інститут Петра Могили є джерелом такого знання.

Студенти учительського курсу, що не набудуть такого знання, мають труднощі в українських околицях. Але не ті, що були в Інституті.

Степан Андруник, бурсак.

ОСНОВИ СВІТО-ПІЗНАННЯ Й НАУКИ.

(З „Каменярів“; 1940 р.).

Як би ти знав! Та це знання предавне:
Відчути треба, серцем зрозуміти,
Що темне для ума, для серця ясне й явне...
І иншим би тобі і вказався світ.
Ти б серцем ріс. Між бур життя тріво́ги —
Була б несхитна, ясна путь твоя.

Іван Франко.

Молодий вік — це вік найвищих ідеалів в життю. Досконалість є одиноким задоволяючим бажанням кожної молодої людини. Досконалість у морально-суспільнім життю, досконалість в політичнім життю, досконалість в економічнім життю і досконалість у релігійнім життю є прагненням і необхідною конечністю в уяві всіх молодих. Яка будь справа чи річ, з найменшою міркою неточности, недомагання, стягає на себе критичне око і починається завзятий і довгий процес пристрасної реформи. Таке було, є і буде.

Кожний студент і кожна студентка повинні мати на увазі, що кожна молода людина в глибині своєї душі прагне добра, досконалости не лише для себе, але й для всього людства. Привчіться прислухуватися до внутрішних блискавичних думок-відчувань, які часто просмикаються глибоко у ваш ум. Схоплюйте оці натхнені проміння і списуйте або переказуйте їх другим! Говоріть і робіть те, в що ви щиро вірите в глибині своєї душі, і це стане правилом для нас всіх. Та, щоб думання не було викривленим, вглублюйтеся думкою-серцем до самих основ кожної річи чи справи.

Основні потреби й конечности наші є основними потребами й конечностями всього людства. Зрозуміймо це — і майже все надужиття, заздрість, завидть, захланність, зарозумілість, непорозуміння, самолюбство і несправедливість скінчаться.

Це основне правило добре розуміли ті, що писали Біблію. Заповідь „Не роби другому того, що тобі не миле“, якраз має на увазі оце все-людське основне правило взаїмного запотребовання людини. Бернард Шо перекрутив оцю заповідь і каже так: „Не роби другому того, що тобі миле, бо смак його може бути відмінний від твого“. Та Шо жартує. Він брав справу так, як назверх виглядає. Правда, дійсна правда є лише одна на світі. Нема двох правд і не може бути. Як комусь виглядає, що є багато „правд“, то він має на увазі не ОСНОВНУ ПРАВДУ, але наше неточне розуміння правди. В цім міститься ріжнородність людського думання і ділання. Повстання, революції і війни є лише природним наслідком неточности людського думання. Діло йде слідом за думкою.

Завданням і обовязком школи-науки є, щоб в світлі минувшини,

здобутків й досвіду, помогти молодим людям прислухуватися до внутрішнього відчування і розуміння все-світної основної правди. „Пізнай себе, а будеш розуміти других", „Пізнайте правду, а правда визволить вас", „Люби ближнього свого, як себе самого", чи „Не роби другому того, що тобі не миле" — це все правило основної правди всесвіта.

Ів. П. Ґорчинський, ректор.

ЗНАЧІННЯ ІНСТИТУТА ІМ. П. МОГИЛИ.

(З „Каменярів" з 1941 р.).

Який він великий в очах людей! Яку велику та цінну роботу він провадить! Однак питає дехто, для чого він заснований. Чи на те, щоб студенти мали де перебувати, мали де наїстися, і мали звідки ходити до школи? Чи на те, щоб українці мали де зійтися, коли приїдуть до Саскатуну? Ні! Інститут збудований для більшої справи. Коли б Інститут мав значіння лише заїздного дому, то люди не було б давали по тисячі доларів. Не були б зїздилися сот ками миль на зїзди та радились цілими днями. Інститут є справою великою, справою всіх українців Канади.

Інститут заснований на те, щоб рятувати душу української молоді. Інститут заснований на те, щоб піднести загал український на вищий щабель свідомости. Заснований на те, щоб збергти українську культуру. Інститут став культурним центром.

Для молодих студентів Інститут став другою матірю. Кілько Інститут виховав щирих працівників, розкиданих по всіх усюдах Канади, на ріжних становищах, у ріжних професіях та у ріжних заняттях! Вони продовжують та поширюють ту велику роботу Інституту.

Ми, молоді вихованки Інституту, маємо ставати в ряди за нашими старшими працівниками. Мусимо стати правдивими Каменярами і лупати скалу темноти. Не можемо заложити рук та дивитися на все байдуже. Українська справа наложує на наші плечі великі обовязки, обовязки продовження тієї роботи, яку започаткували наші батьки. Будьмо їх правдивими наслідниками.

Кожна цеголка доложена до цієї великої будівлі робить її сильнішою, більше витревалою. Тут кується наша доля. Це наша будівля, для нашої справи, побудована нашими силами. Тому піддержуймо її всіми силами!

Ставаймо в ряди Каменярів! Бережім всього того, що придбали наші батьки-каменярі. Бережім всього рідного, бо чужий кожух, хоч теплий, довго нас не нагріє. До діла!

Орися Стратійчук, бурсачка.

ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ В ІНСТИТУТІ ІМ. П. МОГИЛИ.

(З „Каменярів" з 1919 р.).

Заснования й отворення інституту П. Могили в 1916 році дало українським студентам спромогу приступити до стислішого організаційного життя.

В першім році існування Інституту студенти (питомці Інституту й студенти з міста) мали сходини досить часто. На цих сходинах старалися пізнати свою ціль та напрям, та вишколювали себе відчитами, дебатами та промовами. В додатку студенти з Інституту видавали раз в місяць маленьку ґазетку, яка звалася „Бурсак". В цій ґазетці містився матеріял ріжного рода, та по більшій части гумористичний, головно такий, що відсвіжує духа та додає охоти до дальшої науки. Тут кождий мав нагоду на літературну спробу, як також на свобідний висказ своїх думок писемно.

Так проминув перший рік стислішого студентського життя. Студенти, розїзджаючися на час ферій, були вповні вдоволені, що їм так гарно прожилося цілий шкільний рік.

На другий рік до Інституту прибуло майже втроє більше студентів і студенток. Таке збільшення студенства дало запоруку на сталу студентську організацію. Зараз з початком шкільного року засновано студентський кружок „Каменярі" й уложено відповідний статут, що був поміщений в однім з чисел „Каменярів". Кождий студент і студентка Інституту є морально зобовязані належати до цего кружка і кождий член і членка мусять брати активну участь в його діяльности. Між іншим, задачею кружка є видавати свій журнал, п. з. „Каменярі", як також дати не менше двох концертів і представлень за шкільний рік.

В шкільнім році 1917-1918 сходини кружка відбувалися реґулярно раз на тиждень й увінчалися великим успіхом. При кінці року відбувся контест красномовства, при чім роздано нагороди книжками, вартости понад пятнадцять доларів. Концерти — завдяки добрій і щирій волі дириґента, п. Свистуна, — випали багато краще, як попереднього року. Крім цього відіграно з великим успіхом кілька популярних представлень.

І так між студентством виробилося почуття солідарности, пошани до свого рідного і конечність взаїмної помочі так в народній роботі, як і в науці. Старші студенти радо помагали молодшим. Життя плило вперед з вірою, що на другий рік попливе ще краще, помимо того, що деякі „добрі" люди докладали всяких старань, щоб такий лад, таку гармонію між студенством заколотити. З весною ця надія збільшилася, бо Інститут купив свій власний будинок. Всі були раді, що на другий рік замешкають в своїм власнім будинку і зможуть зробити ще кращий поступ в тім напрямі, в якім почали.

Так проминуло два роки існування Інституту і настав третий. Всі студенти зїхалися до Інституту, як до рідного дому.

Приїхало значне число нових студентів та студенток, і діяльність „Каменярів" почалася ще з більшою енерґією. Однакож з вибухом еспанської інфлюензи студенти були змушені розїхатися на якийсь час до дому, і ніхто вже не думав, що в цім році можна буде будь що зробити. Та вийшло багато краще, як гадалось. Коли пошесть трохи притихла, студенти і студентки злетілися нараз, мов пчоли до улия, і взялися негайно надолужити втрачений час.

Зреорґанізували студенти свій кружок і почалася ще палкіша робота, як попередніх років. Засідання кружка відбувалися реґулярно кожної пятниці, і без хвальби можна сказати, що своїми дебатами, відчитами і т. п. дорівняли найліпшим цього рода науковим орґанізаціям. Дальше, студенти відіграли двоє представлень і дали кілька вечірок і великий концерт в честь Т. Шевченка.

В цім році при кружку „Каменярі" створилося два відділи, один між хлопцями, а другий між дівчатами. Щоб підтримати бадьорого духа й здорове тіло, хлопці заложили „Гакі Клюб". Цей Клюб змагався майже зі всіми клюбами цього рода міста Саскатуну, і в усіх змаганнях, з виїмком одного, вийшов горою. А дівчата заложили собі кружок, в злуці з товариством Молодого Християнського Жіноцтва, і раз в тиждень мали нагоду почути добрих бесідниць на відповідні теми, як куховарства, шиття, домашних порядків, гіґієни і т. п.

Отак жилося студенству через перших три роки в Інституті ім. Петра Могили. Робили, що було в їх силі, щоб приготовитися до народної праці по наших околицях.

Мих. Чорнейко.

РОЛЯ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ.

(„Каменярі", 1929 р.).

Студенство завсіди стояло і повинно стояти напереді нових і здорових напрямів людства.

Такою ж рушійною та провідною силою повинно бути і наше студенство у життю українського народу. А передовсім наше студенство повинно раз на все собі запамятати, що воно не сміє приготовлятися на мучеників за українські справи, але на борців. Доба мучеників минулася. Їх муки були потрібні, щоб побудити в нас бажання до кращого життя. А тепер нам потрібно борців.

Перед нами боротьба на два фронти: викорінити з наших одідичених звичаїв та привичок все, що спричинюється для защеплення в нас наймитівських склонностей та навичок, і привчити самих себе і все підростаюче українське покоління вірити лише у свої власні сили.

О. І.

ПРОТИ ВІТРУ.

(„Каменярі", 1929 р.).

Коли раз одного циганського провідника хтось запитав: „Коли ви вибираєтеся в дорогу, то як ви знаєте, куди вам дальше йти?" — він відповів: „Я йду собі за вітром".

І багато з нас також йде собі за вітром. Живуть дослівно так, як той циган: вітер пре, і вони чимчикують стежиною найменшого опору.

Але є й другий тип людей. Це тип, який йде проти вітру, змагається проти судьби, забобонів та ворожих поглядів інших людей. Вони йдуть стежиною труднощів, переносять багато муки і боротьби, але кінець-кінців доходять до своєї мети.

А той перший тип людей, які йдуть стежиною найменшого опору, помаленько тягнеться десь у самих задних рядах суспільства. Це такі люди, яких найголовніша життєва засада: „Якось то буде". Це ті нещасливці, які, мов Пер Ґінт, стараються оминати всякі життєві труднощі, оминають особисті й суспільні обовязки, поволі плентаються позаді всіх. Остаточно так вони доходять до брами цвинтаря. Падуть у гріб, мов зівяле й сухе осінне листя, неоплакані, забуті, безвартісні.

В теперішніх центрах цивілізації вітер має мале значіння для людей. Люди, мешкаючи в теперішніх міських камяницях, зовсім не відчувають його. Але для дикунів або напів диких людей сильний вітер або буря, це ознака нещастя, це гнів котрогось з їхніх поганських богів. На крилах бурі надлітають і чорні та грізні хмари. Вгорі громовиця, а долом шум дерев. І що ж це, як не дикий танець нечистих сил?... Бідний, напів нагий дикун, обертається спиною до злоби природи і тікає за вітром.

Зовсім інакше в такім випадку поводяться люди вчені, сильні духом та енерґічні. Дослідники підбігунових ледяних країн зовсім не зважають на те, що в їхні обличчя скажено віє північна, зимна мов лід, буря. Вони йдуть до своєї мети і своїм завзяттям та витревалістю перемагають шалену бурю. Або подивімся, як ставляться моряки супроти розгуканої морської бурі. Вони борються з нею і врятовують корабель від загибелі.

Так, сильний вітер може бути докучливий і проти нього треба шукати захисту, однак для людей розумних та відважних не представляє він великої небезпеки. Та що іншого, коли нам приходиться стати проти бурі людських пересудів, забобонів, несприятливого окруження та ворожої людської опінії. Хто годен встояти або йти проти такої бурі, той є дійсно великою людиною й героєм. Саме в таких критичних обставинах багато з нас стає циганами. Стають плечима до вітру і йдуть бездільно, куди лише вітер повіє. Та нам таких циганів не по-

трібно. Нам потрібно людей сильної думки й діла. Нам потрібно таких, що вічно працюють, щадять свою силу лише на корисні діла і вічно заохочують й інших до праці. А щоб стати такими людьми, треба самостійно думати. Ніколи не спускатися на когось іншого! Треба виробити свій власний світогляд і згідно з його дороговказами працювати.

Нам треба таких людей, як Галилей. Хоч цілий світ тоді ще думав, що земля плоска і що є осередком соняшної системи, він не завагався висказати свого погляду, бо мав докази, які вказували, що земля не є ані плоска, ані не є осередком світа. Коли маємо на щось недвозначні докази й коли вважаємо, що ці докази потрібні для людства, ми повинні їх виявити. Не всі ми можемо спромогтися на такі подвиги, як Галилей, але всі ми можемо зробити постанову і не плентатися позаді всіх, а йти вперед і перемагати життєві труднощі. Йти проти вітру, а не куди він повіє.

Ми починаємо життя повні надії, віри й енерґії, й охоти до праці та голодні правди, однак з ходом життя охота до діла завмирає, боротьба, яка була духом життя, виглядає дитячою забавкою, і багато з нас попадає тоді в стан сірої буденщини. І сяк-так коротаємо свій вік ідучи собі за вітром.

Мало з нас, дуже мало, вибирає собі ясно витичену стежку життя, яка веде до поступу й добробуту людства. Але й ця невеличка горстка борців та провідників має дуже великий вплив на поліпшення життя, на розвій науки, суспільних відносин та взагалі всього того, що робить життя кращим.

Тепер ще багато з нас стоїть на роздорожу життя, і саме тепер ми мусимо рішитися, чи йти за вітром, чи проти, чи бути борцями й провідниками, чи безцільною сірою масою плентатися десь на самому кінці людства.

Людвіня Навальковська, бурсачка.

НА ЛЄКЦІЇ ГРАМАТИКИ:

Учитель: — До якого роду іменників належить Іван, — до животних, чи неживотних?

Бурсак: — До животних.

Учитель: — Чому?

Бурсак: — Бо має живіт...

Учитель: — Дуже добре, а чи Іван буде належати до осіб, чи до звірят?

Бурсак: — То, прошу пана учителя, як до Івана.

ДОГАДАВСЯ.

І. Овсяник (перший український френольоґ): — Студіюючи френольоґію, я прийшов до заключення, що ідіоти мають мале чоло.

(Один з присутних бурсаків дивиться в дзеркало і тихенько виноситься з кімнати).

„КАМЕНЯРІ".

(З журнала „Каменярі", 1919 р.).

Оце випускаємо перше число „Каменярів" на 1919 р.

По вісім-місячнім відпочинку беремо за молот знов і зо словами „Боже помагай!" вдаряємо об скалу.

Малий цей наш молот, що правда, а скала велика, велика та тверда, та все ж віримо, що кожний наш удар, хоч який слабий, лишить по собі знак на твердім ґраніті.

Хто не знає тої скали? Вона стоїть на нашій дорозі розвою від віків і закриває нам собою ясне сонце — сонце правди, сонце волі і поступу.

Віками цілими сотки та тисячі каменярів лупали цю скалу, і хоч не одну камінюку розбили, не один прохід отворили, все ж таки вона і до нині осталася великою, твердою, грізною...

День за днем, рік за роком, чути було сильні удари молотів об скалу; день за днем, рік за роком ряди каменярів все більшали та більшали; день за днем, рік за роком, все більше та більше падало соняшних лучів на наше просвітне і народне поле... Але також день за днем, рік за роком сотки наших каменярів клали життя своє на народнім жертвеннику у стіп цієї гори...

Та чи це припинювало їх, відбирало охоту до праці? Противно! Упаде каменяр, товариші його похилять на хвильку голови, опустять руки... Та потім іще з більшою енерґією, ще з більшою завзятістю хапають за молоти і, з іскріючими очима кидаються об велитня — скалу, і вриваються в її боки.

І чого ж оці каменярі змагаються от так сотнями літ? За що віддають своє життя? За що зрікаються радощів і роскошів життя? За що? Ось за що:

„І всі ми вірили, що своїми руками
Розібємо скалу, роздробимо ґраніт;
Що кровю власною і власними кістками
Твердий змуруємо гостинець, і за нами
Прийде нове життя, добро нове у світ".

Оце мета каменярів, задача і ціль їх життя! Ради кращої долі для свого народа вони віддають з охотою своє життя, і ані на хвильку не приходить їм на думку відказатися від взятого на себе обовязку:

„Оттак ми всі йдемо в одну громаду скуті
Святою думкою, а молоти в руках."

Нашим святим обовязком є ступати слідами наших народних каменярів. Хоч слабі в нас ще сили, та і тих ми повинні вживати для загального добра. А що більше, ми мусимо приготовлятися, щоб з ча-

сом стати в ряди дійсних каменярів, в ряди дійсних борців за права, за волю, за інтереси народні, бо:—

...голос сильний нам з гори гремить:
Лупайте цю скалу! Нехай ні жар, ні холод
Не спинить нас! Зносіть і труд і спрагу й голод!
Бо вам призначено скалу оцю розбить!

ФАРМЕРІ-ПІОНІРИ.

(З „Каменярів" з 1941 р.).

Слово фармері-піоніри має для нас велике значіння. Фармері-піоніри це наші батьки, діди і прадіди, котрі прибули до цеї країни около пятьдесять літ тому. Приїхали вони тоді до цього нового краю, для них незнаного, та мало заселеного краю. І хоч тут не було тоді ні будинків, ні ораної землі, ні рільничого знаряддя, щоб виробляти землю, то все таки це їх не страхало. Вони взялись до тяжкої та безнастанної праці з вірою в успіх на будуче.

Не один з наших піонірів осівся на фармі з голими руками і почав господарку так, як обставини позволяли. Хати в них були відмінні від наших модерних, — то були „ліплянки" або й просто ями викопані у берегах та покриті соломою. Не були це хати для вигоди, як ми тепер розуміємо, а були вони на те, щоби люди мали де скритися від холоду та дощу.

Перші господарські прибори були дуже прості: віз, плуг з чепігами, борона, коса та серп, що привезли з собою з рідного краю, сапа, вила та сокира. Це був цілий інвентар. А з худоби була пара волів та корова-дві.

Сусіди були далеко один від другого. Коли прийшлось їхати одному до другого, виминаючи ліси та мочарі, то нераз кілька миль треба було їхати і пів дня. Тяжкі були то часи.

До міста на купно їхали дуже зрідка. Було далеко тай було мало грошей. Їхали на весні, щоб накупити на літо та зиму убрання та поживи.

Так проживали наші батькипіоніри. Тяжке було їх життя в порівнанню з теперішним нашим, але вони не тратили надії—вони твердо вірили, що вкінци поборють злидні. І побороли. Тепер ми живемо під кращими обставинами. Багато вже маємо вигод, про які наші батьки-піоніри і не мріяли. А ці вигоди мусимо завдячувати цим піонірам, їх тяжкій мозольній праці. Ану, доложім й ми свою цеголку для поліпшення нашого життя! Ступаймо слідами наших батьків-піонірів!

Маруся Никифорук, бурсачка.

ВІДЇЗД УЧИТЕЛЯ.

(„Каменярі", 1929 р.).

Холодний вітер зривав останні пожовклі листочки з дерев. Кружляв ними і кидав їх в маленькі рівчаки на дорозі та в долинки на полях.

І два таких листочки впали перед двома старенькими людьми, що сиділи на камені при дорозі. Зпід капелюха старого чоловіка стреміло кілька жмутків білого, як сніг, волосся, а обличчя старушки було подібне чорній ріллі осінньою порою, зморщка при зморщці.

— От так і ми вже скоро впадемо на землю, як тих два листочки, — заговорив старенький чоловік. — Еге ж, Насте, треба нам в далеку дорогу збиратися. Ну, та й чи ж ми не нажилися вже? Зазнали ми всякого добра та зла.. А натерпілися таки чимало. І кого я вже не бачив! Таже я бачив і нашого найяснішого монарха Франца Йосифа, як наш реґімент стояв у Відни, а я був фрайтером. Але такого, як наш пан навчитель, то ще таки бігме не бачив. Ей, ладний то чоловік! Хоч молодий ще, але яка в него голова! І дітей вчити вміє, і файно заговорити до всіх, і лист напише, тай і в гості до людей заходить. Ех, немали ми ще такого навчителя... Знаєш, Насте, так мені моц його жиль, що і тепер вже сльози течуть...

І справді по старім зморіценім обличчю покотилося дві, мов горох повні, сльозини. А старушка таки аж заголосила: „Так шкода мені його, так шкода, як рідного сина..."

І не вспіла старенька висказати своїх думок, бо ізза горбка загудів автомобіль і почав скоро наближатися до стареньких людей.

Старець піднісся і почав вимахувати палецею, щоб звернути на себе увагу. Його запримітили і автомобіль спинився. На автомобілі було повно невеличких пачок та один великий куфер, а напереді сиділо двох мужчин. Один з них був широкоплечий вусатий чоловік, а другий трицятилітній інтеліґентний мужчина. Його обличча, хоч і було пооранє ледви замітними зморщками, виглядало навіть дещо дитячим. По стиснених губах можна було бачити завзятість, але з очей проблискували проміні ласки та доброти.

Павло Кучма, так називався старенький чоловік, промовив лише:

— Пане наш дорогий, і ви нас, нас... на кого покидаєте?

Хотів ще щось сказати, але щось підступило в горлі, стиснуло, і він не міг видобути з себе ані словечка. А стара Настя таки відразу захлипала.

Андрій Зарічний, молодший мужчина, висів з автомобіля і почав потішати стареньких сусідів своїх. Казав, що він не відїздить від них на завсіди, але що часто буде загощати до них.

Старенькі трохи успокоїлися.

Почалося прощання.

— Ходіть, пане навчителю, най вас як сина свого рідного хоч раз поцілую, бо хто його знає, чи не забере нас оця зима, так як вітер оці листочки забирає, — ледви промовила крізь сльози стара Настя.

А тимчасом старий Кучма виймав ізза пазухи засмальцьований та зімятий пятьдоляровий банкнот і сказав:

— Нате, пане навчителю, будете мати хоч на тютюн. І не забувайте про нас!

Ще довго стояли старенькі та гляділи вслід куряви за автомобілем.

Товариш Андрія Зарічного, бурсак.

ТЕМНИЙ КУТ.

(„Каменярі", 1935 р.).

Будували в однім краю нову церкву. Старалися люди збудувати велику і гарну церкву, тож не зважали, кілько буде коштувати, або кілько візьме часу її збудувати. Заможні люди давали гроші, а бідні помагали її будувати.

Один старший чоловік у тій громаді був дуже добрим різьбарем. І його вибрали, щоби він вирізав з каміня ангела для кута в церкві. Це був темний кут і ніхто його не міг бачити, однак різьбар пильно вирізьблював гарного ангела.

Раз прийшов до нього чужинець і спитав його: „Чому ти так багато труду собі завдаєш? Ніхто не буде бачити твоеї роботи, і ніхто не буде знати, що цего ангела ти виробив!"

— Ти може і правду кажеш,— відповів йому різьбар — однак Бог бачить навіть і в цім темнім куті, бо Він знає всі наші вчинки. Ми повинні робити добро все, на кождім кроці.

А. Кінар, бурсак.

НАШ ІНСТИТУТ.

(„Каменярі", 1935 р.).

Наш Інститут можна порівнати з приватною хатою. В добрій хаті, в домі, є батько і мати, дбайливі та поважні. Вони пробують виховувати своїх дітей в гарному, релігійному дусі, виховати їх примірно, щоб з них були добрі діти. Немає більшого щастя для родичів, як знати що ввесь труд для тих дітей не є змарнований, але що люди признають їх труди, дивлячись на поведінку їх дітей.

Те саме з нашим Інститутом. Управа нашого Інституту дбає, щоб з нас були в будуччині найліпші люди. Щоб ми були пожиточні, щоб ми були примірними. Хоче, щоб ми пописувалися в школі і поза школою. Щоб ми були на переді в своїх клясах, а також щоб рідну мову добре знали і нею послугувалися.

Коли ми будемо такими, то ми і для Інститута принесемо славу, і родичам потіху, і нам це вийде на добро.

Михайліна Котелко, бурсачка.

НЕРВОВА СИСТЕМА НАРОДУ.

(З „Каменярів", 1928 р.)

Без нервів людське тіло було б неповоротною купою мяса. Без нервів неможлива ні думка ні рух. Коли людина стане босою ногою на гострий камінець, надавлені на пяті нерви болісно подражнюють мозок, і мозок в ту ж мить наказує відповідному мязу, щоб ноги піднести вгору. І так кожний наш рух залежить від нервової системи. При помочі нервової централі всі нерви ділають спільно й взаїмно. Між ними нема суперечностей. А коли людина хоче підняти руку вгору, а простягає наперед себе, то це певна ознака, що людина хвора на нерви. І щоб знову стати спосібною до правильного життя, така людина мусить лікуватися.

Подібну нервову систему має і громада, держава, і суспільність взагалі. Центром нервової системи в державі є уряд, а поодинокі провінціяльні, областні та окружні уряди є паростями цеї системи. Щоб в державі був добробут і лад, ці всі парости державної нервової системи мусять ділати згідливо й взаїмно.

І кожний нарід має свою нервову систему. Осередком її є народня культура, а паростями-нервами її є всі національні організації, преса, література, освітні, драматичні, студентські кружки і т. п. Щоб народ був здоровий і сильний, ці всі парости-нерви мусять ділати спільно й згідно.

Та й студенти є одною з паростей нервової системи народу й суспільности взагалі. Отже поодинокі студенти повинні лучитися в студентські кружки, а кружки в одну студентську централю, і в такий спосіб зможуть відповідно розвиватися культурно й поодинокі члени кружків, і кружки, і при помочі централі студенти можуть відповідно сповняти свої обовязки і супроти суспільности взагалі й супроти свого народу.

І ми в Канаді вже маємо таку студентську централю. Рік тому (1927 р.) представники студентських кружків в Канаді зїхалися на зїзд до Саскатуну, і по довших нарадах заснували Централю Українських Студентів Канади. Головна ціль цієї нової організації є зосередити наші розпорошені студентські сили, скоординувати їх думки і діла, і в цей спосіб помогти і самим студентам, щоб вповні розвинули свої індивідуальні здібности та виробити з них добрих громадян.

Нехай же буде і оцей журналик одною з тих обєднуючих нервів-ниточок, що поможуть обєднати наш нарід.

О. Івах, редактор.

ПТАШКА ЩАСТЯ.

(„Каменярі", 1929 р.).

Коли прижмуру очі і задумаюся, я нераз бачу маленьку зелененьку пташечку і чую її милозвучний щебет. Сидить собі на зелененькім кущикові, між зеленими листочками, і співає так любо та легесенько, що наче від маминої пісеньки щось так приємно у грудях лоскоче, а на очі сон находить...

Це найприємніщий спомин мого дитячого життя. Я ще тоді дуже-дуже маленькою дівчинкою була, коли мені перший раз от така зелененька пташечка приснилася.

А було це так:

Одної неділі рано-раненько, як лише сонце визбирало порозкидані по траві перли роси, я вибігла надвір і лягла собі на травичку перед хатою. Я приглядалася, як по синім небі невеличкі, білі мов сніг, хмарки плили собі у даль. Так любо та мило було дивитися на них!

Але нараз я вчула пісеньку пташки. Я не виділа її, лише той зелененький корчик, на якім вона сиділа.

Під ласкавими проміннями сонця та під милозвучні звуки пісеньки я почала попадати у дрімоту і засипляти.

І приснилося мені, що я ніби мала маленькі крильці і могла літати Десь ніби тая зелененька пташечка, що сиділа на корчику, летить поміж біленькими хмарками, а я лечу навздогін за нею. Хочу зловити її, але не можу. А вона летить і не перестає співати, неначе дрочиться зі мною. А мені так хочеться, так дуже хочеться зловити її, але сама не знаю нащо, мабуть тому, що дуже гарно співала.

І вкінці я зловила її. Стиснула своїми рученятами і приголубила до себе. Але від цього пташечка замовкла і так жалісно-жалісно подивилася на мене. Мені жаль стало, і я пустила її. Вона знова пурхнула крильцями і заспівала мені ще гарніше, як поперед. І здавалося мені, що вона співала: „Я пташка щастя! Я пташка щастя! Хто зловить мене, той її вбє мене! Я лише на волі жию! на волі жию..."

Я аж тепер зрозуміла її слова. І коли мені тяжко стане на душі, я прижмурю очі, побачу свою зелененьку пташку щастя, і в моїм серці відізветься її пісенька.

Так, руками я її не могла зловити, але серцем діточим я присвоїла її. І тепер пташечка щастя співає у серці моїм.

Настуня Райчиба, бурсачка.

І РІВНО І НЕРІВНО.

— Як довго був в Інституті Петро, а як довго Василь.

— Оба були по три роки, але Василь був багато довше.

— А то як?

— Та так, що Петро викрадався часто, і приходив деколи аж по півночи, а Василь в тім часі сидів в Інституті. Отже так Василь був довше.

НАШІ БУРСАЧКИ В ІНСТИТУТІ ІМ. П. МОГИЛИ.

(Року 1936—1937).

Панна Козак дуже гарно
Вміє танцювати,
І думає цим таланом
Славу здобувати.

А в Котелки гарний голос,
Як. срібний дзвіночок.
Від всіх її відріжняє
Її голосочок.

Анна Мельник усміхами
Нас розвеселяє,
До кожного, що у бурсі
Щось сказати має.

Панна Крива на машині
Вчиться друкувати, —
Має пляни в будучности
Листоньки писати.

Наша Грушка в „Нормал" ходить.
Буде дітей вчити,
Має думку в будучности
Нарід просвітити.

Юля Часник пригадує
Мені мою неньку,
Приголубить, поцілує, —
Лекше на серденьку...

І Ортинська вже два роки
В бурсі проживає,
Тож то вона все розумно
Правила тримає!

Оля Щербань, як ми знаєм,
Добре деклямує,
Бо вже здавна на цім полі
Вона „практикує".

Анна Вельґан трохи пізно
До нас заґостила,
Хоч тихенька, але чомусь
Усім вона мила.

Михасівна своїм ростом
Нас перевисшає,
І з рідного краю вісти
Нам розповідає.

А Марія Солодюк
Серіозна й тиха, —
Не думаєм, щоб у неї
Було яке лихо.

І Савіцька на скрипочці
Вчиться приграватн,
Часом як почне пищати,
Треба утікати . . .

Слава Воробець із Кридор
До Бурси прибула,
І вже мудрости багато
Від нас засягнула.

Стефанія Іванівна
Тиху вдачу має,
Ще й до того і нам вірші
Часом укладає.

А Охітва з Онтерії
До нас приманджала:
Через її добродушність
Бурса покращала.

Оля Мисак своїм курсом
Може і гордіти.
Бо як скінчить всю науку,
То вчитиме діти.

А Мулявка на скрипочці
Все нам приграває;
Через свою музикальність
В орхестрі все грає.

Рузя Франко гарним альтом
Уміє співати,
І своєю ґітарою
Акомпанювати.

Панна Щурко каже тихо,
Що хотіла б бути
Великою співачкою, —
Щоб міг світ почути.

А Кіящук, як вчительку,
Діти муть любити,
Вона знає, як лекції
Цікаві зробити.

Оля Химій все учиться,
Ніч не досипляє,
Що то вона все плянує,
Того ми й не знаєм.

Хоч Наталя Войціхівська
Довге імя має,
На ґітарі, срипці, пяні
Добре вигравае.

А Бербецюк у музиці
Нас перевисшає,
На ґітарі, скрипці, пяні,
Й мандоліні грає.

І Клюкевич нам на пяні
Грає дуже гарно,
Як заграє, то аж чути —
Не йдуть сили марно.

Ґавришівна та Воробець,
З університету,
Стараються, щоб здобути
Сподівану мету.

Панна Зюбрак з бурсаками
Гарно розмовляє,
Манітобу вихвалює
Й туди запрошає.

А Маруся Великочій
Що дня до „Тек" ходить,
Та й маємо ми надію,
Що все пильно робить.

Галя Троян „командує",
А часом співає,
Яке щастя їй судилось,
І сама не знає.

Стефанія Іванів, бурсачка

ДІЯЛЬНІСТЬ Ц.У.С.К. — ЗА ДІЛОВИЙ РІК 1927-1928.

Перші прояви життя є завсігди звязані з більшими труднощами, як дальший розвій. Це відноситься не тільки до одиниць, але також і до кожної орґанізації.

В такім положенні знаходилася й Централя Українських Студентів Канади за минувший рік своєї діяльности.

В протягу того часу уряд звертав свою головну увагу, щоб дати молодій орґанізації здорову та сильну підставу, скеровуючи відповідно до того й свою діяльність, головно на орґанізаційні справи.

Ці старання увінчалися вдоволяючим успіхом, бо закінчуючи рік діяльности Централя може виказатися поважним, як на тутешні обставини, числом кружків з 350 членами.

Крім виключно орґанізаційної діяльности Централя улаштовувала дебати між поодинокими кружками, висилала своїх відпоручників з відчитами та подавала час від часу директиви поодиноким кружкам в ціли ідейного зєднання та одностайної праці.

І це спільне видання журнала є також одною точкою з програми діяльности Централі. Оцим першим числом „Каменярів" ми лише ще проломлюємо перші леди.

Ми віримо, що на так підготованім ґрунті праця в слідуючім році піде краще, тому звертаємось до всіх студентських орґанізацій:

Гуртуймося, бо в єдности сила!

(„Каменярі", 1928 р.).

СТУДЕНТСЬКІ ВІСТИ З 1918–1919 РР.

(З „Каменярів", 1919 р.).

З кінцем січня тов. Савчук відвідав бурсу Шевченка в Веґревил й Інститут Грушевського в Едмонтоні. Віримо, що товаришки і товариші цікаві будуть довідатися дещо близше про студентів обох інституцій і тому подаємо дещо з їхнього життя.

В бурсі Шевченка є девятнадцять хлопців, а пять дівчат. Старших студентів є дуже мало — не більше шістьох, які беруть 9—10 ґрейди. Прочі вчащають до публичної школи, від 4 до 6 ґрейду. В бурсі побирають науку української історії, граматики, правопису і співу. Вчить настоятель п. В. Ґеник. Поза шкільною роботою беруть участь в роботі Народного Дому. Провадять там українську вечірну школу, де учать тих самих предметів, що і в бурсі, з виїмком історії. Попри це беруть участь в Драматичнім Кружку і незадовго мають відіграти представлення. Що суботи мають публичні сходини в Народнім Домі. Звичайно мають дебати. Останні дебати були на тему: „Рішено, що електрика є корисніша як нафта". Цікаве те, що двоє з дебатантів були діти, дівчинка літ одинадцять і хлопчик літ дванадцять. Це повинно додати охоти декотрим нашим „великанам", котрі ховаються поза плечі других, щоб їх ніхто не бачив.

Загально життя мають дуже веселе, до чого причиняються дуже багато ґімнастичні прилади, які придбав своїм коштом п. П. Зварич. Анґлійці відносяться до бурси прихильно.

В бурсі Грушевського є 24 хлопців, самі старші, один в одного мов козаки. Дванадцять з них учащає до університету, сімох до висшої школи, а двох до публичної. Життя між ними дуже жваве й вільне. Цікаве те, що в хвилях вільних від науки все провадять дискусії, часом навіть дуже гарячі, кождий обороняючи свої погляди й ідеї. Є між ними соціялісти, народовці, ба навіть і радикали, та не такі „страшні", як ті, про яких читаємо в ґазетах.

Мають свій журнал, „Бурсацьке Зеркало", що виходить два рази на місяць і є переважно веселого змісту.

Мають лекції української історії, граматики, літератури і співу. Устроюють концерти і відіграють представлення. Є вигляди, що в короткім часі всі перешкоди будуть усунені й Інститут Грушевського відіграе важну ролю між українцями в Едмонтоні та в цілій провінції Алберті.

З ЖИТТЯ БУРСАКА.

Росте явір над водою,
Високо сягає;
Ой їсть Федак мамалиґу
Й чаєм запиває.

Явір в воді корінь миє,
А листям шепоче;
Обївсь Федак мамалиґи
Аж витріщив очі.

Бурсацький Трубадур.

ДІЯЛЬНІСТЬ КРУЖКІВ Ц.У.С.К. РОКУ 1927–28.

(„Каменярі", 1928 р.).

1. Кружок „Каменярі" в Саскатуні.

Голова — Мих. Зюбрак; секретар — О. Бейдас; число членів 110; за минувший піврік було 8 засідань, 5 дебат, 5 відчитів; устроїв Свято Книжки; вислав протест проти погромів у Львові; видавав журнал „Каменярі".

2. Кружок ім. А. Коцка в Едмонтоні.

Голова — В. Мойсей; секретар — Б. Зелений; число членів 70; за минулий піврік було 8 засідань, 2 дебаті, 4 відчити; що неділі влаштовував концерти та представлення в Народнім Домі, дохід з цього у висоті 100 дол. вислано до Львова на фонд політичних вязнів; видавав свій журнал.

3. Кружок „Прометей" у Винніпегу.

Голова — В. Бачинський; секротар — В. Волохатюк; число членів 35: відбув 7 засідань за минулий піврік, 2 дебаті, 4 відчити; час від часу улаштовував представлення та концерти; видавав свій журнал.

4. Кружок „Зоря" в Ріджайні.

Голова — М. Голубіцький, секретар — А. Онисько; число членів 16; відбув 2 дебаті, 2 відчити; заснував курс англійської мови для новоприбувших в Канаду українців; відсвяткував Свято Книжки.

5. Український Студентський Кружок в Шіго, Саск.

Голова — В. Федак; секретар — І. Хриптул; число членів 20; улаштував представлення, концерт, дебату й 1 відчит; засідання відбувалися що тижня; частину доходів в сумі $58.60, пожертвовано на місцевий Народний Дім.

6. Український Студентський Кружок в Канорі, Саск.

Голова — М. Свинарчук; цей кружок недавно вписався до Централі.

7. Український Студентський Кружок в Кемсак, Саск.

Голова — С. В. Ґорчинський: секретар — М. Остапович; відбув 2 засідань, 7 та 14 грудня.

8. Укр. Студ. Кружок в Мус Джо та 9. Укр. Студ. Кружок в Йорктоні ще не подали звіту.

БУДУЙМО ХРАМ НАРОДУ!

(„Каменярі", 1924 р.)

Куди не глянь: відламки, нерівні брили поломаної скали. Матеріялу до будування величавого храму подостатком. І тепер черга на нас знову — з каменярів стати майстрами - будівничими! Нумо, до праці знову! Тешім, огладжуймо нерівні відламки скали, і будуймо храм свому народові!

Здорового сирового матеріялу до будування подостатком навкруги. Тільки бракує щирих, невсипущих працівників-будівничих. І чи ми не станемо в ряди цих працівників, а підемо в погоні за власними самолюбними цілями?

О. І.

ПІДСЛУХАНЕ.

Лазарович (дрімаючи): Знаєш, Василю, кажуть вчені, що дівчата мають ясніші думки, як хлопці.

Овсяник (з просоння): То правда, а це тому, що вони так часто міняють свої думки, як суконки...

ЧЛЕНИ КРУЖКА „КАМЕНЯРІ" ПРИ ЗБРОЙНИХ СИЛАХ КАНАДИ.

Слідуючий спис членів Студентського Кружка „Каменярі" при Українськім Інституті ім. П. Могили в Саскатуні, що служили в цій війні при збройних силах Канади, є, мимо найкращих старань Редакційного Комітету, неповний і неточний, головно де ходить о військову ранґу і рід зброї, при котрій член служить. Тому, що члени Кружка є порозкидані по всіх воєнних фронтах, воно було неможливе дістати всі потрібні інформації.

Андруник Стефан — Алвена, Саск. — Lieutenant, Army.
Ахтемійчук Стефан — Винярд, Саск. — Pilot Officer, RCAF.
Благий Володимир — Вилловбрук, Саск. — Lieutenant, Army.
Боднарчук Іван — Мічам, Саск. — L A C RCAF
Бравн Йосиф — Гефорд, Саск. — L A C RCAF
Буряник Васил — Джесмин, Саск. — Captain, Army
Буряник Михайло — Джесмин, Саск. — Flight Sergeant, RCAF
Буряник Ярослав — Джесмин, Саск. — Flying Officer, RCAF
Вавринюк Евген — Кридор, Саск — Sergeant, RCAF
Верéжак Микола — Гефорд, Саск. — L A C RCAF
Войціховський Людвик — Єллов Крік, Саск. L A C RCAF
Вонітовий Микола — Врокстон, Саск. — Flying Officer, RCAF
Воробець Володимир — Кридор, Саск. — Corporal, RCAF
Воробець Петро — Кридор, Саск. — Lieutenant, Army.
Гаврилів Микола — Глеслин, Саск. — Corporal, Army
Гаврилюк Теодор — Нипавин, Саск. — L A C RCAF
Гавриш Микола — Мічам, Саск. — L A C RCAF
Гавриш Мирослав — Мічам, Саск. — L A C RCAF
Гавриш Нестор — Гефорд, Саск. — L A C RCAF
Ганущак Василь — Мічам, Саск. — L A C RCAF
Глуханюк Дмитро — Кодет, Саск. — Lieutenant, Army.
Горохолин Василь — Арран, Саск. — L A C RCAF
Грушка Іван — Сторджис, Саск. — Army
Дрогомирецький Петро — Плезант Говм, Ман. — Captain, US Army
Дуб Федь — Глеслин, Саск. — Army
Залещук Ярослав — Мічам, Саск. — Flight Sergeant, RCAF
Залещук Василь — Кінистино, Саск. — L A C RCAF
Квізак Михайло — Денбурі, Саск. — Pilot Officer, RCAF.
Келлер Петро — Канора, Саск. — Major, Army
Клапоущак Стефан — Гефорд, Саск. — Army
Крипякевич Стефан — Гемтон, Саск. — L A C RCAF
Кусий Омелян — Канора, Саск. — Captain, Army
Лабач Петро — Ст. Джулієн, Саск. — Flight Sergeant, RCAF
Лабюк Михайло — Калина, Саск. — Pilot Officer, RCAF.
Лазарович Мирослав — Сокаль, Саск. — RCAF
Лазарович Володимир — Гефорд, Саск. — Army
Лисак Василь — Леслі, Саск. — Army
Луцюк Матвій — Вакав, Саск. — RCAF
Маґус Іван — Вонда, Саск. — RCAF
Марковський Федь — Ростерн, Саск. — RCAF

Мартинович Ярослав — Кридор, Саск. — Wing Commander, RCAF
Масцюх Василь — Етелберт, Ман. Pilot Officer, RCAF.
Масцюх Ярослав — Етелберт, Ман. — L A C RCAF
Мельничук Богдан — Едмонтон, Алта. — L A C RCAF
Мельничук Іван — Кридор, Саск. — Captain, US Army
Мельничук Федь — Канора, Саск. — L A C RCAF
Мисак Стефан — Поничай, Саск. — Lieutenant, Army.
Михасів Орест — Кемсак, Саск. — L A C RCAF
Небоженко Микола — Гефорд, Саск. — Pilot Officer, RCAF.
Никифорук Іван — Гефорд, Саск. — Lieutenant, Army.
Никифорук Стефан — Редфілд, Саск. — RCAF
Новосад Август — Вонда, Саск. — Pilot Officer, RCAF.
Новосад Василь — Мічам, Саск. — L A C RCAF
Новосад Володимир — Мічам, Саск. — L A C RCAF
Новосад Мирослав — Мічам, Саск. — L A C RCAF
Новосад Петро — Мічам, Саск. — L A C RCAF
Ортинський Павло — Верегін, Саск. — Army
Панчук Богдан — Пітерсон, Саск. — Pilot Officer, RCAF.
Поліха Йосиф — Іффлей, Саск. Lieutenant, Army.
Процик Петро — Врокстон, Саск. — Army
Процюк Олекса — Ст. Джулієн, Саск. — Warrant Officer, Army
Савіцький Михайло — Вакав, Саск. — Captain, Army
Савчук Семен В. — Винипег, Ман. — Captain - Chaplain, Army
Сарчук Левко — Сокаль, Саск. — RCAF
Слонецький Северин — Саскатун, Саск. — Sergeant, Army
Сметанюк Володимир — Гефорд, Саск. — Army
Стефанюк Михайло — Алвена, Саск. — RCAF
Стратійчук Володимир — Канора, Саск. — L A C RCAF
Стрільчук Максим — Арран, Саск. — RCAF
Стрільчук Богдан — Арран, Саск. — RCAF
Стрільчук Петро — Арран, Саск. — RCAF
Струган Дмитро — Ст. Джулієн, Саск. — Captain, Army
Тимрик Максим — Гемтон, Саск. — Army
Ткачук Олекса — Колонсей, Саск. — L A C RCAF
Томашевський Йосиф — Бруксбі, Саск. — Pilot Officer, RCAF.
Томащук Лука — Мічам, Саск. — RCAF
Тріщук Василь — Ст. Джулієн, Саск. — Flight Lieut., RCAF —
Ференюк Володимир — Вакав, Саск. — L A C RCAF
Франко Іван — Фостон, Саск. — L A C RCAF
Харко Зиновій — Кридор, Саск. — Pilot Officer, RCAF.
Чарнецький Іван — Прілейт, Саск. — Captain, Army
Черевик Федь — Гемтон, Саск. — L A C RCAF
Яремко Дмитро — Мелфорт, Саск. — Captain, Army

ЖАРТИ З 1919 РОКУ.

Хвальна Редакціє!

Я що лише приїхав до вашого міста і хочу тут остатися, та не знаю, де є найвідповідніше місце для спокою і чистоти. Мені предложено Вулицю Музикальну, от же я просив би Вас поінформувати мене щодо тої части міста, а головно, які люди там живуть, чим занимаються, а що найголовніше, чи вони спокійного і згідливого характеру.

З поважанням,
Ігнацій Копистка.

(Відповідь).

Пане Копистка!

Не маємо звичаю відповідати на листи бизнесового характеру, та з огляду на те, що Ви є не обзнакомлені з нашим містом і звичаями, ми подаємо до Вашого відома слідуюче:

На Вулиці Музикальній мешкають переважно музиканти. Люди вони дивні та спокійні і дуже гостинні. Коли Ви любуєтеся в музиці, ми радили би Вас там замешкати. Для блищої інформації подаємо імена важніших жителів і їх кваліфікації та характер. І так, від сходу на захід живуть:

Тов. Савчук живе під ч. 40. Він чоловік спокійного характеру, хоч і дуже „скорий". Думає, що є великим музикантом, бо має скрипку, мандоліну і гавайський інструмент „юкалилі". Виступає часом в „Ґренд Опера", а дома все грає „Пропала надія" і „Ой любив тай покинув". В новоприбувших сусідів любить позичати грошей і віддавати все на час — обіцянками...

Під ч. 36 мешкають брати Овсянники, з котрих один грає на скрипці, а другий на ґітарі. Під ч. 32 мешкає Мельничук, що грає на скрипці і Сопотик, що грає на ґітарі. Всім цим панам бурміщ міста від якогось часу заказав грати, бо в наслідок їх музики показилися всі собаки в тій части міста.

Тов. І. Рибчук, під ч. 30, грає (читай: хропить) на скачменських „беґ-пайпс". Тому, що грає звичайно в ночі, платить спеціяльну таксу.

Під ч. 26 замешкує І. Данильчук. Він музикальний поет, та його музики ніхто ще не чув.

Дорош і Бурак, що мешкають під чч. 42 і 31, скрипаки. Від якогось часу перестали грати, бо не платили музикального податку.

Під ч. 24 живуть Дорощук і Микитюк. Дорощук думає, що пише поезії і компонує музику. Грає на скрипці і ґітарі. Пописується часто в „Ґренд Опера", виграваючи там нікому не знані арії — своєї власної композиції. Дома звичайно грає „Журо ж моя журо". П. Микитюк теж дуже добре знаний гість в театрі, а його мандолінові соля то і горобці вже цвірінькають. Його улюблена пісня „Ой била ж мене жінка, била..."

П. Лазарович живе під ч. 25, і заслугує на спеціяльну увагу. Сподіються, що в короткім часі зажене Дорощука в кут. Досі вже грає такі кусники, яких ані він сам, ані хто інший ще не чув. Дома звичайно грає „Емонґ май сувенірс"...

П. Стратійчук, під ч. 17, теж грає на дутім інструменті, на сопілці. Він, правда, мало коли грає і за це сусіди дуже йому вдячні. Улюблена пісня то „Розлука".

Редакція „Каменярів".

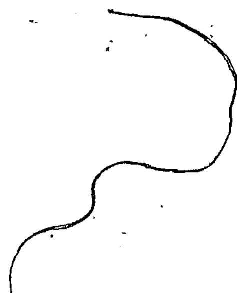

ЗМІСТ КНИЖКИ:

Часть Трета — Спогади про Інститут.

Часть Четверта — Каменярі.

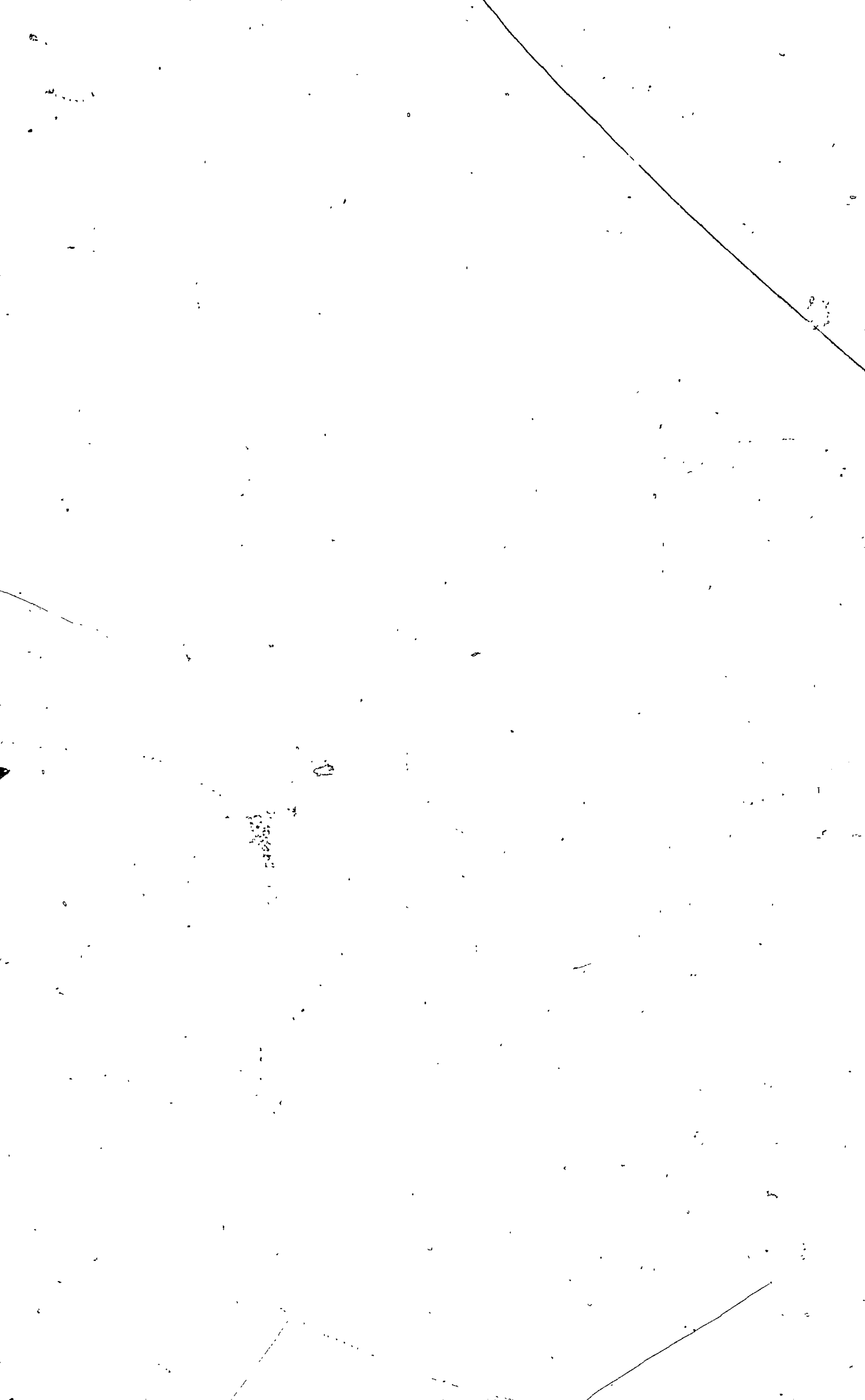

З НАГОДИ 25-ЛІТНЬОГО ЮВІЛЕЮ

УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ

ІМЕНИ ПЕТРА МОГИЛИ В САСКАТУНІ

УКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО ВЗАЇМНОЇ ПОМОЧІ засноване в місяці листопаді,. 1921-го року в м. Винипеґу, Манітоба.
добра і розвитку тих високо культурних інституцій, що стали на сторожі Української Молоді, та виховали щирих працівників для добра нашої нової батьківщини Канади і рідного краю.

УКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО ВЗАЇМНОЇ ПОМОЧІ засноване в місяці листопада, 1921-го року в м. Винніпеґу, Манітоба.

Це є українське асекураційне товариство, яке числить 50 відділів, розкинених по цілій Канаді.

До Товариства Взаїмної Помочі може належати кожний українець і українка, без ріжниці поглядів політичних чи релігійних, бо Товариство Взаїмної Помочі дбає лише про добро та розвиток організації та його членів.

В Українськім Товаристві Взаїмної Помочі в Канаді можна взяти асекураційну полісу на $250, $500, $750, $1000 і $2000, а також можна асеукурувати дітей від 1 року до 16 літ в в молодечім відділі.

Вступайте ж громадно в члени Товариства Взаїмної Помочі!

Кожний свідомий українець чи українка повинні бути гордими будучи членами Т-ва Взаїмної Помочі. Не робить ріжниці, де хто живе, бо майже всюди є відділи товариства.

Де нема відділу, напишіть за інформаціями до Дирекції Т-ва Взаїмної Помочі на адресу:

UKRAINIAN FRATERNAL SOCIETY OF CANADA

Box 3512, Winnipeg, Man.

ІНСТИТУТОВІ ІМЕНИ ПЕТРА МОГИЛИ

в Саскатуні

висловлює свої щирі побажання

ВІСТНИК

орґан Української Греко-Православної Церкви
в Канаді

з приводу 25-го Ювілейного Року існування і праці Інституту коло піднесення українського культурного життя в Канаді. Можна бути певним, що досвід, який Інститут здобув на протязі 25-ти літ, дасть йому змогу вести свою працю ще успішніше — для добра всіх, а собі для ще більшого признання.

THE HERALD

Box 3626 **Winnipeg, Man.**

26 Літ Служби

між Українцями

Вже понад 26 літ п. Гаврило В. Сліпченко є представником North American Life Assurance Company в північнім Саскачевані. За той час був він дорадником Лайф Асекурації сотням своїх земляків, які можуть посвідчити, як їм його щира порада помогла.

П. Сліпченко став на службу нашої Спілки 31-го березня, 1916 р., ставши членом нашої саскатунської філії, і цілими роками пописувався як визначний продавець тієї філії. Через свою здібність як продавець він удостоївся кількома наворотами бути річним членом в „Клюбі Визначних Продавців" нашої Спілки. А в 1937 р. він був головою того клюбу.

Його довга служба в нашій Спілці визначалася постійно великим числом його продажей та успіхом в інших ділянках праці Лайф Асекурації.

ОТ НАГОДА ВАМ

Збільшити Свій Прихід

Для чоловіка, що хоче становища з можливістю необмежених приходів, Норт Американ Лайф готова:

1. Дати особисте поучення при помочі досвідченого продавця.
2. Активно й практично співпрацювати щодо продажей.
3. Підписати з ним угоду, яка принесла б таке винагородження, що було б ограничене тільки його власною здібністю та енергією.

Маємо місце для кількох осіб, передовсім для тих, що мають досвід в продаванню, але цього не конечно вимагаємо.

North American Life Assurance Company

"A Mutual Company"

Основана 1881 року. **Head Office TORONTO, Canada**

Чверть Століття Поступу

Через 25 літ Український Інститут ім. Петра Могили давав докази постійного поступу.

Його працю неможливо міряти тільки матеріяльними річами, але потрібно міряти й тими освітно-культурними вигодами, які були осягнені тими, що брали участь у праці та діяльности Інституту.

Продовж більшої частини того смого чверть століття Саскачеванський Пшеничний Пул працював для добра мешканців Саскачевану.

Майже в кожній околиці в Саскачевані знаходиться Пуловий елевейтор, на якого можна глядіти як на символ успіху зорґанізованих саскачеванських фармерів.

Але так само, як й успіху Українського Інституту ім. Петра Могили, так й успіху Саскачеванського Пшеничного Пулу неможливо міряти тільки матеріяльним набутком.

Поліпшування життєвих обставин на фармах та поліпшування освітно-культурних вигод — оце те, за що Пшеничний Пул змагається.

В оцей спосіб Український Інститут і Саскачеванський Пшеничний Пул мають спільну ділянку діяльности й праці.

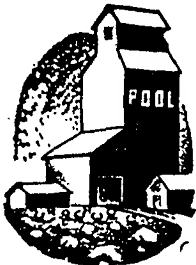

Saskatchewan Co-operative Wheat Producers, Limited

HEAD OFFICE: REGINA

ЩИРИЙ ПРИВІТ

ІНСТИТУТОВИ ІМЕНИ ПЕТРА МОГИЛИ В САСКАТУНІ

від

УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ

з приводу 25-ліття істнування і культурної праці Інституту на ниві українського життя в Канаді.

Оцінюючи велику працю Інституту на протязі 25 літ — Український Голос вірить, що праця Інституту піде і дальше в тім же українськім культурнім напрямі, що і дотепер, та Інститут здобуде в будуччині ще більше сили для праці і поваги в Свого Народу!

UKRAINIAN VOICE

Box 3626 **Winnipeg, Man.**